
3 1761 05610819 4

K 133 VII

I

BASTA GYÖRGY

HADVEZÉR

LEVELEZÉSE ÉS IRATAI

(1597—1607)

II

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA MEGBIZÁSÁBÓL

HAZAI ÉS KÜLFÖLDI LEVÉLTÁRAKBAN GYÜJTÖTTE
ÉS
KÖZREBOCSÁTJA

DR VERESS ENDRE

A SELMECZBÁNYAI m. kir. állami főreáliskola TANÁRI KÖNYVTÁRA

I. KÖTET: 1597—1602

1909-é

KÉT MELLÉKLETTEL ÉS KÉT PECSÉTRAJZZAL

1909 évi beszerzés.

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
1909

DB
932
.2
B34
vol. 1

AZ ATHENAEUM R.-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA

BEVEZETÉS.

Ehhez a munkámhoz az első kapavágást 1891 november végén tettem, midőn az Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárában először kezdtem okleveleket másolgatni a *Báthoryak korá*hoz, mely a maga változatos eseményeivel és embereivel mind e mai napig fogva tart és munkaköröm nagyrészét betölti. A következő év őszén Beszterczе-Naszód vármegye levéltárában dolgoztam s láttam egycsomóban a legtöbb Basta-levelet. Igaz, hogy nagyrészük csupa rendelet és parancs volt, de másolataikat külön tartogattam, hozzárakva minden kezemügyébe akadt Basta-levelet, azzal a szándékkal, hogy valamikor önálló munkába foglalva adjam ki őket. Hanem azért gyüjteményem nagyarányú megalapozását abban a két tanévben végezhettem, melyet a Magyar Tudományos Akadémia ösztöndíjasaként 1894—96 közt a bécsi oklevéltani intézetben töltöttem, mikor az egyetemi előadások után naponta dolgozhattam a császári székváros gazdag levéltáraiban. A mit ekként a Báthoryak korának 1571—1613 közti 44 esztendeje köz- és művelődéstörténetére, Erdélyország bel- és külügyi életére, vallási mozgalmaira és egész történeti szerepére Bécsben gyüjtöttem, a Magyar Tud. Akadémia történelmi bizottsága kegyes támogatásával évről-évre megújuló külföldi tanulmányútaimban Ausztria, Csehország, Porosz-, Lengyel-, Orosz- és Olaszország köz- és magánlevéltáraiban egészitettem ki, — 1897 óta minden nyári szűnidőmet és megkuporgatott garasomat e czélnak szentelve — átnézvén lassanként hazánk nevezetesebb vonatkozó levéltárainak anyagát s a bukuresti

Román Tud. Akadémia gyüjteményeit is. Nápolytól Szentpétervárig és Boroszlótól Bukurestig terjedő kutatásaimban szerzett másolataim tömege — maga is kész levéltár — így tizennyolcz esztendő alatt *mintegy húszezer lapnyira* szaporodott és szaporodik jóformán naponta, a mint egy-egy becses oklevélhez juthatok, vagy valami új levéltár nyilik meg előttem. Rajongó tárgyszeretet és állandó munkálkodás eredménye ez a gyüjtemény, melynek kétszeres az értéke, ha meggondoljuk, hogy e XVI. és XVII. századi anyag nagyrésze *külföldi vonatkozású*, mivel kutatásaimban mindig kiváló előszeretettel tanulmányoztam, miként érvényesült a magyar ember külföldön: eszével, tollával, kardjával és viszont, mily nyomot és emléket hagytak hátra történelmünkben a hazánkban szerepelt idegenek, lettek légyen papok, államférfiak, hadvezérek vagy kalmárkodó bányászok, csendes iparosok és alkotó művészek.

Ily irányú gyüjtésem oklevél-anyagából eddigelé mindössze két kötetem, meg egy kisebb kiadványom jelenhetett meg: *Carrillo Alfonz jezsuita-atya levelezése és iratai* 1906 végén,[1] *Erdélyországi pápai követek jelentései VIII. Kelemen idejéből* e sorok írása közben,[2] valamint *Oklevéltár a kolozsvári Báthory-egyetem történetéhez*, 1906 végén.[3] Mind a három egyházi férfiak leveleit tartalmazza Erdély és Magyarország 1591—1604 közti idejéből.[4] De mivel az a meggyőződésem, hogy *vallásügyi* kötetet *politikai* tartalmú kövessen, illetve, hogy bizonyos évek eseményei minden oldalról megvilágíttassanak, ezúttal az olasz

---

[1] A M. Tud. Akadémia Monumentái *Okmánytárak* osztálya 32. kötete gyanánt, LII + 740 lapon, tartalmazván 1591—1618 közti 585 levél és jelentés szövegét.

[2] A *Vatikáni magyar okirattár* második sorozata harmadik kötete gyanánt, Fraknói Vilmos bevezetésével XX + 487 lapon, 1592—1600 közti 347 irat szövegével.

[3] Az *Erdélyi Múzeum* 1906. évf. 342—386. lapján, 1579—1603 közti 27 irattal; megjelent különlenyomatban is.

[4] Carrillo levelezését ugyan 1618-ban bekövetkezett haláláig vezettem, de mivel ő 1604 után történelmünkben többé nem szerepel, ez esztendőn túl való iratai ránk nem vonatkoznak.

Basta György hadvezér levelezését kerítem sorra. Ez t. i. valósággal kiegészíti előző kiadványaimat és ugyanazon évek történetét világítja meg egy *katona-ember* irataival. Ez iratok (vagyis Basta levelei s a reájuk vonatkozó válaszok) száma *meghaladja a kétezeret* s történelmünk 1597—1607 közti évtizedének részleteit bővítik és színeżik nem remélt új adatokkal, hogy tudásunk ne maradjon egyoldalú, a mint talán maradna csupán jezsuiták és pápai követek leveleit olvasva.

Munkámat egyik bírálóm, *Fraknói* Vilmos főleg abból a szempontból ajánlta Akadémiánknak elfogadásra, hogy »a hazai történetírás teljességének és objektivitásának érdekében kívánatos, hogy a mikor a nemzeti küzdelmek vezérférfiainak emlékét kegyelettel összegyüjtjük és közrebocsátjuk: ellenfeleik politikai és katonai tevékenységét szintén igyekezzünk megvilágítani«.[1] És Basta legelső ez ellenfelek élén, habár a magyar faj és nemzet ellenségévé sajátosképpen úgyszólván a prágai és bécsi udvarok ösztökélése és ingerlése tették. Vitéz, de zord, kegyetlen ember volt, kinek nevét a magyar háromszáz esztendő multán is keserűséggel említi s a történelem *Básta szekerét* idézve,[2] gyászos korszakká avatja azt a néhány

---

[1] A Történelmi bizottságnak 1906 június 16-iki ülésén bemutatott birálatából.

[2] Basta szekerét — Kún László szekere analógiájára — irodalmunkban először Bod Péter említette 1766-ban megjelent »Smyrnai Szent Polikárpus« cz. m. 52. l. ekként: A talyiga, melyet az emberek akkor gondoltak-fel a szükség miatt, akkor neveztetett volt Básta szekerének; *Tóth* Béla Szájrul-szájra cz. m. (Budapest, 1895.) 17. l. — Ennél régibb (1709-ből való) Cserey Mihály ama feljegyzése, hogy Basta idejében »a szegény erdélyi megmaradt lakosok magokot fogták járomban s úgy szántottak«, sőt, hogy még »ma is — úgymond — Erdélyben még a kisded gyermekeknek is gyakran vagyon Basta járása szájában«. (A *Történelmi Tár* 1906. évf. 547—548. l.) Básta szekerének említése azonban úgy látszik mégis egykorú, legalább gróf *Kemény* József egy 1573-iki Eber-féle történeti naptárában a következő szász kéztől eredő följegyzést találta:

1607. Ad tantam paupertatem plebs Transylvanica redacta est, ut ligonibus fodere terram pro faciendo semente cogeretur,

évet, melyet hazánk krónikájában szomorú nevezetességű személyisége és neve betölt. Hogy a történelem ez ítéletét mennyiben erősíti meg vagy módosítja az események és tények egymásutánja, *hitelesen* Basta e levelezése, iratai s a működéséről szóló tudósitások fogják megmutatni. Megemlítem azonban, hogy ámbár jól tudom, hogy Basta hírt, nevet hazánkban szerzett magának s hogy nevét a történelem emlegeti, azt köztünk való szereplésével érte el,[1] egyéniségét mégis *egyetemes történelmi* szempontból fogtam fel, azaz felkutattam és közlöm azokat a leveleit is, melyeket hazánkból, de nem magyar tárgyról írt, illetve országunkból távozva, idegen eseményekről írva idegenekhez intézett. Ily leveleinek száma különben is elenyészően csekély, de nélkülök Basta alakjának és jellemének ismerete hiányos maradna, s hiányos lenne maga levelezése is; pedig teljes képet Basta egyéniségéről, kortársairól s azokról az eseményekről, melyeknek kavargó fergetegében élt és működött a XVI. század végén és a következő század elején, csak úgy nyerhetünk, ha *lehetőleg valamennyi* levelét felkeressük és közöljük a neki szánt kiadványban. Ez olyan történeti alakoknál, a milyen például Basta is, kinek leveleskönyvei nem maradtak fenn, — s tán nem is voltak[2] — természetesen tökéletes módon nem sikerülhet, mert szétszóródott leveleit hetedhét országból kell nagy fáradsággal és költséggel összegyüjteni. De kitartással, rajtaüléssel és lankadatlan utánjárással majdnem egészen sikerül. Miként

---

hinc ligones *aratra Bastae,* et currus biroti *currus Bastae* dicti. (Gróf Kemény József »Collectio minor. manuscriptorum historicorum« cz. gyüjteménye 12. k. 108. lapján, az Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárában.)

[1] Ezt mutatja az is, hogy 1597 előtti idejéből mindössze egyetlen levelét találtam s nem kaptam sem a brüsszeli, sem az amsterdami állami levéltárakból semmit tőle vagy róla.

[2] Mint a legtöbb hadvezérnek, Bastának sem volt leveleskönyve. Nyomára mindössze egyszer akadtam, mit illető levele végén külön meg is említek, vagy ha volt is, elpusztúlt halála után fiai kezén vagy talán elvétetett és elkallódott, illetve ismeretlen helyre jutott.

Carrillo levelezésében, így aztán itt is epistolariumszerű teljességre törekedtem, czélom lévén Basta *minden* levelét felvenni munkámba, a mit valaha írt vagy íratott, tekintet nélkül arra, hogy miről és kinek szóltak.

Magától értetődik, hogy e különböző tárgyú és terjedelmű leveleit tartalmuk és fontosságuk szerint kezeltem, vagyis : a *köztörténeti* érdekűeket, vagy Basta személyét illetőket *teljes* szövegükben közlöm. Meglehet, hogy kelleténél több levelet nyujtok egész terjedelmében, s hogy tartalmuknak személyi vagy helyi vonatkozását talán túlbecsültem másolat-anyagom rendezésekor ; [1] de viszont azt hiszem, hogy ma, midőn a történetírás a gazdaság- és művelődéstörténeti elemet is jobban figyelembe veszi, nem éppen fölösleges, a mit adtam, mert az oklevéltárakat — mint elsőrangú forrásokat — a legkülönbözőbb szempontból használják s a mi bennük az egyik kutatót nem érdekli, igen fontos lehet a másiknak. Meg aztán oly kevés oklevéltárunk van és annyira ritkán jelenik meg egy-egy korszakot megvilágító nagyobb oklevéltár, hogy a történetírás elsősorban teljes-szövegű leveleket nyujtó munkákból meríthet új anyagot !

A mi már valahol nyomtatásban megjelent, *kivonatosan* közlöm. A *Történelmi bizottság* ügyrendje ugyan ezeknek teljes szövegét kívánja, kivált ha közkézen nem forgó, külföldi munkákban jelentek meg, melyek nálunk kevésbbé ismeretesek, vagy ha kiadásuk hibás, nem eléggé tökéletes ; [2] de bírálatom azt kívánta, hogy az ilyeneknél

---

[1] Ilyen kifogás alá eshetnek talán Bastának a városokkal folytatott levelezésének darabjai ; de viszont városi publicatióink nincsenek s így azoknak hadügyi és tábori közigazgatásáról, közszolgálataik nagyságáról és sokféleségéről először jóformán Basta rendeleteiből értesülünk !

[2] A Magyar Történelmi Emlékek *a)* osztálya irányát a M. T. Akadémia Történelmi bizottságának ügyrendje így állapítja meg : Okmánytárak, egyes nagyobb korszakok, vidékek, hatóságok, családok vagy tárgyak szerint, oklevelekből s másnemű hivatalos és történeti érdekű magán-irományokból, melyek eddig vagy egészben, vagy részeikben kiadatlanok, vagy kézen nem forgó, főkép külföldi munkákban jelenvén meg, íróink előtt nagyobb-

»a dátumon, a levélíró s czímzett nevein kívül csupán tartalmukat vagy jobban mondva azt, a miről szólnak, egy-két sorban, tehát a legrövidebben csak jelezzem«.[1] Őszintén szólva, e követelménynek nagyon ritka esetben tudtam megfelelni, hiszen legtöbbször *lapokra terjedő*, hosszú hadijelentéseket és politikai előterjesztéseket kellett kivonatolnom, a mi a legjobb akarattal sem sikerült egy-két sorban. Ezért, hogy *középúton* maradjak, arra törekedtem, hogy legalább az átvett leveleknek minden hely- és személyneve benne legyen kivonatomban, s azt a tárgykört is érzékeltessem, melyről a levelek szólnak. Tettem ezt azért is, mert sokszor épp a legfontosabb leveleket találtam szétszórtan kiadva, míg a megfelelő válaszokat magam közlöm először, s így ezeknek vonatkozásai bizony értelmetlenek maradnának a megfelelő leveleknek bár kivonatos ismerete nélkül. Másfelől a Történelmi bizottságnak régi óhajtása, hogy »készíttessenek történetünkre vonatkozó regeszták egyes, hazánkkal sűrűbb összeköttetésben állott országok okmánytáraiból«,[2] a mit Bastára nézve munkámban megvalósítottam, amennyiben a bukuresti Román Tud. Akadémia Hurmuzaki-kiadványában megjelent Basta-iratokat és egyéb külföldi publicatiók vonatkozó iratait mind átvettem kivonatolva ; de megjegyzem, hogy legtöbbször magáról az illető levelek *eredetijeiről* készült, saját másolataimról, a mit helykímélésből külön az egyes levelek végén nem tüntettem ki, csak itt általánosságban. Hiszen az említett bukuresti kiadványnak kivált első kötetei annyira roszszak, hogy ívekre terjedő helyet foglalt volna el a hibásan olvasott és közölt részek kimutatása, a mi még sem lehetett czélom, habár a hibákat mindenütt kijavítottam.

Tekintettel voltam az ily iratok kivonatolásában a sok vidéki kutatóra, hisztorikusra és olvasóra is, kik kül-

---

részt ismeretlenek ; vagy ha nálunk megjelentek is, részint nem jutottak még be okleveles gyüjteményeinkbe, részint igen hibásan adattak ki.

[1] A Történelmi bizottság 1907 június 22-iki átiratából.

[2] Közölve a *Turul* 1887. évf. 144. l.

földi kiadványokhoz csak a legnagyobb nehézséggel vagy ritkán juthatnak. Hiszen teljes Hurmuzaki-példány alig van 3—4 hazánk közkönyvtáraiban, *Jorga* »Studii și documente« cz. kiadványából pedig, mely amannak mintegy kiegészítője, még kevesebb van. Ám tovább megyek s tapasztalásból mondom, hogy még középiskolai tanári könyvtárakban is ritkán találhatók meg *teljesen* csak Akadémiánk kiadványai is, vagy akár oly munkák, mint az *Országgyűlési emlékek*, a *Székely oklevéltár* és hasonlók.

Közkézen nem forgó művekből, a milyen pl. Basta egyik titkára : Ciro *Spontoni* »Historia della Transilvania« cz. Velenczében 1638-ban megjelent művéből szószerint vettem át a munkámba illő leveleket, miként ezt a Történelmi bizottság is kívánja, mert ez is annyira ritka, hogy rajtam kívül, tudtommal, más magyar nem is használta. Egyébként külön megindokoltam minden egész terjedelmében lenyomatott s már valahol megjelent irat átvételét, valahányszor akár Basta személyeért, akár az események lánczolatáért lenyomatását szükségesnek láttam.

Kivonatosan közlöm a *kevésbbé fontos* vagy érdekes iratokat, ámbár hogy mi fontos és érdekes, sokszor igen nehezen állapítható meg. Általában itt is az a gondolat vezetett, hogy a feldolgozók számára lehetőleg minden hely- és családnevet megmentsek, mert magam is tudatában vagyok annak, a mit *Károlyi* Árpád mondott igen helyesen, hogy »a sűrű oklevél-publicatiók ellenére bizonyos korszakokat és vidékeket illetőleg tudomásunk igen hiányos, hisz alig van a legjobb esetben annyi, a mennyiből legalább nagyjából általános tájékozódást szerezhetünk«.[1] Ezt erdélyi történelemmel foglalkozó ember kétszeresen érzi s e hiány pótlására, de meg a teljesség kedvéért is Bastának rendeleteit, az erdélyi és magyarországi városokhoz és hatóságokhoz intézett parancsait is felvettem munkámba, a mit a bírálat helyes eljárásnak jellemzett. Sőt felvettem még adományleveleit, birtokbaiktató rendeleteit és egyéb ilyenfajta iratait is, melyek

[1] A Magyar országgyűlési emlékek XI. k. 516. l. 1. jegyzetében.

kifogyhatatlan kincsesbányái a hely- és családtörténelemnek. Ezzel legalább együtt van a *Transsilvania possessionaria* Basta korára eső része is, hisz valamikor egyszer már annak megcsinálására is kell gondolnia a történelmi irodalomnak! Ily iratait természetesen a formai részek kihagyásával, de megjelölésével közlöm, miként a Történelmi bizottság kívánja,[1] a mit annyival inkább tehettem, mivel ráakadtam Basta kanczelláriája formula-könyvének jókora töredékére, melyet munkám végén szószerint közlök, megjelölve, hogy az egyes formulák szerint mely iratok készültek.

Közlöm végül azoknak a Basta-leveleknek a kivonatait, melyek ma már nincsenek meg s csupán egykorú iktatókönyvi regesztájuk tartotta fenn emléküket. Sőt illő helyeikre iktattam be *elveszett* vagy *lappangó* levelei dátumát s rövid tartalmát is, a mennyire későbbi hivatkozásokból vagy a reájuk vonatkozó válaszokból és egyéb levelekből meg lehetett állapítanom. Ily módon gyakran meglepő új adatok kerültek napfényre, nemcsak Basta itinerariumát illetőleg, hanem egyes mozdulatairól és intézkedéseiről is, melyeknek másként nyoma veszett. De ha összegyüjtött levelei nagy tömegével szemben ezzel kevésbbé bővíthettem is történelmi tudásunkat, megmentettem legalább számos ismeretlen levelének emlékét, a mi *epistolariumát* tette teljesebbé ; ez pedig főkötelessége oklevéltárak kiadójának.

Munkám terjedelmét a Történelmi bizottság kétkötetre szabta, melybe nagy anyagomat csakis úgy szoríthatom be, hogy jórészét *kivonatosan* közlöm. Anyagom forrásairól, vagyis arról, hogy munkám egyes darabjait miképp és mely levéltárakból gyüjtöttem, szereztem, az egyes kötetek *Bevezetései*ben számolok be. Kötetenként emlékezem meg azokról is, kik munkámban támogattak és gyüjtésem sikerét szíves fáradozásukkal előmozdították. A hová személyesen nem juthattam vagy munkatársaim által nem értem el, hivatalos úton, a kolozsvári egyetemi könyvtár igazgató-

[1] Ezt a szabályt a Történelmi bizottság az Anjoukori okmánytár II. kötete szerkesztésénél adta kiadójának utasításul, mit egyik bírálója a *Turul* 1887. évf. 96. l. helytelenít.

ságának átirata által fordultam, kérve a netán fenmaradt Basta-iratok előkeresését és rövid időre való kikölcsönzését. Igy gyüjtöttem össze s másoltam le a városi és vármegyei levéltárakban megmaradt iratokat és örömmel jegyzem fel az illető hatóságok és levéltárnokaik ügybuzgóságát, melylyel munkám teljesebbé tételét lekötelező közreműködésükkel elősegítették. Különösen ki kell emelnem azonban az erdélyi szász városok élén álló férfiak készségét, mely őket a tekintetben is irányította, hogy a szászság és földje lehetőleg teljes oklevél-anyagával szerepeljen munkámban. A hatósági levéltárak között mindössze három volt, mely még hivatalos kérésre sem küldte meg vonatkozó iratait, úgy hogy lemásolásukról magamnak kellett gondoskodnom. De nem hallgathatom el, hogy volt néhány, mely felszólításunkra nem is felelt. Olyik levéltárnok, a honnan valamit nem kaphattam meg hivatalos úton, a talált leveleket illő díjért maga lemásolta; volt azonban egy, a ki fölöttes hatósága által azt felelte kérésemre, hogy a másolat írott lapját nyolcz korona és egykoronás okmánybélyeg beküldése után hajlandó leírni. E drága szívességre persze nem reflektáltam, mert még mindig olcsóbba került odaútaznom s magamnak elvégeznem a másolást!

A gyüjtésnek azt a módját is megkísérlettem, hogy felhívást bocsátottam ki — néhány hónapi időközben — nagyobb történelmi folyóiratainkban,[1] jámbor reménykedéssel azt hivén, hogy ekként hozzájutok Basta ama leveleihez is, melyek oly családi levéltárakban és magángyüjteményekben hevernek, melyekről tudomásom sem lehet. Felhívásomra azonban mindössze *Puky* József úrtól kaptam Kiskúnfélegyházáról egy Basta-iratot, de senki mástól még csak egy kis útbaigazítást sem, előttem ismeretlen helyen található más iratairól!

---

[1] Megjelent a kolozsvári *Genealogiai Füzetek* 1907. évf. 24. l.; a *Századok* 1907. évf. 272. l.; az *Erdélyi Múzeum* 1907. évf. 1. füzetében; a *Turul* 1907. évf. 3. füzetének borítékán és a nagyszebeni *Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde* 1907. évf. 88. l.

Sajtó alá rendezett anyagom ez *első* kötete Basta szereplésének 1597-től 1602 közepéig terjedő hatodfél esztendejéből 963 iratot tartalmaz. Ennyi levelet csak *a legnagyobb takarékosság és helykimélés* mellett tudtam 744 lapon kiadni, megvallom, sokszor kedvem ellenére, látva, mily fontos jelentéseket és érdekes leírásokat kell kihagynom, vagy kivonatosan közölnöm utasításom, illetve a szűkre szabott keret határaihoz alkalmazkodva !

Basta első levelére, melyet öt héttel Prágába érkezése után írt s küldött olasz földre, a *parmai* állami levéltárban akadtam, mely még nyolcz más levelét és Farnese Ranuccio parmai herczeg válaszait őrzi, lévén Basta Németalföldében egyik tisztje az ott szerepelt parmai herczegeknek és családjának, melylyel az összeköttetést azután is fentartotta, hogy sorsa elszakítá mellőle. Utolsója e leveleknek 1600 április 22-ikéről való, a miből sejteni lehet, mily kevés maradt reánk közülök.

Az uralkodó olasz herczegek közül levelezésben állott Basta a mantovai Gonzaga-családdal is, melynek gyüjteményében, a mai *mantovai* állami levéltárban sok levelét és jelentését találtam meg. De ebben is feltűnő hézagok mutatkoznak, néha egy esztendőnél is nagyobbak, jeléül annak, hogy szintén sok elveszett Basta irataiból. A *modenai* állami levéltárban mindössze egy irata maradt fenn Bastának, az a véleménye, melyet 1597 nyarán terjesztett elő Miksa főherczegnek a török elleni hadjárat vezetése módjáról. Sok apró érdekes adalékot írtam ki azonban a prágai modenai követek Bastára vonatkozó jelentéseiből. Négy levelét találtam meg a *firenzei* állami levéltár Medici-iratai közt, hová a toszkánai követek útján jutottak, míg a prágai parmai követhez intézett 133. sz. a. jelentését a *nápolyi* állami levéltárban másoltam egy másik későbbi levelével együtt.

A *római* vatikáni titkos levéltárban a Borghese-levéltár különböző kötetei őrizték meg a legtöbb Basta-levelet, a hová úgy kerültek, hogy a császári udvarban székelt pápai nuntiusok beküldték jelentéseikhez mellékelve a maguk személyéhez írt leveleket, vagy még

gyakrabban a másokhoz intézetteknek saját irodájukban készült másolatait, melyekhez hozzájutottak. Ilyen az a 444. sz. a. közölt érdekes csengeri levél is, melyre a Vallicelliana-könyvtár egykorú kéziratai közt akadtam.

Hazánkba jövetelekor Bastát Miksa főherczeg alá rendelték, ki mellett, úgy látszik, szívesen szolgált, habár rendkívül elfogult volt a magyarok iránt, kikben nem bízott s kislelkűségével még Bastát is előre befolyásolta, mielőtt még itthon megismerkedhetett volna velük.[1] Miksával folytatott hivatalos levelezését a főherczeg válaszai fogalmazványaival együtt majdnem hiánytalanul megőrizte az *innsbrucki* helytartósági levéltár »Ambraser Akten« osztálya, hol nagy élvezettel tanulmányoztam őket 1905 nyarán, midőn reájuk bukkantam, mert Basta hazánkban való működése első három évéről adnak teljes képet, abban a majdnem megszakításnélküli sorrendben, a mint a 14 és 291 közti számokban kötetemben közlöm őket, s fontosságukat növeli az a körülmény is, hogy oly eseményekről szólnak, melyekben Bastának való résztvételét semmi más forrásból nem ismertük. Hálás köszönet a levéltár igazgatójának, dr. *Mayr* Mihály tanár úrnak, a ki kutatásaimban lekötelező szívességgel támogatott.

Kötetem nagyrésze azonban a *bécsi* császári levéltárakból került ki, a mi természetes is. Basta egész levelezése a bécsi udvari haditanácscsal és elnökével, Mátyás főherczeggel a cs. és kir. közös hadügyi levéltárban maradt fenn, sajnos, csonkán és hiányosan, mivel a különböző időkben végzett értelmetlen selejtezés alkalmával tömérdek becses levél vándorolt a papirmalomba ; de ezeknek is közlöm legalább egykorú iktatói kivonatukat, a mint a levéltár protokollumaiban megmaradtak. Éveken át élveztem e levéltárban ma már nyugalomban élő kitűnő tisztviselője, *Langer* János úr szívességét (a ki talán legjobban ismeri a levéltár különböző gyüjteményeit) s neki, meg dr. *Trenk* Vilmosnak köszönhetem,

[1] Miksa főherczeg ellenszenve a magyarok iránt igen sok leveléből kitünik, de különösen kirí kötetünk 108—109. l. olvasható soraiból.

hogy mindent adhatok, a mi benne Bastától, vagy hozzá intézve, felkutatható volt. Basta teljes szövegben közölt legelső levele innen a 328. számú, minek az az oka, hogy azalatt a két évtizednyi idő alatt, a míg irataimat gyüjtögettem, a bukuresti akadémia (Hurmuzaki-kiadványának 1903-ban megjelent XII. kötetében) tömérdek levelet kiadott előlem, melyeket én most így természetesen csupán kivonatosan nyujthatok, bár másolatuk rég (1894 óta) meg volt gyüjteményemben.

A *bécsi* házi, udvari és állami levéltárnak *Hungarica*-osztályában maradtak fenn Bastának Mátyás főherczeghez és Rudolf császárhoz intézett többi jelentései, 1599 elejétől kezdve, s mindössze négy levele került elő a *Turcica*-osztály csomóiból; míg a prágai velenczei követekhez írt leveleit a »Dispacci di Germania« megfelelő évi kötetei őrzik. E levéltárban a már elhalt *Arneth* József igazgató és jelenlegi utódja *Winter* Gusztáv udvari tanácsos, de különösen dr. *Károlyi* Árpád aligazgató és *Győry* Árpád levéltárnok urak lekötelező támogatását élveztem 1894-től kezdve, a mikor először dolgozhattam a kezeikre bízott gazdag anyagban.

A *bécsi* cs. és kir. közös pénzügyminiszteri levéltárban a *Hungern* osztályból, meg egykorú másolati könyveiből, az ú. n. Oesterreichische és Ungarische Gedenkbücher köteteiből jut néhány levél e kötetbe, míg a már eredetiben nem létező akták kivonatait az iktatókönyvekből írta ki számomra dr. *Trenk* Vilmos. Jóindulatú pártfogásáért dr. *Thallóczy* Lajos igazgató és *Kreyczy* Ferencz osztálytanácsos úrnak tartozom köszönettel, továbbá dr. *Szekfü* Gyulának sokszoros fáradozásáért.

Külföldön még csupán a *varsói* gróf Zamoyski-levéltárban találtam két iratot, Basta és biztostársainak Zamoyski János lengyel kanczellárral folytatott 1600-iki alkudozásáról; míg a *simancasi* spanyol állami főlevéltárból kapott 955. számú levelet Don Julián *Paz* levéltári igazgató szivességének köszönhetem.

Hazai levéltári kutatásaim következőképpen tükröződnek vissza kötetemben.

Budapesten kezdve, az Országos levéltárban őrzött Szepesi kamarai levéltárra *Nagy* Gyula országos főlevéltárnok úr figyelmeztetett s benne Bastának 25 levelét kutattam föl; a gyulafejérvári káptalani levéltárban meg hármat. A Magyar Nemzeti Muzeumban a családi levéltárak közül a gróf Forgách- és a gróf Teleki-család nagyzabláti levéltára bővíté kötetemet egy-egy irattal; a M. Tud. Akadémia könyvtára pedig kettővel.

Az Erdélyi Nemzeti Muzeum *kolozsvári* levéltárából az Oklevelek törzsgyüjteménye, továbbá a gróf Tholdalagi- és a báró Wesselényi-család levéltára, meg gróf Kemény József egyik másolatgyüjteménye adott egy-egy Basta-iratot; ugyanennyit a gróf Teleki-nemzetség *marosvásárhelyi* levéltára, melyre őre: ifj. *Biás* István hívta fel figyelmemet.

A *nagyszebeni* báró Brukenthal-múzeum gyüjteményemet két darabbal szaporítá, melyeket dr. *Schuller* A. G. muzeumőr úr lekötelező szívességének köszönhetek. A gróf Pálffy-család *pozsonyi* levéltárában öt Basta-iratot találtam, a báró Sennyey-család *bottyáni* levéltárában hármat; gróf Csáky Vidor *lőcsei* nemzetségi levéltárából egyet közlök, a gróf Zichy-család *zsélyi* levéltárából pedig (dr. *Hanuy* Ferencz egyetemi tanár lekötelező szivességéből) szintén egyet adhatok. Egyesek gyüjteményéből végül Martian Julián *naszódi* ny. századosából közlöm e kötet 791. sz. a. Enyedi Lukács szebeni polgármester ama beszédét, melylyel Bastát Szebenbe vonulásakor, 1601 szeptember 12-ikén üdvözölte.

Hatósági levéltáraink közül *Dés* város levéltára egy, *Lőcséé* 13, *Kassáé* és *Bártfáé* 10—10, *Nagyszebené* 3, *Felsőbányáé* és *Segesváré* 1—1 irattal van képviselve. Az első kettőben magam jártam, a többiek anyagát Kolozsvárra kapva másoltam. A megyeiek közül *Szepes* vármegye levéltárából 31 darab iratot közlök dr. *Förster* Jenő megyei levéltárnok szívességéből, ki azokat számomra felkutatta. *Besztercze-Naszód* vármegye jól rendezett levéltára a Besztercze városhoz és székhez intézett Basta-iratok közül e kötetben 28 darabbal szerepel dr.

Berger Albert tanár lekötelező szívességéből, míg *Szatmár* vármegye levéltárában mindössze egy rendelete maradt fenn Bastának.

A hazai levéltárakban található anyagról általában meg kell jegyeznem, hogy nem köztörténetiek a szó mindennapos értelme szerint, de sokszor igen becsesek gazdaság- és művelődéstörténelmi s kivált családtörténeti és birtokügyi szempontból. És igen nagy azoknak a családoknak a száma, melyek épp Basta e rendeleteiben és adomány- vagy védőleveleiben háromszáz esztendő előtti ősükre ismerhetnek.

Teljességre törekedvén, felhasználtam a *nyomtatott* források adalékait is, úgy hogy a régibb és újabb irodalomból 12 különböző munka és kiadvány szerepel kötetemben,[1] a mint a belőlük kölcsönzött darabokat e kötet végén számszerint is kimutatom. Mindössze azt kell még említenem, hogy Spontoni művéből átvettem ama beszédeket is, melyeket Basta vagy az erdélyi rendek küldöttei tartottak, valahányszor egyéb adatokból, illetve Basta jelentéseiből meggyőződtem arról, hogy azokat tényleg elmondták. Jól tudom ugyan, hogy e beszédek Spontoni szövegében (talán szerkesztésében is) maradtak reánk, de másfelől ezek nem olyanok, milyeneket XVI. századi humanistáink közül Szamosközy, meg Bethlen Farkas írtak és adtak történeti szereplők szájába. S minthogy legtöbbször magyar emberek eddigelé ismeretlen irodalmi műveit mentik meg számunkra (habár nem is saját kéziratukban), nem tartottam közlésüket fölöslegesnek.

Gyüjteményemnek érdekes és sajátos kiegészítői az *elveszett* vagy *lappangó* levelek kivonatai, milyen e kötetemben 53 van. Miként készítém őket s néha mily fontos

---

[1] E tekintetben követtem Fejérpataky László tanácsát, hogy: A szerkesztő iparkodjék gyüjteményét lehetőleg teljessé tenni; ne kiméljen fáradságot s a honnan csak lehet, gyűjtse össze az anyagot, mely a felvett korszakot, eseményt, vidéket, családot vagy egyént minden oldalról megvilágítja; a *Turul* 1889. évf. 136. l.

jelentőségük, már kiemeltem s itt csak ez összeállítás kedvéért szólok ismét róluk.

Végezetül hálás köszönetemet fejezem ki akadémiai két bírálóm: *Fraknói* Vilmos és *Károlyi* Árpád szíves útbaigazításaiért, meg dr. *Fejérpataky* László tanárnak, a ki a Történelmi bizottság előadójaként jóakarattal pártfogolt kutatásaimban és állandó érdeklődéssel kísérte gyűjteményem növekedését 1894 óta; valamint magának a *Történelmi bizottság*nak kitüntető megbízatásáért és sok évi erkölcsi és anyagi támogatásáért, mely nélkül munkám nem jelenhetett volna meg mostani gazdagságában. De köszönetem illeti dr. *Erdélyi* Pál kolozsvári egyetemi könyvtárigazgatót is azért, hogy éveken át szíveskedett közvetíteni Basta-iratok megküldése iránt közhatóságokhoz intézett kérvényeimet, nemkülönben a felsorolt köz- és hatósági levéltárak vezetőit, kiknek ügybuzgósága nélkül nem sikerült volna csak e jelen kötet öt esztendejéről is ily gazdag anyagot összehordanom. Számszerűleg ez anyag jó felerésze Felsőmagyarországra vonatkozik, a többi pedig hazánk keleti részét illetik és »tartalmuk — Károlyi Árpád bírálati megjegyzése szerint — az eddiginél tisztább világot vet Erdély történetére s nem egy helyütt becses kiegészítéseket, részben javító pótlásokat nyújt azon eredményekhez, melyeket az erdélyi nemzeti fejedelemség halhatatlan érdemű történetbúvárának, néhai Szilágyi Sándornak köszönünk«.

II.

Összegyüjtött anyagomat szoros időrendbe sorozva közlöm a szerint, a mint írattak és szétküldettek, még pedig Basta állván az események központjában, egy és ugyanarról a napról kelt több levél közül előbb adom a Bastáét s azután a másokét. Ha azonban Bastának volt egy helyről és időben írt több címzettnek szóló levele, címzetteik rangja szerint soroztam őket egymás mellé.

Kötetem darabjainak átírásában és sajtó alá rendezésében nagyjában azokat a kiadási elveket követtem,

melyeket újkori oklevelek részére a német történetírók III. gyűlése 1895 április 19-én majnai Frankfurtban megállapított,[1] illetve a nuntiusi jelentéseket nyilvánosságra hozó római történeti intézetek kiadványaiban láthatók. E megállapodás tulajdonképpen nem új elveket hirdet, hanem a már megszokott régebbi, czélszerű szabályokat szedte jegyzékbe és állította fel követésre méltókul. Nálunk azonban, sajnos, még mindig nem váltak általánosakká, holott czélszerűségüket irodalmunkban az oklevéltannak két kiváló művelője: *Károlyi* Árpád és *Fejérpataky* László már 10—12 esztendővel a frankfurti gyűlés előtt hirdették és ajánlták. Ez újabb kiadási elveket Carrillo-kötetem előszavában bőven ismertettem s itt mindössze azokat az apróbb változtatásokat sorolom fel, melyekkel egyszerűsíteni, szépíteni igyekeztem e közlési módot, mely túlságosan pepecselő, ott a hol minden variánst, illetve kézzelfogható elírásokat is feltüntet,[2] és kúszált, alig áttekinthető a jegyzetek tömkelege s kivált sajátos elrendezése miatt, a mi munkámban mind csinosabb, szemre, olvasásra nem fárasztó alakban mutatkozik.

A frankfurti szabályok főelve: az oklevelet úgy közölni, hogy használójának ne kelljen magát az eredetijét tanulmányozni.[3] Vagyis »a szerkesztő kötelessége, hogy minden egyes oklevélmásolat szövege hű és hibátlan legyen, s hogy az oklevél-kiadás tudományosan immár elfogadott princzipiumai szerint adjon egyenlő alakot, tiszta, egyforma ruhát kiadványaira«.[4] Ezt azzal érjük el, ha *nem betűhív* másolatot adunk, miként a régi iskola

---

[1] Áll 30 pontból s megjelent a »Bericht über die dritte Versammlung deutscher Historiker 18. bis 21. April 1895 in Frankfurt a. M.« cz. munka (Leipzig, 1895.) 18—28. l.

[2] Jellemző, hogy e szabályok 9. pontja szerint az ilyen íráshibákat minden megjegyzés szerint kell kijavítani, de azért a legtöbben azokat is felsorolják, melyek nyilvánvaló tévedések.

[3] A frankfurti szabályok bevezetésének 5. pontja ezt így fejezi ki: Aktenveröffentlichungen sollen dem Benützer eigenes Zurückgehen auf die Vorlagen ersparen.

[4] Károlyi Árpád megjegyzése az »Anjoukori okmánytár« III. kötetének ismertetése kapcsán, a *Turul* 1883. évf. 88. l.

hívei, hanem *kiadásra szántat* készítünk, vagyis »a tartalmi hűség teljes megóvásával a szöveget a kornak, a melyből való, megfelelő formában bocsátjuk a tudomány közhasználatára«. E szerint valósággal tanulmány tárgyává kell tenni az oklevelet s annak minden kis részét, mert »a kiadó kötelessége oly hibátlan szöveget nyújtania olvasóközönségének, minőt az oklevél írója ad vala, ha tollhibákat nem ejt. Csak teljesen hibás constructióknál, a szokottól merőben eltérő alakoknál, egészen szokatlan kifejezéseknél tegye mellé az *(így)* szót, mert ezzel leveszi magáról a rossz másolás gyanúját«. Ez különösen figyelembe veendő több-nyelvű és több vidékről származó levelek gyüjteményénél, mint a milyen Basta levelezése is, nehogy azonos szavaknak tájszólás-szerű különböző írásmódja azt a gondolatot keltse az olvasóban, hogy kiadójuk hibásan olvasta vagy következetlenül közli őket!

Az ilyen gondos, mindenre figyelő tudományos közlési mód pedig »nem azért jó és ajánlatos, — miként Fejérpataky hangsúlyozza — mert a külföldön el van terjedve, hanem mert a józan ész, a logika, az áttekinthetőség, az érthetőség ezt ajánlja, nem pedig a betűhív közlési modort«.[1]

Ugyan e kiadási elveket tartottam szem előtt, természetesen *kivonatosan,* tehát *regeszták* alakjában közölt daraboknál is, úgy hogy jellemzőbb részeiket szószerint adván, az irály sajátossága feltüntetésével, a kivonatoltakat dűlt szedéssel magyarul s *az illető akta szólásmódjában,* nem pedig harmadik személyben közlöm, a mi gyakran zavart okoz. Az ily módon kivonatolt iratok eredetijök hatását keltik és a legtöbbször nélkülözhetőkké teszik őket.[2]

---

[1] Fejérpataky László »Oklevelek kiadása« czímű czikkében, a *Turul* 1889. évf. 131. és 135. l. Czikkét Fejérpataky a régi közlési elvek híve: Kubinyi Ferencz »Miként eszközöljük az oklevelek kiadását« cz. czikke ellensúlyozására írta, mely megjelent ugyanott, előzőleg a 94—97. és 128—130. lapokban; de elveit már négy évvel előbb kifejtette a »Magyar Történelmi Társulat« 1885-iki Budapesten tartott congressusán; ld. a kongresszus *Irományai* 64—70. l.

[2] Ezekről a frankfurti szabályok 2—4. pontja szól, s a 3. pont különösen kiemeli, hogy a kivonatok úgy készítendők:

Az iratok *dátumát* a szöveg végén betűszerint írva s a könnyebb áttekinthetőség végett bekezdéssel közlöm, takarékossági szempontból sokszor szükség szerint rövidítve akár a hónapot, akár pedig az *Anno Domini* kitételt, így: *A. D.* Arabszámmal kitüntetve adom a római számmal, vagy éppen betűvel írottakat is, mi által a legtöbbször egyetlen sorban elfért a dátum, a mivel kötetekre terjedő kiadványnál ívekre menő helyet takarítunk meg. Erre való tekintettel közlöm az iratok alján lelőhelyüket (tehát a rubrumot) is rövidítve, mi legtöbbször szintén elfért egyetlen sorban.[1]

Elhagytam a levelek kezdő *megszólítási* és befejező *üdvözlő* formáit, valamint az aláírásokat és Basta rendeleteinél az élükön lévő czímeit és czímzéseit, egyszerűen *etc.* szócskával jelezve őket.[2] De ezekből részint formulakönyvében, részint munkám végén fogok szemelvényt közölni. Mellőztem végül a levelek *külső czímzését,* melyekből rendesen csak az elsőt nyújtom tájékozásúl, illetve később is csupán azokat, melyeknél a czímzés bővült, emelkedett s így belőle némi életrajzi adat is meríthető. Közlöm azonban az iratok *hátlapján* előforduló egykorú följegyzéseket, kivált ha belőlük valamelyes tanúlság meríthető a levél tartalmát vagy vételét illetőleg, a miből sokszor a postaviszonyokra s a hatósági közigazgatásra is lehet következtetést vonni. Hisz az ily notáriusi feljegyzésekből látjuk, hogy Bastának Kassáról küldött rendelete Lőcsére csak harmadnapra, de sokszor 5—6 nap múlva jutott a városi tanácshoz, a miből mindkét félre tömérdek kár származott.

---

damit für den Benutzer ein Zurückgehen auf die Vorlage unnötig wird.

[1] Erről a frankfurti szabályok 27. pontja intézkedik. De megjegyzem, hogy oly íratoknál, melyeket nyomtatott művekből vettem át, helykimélésből nem írtam ki, mely levéltárakból közöltettek eredetileg, bár legtöbbször eredeti példányukból közlöm őket.

[2] Ezeket a frankfurti szabályok 14. pontja rövidítve közli, a mit csak néhol tartottam szükségesnek, mivel tíz évet felölelő munkánál ily rövid idő alatt a czímzések nem változnak annyira, hogy azt külön kellene minden iratnál bemutatni.

Az iratokban előforduló tulajdonneveket általában *szószerinti* alakjukban közlöm, habár ezt a szabályt következetesen megvalósítanom nem lehetett. Igy pl. ily neveket, mint Zabolch, Zekel, Zendereovium, Zolnok és Chiaki betűszerint nyomattam ugyan, de már az oly helyneveket, melyeknek tárgyi jelentősége van, mint pl. a Szent vagy Szász-előnevűeket nem írom Z-betűvel, részint mert nem úgy olvasták, részint pedig, mivel ekkor — a XVI. század végén — már széltében vegyesen írták z-vel és sz-betűkkel, s betűszerinti írásmódjuk még tán nyelvészeti szempontból sem lehet indokolt. A nyelvészet igényeit különben azzal kívántam kielégíteni, hogy kétes olvasású magyar neveket betűszerint, tájszólási és írásformákat pedig a hangoztatás szerint adtam híven vissza. Magyar irataim száma amúgy is csekély a latin és főleg olasz nyelvűekhez képest, ámbár Basta irodája hatóságainkkal gyakran levelezett magyarúl.

Idegen nyelvű iratok kiadójának egyébként a tulajdonnevek helyes közlése sok dolgot ad. Igy pl. gyakori eset, hogy az idegenek őket fonetikusan vagy saját hallásuk szerint írják, mint pl. a Breuner-nevet *Prainer*-nek vagy *Preiner*-nek, a Pernsteint *Pernestain*-nak, Kolonitsch helyett *Colnitz*-et, Schwarzenberg h. *Svarzenborg*-ot, Pezzen h. *Pez*-et, Thököly h. *Tekeli*-t ; melyeknek kijavításával a levelek egész jellegét megváltoztatnánk. Ehhez hasonló pl. Debreczen írásmódja, mely rendesen Debrizként, Tokaj Tocchai- vagy éppen Toggey-ként, Rakomaz Racomos, Vácz Vacia, Vazzia-ként fordúl elő, miként Szatmár Sachmar-nak és Sakmar-nak írva, mit különben ez időben még magyar ember is Szakmárnak ejtett ki és írt.

A tulajdonnevek ez írásmódját tehát megtartottuk s külön-külön feltüntetve munkám végén következő indexemben helyes kiejtésük és írásmódjuk alá sorozva utaljuk őket, hogy az olvasónak nehézséget ne okozzanak. Igy rektifikáljuk azokat a következetlenségeket és netaláni elírásokat is, melyek nagyobb oklevél-publicatiónál majdnem elkerülhetetlenek. Megyhagytuk azonban

a Haiduchi és Aiduchi írásmódot, a Giorgio név velenczés Zorzi-alakját; de már az értelmetlen Calo helyett javítva írunk Kálló-t, vagy az alig felismerhető Petalasso és Zignay helyébe pedig Pethe Lászlót és Segnyeit, miként — helyesen írva — legtöbbször előfordúl.

Minden irat élén, mely legalább 5—6 sornyi, a Történelmi bizottság kívánságára rövid magyar kivonatát, helyesebben tartalom-mutatóját közlöm, a lehető legrövidebben; a bírálat szavai szerint »lapidaris rövidséggel, Schlagwortokban föltüntetve«. Ez sem volt mindig könnyű; hisz sokszor lapokra terjedő jelentéseket és emlékiratokat kellett kivonatolnom. Igy pl. a 164., 474. és 638. számú írat 5—5 lapnyi, a 654-ik 6 lapnyi, a 328-ik meg éppen 14 lapnyi terjedelmű és sokféle tárgyról szól. Hogy a dolog nehézségeiről némi fogalmat nyújtsak, bírálatra bocsátottam a Történelmi bizottságnak munkám kész első íve korrektúráját, a mely úgy találta, hogy 7-ik és 8-ik darabjának regesztája »precziz, világos, gyorsan tájékoztató, rövid és mégis kimerítő formában igen jól, mintaszerűen van szerkesztve,« de már »a 3-ik, 5-ik és 6-ik számú a kelleténél terjengőbbek«.[1] Ismétlem, nem tudtam e nehézséget mindig a bírálat kívánságai szerint leküzdeni, és tekintettel azokra, kik olaszul és spanyolul nem tudnak, illetve ily nyelvű leveleket nehezebben értenek, *inkább többet,* mint kevesebbet nyújtottam annál, a mit útasításúl kaptam.[2] Tudom, sokan még ezt is keveslik, de hiába, ennek a körülmények okai. A dolog ütközője t. i. az, hogy ma már, a mióta a vatikáni levéltár megnyílt és a lehető legszabadelvűbb módon hozzáférhetők az olasz-, franczia- és spanyolországi levéltárak is, olasz, franczia és spanyol tudás nélkül még magyar történelmet sem

[1] Károlyi Árpád szíves birálatából.

[2] E tartalomjelzéseket Carrillo-kötetem egyik birálója, dr. Márki Sándor a kezdő diplomatikusokra való tekintetből is kívánta, »hogy a ki az eredeti olasz vagy spanyol szöveget megértheti is, jó néven vesz oly kivonatot, mely a fordításban és megértésben saját biztonságát megerősítheti«; a *Századok* 1907. évf. 550. l.

lehet írni, kutatni, annyira megváltoztak a történetírás eszközei. Még nem is oly régen elég volt az újabbkori hazai történetírás műveléséhez a latin nyelv tudása, mert minden hozzáférhető oklevelünk nagyobbára latinul volt írva. Majd megnyíltak — nem is oly régen — a bécsi levéltárak, a németnyelvű jelentések és iratok oly kincsesházát tárván fel, a mely megkívánta a német nyelv alapos tudását, napjainkban pedig a már felsorolt többi külföldi levéltárak, s megindúltak a pápai és velenczei követek jelentéseit feltáró monumentális kiadványok, továbbá a lengyel és oláh nagy publicatiók, melyeknek figyelembevétele nélkül ma már a legcsekélyebb hazai vonatkozású kérdésről sem írhatunk!

Miként előbbi három oklevél-kiadványomban, itt is minden felvilágosításra szoruló vonatkozást, vagy ki nem írt nevet jegyzetben magyaráztam meg. Ezeket, ha egyes nevekre vagy a szöveg részleteire vonatkoztak, az illető lap alján növekedő számozással közlöm,[1] ha azonban az egész oklevél tartalmát illetik, a megfelelő oklevél szövege után külön *Megjegyzés* bekezdésű jegyzetben. Ekként csupán e kötethez 1300 utaló és magyarázó jegyzetet készítettem; ámbár így is maradt elég oly tárgy vagy hivatkozás, melyről a kor távolsága, vagy irodalmi segédeszközeink hiányossága miatt a legnagyobb utánjárással sem sikerült felvilágosítást nyújtanom.

A *Hely-, név- és tárgymutatót* munkám második kötete végéhez csatolom, mert czélszerűbbnek találom, ha bizonyos nevet egyszer és egy mutatóban kell keresnie a kutatónak, mint minden kötet végén külön-külön.[2] Ott fogom bemutatni a két kötet különböző részeiben meg-

---

[1] Ebben eltértem a frankfurti szabályoktól, melyek (a 28-ik pontban) azt kívánják, hogy minden lapon külön kezdődjék a jegyzetek számozása, a mit azért nem tartok czélszerűnek, mert idézésük nem mutatja azonnal a jegyzet hovatartozandóságát.

[2] Indexet a frankfurti szabályzat 30. pontja minden kötethez kötetenként kíván, a mi helyes nagy időközökben megjelenő többkötetes műveknél, de két kötetű s rövid egymásutánban megjelenő munkáknál helyesebbnek találom, ha az az utolsó kötet végéhez csatolva jelenik meg.

jelent iratok *időrendbe* sorozott jegyzékét is. Addig is azonban közlöm e kötet végén *a levélírók és czímzettek jegyzékét,* mely szerint Basta 103 személylyel és hatósággal állott levelezésben, illetve érdekközösségben. E jegyzékben a *rendes* szedésű szám azt jelzi, hogy az illető levelet a sor elején megnevezett egyén írta ; a *dűlt* szedésű szám ugyanazt czímzettként, vagy adományosnak tünteti fel, míg a *dűlt* szedésű *név* azt mutatja, hogy a kötetben csak czímzettként fordúl elő, de neki magának nincsen levele benne. Igy pl. Arrivabene, Brassó város tanácsa, Leka aga, Zucconi stb.

A III. számú jegyzék az *iratok keltezési helyeit* mutatja, vagyis azt, hogy e kötet darabjai 100 helyen íródtak, *az iratok források szerinti jegyzéke* pedig azt, hogy darabjait 16 hazai helység 27 levéltárából, 10 külföldi város 27 levéltárából és gyűjteményéből, valamint 12 régibb és újabb munkából gyűjtöttem. E kimutatásoknak, azt hiszem, jó hasznát veheti a kutató, akár hely-, akár életrajzi adatot keres kötetemben.

III.

Basta György ötvenedik évén túl járt, midőn 1597 nagypéntekén a prágai udvarba ért, hogy részt vegyen a tavaszon ismét meginduló török elleni hadjáratban, mely immár négy esztendeje folyt.[1] Rudolf császár kérte kölcsön öcscsétől, Albert biborostól, Németalföld helytartójától, habár kipróbált hűségéért és jeles katonai tehetségeiért maga is nehezen nélkülözhette.[2] Hírből jól

[1] Rónai Horváth Jenő *Magyar hadi krónikája* II. része (Budapest, 1897.) 124. l. szerint Basta már az 1595-iki török elleni hadjáratban is résztvett sőt, Mátyás főherczeg őszszel visszatérvén, Bécsbe tőle Miksa főherczeg és Basta vették át a parancsnokságot. De ez másokat követő tévedés, a mire 1861-ben már Horváth Mihály rámutatott »Magyarország története« III. k. 356. lapján, mivel Basta (úgy saját levelei, mint egyéb idézett forrásaink tanúsága szerint) 1597 elején jött először hazánkba.

[2] Albert biboros 1597 márczius 6-iki leveléből, melyet a Bastáról szóló iratok elsejeként munkánk második részében, az utolsó kötet végén adunk ki.

ismerték már Prágában is, ezért kívánta a császár éppen őt, hogy új hadi vállalatában alkalmazza és tanácsával éljen.[1]

Atyja, az epirota Basta Demeter albániai hűbéres nemes ember volt, ki, hogy a török uralomtól szabadúljon, átjött az apuliai olasz partokra és szolgálatába lépett a spanyol királynak, ki a XVI. század elejétől a nápolyi királyságnak is ura volt. De midőn Piemontban (1542-ben) háború ütött ki a spanyolok és francziák közt, albán lándzsás századával odarendelték katonáskodni. Itt aztán megismerkedvén egy alessandriai előkelő nővel,[2] a kit feleségűl vett,[3] 1544-ben született tőle György nevű fia a monferratoi tartomány egy kis községében, Ulpiano-ban,[4] hol akkor zsoldosaival táborozott.[5] A kis fiú Astiban

---

[1] Rudolf császár Alberthez 1597 február 15-iki hívó levelében; Brüsseli magyar történelmi okmánytár III. k. 86. l.

[2] Dr. Wertner Mór szíves közlése szerint: Rosini Magdolna, Vercelliből.

[3] Előkelősége talán szülei tekintélyes és gazdag voltára vonatkozik, mivel anyja — Basta György saját kijelentése szerint — nem volt nemesi származású, csak atyja. Erről Don Guillén de San Clemente prágai spanyol követ 1602 augusztus 24-iki jelentéséből értesülünk, midőn azt ajánlja királyának, III. Fülöpnek, hogy Bastát érdemeiért tüntesse ki »con el abito de Santiago«, mert ő csupán egyszerű nemes és a mint írja: La falta que el tiene es solamente de nobleza porque aunque Demetrio Basta su padre que fué un hombre muy señalado y valeroso en las guerras que el Rey nuestro señor de gloriosa memoria tuvo con los reyes de Francia, dice el que fué noble seria muy dificultoso hacer las pruebas en Albania de adonde es natural, pero el confiesa que su madre no fue noble; pero es ligitimo. (Eredetije a simancasi állami főlevéltárban, Estado 707. fol. 160.)

[4] Ulpiano nevű község ma már nincs sehol Olaszországban, csupán Volpiano Piemontban, több helyen is, de egyikével sem egyezik, mert távol esnek Monferrato határától.

[5] A XVII. század végén megjelent Bayle-féle franczia történelmi lexikon (Le grand dictionnaire historique et critique) szerint Basta György a Tarento melletti La Rocca helységben született. Ezt később Schweigerd »Österreichs Helden und Heerführer« cz. művében (1852-iki II. kiadása I. k. 593. l.) megtoldotta azzal, hogy 1550 január 30-ikán, a mi aztán valamennyi utána következő lexikonba átment. De ez hibás adat, melylye

nevelkedett s tanulta a humaniorákat tizennégy esztendős koráig, mikor atyja Németalföldébe rendeltetvén, tanulmányai félbeszakadtak ; de folytatódtak katonai pályán. Atyja ugyanis maga mellé vevé és halála után [1] (a nyolczvanas évek elején) *György* Miklós testvérbátyja seregében lett zászlós. Előbb lovas tüzér, majd mint lándzsás szolgált harminczöt esztendeig, egyszerű közkatonából tábornokságig emelkedve. Katonai ismereteit kora legkiválóbb hadvezérei : Alba herczeg, Don Juan d'Austria, Farnese Sándor parmai herczeg és Albert főherczeg alatt szerezte [2] kitartó szorgalommal, s mindig büszkén emlegette, mikor már nagy állásban volt is, hogy *tizenhét* fokot hágott egymásután a hadseregben ; [3] haláláig pedig összesen huszonhetet. [4]

---

szemben mi kortársát : Gieronimo Sirtorit követjük, a ki Basta ravatalánál tartott oratiójában azt mondja róla (s ezt az elhunyt fiaitól biztosan tudhatta), hogy meghalt »quando sopra sessantatre haveva passato gl' anni« — Spontoni id. m. 349. lapján ; míg maga Spontoni (műve 336. l.) 1547-ben születettnek írja, de könyve ritka lévén a régibb írók közül mindössze Ricaut követte »Ottomanische Pforte« cz. művében ; idézve a Gauhen-féle »Historisches Helden- und Heldinnen-Lexikon« 1716-iki kiadása 158. l.

[1] Meghalt 1571-ben a piemonti Bassignanában ; dr. Wertner Mór adata szerint.

[2] Az elmondottakat Spontoni id. m. 58. és 336-ik, meg 8. lapjáról vettük, hol többek közt így ír : Nacque Giorgio Basta in Ulpiano nel Monferrato, di Demetrio nell' anno 1547 ... Fu egli allevato in Asti, quivi imparando sin al quarto decimo anno lettere d' humanità : dopo il qual tempo condotto da Demetrio suo padre alla vera scola de' guerrieri, nella Fiandra servì con l' arcobuggio a cavallo, e poi con la lancia per lo spatio di trenta cinque anni in diversi gradi ... e da semplice soldato passò a tutti carrichi e gradi militari ... Italian cavalier, nato però da padre nobile, e gentilhuomo, e feudatario Albanese ; fedele, invitto, pieno di gloria, che frena la leggerezza e la precipitosa inconstanza.

[3] Ezt Sirtori említi oratiójában ; Spontoni id. m. 341. l.

[4] Kötetünk 111. lapján, 1598 november 1-én írt levelében. E fokozatokat egyenként elősorolni nem tudjuk, de Spontoni (id. m. 58. l.) és Sirtori (u. o. a 347. lapon) a fontosabbakat ekként említi : Dopo la morte del Padre, rimasto alfiere di Nicolò suo maggior fratello, luogotenente fu poi creato della compagnia del fratello ; indi capitano d' archibugieri a cavallo ;

Basta György első névszerinti említése huszonnégy éves korából való, midőn 1568 július havában a Bergopzoom ellen küldött csapatban találjuk. Majd négy év mulva Harlem ostromakor megmenti bátyja századának zászlóját, mely a langenstrateni csatában a megölt zászlós kezéből kiesett s alig húsz lovassal csodaszámba menő hősiességet tanusított. Harczol Bommel szigetén, résztvesz a híres mooki győzelemben, a Duiveland sziget elleni támadásban, 1576 őszén Antwerpen körülzárolásában, csapatjával keresztülvágja magát az ellenség sorain a gemblouxi (1578-iki) ütközetben, majd nevezetes szerepet játszik Antwerpen második ostromában [1] 1584-ben, midőn az volt feladata, hogy megakadályozza a várost védők megsegítését. Utána 1588-ban ügyességével hozzájárúl Bonn elfoglalásához.[2] Ekkor már oly előkelő állást tölt be, hogy maga levelez a parmai herczeggel [3] s midőn a követ-

---

capitano di lancie ; capo di truppe ; governator di piazze ; consigliere di guerra ; capo de primi squadroni nelle battaglie ; commissario generale ; luogotenente del mastro di campo generale ; general mastro di campo ; commissario generale della cavalleria ; governatore di Ghelder ; governatore della cavalleria della Maestà Cattolica in Francia ; capo supremo in diversi incontri, e varie fattioni, sotto gl' auspicii di Alessandro duca di Parma prencipe di sempre viva memoria; luogotenente de Generalissimi in assenza loro ; governator generale dell' Ungheria e della Transilvania ; luogotenente generale dell' Imperatore ; cavalier aureato ; libero barone ; Signore ; conte d' impero e luogotenente generale di Santa Chiesa.

[1] Mivel Bastáról itt nem kívánok önálló életrajzot írni, megelégedtem ez adatokkal, melyeket Jorga Miklós csoportosít ily módon »Basta și Mihai-Viteazul« cz. értekezése (Bucuresti, 1895.) 7. l. egykorú művek és Sirtori nyomán, a ki (bár egyetlen évszámot nem említ) oratiójában öt lapon végig részletesen ismerteti Basta németalföldi hadi tetteit. — Egyébként Bastának nincsen életrajza, mindössze *Zikmund* József tanár írt róla »Jiří Basta, vojevůdce Císaře Rudolfa II.« czímen a budweissi cseh gimnázium 1886-iki Értesítője 5—22. lapján egy hibás és fölületes értekezést !

[2] A párisi történelmi lexikon 1759-iki kiadása II. kötetéből.

[3] Ez időből, 1588 végéről akadtunk Farnese Sándorhoz intézett alábbi kis levelére, melyet annyival inkább közlünk, mivel egyetlen levele Bastának hazánkba jövetele előtti élet-

kező 1589-iki évben gróf Mansfeld Károly Hulst ellen vonúl, tizenöt századnyi lovashadát Basta vezényli fő-hadbiztosi ranggal.

Basta ezután (1590-ben) Francziaországba ment a parmai herczeggel, ki a Liga megsegítésére sietett és 500 főnyi könnyűlovasával augusztus 22-ikén Meaux alatt találjuk. Majd Breda ostromakor nyújt segélyt a fő-csapatnak s nagy eredménynyel veri vissza a városi polgárok kicsapását.[1] Aztán Lagnynál küzd sikeresen és ugyanez év november havában útját állva báró Biron lovasrohamának, megmenti vele a spanyol sereget.[2] Érdemeiért 1592-ben már az összes francziaországi spanyol lovashadak parancsnoka s a visszavonuló hadtest vezére.[3] De ekkor megkapta a »magyar« betegséget, mely egyidőre harczképtelenné tette.[4] Hanem a következő 1593-ik évben ismét munkabiró s gróf Mansfeld alatt (ki a meghalt Farnese Sándor utóda) résztvesz Noyon ostromában; 1594 október havában pedig ezer lovassal Orániai Móricz testvére elfogatására küldik, kit azonban nem sikerült meglepnie.[5] Híre-neve azért ekkor már oly nagy volt, hogy véleményét kérték ki 1596-ban Hulst ostromlását

működéséből: Serenissimo Signore. L' apportatore di questa he un soldato della compagnia di Don Antonio di Zuniga, la cui compagnia si trovò di guardia il giorno che gli inimici fecero uscita al quartieri dil conte Carlo, e per quanto esso soldato dice, pare che fosse quello che buttò da cavallo un capitano de nemici che sta in poter di esso conte; hora pare che l' infanteria gli vogli far agravio aducendo mille ragioni contro la pretensione di questo soldato, il quale m' ha richiesto di questa acciò che l' Altezza Vostra resti servita di non permetter gli sia fatto agravio atteso il valore suo e de' compagni che si trovorno seco, con che a V. A. Ser^ma^ humilmente bascio la mano. Da Calentihout, alli 13 di Novembre 1588. Di V. A. Ser^ma^ humilissimo servitore Georgio Basta. (Eredeti, parmai áll. levéltár, Carte Farnesiane.)

[1] Khevenhüller »Annales Ferdinandei« cz. műve (Regensburg, 1640.) 77., 142. és 167. l.

[2] Jorga Bastáról írt értekezése 7. l.

[3] Az id. 1759-iki párisi történelmi lexikon szerint.

[4] Khevenhüller id. m. 283. és 292. l.

[5] Eredeti tudósítás a római vatikáni levéltár Nunziatura di Fiandra 3. A. kötete 669. és 679. l.

illetőleg.[1] Ugyanekkor azzal bízták meg, hogy élelmiszert csempészszen be a IV. Henrik királytól ostromlott La Fère-várba. Basta egy franczia lakáj útján érintkezett az ostromlottakkal, kiknek megsegítésére kerülő úton egy nagy mocsáron át 800 lovon vitetett be nekik gabonát oly ügyesen, hogy egyetlen emberét sem vesztette el.[2] Ezzel az eleséggel még két hónapig tarthatták magukat a várbeliek, mialatt Albert főherczeg Calais városát elfoglalta.[3] Ebben Basta 600 lovasával támogatta a főherczeget, 1596 márczius 5-ikén indúlván Douay felé.[4] Közel egykorúak kiemelik Bastáról, hogy illőbb engedelmességet, nagyobb titoktartást és szorgalmat nem láttak még hadvezérben, kortársa: Sirtori pedig személyes bátorságát dicséri, számos oly vitézi tettét sorolván fel, melyekben 16—20 lovassal vágta magát keresztül az ellenségen vagy fogta el valamely vezérét.[5]

Érdemei elismeréséül a hollandiai Geldern tartomány kormányzójává nevezték ki,[6] a királytól pedig a flandriai Sult birtokát kapta, spanyol lovagi czímmel.[7]

---

[1] Jorga id. m. 8. l.

[2] Khevenhüller id. m. 1134. l. Itteni hadi taktikájáról Basta még 11 esztendő múlva is megemlékszik egyik levelében; kötetünk 11. l.

[3] Sirtori adata, Spontoni id. m. 345. l.

[4] Basta ekkori vitézségének Herrera Antal spanyol történetíró »Historia general del mundo« cz. nagy műve III. k. (Madrid, 1612.) 604—607. l. egész fejezetet szán. A 726—7. lapon meg azt meséli el, hogy 1597 tavaszán miként indúlt II. Fülöp király rendeletére Magyarországba szolgálni.

[5] A párisi »Le grand dictionnaire historique« 1759-iki II. kötetében olvassuk ugyanis e jellemző sorokat: Bayle, qui s'est fort étendu sur les louanges de Basta, assure que l'on n'a jamais vu plus de conduite, plus de secret, plus de diligence, qu'il en fit paroitre dans cette occasion.

[6] Spontoni id. m. 366. l.

[7] Siebmacher: Der Adel von Siebenbürgen 37. l. szerint ezt a czímadományozást a század kilenczvenes éveiben kapta. Pontosabban nem tudjuk megállapítani még németalföldi genealogiai munkákból sem, de jelen bevezetésünk záródíszeként bemutatott czímeres gyűrűpecsétje 1588-ból való (az előbbi lapon közölt leveléről rajzolva) s így a czímerszerzés úgylátszik megelőzte a lovaggá avatást.

Ennyi siker és dicsőség koszorúzta Bastát hosszú katonai pályáján, midőn 1597 márczius elején útnak indúlt Bruxellesből Magyarország felé, hol új feladatok vártak reá s a rettegett törökben olyan ellenség, kit eddigelé csupán hírből ismert, de — miként többször írja leveleiben — a katonaember minden szenvedélyével vágyott szemtől-szembe látni s vele megküzdeni.

Basta a kényes prágai udvarban igen kellemes benyomást keltett, kivált szerény, tartózkodó modorával s azzal, hogy keveset beszélt és terveit nem szerette kikürtölni.[1] Rudolf császár kitüntető módon fogadta s mindjárt Burgaui Károly őrgróf hadvezér helyettesévé nevezte ki. Ilyen minőségben egyelőre Bécsbe küldték Mátyás főherczeg, magyarországi katonai kormányzó mellé, hol jobban tanúlmányozhatta a viszonyokat. Úgy látszik, Bécs város kormányzójává is megtették. A török közeledése hírére emlékiratot nyújtott át Miksa főherczegnek a török elleni hadjárat vezetése módjáról. Ennek főpontja az volt, hogy mindenáron *támadólag* kell fellépni s harczra kényszeríteni az ellenséget, hogy egyetlen helyet se tudjon megtartani vagy megtámadni csata nélkül. E bátor hang tetszett a főherczegnek s midőn Miksa Nádasdy Tamás és Basta 10.000 főnyi zsoldosával augusztus közepén magyaróvári táborából Pápa felé indúlt, sikerült is 20-ikán elfoglalni. A táborban kiütött pestis miatt azonban [2] már másnap tovább mentek a Duna vonalán s ez útjából Basta három ízben is kifejtette véleményét a három éve török kézre került Győr megostromlásáról. Ám javaslatai papiroson maradtak, részint mivel a keresztyén seregek erőtlenek voltak, részint meg mivel Miksa főherczegnek annyira szűk hatásköre volt, hogy mindent előbb Mátyás-

---

[1] A mit innen végig írok, e kötet leveleinek adatai alapján írom összefoglalásúl, de *a lehető legszűkebb keretben*, jóformán csak jelezve Basta élete és hazai szereplése főbb mozzanatait, kerülvén minden részletezést, a mi már életrajzíró dolga, *nem* az oklevéltár kiadójáé!

[2] Egykorú német tudósítás alapján, Kertbeny bibliográfiája (Budapest, 1880.) 1245. sz. a. Ebben csak az a hiba, hogy Pápa bevételét augusztus 21-re teszi.

sal kellett közölnie, a mi természetesen időveszteséggel és sok egyéb hátránynyal járt. Némi sikerrel igy csak Vácz alatt működhettek, melynek várát felgyújtották s a törököt alatta három órai kemény harczban megverte Basta magyar hajdúival, kiknek vitézségéről azt írja, hogy olyat más nemzeteknél soha még nem látott.[1] De azért a várat még sem sikerült visszavívni s a keresztyén csapatok a tél beálltával szétoszlottak. Basta maga Bécsen át Prágába vonúlt, honnan 1598 újév után haza akart menni Németalföldébe, annyira elkeserítették az elmúlt hadjáratban látott, szerzett viszonyok és tapasztalatok. A császár azonban nem engedte. Bizalma jeléül (február 16-ikán) aranysarkantyús lovaggá avatta,[2] sőt kinevezvén a könnyű lovasság generálisává, ezt a magas megbizatást nem útasíthatta vissza. Kapott azonban három hónapi szabadságot, hogy Németalföldében hagyott családját meglátogathassa.[3] Hanem mire visszatért, megváltozott körülmények fogadták; amennyiben a császár Schwarzenberg Adolfot nevezte ki táborszernagygyá, ki mellett Basta semmi módon szolgálni nem akart. Azzal elégítették ki tehát, hogy a lovasság helyett a tüzérség generálisává tették és az Erdély kormányzására indulóban levő Miksa főherczeg helytartójává rendelték ugyanannyi zsolddal, a mennyit Schwarzenberg húzott. A prágai udvar kislelkűsége okozta sok kellemetlenséget Miksa főherczeg oszlatta el kegyeltje érdekében, a kivel meg is indúlt új szerencsét próbálni, bár aggódó reménységgel, mivel hasonló kísérlete tizenegy esztendővel előbb, lengyel trónra vágyása alkalmával már egyszer dugába dőlt. S valóban, még Kassára sem jutottak,

[1] Ld. kötetünk 16. l.

[2] Említve kötetünk 26. lapján. Hogy most kapott aranysarkantyút, abból következtetjük, hogy egyszerű lovagi czímet már II. Fülöptől kapott volt, s az *eques auratus* czímet csak hazánkban kezdi használni.

[3] Basta 1589-ben házasodott, Liedekerke Anna sulti nemesnőt vevén el, ki őt 12 esztendővel élte túl s meghalt 1619 márczius 29-én Courtrayban; Vegiano: Nobiliaire des Pays-Bas I. k. 106. l. és dr. Wertner Mór szíves adata szerint.

a mikor híre jött, hogy Báthory Zsigmond, megúnva oppelni nyomorúságát, hirtelen elhatározással hazalovagolt és mindenki meglepetésére újra elfoglalta fejedelmi székét, mely jog szerint tavasz óta immár az osztrák házat illette. Ez újabb kudarcza ágyba döntötte Miksa főherczeget, ki aztán a török-tatár hadak közeledése hírére Bastát a Tisza vonalának védelmére Tokajra küldte, maga pedig Kassán alkudozott a felsőmagyarországi főurakkal és hatóságokkal Várad megsegítése s a török elleni hadjárat folytatása iránt.

Basta Tokajról eleinte két hadat is küldött Várad segélyére, de a várát annyira körülfogták a törökök, hogy egyik sem tudott bejutni az ostromlottak segítségére. Azalatt a hónap alatt azonban, melyet Basta indokolatlanúl elvesztegelt, az ellenség még inkább megerősíté magát s majdnem előrelátható volt, hogy kimozdulása immár nem segíthet a szorongatott ostromlottakon. Hisz október 20-ika lett, mire Basta átkelt a Tiszán és tábort ütött Rakamaznál, honnan egy hét múlva alig 7000 főnyi sereggel indulhatott tovább s mikor a török november 2-ikán végre felhagyott a vár lövetésével, Basta még csak Piskoltig jutott volt, majdnem tíz mértföldnyire a segélyt váró ostromlottaktól. Basta ugyan ekkor még úgy gondolta, hogy elsánczolja magát valami erős helyen s onnan fogja nyugtalanítani a visszahúzódó ellenséget, de aztán bizonyára eszébe juthatott, hogy a segélyére siető erdélyi csapatokkal együtt sincs kerek 20.000 főnyi serege s így meg sem kísérlette bántani a törököt, azzal a közmondással vígasztalódva, hogy a szaladó ellenségnek aranyhídat kell csinálni.[1] Be sem ment tehát a felszabadúlt Várad megtekintésére, hanem gondoskodván új őrségéről s a szükséges javításokról, sietett vissza Kassára, hogy a hazatérő Miksa főherczeget felváltsa. Igy szakadt Basta nyakába deczember elején Felső-Magyarország kormányzásának gondja, mely ezentúl elfoglalta. A főherczeg rendelésére két hét múlva Váradra

[1] Ezt 1598 november 14-iki jelentésében írja Tokajról, kötetünk 141. l.

ment, melynek várát rongált állapotban, őrségét fegyelmezetlenűl találta, mert zsold nélkül tengődött s mivel nem kapták meg, sokan a katonák közűl ott is hagyták. Az újesztendőt is Váradon töltve, Basta 1599 január is közepére ért vissza Kassára, hol nemsokára Rudolf császár is megerősíté vice-kapitányi hivatalában, minthogy ezt a fontos állást kapitányi ranggal még nem akarták betölteni, bármennyire kiemelte is Miksa főherczeg Basta kitartását és fáradhatatlan munkásságát a lefolyt őszi hadjáratban.[1]

A nevezetes hivatalba jutott olasz kapitánynak így is akadt elég dolga. Mindenekelőtt körútat tett a hatásköre alá eső részekben és Szepesmegyében járva írta, Rudolf császárhoz intézve, azt a nevezetes előterjesztését, melynek lényege, hogy a pusztító német zsoldos hadak helyébe állandó magyar hadsereget kell felállítani.[2] Erről az udvarban persze hallani sem akartak, első sorban azért, mert a császári kamara örökös pénzzavarban szenvedett s a meglévő fogyatékos és fegyelmezetlen német csapatok zsoldjával is folyton hátralékban volt. Igy Basta teljesen a pozsonyi országgyűléseken megszavazott megyei ingyenmunkára s a nemesi fölkelésre volt utalva akkora vállalkozások teljesítésére, a milyen a várak és végházak megerősítése és a majdnem állandó török-tatár becsapások ellensúlyozása s a határok védelme. De hogy az ily segítség valójában mit jelentett s felhajtásuk mennyi boszúságba és bajba kerűlt, azt kellően jellemezni sem lehet. Saját munkaereje és irodája tevékenységének nagyrészét ez a majdnem eredménytelen munka foglalta el. Ilyen ügyben ment át május közepén Sárospatakra is, hová a felsőmagyarországi nemeseket rendelte tanácskozásra. Ám hiába szavaztatott meg velök hadi segélyt, mert kiszolgáltatásukban lanyhák maradtak s a pogány ellenség ellen semmi kezdeményező lépést nem tehetett. Erről a következő hónap közepén személyesen is jelentést tett

[1] Miksa különösen szépen nyilatkozott Bastáról 1598 november 5-iki levelében (kötetünk 120. l.) és máskor is.

[2] Olvasható e kötet 166—170. l.

Prágában, a hová hirtelen felhívták. Ezúttal azonban Erdély megszerzéséről is véleményt kértek tőle. Ott ugyanis a tavaszon az a váratlan fordulat állott be, hogy Báthory Zsigmond, lemondván ismét fejedelmi székéről unokabátyja, a Lengyelországból visszatért Báthory András bíboros javára, ez a tartomány újból kisíklott a császári udvar hatalma alól. Csakhogy Basta soha sem tévesztette szem elől a császári hadak nyomorúságos voltát s most is egyenesen azt tanácsolta, hogy jobb lenne, ha a császár kegyeibe fogadná Erdély fejedelmét, mivel országának megtámadása már csak a török miatt is koczkázatos. Egyelőre az is volt, s visszatérve Kassára, várta az események fejlődését, habár Rudolf császár határozottan meghagyta neki, hogy induljon Erdélybe és foglalja el Mihály havasalföldi vajdával együtt.[1] Erre azonban Basta most sem vállalkozhatott, de hogy tétlennek vagy félénknek ne gondolják, legalább Tokajra ment, a bíboros követével alkudozni. Egyebet különben sem tehetett. A Szolnok megvételére indított vállalat sem sikerült, miként előre megjósolta, másfelől állandó sürgetéseire sem kapott annyi segélyt, melylyel valami komolyabb hadi vállalatba foghatott volna. Igy Erdélyt bizony nem Basta, hanem orra elől Mihály vajda szerezte meg a császári udvarnak. Különben Basta hetekig betegeskedett s betegen érte felsőmagyarországi kapitánynyá való régvárt kinevezése is, mely helyzetén lényegesen javított, amennyiben havi 400 frt fizetést és udvartartására annál is többet biztosított neki.[2] A gyomorbajban szenvedő olasz kapitány csak október elején kelhetett fel az ágyból és intézhette személyesen a reábízottakat. Ez intézkedései egyébként a Kassa körüli vidék védelmi állásba helyezésére vonatkoztak s félben is maradtak, midőn az erdélyi hadi események: Mihály vajda győzelme és Báthory András veresége hírére november elején végre betegen Erdély felé indúlt.

---

[1] A császár e rendeletéről 1599 augusztus 5-én ad hírt Basta; kötetünk 232. l.

[2] Ld. kötetünk 328. sz. a.

Basta erdélyi megbizatása az volt, hogy ellenőrizze a vajda tevékenységét és szerezzen híveket a császári uralom gondolatának. Hanem az erdélyi főurak nagyrésze bizalmatlanúl, Mihály vajda meg féltékenyen fogadta. Jelenléte legalább is alkalmatlan volt számára s meg sem várva bejövetelét, előre tiltakozott ellene, a mi Bastát rendkívül ingerelte. Hogy hatalmi túlkapásait ellensúlyozza, német őrséggel erősíté meg Huszt várát, Somlyót és a mire ereje jutott s a mellett útjában igyekezett seregét szaporítani. Elhatározott, merészebb fellépésének mindig ez az erőtlensége volt oka, mióta csak hazánkban működött, a mi őt, a ki semmi kétes kimenetelű csatározást meg nem kísérlett s bizonytalanra egyetlen közlegénye életét sem tevé koczkára, valósággal cunctatorrá tette. Most is hetekig vesztegelt az erdélyi részekben, Ugocsa, Bereg és Szatmár területén és ámbár Mihály vajda gyanús magatartásáról és kétszínűségéről értesül, maga nem tud jobban sietni. Cselekvését megbénítja különben az a kortársainál majdnem általános baj is, hogy a török erejét nagyobbnak képzelte a valóságnál. Igy esik, hogy hirtelen elhatározással visszatér márczius közepén Szatmárból Kassára, a mely taktikai hibájának óriási következményei lettek. Mihály vajda most már ugyanis minden ellenőrzés nélkül garázdálkodott Erdélyben, melynek kormányát Rudolf császár nevében, de a maga kénye-kedve szerint vezette, kegyetlenkedésével és igazságtalanságaival valósággal újra felidézvén Castaldo félszázad előtti zsarnok uralmát.

Basta ugyan egyre-másra jelenti Prágába meg Bécsbe, Mátyás főherczegnek, hogy ezt az uralmat csak fegyveres erővel lehetne megtörni, kivervén a bitorló vajdát Erdélyből, a mire készségesen fel is ajánlotta magát, csakhogy nem segíthették meg elegendő módon s így működésében csupán a török-tatár becsapások fékentartására szorítkozhatott. Annyira elhagyatott maradt, hogy még azt az időt sem használhatta fel erdélyi útja megvalósitására, a míg Mihály vajda Moldova elfoglalására kiment a meghódított magyar tartományból. Közben a

vajda felajánlotta Bastának, hogy hajlandó Erdély kormányáról lemondani, sőt a lengyelországi határokról érkező hadi hírek hallatára még arra is felszólitá, hogy küldje seregeit segítségére. Ám mindezt csak azért tette, hogy őt magát távol tartsa Erdélytől s ne kelljen vele érintkeznie. Ez a vajdának jó ideig sikerűlt is, sőt érdekes, hogy Bastának kész parancsa is volt a császári udvarból arra, hogy a vajdát megsegítse. Hanem az olasz generális még elég korán észrevette, hogy segélykéréseivel a vajda tulajdonképpen csak gyengíteni akarja s így szeptember elején, a helyett hogy Mihályt megsegítse, útasítása ellenére a vajda miatt elkeseredett erdélyiek támogatására indúlt. Ezúttal jobban sietett mint első útjában, talán mert meggyőződött róla, hogy az erdélyiek őszintén óhajtják a császár uralmát és készséggel hűséget ajánlottak neki. Két hét alatt Erdélyben volt, Tordán egyesűlt az erdélyiek csapataival és szeptember 18-án fényes győzelmet aratott Mihály vajdán, a miriszlói csatatéren, melyről ez hanyatt-homlok futott ki Havasalfölde felé. E győzelmével Basta egy csapással visszaszerezte ura számára Erdélyt. De mivel a hazájába kimenekült vajdában nem bízott, két hónapig tartózkodott Erdély déli részében s november közepe lett, mire Gyulafejérvárra vonúlt téli szállásra. Innen tett előterjesztést Rudolf császárnak Erdély kormányzására. Nevezetes ez emlékiratában az a javaslata, hogy a császár küldjön fegyvert a székelyeknek, hogy velök ellensúlyozhassa a nemességet, meg az az ajánlata, hogy tavaszra elfoglalja Havasalföldét. Mint annyi sok egyéb javaslatából, ezekből sem lett semmi. S nem lett főképpen azért, mivel az olasz generálist az erdélyi ügyek is lekötötték. Belátta ugyanis, hogy az erdélyi urak és rendek hűségében nem lehet bíznia, miként előbb hitte. Függetlenségre való törekvésüket ő azonban hűtlenségnek, pártoskodásnak és megbízhatatlanságnak minősítette s akként büntette is. Erőtlenségében nem birt velük és tétlenűl kellett végignéznie, miként választják meg ismét fejedelmükké 1601 elején kolozsvári országgyűlésükön a Moldovából hazatért

Báthory Zsigmondot. Még azt is meg kelle érnie Bastának, hogy a rendek elfogják s országuk elhagyására felszólítsák, a minek Basta kénytelen-kelletlen engedelmeskedett és Kővárban megpihenve, érdekes apológiában védekezett az ellen az udvarban elterjedt vád ellen, hogy kudarczának és az erdélyiek sikerének saját gyengesége az oka, meg az, hogy nem használta ki kellően tavalyi győzelme előnyeit.[1]

Egy ideig Nagybányán tartózkodva, Basta előbb Báthory Zsigmonddal alkudozott levél útján, remélve, hogy még mindig lemond Erdélyről, mely jog és törvény szerint három esztendő óta valóban a császári házé volt, intvén, ne védje a hitszegőket, kiket Isten megver. Majd Szatmáron tárgyalt a fejedelem oda küldött követével. Csakhogy mindkettő érezte, hogy e tárgyalásokkal csupán időt akarnak nyerni s kettejük ügyében csak fegyver dönthet. Hogy az annyiszor sürgetett seregek hamarább érjék, Basta ekkor, május közepén Kassára húzódott, hol a császár rendeletére a prágai udvarból visszatért Mihály vajdával is találkozott, hogy vele megbeszélje, miként egyesűljenek s verjék ki Erdélyből együttesen Báthory Zsigmondot. Igy szövetkezett most az egymást gyűlölő két nagy ellenfél magasabb politikai érdekből, melynek czélja az erdélyi fejedelem megsemmisítése és országának elfoglalása volt. És a terv sikerült. Basta a szatmári és majtényi mezőről két hónapon át ellensúlyozta Báthory készülődéseit s mikor észrevette, hogy a fejedelem majdnem indokolatlanúl visszavonúl, utána ment Goroszlóig, hol augusztus 3-ikán fényes ütközetben leverte és megszalasztotta.

Basta most már győzőként indúlhatott Erdélybe, melyet megalázottan kellett a tavaszszal elhagynia. Másodszor szerezte immár vissza e tartományt Rudolf császárnak s ezt éreztette is az erdélyi rendekkel és városokkal, a merre útja vezette. Ámde magával a vajdával is le akart számolni, mert már a goroszlói csatában

---

[1] Közölve kötetünk 506—509. l.

gyanúsnak találta viselkedését, még inkább Kolozsvár elfoglalása után s így alig értek Tordára, a Keresztesmezőre, augusztus 19-én megölette. Ekként büntette Mihály vajdát azért a sok rablásért, égetésért, templomrombolásért, mit szeme előtt, sőt tilalma ellenére mostani együttes jövetelükben is végzett fékezhetetlen hadaival. Igy leplezte legalább négy nappal a véres esemény után Mátyás főherczeghez intézett levelében erőszakos eljárásának igazi belső okát, mely abból fakadt, hogy a vajdát útálta, vele együtt működni nem akart, nem tudott és féltékeny volt hatalmára, egyéniségére.

Basta most már egyedüli, versenytárs nélküli ura lett Erdélynek, legalább papiroson. Ezt maga is érezte. Valami százan a nemesek közűl ugyan siettek hűséget fogadni neki és a császárnak, de a főbbek közűl sokan továbbra is kitartottak a Moldovába menekült magyar fejedelem mellett s bíztak jó szerencséjében, mely már kétszer is visszahozta őt országukba. Igy Basta eredménytelenűl ment le a Kenyérmezőig s lövette Déva várát, melyet Borbély György védett, míg Fogarast Székely Mózes őrizte. Velük szemben Basta most a szászokban keresett támaszt, kiket Szebenben szeptember közepén felkeresett, majd a székelyek közé vonúlt, kiknek már tavaly szabadságot ígért. Két hétnél tovább táborozott Nyárádtőnél, honnan aztán hirtelen Désre húzódott, hogy — miként írta — közelebb lehessen a magyarországi részekhez és Kassához, hol inkább remélt segítséget. Ez azonban most is késett és Bastának magára kellett felvennie a harczot a szerencsésen újra bejött Báthory Zsigmonddal és híveivel szemben. De szerencséje Bastának megint kedvezett. Kisebb csetepatékban csipkedte ellenfelét s míg Báthory maga hiába ostromolta török segélyhadával Kolozsvár falait, addig az olasz generális a Báthoryak híveinek legkiválóbb alakja: Csáky István almási kastélyát dúlta, égette, míg emberei Gyalu és Sebes várát foglalták el.

Ekként érte meg Basta, magára hagyatva fosztogató hajdúitól, rakonczátlankodó németjeitől s még a lassú

császári udvartól is, az esztendő utolsó napját, kiűzve Erdélyből vagy legalább legyőzve minden ellenfelét.

Ez az állandó küzdelem és emésztő harcz azonban, melyet két esztendő óta folytatott Erdélyben a császári uralom érdekében, kimeríté és csüggedté tették Bastát. Ritka ügyességgel s gyakran emberfölötti erővel küzdött a naponta erősödő erdélyiek ellen immár csak a császári hadak becsületeért, mert elvégezte magában, hogy harczra vagy legalább végleges visszavonulásra kényszeríti Báthory Zsigmondot s aztán örökre elhagyja az országot és hazamegy Németalföldébe. Valóban már felmentését is kérte a császártól márczius elsejére és erős elhatározására vall, hogy arra az időre tényleg valami nagyobb hadi sikert kivánt felmutatni. Szabadulni akart minél hamarább nehéz, furcsa helyzetéből, melyben többet veszthetett, mint a mennyit nyerhetett,[1] habár e helyzete még csak fokozta kitartását. Állapotát az nehezíté különösen, hogy már a szász városok is egyre-másra meghódoltak Báthorynak, látván, hogy sem Basta nem kap segélyt az udvarból, sem ők nem jutnak hozzá azokhoz a kiváltságokhoz, melyekkel a prágai udvarban biztatták követeiket.

A kulcsos városok közül először Szeben hódolt meg a fejedelemnek, a szászok és universitásuk főhelye, s azt követték a többiek is. Basta ugyan azt gondolta, hogy négy ostromágyúval valamennyi várost megveheti, mert falaik gyengék, de csakhamar meggyőződött róla, hogy számítása csalóka, itélete elhamarkodott volt. Elég számú szarvasmarhát szerezve januárius vége felé nagyalmási táborából északra fordult és egyenesen Beszterczének tartott, remélve, hogy hamarosan végez vele. De bizony ostromához csak hatodnapra foghatott és többször is visszaveretve, valósággal enyhülésnek tekintette, hogy Báthory Zsigmond kérésére fegyverszünetet adott követének. Hanem ez a fegyverszünet keveset használt a Megygyesen tartózkodó fejedelemnek, míg Basta folytatván

[1] Mindezt bizalmasan maga írta meg Duodo Péter prágai velenczei követnek, 850. sz. levelében.

a támadást, a január 22-iki iszonyú ostrom után harmadnapra a város kénytelen volt hitre megadni magát és befogadni az olasz generális pusztító, rakonczátlan hajdú-seregeit, melyek tiltó parancsa ellenére több kárt tettek a városban, mint a mit hosszú ostroma alatt szenvedett. Most már Basta nyugodtan vonulhatott vissza márczius elején Kolozsvárra, látva, hogy seregeket még sem kap, de pár nap múlva hirtelen elhatározással a Szilágyságba ment, hogy el ne vágják előle az erdélyiek a Kassa felé való visszavonulás egyetlen biztos útját. Ezt a lépését a császári udvar helytelenítette ugyan, de erőtlenségében Basta valóban nem tehetett egyebet, bármint itélték is meg eljárását, melyet azért utólag mindannyiszor helybenhagytak.

Igy állott Basta a Báthory Zsigmonddal való tárgyalások felvételével is. Eleinte keményen ráírtak, hogy hagyja abban s folytassa a fegyveres eljárást a fejedelemmel szemben. De mikor kitünt, hogy a prágai udvarból igéreteknél egyéb hónapokon át nem érkezik, Rudolf császár teljhatalmat adott Bastának a tárgyalásokra, melyeknek az volt végczélja, hogy Báthory mondjon le végleg Erdélyről s vonuljon ki az országból császári területre, akár az oppeln-ratibori herczegségekbe, hol már egyszer tartózkodott, akár pedig valamely csehországi birtokra. Ez vált most már Basta főfeladatává, a mit levelezés, meg követek által tárgyalt a fejedelemmel Szatmárról, a hová, mint biztosabb helyre, április közepén húzódott. A császár ugyan azt kivánta, hogy térjen vissza Erdélybe és fegyveres kézzel folytassa a tárgyalásokat Báthoryval, de Basta erre megint csak azt felelte, a mit már annyiszor vala kénytelen felelni, hogy se pénze, sem élelmiszere nincs e lépés megtevésére, annak pedig nem akarja kitenni magát, hogy zsoldban szükölködő katonái indulási parancsát visszautasítsák! Az engedetlenség jelei különben is mutatkoztak, a mennyiben Szamosujvár őrsége május elején fizetetlensége miatt elvonúlt Huszt felé s még jó szerencse, hogy Basta idejében felválthatta mással. Az olasz generális egyébként az ilyen

katonai fegyelmetlenséget szigoruan büntette. Most is elfogatta hűtlen szamosujvári embereit s főbbjeik közül négyet megöletvén, a 60 főnyi legénységet példaadásul megtizedeltette, miként az év elején a Beszterczén rakonczátlankodó katonákkal elbánt.

Báthory Zsigmond törekvései ellensulyozására Basta két ügyes diplomácziai fogást tett. Az első az volt, hogy megnyerte pártjának legfőbb emberét, Csáky Istvánt, kinek titkos követével május 23-ikán tárgyalt a szatmári várban, 80.000 tallért igérvén neki a császár nevében, ha közbenjár uránál a tekintetben, hogy mondjon le a fejedelemségről és vonuljon ki az országból. A másik pedig az, hogy a földönfutó Rádul havasalföldi vajdának országa visszaszerzésére 100.000 forintot igértetett a császári udvar útján, ha viszont működésében seregeivel megsegíti. Hajszálra ugyanaz a terv és eljárás, melylyel három évvel előbb Báthory Andrást megbuktatták Prágából, s hogy erre most sor nem került, az Báthory Zsigmond készségén, Basta ügyességén, de mindenek fölött a császári kincstár ürességén múlt. Basta ügyessége különben abban nyilvánult, hogy a havasalföldi vajda segítségével ő tulajdonképpen csak Báthoryt ijesztgette, de maga nem kivánta, sőt határozottan megírta az udvarnak, hogy a vajda megjelenése hajdúival valóságos csapás lenne az amúgy is kimerült tartományra nézve. Hogy mégis némileg kielégítse a felbiztatott vajdát, Basta szorultságában Haller Gábortól vett kölcsön s adott neki 8000 tallért, épp midőn végre június 20-ikán felkerekedhetett seregeivel, hogy Erdélybe menjen és személyesen vezesse a tárgyalásokat Báthoryval. Ez őt követével készségesen biztosította arról, hogy várva-várja, hogy teljesíthessék, a mit ő Rudolf császárnak igért. Ámde Basta nem hitt e szavaknak s nem bizott az erdélyiek igért hűségében sem. Inkább abban reménykedett, hogy az elkerülhetetlen súlyos új helyzetben érdekeik fogják őket a császár hűségébe hajtani, látván az erdélyiek, hogy Báthory Zsigmond immár végleg el akarja hagyni országukat, mely így nehézség nélkül jut ismét a császári

uralom alá. A nemesség érdekszülte készségét azonban Basta tulbecsülte, a miről mindjárt meggyőződött, a mint Kolozsvárra érve a Zsigmond nevében elibe jött Csákyval legelőször tárgyalhatott. Kivánságait ugyanis tűrhetetleneknek, némelyikét egyenesen szemtelennek minősítette Basta, a ki úgy látszik abban a hitben ringatódzott, hogy megérkezésekor tán még a várakat is kézhez veheti. Pedig ez a szemtelennek tetsző kivánság nem volt egyéb, mint a mit Bastának végre is alá kellett írnia, hogy t. i. a fejedelem nem távozik, a míg jövendő sorsa és megélhetése felől a császári udvar nem biztosítja, Csáky maga pedig mindaddig kezében tartja Fogaras várát, míg az igért 80.000 tallért készpénzben meg nem kapja. Bastának így még csak Báthoryval kellett találkoznia, hogy szándékát sikeresen megvalósíthassa. A csapda már fel volt állítva és a ravasz generális jól tudta, hogy igen kevés ideig kell várakoznia, hogy a drága vad végre beleessék magától, a honfiak minden vonakodása ellenére.

Kolozsvár, 1909 február ius hó 15-ikén.

I.

BASTA LEVELEI ÉS IRATAI S A REÁJUK VONATKOZÓ VÁLASZOK.

(1—963.)

1.

Prága, 1597 május 15.

Basta Farnese Ranuccio parmai herczegnek.

A prágai udvarba érkezése II. Rudolf császár és király hivására. Kineveztetése Burgaui Károly őrgróf mellé.

Arrivai giorni sono a questa Corte,[1] chiamato da Sua Maestà Cesarea,[2] dalla quale ho ricevuto molti favori, e tra gli altri m' ha honorato dil carico di locotenente dil S^{r} marchese di Borgavia.[3] M' è parso conveniente al debito che tengo alla Serenissima casa di V. Altezza,[4] darlene parte, acciò la sappi haver in queste parti un humil et obligatissimo servitore,[5] sì come lo mostrarò con effetti, sempre che la si degnerà comandarmi. Nostro Signore doni a V. Altezza Ser^{ma} il colmo d' ogni felicità.

Di Praga, il 15 di Maggio 1597.

Külczíme: Al Ser^{mo} Signor duca di Parma e Piacenza.

Alatta: Risposto a 13 di Giugno.

(Sajátkezű eredeti, parmai állami levéltár, Carte Farnesiane.)

---

[1] Prágába Basta (Honorio Volpe 1597 április 8-iki tudósítása szerint) nagypénteken, április 4-én ért fáradtan; parmai áll. ltár, Carte Farnesiane.

[2] Érti az 1576 október 12-ike óta uralkodó II. Rudolf császárt és magyar királyt, a ki Bastát 1597 február 15-iki levelével hívta be Németalföldéből, a hol addig szolgált.

[3] Burgaui Károly őrgróf, hadvezér, II. Ferdinánd tiroli herczeg és Welser Filippina természetes fia.

[4] Parma és Piacenza ura ekkor Ranuccio Farnese herczeg volt, a ki uralkodását 1592 deczember 3-ikán kezdte.

[5] Ez nemcsak puszta udvariassági nyilatkozat, mivel Basta előzőleg a parmai herczeget is szolgálta és uralkodó herczegi családjának tényleg lekötelezettje volt.

Megjegyzés. Basta kellemes benyomást tett megérkezésekor a prágai udvarban, melynek egyik főembere, Trauthson Sixtus Pál udvari marsall ekkoriban (1597 május 19-ikén) ekként írt róla Miksa főherczegnek: Mich dünkt in Warheit es sei ein feiner Kriegsmann. Ist nit einer der viel schwatzt, sunder wenig und bescheiden redt, und meinem Intent nach, nit ibel taugen wird, wann sie Ihme trauen und mit Ihme comunicieren werden. Wie ich merke, so hat er gar nit gern, dass seine Anschläg etwan jedermann entdeckt werden; in Summ, mich dünkt Euer Künigliche Würd werden nit ibel mit Ihme zufrieden sein, allein dass er nit wol teitsch kann, etwas niederländisch, aber sunst guet lateinisch, wälsch, spanisch und franzesisch;[6] *Hurmuzaki:* Documente privitóre la istoria Românilor XII. k. 299—300. l.

2.

Bécs, 1597 június 13.

Basta Cornazzani Antal prágai parmai követnek.

A török közeledésének hire. Bécs megerősítésének szüksége.

Hebbi la lettera di V. S.[1] insieme con il pliego; di che le ne basio infinitamente le mani. Feci le sue raccomandationi al Sr Marcello,[2] il quale gliele rende dupplicate. Nove, non saprei darne a V. S^{ria}, salvo che da quattro giorni in qua si certifica la venuta dil Turco; ma questo non basta a fare che si dii principio alla reparatione di questa città, che tanto importa. Credo che il Ser^{mo} Matia [3] ne sollicitarà Suą M. Cesarea acciò mandi i recapiti necessarii, altramente le cose non passariano troppo bene, quando l' inimico venesse. Se da Parma V. S. havrà

---

[6] Ezenkívül Basta tudott még albánul, s nálunk valamit törökül is megtanult, legalább ez vehető ki Ernő főherczegnek Rudolfhoz intézett 1599-iki előterjesztéséből, melyben írja, hogy »der Giorgio Basta allein der Türken Sprach etwas kundig wär«; dr. Szekfü Gyula szives közlése, a M. Nemz. Múzeumi levéltár legújabb vételei közül.

[1] Nincs meg, mivel Basta hagyatéka szétszóródott s levelezése, illetőleg levélgyüjteménye nem maradt reánk.

[2] Marcello Marchesi, a parmai herczeg egyik prágai tudósítója.

[3] Rudolf császár öcscse, Mátyás főherczeg, Magyarország katonai kormányzója.

BASTA SAJÁTKEZŰ LEVELÉNEK HASONMÁSA

(Bécs, 1597 június 13)

qualche nove, la priego farmene parte, sì com' anco di recapito alla alligata per il Sr abbate di Vellerino, e a V. S. basio la mano.

Da Vienna, li 13 di Giugno 97.

Di V. S. molto illustre servitore affettionatissimo
G. Basta.

Külczíme: Al molto illustre Signor osservandissimo, il Sr Antonino Cornazzani [ambasciato]re s[ecre]to dil marchese dil Finale. Praga.

(Sajátkezű eredeti, parmai áll. levéltár, Carte Farnesiane.)

3.

[Bécs, 1597 július eleje.]

Basta »véleménye« Miksa főherczeghez, a török elleni hadjárat vezetése módjáról.

Fegyverkezni kell, hogy az ellenfél érkezése készületlenül ne találjon. Védelemre szorítkozva szükséges Magyarország határán valami erős helyet elfoglalni s egyúttal Bécset is legalább 10.000 főnyi őrséggel megerősíteni, mert különben elvész. E végre hadfölkelés hirdetendő s a Bécs védelmére szánt seregen fölüli csapatok a határszéli helyek segítségére küldendők s úgy késleltessük a törököt előhaladásában. Ám ha hadisegélyt nem kapunk, akkor is előre kell nyomúlni s harczra kényszeríteni az ellenséget, hogy egyetlen helyet se tudjon megtámadni csata nélkül.

Già che la venuta del nemico [1] si tien per ferma, nè potendosi sapere il suo dessegno, conviene necessariamente anticipare col provedere alle cose nostre in modo tale, che sopravenendo egli ci possa trovar pronti, et apparecchiati per qual si voglia impresa, che volesse tentare. Sopra di che dico io che, dovendo noi stare su la difensiva, et con le nostre forze unite, di ragione si doverìa andare ad occupare alcun posto su le frontiere, et che fosse tale, che l' inimico non ci potesse sforzar a combattere senza suo grandissimo disvantaggio, nè meno ci potesse levare le

[1] Értendő a török, a ki ez évben még támadólag nem lépett fel, sőt az hírlett róla, hogy csak magyarországi vezérei fogják az idei hadjáratot vezetni.

vettovaglie. Et di questo modo star osservando i suoi andamenti, et conforme ad essi governarci.

A questo però si oppone l' assicurarci di questa piazza di Vienna,[2] la quale è di tanta importanza, quanto si sa, et si vede chiaramente che se noi andassimo, come dico, su le frontiere, senza lasciarvi il conveniente presidio, facilmente potrìa l'inimico prevenirla et serrarla in modo, che poi non potrìa mettervisi il presidio senza venir a giornata, et avventurare il tutto.

Dall' altro canto volendo noi proveder questa piazza del numero della gente, che si ricerca per guardarla, et volendo levarla del corpo dell' essercito, le forze nostre restariano tanto deboli, che non si potrìa andar avanti.

Di modo che, o Sua M. Cesarea necessariamente ha da provedere almeno di diece mila fanti straordinarii per guardia di detta città, o non conviene, per mio parere, che in niun modo ci allontaniamo tanto, che non si possi in un tratto passarvi alla difesa, ancorache fossimo certi di perder qualche piazza su le frontiere; poichè non vi è perdita, che, per mia opinione, si possi uguagliare a questa. Il pensare di poter far l' una, et l' altra di queste cose, è del tutto impossibile. Et questa gelosia impedirìa sempre tutte le deliberationi, che fossero per farsi.

Provedendo per tanto Sua Maestà del numero della gente, che si è detto, aggiungendo noi tre mila fanti del corpo dell' essercito, essendovi tre o quattro mila cittadini, che si trovano in essa, et munendola bene delle cose necessarie per un assedio sì violento, come quello de' Turchi, potrìa la piazza per se stessa difendersi senza obligarne a combattere.[3] Et in questo modo l' essercito resterebbe del tutto libero, et potrìa pigliar il partito, che più fosse a proposito.

---

[2] E fordulatából tehát kitűnik, hogy Basta e *véleményét* még Bécsben írta.

[3] Az egykorú Ciro Spontoni azt írja »Historia della Transilvania« cz. m. 59. lapján, hogy Bastát Rudolf császár egyúttal Bécs kormányzójává is kinevezte; ez magyarázza meg, hogy védelméről oly alaposan ír.

Quando poi per qualche impedimento Sua Maestà trovasse che non le convenisse far questa leva, et che fossimo astretti ad operare con le sole forze che habbiamo, l'importanza di questa città ci obligherà sempre a munirla del numero della gente, che le fa bisogno ; et il residuo dell' infanteria non saprei io dove meglio impiegarlo, che ripartirlo per li presidii della frontiera, acciò che col difender meglio le piazze, si venisse a ritardar' i progressi dell' inimico, il che non sarìa di poco momento, et con la cavalleria andar volteggiando, servendoci delle occasioni che il tempo suole apportare.

Ma quando fossimo certi, che l' inimico venisse risoluto per attaccar Vienna, in questo caso cesseriano tutte le difficoltà ; perchè, provista che fosse la piazza, si potrìa col restante dell' essercito occupar il posto del monte,[4] dal quale s' infestarebbe l' inimico, et si fariano gli effetti c'ho detti a Sua Maestà.

Et quando pure non fosse altro rimedio alle cose nostre, et che convenisse avventurare una battaglia, per non stare ad una perdita evidente, come quella che per mancamento di genti ci soprastà, si potrìa caminar innanzi et opporsi all' inimico, et impedirlo di modo, che non potesse attaccare nissuna piazza senza combattere. Intendendo però che questo si habbia da fare col beneficio di qualche sito avvantaggioso, col qual modo di procedere bisognerìa accostargliesi, ogni volta che havesse assediato qualche piazza, prima che noi havessimo potuto opporglisi, et astringerlo a venir a trovarci nel nostro posto.

Et questo è quanto a me occorre in questo particolare, col rimettermi a più sano parere.

Kívűl : Con le lettere del Ricci[5] di 14 Luglio 1597. Parere del Basta circa la guerra contra il Turco.

(Egykorú másolat, modenai állami levéltár »Avvisi e notizie dall' estero« busta 16.)

---

[4] Ez a Kahlenberg, melyet a természet nyujtott Bécs védelmére.

[5] Dottor Marco Antonio Ricci, 1594 április 26-ika óta a modenai udvar prágai követe.

4.

Győr és Óvár közti tábor, 1597 augusztus 21.

Basta Miksa főherczeghez, a török elleni hadjáratról.

Buda ostroma eredménytelen volna, bevétele és megtartása lehetetlen. Székesfejérvár ostroma nem vezetne czélra, vidékének pusztasága miatt; Egeré meg a határokról vonná el seregeinket. Győr két módon vívható meg: körülzárolással és ostrommal. Ez utóbbi mód lenne sikeresebb, megfelelő hadsereg és lőszer mellett.

Sopra la propositione fatta per conto dell' impresa che si deve fare, et dove si debban voltare le forze nostre, dico che quelli che persuadono che si debba andar a Buda,[1] doveriano considerare quella essere una piazza molto grande et divisa dal Danubio, et che per volerla assediare, com' è ragione, bisognerà anco dividere l' essercito, altrimenti non si potrìa vietare che non entrasse soccorso, sempre che l'inimico volesse porlo.

Dall' altro canto se s' ha da dar credito a quelli che dicono sapere le particolarità di detta piazza,[2] siamo sicuri di trovare in essa almeno 10 mila combattenti, oltre al popolo, il quale in simile occasione è di molto servitio sì per guardia delle città, com' anco per il lavoro che possono fare. Oltre di questo chiara cosa è che se l'inimico venisse di fuori con forza ancorchè mediocre, et trovasse l'essercito nostro separato dal fiume,[3] et che nell' istesso tempo quelli di dentro facessero eruttione, senza dubbio si correrebbe rischio di ricevere qualche notabil danno; aggiungendo anco, che caso che l' inimico venisse con forze tali che non convenisse aspettarlo, sarìa impossibile poter ritirare tante artiglierie et impedimenti, che si trovano in questo essercito.

Et quand' anco seguisse che questa città si pigliasse (del che mi dubito) io non so come Sua M. Cesarea la

---

[1] Ezt a tábori tanácsban különösen a magyar hadvezérek ajánlották.

[2] Ebből kitűnik, hogy Basta még nem látta Budát s csak mások előadásából ismerte.

[3] A Duna értendő.

potesse sostentare, poichè bisognerìa che vi restasse per guardia d' essa quasi tutto il nostro essercito ; di modo che per le ragioni allegate, et per la consideratione che si deve tenere alle forze che al presente ci ritroviamo, giudico che in niun modo si debba per hora tentare questa impresa.

D'Alba Regale [4] credo sia impossibile farvi per hora alcun disegno sopra, poichè, per quanto mi vien detto, in quel contorno non si trovano vettovaglie, anzi esser ogni cosa distrutta et rovinata da' Tartari ; et il condurre vettovaglia a bastanza per l'essercito sarìa difficilissimo, anzi del tutto impossibile.

Vi sono alcuni che propongono che s'andasse a Agria,[5] o ad alcun altra piazza nell' Ungaria Superiore ;[6] et se bene io non sono prattico nè della qualità di dette piazze, nè meno della commodità che possi ricevere l' essercito, tuttavia oltre alle difficoltà che s' haveriano nel condurre l' essercito in quelle parti, non so come converìa abbandonare del tutto queste frontiere : a che mi rimetto.

Quanto a Giavarino,[7] vi sono per mio giuditio dui modi di espugnarlo : l' uno per via d' assedio, et l' altro per forza.

Quanto al primo sarìa necessario sopra ogn' altra cosa saper al certo la quantità di vettovaglia che si truova in essa piazza, et conforme a questo risolversi ; et quando si trovasse convenire di mettersi all' impresa, sarìa, secondo me, facilissimo l' accommodarsi in modo tale, che non potessero entrare vettovaglie, nè altro soccorso ; purchè si facesse provisioni di 4 mila guastatori, di vetto-

---

[4] Székesfejérvár olasz neve.

[5] Eger, mely 1596 október 13-ikán jutott ismét török kézre.

[6] A királyi Magyarország északi és keleti része, mert a *Magyar országgyűlési emlékek* IX. k. 5. l. olvasható helyes megjegyzést idézve : E korszakban divott szokás szerint (mely eredetét a Haditanácsnak köszöni) *Felső-Magyarország* alatt azon terület értendő, mely a Közép-Tisza mentén, azonban mindvégig egyenesen, északról délnek húzott merőleges vonaltól keletre esik. E szerint pl. Bihar, Szatmár megye Felső-Magyarországban feküsznek, ép úgy, mint Abauj, Máramaros vagy Torna megyék ; *Alsó-Magyarország* alatt pedig ama képzelt merőleges vonaltól nyugatra eső vidék értetik, tehát Vas vagy Zala megye, ép úgy, mint pl. Trencsén vagy Nyitra megye.

[7] Győr vára, melyet védőjének gyávasága következtében 1594 augusztus 29-én foglalt el újra a török.

vaglie et d' altre cose necessarie a un tale assedio. Et in particolare che ai soldati auxiliarii fosse prolongato qualche mese di più dell' ordinario. Nè vi sarìa da dubitare che, finite che fossero le trinciere, il Turco fosse bastante a sforzarle, ancorchè venisse con potente essercito; anzi sperarei che se gli potesse dare qualche buona mano.

Quanto al secondo, per via di forza, bisogna considerare questa esser piazza reale munita di buon presidio, artiglieria et altre munitioni di guerra, et per questo sopra ogn' altra cosa conviene essaminare le nostre forze, perchè di necessità in uno istesso tempo bisognarìa rispondere a quelli di fuori, et a quelli di dentro; et fa bisogno provedere a questo sì per l'espugnatione, come per la conservatione de' soldati, già che il mal tempo s'avvicina. Et per me, quando si potessero haver venti mila fanti, cinque mila cavalli, ottanta pezzi d'artiglieria con provisione per 10 mila tiri almeno, et 4 mila guastatori, vorrei più presto avventurarmi in questa impresa, che in niuna delle altre sudette; perchè almeno haverei le spalle al paese amico, et con l'opera de' guastatori si potrìa fare una trinciera tale, che l'inimico non la potesse soccorrere, senza venir a combattere, con suo grandissimo disvantaggio. Et oltre le predette cose, bisognarìa far provisione di molti canonieri et gran quantità di instrumenti da lavorare fuochi artificiali, picche, et moschetti, per dar a gli Ungheri per guardia delle trinciere di fuori, tavole o siano manteletti per coprirsi, fascine in gran numero, et anco tavole di munitione per dar ai soldati, acciò si potessero riparare ai mali tempi; con le quali cose sperarei questa impresa si potesse ridurre a buon fine; et quando anco ne seguisse il contrario, s'haverìa almeno questa sodisfattione d'haver fatto il debito nostro.

Fatta nel campo imperiale tra Giavarino et Altenburgo, a dì 21 Agosto 1597.

Kívűl: Parere del Signor Giorgio Basta sopra l'impresa da farsi in Ungaria.

(Egykorú másolata a római vatikáni Borghese-levéltár I. 913. kötete 488—489. lapján.)

5.

[Óvári] tábor, 1597 szeptember 5.

Basta Miksa főherczeghez, a török elleni hadjáratról.

Minthogy Győr várában kevés az élelmiszer, haladéktalanul felszedendő a tábor s a Rábcza felé tartva, másnap hidat kell verni a Rábán hogy aztán Basta lovasaival kikémlelvén a helyet, féken tarthassuk az ellenséget, míg a többi csapatok is megérkeznek Pozsony környékéről. Ezt a hadi mozdulatot meg kell tennie Miksa főherczegnek, nemcsak hogy Rudolf császárt s a világ várakozását kielégítse, de azért is, hogy kiismerjük Győr helyzetét és ostromára nagyobb nyomatékkal kérhessük ő Felsége segélyét.

Poichè dalle lettere intercette s'intende che in Javarino [1] vi sia poca munitione di viver, son di parere che senza perdita di tempo si levi il campo domattina, et che pigli il suo camino verso il Rabnitz; [2] et acciochè meglio, et con più prestezza si possi arrivare al posto, questa sera si faranno partire i ponti con mille archibugieri Valloni et Francesi et tre cento cavalli; et se si potessero mettere tre ponti, sarìa tanto meglio, et alla mezzanotte tutta la cavalleria marciasse, lasciando 500 cavalli da questa parte dal Rabnitz per fare fronte a Javarino, sin tanto che tutto l'essercito habbi finito di passare, che partirà alla punta del giorno.

L'allogiamento si potrà fare in ripa al Rabnitz nell' istesso posto che si fece l' altra volta, et il seguente giorno pure si potranno con l' istessa diligenza gettare i ponti sopra la Raba, et io con qualche numero di cavalleria andarò inanti a riconoscere il posto, che il giorno dipoi si potrà occupare, qual secondo me bisognarà sii al meno a doi tiri di cannone da Javarino, in parte che possi vietare al nemico il mettere vettovaglie, et anco possi ricever commodità di vivere per via del Danubio; et tra tanto

---

[1] Győr másik olasz neve, a Giavarinonál kevésbbé használt.
[2] A Rábcza német neve.

potrà l' Altezza V.[3] scrivere al Pernestain[4] et al Pálfi[5] che venghino con ogni diligentia a giontarsi con essi, noi conducendo seco tutta maggior parte del reggimento del quartiermastro Pezzen;[6] come anco si scriverà al Nádasdi[7] che conduchi i doi mila Aiduchi, et che di Possonio et d'altra parte sopra il Danubio si faccino gran quantità di fascine, et si conduchino quanto prima all' essercito, per poter fortificare l'allogiamento. Sì come anco si faranno condurre l'artiglierie che stanno in Possonio, perchè, se le suddette lettere intercette dicono il vero, come non dubito, l'inimico non potrà tardare a venir a noi, et spero sarà necessitato venir ad infilzarsi al nostro posto. Ne è verisimile in modo alcuno che in dette lettere vi possi esser inganno, poichè vengano mandate per il più caro servitore del governatore di detta piazza,[8] et le lettere nei particolari, per quanto intendo, si confrontano.

Questa mossa l'Altezza V. è necessitata in tutti i modi de farla, sì per non perdere occasione, come anco per sodisfattione della Maestà Cesarea et del mondo; et arrivati là, caso che per la suddetta via non havesse effetto il dissegno, si potrà riconoscere la piazza et il sito d'essa, et essendo trovata potersi espugnare per via della forza, si potrà chiedere meglio a Sua Maestà Cesarea le cose necessarie per l'espugnatione.

Et quando anco non fusse l'impresa giudicata difficile, la si potrà ritirare senza perdita di reputatione.

Dal campo, li 5 di Settembre. Anno 1597.

(Eredeti más. a római vat. Borghese-ltár II. 59. kötetében.)

Megjegyzés. Rómába küldte a császári táborból a keresztyén seregek támogatására jött Giovanni Francesco Aldobrandini pápai főhadvezér.

---

[3] Miksa főherczeg főhadvezér.
[4] Pernstein János hadvezér.
[5] Erdődi Pálffy Miklós dunántúli főkapitány.
[6] Pezzen János Baptista ezrede.
[7] Gróf Nádasdy Ferencz hadvezér, királyi lovászmester.
[8] A győri török várparancsnok, az olasz származású Ali pasa.

6.

Győri tábor, 1597 szeptember 17.

Basta a bécsi haditanácsnak, Győr megostromlásáról.

Győr vára tervszerű ostromának nehézségei s a keresztyén sereg hiányai. Igy lehetetlen rohamot intézni ellene, habár híre járja, hogy a várbeliek szűkiben vannak élelemnek. De a kedvező alkalom kihasználását akadályozza az a körülmény, hogy Miksa főherczegnek minden fontosabb ügyben Mátyás főherczeg, Magyarország kormányzója jóváhagyását kell kikérnie és megvárnia.

Siamo arrivati coll' essercito al posto sopra il Danubio lontano da Giavarino poco più d' un miglio d' Italia,[1] et anco questa volta ho provato quanta differenza sii dal vedere i dissegni in carta et vedere lo stesso sito. Dico questo, perchè non solo a me, ma anco al restante del Consiglio alcuni facevono credere che havendosi a serrar la piazza tutta intorno, et fuori del tiro di canone, non havrìa contenuto più d' un miglio et mezzo, et tuttavia per la più breve dal Rabnitz sino al Danubio deve girare al sicuro quattro miglia ; onde è impossibile guardare tanto paese con le sole guardie, perchè havendosi a mettere numero tale di cavalleria, che possa resistere a quelli di dentro, et a gli altri, che possono venire di fuori, non n' habbiamo tanta quantità, che possi supplire. Et il mettersi fantaria non si può, per esser tutta campagna aperta, et quel che è peggio, non habbiamo commodità nè di guastatori, nè di gente, che possino fare fascine per cominciar a travagliare, come sarebbe necessario ; di modo, ch' io vo dubitando, che un giorno di questi si ricevi qualch' affronto, et che l' inimico la soccorri con numero di cavalleria nell' istesso modo, ch' io medesimo feci alla Fera, onde siamo poi necessitati ritirarci con poca riputatione, perchè l' attaccarla per vie della forza mi pare cosa, che habbi dell' impossibile, per esser piazza reale, et ben munita di gente, et di munitione da guerra, et dal canto nostro manchiamo di quanto sarìa necessario per una tale espugnatione. Dove che, se fussero veri gli

[1] Gróf Illésházy István nádor följegyzései (Pest, 1863.) 47. l. szerint ide szeptember 15-én érkeztek.

avisi, che s' hanno, che dentro non vi siano vettovaglie, et che havessimo guastatori et fascine in pronto, non sarìa impossibile serrarla presto, in modo, che non vi potesse poi entrare soccorso, nè altro. Ma *periculum in mora*. Il Ser^{mo} Massimiliano dice di haver scritto in diverse parti per haver tutti i suddetti ricapiti, ma sinhora non si vede cosa alcuna. Et non senza causa vo dubitando dell' esito. Da dove Sua M. Imperiale potrà vedere di quanto danno sii il creare un *generale* con sola l' autorità dell' essercito, et che nelle occasioni habbia a dipendere da un governatore delle provincie,[2] perchè non so quando mai si potrà rappresentare una simile occasione di ricuperare questa piazza di tanta importantia. Con tutto ciò si tiene per certo, che havendo egli de i lucidi intervalli, debba prender un' altra moglie quanto prima; con che havendo figliuoli sarebbe levata l' occasione di quei travagli, i quali, havendo havuto gran principio gli anni passati, continuavano tuttavia con maggior pericolo nel avenire per la successione tanto desiderata, et pretesa da molti principi di quei stati.

Az írat élén: In lettere del capitano Zorzi Basta scritte ai 17 del presente del campo sotto Giavarino.

Kívül: Parer del Signor Zorzi Basta.

(Eredeti másolata a bécsi udvari és állami levéltár »Dispacci di Germania« cz. gyűjteménye 27. kötetében.)

Megjegyzés. Basta e levelét és *véleményét* Vendramin Ferencz prágai velenczei követ 1597 szeptember 24-iki jelentése e soraival küldte Velenczébe: Havendo io havuto la copia di alcune lettere scritte dal capitan Zorzi Basta a un personaggio principale, insieme co'l parer da lui dato nel Consiglio di guerra sopra questa impresa, ho stimato che possa esser sodisfattione della Serenità V. l 'intender più particolarmente il fondamento di queste speranze; essendo guidato tutto il negotio di questa impresa spetialmente co 'l parer del capitan Zorzi, come soggetto tenuto in maggior grado di stima per esperientia delle cose di guerra, di quello che sia qual si voglia altro, che si trovi al presente nell' essercito imperiale.

[2] Ez Miksa főherczeg testvére: Mátyás főherczeg kormányzó.

7.

[Váczi] tábor, [1597] november 4.

Basta Gonzaga Vincze mantovai herczegnek.

A Vácz alatti táborozás. Vácz fölgyujtása hadi szempontból. A török megjelenése. Csatározások. Basta hadi taktikája. Delfini hősiessége. A törökök győzelme.

Dopo la partita di V. Altezza[1] arrivassimo con il campo a puoco più d' un miglio di Vacia, con la vanguardia alla disimboccatura de certe montagne, che poi si vanno allargando sin a un tiro di canone di Vacia.[2] Et in questo alloggiamento fu risoluto di trovar qualche posto, tanto vicino al suddeto luogo, che potesse difenderlo, già che si tenea per fermo, che l' inimico havea deliberato volerlo pigliare. Nè per altra via si poteva difendere che per questa. Et per mettere ad effetto questo pensiero, andai a riconoscere quel contorno, et vi trovai un posto assai commodo, se bene alquanto difettoso. Ma al far de' conti non trovassimo quel numero di gente, che era necessario per difendere le trinciere, perchè al più non vi passava di nove mila fanti, et de tre in quattro mila Aiduchi, e circa sette mila cavalli. Et così fussimo forzati pigliar altra resolutione, cioè d' occupare un posto ad un tiro di moschetto inanti al predetto nostro alloggiamento. Et se bene haveva molti diffetti, si fortificò però in modo tale, che si poteva far fronte al nimico. In quello che toccava Vacia, fu deliberato d' abbrugiarla in faccia dell' inimico, il quale domenica[3] comparse a vista nostra, e piantò i suoi allogiamenti di là da Vacia un tiro di canone, e con gran parte della cavalleria[4] venne a riconoscere il

---

[1] Gonzaga Vincze mantovai herczeg résztvett az egész 1597-iki török elleni hadjáratban, de télire hazavonúlt.

[2] Basta e jelentésének firenzei változatából tudjuk, hogy ide október 24-ikén ért a keresztyén táborral.

[3] Tehát 1597 november 2-ikán.

[4] Basta a török lovasságot e jelentése firenzei példányában négy-öt ezerre teszi.

nostro campo, dove s' attaccò, una scaramuccia assai gagliarda, che durò più di tre hore.

La istessa sera, secondo l' ordine dato, i nostri abbandonorno Vacia, et havendoli posto fuoco, ritirorno il tutto a salvamento, insieme con l' artigliaria. La seguente matina, che fu lunedì,[5] comparse di nuovo l' inimico con gran numero di cavalleria, e procurò di tirare la nostra cavalleria fuori del posto, ma non gli riuscì, e con una scaramuccia grossissima si consumò il restante della giornata.

Hoggi poi verso le undieci hore si presentò con tutte le forze a puoco più di tiro di canone. E, si può fare giuditio, in numero tanto grande di genti, stimo passassero più di 30 mila combattenti.[6] E come che alla mano manca nostra vi era una collina, che, secondo me, essi stimavano fusse a proposito per loro, e che guadagnandola ne potessero dannegiare (se bene non era così al proposito,) tuttavia fecero punta a quella volta con circa 3 mila cavalli, i quali caricorno con tanto impeto, che ributtorno quattro compagnìe de' cavalli Valloni, che erano deputate alla guardia d' essa collina. Nel qual tempo feci avanzare i mille cavalli del Colnitz[7] insieme con la cavalleria Francesa, acciochè in ogni modo procurassero di riguadagnarla, e vedendo la sudetta cavalleria Vallona il soccorso che loro veniva, ad instanza del marchese Malaspina,[8] che a caso si trovò con essi loro, andorno a investire il nimico oppederato d' essa, e lo posero in una vituperosa fuga, con morte di molti di loro. E la carica fu tanto limitata che non poteva esser più a proposito, perchè fecero alto prima d' arrivare al piano della campagna, che se fussero abbassati d' avantaggio correvano grandissimo rischio.

---

[5] Vagyis november 3-ikán.

[6] Firenzei példányában Basta megemlíti még azt is, hogy a török három harczvonalban állott: con tre ordini di fila, che occuporono ciascheduna d' esse fila circa un miglio d' Italia.

[7] Colnitz vagy Colnisch, miként az olaszok *Kolonitsch* Seyfried hadvezér nevét írni szokták.

[8] Malaspina Ottavio őrgróf, hadvezér.

In questo mentre io li mandai circa duoi altri mila cavalli, mille Ungari a piedi insieme con il reggimento del Pezzen, et il posto fu sostenuto in barba de tutto l' essercito inimico.[9] Nella prima carica che diedero, m' era scordato dire a V. Altezza, che il maestro di campo Flaminio Delfini, s' era avanzato con circa 500 de' suoi a piedi d' essa collina in un sito assai forte, e con molto valore sostenne una carica di più di 2 mila cavalli; ma essendogli venuto ordine, che si ritirasse più verso l' alto, l' inimico li dette alla coda e gli tagliò a pezzi da 15 huomini, e con essi un capitano, et un alfiere. E senza venire più alle strette, si continuò con una scaramuccia grossissima, sin' quasi al tramontare del sole; nel qual tempo l' inimico si ritirò verso gli allogiamenti, e noi a buon conto stiamo fabricando un altro forte su per la predetta collina, acciochè volendo egli ritornare domani, se gli possi dare un' altra mano; se bene si tiene per fermo, ch' egli non sia più per tornarci.

La battaglia non è stata molto sanguinosa,[10] a causa che l' inimico non havea gran copia d' infanteria; nè meno come cauto s' ha volsuto metter tra le nostre trinciere e forti, dove era aspettato con molto desiderio, ma solo, come ho detto, attese alla conquista della sudetta collina, come cosa fuori del nostro tiro.[11]

---

[9] Firenzei példányában Basta ezt ekként írja le bővebben: Et come che l' inimico non volse mai accostarsi sopra la mano dritta nostra, dove erano i Valloni et Svevi, nè meno venire a ingolfarsi dove era la persona del rè * con 2 mila fanti et 3 mila cavalli, per non entrare nelle forbici, pose tutto il suo sforzo per impadronirsi della sudetta montagna, la quale fu sostentata in modo che mai più ci potè metter piedi.

[10] Itt még Basta (firenzei példánya szerint) hozzáteszi: »ma oltramodo bella et vistevole«, a miben egész katonai érzése és gyönyöre visszatükröződik.

[11] Basta e kiváló fegyvertényéről egyik tisztje, Achille *Tarducci* da Corinaldo »La battaglia appresentata dal Basta a i Turchi vicino Vacia nel 1597« czímen 1601-ben önálló munkát adott ki, melyből mutatót kiadványunk második részében fogunk közölni.

* Értendő Miksa főherczeg, választott lengyel király, a ki királyi czímét még mindig használta.

Questo è quanto per hora posso dire a V. Altezza, salvo che in questo punto vengano avisi, che l' inimico vuol ritentare la fortuna ; il che di ragione dobbiamo desiderare ;[12] etc.

Dal campo, a' 4 di Novembre su la mezzanotte [1597.]

Külczíme : Al Ser^{mo} duca di Mantova, Signore et patrone mio colendissimo.

(Eredeti, mantovai áll. Gonzaga-levéltár 533. csomag.)

8.

Váczi tábor, 1597 november 8.

Basta [San Clemente prágai spanyol követnek.]

A törökök újabb támadása. A magyar hajdúk páratlan vitézsége. Az ellenfél visszavonulása 1500 főnyi veszteséggel. Basta nehézségei. Hatása Miksa főherczegre. A törökök hadi ügyessége és kitartása.

Se V. S. Illma haverà ricevuto la lettera che le scrissi de' 4 di questo,[1] haverà senza dubbio visto ciò che sin a quell' hora era passato con questo inimico, del quale non ho visto nè il più ostinato, nè il più imprudente ; perchè ritornando egli il seguente giorno, sì come scrissi a V. S. Illma che eramo avisati,[2] et essendo già il nostro forte in diffesa con l' artigliaria dentro, assaltò con la cavalleria la collina inferiore, e dove era il forte con li Giannizzeri ; ma questi furno ributtati dagl' Aiduchi con tanto valore, quanto mai habbi visto fare ad altra natione :

---

[12] Don Guillén di San Clemente prágai spanyol követhez intézett példányának egykori másolata, — melyből a jegyzetekben közölt eltéréseket vettük — a firenzei állami Medici-levéltár 4573. kötegében.

[1] Ebből s a megszólításból következtetjük, hogy ezt a levelét is San Clemente prágai spanyol követnek írta, miként az előbbit, melyre itt hivatkozik.

[2] A törökök e november 5-iki második támadását Tarducci bőven ismerteti.

e nell' altra collina trovorno il marchese Malaspina con quattro compagnie Vallone, il quale anchorchè senza paragone inferiore di numero, investì mescolandosi tra loro in modo tale, che li fece voltar faccia con morte di molti di loro. Ma allettato dalla fuga de' nemici, li caricò fin al piede del monte a duecento passi da tutta la cavalleria loro; et il Colnitz,[3] che doveva dar calore al marchese, vedendolo impegnato, andò anch' egli a impegnarsi; nè osando l'inimico investirli, incominciò a salutarli con alcuni pezzi di campagna, et non senza qualche danno de' nostri, perchè stettero in questo modo più d'una grossa hora, che mai l'inimico osò investirli; et perchè l'uno, et l'altro di questi cavallieri havevano transgredito gli ordini nell' essersi avanzati tanto avanti, s'era deliberato non mandarli altro soccorso, per non impegnar più gente e causare disordine; ma all' ultimo vedendo la fredezza de' nemici, il Sr Palfi, et il Sr Nadasdi con un grosso squadrone di Ungari, s'andorno migliorando poco a poco verso il fianco de' nemici, e per la parte di sopra parimente si migliororno da duoi mila cavalli, et in questo modo i nostri si ritirorno con poco danno, che lor fece l'artigliaria, et non altrimente.

Da questa ritirata si può far giuditio quanto mal volontieri li Turchi venghino alle mani con gente armata, perchè se non fusse stato questo, s' haveriano sorbiti i nostri con molta facilità, poichè erano si può dire, in mezzo diece mila cavalli.

Il combattere durò più di tre buone hore, et la nostra artigliaria fece grandissima stragge d' huomini, et di cavalli, i quali tuttavia si veggono sparsi per la campagna.

Dalla parte de' Giannizeri vi restorno parecchi, sì come anco nella carica, che diede il marchese, dove restorno da cinque a sei stendardi, e verso la sera l' inimico si ritirò alla volta dell' alloggiamento.

S' è poi inteso da' fuggitivi, che il danno sia stato maggiore di quello si credevano, perchè tra morti e feriti

[3] E mondatban a hajdúk vitézségének kiemelése igen jellemző.

affermano passare più di mille cinquecento, e molte persone particolari, et tra esse un bassà.[4]

Non lasciarò di dire a V. S. Illma che ho havuto più da fare a ritirare i nostri, che a combattere l' inimico, perchè tra noi si trovano tre sorta di persone, ciò è, ignoranti, malitiosi, et invidiosi, che tutti hanno il lor fine. E per questi non manco d'instigare il rè [5] a uscire con la sua truppa in campagna; ma fu tanto la sua prudenza, che non si vuolse partire dalla risolutione presa, che ogn' uno tenesse il suo posto. Ben è vero, che doppo questo successo, molti di questi tali si sono disingannati, se pure non fingono, havendo visto l' utile, che si cava dal combattere vantaggiosamente con questo inimico tanto insolente, il qual pretende puoter pigliar forti con sola cavalleria.

Quì si dice per cosa certa che egli sia per tornare un' altra volta: se ci verrà, io spero se gli darà un' altra miglior mano, tanto più che le cose nostre stanno in qualche miglior forma di prima, e la gente gli ha preso grandissimo possesso addosso.

Se il Ser^mo^ duca di Mantova sarà tuttavia costì, la supplico farlo partecipe di questi avvisi, perchè non ho tempo di scriverli; sì come anco la supplico farmi gratia commandare, che il plico, che viene con questa mia, sia incaminato con la prima commodità a Brusselles in mano di persona, che lo ricapiti in poter d'Alberto Struzzi, che altre volte fu guardarobba del duca di Parma, persona assai conosciuta; etc.

Dal campo di Vacia, li 8 di Novembre 1597.

Külczímes lapja hiányzik.

(Egykorú másolat, mantovai áll. Gonzaga-ltár 533. csom.)

---

[4] Basta e levelét kivonatolta Cornazzani parmai követ is; Ováry *Oklevél-másolatai* II. füzete 1205. sz. a.

[5] Miksa főherczeg, vál. lengyel király.

9.

Bécs, 1597 deczember 2.

Basta Gonzaga Vincze mantovai herczegnek.

Olasz lovasok hazatérése téli szállásra. Bastát Prágába hívják további alkalmaztatása ügyében.

Imaginandomi che l' Altezza V. sì per lettere mie, quanto per relatione d' altri sia stata raguagliata del seguito contra Turchi, non dirò altro, tanto più venendo da lei questi cavallieri che si sono trovati al fatto, da' quali l'Altezza V. potrà essere meglio informata.[1] Solo dirò che fra quattro giorni penso incaminarmi alla volta di Praga, dove spero havere breve risolutione, già che mi vengono offerti novi partiti ; ma di qualsivoglia risolutione che pigli, l' Altezza V. ne sarà avisata ; etc.

Da Vienna, li 2 Decembre 1597.

(Sajátkezű, mantovai áll. Gonzaga-levéltár, E. II. N° 3.)

10.

Mantova, 1597 deczember 26.

Gonzaga Vincze mantovai herczeg Bastának.

Sok zavargás történik mostanában olasz földön mindenfelé, melyek, ha hamarosan meg nem szünnek, bajt okozhatnak.

(Elveszett vagy lappang ;[1] Basta 12. sz. a. válaszából.)

11.

Prága, 1598 januárius 8.

Basta Farnese Ranuccio parmai herczegnek.

Visszaérkezése a császári udvarba. Basta távozni készül vissza Németalföldre, de Rudolf császár tartóztatja. Marad is,

---

[1] A váczi események után a császári seregek deczember közepén eloszlottak és Basta maga is Bécsbe húzódott téli szállásra.

[1] Még a mantovai Gonzaga-levéltár leveles-könyveiben sincs meg.

hogy megvivhasson a törökkel. Bécs elhanyagolt állapota. A magyarországi határvárak helyzete még rosszabb, ugy hogy még legjobbika sem állna ki hat napi ostromot. A seregek is gyöngék.

Ricevei la lettera di V. A. Ser^ma^ per mano del S^r^ conte Giulio Caracciolo, il quale le potrà [far] fede, quanta sia la divotione mia verso l' Altezza V^ra^, obligandomi a questo il riconoscere io il mio essere dalla Sua Ser^ma^ casa. Così piacesse a Dio si presentasse occasione da poter mostrare con gl' effetti questo mio obligo, del che non son per ancora fuori di speranza, et in questo mentre humilmente la supplico voler fare quel' capitale di me che la farebbe d' un suo fedelissimo et minimo creato.

Arrivai li giorni passati a questa Corte con intentione di licentiarmi da Sua Maestà per ritornare a' Paesi bassi,[1] o veramente d' andare in servitio di Sua Santità,[2] sendone stato ricercato. Ma, secondo che l' istesso imperatore mi ha detto, credo bisognerà continuare in questo servitio, il che non sarà però senza uno de' principali carichi, sì come mi son lasciato intendere. Et se bene conosco in quanti piedi d' acqua mi trovi con questa sorte di gente, tuttavia desideroso di ritentare la fortuna con questo inimico, m' accomodarò mediante le conditioni suddette; et della conclusione V. A. Ser^ma^ ne sarà avisata. Tra tanto le mando una relatione del stato di Vienna,[3] dalla quale V. Altezza potrà chiaramente vedere come passano le cose di qua, poichè d' una piazza di tanta importanza se ne tiene sì poco conto. Dell' altre piazze poi, che sono più frontiera all' inimico,[4] non ne parlo, salvo che non possono stare in peggior termine di quello stanno; et la migliore d' esse, senza dubio, non potrà sei giorni sostenere una mediocre batteria, non che quella del Turco. Et gl' esserciti, che ordinariamente s' armano dal canto nostro, non sono tali che se ne possi sperare

[1] Azért gondolta elhagyni hazánkat, mivel a tavalyi hadjáratban sok kellemetlensége volt fölöttes embereivel.

[2] A pápa ekkor 1592 óta VIII. Kelemen volt.

[3] Ez már, sajnos, nincs meg a levél mellett s nincsen a levéltár egyéb gyüjteményeiben sem.

[4] Itt Basta a magyarországi határvárakat érti.

gran cosa; di modo che io non so con quai fondamenti, Sua Maestà possi sperare bon esito da questa guerra; etc.

Di Praga, alli 8 di Gennaio 98.

Hátlapján: Risposto a 16 Febraro.

(Eredeti, parmai áll. levéltár, Carte Farnesiane.)

12.

Prága, 1598 január 8.

Basta Gonzaga Vincze mantovai herczegnek.

Olaszországi zavarok. Basta távozásának körülményei. Várja Rudolf császártól föltételei elfogadását, hogy aztán Flandriába mehessen családja látogatására.

La littera di V. A. Ser^{ma} de' 26 del passato mese capitò tre giorni sono, ma non già l'altra ch'ella m'accenna havermi inviato; nè posso imaginarmi, come si sia smarrita.

Con mio grandissimo disgusto intendo i rumori et garbugli d' Italia; i quali, se in questi principii non s'estinguono, con molta ragione s' ha da dubitare, come l'Altezza V. dice, che potriano causare qualche disordine. Et se bene come soldato dovrei desiderare rumori,[1] tuttavia più volontieri vedrei voltare coteste forze contro questo inimico comune.

Quanto a' miei particolari, pensai mutare paese; ma Sua Maestà vuole in ogni modo retenermi in suo servitio, a che ho condesceso[2] a conditione, che mi sia dato uno de' principali carichi, con soldo stabile et fermo: di modo che sto per momenti aspettando la risolutione; ma in qualunque modo che sia, mi converrà con ogni brevità andare a dare una volta in Fiandra per dar' ordine alla casa.[3] Et per hora non potrò venire a servire V.

---

[1] Ez a kijelentése elárulja Basta igazi katona-vérét.

[2] Egyéb egykorú (január 15-iki) tudosításból is kitünik, mennyire ragaszkodott Rudolf császár Bastához, ki azonban maradását egyelőre csak egy esztendőre igérte; Hurmuzaki: Documente XII. k. 329. l.

[3] Családját t. i. ott hagyta, midőn 1597 tavaszán Rudolf császár hívására Flandriából Magyarországba jött.

Altezza, sì come havevo deliberato; ma se Iddio mi concederà vita, senza altro verrò a farle riverenza alla fine di questo presente anno. Et Dio sa come passeranno le cose, già che 'l Turco arma a tutta furia, et noi non sappiamo dove voltarsi.

Della risolutione che si pigliarà de' fatti miei, l'Altezza V. ne sarà avisata; etc.

Di Praga, alli 8 di Gennaro 1598.

Külczíme: Al Ser^{mo} duca di Mantova et Monferrato; mio Signore.

(Eredeti, mantovai áll. Gonzaga-levéltár 474. csom.)

13.

Prága, 1598 február 3.

Basta Farnese Ranuccio parmai herczegnek.

Kineveztetése a könnyűlovasság generálisává. Jövő héten indul Flandriába. Lovat kér magának.

Scrissi li giorni passati a V. A. Ser^{ma} come Sua M. Cesarea m' haveva comandato mi fermassi a questa Corte, perchè egli dissegnava servirsi della persona mia;[1] et all' ultimo s' è servita honorarmi del carico di *generale* della sua cavalleria leggiera, nella quale, oltre alla forestiera, si comprendono quelli dell' Austria, et alcuni Ungheri, et tutti i Cosachi. Di modo che non potevo lasciare di accettare un tanto carico senza perdere d' opinione appresso il mondo, tanto più, accompagnato da una buona provisione, come Sua Maestà è stata servita assignarmi. E sapendo io, quanto l' Altezza V^{ra} per sua benignità m' ami, le n' ho voluto dar' parte, assicurato non le debba dispiacere, ch' un creato di casa sua prevagli in honori. Il restante de' carichi dell' essercito stanno posti in silentio. Vogliono alcuni, che 'l provederli dependi dalla dieta; tuttavia si va vociferando, ch' il S^{r} marchese di Bur-

[1] Ld. 11. sz. a. levelében.

gavia non vogli più servire il carico di maestro di campo generale. Se questo è, non so dove Sua Maestà potrà trovare chi l' esserciti ; ma in breve si saprà il tutto. Mi partirò per Fiandra la settimana che viene ; et quanto prima sarò di ritorno. E perchè mi ritrovo del tutto a piedi, sarò forzato ricorrere a V. Altezza, acciò mi favorischi d' un cavallo, et in breve manderò un mio huomo per esso ; tra tanto humilmente la supplico voler scusare la mia presuntione, et tenermi nel numero de' suoi minimi servitori ; etc.

Da Praga, a' 3 di Febbraio 98.

(Eredeti, parmai áll. levéltár, Carte Farnesiane.)

14.

Prága, 1598 februárius 5.

Basta Miksa főherczegnek.

Kineveztetése és indulása Flandriába, családjáért.

Non ho sin' hora dato conto alla Maestà V. de' miei particolari, a causa che questi Signori del Consiglio hanno tardato a farmi sapere la risolutione, la quale non prima d' innanzi hieri mi fu dichiarata.[1] Et è, che la Maestà Cesarea s' è compiacciuta honorarmi del carico di *generale* della sua cavalleria leggiera :[2] et tanto più m' è stato caro, quanto spero servire con esso alla Maestà Vostra. Nè sto aspettando altro, che l' espeditione[3] et subito partirò per Fiandra per dar' ordine a i negotii domestici et quanto prima procurerò essere di ritorno. Fra tanto humilmente la supplico conservarmi in gratia, come suo minimo

---

[1] Tehát februárius 3-ikán, holott már jóval előbb el volt ez a személyi kérdés az udvarban döntve.

[2] Ezt a nagy czímet és állást Basta kikötötte magának s megadására január 21-ike óta tanakodtak az udvari emberek ; Hurmuzaki : Documente XII. k. 330. l.

[3] Ez is elkészült másnapra, de a decretum-ot a *Kriegsexpedition* előbb elküldte a *Kriegszahlmeister*-nek, hogy a szükséghez képest átdolgozza ; kivonata a bécsi Közös pénzügyi levéltár Registraturbücher 514. kötetében.

et fedele servitore. Dio essalti la Ser^{ma} persona di V. Maestà, come si desidera.[4]

Da Praga, li 5 di Febraro 98.

Külczíme: Al Ser^{mo} arciduca Massimiliano, eletto rè di Polonia etc. Mio Signore.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

15.

Parma, 1598 február ius 16.

Farnese Ranuccio parmai herczeg Bastának.

Válasz levelére. Udvariassági és üdvözlő sorok.

Poteva V. S. scusare di ringratiarmi dell' ufficio, che ha passato con lei a mio nome il conte Giulio Caracciolo nella venuta sua a cotesta Corte, poichè tale dimostratione d' amorevolezza si dovea alla stima che faccio di V. S^{ria}; la quale ringratio ben io di quanto ha voluto participarmi con la sua degli 8 del passato,[1] delle cose di costà, et di come Sua Maestà non le habbi voluto permettere di ritornarsene a i Paesi bassi con speranza di avanzarla con empiegarla in carichi principali. Il che tutto ho inteso volentieri, et mi rallegro con V. S. di questo honore che se le prepara, il quale non potrà essere di tanto avanzamento che non sia molto ben meritato dal suo valore. Starò dunque aspettando d' intenderne l' essito, come V. S. mi dice volermelo avvisare; et fra tanto me le offero con tutto l' animo in quello che posso empiegarmi per lei, et per fine prego Dio che la prosperi.[2]

Di Parma, a 16 di Febbraio 1598.

(Fogalmazvány, parmai áll. levéltár, Carte Farnesiane.)

---

[4] Ez legelső darabja Bastának Miksa főherczeggel folytatott levelezésének, mely jóformán hiány nélkül megmaradt az innsbrucki helytartósági levéltárban, a hol ráakadtam.

[1] Ld. kötetünk 11. sz. a. szövegében.

[2] Szószerint közöljük, ez lévén a parmai herczegnek Bastához irt első levele.

16.

Prága, 1598 február 18.

Basta Farnese Ranuccio parmai herczegnek.

Emberét küldi a kért lóért, mivel erre felé nagy lóhiány van.

Confidato nella gratia di V. A. Ser^{ma} mando l' apportatore di questa, mio creato,[1] per il cavallo, di che giorni fa supplicai V. Altezza, assicurato ch' ella non lasciarà di favorirmene, atteso la gran penuria de cavalli, che s' ha in queste parti, supplicandola ad haver' per iscusata la mia presuntione; etc.

Da Praga, li 18 di Febbraio 1598.

Hátlapján: Risposto a 6 di Aprile.

(Eredeti, parmai áll. levéltár, Carte Farnesiane.)

17.

Prága, 1598 február 18.

Basta Gonzaga Vincze mantovai herczegnek.

Végre indúlhat Flandriába, de sietni fog vissza, mert a szultán jövetelét biztosra veszik.

Questi Signori hanno tardato tanto in dispacciarmi,[1] che non so come potrò dar' ordine alle cose di casa; tuttavia procurerò di sollecitarle il più che mi sarà possibile, et ritornare quanto prima potrò; già che 'l Satargì [2] ha svernato in Belgrado, et la venuta della persona del Turco [3] si tiene per certa. Ma non per questo si riscaldano le cose nostre nel preparare le debite provisioni; et la

---

[1] Ez Gransart volt, a mint 18. sz. levelében megnevezi.

[1] Basta hosszas prágai tartózkodását az is okozta, hogy erélyesen sürgette a mult évi hadjáratban keletkezett zsoldhátraléka kiutalását, a mi végre egyidejüleg (1598 február 18-án) megtörtént; közöljük munkánk második részében.

[2] Szatardzsi Mehemed basa.

[3] Értendő III. Mahomed szultán.

dieta imperiale, per quanto s' intende, va tardi, nè secondo si desidera. Piaccia a Dio che non siamo prevenuti, chè senz' altro, come V. A. Ser^{ma} sa, ruinariano le cose nostre.

Io parto dimani senz' altro ; etc.

Da Praga, alli 18 di Febbraio 1598.

(Eredeti, mantovai áll. Gonzaga-levéltár 474. csom.)

Megjegyzés. Basta indulását az is késleltette, hogy Rudolf császár előbb lovaggá avatta, s ennek ünnepélyessége 1598 február ius 16-ikán ment végbe a palota egyik termében, miként róla Cesare Florio modenai követ egyidejűleg a következőket jelenti a modenai fejedelemnek Prágából: Il Sr Georgio Basta non è partito ancora alla volta di Fiandra, per havere voluto Sua Maestà honorarlo prima, armandolo cavaliere. Il che è seguito questa mattina. (Eredetije a modenai állami levéltár »Dispacci dalla Germania« 57. csomagjában.) Ez alkalommal Basta a császártól egy 300 arany értékű nyakláncz ot is kapott ajándékul; Hurmuzaki: Documente XII. k. 334. l.

18.

Prága, 1598 február ius 19.

Basta Gonzaga Fabio herczegnek, Mantovába.

Hátaslóért s fegyverért küldi emberét Parmába.

Viene con questa Gransart, mio creato, che passerà a Parma da quella Altezza per condurre in qua un cavallo ... et per l' istesso effetto passerà ancora dal Sr Ferrante.[1] Et per essere il detto mal prattico delle cose di costà et di sua natura non molto svegliato, *kérem támogassa, hogy megbizásaimat jól végezhesse s kérem egyúttal* d' incaminare l' arme a Vienna in potere d' alcun mercante, a cui si pagherà il costo d' esse insieme con la condutta. *Itt ez urak annyira késleltettek,* che mi converrà partire correndo, et ritornare volando . . . Desidero sapere se le sia capitata la relatione ch' ultimamente le mandai per via del secretario Malherba ; etc.

Da Praga, li 19 di Febbraio 98.

(Eredeti, mantovai áll. Gonzaga-levéltár 474. csom.)

---

[1] Értendő Ferrante Gonzaga hadvezér.

19.

Prága, 1598 február 20.

Basta Gonzaga Vincze mantovai herczegnek.

Különböző dolgaimban Gransart nevű emberemet küldtem arra felé, s minthogy útba kell ejtenie Fenséged székhelyét, kötelességszerüleg hódolattal üdvözlöm.

(Elveszett vagy lappang; a herczeg 23. sz. a. válaszából.)

20.

Prága, 1598 február 20.

Rudolf császár Bastának.

Utalvány egy század karabélyos-lovas felállítására.

Extract aus Georgen Basta Bestallung über eine Compagnie Archibusier-Reiter, sambt dem Decret von der Kriegs-Expedition pro Entrichtung 3066 fl. ihme Basta.[1]

(Kivonat, a bécsi Kpü. ltár Registraturbücher 514. k.)

21.

Mantova, 1598 február 27.

Gonzaga Vincze mantovai herczeg Bastának.

Kivánságát készséggel teljesítem, de támogatására számítok az ismert ügyben.

(Elveszett vagy lappang; Basta 26. sz. a. válaszából.)

---

[1] Ez összegből esett a lovasokra »Nachgeld auf 40 Tag« fejenként 40 krajczárt számítva 2066 frt. 40 kr. A tisztekre pedig, »damit sie den weiten Weg desto besser zukommen mögen« 400 frt, a mit egyidejűleg utaltak ki; a bécsi *Kpü. ltár* Ungarische Gedenkbücher 1598-iki k. 196. l. és az Oestreichische Gedenkbücher 1598-iki k. 51. l.

22.

Parma, 1598 márczius 4.

Farnese Ranuccio parmai herczeg Bastának.

Gratulál kineveztetéséhez. A kért lovat szivesen küldi.

La resolutione presa dalla Maestà dell' imperatore di elegger la persona di V. S. per *generale* della sua cavalleria leggiera, con l' aggiunta dell' altra che mi appunta per la sua de' 3 del passato,[1] mi dà nondimeno occasione di rallegrarmi col proprio servitio della Maestà Sua per il segnalato che si può prometter' del valore et esperientia militare di V. S^ria^, che con me stesso per il contento che ricevo di vedere secondato il mio desiderio d' ogni suo avanzamento conforme a tanti suoi meriti. Me ne rallegro dunque con lei affettuosamente, et non potendo offerirle maggiore prontezza per l' occorenze di suo servitio di quel, che lei si può prometter della particolare affettione che io le porto, mi rimetto agli effetti in quel che io possa; et quanto al cavallo che ella mi ricerca, se comparirà qua la persona che espressamente dice di mandare per levarlo e condurglielo, le sarà subito consegnato, et dove potrò in altro compiacere a V. S^ria^, lo farò con l'affetto con che io me le offero di nuovo, augurandole da Nostro Signore ogni prosperità.

Di Parma, de' 4 di Marzo 1598.

Io ho voluto che l' huomo suo veda quello che sa fare il cavallo, prima che le sia stato consegnato.[2]

(Fogalmazvány, parmai áll. levéltár, Carte Farnesiane.)

---

[1] Ld. e kötet 13. sz. a.

[2] Később is van szó arról Basta levelezésében, hogy idegenből kérnek, kapnak lovat; a mi arra mutat, hogy a szép fajló ekkor is ritka volt hazánkban.

23.

Canneto, 1598 április 1.

Gonzaga Vincze mantovai herczeg Bastának.

Válasz. Üdvözletét köszöni és készségét ajánlja.

Ho aggradito al solito l' amorevolissima lettera che V. S. ho voluto scrivermi a' 20 di Febbraro passato;[1] et la ringratio quanto debbo, non solo dell' ufficio cortese che ha fatto meco, ma insieme col mezzo della persona che m' ha resa la detta sua:[2] assicurando V. S. che sì come conservo memoria dell' amorevolezza sua che ricerca la molta affettione che le porto, così non lascierò di mostrarlene nelle occorrenze veri segni;[3] etc.

Di Canneto, il primo d' Aprile[4] 1598.

(Fogalmazvány, mantovai áll. Gonzaga-levéltár F. II. 7.)

24.

Bruxelles, 1598 április 5.

Basta Gonzaga Vincze mantovai herczegnek.

Morbino ügye. Basta készül vissza Magyarországba. Béketárgyalások Francziaországgal.

All' arrivo mio in queste parti trovai Morello Morbino tuttavia pertinace di voler cavare ciò che gl' è dovuto prima di venire a V. Altezza, *de rábeszéltem, hogy siessen Fenségedhez, a ki közbenjárásomra ismét kegyébe fogadja. Egyébként* io mi vo mettendo in ordine per la partita

---

[1] Kivonatosan közöltük 19. sz. a.

[2] Ez a már ismert Gransart.

[3] Üdvözlő zárósora egész szokatlanul így szól: Alli commodi di Vostra Signoria.

[4] A mantovai udvari kanczellária fogalmazványa ugyan márczius 31-iket mutat; de másnap küldték szét, s tisztázatát már április elsején keltezték, minthogy Basta is úgy idézi 29. sz. a. válaszában.

verso Ungheria, dove volontieri vedrei V. Altezza, quando fosse con suo gusto, per poterle fare humilissima servitù, sì come comporta il debito mio.

Quì si tratta la pace con Francia, anzi si tiene per fatta, che, al mio parere, è molto necessaria, se pur si tratta sinceramente; il che presto si dovrà scoprire; etc.

Da Brusselles, li 5 d' Aprile 1598.

(Eredeti, mantovai áll. Gonzaga-levéltár 574. csom.)

25.

Parma, 1598 április 6.

Farnese Ranuccio parmai herczeg Bastának.

Küldi a kivánt hátaslovat, ha ugyan megfelel.

Február ius 18-iki levelét[1] *átadta embere, a kivel küldöm a kért lovat, mely* se riuscirà a gusto et farà il servitio di V. S^{ria}, mi sarà carissimo; et seguendo altramente, la prego ad appagarsi del buon animo mio, *biztosítván, hogy mindenkor kész vagyok* ad impiegarmi per lei dove potrò, per mostrarli con effetti la stima ch' io fo di lei coll' affettione che le porto; etc.

Da Parmo, alli 6 di Aprile 1598.

(Fogalmazvány, parmai áll. levéltár, Carte Farnesiane.)

26.

Bruxelles, 1598 május 7.

Basta Gonzaga Vincze mantovai herczegnek.

Magánügyek. Egy hét múlva indúl vissza, Bécsnek tartva.

Di mano del Sr Picinardi ricevei la di V. A. Ser^{ma} de' 27 di Febraio, di che mi sento obligatissimo, come sempre, de' molti favori ch' ella si compiace farmi *és lesem az alkalmat, hogy Fönségednek szolgálhassak.*

---

[1] Ld. e kötet 16. sz. a. szövegében.

Io partirò da quì a' 15 di questo, tirando dritto a Vienna, senza toccar Praga; dove arrivato ne darò aviso a V. Altezza, acciò che sappi dove trovarmi, volendo comandarmi alcuna cosa; etc.

Da Brusselles, li 7 di Maggio 1598.

(Eredeti, mantovai áll. Gonzaga-levéltár 574. csom.)

27.

[Bécs, 1598 június vége.]

Basta Rossi Ferdinánd kapitánynak.

Válasza Mátyás főherczeg ajánlatára, további szolgálatát illetőleg, mit elhatározásától tesz függővé.

Ho visto il contenuto della lettera che Sua A. Ser^{ma} ha scritto a V. S^{ria};[1] a quale ella potrà rispondere che alla proposta fattami dal Ser^{mo} Mathias dell' artiglieria, diedi alcune conditioni in iscritto che, per quanto intendo, furno mandate a Praga;[2] e sintanto che da là s' habbi risposta non posso risolvermi, ma che venuta,[3] darò risposta alla Altezza Ser^{ma}, desiderando farle humilissimo servitio purchè mi lassino in libertà mia.

(Sajátkezű eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

Megjegyzés. Basta e levelét a czímzett Rossi 1598 június 28-án következő soraival küldte meg Bécsből Miksa főherczegnek: Subito ricevuta la gratissima lettera di V. Maestà, sono andato a trovare il Basta, et seco raggionato a lungo di quanto è piaciuto a Lei di scrivermi; et mostratoli l' istessa sua lettera dopo molte parole mi ha detto di volere pensar un poco a questo negotio, et poi mi darà la risposta in scritto, sì come ha fatto; la quale mando insieme con questa mia a V. Maestà, acciò possi vedere meglio l' animo suo.

---

[1] Miksa főherczeg levelét érti.

[2] Basta e jelzett emlékiratát nem ismerjük, de kineveztetése és további szolgálata föltételeire vonatkozott.

[3] Hibásan így írta: venute.

28.

Bécs, 1598 július 2.

Basta Farnese Ranuccio parmai herczegnek.

Köszöni a küldött lovat. Viszálya Schwarzenberg Adolf táborszernagygyal. A tüzérség generálisává való kinevezése. Basta kikötései. A közeledő török elleni készülődés nyomoruságai.

Non prima del ritorno mio in questa città ricevei la lettera dell' Altezza V. Ser^ma^ de' 4 di Marzo,[1] detenuta in Praga dall' huomo che mandai in Italia; dal quale ho havuto similmente particolar' contezza del cavallo, che V. Altezza s' è degnata farmi gratia: del che humilmente le bacio le mani, conoscendomi indegno di tanto favore, et starò aspettando con molto desiderio, ch' ella si degni impiegarmi in cose di suo servigio, acciochè possi mostrare al mondo, qual sia l' obligo mio verso la sua Ser^ma^ Casa.

Quì ho trovato le cose mie alquanto imbrogliate, a causa che Sua M. Cesarea dissegna creare maestro di campo generale il barone di Svarzenburgo,[2] al quale per molti rispetti non mi pare convenire ch' io ubedischi. Et per trovare alcun' temperamento, Sua Maestà m' ha fatto offerire il generalato dell' artiglieria,[3] con molto maggior' soldo, che non tiene il carico della cavalleria, con conditione, ch' il sudetto di Svarzenburg non habbi a fare meco in modo niuno. E se bene, stando le cose di questa cavalleria nel termine che stanno, et che con questa occasione mi levi del tutto fuori dell' autorità del maestro di campo generale, non ho però voluto accettarlo senz' alcune altre conditioni[4] che otto giorni

---

[1] Olvasható e kötet 22. sz. a.

[2] Schwarzenberg Adolf báró főhadvezér, a kit Basta nem szenvedhetett, annyira, hogy alatta szolgálni sem akart.

[3] Ezt a rangot a császár az erre a czélra Bécsbe küldött Pezzen utján ajánlta fel Bastának; Cesare Florio modenai követ 1598 június 29-iki prágai jelentése, a modenai áll. levéltár Germania 57. csomagjában.

[4] Ezeket a feltételeket Alessandro Naldi kapitánynak a modenai herczeghez Bécsből, 1598 július 4-ikén irt következő jelen-

fa mandai a Praga, et per momenti ne sto aspettando risposta. Dall' altro canto il rè Massimiliano fa grandissima instanza per condurmi seco in Transilvania, con carica di suo luogotenente generale; ma a questo s' oppone l' istesso imperatore, risoluto ch' io resti nell' essercito d' Ungheria, imaginandosi forsi che tra il Svarzenburg et me non vi debba essere competenza alcuna; il che mi pare del tutto impossibile, dovendosi necessariamente trattare del servitio del padrone, et della conservatione dell' essercito, lasciando a parte le altre circonstanze. Ben è vero ch' io procurerò con ogni sforzo di non venire a certi individui, pur' ch' egli si contenti dell' honesto.

Hieri da un mio huomo, che mandai verso Strigonia, hebbi nuova ch' il Turco viene in persona potentissimo; ma quì non se ne fa stima, parendo loro, che con la presa di Giavarino [6] habbino rotto totalmente l' ale al Turco, et che non possi venire più a Vienna. Piaccia a Dio, che questo non sia la ruina loro, et che a lor spese non imparino a esser più prudenti. Io starò aspettando la risolutione che si pigliarà a questi negotii, et ne farò avertita l' A. V. Ser^{ma}, alla quale humilmente fo riverenza.

Di Vienna, li 2 di Luglio 1598.

(Eredeti, parmai áll. levéltár, Carte Farnesiane.)

---

téséből tudjuk meg: È stato fatto generale dell' artiglieria il Sr Giorgio Basta. Non è però anchor publicato, volendo che da Sua Maestà sia stabilito che nissuno li habbi da commandar, eccetto l' arciduca Mathia. Nè per altro che per la competentia che è tra esso et il Sr Svarzenburg. Si anderà in campo a li 24 Agosto; così è l' intimatione del mettersi all' ordine. (Sajátkezű eredetije a modenai állami levéltár »Dispacci dalla Germania« 56. csomagjában.)

[5] Tehát június 25-ikén.

[6] Győr várát — miután négy évig ismét török kézen volt — 1598 márczius 29-ike reggelén sikerült visszavívnia megint Schwarzenbergnek a várkapu felrobbantása által. Ez — egykoruak tanusága szerint — Basta terve volt, s azt hajtatá végre Schwarzenberg, míg ő Flandriában járt, a honnan visszatérve ekként kiáltott fel Basta, midőn Győr visszavételéről értesült: O quanto questo pettardo, e l' altrui versutia mi toglie! (Spontoni: Historia della Transilvania 59. l.)

29.

Bécs, 1598 július 3.

Basta Gonzaga Vincze mantovai herczegnek.

A tüzérség generálisává való kineveztetése. Basta kikötései. A török elleni készülődés nyomorúságai.

Április 1-én írt levelét Prágán át késve kaptam és jóindulatát hálásan köszönve jelentem, che mi trattengo quì per l' ultima risolutione di Sua M. Cesarea ; quale, affine ch' io resti, et non habbi a fare col barone di Svarzenburgo,[1] s' è compiaciuta farmi proporre il *generalato* dell' artigliaria. Il che è stato da me accettato con alcune conditioni, *melyek teljesültével maradok ;* ma succedendo altrimente, son' risoluto ritornarmene in Fiandra, acciò non perda in un punto quello che con tanta fatica et pericolo sotto il peso dell' armi ho acquistato.

Itt azt hiszik, hogy Győr visszafoglalásával havessero levato il potere al Turco, non dirò sopra Vienna, ma nè anche in Ungheria. Vogli Iddio che non restino ingannati. Le provisioni dall' altro canto vanno tanto lente, ch' è una pietà : et discordie non mancano, et non tra gli infimi ; etc.

Di Vienna, li 3 di Luglio 1598.

(Eredeti, mantovai áll. Gonzaga-levéltár 474. csom.)

30.

Bécs, 1598 július 21.

Basta dr. Pezzen Bertalan udvari tanácsosnak.

Meghajlok ő Felsége akarata előtt, habár csodálatos, hogy uraságod velem másként tárgyalt s most kénytelen vagyok beérni alacsonyabb ranggal ; a mit csakis azért fogadok el, mert szívesen szolgálok Miksa főherczeg oldalán.

(Elveszett vagy lappang ; Basta 31. sz. a. leveléből.)

---

[1] Ezt Basta határozottan kivánta, sőt egy másik (1598 július 9-iki) jelentés szerint *hat er rund erklärt, mit, neben oder under dem von Schwarzenberg gar nit zu dienen ;* Hurmuzaki : Documente XII. k. 372. l.

31.

Bécs, 1598 július 22.

Basta Miksa főherczegnek.

Basta kinevezése Miksa főherczeg erdélyi helytartójává. Ennek nehézségei. Basta kivánságai.

Hieri hebbi lettere del dottore Pezzen,[1] dandomi per esse aviso, come la Maestà Sua Cesarea non ha voluto altrimente dichiararmi luogotenente generale dell' Altezza V. in Transilvania,[2] ma si bene commanda ch' io la venghi a servire per suo maestro di campo generale con l' istesso soldo et trattenimento che tiene hoggidì il Svarzenborg:[3] e ricercandomi esso Pezzen di subita risposta, li ho fatto saper' esser per conformarmi con la volontà di detta Sua Maestà, purchè le conditioni siano tali ch' io mi possi trattenere, non havendo però lasciato di dolermi seco d' havere egli trattato meco d' una maniera, et hora mi vegghi un punto più basso; ma il desiderio che tengo di servire all' Altezza V. Ser[ma] mi fa lasciare da parte tutti particolari interessi, supplicandola humilmente, vogli favorire le cose mie in Praga, di maniera che la

---

[1] Pezzen (Petz, Pez) Bertalan ab Ulrichskirchen, juris utriusque doctor, császári titkos tanácsos.

[2] Basta azért kapta most ez új rangot, mivel Báthory Zsigmond lemondván 1598 április 10-ikén az erdélyi fejedelemségről Rudolf császár javára öcscsét, Miksa főherczeget készült Erdélybe küldeni kormányzóúl.

[3] Ezt a rangot most azért ajánlták fel Bastának is, mivel azt Schwarzenberg főhadvezér viselte s a büszke Basta nem akart nálánál kisebb ranggal szolgálni, úgy hogy haragjában le is mondott generálisi állásáról. Ezért kellett hirtelen követet menesz-teni Prágába, a mire aztán Pezzen válasza csillapítá le Basta kedélyét. Mindezt Naldi kapitánytól tudjuk, a ki a modenai herczegnek Bécsből 1598 július 11-én az alábbiakat jelenté: E' fatto mastro di campo il S[r] di Svarzenburg, et il Sr Giorgio Basta generale dell' artigliaria; tra quali è nata discordia del comandarsi et il Sr Basta subito sdegnato, ha renunciato la carica, et ogn' altro servitio. Si sono però spediti corrieri a Praga, non si sa quello passerà. (Sajátkezű eredetije a modenai állami levéltár »Dispacci dalla Germania« 56. csomagjában.)

mia speditione sia in quella migliore forma che far si potrà; et tra li altri particolari la supplico che la mia compagnìa venghi meco, sperando ch' ella ne debbi trarre qualche segnalato servitio, sendo composta di molti huomini particolari; e quando anco si potesse condurre quella del capitan Attilio Vimercato, che sta in Giavarino, in vece di quella di Sinsich,[4] lo reputarei a doppio favore, per esser egli huomo di gran servitio. Oltre di questo, havendomi io a metter in ordine, sarà necessario che l'Altezza V. mi favorischi commandare che mi siano dati almeno mille ducati a conto del mio soldo, senza quali è impossibile ch' io possi mettermi in camino; non lasciando di rimostrar a V. Altezza Ser^{ma} haver io condotto da Fiandra cinque gentilhuomini, a' quali supplico humilmente volere darli alcuna sorte di trattenimento, sì per l' estate, come per l'inverno, acciò si possino trattenere in una provincia tanto lontana, come è la Transilvania, in servitio dell' Altezza V. Ser^{ma}; e perchè meglio si possi far il servitio, che si pretende, la supplico humilmente che la elettione del prevosto generale et quartier-maestro sia a mia sodisfattione, già che a me toccherà dar conto a V. Altezza dell' essercito, e di già, se così ella commandarà, so dove trovar sufficienti persone per ambi detti carichi; etc.

Di Vienna, il dì 22 di Luglio 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

32.

[Bécsújhely,] 1598 július 23.

Miksa főherczeg Bastának.

Pezzen biztató levele Basta hajlandóságáról. A főherczeg buzdítása.

Heri nos quoque litteras Praga habuimus a domino Pezzio, quibus quidem spem nobis facit de tua persona

---

[4] Carsilius Herr zu Sinsich egyszáz főnyi lovas Archibusier-század kapitánya volt; a bécsi hadügyi levéltár »Bestallungs-Protocoll« 1598—1601. kötete 6. l.

et simul de barone a Redern [1] non nihil attinget. Sed de utroque adeo breviter, ut sese tantum ad litteras Caesareae M^tis referat, quas adhuc singulis horis expectamus. Interim nos aeque atque hactenus uti omnium rerum, sic quoque pecuniae prorsus incerti, de quibus quamprimum aliquid certi habuerimus, te etiam de omnibus certiorem faciemus. Id vero te meminisse, atque in eo persistere velimus, quod et ipsi te et per Ferdinandum Rossi, de officio locumtenentis nostri atque Rederio, admonuimus; ne a nostris verbis ipsimet declinasse quandoque dicamur. Caeteribus tibi omni benevolentia praesenti simus.[2]

Datae 23. Julii. Anno 98.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

Megjegyzés. Pezzen küldetéséről Cesare Florio követ (Prágában kelt 1598 július 20-iki levelében) következőket jelenti a modenai herczegnek: Tornò ultimamente da Vienna il consigliero Pezz per riferir a Sua Maestà la ferma risolutione c' ha trovata nel Ser^mo Massimiliano di non mettersi in camino, se prima non gli si mandano i denari promessigli. Et come non occorra pensare che il Sr Giorgio Basta, della cui venuta in Corte non si è più inteso altro, sia per servir in maniera nissuna, mentrechè habbia da commandargli lo Svarzemburgo. Quanto al Ser^mo Massimiliano si è trovato modo di pigliar ad imprestito sessanta mila talleri, i quali dovrà portargli il medesimo consegliero Pezz; et quanto al Sr Basta, si rinuova l'opinione ch' egli sia per andar con Sua Altezza in Transilvania. (Eredetije a modenai állami levéltár »Dispacci dalla Germania« 57. csomagjában.)

33.

Bécsújhely, 1598 augusztus 4.

Miksa főherczeg Bastának.

Ajánlja közbenjárását érdekében a császárnál.

Constitueramus equidem tecum, nos veredarium nostrum ita Pragam expedituros, ut te hodie transeundo

---

[1] Redern Menyhárt báró marsall, hadvezér.

[2] A főherczegnek ez lévén Bastához írt első ránk maradt levele, szószerint közöljük.

Viennae mane convenire posset; *de indulása perczében Rudolf császártól új levelet kaptunk, mely* tuam personam concernunt, sed non ita explicite satis, ut ad rem utriusque nostrum satisfacere videantur. *Ezért ismét bővebben írunk ő Felségének ez ügyben s biztosítlak,* nobisque certo credas, nihil nos omissuros, quod ad dignitatem tuam pariter et aemolumentum, pro ea qua te prosequimur benevolentia, spectabit; etc.

Datae Neustadii, 4. Augusti. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

34.

Bécs, 1598 augusztus 5.

Basta Miksa főherczegnek.

Panasza az udvar kislelkűsége miatt. Kivánságai közül csak egyet teljesítettek, a mi önérzetét bántja. Ezer arany előleget kér zsoldjára, mivel másként nem mozdúlhat ki.

Per la lettera di V. A. Serma di hieri[1] ho visto quanto ella mi commanda, e credi l' Altezza V. ch' ella non ha servitore più humile, e che più desideri fargli servigio di me; ma il veder che meco s' usino termini che mi apportano puoca riputatione, non può lasciar di dispiacermi. Ho lettere dil dottor Pez, in che mi dice esser intentione di Sua Maestà ch' io vadi con V. Altezza in Transilvania; ma delle conditioni tanto giuste, ch' io ho ricercato, non ne ho potuto ottener pur una sola, salvo quella dil transferire la compagnìa nella persona di mio cugnato.[2] Ma havendo a restar in queste parti, è tanto come se non m' havessero fatto la gratia, per le raggioni dette a V. Altezza. E questo, per quanto mi scrivono, è per l' instantia, che ne fa il Sermo Mathias, il quale venendo come viene da V. Altezza, la supplico far opera, che si contenti di lasciarla venire; già che cento cavalli più o

[1] Ld. előbbi számunk alatt.

[2] Basta sógora, vagyis feleségének testvére Liedekerke Ferdinánd németalföldi kapitány volt.

meno importano puoco in un essercito tanto numeroso, come Sua Altezza tiene. E questa reputarò io a gratia singolare ; et è cosa certa ch' andando io senz' essa compagnìa, restarà si debile, che non sarà di niun servigio ; dall' altro canto, dovendo io venir a servirla, la supplico dar ordine, che quì mi siano pagati li mille ducati, a conto dil mio soldo, ch' altre volte ho scritto all' Altezza V. acciò mi possi metter in ordine, et quanto prima incaminarmi. Starò dunque aspettando ciò ch' ella commandarà ch' io facci ; etc.

Da Vienna, alli 5 Agosto 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

35.

Bécsújhely, 1598 augusztus 6.

Miksa főherczeg Bastának.

Mivel holnapután Deo volente *innen megindulunk, de előbb veled beszélni óhajtunk, kérünk,* ut cras ad meridiem huc ad nos excurrere ne graveris, *hogy dolgainkban, ha lehetséges,* aliquid certi *végezzünk.*

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

36.

Wartberg, 1598 augusztus 11.

Miksa főherczeg Bastának.

Mivel már meg van a huszárokra szükséges pénz Henkeltől, csak jőjjön.

Cum iam et pecuniam ab Henkelio,[1] et consensum Ser^{mi} fratris nostri archiducis Mathiae de dimittendis equitibus tuis nactus sis ; atque adeo ipse quoque Schwar-

[1] Henkel Lázár bécsi bankár és nagykereskedő, a kitől az udvar szorultságában mindig kölcsönözni szokott.

zenbergius illos dimittere a Sua Dilectione iussus et a nobis requisitus etiam sit . . . *kérünk, hogy* abrupta omni mora *felénk siess.*

Datae Wartbergae, 11. Augusti. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

37.

Bécs, 1598 augusztus 12.

Basta Farnese Ranuccio parmai herczegnek.

Kineveztetésének nehézségei, a miket Miksa főherczeg előzékenysége oszlatott el. A hadmegosztás hibái. Mindössze tízezer főnyi sereggel indúlnak pár nap múlva a török ellen Magyarországba.

Con altre mie diedi conto a V. A. Ser^ma^ dell' arrivo mio in questa città, et de i molti carichi, che giornalmente mi venevano proposti;[1] quali all' ultimo si sono ridutti, ch' il Ser^mo^ Massimiliano m' ha fatto suo luocotenente generale in Transilvania, ma per una certa via, come se da se stesso havesse fatto questa resolutione, senza saputa dell' imperatore. Et io non volendo saper più innanti, accettai il carico, a conditione ch' io potessi scriver di questo a Sua M. Cesarea, sì come feci. Quanto poi alla patente, per hora la riceverò da esso rè,[2] havendomi egli promesso farmela havere dall' imperatore. Ma di questo (per quanto posso comprender) ne posso haver molto puoca speranza, dil che, pur che habbi l' authorità che porta seco il carico, non farà bisogno la suddetta patente.[3]

Ben mi dispiace che nella repartitione dell' essercito ne sia toccata a noi la peggior parte, perchè non vengono

---

[1] Ez idézett levelét ld. 29. sz. a. szövegében.

[2] Vagyis Miksa főherczeg, vál. lengyel király.

[3] Igy vigasztalódott Basta, mivel kinevező okmányt a császártól erdélyi helytartói rangjára soha nem is kapott s így meg kellett elégednie azzal, a mit Miksa főherczeg állított ki számára; ld. 39. sz. a. szövegében.

altri che cinque mila Alemanni a piedi, et da tre mila cavalli, parte Ungheri, parte Raiteri, insieme con dua mila altri Ungheri a piedi. Ben è vero che là truovaremo altri dodeci mila tra fanti et cavalli, ma se non sono migliori di questi dell' Ungheria, se ne potrà far molto puoco fondamento; tuttavia si procurarà di far come meglio si potrà, aggiutandosi de i siti, et della pala et zappa, unico rimedio contra questo nimico, tanto superiore in numero et qualità di cavallerìa, pur che quelle nationi si voglino lasciar governare.

Io partirò fra quattro o sei giorni per quella volta, dove sendo l' Altezza V. servita di commandarmi alcuna cosa, mi truovarà prontissimo per farle humilissimo servitio; et con l' occasione non lasciarò di darle conto di quanto giornalmente andarà seguendo; etc.[4]

Da Vienna, alli 12 Agosto 1598.

(Eredeti, parmai áll. levéltár, Carte Farnesiane.)

38.

Bécs, 1598 auguszius 20.

Basta a Bécsi udvari kamarának.

Kéri hátralékos zsoldja megfizetését.

Georgen Basta Supplicirung pro Bezahlung ausständigen Wartgelds; liegt da exemplariter, und seindt ihme 2000 fl. in Abschlag zu erlegen angeschafft.

(Kivonat, a bécsi Kpü. ltár Registraturbücher 514. k.)

39.

[Kassa,] 1598 szeptember 19.

Miksa főherczeg proklamácziója, melylyel Basta Györgyöt főhelytartójává kinevezi.

Nos Maximilianus, etc. Universis et singulis, Sacrae Caesareae Regiaeque M^tis capitaneis, vicecapitaneis vexilli-

[4] Egyidejűleg megküldte e levelét a mantovai herczegnek is.

feris caeterisque militibus tam equestribus, quam pedestribus, in hac praesenti expeditione bellica adversus hostem christiani nominis Turcam congregatis, cuiuscunque nationis extiterint, seu congregandis, salutem, omne bonum, et notum vobis facimus per praesentes literas nostras: Posteaquam, harum Ungariae partium necessitate sic urgente, Sacra Caesarea Regiaque Maiestas, dominus ac frater noster colendissimus, ob egregiam rei bellicae scientiam et singularem fiduciam hunc praesentem magnificum et generosum Georgium Basta, dominum de Sulth, equitem auratum et Hispaniarum regis catholici [1] consiliarium bellicum, qui onus et administrationem belli una nobiscum gereret, nobis pro locumtenente nostro supremo clementissime adiunxerit et constituerit; [2] necessarium existimavimus, ut id publice intimare curaremus, quod ipsum in praesentia harum litterarum serie fieri iussimus. Vobis itaque omnibus ac singulis clementer mandamus, ac serio praecipimus, ut hunc ipsum Georgium Basta, pro *supremo locumtenente* nostro habeatis, agnoscatis atque observetis, illique nostro nomine debitam obedientiam ac reverentiam praestetis, nec secus faciatis aut a quoque fieri patiamini, sub gravi [3] Suae M^tis^ ac nostra indignatione et poena irremissibili, a qua quisque sibi cavendum sciat. Quibus caeteroque gratia nostra bene propensi sumus.

Datae 19. die mensis Septembris 1598.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

Megjegyzés. Ez az irat egyidejűleg németül is kiadatott.

---

[1] E czímét Basta II. Fülöp spanyol királytól kapta, a ki éppen ekkoriban, 1598 szeptember 13-án halt meg.

[2] A császárra való hivatkozás ez ügyes fordúlatával elégítette ki Miksa főherczeg kanczelláriája Basta önérzetét, melyet méltán bántott a császári kinevező patens elmaradása.

[3] Hibásan irva: gravis.

40.

Kassa, 1598 szeptember 19.

Basta Gonzaga Vincze mantovai herczegnek.

Az erdélyi változások híre. Rudolf császár rendelete. Várad biztosítása. Miksa főherczeg gyengélkedése. Basta Tokaj felé indúl.

Di già havrà V. A. Ser^ma^ intesa la subita mutatione delle cose di Transilvania;[1] e Dio sa chi n' è stato causa. Mando incluso le giustificationi mandate d' esso Transilvano al Ser^mo^ Massimiliano, et insieme la oratione esposta a detto prencipe da i doi ambasciatori mandati da quella provincia.[2] Sua Maestà Cesarea, intesa che hebbe la novità, commandò all' arciduca che procurasse di havere qualche piazza in mano; e di già habbiamo in nostro potere la fortezza di Varadino, posta, come V. Altezza debbe saper, all' intrata di Transilvania, piazza, per quanto intendo, reale, con cinque beluardi alla moderna, e di grandezza puoco meno di Giaverino.

Io non so se questo negotio sia stato ben inteso a Praga, perchè vedendosi il Transilvano bridato con l' occupatione di questa fortezza, sarìa facil cosa, che come disperato della gratia dell' imperadore, chiamasse in suo aiuto il Turco, o il Polacco, e che ne seguisse un nuovo intrico. E per queste considerationi, havuta la nuova dil ritorno di quel prencipe nella Transilvania, fui di parere che non si passasse più oltre, senza nuovo ordine di Sua Maestà, dal quale poi, come ho detto, venne l' ordine di sopra. Dimattina io partirò con le puoche forze ch' habbiamo per occupar il posto di Tocchai, per coprire, quanto si potrà, questa frontiera, già che i Tartari hanno incomminciato a scorrere.

---

[1] Arra czéloz, hogy Báthory Zsigmond 1598 augusztus 11-én hirtelen elhatározással elhagyván Oppeln várát, Erdélybe sietett s fejedelmi székét újra elfoglalta, épp akkor, midőn Miksa főherczeg nagy lassan vonúlt Erdély felé, hogy azt magának biztosítsa.

[2] Ez, meg Báthory Zsigmond levele már egyebünnen ismeretes az irodalomban.

Sua Altezza[3] per qualche indispositione si fermarà in questa città per qualche giorni; e vedendo ch' il nostro essercito dell 'Inferiore Ungheria sta otioso, ha fatto instantia che s' inviasse a questa volta, acciò che unitamente si attaccasse Agria, e sarìa facil cosa l' espugnarla. Ma vo dubitando che i particolari interessi impediranno una essecutione di tanta importanza.

Delle forze dell' inimico non s' ha niente di certo, che per esser cosa ordinaria in queste parti, non è da maravigliarsi; tuttavia spero che in breve si potrà haver qualche certezza per via di Varadino, già che si sa che le forze dell' inimico (come si siano) si truovano verso quei confini; etc.[4]

Da Cassovia, alli 19 Settembre 1598.

(Eredeti, mantovai áll. Gonzaga-levéltár 533. csom.)

41.

Tokaj, 1598 szeptember 22.

Basta Miksa főherczegnek.

Tatárok közeledése. Várad veszedelme. Oda hívják Miksa főherczeget, de menetelét Basta nem ajánlja. E helyett az első megállapodás végrehajtását véleményezi.

Havendo la notte passata inteso che i Tartari erano per passar oggi il Tibisco,[1] per abrucciar il paese, scrissi al S^re^ Ferrante de Rossi che dovesse far alto in qualche buon posto, sì per sicurezza delle genti, come anco per coprir in parte il paese; ma come sin' hora, nè per via dil S^re^ Ragozzi,[2] nè per altre parti si è inteso cosa alcuna, ho scritto a esso S^re^ Ferrante, che dimani s' accosti il più che potrà a questo luoco, acciò che il giorno seguente,[3]

[3] Azaz Miksa főherczeg, kit e váratlan események hire beteggé tett.

[4] Megküldte egyidejűleg a parmai herczegnek is.

[1] Értendő a Tisza-folyó.

[2] Olaszosan így írják a Rákóczyak nevét; itt Rákóczy Zsigmond, Borsod és Torna vármegyék főispánja értendő.

[3] Tehát szeptember 24-ikén.

la gente possi arrivare a buon hora a pigliar il quartiere, et poi accomodarsi. È poi passato il segretario di V. Altezza [4] che viene da Varadino, il quale m' ha communicato il tutto, et insieme le raggioni che muovono il S^re^ de Redern [5] a desiderare, che la persona de V. Altezza s' accosti a quelle parti con le genti, sopra di che dirò quanto mi pare : et è che io non veggo sin' hora forze con le quali debitamente l' Altezza V. possi inviarsi a quella volta, quand' anco il posto che viene proposto fusse tale, come viene dipinto, lasciando a parte il pericolo che si correrebbe nell' andar da quì sin là, perchè almeno fariano di bisogno otto giorni per andarci e l' inimico, tanto superiore di cavalleria, come si sa, potrìa facilmente venir a tagliar il camino ; nè so con quale genti se gli potrìa far resistenza, già ch' ella non si truova più de i dui mila fanti dil colonello Preiner,[6] e di cavalleria non so se per il presente potesse haverne più di mille. Di modo che trovarei più espediente che si seguisse la prima resolutione, ciò è che s' incaminassero quanto prima le quattro compagnie dil Preiner destinate a questo, con polvere, corda d' archabugi et instrumenti da lavorare, e che tra tanto l' Altezza V. procurasse giontar qualche numero de Haiduchi [7] per poter poi con l' occasione spinger innanti. Questo è il mio parere, rimettendomi à più sano giuditio, offerendomi prontissimo per esseguire quanto da V. Altezza mi verrà commandato. Ho scritto per questa causa a S^re^ Ferrante, che facci venire buona quantità di corda d' archabugi et instrumenti da lavorare. Il conte Isolano [8] partì hieri sera per la posta, e credo che dimani arrivarà a Varadino. Io starò vigilante per tutti gli avisi che potranno arrivare, e non lasciarò di darne subito raguaglio a V. Altezza.

Da Tocchai, li 22 Settembre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[4] Ez Rabus György, császári udvari hadi titkár.

[5] Redern Menyhárt, a ki Várad védelmét intézte szűkösen, örökös aggodalmak közt.

[6] Vagyis a Preuner-féle gyalogezred.

[7] A magyar *hajdúk* olaszos írásmódja.

[8] Giovanni Marco Isolano kiváló olasz hadvezér.

42.

Tokaj, 1598 szeptember 24.

Basta Miksa főherczegnek.

Kövendi Székely Mihály szatmári kapitány levele. Várad megsegítésének nehézségei.

In questo ponto, che sono le dui hore dopo mezzogiorno, arriva una stafetta con la inchiusa lettera dil governator di Sachmar,[1] la quale ho aperta, conforme l' ordine datomi dell' Altezza V^{ra}, e per quanto ho compreso, è stato molto a proposito, che la polvere che esso governator ha mandato, sia entrata.[2] E poi che egli rimostra le difficultà che ci sono per mandar i tre pezzi d' artiglieria, sarei di parere che (per non aventurarli) lasciasse per hora de mandargli. E se l' Altezza V. non troverà convenire [3] che tutte queste forze s' incaminino a quella volta, le quattro compagnie destinate, insieme con i quattro cento cavalli, potranno condurre con esso loro quattro pezzi di campagna, che saranno di maggior servitio per la diffesa di quella piazza, che i tre grossi, che doveva mandar quello di Sachmar. La gente non arrivarà a questo posto, se non dimatina ; e se da V. Altezza non mi verrà altro ordine, procurarò di far quanto prima partir le quattro bandiere sudette, insieme con la cavalleria et munitioni. Et avisarò il governatore di Sachmar et il S^{re} di Redern, acciò usino diligenza in tener continuamente corridori verso l' inimico, per avisar queste troppe, caso che l' inimico facci alcun motivo ; etc.

Da Tocchai, li 24 Settembre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[1] Szatmári kapitány ekkoriban kövendi Székely Mihály, »Freiherr zu Friedau« volt.

[2] T. i. a váradi várba, melynek védelmére kérték a puskaport.

[3] Szokatlan, e helyett: conveniente.

43.

Tokaj, 1598 szeptember 24.

Basta Miksa főherczegnek.

Redern Menyhért segélykérő levele Várad ügyében. Basta véleménye és ajánlata.

Dopo haver inviato all' Altezza V. le lettere che il governator di Sachmar ha scritto, mi è poi capitata la lettera quì inchiusa dil S^{re} di Redern,[1] et per essa ho visto il mancamento di gente che tiene; e considerato quanto importi il conservar quella piazza,[2] son di parere che senz' altro marchi a quella volta tutto il regimento del Preiner, con alcuna cavalleria et le munitioni di già destinate; e che vadi incaricato al governatore di Sachmar, il qual habbi cura di condurre queste genti in Varadino, come quello che debbe conoscere quei contorni, sopra di che starò aspettando dall' Altezza V. nuovo ordine. E tra tanto farò apparrechiar' il tutto, acciò non si perdi tempo. E se questo governatore havrà alcuna munitione di corda d' archabugio, me la farò dare, e poi se gli potrà rendere. Conseglierei V. A. Ser^{ma} che scrivesse di nuovo all' essercito dell' Ungheria Inferiore, acciò s' aviasse con diligenza a questa volta, altrimente io dubito di Varadino; e perdendola, sarebbe di molto danno alle cose di Sua M. Cesarea, sì come V. A. Ser^{ma} meglio di me lo puole sapere: et aspettando gli ordini che ho detto di sopra, le ricordarò solo la cavalleria unghera, che l' Altezza V. mi disse esser destinata per andar con questa infanteria a Varadino, non è ancor comparsa; sarà bene ch' ella commandi che sia sollecitata; etc.

Da Tocchai, li 24 Settembre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[1] Sajnos, nincs meg.

[2] Értendő Várad, melyet Redern védelmezett azzal a két zászlóalj sléziai gyaloggal, kiket szeptember 20-ikán Király György várparancsnok beleegyezésével és megsegítésére bejuttatott a várba; Redern hivatalos jelentéséből, *Történelmi Tár* 1878. évf. 106. l.

44.

Tokaj, 1598 szeptember 24.

Basta Miksa főherczegnek.

Várad veszedelme. Basta intézkedései őrségének megerősítésére. Ajánlatai ez ügyben.

V. Altezza vedrà per le lettere dil S^re^ de Redern quanto vicino sia il campo nimico a quella piazza, in consideratione di che ho pensato incaminar dimani a quella volta le zappe e pale, insieme con la corda d' archabugio, che si troverà nella munitione che conduce il S^re^ Ferrante, et alcun' altra che mi darà questo castellano.[1] E questo inviar, come dico, con alcun numero di cavalleria unghera o altra, il più speditamente che si potrà, perchè veggo che l' infanteria dil Preiner sarà inpossibile che possi arrivar a tempo, già che il giorno che partì da Cassovia, non puotè far due leghe; tuttavia (mutando opinione) vedremmo di cavar da quel regimento mille huomini più spediti, e sotto dui bandiere inviarli a Sachmar a quel governatore, acciò ch' egli (come prattico di quel contorno) procuri, se sarà possibile, di metterli dentro. Non lasciando però d' inviar anticipatamente le munitioni sudette, con cavalleria unghera, se se ne potrà havere, havendo per questo effetto dispacciato a Ferdinando Samaria [2] et al Tekeli [3] che si trovino quì dimatina, essendo a un vilaggio non molto discosto. E perchè mi pare ch' esso S^re^ de Redern vorebbe haver alcun denaro per li Haiduchi, io mi risolvo d' inviarli quelli che ha portato seco il capitano Hans Lienhart, poichè è superfluo mandarli più

[1] A tokaji várnagy nevét nem ismerjük.

[2] Ez az olasz hadvezér 1594-ig veszprémi kapitány volt, de ekkor kezébe esvén Szinán basának, három évig a nándorfejérvári tömlöczben raboskodott, míg 1597-ben 27 rabtársával megmenekültek; Szamosközy István: Történeti maradványai IV. k. 68. l. — Igy került hát ismét vissza császári szolgálatba, Bastához.

[3] Thököly Sebestyén értendő.

numero di cavalleria; e quelli Haiduchi, senz' alcun dubio, saranno di maggior servitio, che i trecento archabugieri a cavallo che dovevano andar.[4] Sarà bene che quanto prima l'Altezza V. mandi a esso S[re] de Redern un' obligatione in ampla forma in nome di Sua Maestà di pagar tutti i cavalli che se perderanno in quella piazza, acciò che la cavalleria non facci difficultà di mettersi alla diffesa; perchè, o ch' io me inganno, o che sarà impossibile che fra tre o quattro giorni vi possi entrar soccorso; e pur tra cavalleria et infanteria, per quanto posso comprender, saranno più di tre mille huomini. Io farò ogni sforzo per esseguire ciò che di sopra. E tra tanto l' Altezza V. potrà commandare ciò che ulteriormente si doverà fare. E di nuovo torno a supplicarla, ch' in modo niuno lassi di scrivere, acciò l' altro campo venghi a questa volta con ogni diligenza. Sarà molto a proposito che il S[re] di Redern insieme con il Nyári[5] Pauol restino alla diffesa di quella piazza, sì come hanno deliberato; e V. Altezza non lasci di confortarli a questo, promettendoli soccorso; etc.

Data Tocchai, li 24 Settembre a hore 11 di notte 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

45.

Tokaj, 1598 szeptember 25.

Basta Miksa főherczegnek.

Pénzt, szerszámot és lőszert küld Várad megsegítésére, remélve, hogy be tudják vinni a várba.

Questa notte passata scrissi a V. A. Ser[ma] la deliberatione ch' havea fatto di mandar denari, instrumenti da lavorare et corda al S[re] de Redern, visto il bisogno ch' egli ne havea;[1] nella qual conformità in questo ponto

---

[4] Basta e jellemző nyilatkozata érdekesen mutatja, mily nagyra becsülte a szabad hajdúk harczképességét.

[5] Irva olaszosan így: Gnari.

[1] Ld. e levelét előbbi számunk alatt.

(che può esser un' hora dopo mezzogiorno) ho inviato con cinque carri 6000 fl. in denari, mille cinque cento instrumenti da lavorare, et da tre mile libre di polvere, et buona quantità di corda d' archabugio; e per scorta ho mandato 25 cavalli e non più, che per l' effetto ch' hanno da fare sono abbastanza. Si son anco mandati alcuni bombardieri; piaccia a Iddio che possino entrare, perchè saranno di grandissimo servigio.

Si è fatto una scelta di otto cento huomini dil regimento dil Preiner, cioè trecento moschettieri, altri tanti archibugieri et 200 picche, che senza bagaglio o altro inpedimento partiranno dimatina con alcuna cavalleria unghera che sto aspettando, e li inviarò, sì come scrissi a V. Altezza, al governatore di Sachmar, acciò che egli procuri (se sarà possibile) di metterli in Varadino; perchè il mandarli per il camino dritto era periculosissimo, hora ch' il campo nimico è tanto vicino a quella fortezza; etc.

Di Tocchai, li 25 Settembre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

46.

Kassa, 1598 szeptember 25.

Miksa főherczeg Bastának.

Intézkedéseit helyesli. A Preuner-féle gyalogság késésén csodálkozik. A császár nevében adandó kártérítési kötelezvény dolgát meggondolja. Ágybanfekvő beteg lévén, Várad védelme ügyét lelkére köti.

Ex literis Rederii intelleximus, quam prope hostis Varadinum successerit.[1] Recte itaque abs te factum est, ut illi ligones ac reliqua utensilia et pecuniam pro exolvendis Haiducis subito subministraveris, quae hinc restitui curabimus. Quia vero eum equites etiam bombardarios exposcere videmus, non abs re putaremus, si illos ei quoque suppeditares, qui iam eo destinati fuere. De peditibus

[1] Ez a levél válasz lévén Basta 44. sz. a. előző nap éjjeli 11 órakor irt levelére, kitűnik, mily gyors volt összeköttetése a főherczeggel Tokajról.

Preuneri miramur tantam tarditatem, quos sane ad maiorem festinationem cogere oporteret; idque omnibus modis eniti, ut succursus mature eo deveniret. De obligatione nomine Caesareae M^tis mittenda, pro compensatione equorum in obsidione pereuntium, cum res sit nova, atque in hisce oris hactenus inusitata, praeterea etiam ob angustias pecuniarum non nihil difficilis, aliquantulum deliberabimus, et quod fieri posse comperiemus, non intermittemus. Ad accersenda castra inferiora hodie camerarium nostrum Ludovicum a Molart per postam expedivimus. Et quandoque ipse Schwarzenbergius nobis operam suam per literas offert, qui 19. huius mensis cum exercitu prope Comorium Danubium traiecit, speramus fore, ut propediem nobis adfuturus sit. Caeterum, posteaquam Deo sit visum, ut nos in praesentia adversa valetudine affligeret, atque lecto affigeret, te clementer adhortamur, ut partes nostras pro tua industria sedulo expleas, nihilque intermittas, quod tum ad defensionem istius arcis, tum ad propulsandam hostem pertinebit. Cui etiam pro viribus, donec Deo placuerit nos pristinae valetudini restituere, ope et auctoritate nostra assistemus; etc.

Datae Cassoviae, 25. Septembris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár; Ambraser Akten.)

47.

Kassa, 1598 szeptember 25.

Miksa főherczeg Bastának.

Válasz. Intézkedéseit helyesli.

Tegnapi két leveledet [1] *mellékleteivel ma vettük,* et quandoque ita necessitatem expostulare videmus, recte feceris, si non tantum totum regimentum Preuneri et tres phalanges equitum, videlicet Dückeri,[2] Luckii [3] et Raieczki *küld-*

[1] Ld. kötetünk 42—43. sz. a.

[2] Dücker Kristóf lovaskapitány.

[3] Luck Sebestyén, szintén egy század »Archibusierpferd« kapitánya.

ted Várad megsegítésére ... Reliqua a secretario Rabus uberius intelliges, qui tibi cras aderit; etc.

Datae Cassoviae, 25. Septembris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

48.

Tokaj, 1598 szeptember 26.

Basta Miksa főherczegnek.

Schwarzenberg kilátásba helyezett 3000 főnyi segítsége rendkívül szükséges; 800 német gyalogost Basta már útnak indított Várad segélyére, a magyarok tanácsára Kálló felé.

Ea quae mihi Ser^{tis} V^{rae} nomine Suae M^{tis} Caesareae secretarius Georgius Rabus retulit, humillime intellexi. Et quidem, quod ad oblationem domini de Schwarzenberg de mittendis ter mille equitibus cataphractis attinet, omnino necessarium duco, ut obsessa Buda, illi quam celerrime huc mitterentur. Si enim illis nostris copiis coniungerentur, posset aliquid utiliter tentari et perfici. Erit itaque domino de Schwarzenberg perscribendum, ut iuxta suam oblationem quamprimum Budam obsidione cinxerit, dictos cathaphractos per compendiosam viam huc mittat. Urgebit autem Serenitas V^{ra}, ut dominus de Kolonitsch cum suis mille equitibus huc mittatur. Excusationem domini de Schwarzenberg, quod cum toto exercitu suo huc venire nequeat, in suo loco relinquo. Et quoniam verendum, ne octingenti illi pedites Germani, quos Varadinum misi, in itinere periclitentur, aut omnino intrare non possint, praesertim cum commoditatem et situm illorum locorum ignorent, itaque commisi per literas illorum capitaneo, ut praefato Suae M^{tis} Caesareae secretario Georgio Rabus in omnibus, quae illi iusserit morem gerat et se ad nutum ipsius accomodet. Confidit enim dictus Rabus se dictos pedites, explorato prius itinere et statu Varadiensi, etiamsi Turca Varadinum obsedisset, nihilominus per tutum et secutum iter, si non interdiu, tamen nocte clam sine damno introducturum. De reliquis rebus Ser^{ti} V^{rae}

hodie perscripsi.[1] Arbitror autem Turcas, si obsidionem Budensem intellexerint, Varadinum deserturos et Budam versus moturos esse. Ut ut autem res ceciderit, erit nobis nihilominus sedulo invigilandum ; etc.

Datum in Tocchai, 26. Septembris 1598.

Postscripta. Quamvis Ser^{ti} V^{rae} hodie perscripserim me octingentos illos pedites Germanos Sakmarium direxisse, verum habito consilio cum domino Tekeli et Ferdinando de Samaria, quod illud iter esset longius, in Kálló eos direxi, et illius loci capitaneo commisi, ut recte ducerentur Varadinum versus.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

49.

Tokaj, 1598 szeptember 26.

Basta Miksa főherczegnek.

A kozákok holnap érkeznek meg és sürgetik zsoldjukat, de rájuk Váradban nincs szükség, elég ott a küldött 800 főnyi Preuner-féle gyalogság, csak bejuthassanak a várba.

L' Altezza V. vedrà per la lettera quì gionta, scritta per il segretario Rabus, e signata da me, quanto habbiamo concluso ;[1] solo dirò, non haver potuto mandar nè i Cosachi, nè meno alcuno de gli altri capitanii di cavalleria, per non esser ancor comparsi, nè io potevo farli venire, non sapendo dove fussero alloggiati ; tuttavia hoggi ho saputo nuova di essi, et ho ordinato che si trovino qua dimani : ma questo secondo me non debbe dar travaglio al' Altezza V^{ra}, perchè in Varadino non hanno altrimenti bisogno di cavalleria. Piaccia Iddio che li otto cento huomini dil Preiner, che questa mattina si sono inviati

---

[1] Ld. 45. sz. a. szövegében, melyet tegnap írt ugyan, de csak ma küldött el.

[1] Ld. előbbi sz. a. Basta e kijelentésében az érdekes, hogy levelét Rabus titkár írta, minthogy Basta még beszélt is ugyan latinúl, de írni maga nem igen szokott.

a Kálló,[2] possino entrare, perchè veramente è il fiore dil regimento. Et se io facevo instanza a V. Altezza di mandar una promessa di pagar i cavalli a quelle genti, era solo per dar tanto maggior animo a quella cavalleria di mettersi a piedi per la diffesa di quella fortezza, sì come altre volte si è visto usare nell' estremità. Quanto poi alle munitioni che l' Altezza V. scrive dovermi inviare, habbiamo concluso con il sudetto segretario Rabus di mandarle tutte a Kálló, da dove potranno esser più facilmente sumministrate secondo il bisogno, conforme a gli avisi che daranno quei di Varadino; già ch' esso segretario dice, che sarà facil cosa metter soccorso sempre che si vorrà, se ben dal canto mio spero che (se le munitioni et gente che si sono mandate intraranno) non debbi quella piazza haver bisogno d' altro soccorso per un pezzo; tuttavia per ogni buon rispetto s' inviaranno dette munitioni a Kálló. I Cosachi questa mattina hanno mandato da me dui deputati a ricercar la paga; sarà bene che V. Altezza commandi che la provisione sia fatta, acciò se ne possi cavare il servitio che si pretende. Nel resto stia V. Altezza sicura, che dal canto mio farò quanto debbo per servitio di Sua Maestà et dell' Altezza V. etc.

Data Tocchai, a dì 26 Settembre a 11 hore della notte 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

50.

Kassa, 1598 szeptember 26.

Miksa főherczeg Bastának.

Az egri basa ágyúkat indított Várad ostromára. Intézkedések azok feltartóztatására.

Certo nobis nuntiatur bassam Agriensem praeterita die lunae [1] aliquot tormenta magna ex Agria versus Solnok

---

[2] Irva így olaszosan: Calo.

[1] Tehát szeptember 21-én.

misisse, quae via Debricensi ad castra Turcica et ad obsidionem Varadiensem veherentur. Scripsimus igitur ad Pethe László,[2] qui in istis confiniis Agriensibus commoratur, ut huic rei intentus sit, si forte ea intercipere aut saltem in profectione impedire posset. Sin autem iam fortassis Solnokii Tibiscum traiecerunt, te clementer monitum volumus, ut ab illa parte advigiles, et aliquot copias Tokajo et ex Kálló expedias, si forte ea tormenta in itinere isto Debricensi intercipere, aut saltem remorari queant, ne illis tam cito usui veniant. De qua re ulterius cum capitaneo Tokajensi conferre atque consilium capere poteris, ac vale.

Datae Cassoviae, 26. Septembris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

51.

Tokaj, 1598 szeptember 27.

Basta Miksa főherczegnek.

Debreczeni hirek a törökről, hogy Buda védelmeért felhagy Várad ostromával. Basta ajánlja a vármegyék összehívását, a mivel 6—7 ezer főnyi sereget lehetne szerezni. Az egri basa ágyúindításáról még biztos hire nincsen.

Questa sera sul tardi è arrivato il portatore di questa di Debriz,[1] con gli avisi che vengono con questa, da i quali (se sono veri) è da creder ch' il nimico non sia per attaccar più Varadino, sì per manchamento d' apparati, come anco non vorrà lasciar di dar calore alle cose di Buda ; con tutto ciò non si debbono tralasciare di assistere alle cose di detto Varadino, e spero che le genti et munitioni debbino entrare. E l' istesso segretario Rabus (sì come scrissi a V. Altezza) ha grandissima speranza d' introdurli. E perchè potrìa esser che l' inimico tirasse (come ho detto) alla volta di

[2] A név ily magyaros használata (latin ragozása helyett) igen jellemző.

[1] Debreczen olasz fonetikával hibásan írt neve.

Buda, sarìa bene che V. Altezza procurasse che quanto prima s' aggiontassero i comitati, acciò si tentasse qualche cosa. E a questo proposito il Tekeli et Samaria m' hanno detto, che V. Altezza potrebbe chieder un huomo per ogni 15 case, e che sarìa facil cosa ottenere, se non di 15, almeno di 20 case un soldato; il che, secondo essi dicono, farìa la summa di 6 in 7 mila huomini, i quali se si potessero havere, sariano molto a proposito. Quanto poi all' andar ad incontrare l' artiglieria che debbe uscir d'Agria, l' istesse persone che hanno fatto la propositione (et in particolare il Pethe László)[2] non sa[nno] (per quanto egli m' ha detto) il numero d' inimici. Hora veggi V. Altezza con qual fondamento si puo mandar gente per incontrarla: con tutto ciò, subito che ricevei la sua lettera, scrissi al governatore di Kálló, acciò mi desse nuova di questo fatto, e ne sto per momenti aspettando risposta, e conforme a essa mi governarò; etc.

Da Tocchai, il 27 Settembre 1598 a' 11 hore di notte.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

52.

Tokaj, 1598 szeptember 28.

Basta Miksa főherczegnek.

A váradiaknak küldött segély bejutott a várba, de ott több is kell, habár a török valószinűleg Buda felé gyüjti erejét.

Ho visto per le lettere dil S^{re} de Redern, che vengono con questa, quanto egli scrive; ma poichè si vede per le lettere dil segretario Rabus, che i denari et munitioni (che se gli mandorno) sono entrate, spero si debba acquietare tanto maggiormente, quanto che spero ch' anco le genti dil Preiner debbino arrivar a salvamento. Mi par d' intender che i denari ch' erano in poter dil capitano Hans Lienhart, fussero destinati per quelli archibugieri a cavallo, che dovevano andar a Varadino; e dovendosi

[2] A felismerhetetlenségig eltorzítva igy: Petalasso.

mandar (sì come desidera il detto S^{re} di Redern) sarà bene che l' Altezza V. ne mandi per questi, et per i Cosachi, acciò ch' arrivate che saranno le munitioni, ch' ella mi manda da Cassovia, si possino subito incaminar a quella volta. Ho lettere dil governatore di Kálló, il qual mi scrive, che l' artiglieria che partì d' Agria debbe esser arrivata a Solnok, e che con essa vi sono gran numero de Turchi et Tartari, et tanti che gli habitatori istessi tributarii non gli hanno osato aspettare in casa, et se sono fugiti; di modo che questi Signori Ungari, s' havessero voglia di esseguir delle imprese, farìa bisogno che usassero maggior diligenza in esser meglio avisati. Io vo al sicuro, credendo che questo inimico debba voltar verso Buda, già che si è allontanato tanto da Varadino, e per questo (com' hieri sera scrissi a V. Altezza [1]) s' havessimo gente, si potrìa tentar qualche cosa. Io andarò dimattina dal Ragozzi, et condurrò meco il Tekeli et Samaria, et trattaremo di questa materia; e se si concluderà qualche cosa, ne darò subito aviso a V. Altezza ; etc.

Da Tocchai, li 28 Settembre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

53.

Kassa, 1598 szeptember 29.

Miksa főherczeg Bastának.

Segélyt igér. A megyei fölkelést kihirdette.

Uti antea, ita nunc quoque ad instantiam campi marescalci nostri a Redern quadringentos equites sclopetarios, hoc est Dückerum et Luckium cum eorum sodalibus et Kosacis *fogunk küldeni pénzzel együtt* ad Leonardum ab Yell. Quod ad insurrectionem comitatuum attinet, iam tertio illam serio promulgavimus. *Rajta is leszünk, ez embereknek* quantum in hac aegritudine nostra possumus calcar addere, quamquam recte abs te factum

[1] Ld. előbbi sz. a. szövegében.

clementer probamus, quod ad Rakoczium profectus sis, eumque stimularis; caeterum, quod opus esse iudicaveris, admoniti nihil mirabimur; etc.

Datae Cassoviae, 29. Septembris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

54.

Tokaj, 1598 szeptember 30.

Basta Miksa főherczegnek.

Tanácskozás Rákóczy Zsigmonddal és társaival. Véleményük a hadfölkelésről. Báthory Zsigmond támadni akarja Váradot.

Hieri il S[re] Ferrante de Rossi et io fussimo a ritruovar il Ragozzi, dove anche erano il Pethe László, Tekeli et Samaria, a' quali rimostrassimo quanto conveneva metter insieme qualche corpo di gente per far alcuna impresa, già che l' inimico dava segno di volersi incaminar al soccorso di Buda; ma non trovassimo in essi quella prontezza che ci eramo imaginati, e credo fermamente provenghi questo dalla impossibilità et strettezza che al presente si truova questa provincia; tuttavia la conclusione fu, che l' Altezza V. dovesse subito commandar a' tutti, a' magnati et baroni, di ritrovarsi quanto prima con le persone loro al campo; e poi, se fusse bisogno, ch'ognun di loro facesse venire quel numero di gente che sono obligati. Il che a mio parere non sarà fuori di proposito, sia che l' inimico vogli proceder alla espugnatione di Varadino, o pur tirar alla volta di Buda. Il Pethe László si protesta non haver gente abbastanza a Sixo,[1] e ha fatto più volte instanza d' haver le compagnie d' archabugieri dil paese; ma quelli non vogliono ubidirlo senza espresso ordine di V. Altezza, o mio; il che non ho osato fare, se da V. Altezza non mi vien commandato. Dall' altro canto il governatore di Kálló desidera che se gli mandino i Cosachi et alcuni archabugieri a cavallo; il che (a mio

[1] Irva így: Sixto; értendő Szikszó.

parere) sarìa di gran servigio, sì per diffesa di quel paese, come anco per le cose di Varadino. Il che se da V. Altezza sarà trovato così convenire, la supplico quanto prima mandarme i denari per li Cosachi et detti archabugieri. Il Valacco, apportator di questa, assicura ch' il Transilvano insieme con i Turchi vogliono assediare Varadino; sarà bene che l' Altezza V. dia fretta che si giuntino le genti, come di sopra; etc.

Da Tocchai, li 30 Settembre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

55.

Tokaj, 1598 október 1.

Basta Miksa főherczegnek.

A török sereg Várad alatt. A védők szorongatott helyzete. Kolonitsch ezredes és embereinek rakonczátlankodása.

In questo punto arriva il governatore di Kálló, qual certifica il campo dell' inimico esser arrivato alli 29 del passato sopra Varadino, et tenerlo in modo assediato,[1] che sarà impossibile, che i quattro cento cavalli, che V. Altezza commanda vadino a quella volta, possino entrare. Tuttavia dimattina, dopo fatto il pagamento, partiranno con esso governatore, con ordine che faccino ogni possibile per intrare, se non che si fermino a Kálló, per poter dar giornalmente aviso di quanto passa per quelle parti. Dice che gli Alemanni non hanno altrimente potuto entrar, e credarò ch' il segretario Rabus habbi fatto ogni possibile. Quanto a i denari et munitioni che se gli mandorno, dice per cosa certa, che sono entrati, che a mio parere, non è stato puoco. E se il S^re di Redern in questa estremità vorrà

---

[1] Ezt Redern is megerősíti, megemlítvén, hogy míg d. u. 5 óráig csatároztak az ellenséggel, azalatt a várból 350 drabantjuk kiszökött. Egyébként a tatárok 24-én tüntek fel először Várad körül s azóta naponta pusztítá a várost; *Történelmi Tár* 1878. évf. 107. l.

far metter la cavalleria a piedi, e diffender la fortezza (sì come io già le scrissi) spero che le cose passaranno bene, perchè debbono esser più di quattro mille huomini, con abondanza di tutte le munitioni. I disordini che fanno le genti dil Colnitz sono insoffribili, et egli che le dovrìa remediar, fa peggio delli altri, et dopo haverlo più volte amonito; et hoggi a punto, havendo io mandato il capitano Hans Lienhart con un gentilhuomo Ungaro al quartiere di esso Colnitz (per farli restituire alcuni animali et carri che gli erano stati tolti,) il detto Colnitz dopo haverlo batuto con la spada, lo carricò così a cavallo (com' era con alcuni de' suoi soldati) sin' alla porta di questo luoco; e fu uno d' essi che d' ordine suo li tirò un' archibugiata, senza però haverlo colto. Io l' ho astretto a consignarmi quello che sparò l' archibugiata, et l' altro che havea rubato le pecore, acciò quanto prima se ne possi far giustitia; et da esso Colnitz mi sono fatto dar la parola da cavalliere[2] di consegnarsi in poter della giustitia, sempre che sarà ricercato, non havendolo io voluto per molti rispetti metterlo pregione. Dil che ne ho voluto dar parte a V. Altezza; etc.

Da Tocchai, il primo Ottobre 1598, a hore 7 di sera.

Il sudetto governatore dice, che i nostri Alemanni s' erano ritirati insieme con il segretario a Zekelhid, ma non sa se siano entrati la notte passata o veramente hoggi; tuttavia fra hoggi et dimani se saprà la certezza, et subito ne darò aviso a V. A. Serenissima.

L' inchiusa è stata mandata da qualche personaggio[3] al giudice di Debriz.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[2] Hibásan így írva: cavalleri.

[3] Ez elfogott s eredetiben beküldött levelet Károlyi György írta török hírekről magyarúl »Ex castro Saka« 1598 szeptember 19-ikén (valószínűleg ó-naptár szerint számítva) Duskás István debreczeni főbirónak.

56.

Tokaj, 1598 október 2.

Basta Miksa főherczegnek.

A török már Várad alatt van. A német segélyhad nem tud bejutni a várba és Székelyhídnál vesztegel. Ma indúltak el a kozákok.

In questo istesso punto che sono le 6 hore dello tardi, arriva un servitore di Nyári Paul, uscito da Varadino martedì sera,[1] e dice haver lasciato ch' il Turco era di già accampato intorno la fortezza, e che [nè] gli Alemanni dil Preiner, nè meno il segretario Rabus erano entrati, e che secondo la sua opinione havriano potuto entrar il martedì, et anco il mercore: il che io non so, se mi debba credere, et che si truovano nel villagio di Zekelhid, sì come già scrissi a V. Altezza. E quel che mi pare peggio è, che la cavalleria unghera, insieme con quella di Slesia, se ne sono uscitie. E dice che dentro vi sono puoco più di doi mila huomini, e chiedono soccorso; il che non so, come si potrà fare, già che non habbiamo genti. Hoggi si sono incaminati gli Cosachi insieme con gli altri archibugieri, conforme dal Altezza V. mi fu commandato. Vanno a carico dil governatore di Kálló, il quale ha promesso di far ogni sforzo per metterli dentro; e quando questo non possi esser, ho detto che li lasci in Zekelhid con gli Alemanni a fine che (presentandosi occasione) possino entrare. Se vi sarà qualche altra cosa di nuovo, avisarò V. A. Ser^{ma}; etc.

Da Tocchai, il 2 Ottobre 1598 a hore 7 di sera.

Il sudetto servitore sarà da V. Altezza dimani, perchè viene con il cavallo stracco.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

[1] Tehát szeptember 29-én.

57.

Tokaj, 1598 október 3.

Basta Miksa főherczegnek.

Bizonytalanság a felől, bejutott-e a német segélyhad a váradi erődbe. Basta további segélyküldése és intézkedései.

Questa mattina arrivorno i soldati che si mandorno con le munitioni a Varadino, et m' hanno apportato lettere dil S^{re} di Redern, qualmente sono assediati, sì come anco V. Altezza da esso ne debbe essere avisato.[1]

Delli Alemanni dil Preiner, la guida che condusse le munitioni dice, per camino haver incontrato un Hussaro,[2] che gli ha certificato esser entrati in Varadino. E a punto questa mattina al ponte di questo fiume, il Samaria incontrò un servitore di Serényi Michal che veniva da Zekelhid, il qual certificava che il detto Michali era partito da detto Zekelhid con gli Alemanni, et aviatosi alla volta di San Jogii[3] per intrar nella fortezza di Varadino; di modo che si può credere debbino esser entrati.

Ho poi ricevuto lettere dil governatore di Sachmar, il qual s' essibisce a metter dentro di Varadino e lettere, e soccorsi (sì come credo scrivi all' Altezza V^{ra},) e per questo effetto gli ho inviato gli 300 archibugieri et Cosachi, acciò veggi di metterli dentro. E tra tanto si è presa resolutione di mandar il Samaria dal Ragozzi, acciò quanto prima si possino giuntar quattro o cinque cento Haiduchi, acciò per qualche via si possi procurare di mandargli dentro. Et a V. Altezza si manda il Tekeli per informarla di quanto passa, et anco per dar fretta che questi comitati et altri si giuntino quanto prima, per far fronte all' inimico, caso che la fortezza di Varadino non facesse quella diffesa che si spera; se bene con molta raggione s' ha da credere il contrario. E l' Altezza V. stia con l' animo

---

[1] A szeptember 29-iki hadi eseményeket bőven ismerteti Redern id. jelentése 107—108. l.

[2] Ezt a szót az olaszok ekkor már széltiben használták.

[3] Szentjog, ma Szent Jobb, biharmegyei nagy község.

quieto, che quì non si mancarà di usar tutte le diligenze possibili, acciò ch' il servigio di Sua M. Cesarea non resti interessato ; etc.

Da Tocchai, il 3 Ottobre 1598.

Il commissario Hans Lienhart era intentionato di venir a Cassovia da V. Altezza per procurar denari ; ma come quì s' ha giornalmente troppo bisogno della persona sua, non ho voluto lasciarlo venir, supplicando l' Altezza V. haverlo per bene ; e havendogli a mandar denari, lo potrà far per altri mezzi ;[4] etc.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

58.

Kassa, 1598 október 4.

Miksa főherczeg Bastának.

Segítsége a debreczenieknek. Hadait Tokajra gyűjtse. A havasalföldi követ igérete.

Postularunt a nobis incolae oppidi Debricensis, quandoque vim et impressionem hostis se sustinere posse diffidunt, *hogy őket megsegítenők abban, hogy feleségeiket és gyermekeiket ingó-bingó marhájukkal egyetemben biztos helyre vihessék ; rendeljük tehát, hogy e végre adjál nekik elegendő lovat és segítséget.* Praeterea cum equites Silesios, Ungarosque, Varadino excessisse, atque Sakmarium contendere intelligemus, nobis visum est te eos ad castra Tokaiensia accersere ; neque enim videmus, cui rei Sakmarini usu futuri sint. Quin potius Tokaj collecti Varadino opem coniuncti ferre melius poterunt. Convenimus quoque cum praesente Valachiae nuncio, ut 8 m. milites, quos iam prope Lugas habet, nobis auxilio subito mittat ; *a kikkel, ha megjönnek, reméljük* ut hosti obviam ire

---

[4] Utóirat gyanánt közöljük — helykimélésből — ezt a néhány sort, mit Basta egyidejűleg külön levélként juttatott Miksa főherczeghez.

poterimus. Reliqua tibi per Rossi, quando advenerit, significabimus ; etc.

Datae Cassoviae, die 4. Octobris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

59.

Tokaj, 1598 október 5.

Basta Miksa főherczegnek.

Serjéni Mihály levele és jelentése a váradi dolgokról. Basta terve, hogy Szatmár felé húzódjék hadával.

Ho visto quanto scrive Serjéni Michal sopra il particolare di Varadino circa le vittuvaglie, e credo certo non sia troppo ben informato; perchè (et dal segretario Rabus, et da altri che da là hanno scritto) si è inteso il contrario. Scrive anco non so che d' accordo con il Transilvano, sopra di che l' Altezza V. meglio di me sa ciò che conviene in questo particolare ; tuttavia, sotto humilissima corettione, sarei di parere, che si facesse ogni opera possibile, perchè quella fortezza non venesse a cader in poter de' Turchi, per il gran danno che ne seguirebbe a questa provincia et alla Transilvania.

Mentre sto scrivendo questa, arriva il sudetto Serjéni Michal in persona, e non dice più di quello che ha scritto. Dice che andarà dimattina a casa sua, da dove (sendo bisogno) si potrà richiamare. Ha lasciato in Kálló gl' Alemanni dil Preiner con alcuna cavalleria ; quali, secondo me, non sarà se non bene che vi si fermino per dui o tre giorni, sin tanto che si veggi in che stato si mettino le cose nostre.

Il governatore di Sakmar mi scrive haver perso i cinque o sei bombardieri, che gli erano restati, mentre facevano certi fuochi artificiati. Sarà bene che V. Altezza ne facci provedere di buon numero, perchè credo che ne farà bisogno et a Sakmar, et all' essercito ancora.

Sto con desiderio aspettando il ritorno dil Ragozzi et Tekeli; perchè, quando si potesse giuntar qualche numero

di gente, sarei di parere che si migliarassimo sin' a Sakmar, da dove potriamo dar che pensar all' inimico; et anco sariamo alla mano per qualsivoglia occasione che si presentasse. Ben è vero che il posto di Kálló sarìa a proposito; ma non sendo le spalle sicure (et essendo l' inimico tanto superiore di cavalleria,) potrìa dannegiarne nelle vittuvaglie; etc.

Da Tocchai, il 5 Ottobre 1598 a hore 7 di sera.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár. Ambraser Akten.)

60.

Kassa, 1598 október 5.

Miksa főherczeg Bastának.

Azonnal indítson egy szakasz hajdút lőszerrel Várad segítségére.

(Elveszett vagy lappang; Basta 61. sz. a. válaszából.)

61.

Tokaj, 1598 október 7.

Basta Miksa főherczegnek.

A debreczeniek követe. A Preuner-féle segélyhad visszahívása. Hajdúk küldése Kálló felé. Serjéni Mihály vállalkozása huszárok toborzására.

Hieri a mezzogiorno venne il deputato di Debriz con la lettera di V. Altezza di 4; e si siamo convenuti di darli aviso quando ne sarò richiesto. Ma non so come poter far questo, perchè dandoli puoco numero di gente, non li saranno di servigio alcuno, e gran numero mi sarà impossibile; tuttavia credo di fare come meglio si potrà.

La cavalleria di Slesia la inviai al governatore di Sakmar, come quello che mi scrisse haver commodità d' introdurla in Varadino; e quando questo havesse havuto effetto, senza dubio sarìa stato di grandissimo servigio, già che sono tutti archibugieri; nientedimeno havendo inteso l' intentione di V. Altezza, ho questa

mattina scritto a quel governatore,[1] che trovando impossibile il poter introdurla, la rimandi a Kálló, da dove ho richiamato li 800 fanti dil Preiner, a causa della penuria delle vittuvaglie,[2] non vi essendo modo di poterli mantener di pane per manchamento de' carri.

Arrivò poi hieri sera tardi l' altra di V. Altezza de 5, e in questo punto partirà una compagnia de Haiduchi con le munitioni et cannonieri ch' ella ha commandato.[3] Si incaminò al governatore di Kálló, acciò egli li facci passar sin' a Zekelhid.

Partì questa mattina da quì per Cassovia il colonello delle genti di Slesia; delle quali, per quant ocomprendo, se ne cavarà puoco frutto, se l' Altezza V. con la sua authorità non lo remedia.

Diedi una patente in nome di V. Altezza a Serjéni Michali, acciò possi giuntar li Hussari ultimamente usciti da Varadino; e stiamo tutti con desiderio aspettando questa desiderata gionta de i comitati; etc.

Da Tocchai, il 7 Ottobre 1598 a mezzogiorno.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

62.

Tokaj, 1598 október 8.

Basta Miksa főherczegnek.

Nagy szüksége van ásókra és egyéb szerszámokra. Egyesülési terv a főherczeg seregével. Kállói őrcsapat.

Essendo capitata la lettera che viene con questa del Bathori,[1] l' apersi; ma non vi havendo ritruovato cosa che tocchi a me di provedere, la mando a V. A. Serenissima. Et perchè hieri le diedi particolar conto di quanto si era fatto in essequutione de' suoi comandamenti, non

[1] Ezzel teljesen megfelelt Miksa főherczeg 58. sz. a. levelére.
[2] Igy végződött a segélyhad küldetése, miután nem lehetett Várad várába bevinni.
[3] Ezt a rendeletet tartalmazta tehát a főherczeg ez idézett levele, mely nincs meg a fogalmazványok közt.

[1] Értendő Báthory Zsigmond fejedelem.

soggiungerò altro, eccetto che sarebbe più che necessario far buona provisione d' instrumenti da maneggiar terra, et tra gli altri farebbe bisogno almeno di tre o quattro cento acette, o securi, che sieno per tagliar arbori, et anco de' cavalli per poter condurre almeno sei mezzi-cannoni. Et se si havemo ad ingolfare verso Zekelhid, converrà haver risguardo alle monitioni, le quali non possendosi condurre per altra via che per carri, ne bisognarà una quantità grandissima. Io proposi a V. A. Ser^ma^ che si dovesse pigliar il camino per Sakmar, imaginandomi che non dovessimo havere altre forze che le nostre, et che per questo fosse bisogno giuocare al sicuro ; ma se con l' essercito di V. A. Ser^ma^ si hanno da aggiuntar altre forze, bisognarà accommodarsi in modo, che per qualsivoglia modo quanto prima si possiamo unire ; per questo converrà avertire come di sopra a' viveri. Ho trattato di quello tocca all' artellaria col Sr Ferrante, et credo ne darà conto a V. A. Serenissima. Et perchè non habbiamo nuove di Varadino, mando in questo instan[te] il Sinsich con la sua compagnia alla volta di Kálló, et che ivi stia tanto che quegli d' Austria et i Cosachi sieno ritornati da Sachmar, che secondo me non potranno tardare ; etc.

Da Tocchai, gli 8 di Ottobre 1598.

Il comissario de' viveri non è quì ; sarebbe bene che V. Altezza le facesse comandare di venirvi quanto prima, acciò si potesse dar ordine a quanto bisogna.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

63.

Tokaj, 1598 október 8.

Basta Miksa főherczegnek.

Székely Mihály szatmári kapitány ajánlkozása arra, hogy 300 lovas puskást a váradi erődbe bevigyen.

Dopo haver serrato la quì rinchiusa, mi sono capitate le lettere del governatore di Sachmar, il qual mi scrive

essersi mosso per tentare di mettere i 300 arcobugieri a cavallo in Varadino. Piaccia a Dio che ne segui l' effetto, perchè sarà di grandissimo servitio. Ho visto parimente ciò che scrive di Kálló; et poichè si mandano a quella volta i cavalli del Sinsich, non occorre altro. Non ho altrimenti aperto le lettere del governatore di Sachmar, imaginandomi non possi scrivere sopra le cose di Varadino più di quello ha scritto a me; etc.

Di Tocchai, gli 8 di Ottobre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

64.

Kassa, 1598 október 9.

Miksa főherczeg Bastának.

A kivánt szerszámokat megküldte. Intézkedéseiben bízik és megnyugszik, mivel betegeskedik.

Ad postulata tua statim instrumenta utensilia tibi devehi iussimus *és elvitelüket a tokaji kapitányra bíztuk. Székelyhíd felé való mozdulásodat is helyeseljük, ha nehézség nélkül megtörténhetik.* Ungaros ex comitatibus cras tibi adfuturos speramus, *ámde késedelmükön nem tudtunk segíteni,* valetudine plusquam adversa praepediti, quae nos supra modum ac fidem premit. Quare totum negotium tuae providentiae et fidelitati, ne quid detrimenti eveniat, committimus. Qui etiam omni ratione eniteris, ut quoquo modo Varadino succurratur. *A kállói kapitány írja, hogy* cum castellum Kereki desertum vacuumque reperisset, *ötven hajdúval elfoglalhatná, nehogy a török beleüljön, 200 hajdút meg Giczi Péter kér magának* ad castellum suum Saka, *a tatárok csatangolása miatt. Mindkét kérés teljesítése méltányosnak tetszvén,* quantum itaque utrique praestare poteris, tuae dispositioni relinquimus; etc.

Datae Cassoviae, 9. Octobris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

65.

Kassa, 1598 október 10.

Miksa főherczeg Bastának.

Ha előbbi levelemet nem kapta volna kézhez, rendelem, hogy küldjön legalább száz hajdút Székelyhid felé.

(Elveszett vagy lappang ; Basta 68. sz. a. válaszából.)

66.

Szerencs, 1598 október 11.

Rákóczy Zsigmond abaujmegyei főispán Bastának.

Hűséges szolgája lévén Miksa főherczegnek és szerető polgára hazájának, beteges állapotában is mindent megtesz érdekükben. De a megyék sokat panaszkodnak a császári hadak dúlása miatt.

Literas Ill^{mae} D. V^{rae} intellexi : me aliquod officium post Suam Ser^{tem} gerere non fateor, nullam enim cum Sua Ser^{te} de eo tractatum vel deliberatum habeo, prout id planius ex domino Thököly, Illma D. V^{ra}, qualiter Cassovia sim dimissus, intelligere potuit. Ego tamen humilis servitor Suae Ser^{tis} et tanquam amator patriae, hoc etiam afflicto, et adversae valetudinis meae statu, nihil mea negligentia et inertia incuriamque praetermitti sinam. Militibus etiam in confiniis existentibus scripsi. Inter caeteros milites Suae M^{tis} Zenderövienses obiiciunt, Suam M^{tem} quinque mensium solutionem iis debere, cuius beneficio in castris perseverare possint. Comitatus Abaújvár, Torna et Gömör summa cum lamentatione contra insolentiam archibuserorum Suae M^{tis} flavorum, rubeorum et alborum conqueruntur, quod ipsemet medio domini Thököly, proxime elapso die Martis,[1] Suae Ser^{ti} intimavi. Similiter nunc quoque absque quavis iusta et digna causa milites Germani Zenderöviensi depraedationem possessionibus nostris minitantur. Quod ad propriam meam personam attinet, si non crastino die, altero tamen,

[1] Vagyis október 6-án.

hac etiam corporis mei imbecillitate, eo, quo Ill^mae^ D. V^rae^ placebit, descendam; etc.

Datum in Serench, die 1. Octobris [2] 98.

(Eredeti másolat, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

Megjegyzés. Ezt a levelet Basta rögtön vételekor (1598 október 11-ikén esti 7 órakor) alábbi soraival küldte meg Tokajból Miksa főherczegnek: Questa mattina a persuasione dil Tekeli et Samaria, mandai dal Ragozzi, per saper nel termino che stavano i comitati et genti delle frontiere, che si debbono giuntar in questo posto. Havendome i sudetti Samaria et Tekeli certificato, che esso Ragozzi si era concertato circa al far la disborsatione dil denaro, e quando io aspettavo ch'ogni cosa dovesse esser pronta, trovo non vi esser cosa alcuna di certo, sì come l' Altezza V. potrà vedere dalla risposta che viene con questa, etc.

67.

Tokaj, 1598 október 11.

Basta Miksa főherczegnek.

Kedvező hírek Váradról. Reménységek. Biztatások.

Questa mattina mi è capitata la lettera dil governatore di Kálló che viene con questa,[1] nella qual l' Altezza V. vedrà gl' avisi che s' hanno delle cose di Varadino; quali sendo veri, potremo sperare d' haver tempo di giuntar le nostre forze, et aviarsi a quella volta, già che i comitati et altri non possono tardare ad arrivar a questo posto.

Mi è poi sopragionta l' altra di V. Altezza di 9 di questo [2] in risposta della mia sopra il particolare delle munitioni et altre cose necessare per l' essercito, e subito arrivato che sarà il mastro della munitione, si trattarà

---

[2] A kálvinista Rákóczy e levelének keltezése ó-naptár szerinti, mert Basta soraiból tudjuk, hogy október 11-ikén kapta s másolata határa maga írta rá: *Copia della lettera m' ha scritto hoggi il Ragozzi;* midőn azt tovább küldte a főherczegnek.

[1] Ma már nincs a levél mellett, miként a legtöbbször hiányoznak a levélben említett mellékletek.

[2] Ld. 64. sz. a. szövegében.

con lui, et vedremo di dar quel meglior ordine et forma che sarà possibile.

Non ho per hora potuto dar gli Haiduchi a quel di Kálló, nè meno all' altro di Saka ; ma arrivate che saranno le genti, se gli darà la sodisfattione che si potrà.

Quanto al resto stia pur l' A. V. Ser^ma^ con l' animo quieto, che non mancarò in ogni occasione di metter il sangue e la vita insieme per servigio di Sua M. Cesarea ; etc.

Da Tocchai, il 11 Ottobre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

68.

Tokaj, 1598 október 11.

Basta Miksa főherczegnek.

A Várad felé küldött második segélyhad eredménytelenül visszatért Kállóról. Helyettük Basta Bornemiszát küldte lovasaival Székelyhíd felé. Székely Mihály szatmári kapitány neheztelése. A hajdúk zsoldhiánya.

Per risposta della lettera di V. Altezza di 10 di questo,[1] dirò che i cento Haiduchi che si mandorno a Zekelhid, oggi fa il quinto giorno,[2] e poi che non si è sentito altro ; spero saranno arrivati a salvamento.

Le compagnìe dil Dückeri e Luckii arrivorono oggi a questo posto, non havendo (secondo essi dicono) potuto trattenersi in Kálló. Ma perchè si ponesse ad effetto quanto l' Altezza V. commanda sopra il particolare della correria al campo d' inimici, ho questa mattina spedito il Bornemisza [3] con i suoi cento cinquanta cavalli, e i Cosachi, insieme con la cavallerìa di Kálló e quaranta archibugieri di Sinsich, et impostogli che vadi dritto a Zekelhid, procurando per prima parlar a Nicolao Segnyei, se vi sarà, e che in ogni modo procuri di pigliar lingua ; e spero farà qualche buon effetto, e di quanto seguirà ne darò subito aviso a V. A. Serenissima.

---

[1] Ez hiányzik a fogalmazványok közűl.

[2] Vagyis október 7-ikén.

[3] Kálnói Bornemissza Miklós értendő.

Se gli Ungheri della frontiera compariranno, io son di parere di passar il posto di là dell' acqua,[4] già che quì per i gran fanghi et humidità non si puol stare.

Il governatore di Sachmar è stato quì da me. Si duole che sendo egli governatore di quei comitati, si mandi ordine a essi comitati, senza sua saputa. V. Altezza, supplico, [si degni] rimediar a questo, perchè è più che honesto il conservare ciascheduno nel carico suo. Ha mancamento di molte cose, come di piumbo, corda d' archibugio, polvere fina, bombardieri, et denari per gli archibugieri; ma quanto alle munitioni io ne trattarò con il S^re Ferrante.

Mi era scordato dir a V. Altezza che gli Haiduch, che andorno a Zekelhid facevano difficultà d' andarci per rispetto ch' il lor mese era spirato; ma io gli diedi speranza che V. Altezza havrebbe mandato denari; etc.

Da Tocchai, il 11 Ottobre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

69.

[Kassa,] 1598 október 12.

Miksa főherczeg Bastának.

Intézkedéseit dicsérve helyesli. A megyék és rendek tábori gyűlésének elmaradása. Basta tevékenységébe vetett bizalma.

Hesternas tuas literas [1] eadem die accepimus, et cum iam dies quinctus elapsus esset, a quo centum Haidones ad Zekelhid misisti, miramur interim nihil allatum esse, unde certo constet, quo pacto eo devenerint. Sed sciendum quoque nobis est, quinam illi Haidones fuerint, num a tredecim civitatibus[2] missi, aut alii, ut eo melius de solutione curare possimus.

Quod cum Bornemisza alios etiam equites versus hostium castra emisseris, admodum laudamus; nam

---

[4] Értendő a Tisza vize.

[1] Ld. előbbi sz. a.

[2] A szepességi tizenhárom város.

praeter quam plus satis morbo gravamur, multo magis tamen nos angit, quod nihil certi Varadino habere queamus. Quare non solum per te omnibus modis cura, verum etiam capitaneum Kalloviensem instiga et urge, ut quam saepissime, et si potis est in dies, de stato illo Varadiensi certiores simus.

De adventu praeterea comitatuum procerumque ad castra, nescimus quid agatur. Ad decimum enim diem[3] convocati fuerant, et iam duodecimus est, nec tamen nobis constat, num advenerint, aut quid animi habeant. Valde veremur; nec haec mora Varadino persuadet. Quare te summopere adhortamur, ut nihil omittas, quod ad eos iuvandos excogitare poteris, vicesque nostras, qui, proh dolor, ipsimet ob infirmitatem adesse non possumus, expleas.

Sakmariensium defectibus, etsi re ipsa experimur quam aegre hoc tempore subveniri queat, tamen urgere non desistimus, ut haec camera, quantum per has angustias licet, remedium proveheret. Bombardarios vero 16 quotidie Vienna expectamus, qui ubi advenerint, subito ad te expediemus; etc.

Datae 12. Octobris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

70.

[Kassa,] 1598 október 13.

Miksa főherczeg Bastának.

A sléziai katonák dolgát reábízza. Hadi ügyek.

Miserunt ad nos equites Silesiaci quaesitum, quid nunc ulterius ab ipsis fieri velimus; ac simul exposuerunt nobis, se amissis curribus tentoriisque amplius in campo perdurare non posse. Quibus cum propter aegritudinem, tum quod nesciremus, quo illos destinari tibi commodum visum sit, nihil certi respondere possemus, *hanem hozzád utasítottuk őket,* et quod hac in parte feceris, gratum habe-

---

[3] Vagyis október 10-ikére voltak összehíva.

bimus. *Várad helyzetéről újabb hireket óhajtunk tőled.* De Rakóczii tergiversatione praeter consuetum nihil evenit, quem satis alienum uti semper a rebus Transilvanicis, ita a ferendis quoque suppetiis Varadiensibus deprehendimus. Sed hoc alio tempore discutiendum ; etc.

Datae 13. Octobris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

71.

Kassa, 1598 október 14.

Miksa főherczeg Bastának.

Samariával való tárgyalása. Zsoldfizetés. Báthory Zsigmond magatartása. Basta találkozzék seregvezérével, Kornis Gáspárral.

Ab egregio nostro fideli dilecto Ferdinando Samaria probe intelleximus, quae illi nobis exponenda commisisti.[1] Quae eidem vicissim ad singula responderimus, et quam sedulo progressum huius negotii curae habeamus, ex eodem pariter tum verbis, tum hisce adiunctis litterarum nostrarum exemplis, quas eapropter expedivimus, cognosces.[2] Et speramus te brevi pro necessitate, ac rerum praesentium statu instructum fore. Cras, aut ad summum perendie, tibi aderit lustrationum magister cum pecunia, quam ita distribuet, ut annotationem factam penes ipsum videbis. In te nunc situm erit succursum, quantumcumque potes, maturare, ac quid a nostra parte neglectum videatur; quamvis Ungarorum socordia hoc negotium non parum hactenus remoratum est. Cumque Sigismundu sprinceps suum etiam exercitum in auxilium obtulerit (quo nomine, ut eius rei certi essemus, secretarium Rabus ad illum misimus) non abs re te facturum iudicamus, si te cum illo exercitu alicubi et cum praefecto illius Kornis Caspar, cuius fides et integritas nobis admodum praedicatur, quamprimum coniunxeris. Quae res non huic tantum proposito

---

[1] Ezt Basta külön utasítással az előző nap (október 13-ika) reggelén tartott haditanács határozatából küldte a főherczeghez.

[2] Miksa főherczeg e levele már nincs meg.

profutura, sed etiam ad alia in futurum plurimum momenti habitura creditur. Quod uti fiet speramus, vestro adventu, aut hostem ab obsidione deterritum iri, aut vobis aliquid praestolari, Deo adiuvante, designandi occasionem fore. Tantum unum hoc iterum repetimus, ne mora tardior obsessis fraudis sit. Quod omnino tuae curae relinquimus ; etc.

Datae Cassoviae, 14. Octobris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

72.

Tokaj, 1598 október 15.

Basta Miksa főherczegnek.

Felfogadásra ajánlja Bolet Antal franczia kapitányt.

Il capitano Bolet,[1] apportator di questa, venne ultimamente di Francia a posta, desideroso di servir Sua M. Cesarea in queste sue guerre ; e per lettere havute da personaggi principali di quelle parti, trovo ch' oltre al valore et esperienza sua, possede anco la cosa de' petardi singularissimamente. E se questa guerra passasse innanti, senza dubio potrebbe far qualche servigio di rilievo alla Maestà Sua, perchè oltra i petardi (come ho detto) sa alcuni altri ingiegni appropriati per surprender piazze. Per le quali qualità non posso lasciar raccomandarlo all' A. V. Ser^{ma}, acciò lo proveggi d' alcun honorato proveggimento, già che per patenti del rè di Francia [2] et dil duca di Pernone consta haver egli havuto gradi principali nella militia. E caso che V. Altezza non havesse al presente la commodità d' impiegarla, humilmente la supplico volerlo raccomandar a Sua M. Cesarea in modo tale, che non lasci partir da questo servigio, per i buoni servigii che se può sperare ; etc.

Da Tocchai, il 15 Ottobre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[1] Keresztneve: Antal, gascognei származású.
[2] Ekkor IV. Henrik király.

73.

Tokaj, 1598 október 16.

Basta Miksa főherczegnek.

Bornemisza eredménynélküli visszatérése. Basta maga akar Várad alá menni.

Il governatore di Kálló manda da V. Altezza un suo huomo per sollicitar qualche pagamento per la sua persona: et havendomi richiesto lo dovessi raccommandar' a V. Altezza, non ho potuto lasciar di humilmente supplicarla di favorirlo in modo, che possi haver qualche sodisfattione. Il Bornemisza ritornò senz' haver fatto cosa alcuna, per la puocha intelligenza ch' è stata tra lui et il luocotenente di Kálló, incolpandosi l' uno l' altro.

Di nuovo delle cose di Varadino non habbiamo più di quello che portò il soldato ultimamente uscito, che V. Altezza debbe haver inteso dal Samaria. Mi è poi questa notte capitata la di V. Altezza de 14,[1] e sto con desiderio aspettando il Samaria, insieme con il pagatore, acciò che quanto prima mi possi incaminare alla volta di Varadino,[2] sperando che fra questo mezzo debba anco arrivar il segretario Rabus, con la conclusione del negotio che fu a trattar, e prima ch' io me movi, darò notitia a V. Altezza della resolutione che si sarà presa; etc.

Da Tocchai, il 16 Ottobre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[1] Ld. 71. sz. a. szövegében.

[2] Habár alig volt maroknyi serege, hiábavaló tétlenségében Basta ezt már napokkal előbb elhatározta, a miről Cesare Porta Tokajban kelt 1598 október 12-iki jelentésében ekként ír Ferdinánd főherczegnek: Si trova quì il Sr Giorgio Basta. Non ha più che 4 mila persone, ma di giorno in giorno aspetta gli Signori Ungari che vengano in campo, che puoi subito se ne andarebbe alla volta di Varadino, havendo accordati li Cosachi che se ne vengano a trovarlo appresso Varadino una lega, sì che tra quelli et l' altre genti, et il buon ordine, già imaginatosi il detto Sr Giorgio, et conferitolo con qual' suo confidente, si potrìa intrare in Varadino con il soccorso, con il agiuto de Dio. (Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

74.

Kassa, 1598 október 16.

Miksa főherczeg Bastának.

Továbbítsa a tatár kánhoz írt levelét.

Az Erdélybe küldött császári biztosokkal levelet irattunk ad hamum Tartarorum,[1] ut si aliqua ratione possemus, illum ab Turcis avelleremus.[2] *Ezt a levelet most egy tatár foglyunkkal küldöttük el postán, atyjával és testvérével együtt szabadságot igérvén neki,* si cum responso rediret. Eum igitur per postam Tokajum misimus; illinc, ut simili modo Kalloviam deveniat, curabis, unde eum capitaneus cum equo tartarico alterius ad castra eorum promovebit; ubi reversus fuerit, pariter per postam ad nos deducatur; etc.

Datae Cassoviae, 16. Octobris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

75.

Tokaj, 1598 október 17.

Basta Miksa főherczegnek.

Samaria visszatérése. Basta és társainak tanácsa, hogy a főherczeg ne jöjjön személyesen hozzájuk és velök Várad felé. Kállói hirek.

Scrissi a V. Altezza come stavo aspettando il ritorno dil Samaria, il qual arrivò hieri mattina, et da esso ho inteso quanto l' Altezza V. mi commanda che io facci, et insieme l' ordine ch' ella ha dato per il soccorso di Varadino; et hoggi a punto andai al quartiere di Racomos, et fatto il repartimento, e dimani se darà principio a passar l' artiglieria,[1] nel mentre che il mastro delle mostre farà la resegna; e pagata che sia la gente, m' incaminarò alla

[1] Neve: Kazi Geráj.

[2] Miksa főherczeg ez 1598 október 17-iki keltű levelét ld. Hurmuzaki: Documente III/1. k. 303. l.

[1] Vagyis, hogy a tűzérséget átszállítsák a Tiszán.

volta di Zekelhid, come più particolarmente a V. Altezza ne darò aviso, prima che io parta da questo posto.

Quanto poi al negotio che trattò con V. Altezza il Samaria, circa se la sua persona debbe venir a questa impresa, esso Samaria, il S.re de Rossi et io siamo di parere che in niun modo l'Altezza V. si metti a un rischio tanto grande ; che se bene la sua persona sarebbe di tanto momento quanto si sa, tuttavia gli inconvenienti, che ne possono seguire, sono tanto grandi, che non vi è paragone. Tuttavia si rimette il tutto alla prudenza di V. Altezza.

Vengono con questa lettere dil governatore di Kálló con le nuove ch' ella vedrà ; il che confronta anco in parte con gli avisi havuti da Debreczin[2] et da altre parti ; e dimani s' incaminarà a quella volta alcuni archibugieri a cavallo, giontamente con i Cosachi, i quali si ritrovano in Kálló, acciò che vegghino di pigliar lingua, e far meglio che non fece il Bornemisza ; nè per questo si lasciarà di sollecitar ciò che appartiene alla partenza.

Farebbe molto a proposito, il poter saper nuove della trattatione dil segretario Rabus, per poter meglio risolvere quanto s' ha a fare ; ma spero non debbi tardar molto ; etc.

Da Tocchai, il 17 Ottobre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

76.

Tokaj, 1598 október 18.

Basta Miksa főherczegnek.

Segnyei Miklós merész ajánlkozása, hogy sereget vigyen be Váradba. Készülődés a továbbmenésre. Budai hirek.

Hoggi mi sono capitati gli avisi, che con questa mando a V. A. Ser.ma, e che i Tartari si siano retirati verso il fiume Kőrös, mi viene confirmato da più

---

[2] Itt már helyesen van írva Debreczen neve, azaz legalább is úgy, miként az olaszok a német tisztektől hallották emlegetni nevét.

parti; ma non ho già nuova alcuna che il Turco si sia mosso.

Ho trattato con Nicolao Segnyei, il qual da se stesso si è essibito di voler metter furtivamente gente in Varadino; il che, secondo me, non si debbe lasciar in niun modo di tentar, e per questo effetto l' ho questa mattina incaminato verso Zekelhid, insieme con il Transilvano che uscì ultimamente di Varadino, acciò che vadino vedendo il tutto, sin tanto che le genti si giuntino quì in Racomos; e subito gli incaminarò quel più d' infanteria unghera che mi sarà possibile, insieme con 300 cavalli, sendo così convenuti insieme, già che il condurci infanteria alemanna sarebbe cosa difficile per il peso dell' armi:[1] e se questo havesse effetto, senza dubio il nimico sarebbe forzato a sloggiare senza metter in compromesso l' essercito. Tuttavia quando con queste si giuntassero altre forze, si potrebbe tentar la fortuna.

Dimani si farà la mostra a gli Ungheri in Racomos, e martedì[2] penso far passar tutte le genti nel sudetto alloggiamento; e se non havremo altre nuove dal segretario Rabus, son di parere che si tiri dritto, se non dil tutto, almeno piegar verso Sakmar, et di mano in mano governarsi, conforme l' occasioni.

E quanto a quello tocca alla mostra e pagamento, il mastro delle mostre ne debbe dar particolar conto a V. Altezza. Solo mi resta a supplicarla di nuovo, vogli mandar che venghino munitioni di vittuvaglie, acciò che per mancamento di esse non fussemo astretti a dar indietro.

In questo punto parte il Tartaro verso Kálló,[3] et potrà esser che con questa sua andata facesse qualche buon servigio.

Ho visto gli avisi venuti da Buda, e spero che quell'Altezza[4] havrà l' honor d' haver espugnato quella città;

---

[1] E szembeállítás érdekesen mutatja a magyar gyalogság előnyét, vagy legalább is könnyűségét a nehéz német gyalogsággal szemben.

[2] Vagyis október 20-án.

[3] Ez a tatár kánhoz küldött tatár fogoly.

[4] Mátyás főherczeget érti.

perchè, già che i Turchi hanno incominciato a piegar una volta, non faranno più resistenza, che vagli ; etc.

Da Tocchai, il 18 Ottobre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

77.

Kassa, 1598 október 18.

Miksa főherczeg Bastának.

Mniszech Szaniszló lengyel nemes ajánlása.

Praesentium exhibitor, Mag^{ci} palatini Sendomiriensis[1] filius, Stanislaus Mniszech Polonus, militiae videndae amore flagrans, suis sumptibus e Polonia ad castra nostra se confert. Quem ut nostra causa benevole complectaris, tibique commendatum habeas, caeterosque Polonos una cum eo humanitatis officiis prosequaris, te hac epistola benigne admonitum voluimus ; etc.

Datae Cassoviae, die 18. Octobris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

78.

Tokaj, 1598 október 19.

Basta Miksa főherczegnek.

Általános zsoldhiány. A törökök meghiúsúlt váradi ostroma.

Come che quì si ha penuria d' infanteria, della quale se ne ha tanto bisogno, e ch' il Ragozzi si truova da 350 fanti eletti, sarìa bene che l' Altezza V. Ser^{ma} mandasse anco qualche denaro per essi, acciò si potesse tentar tanto meglio il negotio, di che hieri scrissi a V. Altezza.[1]

Viene anco con questa un servitore dil Zólyomi [2] con l' istessa pretensione de denari ; sopra di che non dirò altro, poichè l' Altezza V. sa quanto ha da fare. Laudarei

---

[1] Maga a sandomierzi palatinus Mniszech György volt.

[1] Vagyis a Várad felé való diversio.

[2] Irva így : Solomi ; itt Zólyomi Miklós szerepel.

bene, che quando ci fusse la commodità, si desse alcuna cosa a Nicolao Segnyei, acciò che tanto meglio potesse metter in essecutione il negotio ch' ella sa.

Il Giczi Péter di Saka parimente pretende danari per gli Haiduchi, ch' andorno al suo castello; de' quali non ho alcuna nuova dal governatore di Kálló, se andorno al detto castello o non.

Ho havuto questa mattina lettere da quei di Debriz, come tre giorni fa[3] i Turchi dietero un grandissimo assalto a Varadino, che durò dalla mattina alla sera; ma furno valorosamente rebuttati da' nostri. S' intende anco, ch'essi Turchi habbino ritirato la loro artiglieria grossa fuori delle trinciere, e che di già sariano partiti, se non che un Turco gli ha dato grandissima speranza di pigliar quella fortezza con le mine.[4]

Questi sono gli avisi che se hanno; et io dal canto mio procurarò di movermi dimani dall' altra parte di fiume, e quanto prima mandar le genti a Nicolao Segnyei, acciò procuri di dar soccorso a' nostri (sì come ha promesso), e con il restante caminarò alla volta che hieri scrissi a V. Altezza, e conforme alle forze che si giontaranno, s' andarà procedendo; etc.

Da Tocchai, il 19 Ottobre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

79.

Kassa, 1598 október 19.

Miksa főherczeg Bastának.

Samborecki Miklós lengyel nemes látogatása.

Generosum Nicolaum Samborecki Polonum, tuae notitiae ac familiaritatis percupidum, tibi hisce literis nostris eo diligentius insinuare voluimus, quo studia illius

[3] Vagyis október 17-ikén.

[4] Az október 17-iki nagy ostrom részleteit ld. Redern id. jelentése 111—112. l. Érdekesen emeli ki bennök Redern egy magyar asszony hősiességét, köveket dobálván a *Csonkabástyá*ról a törökökre, mindaddig, míg egy janicsár golyója karját átlőve, kénytelenek voltak elvinni a bástyáról.

obsequiaque erga nos a multis iam omnis perspecta habeamus. Quem si non solum humanus exceperis, sed et familiarius habueris, gratum nobis feceris et famae tuae augmentum apud illam gentem addideris ; etc.

Datae Cassoviae, 19. Octobris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

80.

Tokaj, 1598 október 20.

Basta Miksa főherczegnek.

Az élelmezőmester nagy szüksége. Zemplén vármegye engedetlensége.

Hoggi ho fatto venir da me il mastro delle vittuvaglie, il quale truovo molto sprovisto e di carra e di pane; e se bene li giorni passati diedi una mia patente al vicecomite di Zemplin,[1] acciò astringesse la nobiltà non solo a venir in campagna, m' anco a mandar carra e vittuvaglia, tuttavia (non essendo loro stato intimato il mio carico) non hanno sin' hora voluto ubidire, a tal che è più che necessario che l' Altezza V. scrivi a tutti loro, et alla generalessa, che mandino le sudette provisioni e faccino venir i mercanti con pane, senza le qual cose sarà impossibile passar più innanti. E tra gli altri il vicecomite dil sudetto comitato dice haver mandato una quantità de carri a Cassovia, il che non posso credere; tuttavia sarà V. Altezza servita commandar che si veggi se questo è vero, e che mi siano subito mandati. Nel resto con il ritorno dil segretario Rabus aspettarò ordine da V. Altezza ; etc.

Da Tocchai, il 20 Ottobre 1598.

Dopo questa scritta, il munitionario ha preso risolutione di repartire alla cavalleria certa quantità d' avena, che V. Altezza tiene in questo luoco, con promessa di farla restituire costì in Cassovia in termine d' otto giorni.[2]

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[1] Ez már nincs meg a megye levéltárában ; zempléni alispán ekkor Draveczky János volt.

[2] Ez külön levélként van írva, de rövidsége miatt idefüggesztjük utóiratként.

81.

Tokaj, 1598 október 20.

Basta Miksa főherczegnek.

Elfogadásra ajánlja a tokaji postamester kérését, hogy harmadik lova tartási költségét a kassai kamara fizesse.

Il mastro di questa posta [1] m' ha fatto sapere che, in consideratione dil gran passo che tiene di Transilvania, il Ser^{mo} Mathias gli aggiunse un cavallo di più dell' ordinario, che in tutto sariano tre, et ordinò alla Camera di Cassovia [2] che per tanti lo pagassero, ma sin' hora non havendo potuto ottener da essa Camera, che gli fusse pagato il sudetto cavallo di più, supplica l' Altezza V. resti servitasordinar che, durante queste guerre, gli sia pagato; perchè certo ha fatto et fa molto bene il suo dovere, nè mai di tanti corrieri che sono passati, è ritardato alcuno d' essi per mancamento de' cavalli, et so benissimo, che ne trattiene d' ordinario cinque; sì che non posso lasciar d' humilmente supplicar l' Altezza V. vogli favorir una petitione tanto giusta, come questa; [3] etc.

Da Tocchai, il 20 Ottobre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

82.

Kassa, 1598 október 20.

Miksa főherczeg Bastának.

Báthory Zsigmond fejedelem barátságos közeledése és ajánlata. Válasz Basta tegnapi levelére.

Quid Ill^{mus} princeps Sigismundus Bathoreus praetendat, quominus suas copias nostris auxilio mittat, cum

---

[1] Neve: Hueber János, egyik tagja a Felsőmagyarországon postálkodó Hueber-családnak.

[2] Ez úgy értendő, hogy a Kassán székelő Szepesi kamarás.

[3] Kérése teljesülését a postamester így is csak félév mulva érte el.

ex literis eius, tum secretarii Rabus relatione intelleximus. Cum vero talem assecurationem, qualem ipse postulat, ei dare in nostra potestate plane non sit, talem saltem, qualem potuimus, exercitui illius dedimus, uti eam hic adiunctam vides. Hanc igitur una cum reliquis litteris, quam citissime ad praefectum exercitus illius Stephanum Chiaki,[1] prope Somlyó commorantem, mittes, et ut acceleret hortaberis; nihilominus tamen, sive is advenerit, sive non, omnibus modis eniteris, ut aliquot centum pedites, per Nicolaum Segnyei, vel illum hominem, qui ex Varadino venerat, istuc clanculum et quam celerrime introduci cures. Quandoquidem existimamus, vix fieri posse, ut palam illis opem ferre, auxiliaque dare possitis. Hoc igitur ut fiat, nihil curae studiique omittes, quod te facturum pro tua prudentia, perspectaque solertia confidimus; etc.

Datae Cassoviae, 20. Octobris. Anno 98.

P. S. Quae de 347 peditibus Ungaris Rakoczianis admones,[2] iam antea lustrationum magistro perscripsimus, ut iis stipendium numeraret.

De Zólyomi 70 equitibus, et Giczi Petri centum peditibus, iam quoque a nobis suis locis provisum est, ut illis satisfiat. Restat de annona et vectura providendum, et ut in posterum tuis iussis obsequentiores sint; quamquam de hoc tu ipse vides, quantum etiam nos ipsi possimus.

Erga Transylvanos ulterius nos declarare nequam possumus, quam ut nunc factum a nobis est. Sin vero tu eos bonis verbis attrahere potes, nobis non erit ingratum. De annuentia iam ipsi annonario respondimus; vale.

Datae ut supra.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[1] Irva hibásan így: Schiaki.

[2] Innen kezdve Basta 78. sz. a. levelére válaszol.

83.

Kassa, 1598 október 20.

Miksa főherczeg Bastának.

Küldi Bolet kapitányt, kit havi 70 frt zsoldra felfogadott. Hadi hirek.

Cum praesente capitaneo Bolet ita convenimus, ut illi provisionem menstrualem septuaginta florenorum constituerimus,[1] atque sic illum ad te remittimus, ut si forte alicubi eius opera opus haberes, eo utaris. *Egyéb üzenetünk nincsen,* nisi, ut omni studio enitaris, quo Varadino succurrere possis. *Cselekedjél úgy, a mint a közjó kivánja,* et tibi consultissimum videbitur. Nobis affirmant Debricenses, Tartaros omnino discessisse; velimus etiam Turcas, quandoquidem Ungaros tam male tibi ipsis et patriae affectos, atque ad opem ferendam tam segnes experimur. Sed aiunt Turcas, postquam aliquamdiu cessassent, denuo coepisse vehementer tormentis quatere; quo effectu, a vobis edoceri expectamus; etc.

Datae Cassoviae, 20. Octobris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

84.

Kassa, 1598 október 20.

Miksa főherczeg Bastának.

Dersffy Miklós híradása a tatárok gyülekezéséről. Basta ne mozdúljon, míg ez a török-tatár had fenyeget.

Hac ferme hora indicari nobis fecit Magnificus Nicolaus Dersffy, perscriptum sibi esse Sixovia[1] a provisore suo, decem millia Tartarorum Agriam advenisse, qui solummodo Turcas, quorum etiam mediocris numerus, cum

---

[1] Ezt Basta öt nappal előbb, 72. sz. a. levelében ajánlta Miksa főherczegnek.

[1] Szikszó latinos írásmódja.

alii Tartari Solnokium confluxerint, expectant eo animo, ut excursionem usque huc Cassoviam faciant, omniaque igne et ferro devastent ; eaque de causa, incolas iam rusticosque passim diffugere, suasque res in silvas condere. Quare te hac de re commonefaciendum duximus, ut subito quaqua versus remissis spiculatoribus, utrum res se ita habeat, disquiras. Et si fieri posset, ut qualicunque ratione pedites istos Varadinum intromittere posses, cum reliquis copiis te nusquam moveres, donec isti Tartari ac Turcae recessissent. Scis enim omnia praesidia in confiniis esse milite denudata, neque ullum modum iis resistendi, praeterquam cum iis, quos tecum habes. Sic igitur quod factu opus iudicabis, bene delibera et circumspice et ante omnia hostem bene explora, et vale.

Datae Cassoviae, 20. Octobris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

85.

Kassa, 1598 október 20.

Miksa főherczeg Bastának.

Lengyel nemesek látogatása Basta táborában.

Posteaquam generosi Stanislaus Petelenski, Vladislaus Jordan et Samuel Lisincki e Polonia suo sumptu huc militatum accesserint, a nobis postularunt, ut se tibi per epistolam commendaremus ; quandoque igitur eos ex praecipuis familiis oriundos sciamus, reique bellicae iam peritos esse intelligamus, tu quomodo erga eos te gerere debeas, etiam absque nostro monitu prae voto tenearis,[1] saltem eos tibi propterea indicere voluimus, ut scitu nostro istuc venisse scires ; etc.

Datae Cassoviae, 20. Octobris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[1] Értelmetlenül így van írva: per toto veneris.

86.

Rakamazi tábor, 1598 október 21.

Basta Miksa főherczegnek.

A magyar sereg szervezése. Basta Rákóczy Zsigmondot a magyarok főhadvezérének ajánlja. Tatárok Gyula és Eger körül.

Hoggi ho giuntato questi Signori Ungheri, e con loro il Ragozzi, sì per darli la debita sodisfattione, come anco per dar li ordini necessarii a queste genti.[1] E dopo haver conchiuso di crear un giudice Ungaro, insieme con altri officiali necessarii, (per terza mano) mi è stato avisato esser bene, che V. A. Ser[ma] creasse il sudetto Ragozzi capo della natione unghera in questo viaggio,[2] già ch' egli si risolve di venire; e se bene so che le sue attioni sono state alquanto suspette, tuttavia stando le cose nel termine che stanno, (sotto humilissima correttione) son di parere, che l' Altezza V. non lasci di farlo; altrimente io veggo che questo essercito sia per patir molti dissaggi; la dove dandoli questa sodisfattione, si verrà ad obligarlo a molte cose, et al sicuro ne apportarà grandissima commodità. E quando l' Altezza V. si risolvi a far questo, farà bisogno espedir lettere patenti a questo necessarie.

Di Debriz è arrivato hoggi un Tartaro voluntario fugitivo, il qual assicura ch' essi Tartari si sono retirati dui alloggiamenti più indietro verso Giula,[3] con intentione di volersene andare alle case loro. Ma come questo tale partì il lunedì[4] dalle truppe loro, non sa dir altro di nuovo, se non le cose che V. Altezza havrà inteso per lettere de diversi che li ho mandato; ma l' huomo di Debriz venuto con esso lui, affirma haver sentito hieri un grandissimo

---

[1] Miután tokaji veszteglése teljes egy hónapig tartott, Basta most a rakamazi mezőn ütötte fel első táborát.

[2] Vagyis, hogy Rákóczy Zsigmond legyen a magyar seregek feje.

[3] Értendő a békésmegyei Gyula.

[4] Tehát október 19-én.

tirare d' artiglieria, che durò per molte hore, ma non sa dir altro. E a punto un certo gentilhuomo unghero (che habita diece leghe discosto da quì) m' avisa, che i Turchi havevano deliberato di far l' ultimo sforzo con un assalto generale, e che se non seguivano l' intento loro, volevano partirsi da quel assedio ; et se ciò che referisce quello di Debriz è vero, hieri si sarà dato il sudetto assalto, e se la fortezza si fusse persa, (che Dio non vogli) di già se ne havriano le nove. Ma dalla cavalleria dil Forgach et quelli di Kálló, insieme con i Cosachi che (tre giorni sono) andorno a correre verso quelle parti, s' intenderà qualche nuova hoggi o dimani, et V. Altezza ne sarà subito avisata.

Sto con desiderio aspettando il ritorno da me dil segretario Rabus, acciò, conforme la resolutione che l' Altezza V. havrà pigliato, possi io incaminarmi per la più longa o breve via di Zekelhid ; e in questo mentre che le genti si vanno giuntando, havrò anco nuova da Nicolao Segnyei di quanto si potrà fare circa al negotio, che già per due volte ho scritto a V. Altezza.

Si è anco dato ordine al stato delle frontiere d' Agria, con haverli lasciato le genti d' alcuni comitati, a sodisfattione de questi Signori Ungheri, già che s' havea nuova che in Agria era arrivato alcun numero de Tartari ; etc.

Dal campo di Racomos, il 21 Ottobre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

87.

Kassa, 1598 október 21.

Miksa főherczeg Bastának.

Budzinski János lengyel nemes ajánlása. Válasz utolsó levelére. A főherczeg panasza a magyarokra.

Praesentium exhibitor Joannes Budzinski inter reliquos Polonos etiam castra nostra sequi statuit ; seque ad omnia offert, ubicunque opera eius opus tibi fuerit. Si quid igitur erit, quo tibi usui esse poterit, eo uti noveris.

Quia vero etiam ad voivodam Valachiae [1] proficisci statuit, quod ut illi quoque liceat, non impedies; [2] etc.
Datae Cassoviae, 21. Octobris. Anno 98.

P. S. Hoc ipso momento redditae nobis sunt tuae literae, una cum iis, quae Varadino perscribuntur, ex quibus rem in extremo versari percipimus, nisi itaque eam vel ipse progressus es, vel quantum potueris praemisisti, [te hortamur] ut prima quaque hora [per] omnes modos [quos] tenes istic subsidium feras. Multum autem huic rei condicere arbitramur, si per istum hominem, qui nunc istinc venit, Rederio aliquid certi significare posses, [si] quam cito te illi subsidium mittere posse speres: et quominus id hactenus factum, neque illi hactenus a nobis responsum sit, solos Ungaros in culpa esse; quos ad obedientiam, atque ferenda auxilia nullo modo cogere [quo]que veremur.[3] Sed quantum in te est, obtestamur, ne strenuos illos viros Varadini deseras, nisi forte nimis iam sero erit.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

88.

[Kassa,] 1598 október 21.

Miksa főherczeg Bastának.

Egy lengyel főurat ajánl figyelmébe.

Levelem felmutatója, magnificus Joannes Christophorus a Buczacz, Polonus, ex illustri Radziwillorum familia, cardinalis moderni [1] ex sorore nepos, nostro servitio deditus, uti ea familia nostrae domui semper addictissima fuit, tuae se observantiae totum dedere cupiens, ***kívánságára figyelmedbe ajánljuk, kérve*** ut eum una cum suis ***támogassad.***

Datae 21. Octobris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[1] Ekkor Mihály havasalföldi vajda.
[2] Idáig megjelent (két olvasási hibával) Hurmuzaki: Documente XII. k. 413. l. is.
[3] A mit [zárójelben] közöltünk, mind tollban maradt.

[1] Ez Radziwill György bíboros, krakói érsek volt.

89.

Rakamazi tábor, 1598 október 22.

Basta Miksa főherczegnek.

Válasz levelére. Váradi rossz hirek. Rákóczy Zsigmond hajdúi. Lovasok küldése Eger környékének kikémlelésére.

La lettera di V. Altezza di 20 di questo [1] mi fu resa in questo istesso punto, e di già le nuove della parte d' Agria s' erano intese, ma non che l' inimico fusse sì all' ingrosso, come è stato scritto a V. Altezza. E le particolarità dell' ordine, che si diede hieri (di parere di tutti questi Signori Ungheri) havrà V. Altezza inteso per lettere dil mastro delle mostre; perchè io non conoscendo i nomi de i capitanii, nemeno de i comitati, ne feci motto al-l'Altezza V. così legiermente. Hora vedendo gli avisi che se hanno di Varadino, e in quanto mal stato si truovino le cose di là, tanto più accellererò il soccorso che V. Altezza mi commanda. E perchè il principal nervo dell' infanteria unghera, che si trova in questo allogiamento, sono li 300 Haiduchi dil Ragozzi, ho ordinato al mastro delle mostre che facci subito pagar questi fanti, acciochè insieme con quelli di Filek,[2] et quelli che per tutt' hoggi potranno venire, li possi dimattina incaminare a Nicolao Segnyei con 300 cavalli di scelta ; e quando non ne venghino altri, inviarò questi, che saranno da cinquecento incirca. E tra tanto si mandaranno cavalli alla volta d' Agria per saper certezza dell' andamenti dell' inimico, et subito V. Altezza ne sarà avisata.

Dal campo di Racomos, il 22 Ottobre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[1] Ld. 83. sz. a. szövegében.
[2] Értendő Fülek.

90.

Debreczen, 1598 október 22.

Duskás István debreczeni biró Bastának.

Tatárok csatangolása. Basta hadainak dúlása.

Kegyelmes uram, Nagyságodnak azt írhatom, hogy ma cseterteken egy óra tájban jövének hozzám sakaiak ugyan onnan Sakából. Azt mondják, hogy tegnap, úgymint szeredán, az tatár had, az mely ott Saka körül egész Keresztszegig feküdt, az ki ugyan sok számú volt, mindenestül fogván Ványa felé ment. Mely tatár had ide mi felénk igyekezik-e vagy penig Szolnok felől, mely felé legyen meneteli s mi szándéka, nem tudjuk, mert minden felé azon vagyon Ványa felől ki-uta ; etc.

Datum in Debreczen, 12. die mensis Octobris iuxta vetus calendarium 1598.

Nagyságodnak ezen könyörgök, Ngod az vitézlő népet fenyítse meg, kiváltképpen az kik ide az pusztán Dorog és Beszermény felé csavarognak, hogy az útonjárókat ne háborgassák ; immár két postánkat is fosztották meg, az kit Ngtokhoz és ő Felségéhez küldők, mert embert sem találok, ki az felé merjen menni.

Külczíme : Illustrissimo domino domino Georgio de Basta locumtenenti generalis exercitus Sacrae Caesareae Regiaeque M[tis] etc. Domino, domino mihi gratiosissimo.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

91.

Rakamazi tábor, 1598 október 23.

Basta Miksa főherczegnek.

Segélyhad indúlása Várad felé. Segnyei Miklós ajánlkozása, hogy azt bejuttatja az erődbe.

In conformità di quanto hieri scrissi a V. A. Ser[ma] si sono questa mattina incaminati quattrocento Haiduchi alla volta di Zekelhid ; e perchè mi parevano puochi, ho

dato ordine che di Kálló si levino altri cento (cioè quelli ch' erano destinati per il castello di Saka) che, per quanto mi scrisse quel governatore, non volsero andare senza danari. E perchè non havessero anco in questo a truovar difficultà, se gli sono mandati danari per un mese, e se quì vi fusse più numero d' infanteria, si sariano mandati sin' al numero di mille, ma non ve ne essendo d' avantaggio, ho voluto anticipare con questi per non perdere tempo, tanto più che ho lettere di Nicolao Segnyei, il qual dice poterli introdurre per haver egli mandato un' huomo a posta dentro, et è tornato a uscire; di modo che costui debbe haver di ragione riconosciuto il tutto. Per capo di tutte queste genti va il capitano Roncone [1] con tre compagnie d' archibugieri gialli, rossi e bianchi, con espresso ordine d' esseguire quanto da esso Segnyei li sarà ordinato. Et al governatore di Kálló si è scritto acciò li dia qualche numero de cavalli de' suoi sin' a Zekelhid. Nel resto l 'Altezza V. vedrà per la lettera inchiusa, venutami questa mattina di Debriz, ciò che mi scrivono de' Tartari; [2] che per saper maggior certezza, si sono mandati alcuni cavalli alla volta di Debriz, sì come anco di nuovo se ne sono mandati altri alla volta d' Agria: e di man in mano di quanto s' intenderà, l' Altezza V. ne sarà avisata; etc.

Dal campo di Racomos, il 23 Ottobre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

92.

[Kassa,] 1598 október 23.

Miksa főherczeg Bastának.

Rákóczy Zsigmond kinevezése a magyar hadak kapitányává. Egyéb intézkedések. Aggodalmak.

Habes hic adiunctas literas, quas postulasti, publicatorias pro Mag^{co} Sigismundo Rákóczy, ut nationi unga-

[1] Teljes neve: Giovanni Antonio Ronchon de Scarazini.
[2] Ld. előbbi számunkban.

ricae capitaneus praeficiatur, quem porro illi hoc pacto proponere et indicare poteris. In iudicem belli deligi optaremus egregium virum Christophorum Darholtz, cuius industria atque integritas nobis iam antea perspectae sunt. Pro postarum magistro agemus, ut solutionem tertii quoque equi extraordinarii, durante bello habeat, quamprimum consiliarii camerae, qui nunc vindemiatum absunt, reversi fuerint; non solum quod ita aequum esse censeamus, sed etiam ut te intercessore fruatur.[1]

Caeterum Varadienses nostri quomodo postremam illam vim et irruptionem sustinuerint, admodum avemus scire, nam valde illis metuimus. Et in praesidiis confiniorum milites non parum desiderantur, quemadmodum ex inclusis capitanei Sendroviensis litteris perspicies. Cui an aliquid retromitti possit, tu providebis; etc.

Datae 23. Octobris. Anno 1598.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

93.

[Kassa,] 1598 október 23.

Miksa főherczeg Bastának.

Ajánlja Jaslowiecki kapitányt, a ki ügyünket akarja szolgálni.

Magnificus nobis dilectus Hieronymus Jaslowiecki a Buczacz, Sokaliensis et Czerwonogrodensis capitaneus, Polonus, sua sponte et sumptu, pulchre instructus huc militatum veniens, ***kérésére, ajánljuk figyelmedbe a tekintetben is,*** ut ipsi de necessario commeatu et annona in castris pro sua pecunia prospiceretur; ***mivel*** quanto enim spontanea horum hominum promptitudo meretur, ut honos istis apud nos sit, tanto magis a nobis omnibus humanitatis ac benevolentiae officiis eos tractari decet.

Datae 23. Octobris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[1] Ennek teljesítését Basta 81. sz. levelében kérte.

94.

[Kassa,] 1598 október 24.

Miksa főherczeg Bastának.

A küldött segélyhad mellett is indúljon Basta Várad felszabadítására. A többi csapatok késedelme.

Quandoquidem post praeteritum diem Martis,[1] qua maxima impressio Varadini fieri debuit, nihil prorsus inde allatum est, in spem venimus, nostros se illic adhuc sustentare. Quibus, si isti quingenti pedites Ungari, aut si forte plures esse poterunt, quos per Nicolaum Segnyei te istuc misisse scribis, adhuc in tempore subvenerint, speramus illos animos resumpturos, atque Deo iuvante pervicturos. Verum nihilominus vellemus, ut te cum istis copiis, quas apud te habes, etiam ulterius moveres, nec rumores istos Agrienses attenderes, si forte ea ratione maior hostibus terror ad recedendum incuberetur, posteaquam Tartari iam discessisse affirmantur. Nihil itaque intermittes, quod ad liberandum istum locum, eosque strenuos milites spectabit ; etc.

Datae 24. Octobris. Anno 1598.

P. S. Miramur equidem uti isti trecenti pedites moventur, quos haec quinque civitates [2] miserunt, quorum maior pars, si non omnes iam ante aliquot dies hoc transierunt. Item 150, quos coniux Teuffenbachii [3] hii suis sumptibus mittere pollicita est, quos omnes adesse iam oportuit. Praeterea 300 quos capitaneum Sakmariensem conscribere iussimus.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[1] Tehát október 20-án.

[2] Értendő a felső-magyarországi királypárti öt város, melyeknek nevei és iratai később előfordúlnak.

[3] Tieffenbach Kristóf volt felsőmagyarországi kapitány özvegye.

95.

Rakamazi tábor, 1598 október 25.

Basta Miksa főherczegnek.

Levélváltása Báthory Zsigmond fejedelemmel. Egy Váradból kijött magyar ujságolása a védők helyzetéről. Válasz a főherczeg levelére. A szatmári kapitány panasza.

Hieri sera sul tardi m' arriva[ro]no le lettere di V. Altezza, insieme con quelle di Transilvania, le quali con la *sicurezza,*[1] et altre mie per quel prencipe et Stefano Chiaki, inviai questa mattina con un corriere al governatore di Sakmar, e gli imposi che per huomo a posta, con ogni brevità possibile le mandasse al sudetto Chiaki; e credo lo farà. E quì gionta mando a V. Altezza la copia delle lettere che ho scritto al sudetto prencipe et al Chiaki;[2] piaccia Iddio che siano di qualche frutto.

Quanto alle cose di Varadino, hieri scrissi a V. Altezza l' ordine che si era dato, toccante il soccorso che si spera introdurre, e come le genti destinate a questo erano di già partite. Venne dopoi un Unghero conosciuto, che quattro giorni fa[3] era uscito da detta fortezza et mandato quì da Nicolao Segnyei; dice essersi trovato a tutti gli assalti, e che de' nostri (per cosa certa) non arrivano a ducento morti, e che erano ancora in esser dui mila huomini da combattere.[4] Gli ho fatto donar da 10 talleri et l' ho rimandato, acciò che servi di guida a' nostri; e, per quanto dice, ha ferma opinione d' introdurre questo soccorso. Piaccia Iddio che così sia: et gli ho promesso cinquanta ducati, caso che metti ad effetto ciò che si desidera.

Mi è poi capitata l' altra di V. Altezza di 23 di questo,[5]

[1] Értendő a *salvus conductus,* melyet bátorságos jöhetésükre küldött.
[2] Közöljük következő két számunk alatt.
[3] Tehát október 20-ikán.
[4] E számot megerősíti Redern jelentése is; id. h. 112. l.
[5] Ld. 92. sz. a. szövegében.

et al Ragozzi ho fatto dar la patente, e spero, se non per altro, almeno per honor suo, debba dar l' assistenza che farà bisogno. Quanto al giudice eletto, intendo esser l' istesso che l' Altezza V. ha proposto. E quanto alle frontiere d' Agria di già ho scritto A V. Altezza esser stato abbastanza provisto, et da quei governatori s' aspettano avisi.

Mentre sto scrivendo questa, mi capitano le lettere quì gionte dil governatore di Kálló, e secondo me l' andata dil bassà d' Agria a Pest ha dil verisimile ; e se quelli della frontiera d' Agria havranno bisogno di soccorso, se gli potrà sempre mandar mille cavalli.

Il governatore di Sakmar si duole che quei comitati dil suo governo non vogliono altrimenti ubidirlo, havendoli io ordinato che li tenesse apparecchiati in qualche parte vicino a Sakmar; ma, come ho detto, essi comitati vogliono venir a questa volta, et io in consideratione delli avisi havuti, che i Tartari potriano scorrere quel paese, ho spedito che si fermino, e che faccino quanto dal loro governatore li sarà commandato ; perchè occorendo che habbiamo a caminar verso l' inimico, potranno sempre giontarsi con noi : di che mi è parso darne conto a V. Altezza, caso ch' ella havesse dato ordine in contrario ; etc.

Dal campo a Racomos, il 25 Ottobre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

96.

[Rakamazi tábor, 1598 október 25.]

Basta Báthory Zsigmond fejedelemnek.

Ha seregével segítségül jönne, nevezetes dolgot lehetne együttesen mivelni ; de inkább gyalogságot, mint lovasságot kiván.

Imaginandomi che per le lettere quì inchiuse il Ser^{mo} Massimiliano, mio padrone, dia a V. Altezza tutta la sicurezza et sodisfattione che per hora è stata possibile, ho voluto humilmente supplicarla, che (risolvendosi che questi dui esserciti si congiunghino) commandi che quanto

prima si ponghi ad effetto; perchè (secondo intendo) le cose di Varadino non patiscono dilatione. Sarà dunque V. Altezza servita (remossa ogni difficultà) commandar al S^{re} Stefano Chiaki, che mi facci avisato del luoco dove s' habbiamo da giuntar, poichè in questo consiste la salute dell' una e l' altra provincia; e con questi dui esserciti uniti (mediante l' aiuto de Dio) potremo far qualche memorabil fatto; non lasciando di raccordar a V. Altezza, che havremo più bisogno d' infanteria che di cavalleria, e quanto maggior numero ella ne manderà, sarà tanto meglio. Et una volta provisto che quella fortezza non caschi in poter dell' inimico commune, ho ferma speranza che si debba anco accommodar il resto;[1] etc.

(Eredeti másolat, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

97.

[Rakamazi tábor, 1598 október 25.]

Basta Csáky Istvánnak.

Miksa főherczeg szövetsége Báthory Zsigmond fejedelemmel Várad felmentése érdekében. Basta várja tehát értesítését, hogy Csáky seregével egyesüljön.

Ex literis adiacentibus Mag^{ca} D$^{o.}$ V^{ra} cognoscere poterit, qualiter Ser^{mus} archidux Maximilianus, etc. dominus meus clementissimus, exercitum Ser^{mi} principis Sigismundi assicuraverit, ut quantum fieri potest praecaveatur, ne arx Varadiensis in manus immanissimi christiani nominis hostis deveniat.[1] Si enim contra spem (quod Deus avertat) accideret, ut hostis ea potiretur, praesentaneum periculum hisce partibus, maxime vero Transsilvaniae immineret. Cum vero hoc in casu omnis etiam minima mora et dilatio nobis plurimum damni afferre

[1] Ez volt Bastanak első érintkezése Báthory Zsigmond erdélyi fejedelemmel, kivel később annyi ügye-baja volt.

[1] A fejedelemmel való e szövetséget Miksa főherczeg nevében Rabus titkár vitte keresztül, habár részleteiről semmi jelentésünk nem maradt is.

possit, D^{o} V^{ra} Mag^{ca} me quanto citius certiorem reddat, quo in loco cum exercitibus nostris convenire possimus ; non enim dubito Ser^{mum} principem vestrum pro eo amore et studio, quo in rempublicam christianam ducitur, assecuratione hac Ser^{mi} archiducis Maximiliani pro nunc contentum fore. Ego quamprimum mihi responsum Mag^{ca} D^{o} V^{rae} allatum fuerit, itineri me accingam atque una cum exercitu me illi adiungam, non diffidens Deum Optimum Maximum conatus nostros prosperaturum, et felices successus nobis largiturum. Dominatio itaque V^{ra} Mag^{ca} me de voluntate sua, omni cunctatione seposita, quamcitissime certum reddat. Cumque brevi nos invicem visuros credam, non ero prolixior, sed Mag^{cae} D^{o} V^{rae} fausta et felicia precatus, eandem bene et feliciter valere cupio.

(Eredeti másolat, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

98.

Rakamazi tábor, 1598 október 27.

Basta Miksa főherczegnek.

Válasz. Indúlását Várad felmentésére kevés seregével reménytelennek és veszedelmesnek tartja. Visszaküldi a sléziai lovasokat, annyira fékezhetetlenek és dúlók.

La di V. A. Ser^{ma} di 24 di questo [1] mi capitò hieri dopo mezzogiorno, e le nuove che habbiamo sono ch' il Turco habbi abbandonato l' assedio, sì come ella vedrà dalle lettere quì inchiuse ; [2] ma come non sono state secondate d' altre parti, si va credendo che non siano vere, tuttavia si sono mandati cavalli da più parti, et in particolare a Debriz, per saperne certezza, e se ne sta aspettando aviso. Il Segnyei hà fatto nuova instanza per haver l' infanteria per introdurre, e dice hora che le acque sono grosse, haver buonissima commodità di farlo. Si fa conto che hieri arrivassero dette genti a Zekelhid, e se la notte passata havranno tentato detto soccorso, facilmente li sarà reuscito, per esser stata molto a proposito.

---

[1] Ld. 94. sz. a. közölve.
[2] Már nincsenek meg.

Quanto poi all' andar innanti con queste truppe senz' altro fondamento, io credo ch' il mustermastro habbi detto il numero et la qualità delle genti che sono venute, sì da cavallo, come da piedi, perchè l' infanteria unghera al sicuro non arriva a mille cinquecento huomini, e questi assai mal in ordine, e il regimento alemanno va declinando a furia ; ben è vero che la cavalleria è assai buona, e arrivarà al numero di tre mila e forsi più ; e l' andar innanti senza speranza di frutto alcuno, io non veggo che possi servir d' altro che di dar animo a' nemici, e farlo perder a' nostri ; e niuno più di me desidera dar soccorso a quelli assediati, e far qualche segnalato servigio a Sua Maestà et a V. Altezza.

Ho voluto per debito mio significar questo all' Altezza V^{ra}, et se ella commandarà che io vadi innanti, lo farò senza niuna replica.

Hoggi, e non prima, sono arrivati i trecento fanti delle cinque città ; ma quelli della moglie dil S^{re} Tieffenpach non sono ancora comparsi, nemeno li trecento di Sachmar ; e a punto questa mattina un' huomo dil pagatore è partito verso là con i denari per pagarli ; e se l' Altezza V. commandarà che si passi innanti, li trovaremo là, perchè il fargli venir quì sarebbe di grande incommodo, se non per altro, per rispetto delle vittuvaglie, delle quali non se ne ha troppo abbondanza ; etc.

Il 27 Ottobre, 1598. Dal campo a Racomos.

P. S. Sono tali et tanti i disordini che giornalmente fanno i cavalli di Silesia, che fanno stridere tutto questo paese, et impediscono ch' alcuni comitati per questa causa non possono giuntarsi ; a tal che mi risolvo di mandarli a V. Altezza, acciò che ella li rimandi alle loro case, se così sarà servita, perchè quì non habbiamo bisogno di cavalleria ; etc.

Sarìa bene farne inquisitione e farne dimostratione.[3]

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[3] Ez a sor Basta kezeírásával.

99.

Rakamazi tábor, 1598 október 27.

Basta Miksa főherczegnek.

Báthory Zsigmond fejedelem üzenete és óhajtása, hogy Miksa főherczeg is személyesen jöjjön hozzá. Ennek elhallgatott lehetetlen volta.

Arrivò quì la persona mandata dal prencipe di Transilvania con lettere al Ragozzi et a me,[1] essortandone a quanto prima inviarsi a ritrovarlo sopra i confini, sì come anco ho compreso l' istesso dalle lettere che egli scrive a V. A. Ser^{ma}; nella qual conformità ho resoluto partir dopo-dimani, che sarà giovedì,[2] e tirar per la più curta, perchè il giorno di dimani di necessità bisogna consumarlo in repartir pane et avena alle genti.

Mi par di veder che quel prencipe desideri, che la persona di V. Altezza si ritrovasse là; e se non fusse l' inconveniente che ella sa,[3] sarìa molto necessario. Ma poichè V. Altezza conosce l' humore, come prudentissimo potrà risolversi, e se vorrà commandar altro, aspettarò sue lettere, non lasciando però di caminare con ogni diligenza.

La cavalleria di Silesia arrivò hoggi, et ho risoluto condurla meco, per non farle pregiuditio; etc.

Il 27 Ottobre, 1598. Dal campo di Racomos.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

100.

Rakamazi tábor, 1598 október 28.

Basta, Adherbale Manerbio prágai mantovai követnek.

Holnap indúl alig 7000 főnyi seregével Báthory Zsigmond felé, a ki 20.000 emberrel siet Várad felszabadítására. E miatt nem jön Miksa főherczeg, hogy fölöttese ne legyen az erdélyi fejedelem.

Ricevei alcuni giorni sono lettere di V. S. Illma in risposta di quanto le scrissi prima di partir' da Casso-

[1] Ez, sajnos, már nincs meg.
[2] Tehát október 29-én.
[3] E meg nem nevezett akadály kitünik Basta következő levele soraiból.

via,[1] et doppo essere stato una mano di giorni in Tocchai, aspettando che questi nostri Signori Ungheresi si giuntassero, finalmente mi resolsi di passare il Tibisco, per vedere se con questo havessi potuto darli maggior fretta. All' ultimo sono comparsi in numero di 1500 fanti, et 2500 cavalli, e con questi, et con 1500 Alemanni del Preiner, con altri 1500 cavalli di Slesia, et del' imperio m' incamino domani, giovedì, col nome d' Iddio verso i confini della Transilvania, per congiungermi con quel principe; dal quale hebbi hieri sera lettere, che mi sta aspettando con 20,000 huomini, desideroso che unitamente si dia soccorso a Varadino, et si combatti, caso che l' inimico ne aspetti.

Io spero, con l' aiuto d' Iddio, che faremo qualche cosa di buono, purchè gli assediati ne diano tempo, et che il Transilvano habbia le genti, che mi scrive. Sua Altezza [2] non viene altrimenti per l' indispositione, et quando anco stesse bene, non so come converrìa il mettersi in potere d' altri, che fusse superiore di forze, come è il Transilvano.[3] Insomma io vo desideroso per l' amicitia vecchia di trovarmi un' altra volta con questo mio Albanese di Vazzia;[4] et di quanto seguirà (restando in vita) ne darò parte a V. S. Illma; etc.

Dal campo di Racomos, li 28 d' Ottobre 1598.

Külczímes oldala hiányzik.

(Eredeti, mantovai áll. Gonzaga-levéltár 475. csom.)

---

[1] Nincs meg, de azonos tartalmú lehetett 1598 szeptember 19-iki levelével.

[2] Azaz Miksa főherczeg.

[3] Ez volt a főherczeg távolmaradásának igazi oka, miként Basta jól sejtette.

[4] Ki ez a váczi albán barátja s mit jelent Basta e czélzása, nem tudjuk.

101.

Kassa, 1598 október 28.

Miksa főherczeg Bastának.

Válasz. Várad felé sietve előbb erősítse meg Székelyhíd őrségét és foglalja el Kereki várát, melyet Bocskay emberei elhagytak. Ámde a magyarokra mindenben ne hallgasson, mert a katonák pusztításai miatti panaszaik is túlzottak.

Ante paucas horas legimus, quae nobis ex literis Debricensium de hostium discessu significas, quod ut ita sit, valde optamus.[1] Ideoque tuo iudicio relinquimus, utrum ulterius cum copiis pergere velis, an non; verumtamen de rei huius veritate, omnibus modis et summa celeritate inquirendum esset, quo die obsidionem solvisse, et quorsum se cum exercitu hostis movisse, ut ea de re quamcitissime Ser^{mum} fratrem nostrum archiducem Mathiam certiorem facere possimus, qui id a nobis heri per proprium cursorem obnixe postulavit. Atque uti ita se rem habere certo compereris, quod hostis Varadino abcesserit, consultum necessumque foret, ut confestim missis aliquot militibus, quantum ad id opus videretur, Zekelhid praesidio munires, et ante omnia castellum Kereki, quod a ministris Bochkaii[2] desertum fuit, occupares et munires, antequam ipse id praeoccuparet; id quod multis de causis vellemus, faciesque non obstante Ungarorum consilio, qui hoc fortassis vehementer dissuadebunt. Sed tibi non defuturos idoneos homines existimabimus, qui hoc effectu dare poterunt, ut non necesse sit te ipsum illic adesse.

De Silesiacis multa insolenter fieri non dubitamus, cum id fere proprium illorum esse sciamus; verum enimvero, multa ipsis ab Ungaris falso imponis, saepe etiam experti sumus, qui plerumque, aut sine causa conqueruntur; aut si aliquid contigerit, quod nunc fortasse, postquam currus, tentoria et suppellectilem suam amiserunt, credibile est, supra modum exagerare consueverunt.

---

[1] Ez a válasz Basta 98. sz. a. levelére vonatkozik.
[2] Bocskay István első említése.

Sed tamen inquisitionem de iniuriis illatis, atque coërctionem institui nequaquam vetamus; quae tamen ante cognitionem causae decerni non potest.

Quod autem omnino dimittantur, antequam certo constet, quonam se hostis vertat, et quid propositi habeat, consultum non videtur. Tu igitur hic modum statuere noveris; etc.

Datae Cassoviae, 28. Octobris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

102.

Rakamazi tábor, 1598 október 28.

Basta Miksa főherczegnek.

Forgách Zsigmond küldetése Báthory Zsigmondhoz. Rákóczy Zsigmond kérése, Pethő István mentsége. A magyar hadak fizetetlensége.

In conformità di quanto scrissi hieri a V. Altezza,[1] di mattina, con il favore divino, si levarà il campo, e con ogni diligenza possibile procurarò d' arrivar a i confini di Transilvania. Tra tanto di commun parere si è eletto la persona dil Forgach,[2] acciò vadi da quel prencipe per concludere dil luoco dove questi dui esserciti si debban giuntare, essendoli anco stato imposto per una mia instruttione,[3] che debbi procurare che quel prencipe conduci seco, o mandi il più d' infanteria che sarà possibile, con qualche numero d' artiglieria et vittuvaglie, e sopra tutto, che il luoco dove s' habbiamo a giuntare, sia in parte dove arrivando uno de i dui esserciti prima dell' altro, il nimico non lo possi offender; ch' è quanto si possi procurare sin che le forze siano unite, per deliberare poi del resto.

Le genti di Nyári Paul veranno da V. A. Ser^ma^ per conto del loro pagamento, e me hanno pregato vogli intercedere per loro; etc.

Dal campo a Racomos, il 28 Ottobre 1598.

---

[1] Ld. 99. sz. a. szövegében.

[2] Ez gimesi Forgách Zsigmond.

[3] Ez nincs meg, sajnos, még a Forgáchok családi levéltárában sem.

Il Ragozzi non sta senza qualche travaglio, per non haver scrittura alcuna da V. Altezza della summa de i denari ch' egli sborsò li giorni passati; per qual causa m' ha fatto instanza di supplicar humilmente V. Altezza per parte sua, acciò ch' ella si compiaccia di farli dar qualche scrittura con la quale possi havere speranza di recuperare il suo; e in questo l' Altezza V. mi farà particolare gratia d' haverlo in favorevole raccomandatione.[4]

Stefano Pethő, gentilhuomo Unghero, è stato quì da me a far sua scusa di non poter venire a servire Sua M. Cesarea in questo viaggio a causa d' un suo fratello, che dice star in articolo di morte, ma ha mandato in campo il numero de cavalli ch' è obligato. Hammi pregato ch' io facci fede appresso V. Altezza di questa sua buona volontà, et insieme le dichi la causa che lo detiene; et è da credere che sia così, perchè, per quanto ho potuto comprender, mi pare cavalliere d' honore, e che non restarebbe (in occasione tanto urgente, come questa) se non fusse più che sforzato.

Le genti dil Káthay [5] vengono da V. Altezza a supplicarla per il loro pagamento. Me han pregato de accompagnarle con questa, sì come ho fatto.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

103.

Ersemjén, 1598 október 29.

Ronchon János Antal kapitány Bastának.

A hajdúk fizetetlensége. A Váradba jutás nehézségei. A török ostromrohama. Elfogottak kijelentései a vezérbasa további szándékairól.

Con grandissima fatica et minaccie ho condotto li Haiduchi a Zekelhida; li quali m' hanno fatto dire da lor

[4] Ez, meg az alábbi két kis üzenet külön levélben található, de azonos keltük lévén Basta fenti levelével, utóiratként közlöm őket, a mivel 15 sornyi helyet takaríthattam meg.

[5] Káthay László kapitány értendő.

capi, hoggi esser fuora il lor mese, dove se gli sarà data la sua paga, saranno prontissimi a fare tutto quello che ricerca il servitio di Sua C. Maestà; altrimente sono risoluti de non voler passar più oltre. Et particolarmente quelli del S^re^ Ragozzi si lamentano non haver manco recevuta la paga del presente; per qual causa (come io son' informato) ne sono fugiti molti per viaggio. Dal S^re^ colonel di Kálló non mi fu dato altro che sette Ossari et 60 Trabanti. Circa del negotio hieri [1] trattai assai in Zekelhida con il S^re^ Segnyei Miklós,[2] et altri gentilhuomini di quel luoco, li quali fanno hora la cosa molto difficile per la gran inondatione dell' acque; pur mi hanno promesso di voler provare, et far quanto sarà possibile per farli intrare; ma per quel puoco ch' io posso comprendere, mi par che siano se non parole, sopra le quali V. S. Illma non vi può far disegno alcuno. Io proposi di voler trascorrere sino al campo inimico; ma il detto Segnyei ha disconsigliato per li cattivi passi che sono al presente, et anco per non essersi ritrovata cavalleria ongara, come io pensava che fusse. Tuttavia, poichè avanti hieri [3] dette l' inimico un' assalto generale alla fortezza, qual durò tutto il giorno, per veder se fusse possibile dapoi l' assalto a pigliar lingua, ho mandato alquanti soldati della mia compagnìa con li servitori del detto S^re^ Segnyei a quella parte; quanto prima ritorneranno, darò piena relatione a V. S. Illustrissima. Con il resto della compagnìa son ritornato hoggi quì in Semjin, una mezza lega sotto Kálló, dove si ritrova anco la compagnìa di bianchi. Il capitano di Rossi [4] è andato con la sua compagnìa una lega di qua, dove per li mali tempi havuti, ritrovandosi li soldati, et cavalli stracchi, si fermaremo quì sino a sua altra deliberatione. Quanto al assedio di Varadino tutti li schiavi, quali sono presi alli giorni passati, si confrontono d' un parlare, con dire che li Tartari debbono esser partiti, e che il viserbasia ha

[1] Vagyis október 28-án.
[2] Irva hibásan így: Zignay Nicolos.
[3] Tehát október 27-én.
[4] A már ismert Ferrante Rossi.

promesso a tutte le sue militie, se non gli succede l' impresa in otto giorni, di voler levar il campo. Hoggi ho trovato doi villani di Tur,[5] quali già cinque giorni sono partiti dal detto campo,[6] e confermano il medesimo, anzi dicono haver data severa commissione che commodino tutti li passi alla volta di Békés. Caso ch' il campo nostro non passi più avanti, prego V. S. Illma quanto so et posso mi voglia concedere un puoco di cavallieria ongara, et licentia di poter andare con la mia compagnìa insieme con loro a provar mia ventura; etc.

Data di Semjin, 29 Ottobre 1598.

Külczíme: All' Illmo mio Signor et patron sempre osservandissimo, il Sr Georgio Basta, Signor di Sult, etc. Luocotenente generale del Ser^{mo} arciduca Massimiliano, etc. Al campo in Racomos.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

104.

[Kálló melletti tábor, 1598 október 30.]

Basta Miksa főherczegnek.

A magyar tisztek igéretei és megbizhatatlanságuk. Szolgálatra jelentkező magyar vitézeket Basta visszautasít. Saját magyar csapatjai is naponta fogynak.

Arrivo in questo punto con le genti oltra Kálló mezza lega, dove allogiarò questa notte; e dalla lettera che viene con questa [1] vedrà V. Altezza come passano le cose di questi Signori Ungheri, e il puoco che si può promettere di loro. Ho di nuovo spedito lettere a Zekelhid, acciò procurino in ogni modo farle entrar in Varadino, perchè habbino nuova dil soccorso; vogli Dio che accertino meglio a far questo servigio dell' altro che haveano promesso di fare. Tra tanto io non lasciarò di caminare alla volta di Zekel-

---

[5] Irva: Tor. Mező-Túr értendő.

[6] Azaz október 24-én.

[1] Ronchon kapitány előbbi levelére czéloz.

hid, sperando che fra questo mezzo debba arrivare il Forgach con la total resolutione.

Questa mattina comparsero alcuni Ungari di quelli che li giorni passati abbandonorno così infamamente quei castelli all' intorno di Varadino, e volevano giontarsi con queste genti; ma io li ho discacciati con puoco honor loro, sì come meritavano: se tra tanto occorrerà altro, avisarò V. Altezza di mano in mano.

La cavalleria et infanteria unghera va diminuendo assai. Ho comesso al Ragozzi che ne facci diligente inquisitione, e che a V. Altezza se mandi la relatione, acciò rigorosamente si possi castigare coloro che hanno mancato; il che fa molto bisogno; etc.

Il 30 Ottobre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

105.

Kassa, 1598 október 30.

Miksa főherczeg Bastának.

Öröme és jóreménysége. Bizalma Basta hűségében, bizalmatlansága az erdélyiek iránt. Küldi azok jegyzékét, a kikben bízhat vagy nem. Intelme, hogy ha Váradot a török ostromtól felszabadítania sikerül, magyart vagy erdélyit ne bocsásson be a várba.

Exhilarati sane fuimus, gemino hoc nuncio, quod et hostem nonnihil Varadino recessisse, et copias Transylvanicas nostris tandem auxilio venire cognovimus.[1] Unde et obsessis respirandi seseque recolligendi, atque suppetias introducendi, et contra hostem praeclari quid designandi occasionem fore speramus; arbitramurque omnia tibi ita provisa et instructa esse, ut cuiusquam impedimenti obstaculum et mora metuenda non sit, Deumque vestros conatus prosperaturum omnino confidimus. Quia vero ipsimet, quamvis id cuperemus ac

[1] Ez úgylátszik Basta 99. sz. a. levelére vonatkozó válasz.

doleamus, praesentes adesse non possumus, cum ob eas causas, quas coniicere facile potes,[2] tum ob inhaerentem adhuc nobis ex morbo debilitatem, quae nos utique nondum deseruit, ideoque rem totam tuae fidei, prudentiae et sollertiae committimus. Nec praescripto tibi opus esse ducimus, quo modo te erga istos Transylvanos gerere debeas. Nam si efficiemus quod hic cum legato hoc per commissarios Caesareos agi instituimus, ne et ipse princeps Sigismundus personaliter progrediatur, minus causae futurum putamus, de praeeminentia et ducis partibus disceptandi. Tu itaque, si quid huius praeter opinionem accidat, haec omnia pro tua modestia et dexteritate sic moderare scies, ne inde negotio publico impedimentum adoriatur. Tantum saltem te hic praemonuisse sufficiet, quibus tuto foedere, tuaque consilia aperire possis, quibuscum autem caute agere et a quibus tibi cavere debeas. Quorum nomina in scedula notata hic separatim inclusimus.[3] Praeterea quoque illud te admonitum voluimus, si, quod Deus faxit, hostis feliciter propulsabitur, atque Varadinum ab obsidione liberabitur, ut sedulo praecaveas, ne quisquam Ungarorum aut Transylvanorum, cuiuscunque partis fuerint, Varadini in arcem intromittatur,[4] ne forte, sub specie nostrorum, alieni dolo aut fraude irrepant. De qua re etiam ipsi Redero perscripsimus literis hisce adiunctis, quas ad illum quoque uno modo perferri curabis. Cum omnibus autem ita tractare noveris, ne diffidentia aliqua quemquam laedas, nec bene fidos apud alteram partem in suspitionem adducas; etc.

Datae Cassoviae, 30. Octobris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[2] Maradása főokául tehát azt említi elsőnek maga Miksa főherczeg, a mit Basta oly jól eltalált.

[3] Ez az érdekes *czédula*, sajnos, nincs meg, még fogalmazványban sem.

[4] Ebben leplezetlenűl megnyilatkozik Miksa főherczegnek a magyarok iránti bizalmatlansága és ellenszenve.

106.

Kassa, 1598 október 30.

Miksa főherczeg Bastának.

A főherczeg keserűsége a magyarok miatt. Segnyei Miklós levele. Hadi ajánlkozása és kérése.

Quanta sit varietas et incertitudo omnium eorum, quae nobis ab hisce hominibus quotidie adferuntur, indies experimur, adeo, ut ipsa etiam veritas nobis aliquando non immerito in dubium veniat. Ab aliquot locis allatum fuit, atque etiam ipso hoc legato Transylvanico, hostem a Varadino recessisse, viamque versus Zolnokium ingressum esse: cum ecce hac hora Nicolaus Segnyei litteras nobis una cum captivo Turca, quem praeterito die lunae [1] prope Varadinum coepit, mittat, quibus significat non solum ea die adhuc illic impressionem factam, sed etiam pedites Ungaros, abs te 23mo subsidio missos, 27mo Zekelhidam nondum appulisse; de quorum negligentia omnino inquiri vellemus, atque aliquando exemplum statui. Quousque tandem auxilia ista, dudum postulata ac demum destinata, sola nonnullorum socordia, nescimus an malitia, protrahentur. Animadverte igitur, ne dissidia in damnum erumpant. Praeterea scribit idem Segnyei, cum castellum Chakii [2] desertum reperisset, se id, suo milite imposito, occupasse atque nostra venia servare velle; quod ab ipso factum non solum laudamus, verum insuper etiam quod petit, et nos tibi ante hac mandavimus, permissis illi aliquot equitibus, peditibusque, se castellum Bochkaii, Kereki, nunc itidem vacuum, occupaturum, ei benigne annuimus. Quantum igitur potes, illum in hoc suscepto, milite iuva. Ducentos quippe Haidones et 50 Hussaros petit. Erit res non sine fructu futura; etc.

Datae Cassoviae, 30. Octobris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[1] Tehát október 26-án.

[2] Csáky István adorjáni kastélyáról van szó.

107.

Bélteki tábor, 1598 november 1.

Basta Miksa főherczegnek.

Szabálytalanságok Rákóczy Zsigmond hajdúinak zsoldfizetésében. Kedvetlensége a magyarok iránt, kiket Basta nagyon változóknak talál. Egy vélt barátjának áskálódása.

All' arrivo ch' io feci inanti hieri a Kálló, inviai a V. A. Ser^ma^ la lettera dil Ronchone; ma come stavo occupato in altri affari, penso non haver abbastanza dechiarato come stia il negotio de i soldati del Ragozzi, per conto del pagamento che hanno preteso in Zekelhid.[1] Saprà dunque V. Altezza, che il Ragozzi volse tutto il pagamento in suo potere, dicendo che già i soldati erano pagati; et io dubitando di questo, dopoi che egli hebbe ricevuto detti denari, mandai di nuovo il Samaria a rimostrarli l' importanza di questo servigio, e che, se i soldati non erano pagati, volesse mandarli dietro i denari con ogni diligenza. E dall' istesso Samaria mi fece rispondere che non dubitassi, che per questo non vi sarìa mancamento, et hora si vede il contrario; ma io farò senz' altro pigliare i capitani, e truovandoli colpevoli, ne farò la dimostratione che conviene; e quando il mancamento sia stato dalla parte d' esso Ragozzi, li commandarò che venghi da V. Altezza, perchè anco da' servitori et affettionati di V. Altezza, che non sono Ungheri, intendo qualch' altra negociatione di costui et altri magnati. Ma come non ho potuto ancor ridurla al chiaro, non posso per hora dir d' avantaggio; ma ne darò poi aviso a V. Altezza.

Hieri [2] fui forzato, per molti rispetti, a caminar tre leghe sin quì a Béltök; ma le leghe furno tanto grandi, che l' infanteria non arrivò se non all' otto hore di notte, di maniera che per la strachezza delli animali che tirano l' artiglieria, son necessitato a far *alto* hoggi in questo posto, e dimani me ne andarò due leghe de quì al posto

---

[1] Ld. Basta 104. sz. a. levelét.
[2] Vagyis október 31-ikén.

di Piskót; e da là penso allogiare sopra il fiume Er,[3] et ivi aspettar la resolutione dil Transilvano; e quando non vogli giuntarsi con noi (sì come mi scrive il governatore di Sachmar haver inteso,) procurarò di fare ciò che potrò, conforme il tempo e l' occasioni; se ben credo che il Forgach non tardarà ad arrivare con la resolutione. Io mi vo giornalmente desinganando della volontà de' questi Ungheri, e credo fermamente ch' Iddio per i loro peccati gli habbi levato il giuditio; perchè tra gl' altri il Segnyei Miklós, non ostante le promesse fattemi per lettere, (che molto bene tengo custodite,) non ha poi voluto tentar il soccorso promesso con quei puochi Haiduchi, che voluntariamente volevano andarci, di modo ch' ogn' uno attende al suo particolare. E quando io non possi far altro, procurarò di metter genti ne i castelli, che V. Altezza mi commanda.

Il campo de' nimici tuttavia se ne sta all' assedio; e hieri[4] il Pethe László, che andò a battere la strada con ducento cavalli a quella volta, dice haver sentito a tirare molta artiglieria; et anco dalla parte di Zekelhid mi vien confirmato l' istesso: di modo che, quando bene il nimico si volesse levare dall' assedio, non potrà farlo senza che ne siamo avertiti; e subito se ne darà con ogni diligenza aviso a V. Altezza.

E' molto tempo che havea in animo di far sapere a V. Altezza la grande invidia, che mi viene portata d' alcuno che mi fa dell' amico,[5] il quale non cessa di calumniarmi et far ogni cattivo officio contra di me, sì come anco fece l' anno passato nella cosa di Vazzia; e se bene io scopersi questa negociatione, tuttavia la dissimulai, sì per voler mantenere l' amicitia, sì anco perchè ho sempre operato di modo tale, che per gratia di Dio, non mi è stato necessario mendicar scritture per mia giustificatione, sì come forsi altri han fatto. E se io fussi stato altrimente, non havrei acquistato diecesette gradi nella militia, come ho fatto.[6]

---

[3] Irva így: Eher, máskor meg: Ehr.
[4] Azaz október 31-ikén.
[5] Nevét kíméletből nem írta ki, de valószinűleg külön czédulán közölte, melyet elolvasása után megsemmisítettek.
[6] Basta e kijelentése rendkívül érdekes önéletrajzi adat.

Ho voluto far sapere questo a V. Altezza, acciochè sappi come passano le cose; perchè io sarò sempre pronto a dar buon conto delle mie actioni, e come ella resti sodisfatta, mi burlarò dil resto: e tra tanto non si manchară a quello che tocca il servigio di Sua M. Cesarea; etc.

Dal campo a Béltök, il primo Novembre 1598.

La infanteria alemanna et unghera delle frontiere adimandano denari, ma io li andarò trattenendo, come meglio potrò; tra tanto, se sarà possibile, V. Altezza ne soccorri.

Dopo questa scritta mi è sopragionto la lettera, che viene con questa, del governatore di Kálló; e subito ho mandato cavalli da tutte le parti per saper nuova, e di quanto intenderò, V. Altezza ne sarà di subito avisata.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

108.

[Kassa,] 1598 november 2.

Miksa főherczeg Bastának.

Bosszankodása Rákóczy Zsigmond hajdúi fegyelmezetlensége miatt. A Várad körüli hütlen magyarok megbüntetése, példaadásért kivánatos.

Etsi assueti iam quodammodo simus consuetudini Ungarorum, ut sciamus illos diu in campo perdurare non solere, tamen admodum male nos habet, pedites istos solutionis suae terminum, quasi dedita opera, eo usque distulisse, quando iam progredi eos Zekelhidam maxime necesse fuit. Quod eo minus ab illis expectandum erat, cum lustrationum magister ipsi Rakóczio pecuniam in hunc usum paratam in manus tradiderit, sicut ipse nobis refert. Sed tamen recte abs te factum, quod progressum illorum urgeres, ipseque, quantum potes, cum reliquo exercitu ad copias Transilvanicas contendas; quibus te enim coniunctum esse speramus, et vobis faustos felicesque successus a Deo optamus et precamur. Quid ad principem

ipsum scripserimus, ex adiuncto litterarum exemplo videbis; cum quo ita correspondebis, ne te aliquo astu aut dolo circumveniat: qui in re te non admonere debemus, sed tua te prudentia satis docebit.

De Ungaris Varadino profugis, si exempla placuisses, non male fecisses.[1] Sed si, etiam unus, illi qui cotidie aufugiunt, ante iudicem bellicum more regni citentur, atque condigna poena afficiantur, non abs re erit. Caeterum quod ad summam rei gerendae attinet, non opus est tibi quidquam praescribere, ut cui occasio et reliquae circumstantiae modum demonstrabunt; etc.

Datae 2. Novembris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

109.

[Kassa, 1598 november 2.]

Miksa főherczeg Bastának.

Segítségére küldi Rabus György hadi titkárt.

Cum te plurimis et quidem gravioribus negotiis occupatum, et inde tibi non semper vacare ad scribendum tempus sciamus, tum etiam paucos te rerum Varadiensium et Transilvaniensium expertos habere animadvertamus, *küldjük hozzád* Suae M^tis Caesareae secretarium bellicum, egregium Georgium Rabus, *megbízván őt,* ut tibi semper ad latus sit, et nobis de singulis, quae tu illi communicaveris, copiosius perscribat; *a mit pedig mondani fog, annak adjál hitelt.*[1]

Rabus csatolt előterjesztéséből azt is megértheted, mit kíván báró Preuner János-ezredbeli kapitányunk, Schmid N. ellen in facto honoris; *rendeljük tehát, hogy ezt az ügyet*

---

[1] Ez a válasz tehát Basta 104. sz. a. levelére vonatkozik.

[1] Kelte nincs kiírva, de megállapítható abból, hogy az 1598 november 2-iki levélnek 2. a sorszáma s így ez a 4-ik számú is ugyanaz nap kelhetett, mint a hogy a 6-ik számú is csak november 3-iki keltű.

aut iure, aut alio modo *megvizsgáld s nekünk átküldjed,* quo huius vel alterius innocentia, aut culpa apparere possit.[2]

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

110.

Piskolti tábor, 1598 november 3.

Basta Miksa főherczegnek.

Válasz. Újabb tárgyalások Segnyeivel. Bizalmatlan Rákóczy Zsigmond s a magyarok iránt, a kik tönkre akarják tenni az osztrák uralkodóházat. Bocskay István is őrséget rendelt Kereki várába.

Hieri sera mi capitorno le lettere di V. A. Serma di 30 dil passato,[1] conforme a' quali mi regularò in quanto lei mi commanda, e studiarò d' incaminare le cose in maniera, che l'Altezza V. resterà sodisfatta ; se bene sin' hora non ho nuova alcuna, nè dil Transilvano, nè dil Forgach, e pur hoggi è il settimo giorno ch' egli partì da noi ;[2] et io dubitando della instabilità di quel prencipe, mi sono fermato hoggi in questo posto di Piscot, per non impegnarmi più inanti senza saper come. E perchè veggo andare le cose alla longa, ho spedito in questo istesso punto il Samaria verso Zekelhid, acciò con ogni segretezza tratti con il Segnyei, se conforme alle promesse potesse introdurre mille huomini in Varadino, e levar tutte le difficultà che potriano esser tra noi e il Transilvano. E questa è una delle principal cause, che me ha fatto risolvere di non passare più inanti, per non dar suspetto all' inimico, e farlo star tanto più vigilante. E non vi è alcun dubio, che se questo dissegno pervenesse a notitia del Ragozzi, ch' egli a tutto suo potere cercarebbe d'impedirlo ; ma se il sudetto Segnyei si risolverà a far questo, io mandarò le genti di Sachmar, che hoggi deveno arrivare, sotto

---

[2] Ez külön levélben olvasható, de helykimélésből utóiratként közöljük, mert keltezése ugyanaz.

[1] Ld. kötetünk 105—106. sz. a.

[2] Tehát október 28-án indúlt el.

qualche pretesto ch' il sudetto Ragozzi non lo potrà sapere; perchè questa è una diabolica lega, che tende alla destruttione della Ser^{ma} casa d'Austria, ancor che dovesse esser con la ruina degli Ungheri; e vi sono per dentro alti dissegni, fomentati da nimici di V. Altezza, sì come ultimamente le scrissi. Ma io andarò dissimulando sin tanto che si sia fatto questo servigio. E poi V. Altezza li potrà con la sua prudenza provedere; perchè certo non conviene, che questo regno stia attaccato a un filo. Nel resto mi dicono che il Bochkai habbi posto presidio in Kereki, e per certificarmene ho dato ordine al Samaria, che se ne informi. E quando il Bochkai non l' habbi fatto, si procurarà di fare.[3]

Di tutti i corritori che innanti hieri [4] mandai a Debriz, Henczida et Zekelhid, non è tornato sin' hora alcuno d' essi; ma tuttavia sappiamo che l' inimico se ne sta all' assedio, e caso che si muovi (che non credo) con ogni diligenza V. Altezza ne sarà avisata.

Quanto alla negligenza degli Ungheri dil Ragozzi, che andorno per intrare in Varadino, di già ho scritto a V. Altezza ch' io farò pigliare i capi, e si procederà contro di loro con il rigore che merita una tanta sceleragine; solo sto aspettando che siano di ritorno al campo; etc.

Dal campo a Piscot, il 3 Novembre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

111.

Kassa, 1598 november 3.

Miksa főherczeg Bastának.

Intézze el Szabolcs vármegye panaszát.

Miként előre képzeltük, haec inclusa universitatis nobilium comitatus Szabolcs querela satis declarat, non parum molestos illis fuisse equites Silesiacos; *ügyüket*

---

[3] Ezzel Basta alaposan megkésett, holott megtehette volna, a mikor Miksa főherczeg először ajánlta.

[4] Vagyis november 1-én.

tehát hozzád küldjük, hogy benne pro iure belli *itélkezzél.* Facturus, quod iustum erit et nobis beneplacitum; etc.

Datae Cassoviae, 3. Novembris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

112.

Parma, 1598 november 3.

Farnese Ranuccio parmai herczeg Bastának.

Válasz. Készségét ajánlja.

Vettem szeptember 19-iki levelét,[1] et se ben m' è capitata tardi, m' è stato carissimo non solo intendere quanto mi participa con essa, ma la memoria che si conserva di me; *a mit köszönve, biztosítom, hogy* ove mi si presentarà occasione di poterle mostrar effetti della stima che faccio delli meriti et valor suo, *készséggel szolgálok, kérvén* ad avvisarmi talvolta delle cose di costà.

Di Parma, alli 3 di Novembre 1598.

(Fogalmazvány, parmai áll. levéltár, Carte Farnesiane.)

113.

Dengelegi tábor, 1598 november 5.

Basta Miksa főherczegnek.

Segnyei Miklós kétszinüsége. Forgách Zsigmond visszaérkezése Erdélyből, kedvező hirekkel. Az erdélyi segélyhad közeledése. Kenyérhiány. A székelyhidi katonák hanyagsága.

Dua giorni sono scrissi a V. Altezza come havevo mandato il Samaria a Zekelhid, per vedere se il Segnyei era d' intentione d' introdurre mille fanti in Varadino, e per quella via metter fine alle differenze che potevano nascere con il Transilvano, et anco assicurare quella piazza.[1] Ma il sudetto Segnyei (niente meglior d' alcun' altri) dice esser impossibile il poter metter gente, a tal che

[1] Lásd 40. sz. a. szövegében.

[1] Ld. 110. sz. a. szövegében.

per quella via non occorre altrimente pensarci. E come che nel castello di Kereki non vi sono altrimenti andate le genti del Bochkai, che si disse, esso Segnyei non ha havuto vergogna di mandarmi a dire, che se V. Altezza li volea donar detto castello, ch' egli ci havrebbe posto gente dentro; di modo ch' è più che vero, che quando egli ricercò la gente, havesse intentione di occupare quei castelli, e non di metterla in Varadino, sì come tante volte ha promesso; e così ogn' uno de questi Signori attende al suo particolare.

Si stanno aspettando alcune farine; e subito si mandaranno genti a essi castelli.

L' istesso giorno ch' io dispacciai a V. Altezza,[2] arrivò il Forgach con lettere di quel prencipe, piene di buona intentione, scusandosi di non potere venir' egli in persona, ma che mandarebbe Gasparo Kornis con dodeci mila huomini, computati i Valacchi, e tra essi non più di quattro mila e cinque cento fanti, et il restante cavalleria, con dodeci pezzi d' artiglieria. E quanto alle vittuvaglie, dice che egli non potrà sodisfare a tutti dua gl' esserciti, a causa della gran mortalità de bestiame ch' è stata in quei paesi.

Hieri poi [3] hebbi lettere dal sudetto Kornis,[4] il qual scrive che dominica [5] si truovarà in un certo villaggio detto Margita, dove mi aspetterà, parendoli che quel posto sia opportuno; e per questa causa hoggi mi sono mosso dal posto di Piscot, et allogiatomi quì vicino al villaggio di Dengeleg, un tiro di cannone dal fiume Ér, dove aspetto le genti di Sachmar con copia di vittuvaglie, delle quali si dubita che se ne havrà mancamento; e per quest' effetto mandai il Tekeli dal S[re] Bathori,[6] acciò ch' egli ne dia assistenza possibile, sì come anco rimandai

---

[2] Vagyis november 3-ikán érkezett vissza.
[3] Tehát november 4-ikén.
[4] Ez sincsen meg, mert Basta levelezése nem maradt reánk.
[5] Vasárnap, november 1-én.
[6] Ecsedi Báthory István értendő, kit Spontani is említ id. m. 74. l.

per quest' effetto il governatore di Sachmar; et tra hoggi et dimani spero debba arrivare qualche quantità di pane, per potere passar più innanti, già che da quì al sudetto posto di Margita non vi sono più di due leghe, le quali si potranno fare in uno giorno; e purchè le vittuvaglie non venghino meno, spero si debbi far qualche cosa di buono, poichè s' intende che i Turchi siano stracchi di star a quell' assedio, e molto consumati.

Sono tre giorni che non si sente tirare;[7] e vedendo quanto quelli di Zekelhid faccino mal il suo dovere, ho mandato là dui compagnìe d' archibugieri, acciochè in ogni modo procurino di pigliare lingua, ancorchè si sappi certo che l' inimico stia tuttavia nel suo posto;[8] etc.

Dal campo a Dengeleg, il 5 Novembre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

114.

Kassa, 1598 november 5.

Miksa főherczeg Bastának.

Válasz. Kétsége Rákóczy Zsigmond s a többi magyarok megbízhatóságában és hűségében. Basta dicsérete.

Nudiustertius circa vesperam allata est nobis epistola tua, qua exponis, per Rakóczium ex retentione solutionis militum factum esse, quod succursus Varadinum destinatus remoratus sit.[1] Ideoque te in capitaneos eorum, si culpabiles deprehendentur, animadversurum, sin vero culpam in ipso Rakóczio haerere senseris, te illum ad nos ablegaturum. De capitaneis quidem recte: nam statuendus tandem aliquando modus petulantiae eorum, et aliis exemplum

[7] Ágyúzás tényleg nem is hallatszott ekkor, mert a török november 2-ikán felhagyott Várad ostromával s másnap el is vonult falai alól.

[8] Erről maga Basta is meggyőződhetett volna, hisz oly közel volt már az ellenséghez, hogy ágyúzását is hallotta.

[1] Basta e levelét ld. 107. sz. a.

erit; sed ita, ut probe exploratum habeas, an propria id malitia fecerunt, vel aliorum instinctu. A lustrationum enim magistro comperimus, milites istos omnes, cum facta lustratione eo mitterentur, omnes fuisse promptos et alacres, nec verbum ullum de solutione, aut expiratione mensis eorum fecisse. Immo ipsum Rakóczium dixisse, se illis facere proposuisse, quandoquidem omnes Varadinum destinati essent, si qui eorum istuc ingredi forte reformidarent, ut tum potius id indicarent atque sine ulla infamiae nota remanerent, quam postea aliis quoque torpidinis causae essent. Sed neminem inventum, qui non alacriter progressus sit, unde magis mirum eos tam subito animum vertisse, atque eam, quam mox tacuissent, causam repente praetexuisse. De ipso autem Rakóczio statim huc ablegando, si impedimenti reus deprehensus fuerit, nimis praeproperum videretur, propter varias considerationes, quae occurrunt, quamvis non sit extra suspitionem insignis perfidiae; nam simul et arces eius omnes, secretaque occupanda et alii eiusdem criminis conscii et affines comprehendendi essent, quod nunc commodo fieri non posse putamus, cum et hoc tempore exercitus noster exiguus sit, et nunc nulla ratione dissipandus, praesertim Germani, quibus hoc solum fidendum foret, cum Ungaris sint per quam lubricae fidei. Deinde etiam ob res transylvanicas adeo perplexas et turbatas, quas prius sedare, atque aliquo modo obfirmare oportere videtur. Verum nihilominus non abs re erit, eos ipsos capitaneos accurate examinare, utrum aliquid ab iis disci posset; atque etiam alibi diligenter indagare, ut rei certitudo deprehendi queat. Nam quod nobis ipsum quoque Nicolaum Segnyei vacillare, adeoque exercitum totum transylvanicum in dubio versari ostendis, an sese cum nostris coniungere velint, id totum ab huius Rákóczi technis profectum omnino existimamus; quamquam de exercitu transylvanico aliud expectamus, quemadmodum ex postremis principis litteris videre licet, quarum hic exemplum adiunctum habes: quare diligentem operam hic te ponere admodum cupimus, ut horum certi quid expiscari possis.

Qua in re tibi forte non deerunt homines, qui tibi suam operam locabunt.

De illo, quem sub specie amicitiae facta tua carpere, tacite innuis, non est ut multum sollicitus sis, tua enim gesta sic in luce versantur, ut haud facile ullius livore obfuscari possint; et si opus sit, vel nostra ipsorum attestatione, cui et praeterito anno et nunc abs te abunde satisfactum esse, libenter profitebimur. Tu saltem ita perge, et de nostra gratia bene persuasus esto.[2] Pecuniam, quae in via est, ex Silesia singulis horis expectamus; quamprimum advenerit, curabimus ad castra perferri, et confiniariis satisfieri; etc.

Datae Cassoviae, 5. Novembris. Anno 98.

Caeterum tibi quoque cathalogum mittimus eorum, qui accepta pecunia cum militibus suis non comparuerunt; de quibus sedulo inquires, atque poenas enixus sumes, praesertim [in] istum Litocki István et Békési Ferencz, nam ex ipsis forte etiam aliquid expiscari poterit de praedicto sene, quia ab illo condicti fuere et illi sanguine coniuncti sunt.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

115.

Dengelegi tábor, 1598 november 6.

Basta Miksa főherczegnek.

A török felhagyott Várad ostromával. Basta odamenetele így hát felesleges, de várja rendeletét.

Dopo haver hieri dato particolar conto all' Altezza V. di quanto sin' all' hora era seguito,[1] mi vennero su la mezzanotte nuove che l' inimico si era dil tutto partito dall' assedio di Varadino; ma come giudicavo esser necessario (prima di scrivere a V. Altezza) assicurarmi

[2] Miksa főherczeg ez elismerő sorai Basta működésének és érdemeinek szép bizonyítványa.

[1] Ld. Basta 113. sz. a. levelét.

meglio, ho aspettato sin' hora, che sono circa le due hore dopo mezzogiorno: nel qual tempo arriva un' Ungaro, che assicura havere parlato con i nostri della fortezza, et haver ricevuto da essi qualche aiuto di pane, e che li inimici erano partiti credo il mercore,[2] e che il vecchio governatore di quella piazza era morto;[3] sì che non occorre metterci alcuno dubio che la cosa non sia vera, dispiacendomi infinitamente di non haver potuto venir alle mani con quest' inimico. Ma poichè se ne è andato, non occorre dir altro.

Non si maravigli V. Altezza, se si è tardato tanto in sapere questa partita dell' inimico, perchè di quante truppe ho mandato fuori, niuna di esse ha mai portato lingua sicura; e da dove questo procedi, spero poterlo referire all Altezza V. in viva voce. Solo dirò che in questo istesso punto invio al Sre de Redern, acciò m' avisi se gli fa bisogno di qualche cosa per sicurezza di quella piazza, e che procuri quanto prima d' adoperarsi dil castello di Kereki et altri, perchè io da quì gli mandarò la gente ch' egli mi chiederà, nè mi partirò da questo contorno, senza dar l' ordine possibile alle cose di qua. Tra tanto l' Altezza V. mi potrà far avisato, se ella commandarà altro; etc.

Dal campo vicino a Dengeleg, il 6 Novembre 1598.

P. S. Dopo scritto questa, mi è sopragiunta l' inchiusa,[4] in conformità di quanto di sopra aviso l' Altezza V.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[2] Nem november 4-én, miként gondolja, hanem már 3-án korán, a reggeli nagy köd homályában, mire Redern hálaadóimára rendelte megmaradt 700 főnyi őrségét, azt rábízta Nyári Pálra s maga 5-én megindult Basta tábora felé; *Történelmi Tár* 1878. évf. 115. l.

[3] Várad parancsnoka, az öreg Király György az 1598 október 17-iki kemény ostrom alkalmával sebesült meg és 24-én d. u. 6 órakor halt bele sebeibe; Redern Menyhárt hivatalos jelentésében, a *Történelmi Tár* 1878. évf. 111. és 113. l.

[4] Érti Zólyomi Miklós 117. sz. a. közölt levelét.

116.

Dengelegi tábor, 1598 november 6.

Basta Rákóczy Zsigmond abauji főispánnak.

Annyi különböző hír kószál naponta a török előnyomulásáról, hogy kérem, értesítsen azonnal, si quid certi de hostium excursionibus *vesz.*

(Elveszett vagy lappang; Rákóczy 121. sz. a. válaszából.)

117.

Székelyhíd, 1598 november 6.

Zólyomi Miklós Bastának.

A török november 1-én elvonúlt Várad ostroma alól.

Nagyságodat, mint uramat ezért kelleték levelemmel megtalálnom. Az török Várad alól elment, ma öted napja,[1] egynehány ember jött ki belőle. Ngodnak elébb megírtam volna, én azt hittem, hogy Ngodnak ez ideig hírré adták. Ngodnak bizonyoson irhatom, Ngod bizonyoson elhigyje; stb.

Datum ex Zekelhid, 6. Novembris. Anno 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

118.

Kassa, 1598 november 6.

Miksa főherczeg Bastának.

Terjessze elő gyalázója elleni panaszát. A Buda alatti keresztyén seregek kudarcza.

Siquidem perfidia istorum hominum eousque prorumpsit, ut nisi mature supprimatur, verendum sit, ne universa secum trahat, idcirco non nobis solum et Caesareae M^{ti} rem longe acceptissimam, sed et publico bono utilissimam feceris, si omnes actiones et machinationes illius

---

[1] Tehát november elsején.

perfidi nebulonis, quem nobis iam aliquoties nominas, accuratissime indagaveris, atque observaveris ; et quidquid de eo et complicibus eius compertum habes, aut adhuc compereris, nobis particulariter perscripseris, quo tempestivius de remedio cogitare, et Suam M[tem] informare possimus. Reliqua omnia tuae prudentiae et vigilantiae committimus, et tui honoris pariter atque aemolumenti cupidissimi sumus.

Datae Cassoviae, die 6. Novembris. Anno 98.

Hodie allatum nobis est, ex inferioribus castris, nostros, postquam oppugnationem superioris civitatis Budensis frustra et cum damno tentasse, et subsidia Pestium venisse, Tartarosque versus montana depopulatum excursitare vident, discessum parare ; nihilominus tamen etiam extremam fortunam tentare velle hoc pacto, ut denuo actis cuniculis per certos homines, aerifossores, quorum trecentos nuper acceperunt, atque supposito pulvere superioris urbis partem disiiciant, atque ipse Schwarzenbergius cum mille armatis, (quos Köriczer vocant) ex insidiis impressionem faciat, reliquo exercitu toto per ordinem ad discessum disposito. Quomodo hoc consilium succedet, deinceps forte intelligemus.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

119.

Dengelegi tábor, 1598 november 7.

Basta Miksa főherczegnek.

Redern Menyhért érkezése. Gondoskodás Várad őrségéről és védelméről. A magyarok eltávolításával német ezredre bízzák. A magyar urak Szolnok ostromát kivánják.

Per il dispaccio che hieri mandai a V. Altezza, havrà inteso la retirata dell' inimico da Varadino.[1] Hoggi poi sul mezzogiorno arrivò il S[re] de Redern,[2] con il quale

[1] Közölve 115. sz. a.

[2] November 5-ikén indulván, Székelyhidon át ért ide Bastához.

havendo trattato dil stato di quella fortezza, habbiamo conchiuso che dimattina parta il luocotenente colonello dil Preiner con mille fanti sotto cinque bandiere, e che questo luocotenente habbi cura di quella piazza sin che da V. Altezza sia altrimente ordinato. E con questi si manda il Bornemisza Miklós con trecento cavalli per starci di presidio, et acciò si possino reparare i belluardi e batterìe. Si mandano di più trecento huomini de i comitati de Sachmar, e più altri cinquecento cavalli sotto il Pethe László, che serviranno di scolta a i sudetti Alemanni dil Preiner, e riconduranno l' infanteria di Slesia verso Tocchai. E quanto a i feriti et amalati si è dato ordine che quelli di Debriz con 100 carri li vadino a pigliare. Resta solo che si vadi pensando di mandar denari per quelli Alemanni, acciò si possino trattenere, perchè per adesso (per quanto esso S^re^ de Redern dice) pare che quella piazza non habbi bisogno d' altro, che di vino.

Il castello di Kereki fu veramente occupato dal Bochkai; ma in quello d' Adrian,[3] d' ordine dil S^re^ de Redern vi sono entrate le genti dil Celesti János.[4]

Quanto poi a i complimenti con i Transilvani che già erano vicini a noi, le cose sono passate in modo che il Kornis si è retirato in dentro sodisfattissimo, per quanto mostra con lettere responsive alle mie.

Questo è quanto si è fatto per remediare alle cose di qua, e lunedì [5] partiremo verso Kálló; e volendo tra tanto V. Altezza commandar qualche cosa, potrà inviar a quella parte, perchè in tre allogiamenti saremo al sudetto posto di Kálló.

Questi Signori Ungheri vorebbono che si facesse l' impresa di Zolnok, nè a questo ho saputo che rispondere, se non rimettermi a quanto V. Altezza mi commandarà; come huomo che non sa la qualità di quella piazza, ma bene desideroso di servire a Sua M. Cesarea; etc.

Dal campo vicino a Dengeleg, il 7 Novembre 1598.

---

[3] Ez Adorján, Csáky István kastélya.
[4] Szelestei János olaszosan írt neve.
[5] Tehát november 9-én.

P. S. Si è poi truovato convenire, ch' in vece de i mille fanti dil Preiner, ci vadi tutto il regimento intiero, e che gli Ungheri che sono in Varadino, eschino; e veramente credo sia meglio, per più rispetti.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

120.

Dengelegi tábor, 1598 november 8.

Basta Miksa főherczegnek.

Serjéni Mihály indúlása. A seregek fizetetlensége és élelemhiánya.

È parso al Serjéni Mihály venire da V. Altezza per le sue pretensioni; e perchè l' ho conosciuto molto zeloso et affettionato al servigio di Sua M. Cesarea, non ho potuto lasciar d' humilmente raccomandarlo a V. Altezza, se ben so esser superfluo, conoscendolo ella meglio de me.

I trecento cavalli, che hieri sera scrissi a V. Altezza esser stati ordinati sotto il Bornemisza di presidio a Varadino,[1] hanno rimostrato la loro necessità, e ch' andando in una città desolata, come quella, dicono non poterci stare senza denari, e che mentre si facci la provisione della paga, saranno forzati trattenersi nel contorno di Debriz: di che ne ho voluto dar aviso a V. Altezza; etc.

Dal campo vicino a Dengeleg, il 8 Novembre 98.

Il regimento dil Preiner non ha potuto partire hoggi per mancamento di vittuvaglie, ma senz' altro s' incaminarà dimattina; nè credo che manco noi potremo partire se non il Marte.[2]

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[1] Ld. az előző levélben.

[2] A jövő kedden, vagyis november 10-én.

121.

Szerencs, 1598 november 8.

Rákóczy Zsigmond Bastának.

Ónodi hirek az ellenfél mozdulatáról.

Tegnapelőtti levelére válaszolva, értesítem, miként hoc ipso momento praesentibus inclusas Ónodio attulerunt, *melyből könnyen megérthető, hogy* hostis iterum propediem impressionem in aliqua loca facturus est; *úgy hogy* confinia enim militibus nimium sunt spoliata.

Datum in Serench, die 8. Novembris. Anno 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

122.

[Kassa,] 1598 november 8.

Miksa főherczeg Bastának.

Válasz. Segnyei Miklós és társainak megbízhatatlansága. Érdemök szerint fog a magyarokkal elbánni. Vigyázásra inti Bastát velük szemben.

Epistolam tuam quinta huius prope Dengeleg datam,[1] hodie post prandium accepimus. De Nicolao Segnyei, etsi aliter speraveramus, videmus tamen eiusdem farinae cum reliquis esse. Nam nescimus quid protervi nobis hodie per proprium servum suum denunciari iussit, missis simul literis, quas ad ipsum Stephanus Bochkai dedit, ex quibus haud obscure elucet meram inter eos collusionem esse; et fortassis melius est, quod is cum istis militibus, qui omnes Rákóczio addicti sunt, illuc ingressus non est. Quid enim, non sub fuco amicitiae, proditorie designare potuisset; propterea, si De usnostros coenatus felici successu aliquantulum iuverit, decrevimus omnia ista castella istis capitaneis dispertire, qui suam fidem in

[1] Ld. 113. sz. a. szövegében.

obsidione probarunt, ut ea ratione et ipsi fructum praestitae fidei ac constantiae, meritorumque capiant, et praesidium Varadiense firmius sit. Quam ob rem ut ea ipsa castella, quantum potes, nostrae potestatis facias adnitere.

De hoste nobis à capitaneo Kalloviensi et iudice Debricensi [2] significatum fuit, eum soluta obsidione discessisse. Verum tuae literae diversum nunciant. Sed cum et hostes ipsos languidos iam confectosque labore diuturno ac obsidionis pertensos putas, tibi felices successus a Deo ex animo optamus et precamur; nisi quid impedimenti ab annona iniicietur, quam te a Bathoreo vix impetraturum valde veremur. Quippe qui et ipse unus e corollario sit: quin vero et tu etiam caute ac circumspecte ambula, quia adeo cuncta fraudis perfidiae atque proditionum plena videmus, ut nusquam tuto fides sit. Casparis Kornisii quidem aliorumque integritas, quorum nomina tibi per Tholdium [3] misimus, nobis aliquoties praedicata est. Sed quis pro illis spondebit? Ungari cum sint omnes, et quod magis est, Transylvani: vide igitur, et cave. Mira nobis ac secreto indicavit Polonus quidam Stanislaus Damaracki, qui nunc apud te in castris est, et forte tibi notus, quem et eo nomine tibi commendamus; sed tamen ut Polonum, non quod de eo quidquam suspicemur, sed quia nusquam satis tuto. Atque ita te et exercitum, totumque negotium ac successum illius Dei Optimi Maximi curae ac protectioni precibus ac voto commendamus, atque hunc praesentium latorem aulicum nostrum Casparum Malich dedita opera ad te ideo expedivimus ut de omnibus uberius certius ad nos scripto referret, quandoquidem alias incerta tantum nobis adferuntur. Vale.

Datae 8. Novembris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[2] Duskás István, debreczeni bíró.
[3] Értendő szalontai Tholdi István.

123.

Dengelegi tábor, 1598 november 9.

Basta Miksa főherczegnek.

Gondoskodás Várad további sorsáról. Nagybánya megsegítése. Basta tervei. Thökölyi Sebestyén útja Miksa főherczeghez Szolnok ostroma ügyében.

Con la venuta dil S^re^ de Redern da V. Altezza non ho che dirle più di quello che hieri le scrissi,[1] tanto più ch' egli in voce informarà meglio l' Altezza V. Dirò solo che toccante al Ragozzi, et altri come lui, non ho alterato cosa alcuna, sendo che giornalmente son andato meglio penetrando le cose di qua, e quanto convenghi far passaggio di molte cose, aspettando meglior occasioni, e tanto magiormente hora, che per gratia d' Iddio le cose di Varadino sono passate più che bene: ma certo conviene che Sua Maestà proveggi a questo, perchè ogni minima disgratia che succedesse, sarebbe atta a causare qualche gran disordine, sì come più amplamente spero poter referire a V. Altezza.

È parso (e con molta ragione) al S^re^ de Redern, che in Varadino non si mettessero alcuni capitanii fugitivi, che dovevano andare con il Bornemisza di presidio in quella piazza; in consideratione di che (non havendo esso Bornemisza più che 150 cavalli) gli ho concesso che ne possi levar altri 50, che per hora dovrà bastare, già che tutto quel contorno resta desolato: il che servirà per aviso a V. Altezza, acciochè (trovando così convenire) possi dar ordine dil pagamento.

Il segretario Rabus, insieme con il governatore di Sachmar, hanno rimostrato quanto convenghi mantenere in fede la città di Nagybánya, i cui deputati fanno instanza grandissima d' esser aiutati. E per quest' effetto il S^re^ de Redern et io habbiamo risoluto mandarci una compagnìa di queste dil Preiner, incaricata al governatore di Sachmar,

[1] Ld. a 120. sz. a. levélben.

e dimattina partirà senz' altro; sì com' anco partirò io con queste genti verso Kálló, e non trovando altro ordine da V. Altezza, passarò a Tocchai, e di là a Cassovia, tanto più che quest' Ungheri se ne fuggono, che non basta tutt' il mondo a retenirli.

Supplico humilmente V. Altezza voler scriver a Praga, acciò io possi saper l' intentione di Sua Maestà, senza haverci andare con tanta spesa et fatica; perchè quando non vi fusse luoco per me, mi metrebbe conto a saperlo, acciò potessi provedere a' fatti miei, tanto più hora con l' andata dil Ser^{mo} Alberto in Spagna,[2] dove andarei io ancora per haver qualche ricompensa della mia longa servitù; e se bene ho per due volte scritto di questo al S^{re} Rumpf,[3] non ho però mai havuto alcuna risposta; il che mi fa di nuovo importunare l' Altezza V. a farmi questa gratia; etc.

Dal campo vicino a Dengeleg, il 9 Novembre 1598.

Scrissi a V. Altezza che questi Signori Ungheri m' ha veano proposto la impresa di Solnok,[4] della quale pe molti rispetti che mi volsi mostrare lontano, ancor ch' io conoschi i puochi recapiti che mi potriano dare; hora essi mandano da lei il Tekeli per quest' effetto, e per quello che a me tocca, sarò sempre prontissimo ad ogni minimo ceno di V. Altezza, assicurato che quando si determinarà a questo, vorrà anco ch' io ci vadi con i recapiti necessarii;[5] etc.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[2] Értendő Albert főherczeg, Rudolf császár öcscse.

[3] Rumpf Farkas von Wullross császári titkos tanácsos, főudvarmester és főkamarás.

[4] Ld. 119. sz. a. levelében.

[5] Ezt a külön levélben egyidejűleg írt kijelentést helykimélésből utóirat gyanánt közöljük.

124.

Kassa, 1598 november 9.

Miksa főherczeg Bastának.

Válasz. Öröme Várad felszabadúlása fölött. Intézkedéseit helyesli, de őrség küldendő Huszt várába is. A többi had Tokajra vezetendő. A magyarok szolnoki vállalatában nem bízik.

Quantopere exhilarati fuerimus tuis atque Rederii literis hodiernis,[1] quibus deliberato obsidione Varadino et incolumitate illius confirmati fuimus, solus ipse novit Altissimus, cui hoc beneficium cum sempiterna gratitudinis recordatione acceptum referimus. Vestrumque consilium vehementer approbamus, quod statim pedites Germanos Preuneri, una cum equitibus octingentis Ungaris domini Ladislai Pethe et Nicolai Bornemissae, istuc custodiae, atque trecentos rusticos ad reficienda propugnacula convulsa, intromiseris, quibus nunc quoque, ut pecunia necessaria subito suppeditetur, in opere sumus. Et quia facile colligere possumus, eorundem militum Preuneri numerum non integrum esse, et vix ad illud praesidium Varadiense sufficere, nedum ut in alia quoque loca, ac praecipue Hustium et Nagybányám, quod summae necessarium est, distribui possint, admodum consultum existimaremus, ut defectus ex istis peditibus Silesiacis, qui adhuc integrae valetudinis essent diutius, et servire vellent, quandoquidem eorum terminus iam fere expiravit, restauraretur, et ex illis unum circiter vexillum Hustium collocaretur, eorumque patrocinium capitaneo Sakmariensi demandaretur, qui et inde Nagybányám defendere posset; nam id Caesaream M^tem^ summopere velle, antehac intelleximus, et alioquin rebus futuris multum profuturum esset. Id vero quo facilius cum istis militibus Silesiacis efficere possis, negotium hoc solutori eorum dedimus, ut una tecum pertractaret, qui iam istuc solutionem eorum omnium defert. Quo vero etiam magis

---

[1] Ez a válasz Basta 119. sz. a. levelére vonatkozik.

adhuc illi loco, Varadino nimirum prospectum sit, operae pretium statuimus equites cataphractos quingentes, Christophori Dückeri scilicet Sebastiani Luckii et Joannis Raieczkii, illuc imponere, quibus etiam unius mensis solutionem iam destinavimus. Et quandoquidem illinc iam non longe absunt, satius putamus, eos statim ex itinere istuc pergere, antequam Kalloviam revertantur, quam postea idem iter denuo regredi. De stipendio atque intertentione eorum nobis curae erit, ut imposterum quoque sine cura sint. Hoc pacto istas partes hac hieme satis munitas fore speramus, donec interim Caesarea Maiestas iis aliter provideat. Reliquum exercitum Tokajum reducendum existimamus, unde ad nos ipse hinc ad pauculos dies, quo de omnibus rebus consultaremus, excurrere posses; et Hussaros, quorum nullus amplius usus est, dimittendos, ne stipendium illis pro toto mense Novembri frustra dandum sit, quod mense Maio ac deinceps rusticis tantum incubando, acceptum non promeruerunt.

De vino aliisque rebus necessariis videbimus quantum opus sit, ut illis quamprimum suppeditetur.

Quod Ungari suadent, aliquid versus Zolnokium hac commoditate tentandum, idem ad nos quoque scripsit Rákóczius, uti ex adiuncto exemplo literarum eius videre licet.[2] Verum posteaquam maior ac melior pars copiarum in praesidia distributa necessario sit, Silesiacorum tempus expiraverit, et quantum fiduciae in Ungaris collocandum tu ipsemet iam expertus sis, non equidem videmus, quid nunc incepturi possint; quamvis, id quidem verum est, non infelices progressus Teuffenbachium quodam hoc ipso anni tempore circa Filekium totumque istum tractum fecisse. Ideoque Rákóczio respondimus, si quid ipse iste cum Ungaris suis hac in re fideret, non obstare nos, quominus fortunam experiretur. Sed de hisce tecum plura coram agemus, atque interim Rederium avide expectamus; etc.

Datae Cassoviae, 9. Novembris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[2] Nincs a fogalmazvány mellett.

125.

Dengelegi tábor, 1598 november 9.

Basta Miksa főherczegnek.

A Preuner-ezred legénysége nem engedvén a létszám megszakítását, a szatmári kapitány küld egy lovascsapatot Nagybánya erősítésére.

Scrissi a V. Altezza come tra il S^{re} de Redern et me si era determinato di mandar una compagnìa dil colonello Preiner in Nagybánya;[1] ma le difficultà, che si sono presentate nel voler separare questo regimento, sono state tali che m' han fatto mutare resolutione, sì come l' istesso colonello, apportatore di questa, potrà più amplamente dire a V. Altezza. Ma per non mancare al servigio di Sua Maestà, ho fatto ch' il governatore di Sachmar (per interim) ci mandi la sua compagnìa de cavalli, che sarà l' istesso, già che quella città ha da essere diffesa solo con la reputatione dell' haverci Sua Maestà dentro il suo presidio; sopra di che esso governatore volentieri esseguirà quanto gl' è stato imposto, ma conviene che V. Altezza commandi che li siano pagati i cavalli di più, che d' ordine dil dottor Pez furno levati più dell' ordinario; sì come anco restarà servita commandar a quel governatore ciò che ulteriormente dovrà far sopra questo particolare; etc.

Il 9 Novembre 1598, dal campo vicino a Dengeleg.

Sendo venuti da me la compagnìa d' archibugieri a cavallo di Sachmar, per dolerse di che non hanno ricevuto quanto gl' altri soldati pari loro,[2] non ho potuto di meno ch' alla loro richiesta io non supplicassi V. A. Ser^{ma}, che si degni haverli per reccommandati in ciò che pretendono circa alle loro paghe; etc.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[1] Ld. 123. sz. a. levelében.

[2] Utóiratként közöljük Basta e sorait, melyeket egyidejűleg külön levélben közölt a főherczeggel.

126.

Szaniszlói tábor, 1598 november 10.

Basta Miksa főherczegnek.

Báthory Zsigmond titkos terve, hogy Váradot elfoglalja, minek hirére Basta Preuner ezredest 600 emberrel Várad felé indítá. A magyar urak engedetlensége. A tatárok közelsége.

Con l' arrivo dil S^re^ di Redern, et con altre che ho scritto a V. Altezza, havrà ella inteso l' ordine che si è dato per sicurezza di Varadino, et insieme com' io mi era incaminato alla volta di Kálló, con dissegno di ripassare il Tibisco a Tocchai, se da V. Altezza non mi venea commandato altro.

Hieri sera poi fui avertito dall' istesso amico, che altre volte ho scritto all' Altezza V. haver' egli inteso d' alcuno principale, ch' il dissegno dil Transilvano era di tentare furtivamente Varadino, imaginandosi che per stare aperta in molti luochi, e con non molta gente, di poterla occupare. E parendomi haver dil verisimile, dispacciai nell' istesso tempo al luocotenente colonello dil Preiner, che visto la mia lettera, con ogni diligenza possibile, lasciando tutt' i impedimenti indietro, insieme con le bandiere, la persona sua s' incaminasse a quella volta con sei cento huomini spediti, e che non cessasse di caminare giorno e notte ; sì che voglio creder che sendo egli soldato, e che sa quanto questo importi, non havrà lasciato di farlo, e senz' altro vi sarà questa sera, perchè le mie lettere l' havrà ricevute prima della mezzanotte, e non potendo egli esser più lontano di Varadino di quattro leghe, senza dubio, come ho detto, v' arrivarà hoggi. Sarà bene che V. Altezza gli scrivi quanto prima e gli commandi che facci reparare le batterie da i suoi soldati, se non ve ne saranno altri, perchè questi Signori Ungheri non hanno voluto altrimente dar i 300 fanti che scrissi a V. Altezza, che dovevano andare per travagliare, allegando esser contra i loro privilegii.

Nel resto havendo quì inteso alcune nove di Buda

che non mi piacciono troppo, mi risolvo di caminar gagliardamente sin' a Tocchai per tutto quello che possi occorrere; già che i Tartari si ritruovano verso Zolnok, e facilmente potriano far una scorsa per queste parti, e non truovandomi molto provisto, nè d' infanteria, nè di cavalleria, non sarei senza qualche pericolo; etc.

Dal campo a Stanislau,[1] il 10 Novembre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

127.

Nyiregyháza, 1598 november 11.

Basta Miksa főherczegnek.

Válasz. A három kijelölt német kapitány nehézségeket támaszt, a sléziai gyalogsággal Basta meg nem is mer beszélni, mert az ő szavára úgy sem mennének Husztba. Tatár-hirek.

Non prima d' hoggi a mezzogiorno mi è capitato la lettera di V. Altezza di 9 di questo:[1] tal' è la diligenza di questi postiglioni! Ho trattato con i tre capitanii che V. Altezza commanda mandassi a Varadino, e li ho truovati tutti pieni di difficultà, havendo però risoluto di venire dua di loro dall' Altezza V^{ra}, lasciando le loro genti vicin' a Kálló. E quanto all' infanteria di Slezia, che V. Altezza desidera si mandasse a Hust et Nagybánya, io non ho osato scriverli cosa alcuna, sapendo certo che per me non si sariano mossi; giudicarei molto meglio che l' Altezza V. scrivesse loro et inviasse le lettere al governatore di Sachmar con ordine che li andasse a truovar, e concertandoli, incaminarli come egli saprà fare; nè sarà difficile il truovarli, già che non usciranno di Varadino più presto che dimani.[2]

Con il Ragozzi non ho potuto trattare cosa alcuna sopra la propositione fatta, perchè egli partì hieri verso casa sua [3] molto mal trattato dalla gotta.

---

[1] Szatmármegyei község.

[1] Közölve 124. sz. a.
[2] Tehát november 12-ikén.
[3] Vagyis november 10-ikén.

A Kálló mi sono sopravenuti da Debriz gli avisi, che V. Altezza vedrà quì inchiusi ; [4] e perchè vengo assicurato che da questa parte di Zolnok vi sia qualche numero de Tartari, ho usato diligenza d' arrivar quanto prima a Tocchai. E perchè l' artiglieria era mal fornita d' animali per tirarla, ho lasciato quattro pezzi in Kálló, acciò non mi fussero d' impedimento ; e dimani sera, con l' aiuto de Dio, spero esser a Tocchai, dove arrivato che sarò, verrò da V. Altezza per veder ciò ch' ella mi vorrà commandare ; etc.

Dal campo a Nirighas, il 11 Novembre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

128.

[Kassa,] 1598 november 11.

Miksa főherczeg Bastának.

Lovasainak nagyrésze elbocsátandó. Ezért küldje a kijelölt kapitányokat feléje ; maga is haza sietvén.

Quandoquidem videmus tempus et occasionem rei alicuius gerendae non tantum elapsum iam esse, atque copias nostras per se exiguas, adeo attenuatas, ut cum iis nihil fere suscipi amplius possit ; verum etiam a quaestore imperii, Zacharia Geizkoffler [1] admoniti simus, eum alendis iis ulterius non sufficere : eapropter constituimus, eos equites, qui adhuc in nostro stipendio sunt, plane dimittere. Quare Trautmannsdorfio, Kolonitschio atque Sinsich et Joanni Leonhardo ab Yell, nostro nomine indicabis, ut sese una cum omnibus equitibus atque impedimentis suis ad proximum diem solis aut lunae [2] huc certo conferant, seseque dimissioni accomodent, neque hac in re moram ullam admittent. Nam stipendia illorum [3] ulterius

---

[4] Ezek közt csupán Duskás István debreczeni bíró (Debreczen, 1598 november 11-iki keltű) levele van meg, melyben Bastát *providi Petri Szabó, civis oppidi Tur* levelére utalja. (Eredeti, innsbrucki ht. ltár, Ambraser Akten.)

[1] Magyarul birodalmi fillérmesternek hívták.

[2] Tehát november 15—16-ikára.

[3] Hibásan így írva : illius.

prorogare nobis integrum non erit. Reliquos, Dückerum nimirum, Luckium atque Raieczki te iam ex itinere Varadinum destinasse, ut nudiustertius mandavimus, omnino putamus. Te vero ipsum cum tuismet etiam expectamus, quando et Silesiacorum tempus quoque iam expiravit, quorum solutionem atque dimissionem ipsorum solitor iam solus istuc fert. Nisi forte hoc unum te detinebit, quod etiam tibi iniunximus, ut nempe ex ipsis Silesiacis peditibus, qui integrae sanitatis adhuc essent, et servire vellent, Preuneri lacunae te praesente redintegrentur; quod quidem valde utile ac necessarium discimus.

Datae 11. Novembris. Anno 1598.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten

129.

Tokaj, 1598 november 13.

Basta Miksa főherczegnek.

Válasz. Debreczeni hirek az ellenségről. Konarski kapitány hüséges szolgálata.

Hieri sera sul tardi mi capitò la lettera di V. Altezza sopra il particolare della reforma de queste genti,[1] e nell' istesso tempo diedi ordine al capitano Hans Lienhart, s' incaminasse alla volta di Cassovia con le sudette genti; e senz' altro arrivaranno dominica o lunedì, et io ancora spero esserci l' istesso giorno.[2]

Quanto poi all' infanteria di Silesia, scrissi a V. Altezza esser meglio, che ella havesse mandato ordine di quanto s' havea a fare al governatore di Sachmar, come quello che più facilmente la poteva incontrare; e le lettere dell' Altezza V. havrebbono di gran longa fatto maggior frutto che le mie, già che quelle genti non mi conoscono, nè m' havriano dato credito alcuno; etc.

Il 13 Novembre 1598 da Tocchai.

---

[1] Ld. előbbi sz. a. szövegében.

[2] Vagyis november 16-án.

P. S. Mentre sto scrivendo questa, arrivano gli huomini di Debriz con gli avisi che V. Altezza intenderà da essi; e sarà facil cosa che il nimico habbi dissegno di dare il guasto al paese, conforme al primo ordine, che dicono havea il bassà; che per questo mi parerìa bene, che la reforma di queste compagnìe si differisce ancor qualche giorni, sin tanto che vedessimo il dissegno del nimico; e starò aspettando, che l'Altezza V. mi mandi nuovo ordine sopra di questo, et anco ciò che ulteriormente doverò fare, perchè non penso muovermi da quì; e tra tanto scrivo al Ragozzi, acciochè egli dal canto suo procuri di dar li convenienti ordini. E spero l' infanterie di Silesia debbino arrivare a tempo; e se pare a V. Altezza di far venire le tre compagnìe, che dovevano andar' a Varadino, non sarìa se non bene, perchè quì sariano di maggiore servigio; e potrà commandar ad alcuno de i capitanii, che sono a Cassovia, che vadino per esse.

In quest' istesso punto [3] ricevo le lettere di V. Altezza de 6 di questo,[4] che non posso imaginarmi dove habbino tardato tanto tempo; e sopra il particolare di quel mio amico ne darò particolar certezza all' Altezza V^{ra}, e non dirò se non il vero, e quanto sia pernicioso a Sua M. Cesarea il tener questo huomo in questa provincia con authorità; e con la prima commodità V. Altezza havrà tutte le particolarità.

Il capitano Konarski viene da V. Altezza per conto della sua paga; m' ha anco pregato volessi dar conto a V. Altezza del suo portamento in questo viaggio: sopra di che non posso dir' altro, se non che si è governato molto bene, sì in quello che tocca al paese, come nel servigio di Sua Maestà; [5] etc.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[3] Ez beragasztott külön czédulán olvasható.

[4] Ld. 118. sz. a. közölve.

[5] Ez külön levélben lévén egyidejűleg írva, helykimélésből utóiratként közöljük.

130.

Kassa, 1598 november 13.

Miksa főherczeg Bastának.

A magyar rendek ajánlotta szolnoki hadivállalat kivihetetlensége: pénzhiány és egyéb okok miatt. Válasz.

Ad ea, quae nobis Sebastianus Theökeöly nomine procerum Ungarorum proposuit, ut exercitum Zolnokium versus verteremus, iam ante tibi mentem nostram explicuimus.[1] Nec adhuc aliud consilium ullum videmus. Nam uti scis, potioribus Varadinum et alio destinatis, Silesiacorum tempus prope modum expiravit, quorum solutor ad dimittendos eos iam adest. Pro nostris equitibus solutionem ulteriorem Geizkoffler nobis iam negavit. Pro Ungaris intertenendis ex *dica* nihil amplius iam superest. Et, quod caput est, ipsimet sub finem huius mensis hinc discedere constituimus. Ut interim reliqua necessaria taceamus, sine quibus ea expeditio suscipi non poterit. Quare non videmus, quonam modo istuc versus movere debeamus; accedente insuper eo, quod hostium exercitus illic Tibiscum nunc traiicere, atque ibi hie maturus nunciatur. Tu igitur, uti coepisti, huc perge; ac Rákóczium, si ille suos conterraneos ad insurrectionem publicam pro patria cogere potest, fortunam tentare permitte.

Quod turmam unam peditum Nagybányám cum capitaneo Sakmariensi miseris, recte fecisti; et vellemus equites nostros quingentos quoque Varadinum ingressos esse; sed quid adferent, expectabimus.

De privato tuo negotio, quod nullum responsum Pragae nactus sis, non est quod mireris, siquidem et nos ad aliquot nostras litteras, iam a quinque septimanis et ultra, nullam syllabam accepimus.[2] Speramus tamen nunc indies per proprium cursorem nostrum, quem istuc ablegavimus. Neque etiam porro desistemus diligenter promovere, quae in rem tuam fore noverimus; etc.

Datae Cassoviae, 13. Novembris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[1] Ld. a főherczeg 124. sz. a. levelében.

[2] Ez jellemző a prágai udvar lassúságára.

131.

Kassa, 1598 november 13.

Miksa főherczeg Bastának.

Serjéni küldetése, hogy a seregeket télire elbocsássák. Nagybányára meg a szatmári kapitány küldjön őrséget.

Michaeli Serjénio mandavimus, ut milites Ungaros omnes sub suo ductu existentes, dimittat: quandoquidem tempus adversus hostem aliquid gerendi iam elapsum esset, constat; exceptis tamen istis trecentis, qui Varadinum destinati missique sunt, quibus de solutione providebimus. Reliquos, propter pauculos hosce dies dimidii mensis, per solutionem non merito praetendere debere arbitramur; itaque eis discedendi facultatem dabis. Similiter etiam Kosacos, ne frustra impensa fiant, huc ad nos ablega, ut quibus adhuc aliquid debetur, satisfiat. Ex Preuneri militibus Germanis putabamus unam turman Nagybányám missam, sed a Rederio intelligimus id postea mutatum esse; quare adhuc omnino volumus, ut una turma istuc per capitaneum Sakmariensem mittatur, donec iste numerus vel ex Silesiacis, vel aliunde resarciri poterit, nam id multis de causis necessarium est. Haec itaque sic fieri curabis; etc.

Datae Cassoviae, 13. Novembris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

132.

Tokaj, 1598 november 14.

Basta Miksa főherczegnek.

Debreczeni hír arról, hogy a török és tatár had átment a szolnoki hidon és Kálló felé tart. Basta intézkedései.

In questo punto, che sono le 9 hore della mattina, arriva uno di Debriz, mandato da quel giudice, con avisi che il visir insieme con il Tartaro passavano il ponte a Zolnok, con dissegno di venir alla volta di Kálló, et abruciare

tutto il paese di là del Tibisco. Questi parlano come testimonii di vista, perchè andorno a far presenti a i sudetti dui capi nemici, dubitando della lor città. Io scrivo al governatore di Kálló, acciò stia con la vigilanza che si richiede ; sì come anco invio dal Ragozzi, acciò stia attento dalla parte d' Agria, perchè sarìa facile toccarne arma per una parte, et intrar per l' altra ; et io tra tanto procurarò d' haver nuove di mano in mano per mandarle a V. Altezza ; etc.

Da Tocchai, il 14 Novembre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

133.

Tokaj, 1598 november 14.

Basta Cornazzani Antal prágai pármai követnek.

Váradi küldetésének története. Saját és az erdélyiek seregének erőtlen csekély száma az ellenségéhez képest. Basta haditerve. Gróf Isolano hősiessége Várad védelmében. A császáriak budai kudarcza, a mit Basta előre megjósolt.

Al partire ch' io feci con l' essercito verso Transilvania, pregai il S^{re} ambasciatore di Toscana,[1] che dovesse dar conto a V. S. Illma di quanto sin' all' hora era passato, perch' in vero non hebbi il tempo di poterle scrivere. Hora saprà V. S. che send' io arrivato a quei confini, e vicino a dui leghe all' essercito di Transilvania,[2] l' inimico levò il suo campo, e passò un fiume dui leghe da là,[3] che gli era alle spalle, et fece abbrusciare il ponte ; nè potessimo seguitarlo per questa causa, et anco per esser lontani ancor cinque leghe da Varadino, non ostante che havesse più d' ottanta mila Tartari et altre tanti Turchi, sì come viene confermato da schiavi et altri fugitivi renegati ; et nui ambi esserciti insieme non haveamo più di nove mila fanti, et da diece mila cavalli, con 24 pezzi d' artiglieria.

---

[1] Ez ekkoriban Cosimo Concini volt.
[2] Ezt Basta előbbi leveleiből nem tudtuk ily pontosan.
[3] Ez a Kőrös volt.

Et se ben tutte le nostre genti erano tali, che non si poteva promettere gran cose, tuttavia della maniera ch' io volevo procedere, non era del tutto fuori di speranza di far qualche cosa di buono; perchè il mio dissegno era d' occupar qualche sito forte, il più vicino all' inimico che fusse stato possibile, e fortificarmi in esso, e molestarlo giorno e notte, et necessitarlo di unir le sue forze, che senza dubbio m' havrebbe dato adito di mettervi furtivamente alcun soccorso; ch' era quanto si potea desiderare, nè era da dubitare ch' egli ne potesse impedire le vittuvaglie, perch' alle spalle ne restava la Transilvania, paese montuoso e pieno di boschi; ma forsi è stato meglio, che se ne sia andato, et a tenersi a quel proverbio, che: *Al nemico che fugge, fargli il ponte d' oro.*

Io procuro d' haver la relatione et dissegno di Varadino per mandarlo a V. S^ria^, et potendolo havere, verrà sotto questa; se non, sarà con la prima commodità. È certo che i nostri si sono immortalati nella diffesa di quella piazza, et in particolare il conte Isolano ci ha aquistato molta riputatione nell' haver fatto molte retirate et contramine, sì come testifica il S^re^ di Redern, che dentro era capo. Detto conte è uscito abbrusciato da i proprii fuochi artificiati, ma già sta fuori di pericolo.

I nostri poi s' intende habbino abbandonato Buda; e così s' impara, dispiacendomi infinitamente, che per questa volta sia stato indovino, perchè non mancò da me di rimostrarli gl' inconvenienti che potevano nascere volendo essi assaltare quella piazza munitissima di gente, et in tempo che l' inimico era in campagna armato; ma come i miei consigli erano suspetti,[4] hanno voluto desingannarsi.

Io non scrivo per hora al Ser^mo^ duca, ma lo farò come prima potrò havere il dissegno et la relatione; tra tanto la supplico voler far mia scusa con Sua Altezza; [5] etc.

Da Tocchai, il 14 Novembre 1598.

---

[4] Ezt Basta csakugyan bőven kifejté még tavaly, 4. sz. a. előterjesztésében.

[5] Néhány sornyi kivonata Ováry oklevél-másolatai II. füzete 1217. sz. a.

Külczíme: All' Illmo Signore mio osservandissimo, il S^{re} ambasciadore di Parma. Praga.

(Eredeti, nápolyi állami levéltár »Archivio Farnesiano« 172. kötege 233. sz. Másodpéldánya a mantovai állami Gonzaga-levéltár 533. csomagjában.)

134.

Kassa, 1598 november 15.

Miksa főherczeg Bastának.

A török mozgolódása miatt hadait egyelőre még nem oszlatja fel. A továbbiakról élőszóval tájékoztatja.

Etsi omnino iam constitueramus copias, quas adhuc habemus, omnes dimittere; attamen, postquam et ipsimet discessum nostrum aliquot dies differre cogimur, et hi rumores accedant hostem Zolnokii commorari, eas tamdiu retinendas putamus, donec certo videamus, quo se hostium exercitus convertat. Quamvis heri quoque a Filekio perscriptum nobis sit, quemadmodum ex inclusis litteris vides, cum partem aliquam Pestium praemisisse, unde sibi excursiones atque depredationes metuunt, atque ideo milites istos confiniarios domum remitti postulant. Quare non inconsultum nobis videretur, ut illi ipsi praesidiarii milites quam citissime istuc remittantur; caeteri vero Germani et Silesiaci adhuc in aliquo retineantur, nam Hungaros plane remanere non volumus, quia unde illi soluntur, amplius nihil superest. Sicuti nec ipsis quidem Kosacis: haec igitur ita curabis per eum, quem tuo loco reliquisti; de caeteris tecum, Deo volente, coram loquemur, nam te hodie adfuturum speramus.

Datae Cassoviae, 15. Novembris. Anno 98.

P. S. Non satis percipimus, tam contrarios nuncios hostem nunc huc versus aut Pestium Tibiscum traiicere, nunc iterum ab altera parte Kalloviam et versus illum tractum tendere; utcunque tamen sit, advigilandum omnino est. Verum si hac septimana nihil certi de eius intentione nunciabitur, postea nihil periculi fore spera-

mus, et tum ad sequentem diem solis [1] vellemus, equites nostros Germanos cum Kosacis huc venire, ut iis discedendi facultatem daremus.

Adiunximus tibi praeterea literas Ferrantis Rossi, quibus petit licentiam huc veniendi; si itaque eius praesentia ibi non opus esse putas, poteris illum huc dimittere, vel uti tibi visum fuerit. Vale, ut supra.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

135.

Tokaj, 1598 november 16.

Basta Miksa főherczegnek.

Reggelre megindúl Kassa felé, miután magyar katonáit már hazabocsátotta.

Già che dall' altra parte dil Tibisco non si sentono rumori, e che il Ragozzi assicura l' inimico non poter far danno alcuno da quest' altra parte a causa dell' acque grandi che vi sono, mi risolvo dimattina [1] partire con tutte le genti verso Cassovia, nonostante che per la lettera di V. A. Ser^ma^ de 15 di questo,[2] mi commandi soprasseder tutta questa settimana. Ma ho ordinato che si camini puoco a puoco, acciochè venendo qualch' aviso d' inimici, si possi tornar indietro con ogni prestezza; il che sarà un' istessa cosa, et arrivaremo da V. Altezza verso il fine della settimana, sì come commanda, et s' alligieraranno queste ville mezzo desolate. Tra tanto ho dato conto al Ragozzi, acciochè survenendo qualch' aviso, me lo possi far sapere.

Ho inviate le lettere di V. Altezza al governatore di Sachmar, sì come anco hieri feci dell' altra per il luocotenente colonello dil Preiner. E quanto al S^re^ Ferrante, egli partirà ancor dimani; etc.

Da Tocchai, il 16 Novembre 98.

---

[1] Tehát november 22-ikére.

[1] Vagyis november 17-én.
[2] Ld. előbbi számunkban.

Son più di tre giorni, e forsi quattro che mandai gl' Ungheri a i presidii et alle case loro.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

136.

Szántó, 1598 november 18.

Basta Miksa főherczegnek.

Gonosz hirek miatt megállapodott, sőt vissza rendelte előre küldött csapatjait, Bolet kapitányt a főherczeghez indítván.

Hieri partei da Tocchai per venire a Cassovia, sì come scrissi a V. Altezza; [1] e questa mattina, sendo alle nove hore arrivato a Santho, mi sono sopragionti gl' avisi che V. Altezza vedrà quì inchiusi; dil che stupisco pure assai, perchè havend' io mandato da esso Ragozzi il Samaria, mi mandò a dire, ch' io non mi pigliassi fastidio di cosa alcuna, perchè l' acque erano tanto grandi, che in modo niuno l' inimico potea passare, et hora si vede il contrario: dove che per non fallare ho resoluto fermarmi quì in Santho, e mandar al capitano Hans Lienhart, che mi è passato inanti, che facci ritornare indietro la cavalleria di Silesia, e tutte l' altre genti, insieme con l' artiglieria. Et io tra tanto mandarò da esso Ragozzi per sapere altre nove, conforme a quali mi regularò; et di man in mano l' Altezza V. havrà aviso di quanto succederà; etc.

Da Santho, il 18 Novembre 98.

Il capitano Bolet viene da V. Altezza per dirli in mio nome alcuna cosa d' importanza. La sarà servita ascoltarlo; ma che vi sia per interprete il S^{re} di Molart,[2] come quello che possiede la lingua francese; [3] e non sarìa se non

---

[1] Ld. 135. sz. a.

[2] Molart János, Freiherr zu Reinegg und Drosendorf, császári haditanácsos, később, pár év mulva, komáromi parancsnok is.

[3] Ebből tehát az tünik ki, hogy Miksa főherczeg nem beszélt francziáúl.

bene, che l' Altezza V. mandasse a far venir Nyári Paul come informatissimo di questo negotio; [4] etc.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

137.

Szántó, 1598 november 19.

Basta Miksa főherczegnek.

Rákóczy Zsigmond levele. Basta további seregősszevonásai.

Per gli avisi, che hieri mandai,[1] havrà V. Altezza inteso la causa che mi fece fermare in questo luoco; et hora di nuovo pur dal Ragozzi mi viene mandata la lettera quì gionta,[2] di modo che bisogna credere vi sia qualche cosa. E perchè da esso Ragozzi non ho potuto cavare cosa alcuna di fermo, toccante al posto che si potrìa occupare con queste genti, per impedire al nimicò il penetrar nel paese, ho mandato per il Serjéni Mihály, aspettando tra tanto che il Hans Lienhart venghi con le genti che s' erano incaminate verso Cassovia a ritruovarmi: se bene sin' a quest' hora non ho alcuna nuova di lui, non ostante che hieri gli inviassi dui cavalli a posta con lettere mie, ma spero haverne nuova hoggi prima di mezzogiorno. Ho anco mandato al capitano Roncone, che con ogni diligenza mi venghi a truovare con la sua compagnìa, e con l' altra che alloggia seco, sì come anco scrivo l' istesso a quello di Tocchai; in summa dal conto mio farò quanto si potrà; etc.

Da Santho, il 19 Novembre 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[4] Ezt a pár sort Basta egyidejűleg külön levélben írta.

[1] Ld. előbbi levelében.

[2] Következő számunkban közöljük.

138.

Szerencs, 1598 november 19.

Rákóczy Zsigmond Bastának.

Válasz. Ágybanfekvő beteg állapotában is hűségesen szolgálja urát és hazáját. A császári seregek helyőrségeül ajánlja Szikszót és Aszalót.

Literas Ill^{ri} ac Mag^{cae} Do. V^{rae} intellexi, quibus, quod capitaneis confiniorum, ut hostium irruptioni sedulo advigilarent demandarem, mihi scribit. Ill^{ris} ac Mag^{ce} domine, ego hoc aerumnoso statu meo, etiam ex lecto totis viribus Domino et patriae meae inservire studeo; ad confinia etiam frequenter scribere non intermisi. Verum quomodo capitanei confiniorum excursiones Turcarum et Tartarorum praesciant, omnino est impossibile; unius enim noctis spatio hoc iter ipse hostis facile emetitur, ubi fama eius narratur, ibi praesens conspicitur; quocirca contra hostes in confiniis parati semper milites requiruntur.

Cupit Ill^{ris} ac Mag^{ca} Do. V^{ra} cognoscere, ubi nam milites commodius possint commorari contra hostes ad servitium reipublicae. Quemadmodum iam Ill^{ri} ac Mag^{cae} Do. V^{rae} constat, militum Sacrae Caesareae M^{tis} campestrium certus et definitus locus est Szikszó, penes eam archibuserorum, cataphractorum Aszaló; huic autem rei nullam aliam occasionem praescribere possumus, quam paratam et promptam semper praesentiam, tempore praesertim ita postulante; nonnunquam enim hostis simulat se abiisse, interdum ex insperato excurrere consuevit.

Milites archibuserii cataphracti harum partium, sicuti et in modernis castris Ill^{ris} ac Mag^{ca} Do. V^{ra} animadvertere potuit, id quod mihi placeret, non sequuntur, nec immerito; nullum enim, ipsi et ego, ea de re a Sua M^{te} documentum habemus. Attamen, quoniam capitanei et duces eorum humanissimae existimationis sunt, ideo omnibus etiam Ill^{ris} ac Mag^{cae} Do. V^{rae} mandatis morem gerent: nunc autem ubi resideant, passim in pagis, vel Sepusii, ignoro.

Quod ad signum seu explosionem tormentorum attinet, id in confiniis observatur maxime; verum nudiustertius,[1] quo tempore explosio tormentorum in Ónod facta est, iam tunc reversus quoque de porta Ónodiensi fueram. Denique contra hos paratos hostes, paratissimis etiam militibus opus est. Ego ipse autem non exiguae fortunae, me una cum coniuge[2] et liberis, isto in pessimo loco, hoc adversae valetudinis meae statu, ubi aliorum me brachium sublevat, commisi; nam et huc facile hostis excurrere potest, in quo Deus altissimus defensor noster est; etc.

Datum in Serench, die 9. Novembris [3] circa primam nocturnam 1598.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

139.

Szántó, 1598 november 19.

Basta Miksa főherczegnek.

Ittléte veszedelmes lévén, indúl Kassára. Hadi hirek. A tatárok Miskolcz körül.

Sono doi giorni intieri che sto aspettando la cavallerìa di Slesia, insieme con le altre genti che seco condusse il capitano Hans Lienhart; e vedendo che tardano, e ch' il mio stare quì tanto tempo non è senza pericolo (non havendo meco altro che la mia compagnìa) mi partirò dimani venerdì[1] per il dritto camino di Cassovia; tanto più che dalle parti d' Agria non si sentono rumori tali, che si possi dubitare che voglino abbrucciare il paese (come si è detto ;) anzi dagli andamenti loro vo credendo, che queste siano genti venute per vedere, se l' Altezza V. voleva far

[1] Tehát november 17-én.

[2] Rákóczy Zsigmondnak három felesége volt, de hogy ekkoriban melyik élt: még a második, vagy már a harmadik, nem tudjuk megállapítani.

[3] Ó-naptár szerint keltezve, tehát 19-ike.

[1] Tényleg november 20-ika.

qualch' impresa, e mettersi nella piazza, ch' essi havessero visto ch' ella volea assaltare; perchè se l' intento loro fusse stato d' abbrucciar il paese, l' havrebbero esseguito subito all' arrivo loro, senza haverne dato tempo. Bene potrìa essere ch' io m' inganassi; ma l' apparenze (a mio giuditio) sono tali. E per li rispetti sudetti mi partirò dimani, com' ho detto; e caso che l' Altezza V. commandi alcun' altra cosa, io mi truovarò sopra il camino reale, che va da quì a Cassovia; etc.

Da Santho, il 19 Novembre 1598, a hore dieci di sera.

In quest' istesso puntó arriva il mio luocotenente, che hoggi mandai alla volta di Ónod, e dice che i Tartari hieri scorsero sin' a Miskolcz (sì come V. Altezza havrà inteso dalle lettere che questa mattina le mandai,) e ch' una parte di loro ritornò indietro verso Zolnok, et altri forzatamente tirorno verso Filek, sendoli stato occupato il passo dil pantano, o sia fiume, ma che non hanno abbrugiato altro ch' una casa; di maniera che mi vo confirmando nella mia opinione.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

140.

Kassa, 1598 deczember 5.

Basta Gonzaga Vincze mantovai herczegnek.

Várad ostromának térrajza. A törökök fegyelmezettsége. A várbeli védők példás kitartása. Basta váradi útja és teljesítetlen hadi terve. Miksa főherczeg rábízta Felső-Magyarország kormányzását. A Buda ostromában elkövetett taktikai hibák.

Credo che V. A. Ser^{ma}, per via del suo ambasciatore di Praga habbi succintamente inteso il successo del mio viaggio a Varadino; sì come anco mi trovo obligato di mandar all' Altezza V. la pianta di quella fortezza, con le batterie et mine fatte dal Turco, sì come la potrà vedere per il dissegno che vien con questa.[1] E certo è cosa da

[1] Ez ma már sajnos nincs a levélben.

stupire, che costoro ardischino fabbricar ponti et assaltare la faccia de i beluardi, senza batter i fianchi; da dove si può comprendere qual sia la ubedienza tra quelle genti, perchè da noi sarebbe impossibile poter indurre i soldati e guastatori a un rischio tale: niente di meno i nostri hanno diffeso quella fortezza con tanto valore, quanto si basti a credere. E tanto più meritano esser lodati, quanto che non erano più di mille ducento huomini; e servirà d' essempio a i buoni et valorosi huomini di ostinarsi a voler diffender le piazze, perchè di tante fortezze ho visto espugnare, non ne ho visto pigliare sei d' assalto. Conchiudo adunque, che questi Turchi sono huomini come noi, e forsi con manco esperienza, et una volta che si sustenti quella loro furia bestiale, creda V. Altezza, che perdono subito l' animo e il vigore; così, piacesse a Dio, che le cose di Sua Maestà fussero meglio intese da noi, che maneggiamo questa macchina, come sarìa facile a discacciare questo nimico dall' Ungheria. Ma se la guerra andarà inanti, spero impararemo a procedere, piaccia a Iddio non sia a nostre spese.

Oltre al sudetto dissegno di Varadino, mando all' Altezza V. un schizzo del camino ch' io pensavo tenere per approssimarmi a Varadino,[2] che era partendomi dall' allogiamento *A*, giontarmi con l' essercito dil Transilvano al villaggio dil *B*, da dove unitamente volevo aviarmi per la strada *C*, e con distender il mio essercito tra il bosco et il fiume procurar d' occupare i monti *E*, che l' ultimo di essi verso la fortezza non è distante più de otto cento passi. Di modo che i nostri con l' artigliaria mi potevano commodamente dar calore, et io era come sicuro, che l' inimico [3] non m' havrebbe potuto diffender quei monti, nè meno vietare (per l' istessa ragione) che io non introducessi qualche soccorso nella fortezza, e che nol tenessi continuamente occupato, in modo che non havesse potuto attendere alla espugnatione. E credo vera-

---

[2] Ez sem lévén meg, jelzéseit nem tudjuk megérteni és elhelyezni.

[3] E levél parmai levéltári példányában még e közbevetett mondat olvasható: mancando d' infanteria.

mente che egli conoscesse molto bene tutte le predette cose, e di quanto puoco utile gli fusse la sua cavalleria, e che per questo si risolvesse d' andarsene; che fu causa che io me ne ritornassi da Sua Altezza quì a Cassovia, il qual si è poi compiaciuto commandarmi di restare al governo di questi paesi sin' ad altro ordine di Sua M. Cesarea. E se bene le cose di qua potriano stare in miglior termine, che non stanno, non mi è parso refutarlo, sperando che Sua Maestà non lasciarà di farmi gratia della confirmatione, o veramente di meglio accommodarmi.

Questo è quanto per hora posso dire all' Altezza V^{ra}, supplicandola humilissimamente di mantenermi nella sua gratia, e commandarmi sempre come suo devotissimo servitore; etc.

Da Cassovia, il 5 Decembre 1598.

Mando anco un dissegno di Buda, da dove l' Altezza V. potrà notar doi grandi errori, che sono stati commessi in quella espugnatione; l' uno di non havere prima d' ogn' altra cosa pigliato Pest, per assicurarsi de i soccorsi, e l' altro d'haver voluto perder e tempo, e gente in pigliar i burghi di Buda, che poi per la summa dell' espugnatione non li furno di niun giovamento: il qual errore fu anco commesso (per quanto intendo) nella presa di Strigonia, perchè come V. Altezza vede, fu poi battuta la città dalla parte della montagna. Ma il maggiore di tutti gli errori fu l' esser i nostri andati tanto tardi a quell' assedio, et in tempo che era molto bene presidiata, et l' inimico armato in campagna; (chè sì come andò a Varadino, fusse andato al soccorso di Buda, o venuto a noi) non so come sariano passate le cose. Ma senza dubbio Iddio benedetto gli levò il giuditio.

(Eredeti, mantovai áll. Gonzaga-levéltár 533. csom. Másodpéldánya a parmai áll. levéltárban.)

141.

Eperjes, 1598 deczember 5.

Miksa főherczeg Bastának.

Feljogosítja Jaslowieckit 100 gyalogos toborzására.

Kérvén minket nobilis noster sincere dilectus Jaslowiecki,[1] ut sibi in Poloniam revertenti liceat centum pedites Ungaros conscribere atque secum abducere, *ezt neki készséggel megengedjük*[2] *s kérünk,* ut non tantum illum hosce centum pedites ubicunque velit conducere permittas, sed et quantum potes, si opus sit, iuves, [et] eum omnibus humanitatis officiis nostro nomine prosequaris ; etc.

Datae Eperiesini, 5. Decembris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

142.

Poprád, 1598 deczember 9.

Miksa főherczeg Bastának.

Kubinyi Mihályt védelmébe ajánlja.

Conquestus coram nobis est egregius noster fidelis Michael Kubinyi, sibi enormiter iniuriam fieri quodam a Thoma Doscha contra expressas Suae Caesareae Regiaeque M^{tis} litteras protectionales, qui sese vi in illius bona ingerat ; et ob id a nobis humiliter petiit, tutelam eius tibi commendari. Quod ut, cognita ab eo peritius causa, facias, eiusque protectionem suscipias, te hisce clementer admonitum voluimus ;[1] etc.

Datae Popradii, 9. Decembris. Anno 98.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[1] Keresztneve Jeromos.

[2] Ezt az engedélyt az indokolta, hogy télire amúgy is elbocsátották a hadakat s így legalább ennek a száz embernek biztosítá továbbra is zsoldját, avagy megélhetését.

[1] Ezt a levelet a benne előforduló nevekért, meg azért közöltük, mivel a télire hazatérő főherczeg útirányát jelzi.

143.

Székelyhíd, 1598 deczember 15.

Basta Mátyás főherczegnek.

Tatár követek. Basta Várad felé indúl.

Tokajból indúlva Debreczenbe akartam menni, de kénytelen lévén erre felé jönni, itt hallgattam ki a tatár követeket.[1] *S mivel ezek* esser venuti appogiati sopra lettere reiterative del Ser^mo^ Massimiliano, *Kassára kisértetem őket; mialatt magam holnap Váradra sietek, hogy Szatmáron át mielőbb Kassára térhessek vissza.*

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 1271. l.)

144.

Székelyhíd, 1598 deczember 15.

Mehemed és Antal aga tatár követ vallomása Basta előtt.

Rudolf császárhoz sietnek uruk, a tatár kán részéről, hogy békét kössön és szövetségre lépjen vele. Basta kételye. — Hadi hírek a törökökről és vezérbasáról, a ki dimissis ad hibernia copiis, in Nandor Graeca hiemabit, *míg maga a tatár kán Boszniában várja a követség eredményét.*

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 1272. l.)

145.

Várad, 1598 deczember 18.

Basta Mátyás főherczegnek.

A német ezredet rossz állapotban találta, mert sokat szenved a magyar őrségtől. Gyors pénzsegélyre van szükség, mivel a váron is sok javitani való van, a miben a magyarok segédkezni nem akarnak.

Io venni quì a Varadino d' ordine dil Ser^mo^ Massimiliano, sì come più volte ho scritto a V. A. Ser^ma^; dove

---

[1] Vallomásukat ld. kivonatosan következő iratunkban.

arrivato truovai questo regimento molto lontano da quello ch' io mi credevo, perchè oltre all' essere desgustati da questi Ungari dil presidio, de' quali si lamentano che a posta fatta li faccino patire di vittuvaglie, li minacciano anco di volerli far stentar in modo, che spinti dalla fame habbino d' andarsene et abbandonare questo presidio. Ma a questo, prima di partire, spero darci il conveniente rimedio. Resta hora il più difficile, et è che come il regimento è de già intrato nel sesto mese, nel qual termine si finisse il tempo dil loro giuramento (per quanto me ha significato il luocotenente colonello) e non vogliono in niun modo restare, anzi pretendono essere licentiati et pagati; e di questo senz' alcun dubio i soldati me ne parlarano hoggi, già che hieri sera, per esser arrivato tardi,[1] non lo poteron fare. Di modo che mi è parso più che necessario di darne aviso all' Altezza V. acciò che quanto prima resti servita mandar reccapito bastante, a fine che questa piazza tanto importante non corresse qualche rischio.

Io havevo tra gli altri articoli della instruttione datami dalla sudetta Altezza[2] uno, che lasciando quì mille Alemanni, mettessi il restante (che secondo me saranno da quattro in cinque cento huomini) in Zakmar. Ma di questo non penso trattare, sin tanto che da V. Altezza non venghi il rimedio più importante, come di sopra si è detto; e se bene il vescovo presidente della camera[3] si truova quì meco, e che come buon servitore di Sua Maestà possi sperare ogni aiuto, tuttavia havendo questa piazza bisogno di molte cose, non sarìa se non molto a proposito che l' Altezza V. gli commandasse, che senza havere risguardo ad altro, che all' importanza di essa, mi vogli dar dalla camera ogni aiuto: perchè in vero bisogna rimediare necessariamente a molte cose, particolarmente alle vittuvaglie, molini, e restauramenti delle batterie; che se

[1] Ebből tűnik tehát ki, hogy Basta csak deczember 17-én este érkezett Váradra.

[2] Ez nincs meg Miksa főherczeg levéltárában.

[3] A magyar kamara elnöke ekkor Szuhai István váczi püspök volt.

bene questo luocotenente colonello in questo, et in ogni altra cosa, ha fatto molto bene il dover suo, tuttavia resta molto che fare, e tanto più, che la natione Unghera dil presidio, non ha mai voluto metter mano a fare cosa alcuna. In summa la principale difficultà consiste nel final pagamento di questi Alemanni, e nel haver qualch' altro denaro a buon conto del tempo avenire, acciò tanto più volentieri si gli dia occasione di dover restar. Sopra di che starò aspettando quel tanto l' Altezza V. si degnarà commandar.

Nel resto gli ambasciatori de' Tartari dovranno esser a Cassovia, dove staranno sin' ad altro ordine de Sua A. Ser[ma], sì come da Zekelhid le scrissi ; etc.

Da Varadino, li 18 Decembre 98.

(Eredeti, bécsi állami levéltár, Turcica.)

146.

[Várad, 1598 deczember 20.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Georgius Basta wegen Ankunft der tartarischen Abgesandten gen Debricz, Bezahlung des Preinerischen Regiments und andern Kriegsvolks und ob ihme nicht ein Anzahl Wallonen zu seinem Fürnehmen in Ober Ungarn geschickt werden kundte.

(1599. I. 2. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 102. No 10.)

Megjegyzés. Ezidőben az a szokás honosodott meg, hogy jelentéseiket a hadtestparancsnokok nem a bécsi haditanács elnökének, hanem Mátyás főherczegnek, magyarországi helytartónak czímezték s ő hozzá írva szövegezték is, holott azokat a haditanács bontotta fel, intézte el s a dolog természeténél fogva valamennyit a főherczeg nem is olvasta.

147.

Várad, 1598 deczember 30.

Basta Miksa főherczegnek.

A Preuner-ezredből mindössze 300 ember akar továbbszolgálni a várban. Igy is gondoskodni kell zsoldhátralékuk kifizetéséről. Erdélyi hirek. A vár nagyon rongált állapotban van. Bornemisza pénzét kivánja. A tatár követeket Kassára küldte.

Arrivai a Varadino pensando esseguire quanto da V. A. Ser^{ma} mi fu commandato sopra il particolare dil regimento dil colonello Preiner; ma li truovai tanto resoluti di non voler più servire, che non solo volsero esser separati, ma nè manco intentionati restare più longamente in questo presidio di quello che importa i sei mesi, che hanno promesso, che spirano (per quanto intendo) a i quindeci dil mese che viene.[1] E considerando io quanto importi, che questo regimento sia trattenuto in queste frontiere, gli ho proposto diversi partiti; all' ultimo il muster-mastro, il pagatore et io habbiamo conchiuso, che quì restino 300 huomini di loro, o puoco più, con un capitano, et pigliare per questo effetto tutto il mese di paga ultimamente mandato da Vienna, per dar sodisfattione a i sudetti 300 huomini; e mancando alcuna cosa, aggiongere de i denari che V. A. Ser^{ma} ha lasciato per pagare i Ungheri; di che il regimento si è contentato. E così seguirà, già che hoggi se ha havuto nuova i sudetti denari esser arrivati a Cassovia; di maniera che verrà a esser un' istessa cosa quanto al totale pagamento dil regimento, ma senza dubio converrà sia fatta maggior provisione de denari (sì come ho scritto al Ser^{mo} Mathias [2]) già che sendosi augumentati i presidii, sia anco augumentato la spesa. E perchè 300 huomini non pare che siano bastanti alla guardia di questa piazza, e che il sudetto mese di soldo non era bastante per sodisfare a maggior numero di quello si è lasciato, si è dato ordine che di Cassovia venghino

[1] Vagyis 1599 januárius 15-én.
[2] Ld. következő sz. a. levelében.

200 Alemanni, che staranno quì, fin che il Ser^{mo} Mathias habbi ordinato ciò che questo regimento ha da fare: avertendo però che i sudetti 300 huomini, che sono restati, saranno obligati non partirsi, quando anco il regimento fusse licentiato, salvo il capitano Schmidt, che non si è voluto obligare per più di tre mesi. Et oltre di questo siamo stati forzati a darli qualche cosa di più della sua paga per contentarlo; ma in termine tale che non sarà di conseguenza a gli altri. Et acciò che si possi haver quanto prima la resolutione, ho mandato dal Ser^{mo} arciduca Mathias un mio, che quanto prima sia di ritorno con essa, già che questo negotio tanto importa; e truovando il Ser^{mo} Mathias convenire (come in effetto conviene) che questo regimento resti, sarà necessario facci scriver, e gli assicuri del pagamento avenire; ma per manco spesa di Sua Maestà che si ristringhi il numero delle bandiere, e che secondo il bisogno si lascino separare; già che il governatore di Sachmar stride, rimostrando quella piazza esser molto debole, e haver bisogno di maggiore presidio. Ma in breve spero inviarmi a quella volta, e darci il rimedio, che per me si potrà dare.

Dalla parte di Transilvania si è inteso qualche movimento, se bene è andato in fumo, e si dice che il canzeliere,[3] insieme con il Bochkai siano destinati a Sua Maestà per ambasciatori: nientedimeno non conviene fidarsi molto, ma provedere in tempo alle cose necessarie, e remediare alle imperfettioni di questa fortezza, che sono infinite; nè so come sia stata tanto ben diffesa, perchè non ha in se altro di buono, che la forma. Tra tanto di necessità conviene truovar almeno quindeci mille talleri, per metterla quantoprima in termine, che si possi diffendere; altramente, se l' inimico venesse con solo vinti pezzi di batteria, sarìa impossibile che si potesse diffendere. E perchè la camera va molto retenuta nel spender, ho scritto al Ser^{mo} Mathias, commandi che, posposta ogni altra cura, attendesse alla restauratione di questa fortezza, et a munirla di vittuvaglie, e che havesse sempre un buon

[3] Ekkor Naprági Demeter vál. erdélyi püspök.

deposito, come quella che si truova sottoposta ad esser assalita da più d' un nimico et lontana dal calore naturale; e tra tanto con i puochi denari che habbiamo, s' andrà facendo quello che si potrà.

Le due compagnìe che V. A. Ser[ma] mandò in Nagybánya, cioè il Dücker et Luck, me hanno fatto intender non voler in niun modo restare più longamente in quel presidio, nè meno in servitio di Sua Maestà, se non sin' al termine che han promesso, che sarà a' 10 di Gennaro, o incirca; sopra di che ne ho parimente scritto al Ser[mo] arciduca Mathias, è tra tanto ho mandato che venghino alcuni deputati da quella città, per intender l' intentione loro per poterli dar il conveniente rimedio.

Il Bornemisza anco ha preteso esser pagato dil tempo, che ha servito in questa piazza, e non senza qualche difficultà l' habbiamo ridutto accontentarsi di seicento talleri per una volta; e così l' habbiamo rimandato a casa, et alligerito la spesa a Sua Maestà: resta solo dove truovar i denari per pagarlo, già che debbe esser pagato della *dica,* sì come ne ho scritto alla sudetta Altezza.

Sono da 10 giorni che arrivò un ambasciatore de' Tartari, con intentione (per quanto dice) di passar a Sua Maestà per conto di trattare la pace. Egli dice esser venuto senz' altro salvo condutto, che in virtù della lettera che V. A. Ser[ma] scrisse al suo prencipe; [4] e per questo lo feci honoratamente condurre a Cassovia, dove sta molto ben trattato, sin tanto che dal Ser[mo] Mathias venghi ordinato se dovrà passar inanti. Ch' è quanto per hora posso dir all' A. V. Ser[ma], supplicandola humilmente tenermi in gratia sua, e raccordarsi di me nel suo viaggio a Praga; [5] etc.

Da Varadino, il 30 Decembre 98.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[4] A tatár követek vallomását 144. sz. a. jeleztük.

[5] Ide indúlt most a főherczeg hosszas kassai tartózkodása után, hogy jelentést tegyen az eseményekről Rudolf császárnak.

148.

Várad, 1598 deczember 30.

Basta Mátyás főherczegnek.

Wegen des Breunerischen Regiments Abdankung, auch Erbau- und Proviantirung Wardeins.

(Elpusztult v. lappang; a haditanács 157. sz. válaszából.)

149.

[Várad, 1599 január eleje.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta schickt den Haubtmann Francesco Andreozzi zu sollicitirn die Bezahlung für des Preiners Regiment und anders Kriegsvolk, auch die Oberhungerischen Mängl und die Festung Wardein betreffend.[1]

(Jan. 20. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 102'. No 58.)

Megjegyzés. Mátyás főherczeg, magyarországi helytartó idejében az a szokás keletkezett, hogy a Bécsi udvari haditanács iratait s kivált a parancsnokokhoz intézett rendeleteket nem a haditanács írta alá, hanem Mátyás főherczeg, kinek nevében fogalmazták is őket a hivatalnokok. Mivel azonban a főherczeg itinerariuma nincs meg, óvatosságból a haditanácsot nevezzük meg a már elpusztult levelek és rendeletek írójául, nehogy esetleg Bécsből írónak mondjuk a főherczeget, mikor esetleg másutt volt az illető napon és időben. — Kivételt oly leveleknél teszünk, melyeknél oklevelesen tudjuk, hogy keltezésük napján Mátyás főherczeg Bécsben tartózkodott.

150.

Bécs, 1599 január 2.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Herrn Basta Antwort auf fünf undterschiedliche seine Schreiben, die Bezahlung seiner Compagnia und der andern

---

[1] Basta 1599 január 17-iki leveléből tudjuk, hogy Andreozzi kapitányt Váradról küldte fel a császári udvarba; ez állapitja meg e levél keltét.

400 Pferdt; item wegen des Preinerischen Regiments Hineinverordnung, der begehrten Anzahl Wallonen und Franzosen, die tartarischen Gesandten und anderes betreffend.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 73. No 5.)

151.

Bécs, 1599 január 6.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Idem [Basta] soll die tartarischen Gesandten von Cascha nach Wien alsbald beleiten lassen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 73. No 16.)

152.

Brandeis, 1599 január 7.

Rudolf császár Bastának.

Jóváhagyja Miksa főherczeg intézkedését, melylyel Bastát felsőmagyarországi vice-kapitánynyá kinevezte.

Postquam nobis Ser^mus frater noster archidux Maximilianus significat, se tibi pro ea, quam de tua fide ac strenuitate habet opinione, vices capitanei superioris circuli Hungariae ad nostrum beneplacitum ac ratificationem concredidisse,[1] nos id non benigne approbare non possumus.[2] Scribimus itaque ad Ser^mum fratrem nostrum archiducem Mathiam, ut instructionem ad te, et quae eo necessaria sint mittat.[3] Quoniam vero iam antea nobis

[1] E megbizatásáról Basta már 140. sz. levelében megemlékezett.

[2] Erre vonatkozó előterjesztését Miksa főherczeg már 1598 deczember elején megtette.

[3] Basta kinevezéséről Alessandro Naldi kapitány is értesült s arról a modenai herczeget Bécsből, 1599 január 29-én ekként tudósítá: È stato con publica patente confirmato il Sr Giorgio Basta *generalissimo* nell' Ongheria Superiore, et per suo aiuto al presente se li manda 4000 pedoni et mille cavalli. (Eredetije a modenai állami levéltár »Dispacci dalla Germania« 56. csomagjában.)

quaedam de quorundam in superiore Hungaria machinationibus, quae nos sollicitos habeant, nunciata fuerunt, tibi clementer iniungimus, num quid eorum dextre absque strepitu comperire ac deprehendere possis, ut diligenter inquireres, advigiles, nobisque ac Ser^mo fratri nostro archiduci Mathiae quicquid sit, ad proprias manus perscribas. Gratiam ea re nostram, qua te complectimur, magis promereberis.[4]

Brandisii, 7. Januarii 99.

(Fogalmazvány, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

Megjegyzés. A császári udvarnak Bastához intézett ennél korábbi irata nincsen. Ezt is azonban úgylátszik nem expediálták csak harmadfél hónap múlva, mivel Basta csupán 1599 márczius 22-iki levelében emlékszik meg róla; kötetünk 182. lapján.

153.

Kassa, 1599 január 17.

Basta Miksa főherczegnek.

Várad elhagyatottsága a katonák engedetlensége miatt. A tatár követ indúlása Bécsbe. Erdélyi hirek.

All' arrivo mio a Varadino scrissi a V. A. Ser^ma quanto era passato,[1] sì come anco ordinai al capitano Francesco Andreozzi, che a bocca meglio informasse V. Altezza. Mi sono poi sopragionte altre lettere dil Ser^mo arciduca Mathias, significandomi esser l' intentione di Sua M. Cesarea, che quì restino tre bandiere dil Preiner, insieme con li quattro cento cavalli dil Dücker et Luck; ma per quanto posso comprender, non sarà men difficile l' un dell' altro, perchè prima di prestare altro giuramento, la infanteria vuole esser pagata et licentiata, e la cavalleria in modo niuno vuol restare: per il qual effetto (stando io in Sachmar,) venne da me il capitano Dücker a farmelo sapere in nome de tutti gli altri, e perchè i deputati della città

[4] Rövid magyar kivonatát ld. az *Erdélyi országgyűlési emlékek* IV. k. 289. l.

[1] Ld. 147. sz. a. jelentésében.

di Nagybánya si lamentavano, che i soldati facessero molti disordini, fui forzato cavar quelle due compagnie, e di metterci sessanta cavalli di Sachmar, oltre a i cinquanta fanti che da principio il governatore di Sachmar havea mandato in detta città, sin tanto che dal Ser^mo Mathias arrivasse ulterior ordine. Et hora che ho inteso l' intentione di Sua Maestà et della sudetta Altezza, farò ogni opera che questa cavalleria resti; e per momenti sto aspettando i capitanii, che venghino da me.

Sia come si vogli, è di necessità che in queste parti resti almeno mille fanti per presidiar Varadino et Sachmar; nel qual luoco non ho truovato più di settanta huomini, e cinquanta, che dissi haver mandato in Nagybánya, che son' in tutto cento e vint' huomini. Et è pur di maggior circuito di Varadino,[2] e ci vorriano almeno cinque cento huomini ordinarii, oltre a quello che farìa bisogno per repararla et metterla in qualche buon termine, perchè in vero ne ha bisogno, sì come ho dato particolar conto al Ser^mo arciduca Mathias.[3]

Gli ambasciatori de Tartari, che scrissi a V. Altezza truovarsi in questa città, partiranno lunedì [4] per Vienna, ben accompagnati et provisti, conforme me ha commandato il Ser^mo Mathias: [5] nè per queste parti vi è per hora altro degno di darne aviso a V. A. Ser^ma, solo che vengo avisato che a cinque di questo partirno da Claudiopoli il vescovo cancellieri et il Bochkai per andar da Sua Maestà.[6] Ma sin' hora non ho nuova alcuna che siano passati; [7] etc.

Da Cassovia, il 17 Gennaro 1599.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

[2] Ez Szatmár vára nagyságáról érdekes tudnivaló.

[3] Ez a jelentése nem maradt ránk.

[4] Tehát január 18-án.

[5] Ezeket a csalfa tatár követeket Basta azonban csak 20-ikán indíthatta fel Bécsbe, a miről 158. sz. a. értesíté Miksa főherczeget.

[6] Ezeket Báthory Zsigmond küldte fel Rudolfhoz, megüzenvén, hogy hajlandó ismét átadni országát a tavalyi egyezség értelmében, holott egyidejűleg Báthory András biborost hivatta be Lengyelországból oly titokban, hogy e követségéről és szándékáról Bocskayék csupán Prágában értesültek.

[7] A tatár követeket Miksa főherczeg február 5-én, Mátyás főherczeg 8-án fogadta Bécsben, s felelt is előterjesztéseikre Hurmuzaki: Documente III/1. k. 323—329. l.

154.

[Kassa, 1599 január 17.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta bericht, dass er 350 Knecht in Wardein gelegt und von dem Preinerischen Regiment 3 Fähndl gericht und die Tartarischen Gesandten herausgelassen; item dass die 400 Pferdt zu Nagybánya ohne Assecuration ihrer Bezahlung nicht länger dienen wollen.[1]

(Jan. 29. kivonat, a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 102'. No 72.)

155.

Bécs, 1599 január 19.

Miksa főherczeg Bastának.

Elbocsáthatja pénzhiány miatt a nagybányai katonákat.

Nostra sponsione, duas illas equitum cohortes domini Christophori, nempe Dückeri et Sebastiani Luckii, in praesidio Nagybányensi hactenus remansisse, tibi constet. *Mivel azonban őket* thesaurarius imperii Zacharias Geizkoffler, *e hó végénél tovább fizetni se nem tudja, se nem akarja, megengedjük nekik,* ut sub finem mensis Januarii Cassoviae dimitti possint, *a hol még két havi zsoldot kaphatnak; egyébként ügyüket teljesen rád bízzuk.*

Datae Viennae, 19. Januarii. Anno 1599.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

156.

[Kassa, 1599 január 20.]

Basta Rudolf császárnak.

Giorgio Basta, Feldt Obrister Ambtsverwalter in Ober Hungarn bericht Ihrer Maiestät die ungleiche Fürgehen der tartarischen Potschaft.

(Febr. havi kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 103'. No 17.)

---

[1] Ez a kivonat majdnem azonos Basta előbbi jelentése tartalmával, s mutatja, hogy a fontosabb dolgokat egyszerre több helyre is megírta.

157.

Bécs, 1599 január 20.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Herrn Georgio Basta Andtwort auf sein Schreiben vom 30. Decembris alles das Preinerische Regiment Knecht und das wardeinerische Wesen betreffend.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 73. No 70.)

158.

Kassa, 1599 január 21.

Basta Miksa főherczegnek.

Visszatérvén ide Váradról, tegnap indította útnak a tatárok követét.

Scrissi a V. A. Ser^{ma} come l' ambasciatore de' Tartari m' havea fatto dire, haver ordine dal suo prencipe di passare da Sua M. Cesarea per conto della pace. Questo mi disse in Zekelhid, la prima volta ch' io lo viddi.[1] Hora al ritorno che feci da Varadino in questa città, di nuovo li parlai, dicendo dover venire da V. A. Ser^{ma}, et non da Sua Maestà; di modo che o egli parla in dui maniere, o che il primo interprete non seppe referire le parole. Sia come si vogli, hieri lo feci partire per Vienna ben' accompagnato et provisto; etc.

Da Cassovia, il 21 Gennaro 1599.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

159.

Kassa, 1599 január 23.

Basta Bártfa város tanácsának.

Az elmaradt ágyúk visszahozatalára küldjön 36 lovat.

Demnach in jüngstem Feldzug, wegen eingefallenen Ungewitters und pesen Wegs, auch in Ansehung der

[1] Ld. e kötet 144. sz. a. kivonatosan.

armben Fuerleut etlichs Geschüetz zu Kálló und Toggey stehen und verbleiben müssten, nun aber, als vor Augen gueter Weg vorhanden, als ist an Euch hiemit mein ernstlich Befelch, dass Ihr auf Zurückpringung solicher Stüeck sechsunddreissig Ross alspaldt nach Überantwortung dits Schreibens alhero ins Zeughaus verschaffet und einstellet. Dem Ihr also gewisslich und unweigerlich nachzukhumben wisset; usw.[1]

Caschau, den 23-isten Januarii. Anno 99.

Külczíme: Den ehrsamen, weisen, nambhaften Herren Richter und Rath der küniglichen Stadt Bartfeld. Meinen sonders lieben und gueten Freunden.

(Eredeti, Bártfa város levéltára.)

Megjegyzés. Egyidejűleg Lőcse városának is megküldte, melynek notariusa ezt írta hátlapjára: Am Abendt 29. Januarii. Anno 99.

160.

Bécs, 1599 január 25.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta wird der Comissarien Instruction zu Muster-, und Reformirung des Preinerischen Regiments eingeschlossen; solle den Comissarien alle Hilf und Beistand leisten.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 73. No 88.)

161.

[Bécs, 1599 január 27.]

Mátyás főherczeg Bastának.

A Szepesi kamarának adott rendeletünkből megértheti, mit kérhet tőle Várad erősítésére és élelemre.

P. S. Monuimus quoque te superioribus diebus,[1] ut tam in restauratione arcis Varadiensis summe necessaria,

---

[1] Ez lévén Bastának Bártfához intézett legelső parancsa, szószerint közöltük.

[1] A levél maga nincs meg, csupán ez utóirata.

quam commeatu militibus illic constitutis procurando, opem et sumptus a Camera Scepusiensi interim peteres et expectares.[2] Qua de re peculiari nostro mandato ad eam misso, exemplum illius, quod praesentibus inclusum est, submittendum tibi benigne censuimus. Unde cognoscere posses, quid a nobis in mandatis habeant, quantumque opis et auxilii, praeter operas et labores gratuitos, illinc sperare et nostro nomine postulare debeas. Quod te benigne scire voluimus.

(Ered. másolat, Szepesi kam. ltár, Repraesentationes fasc. 34. O. l.)

162.

Bécs, 1599 január 30.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta solle berichten was auf Ihrer Maiestät Befelch wegen des Preinerischen Regiments gehandlet worden. Item wirdt ihme Abschrift des Befelchs an die Zipserische Cammer betreffs wardeinerischer Pauvorlag eingeschlossen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 74. No 106.)

163.

Parma, 1599 január 31.

Farnese Ranuccio herczeg Bastának.

Köszöni a budai és váradi ostromrajzokat és jóindulatát ajánlja.

Vettem múlt hó 5-iki levelével[1] li disegni inviatimi da lei di Buda et di Varadino, con lo schizzo del camino che pensava tener per approssimarsi a quella impresa[2] *és szíves közlését köszönve, biztosítom, hogy* di quanto concerne il suo particolare è dovuto al mio desiderio d' ogni

---

[2] A főherczeg ez idézett levele ismeretlen.

[1] A 140. sz. a. levél szövegével megegyező volt.
[2] E nyugtázás daczára e rajzok már nincsenek meg a parmai levéltárban.

suo avanzamento et sodisfattione, et al mio continuo et particolare desiderio d' essere impiegato spesso in suo servizio, *ajánlván magamat jóindulatába.*

Di Parma, 31 di Gennaio 1599.

(Fogalmazvány, parmai áll. levéltár, Carte Farnesiane.)

164.

[Lőcse, 1599 február eleje.]

Basta emlékirata Rudolf császárhoz állandó hadsereg ügyében.

A pusztító német hadak helyett állandó magyar hadsereg szervezését ajánlja, mi által nem szorulnánk sem a megyei hadakra, sem a főurak zászlóaljaira, melyeket különböző ürügyek alatt gyakran úgy sem állítanak ki. Négy ezred kellene, jól felfegyverezve, rendes zsolddal, melyet harczban emelni kell. Ez többet érne a német gyalogosoknál, a kik nehéz fegyverzetűek. Lovas szintén négy ezred kellene; feliben kopjás, feliben puskás. Igaz ugyan, hogy a magyarok török módra harczolnak a kopjával, lándzsával s nem ismerik annak minden előnyét, de azokra hamar be lehetne őket tanítani. — Ez állandó had előnyei. A császár kára Debreczen részéről, mely titokban puskaport és élelmet szállít a töröknek. Miként lehetne megbüntetni?

Io veggio, ch' ogn' anno Vostra Maestà Cesarea, per difension di questa provincia dell' Ungheria Superiore, è sforzata mandar regimenti intieri di fanteria e cavalleria Alemanna, con dispendio incredibile, e poco utile; però, che per la lunghezza del viaggio, quando a queste parti pervengono, mancano ordinariamente la terza parte delle genti; et ogni poco di tempo, che si fermino per l' intemperie dell'aria, riduconsi alla metà, et a men' anco; e per lo gran numero delle bocche inutili, che sogliono condurre con seco, distruggono il paese per dove passano; e quando nell' essercito stanno, per le ragioni medesime per essi loro non trovansi vittovaglie a bastanza, particolarmente in queste parti mancanti di fiumi navigabili, sì come ultimamente si è provato nell' ispeditione di Varadino, convenendo co' carri condurre il tutto. Di modo che ben considerate le cose, trovo che la Maestà Vostra potrebbe con assai meno spesa, e comodità maggiore ordinare una militia di cavalleria, e fanteria Unghera, dependente

affatto dal Generale dell' istessa provincia ; acciò che in ogni occasione potesse non solamente opporsi al nemico ogni volta, che daneggiar volesse il paese, ma anco se le paresse, qualche impresa tentare ; e non come hora, che voglia qual occasione presentasi, fa di mestieri mendicar le genti da' comitati, li quali movere non volendosi senz' ordine de' magnati, e conti loro, negano ben spesso gl' aiuti con farsi scudo de privileggi, ch'essi ritengono ;[1] sotto il cui velo non s' ascond' altro, che, stando essi magnati ne' lor castelli sicuri d'ogni hostile incursione, godono che sia distrutto il paese, per rendere con tant' iniqui mezzi odioso a' popoli, non solo i ministri, ma dell' istessa Maestà il nome, e' l governo, per giungere al fine de' lor disegni, sì come ultimamente ritrovandomi in Varadino, et essendo avvisato, ch' in Transilvania alcuni movimenti facevansi, dubitando di quel che potea succedere, scrissi ad un certo Grande, che sta oltre il Tibisco, che metesse le genti in ordine del suo comitato ; e risposemi chiaramente, non poter ciò fare, senza contravenire a' privileggi. L' istesso ancora m' è avvenuto già frescamente, prima che di Cassovia partissi per venirne quì nel Sepusio,[2] che presentendo io, che 'l nemico faccia preparamenti per vittovagliar la città d' Agria, dubitando, non senza qualche fondamento, che con questa occasione tentar dovessero i Turchi qualche scorrerìa, diedi essorti a' comitati in voler darmi alcuna parte delle genti, ch' obligate ritrovansi, acciò che con esse, e con quelle della frontiera all' inimico potessi oppormi. Ma in modo alcuno l' hanno permesso ; chi in una maniera iscusandosi, e ch' in un' altra. Ma,

[1] E megyei önkormányzat, illetve a megyegyülések ellen a kormány az 1598-iki pozsonyi országgyűlésen is kikelt, felhozván, hogy a megyék Bastának nem engedelmeskednek, sőt dicsekednek vele, hogy az urak a megye kivánságát készséggel teljesítik s megteszik azt, a mit a császárnak megtagadnak ; Magyar országgyűlési emlékek IX. k. 74. l.

[2] Itt Basta tisztán kijelentvén, hogy a Szepességbe vonult Kassáról, azt hiszem Lőcsén írta e fontos emlékiratát, minthogy február 8-án ott találjuk, néhány század katonaság felhajtásával fáradozván.

il vero egl' è, che alcuni di cattiva intentione non vogliono, per le ragioni anzi dette, che si faccia alcun bene.

Hora al proposito ritornandomi dico, convenir al servitio della Maestà Vostra, che si facesse (come s'è detto) una militia almeno di quattro mila fanti, sotto quattro colonelli della natione medesima, huomini bene intentionati; e questi havessero cura d' essercitare almeno una volta al mese le dette genti, provedendoli prima di buoni arcobuggi; e ch' ad ogni minimo avviso del Generale, pronti si fossero per soccorrere dove rechiedesse il bisogno, con darle qualche soldo d' ordinario mentre stanno alle loro case; e quando si presentasse occasione di servire in campagna, aumentar loro la paga, per quanto comportasse l' honesto. Questa, come si sa, è gente per lo più giovane, e robusta, et atta a qualsivoglia fattica, non conduce seco, se non la sua persona, contentandosi d' un pezzo di pane. Et oltre di ciò, ella è prattichissima del paese (ch' egli non è poco vantaggio) e fuor di pericolo, che l'aria le possa dar nocumento; e con essa può il Generale promettersi di far sempre ogni buona operatione, e con diligenza esseguire qualche fattione; il che non può farsi con la fanteria Alemanna per gl' impedimenti, che porta seco, e per la gravezza dell' armi. Et questo quanto alla fanteria; che quanto alla cavalleria, oltre al gran numero de servitori, che si trovano in essa montati sopra cavalli inutili alla lancia, per la loro fiacchezza son' ancora sì mal armati d' arme difensive, che niuno d'essi può andare a ricevere l' incontro della lancia nemica con la deliberatione debita. S' aggiunge poi, che non conoscendo essi l' altre qualità, che ricerca la lancia per far effetto, confusamente fanno di esse, senza alcuna distintione, squadroni grossissimi; de' quali, non potendosi mettere in carriera, se non la prima, e seconda fila, è di mestieri, che gl'altri trottino, o che si fermino, o veramente, che s'aprino, con fare une fronte larga, e debole, o che gettino in terra le lancie intiere; e quel ch' egli è più, voltando faccia alcuni de loro, convien di necessità, che mettano in disordi ne losquadrone; qual, quanto sarà più grande, tanto

sarà, senza alcun dubio, lo scompiglio maggior, e la confusione.[3] È se si tratta con essi di tal materia, rispondono subito, ch' il Turco anch' egli nella maniera istessa combatte, senza considerare che quello, come superiore di numero (et forsi di qualità), venendo con il peso maggiore ad urtare il minore, conviengli di ragione, che [si] lo si porti; sì come in più battaglie campali, da lì da molt' anni in qua, s' è veduto gli Ungheri haverne sempre havuto la peggio, senza haver conosciuto sin' hora sì fatto errore. Di modo, che necessariamente conviene aiutarsi con l' arte, dove manca la forza, e trovar qualche arma avantaggiosa, e ripartire in modo la fanteria con la cavalleria, che dove si desidera l' uno, supplisca l' altro, servendosi del benefitio de' siti; che quanto sia di vantaggio, a chi lo sa fare, non occorre dirlo, e per me non saperei trovare arma più avantaggiosa dell' arcobuggio, del quale il Turco, et Tartari han tanto timore.

Prima vorrei far una scielta di tutti li migliori cavalli, et a questi lasciar la lancia, et a gl' altri dar l'arcobuggio, et essercitarli soventemente; dubio non è, ch' in tempo brevissimo non si facessero atti a questo, sì come s' è veduto in altre nationi. Di modo, che di tre mila cavalli in circa, che può dare questa provincia, vorrei che la metà fossero *Lancie*, e' l rimanente *Arcobuggieri;* et che tra quelli, Vostra Maestà in vece d' altre compagnie estraordinarie, ne facesse trattener quattro d'ordinarie, le quali senz' alcun dubio sarebbero di gran giovamento, e servitio, et di poca spesa; e queste darle ad huomini, ch' avessero cura di spesse volte essercitarle, de' quali non mancano.

Questa intendo io dover' essere la militia ordinaria di quella provincia, acciò che il Generale, in ogni occasione (come s'è detto) se ne potesse avvalere; et non è da dubitare, che si possan minuire per l' abbondanza de gl' habitatori; lo che non segue con li stranieri, che mancandone, non se ne trovano, se non con molta fatica; che quando

[3] Szamosközy is feljegyezte (munkái IV. k. 159. l.) *Basta itéletit az kopjás had felől,* hol ennél bővebben, de ezzel teljesen egyezőleg sorolja fel Basta a magyar kopjások hibáit.

la Maestà Vostra voglia far' essercito reale, non sarà se non bene poi aggiungerne a questa altre nationi, tanto più s' havesse a guereggiare con altri potentati, che con il Turco. Resta solamente vedere, se a Vostra Maestà torna utile, che questi si facciano soldati ; al che rispondo, per la poca isperienza, che n 'ho, che bilanciando l'uno, e l' altro, trovo di gran lunga maggiore il benefitio, che Vostra Maestà può ricevere ; perchè tenendosi le fortezze ben presidiate d' Alemanni, qual' è quel potentato christiano, e vicino a questa provincia, che la possa offendere ? Ma s' ella ha un nemico intrinseco tanto potente, quant' è il Turco, perchè non debbe armarsi in modo contr' esso, che si possa reprimere, e contrastar seco ? Et haver più riguardo ad una perdita presente, e certa, che ad una incerta, et poco apparente. Di modo che, per conclusione, dico che Vostra Maestà in niun modo, deve lasciare di non formar la detta militia ; altrimente starà in continua spesa, e sollecitudine.

Non lascierò anco di dimostrare alla Maestà Vostra il danno, che gli fa la città di Debriz, la quale per la sua opulenza, e grassezza, è atta a sostener de' viveri qualsivoglia essercito turchesco, per grande che sia ; sì come ultimamente ha fatto nell' assedio di Varadino. Oltre di ciò, da essa conduconsi giornalmente salnitri a' Turchi, et divers' altri contrabandi ; di modo, che i Turchi ne ricevono comodi infinitissimi. Non proporrò già, che si distrugga, se bene potrìa scusarci (come si dice) la ragion di stato ; ma vorrei ben farci un buon forte, o sia ridutto capace, et atto a sostentarci anco qualche numero de cavalleria, acciò che co' l battere delle strade, impedisse che non andassero tanti contrabandi al Turco, come già vanno.

E se in questo mio discorso havessi in qualche cosa mancato, supplico humilmente la Maestà Vostra degnarsi accettare la buona mia volontà, per l' effetto, che sarà sempre, di farle fedelissima et humilissima servitù.[4]

(Ciro Spontoni: Historia della Transilvania 83—86. l.)

---

[4] Basta e fontos emlékiratát szószerint közlöm kortársa és egy ideig titkára: Ciro Spontoni ritka művéből, melylyel irodalmunkban rajtam kívül, úgy tudom, senki sem foglalkozott.

165.

Lőcse, 1599 február 8.

Basta a Szepesi kamarának.

Segítséget kér Várad megerősítésére.

Etsi iam pridem de modo et occasione restaurationis ruinarum arcis Varadiensis *Kegyelmetekkel eleget tárgyaltunk,* tamen quia iterum a Ser^mo archiduce Mathia, quemadmodum ex incluso scripto videre est,[1] de ea ipsa re denuo adhortamur, ne quippiam in nobis desiderari videatur, *kérjük ő Fensége nevében is, hogy a javításokra szükséges pénzről s a kivánt élelemről, ez évi január 27-iki rendelete szerint,* intra reditum nostrum *gondoskodjanak,* quo ubi advenerimus *véghez vihessük a dolgot;* etc.

Datum in civitate Leuchovia, 8. die Februarii 1599.

Külczíme: Reverendissimo, generosis ac egregiis dominis N. et N. Sacrae Caesareae Regiaeque M^tis Camerae Scepusiensis praefecto, caeterisque consiliariis etc. Dominis et amicis observandissimis. Simul vel divisim. Cassoviae. Cito, cito, citissime.

(Eredeti, Szepesi kamarai ltár, Repraesentationes fasc. 34. O. l.)

166.

Bécs, 1599 február 13.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Giorgio Basta solle ohne Vorwissen niemandts einige Vortls verwilligen, — Eidem betreffs Abstellung der Polaggenwerbung in Ober Hungern und Einziehung und Bestrafung der Werber.[1]

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 75. No 39. és 41.)

---

[1] Ld. 161. sz. a. szövegében.

[1] Ezt külön rendeletben közölték Bastával, de helykimélésből együtt adjuk az előbbivel

167.

Szentgyörgyhegye,[1] *1599 február 13.*

Basta a Szepesi kamarának.

Kéri, szólítsa fel szintén a vármegyéket katonaállításra.

Quia maiores atque maiores de conatibus hostium in dies afferuntur rumores, *az összes felsőmagyarországi vármegyéket felszólítottuk arra, hogy a határokra katonákat küldjenek, egyesülvén ő Felsége hadaival, de* ut otius moveri possint ad sui defensionem, *szükségesnek találjuk, hogy Kegyelmetek is intsék meg őket leveleikkel.* — Nos, Deo volente, iam in fine expeditionis nostrae versamur, confidimusque brevissime nos Cassoviae futuros; etc.

Datum in oppido Montis Sancti Georgii, 13. die Februarii 1599.

Hátlapján kamarai kézzel : 15. Februarii. Anno 99.

(Eredeti, Szepesi kamarai ltár, Repraesentationes fasc. 34. O. l.)

168.

Bécs, 1599 február 14.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta solle dem Zólyomi das genumbene Treidt und Wein wieder einantworten lassen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 75. No 47.)

169.

Mergentheim, 1599 február 16.

Miksa főherczeg Bastának.

Válasz. A gyalogság zsoldhiány miatt elbocsátandó.

Reddita nobis est epistola tua 17. die mensis Januarii, Cassoviae data,[1] qua significas, tibi per Ser^{mum} fratrem

---

[1] Kis község Szepesmegye késmárki járásában ; ma csupán Szentgyörgy a neve.

[1] Ld. 153. sz. a. szövegében.

nostrum archiducem Mathiam, Suae C. M[tis] mentem eatenus expositam esse, ut tria vexilla peditum Preuneriorum cum quadringentis Dückeri et Luckii equitibus istic maneant; etc. *Bármennyire szükségünk lenne is ezekre a gyalogosokra, nem tarthatjuk meg őket;* attamen de equitibus tibi iam nostram sententiam Viennae perscripsimus, antequam illinc discessissemus.[2] *A határvédelem ügyében írtunk, és habár mielőtt* nos nunc ob [id] istis turbis paululum ferialem hunc concessimus, incerti tamen quamdiu nobis hoc otio frui licebit *köszönettel vesszük, ha netaláni eseményekről tudósítasz.*

Datae Mergentheimii, die 16. Februarii. Anno 1599.

P. S. Confectis iam literis superioribus redditur nobis altera epistola tua de data 21. Januarii, qua significas nuncium tartaricum non iam ad Imperatoriam M[tem], sed ad nos contendere; iterque iam Viennam versus ingressum esse;[3] etc.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

170.

Bécs, 1599 február 17.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta Erinderung, dass Andree Wrikher zum Musterschreiber in Oberhungern angenomben worden.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 75'. No 57.)

171.

Kassa, 1599 február 22.

Basta Kassa város tanácsának.

Lovat, szekeret, gyutacsot küldjenek.

Demnach die äusseriste Not erfordert dem Feindt unverzogentlich Wiederstandt zu thuen, *rendelem, hogy*

---

[2] Közölve 155. sz. a.

[3] Ezt 158. sz. a. közöltük.

zu Fortbringung etlicher Stück und Munition 50 *lovat és 7 szekeret küldjetek,* sambt den durch eurer Seiler verfertigten Zindtstricken ; etc.

Caschau, den 22. Februarii. Anno 99.

P. S. Da Ihr etwa von Zindtstricken was bei gemeiner Stadt im Vorrath habet, wollet Ihr solche Ihrer Mt. bei dieser Gefahr fürstrecken.

(Eredeti, Kassa város levéltára 4836. sz.)

Megjegyzés. Szószerinti rendeletét megküldte egyidejűleg Lőcse város tanácsának (a város levéltára I. o. 77. csomagja 18. sz. a.) és Bártfa városának is, ettől már csak 30 lovat és 4 szekeret kivánván.

172.

Kassa, 1599 február 26.

Basta Bártfa város tanácsának.

Az ország határát ellenség fenyegetvén, küldjön a város katonát és élelmet.

Euch wirdet zweifelsohn bereit kundtbar sein, in was gefährlichen Standt wegen Feindtsgeschrei sich jetzo dies ganz Landt und Granizen befinde, also dass der zeitlichen Gegenwehr und Bereitschaft, alles ferner Unheil zu verhüeten, wol von Nöten. Derowegen dann unerwart anderer Zueständt, mit Verleihung göttlicher Gnaden, ich gestraks auf nächsten Montag [1] hinundter nach Günz mich, mit dem wenigen, so bei mir verhanden zu erheben und an meiner Müglichkeit nichtes erwinden zu lassen bedacht,[2] in Namen Ihrer Kais. Mt. und tragender Feldobristenambts-Administration wegen, hiemit ernstlich beger- und befelchend, Ihr wöllet in Bedenkung alles obstehendens bevorab Eurer selbst und Angehörung darunter mitlauffenden Wolfart oder Untergangs alsbaldt so viel Kriegsvolk zu Ross oder Fuss, als euch in der Eil aufzukommen immer müeglich, ohn allen Verzug mir zueschicken,

---

[1] Tehát márczius 1-én.

[2] Itt az abaujmegyei Günz = Göncz értendő.

wie auch altem Herkommen und Gebrauch nach, zugleich notwendiger Profiant und Victualie Zuefuhr unfeilbare Fürseh- und Anordnung thuen, wie sich dann in solchem Notfal zu Rettung Eures eignen Vaterlands gebührt [3] und keines andern zu versehen Euch neben Erwartung Eurer verschriebnen Antwort hiemit sambtlich Gott befolchen ; usw.

Caschau, 26. Februarii. Anno 99.

Megjegyzés. Megküldte egyúttal Lőcse város tanácsának is ; levéltára I. o. 77. csom. 16. sz. a.

(Eredeti, Bártfa város levéltára.)

173.

Kassa, 1599 február 28.

Basta Bártfa város tanácsának.

Ismételten sürgeti a lovak és szekerek küldését.

Immár kétszer intettelek titeket wegen des Fürspans und Wägen, solche ins Zeughaus allher unweigerlich zuestellen, *de mivel rendeletemet nem teljesítettétek, parancsolom a császár ő Felsége nevében is* bei Vermeidung unablässlicher Straf und Ungnad, *hogy a megnevezett* 30 Ross und die vier Wägen *levelemet látván, beküldjétek.*

Caschau, den 28. Februarii. Anno 99.

(Eredeti, Bártfa város levéltára.)

174.

[Kassa, 1599 február vége.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta bericht die Beschaffenheit des Preinerischen Regiments und andern oberhungerischen Gränizen. Item

---

[3] Basta aggodalma nem volt túlzott, mert Sepsi Laczkó Máté krónikájából tudjuk, hogy a tatárok épp ekkor Miskolcz körül pusztítottak és a császáriakkal (február 28-ikán) Vámosnál vívott csatában a kassai hadból 15 ember maradt halva ; Erdélyi történelmi adatok III. k. 36. l.

betreff Abstellung etlicher Inconvenienzen, so sich bei denselben finden und was von Stücken und Munition vorhanden und noch zu verordnen von Nöten.

(Márcz. 2. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 105. No 5.)

175.

[Kassa, 1599 február ius vége.]

Basta Mátyás főherczegnek.

A tatárok támadása. Basta gyenge hadiereje.

Copie der K. Dt. Mathiasen Schreibens vom 3. Martii diets Jahrs, was massen sie Georg Basta abermalen bericht, dass die Tartern in grosser Anzahl die oberhungerischen Gränizen angefallen, alles verhören und verwüsten, welches er mit dem wenigen Ordinarie-Kriegsvolk, und des Dückers und Lucken 400 Pferden nit verhüeten künnt, und was Nyári Paul wegen der Festung Wardein beschieden zu werden begehrt; liegt da aufgehebt.

(Nov. 2. kiv. a bécsi Kpü. ltár Registraturbücher 522. k.)

176.

[Kassa, 1599 február ius vége.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta erindert, dass der Obrist zu Kálló gestorben, schlägt an sein Statt Ferdinandum Samaria.

(Ápr. havi kiv. bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 106'. No 15.)

177.

Bécs, 1599 márczius 2.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Georgio Basta solle über des Ladislai und Valentini Homonnai Anbringen betreffs Passirung der 100 Pferdt, so ihr Vater seeliger gehabt, berichten.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 76. No 4.)

178.

[Bécs, 1599 márczius eleje.]

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Samaria kinevezése. Hadi rendeletek. Erdélyi ügyek.

Basta Andtwort auf fünf seiner Schreiben betreffs Ferdinand Samaria gen Kálló, Fertigung seiner Instruction, Mangl beim Zeugwesen, Pauwesen, item Zahlung und etliche Artiggl, so den hungerischen Ständen fürzubringen, Underhaltung des Cavriolo[1] *und de Ambrosi, längere Bleibung des Dücker und Lucken 400 Pferdt, sein eignen Discurs,*[2] *der Tartarn Einfall, den Cardinal Bathori und anderes betreffend. — Idem solle wegen des Michaeln Lorántfi Haubtmannschaft zu Ónod berichten.*[3]

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot, 203. k. 76. No 12 és 15.)

179.

Bécs, 1599 márczius 11.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta soll dem Franzen Mercy wider die Muster-Officier in Oberhungern betreffs eines vorgehaltnen Türggen die Billichkeit handlen. — Idem solle dem Serieni Mihăl mit der begehrten Munition auf sein Haus bei Erla nach Gelegenheit helfen.[1]

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 76' No 52—53.)

---

[1] Gróf Cavrioli Tamás kapitány.

[2] Ld. 164. sz. a. szövegében.

[3] Ez külön levél kivonata, de helykimélésből összevontuk az előbbivel.

[1] Ezt a második rendeletet helykimélésből írjuk össze az előbbivel.

180.

Kassa, 1599 márczius 12.

Basta Lőcse város tanácsának.

Készségüket köszönve, visszaküldi az immár fölöslegesekké vált lovakat.

Auf dass Ihr euch über jüngst fürgeloffen Feindtgeschrei, und mein ambtliches Ersuchen und Begehr, so willfarig erzeigt und zu Fortbringung der nothwendigen Munition und Artolerei die bewüssten Ross und Wägen hieher geordnet, *azzal nemcsak kötelességteket teljesítettétek,* zu Rettung und Erhaltung Eures eignen Vaterlands, *hanem* von mir auch anderst nit als rüemblich und zü dankwirdigem Gefallen *vétetett. De mivel azóta* der Tartarn weitern Fürbrechens oder Einfalls *veszélye múlt,* und zumal des täglich wachsenden Gewässers halben *ez a veszély kisebbedett,* hab ich von Stund an zu meiner Wiederankunft hie verordnet, *hogy ezeket a lovakat és szekereket s a többi városokét* zu Abschneidung vergeblichen Unkostens *visszavezessék, a míg megint szükség lenne rájuk.*
Datum Caschau, den 12. Tag Martii. Anno 1599.

(Eredeti, Lőcse város levéltára I. o. 77. csom. 17. sz.)

Megjegyzés. Hasonlóan írt egyúttal Bártfa tanácsának is.

181.

Bécs, 1599 márczius 13.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] betreffs des Dückers und Lucken 400 Pferd zu längerem Dienen, soll berichten, was man ihnen ausständig und die jüngsten Register herausschicken; item Erinderung dass dem Feldtzahlmeister betreffs Aufbringung der wardeinerischen Pauvorlag die Notturft anbefohlen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 76'. No 61.)

182.

Bécs, 1599 márczius 13.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta solle ungestart einiges Unkostens gute Kundtschaft auf des Cardinal Bathori Praktik in Siebenbürgen ausmachen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 77. No 72.)

183.

Bécs, 1599 márczius 15.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] betreffs Abhelfung der Beschwehrungen, so der Spannschaft Abaujvár, Torna und Gömör Underthanen von dem Kriegsvolk zugefügt worden.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 77. No 76.)

184.

Bécs, 1599 márczius 18.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta solle sich wegen des zwischen dem Balog Caspar und Zechei Urban fürgeloffnen Handls erkundigen, erkennen und strafen lassen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 77. No 87.)

185.

Bécs, 1599 márczius 18.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Idem [Basta] solle der Stadt Szeben[1] *Undterthanen mit den Durchzügen des an-, und abziehenden Kriegsvolks nach Müglichkeit verschonen.*

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 77. No 91.)

---

[1] Értendő a szepesmegyei Kis-Szeben.

186.

Bécs, 1599 márczius 20.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta soll in des Gregor Zekel Sachen ein ordentliche rechtliche Revision fürnehmen und ihme zu Billichkeit verhelfen. — Idem solle den Gabriel Halmai dahin halten, dass er des Francisci Thuri Weib wegen eines Gefangenen billiche Satisfaction thue.[1]

(Kivonat, bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 77'. No 101—103.)

187.

Kassa, 1599 márczius 22.

Basta Miksa főherczegnek.

Szepességi útja. Tatárok pusztítása. Ajánlja a Sajó torkolatának megerősítését, a mi az egész Tiszavidéket megvédené. Várad helyzete és őrsége csak a régi : gyenge. Basta elégedetlensége, hogy kineveztetése csak vice-kapitányi.

Non ho scritto (giorni sono) a V. A. Serma,[1] per esser stato molti giorni nel Sepusio per levare una compagnìa di quattrocento huomini dal regimento dil Preiner ; il che (non senza fatica) si è ottenuto. Arrivato poi a Cassovia mi fu toccato arme da i Tartari ne i confini verso Agria, i quali non sentendosi gagliardi, (o pur per qualch' altra causa) si ritirorno oltre il Tibisco, e verso Kálló intendo havere fatto grandissimi danni. Et io, visto che i comitati (con la solita ostinatione) non hanno voluto pigliar l' armi et uscir in campagna, mi son ritirato a Cassovia. Ma non senz' haver prima molto ben riconosciuto ciò che si contiene dal ponte di Vámos [2] sin' alla desimboccatura

---

[1] Ez a második egyidejűleg kelt külön rendeletben volt írva.

[1] Nem betü szerint értendő, mivel Basta februárius elején járt a Szepességben, honnan már egy hónapja visszatért ismét Kassára.

[2] Itt csatáztak Basta hadai három héttel előbb a tatárokkal, azért gondolt most megerősítésére.

del fiume Sajó nel Tibisco, che sono cinque leghe; dove trovo che con cinque o sei piccioli ridutti, che si facessero capaci di trenta o quaranta huomini l' uno, assicurarìa tutto il paese da questa parte dil Tibisco; perchè ciò che resta poi dal sudetto Vámos sin' a Filek, il vicecapitano di detto loco, insieme con il colonello di Szendrő,[3] m' assicurano che facendo alcuna tagliata d' arbori, facilmente si vietarìa il passo al nimico; di maniera che io non so che una cosa, che resulta in tanto beneficio dil paese, non sia sin' hora stata riconosciuta et posta in essecutione. Io ne ho mandato un dissegno al Ser^{mo} Mathias, acciochè lo proponghi in questa dieta,[4] et induchi i Signori Ungheri a darmi gli aiuti necessarii, perchè in meno d' un mese spero finir quell' opera. E sempre che l' inimico volesse intrare con essercito formato dalla parte d' Agria, sarei di parere che s' andasse incontrare sopra detto fiume Sajó, et ivi far l' ultimo sforzo; già che in niun' altra parte (secondo me) si pò combattere con maggior vantaggio, tanto più non essendoci cosa che possi impedire l' inimico, che non se ne venghi dritto a Cassovia. Ne havrei anco mandato una copia a V. A. Ser^{ma}, se il capitano Cesare Porta non si fusse amalato;[5] ma lo farò con la prima occasione, acciò che meglio l' Altezza V. possi comprendere il tutto.

Quanto alle cose di Varadino, se ne sta tuttavia come prima, nè è bastato l' haverne io più volte scritto a Sua Maestà et a Sua Altezza,[6] et anco a i ministri; ma non è venuto sin' hora rimedio alcuno, sì come anco vi è grandissima penuria de danari per le genti di guerra, che tutti stridono, e molti di loro abbandonano i loro presidii, andando per i villaggi; e sarìa facil cosa succedesse qualche disordine, caso che l' inimico tornasse per far qualche danno nel paese, dil che dubito pur assai.

Sua M. Cesarea fu poi servita mandarmi la confir-

---

[3] Ekkor a német Rottall János.
[4] A febr. 16-án megnyilt pozsonyi országgyűlés értendő.
[5] T. i. a fentebb említett; ennek kellett a rajzot lemásolnia.
[6] Mátyás főherczeget érti.

matione, ma come vicegerente ; a che replicai,[7] nè sin' hora ho havuto altra risposta: nè per questo sto fuori di speranza che Sua Maestà, come clementissima, non sia per farvi la compita gratia, già che mi trovo V. A. Ser^{ma} per intercessore.

Le compagnie dil Dücker e Luckii (gran tempo fa) sono fuori dell' obligo di V. Altezza, con molta lor sodisfattione ; et per ordine dil Ser^{mo} Mathias li ho retenuti in queste parti, se bene contra lor voglia. Stassi per momenti aspettando il ritorno dil capitano Dücker, ch' andò da Sua Altezza per concludere le conditioni ; etc.

Da Cassovia, il 22 Marzo 1599.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

188.

Mergentheim, 1599 márczius 22.

Miksa főherczeg Bastának.

A prágai tárgyalások folytán Rudolf császár felajánlván újból Miksa főherczegnek Erdély kormányzását, kénytelen volt elfogadni, daczára tavalyi csalódásainak ; de kéri Basta tanácsát a teendők felől.

Quandoquidem legatio transylvanica,[1] ipsiusque totius negotii tractatio, Pragae ad novam principis cessionem, provinciaeque resignationem inclinare videtur,[2] Sua Caesarea Regiaque Maiestas, dominus ac frater noster clementissimus, nobis eiusdem provinciae gubernationem denuo obtulit. Etsi vero toties iam, ac maxime praeterito anno, vanis promissionibus delusi simus, ut non immerito nobis ab omnibus rebus abstinendum esset ; attamen cum id totius christianae reipublicae necessitas, cui etiam vitam

[7] Későn vett kinevezésére Basta azért replikázott, mivel az csak vice-kapitányságról szólt, holott Miksa főherczeg őt teljhatalmú helyettesévé tette.

[1] Értendő Bocskay és Naprági követsége.

[2] Vonatkozik Báthory Zsigmond fejedelem felajánlott újabb lemondási tervére.

nos debere agnoscimus, postulet, defugere plane non possumus, quin fraternae Suae M^{tis} voluntati amorem geramus: modo ea nobis etiam administranda praeferat, quae ad hanc rem necessario requiruntur. Idcirco cum te omnes praeteriti anni defectus minime lateant, perspectumque praeterea habeas, quibus rebus ad suscipiendam, tuendamque eam gubernationem hoc tempore, domi forisque opus omnino sit, abs te benigne requirimus, ut earum nobis consignationem addito tuo consilio, quomodo res aggredienda, et quid a Sua M^{te} in hunc usum poscendum sit, quam citissime impertias. Ut si forte suscipiendum nobis hoc munus foret, non nisi bene instructi illuc accederemus; etc.

Datae Mergentheimii, 22. Martii. Anno 1599.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

189.

[Kassa, 1599 márczius 22.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta den Tartareneinfall, der Päss über die Sajó und Theiss, dieselben zu versichern; dabei liegt der Abriss.[1]

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 105. No 18.)

190.

Bécs, 1599 márczius 23.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Idem solle über des Horvath Jänusch Bartakovith Beschwehr wider den Segnyei[1] *wegen etlicher Güter mit Guetachten berichten. — Idem solle über Michaels Lorántfi Anbringen betreffs Ónod mit Guetachten berichten.*[2]

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 77'. No 114, 119.)

---

[1] Sajnos, már ez a térképvázlat sincs meg.

[1] Vonatkozik Segnyei Miklósra.

[2] Erre már előbb is utasították a 178. sz. a. rendelettel.

191.

Bécs, 1599 márczius 24.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Idem [Basta] solle über der Spanschafft Hont und Nógrád Begehrn betreffs Transferirung Filek undter ihr Jurisdiction mit Guetachten berichten.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 77'. No 120.)

192.

Bécs, 1599 márczius 26.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta solle wegen des Weinleutgeben zu Ónod, umb dessen Abstellung der Ragozzi[1] *anhält mit Guetachten berichten.*

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 78. No 146.)

193.

Bécs, 1599 márczius 28.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Idem [Basta] solle des Stephani Bathori Güeter zu Eched vor allem Gewalt der Kriegsleut schützen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 78. No 160.)

194.

Bécs, 1599 márczius 29.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Válasz. Tatárbetörés. Vármegyék felszólítása.

Eidem [Basta] Antwort auf etliche seine Schreiben, betreffs Zahlung auf Oberhungern, Erhebung etlicher Castell

[1] Értendő Rákóczy Zsigmond abauji főispán.

an der Sajó, Proviandtirung Wardein, Bestellung Kundtschaftern auf Siebenbürgen und Polen, Tartarn Einfall zu Kálló, Gehorsambbrief an die Spanschaften für ihne, und dass er künftig teutsch oder Lateinisch herausschreibe.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 78. No 162.)

195.

Bécs, 1599 április 5.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Herrn Basta Antwort von wegen Hineinschaffung des Nyári gen Wardein und wegen der begehrten Kollonitschischen 700 Pferdt.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 79. No 13.)

196.

[Kassa, 1559 április eleje.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Pénzsegélyt kér 400 német lovasának.

Basta Obrister Verwalter in Oberhungern, Verordnung ein Summa Geldts und Bezahlung des Dückers und Lucken 400 teutsche Archibusier Pferdt. Bescheid. *Denen Herren Kais. Hofkammer Räthen zuzustellen, mit Erinderung, dass die Kais. Mt. abermals wegen Verordnung einer Summa Geldts auf Oberhungern, dann zu Bezahlung des Dückers und Lucken 400 teutsche Archibusier Pferdt gehorsamst ersucht worden, weil aber je die Not so gross ist, haben die Herren des begehrten Tuechs umb 40 oder 50 fl. halber, wie der Herr Basta begehrt, ferrere Notturft zu bedenken und zu befürdern.*

(Ápr. 24. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 106.)

197.

Kassa, 1599 április 9.

Basta Miksa főherczegnek.

Esedezem, küldjön Fenséged postán valami pénzt a hadaknak,[1] *hogy Váradon és Szatmárban élelemről gondoskodhassunk s legyen mivel együtt tartsuk vagy összeszedjük az országban szerte csatangoló hadinépet.*

(Elveszett vagy lappang; Basta 200. sz. a. leveléből.)

198.

Kassa, 1599 április 9.

Basta Lőcse város tanácsának.

A tatárok miatti nagy veszély elhárítására 1012 tallérnyi kölcsönt kiván.

In was beschwer- auch gefährlichem Standt sich diese ganze Oberhungerische Gränicz, über das sie fast täglichen vom Erbfeindt, und sonderlich den Tartarn angefochten und verwiest wirdet jetzo befinde, und nun der fürnembste Mangl an der mehrern Gelds-Verlag von Hof ein zeithero erwunden, also dass wiewol man desselben vermig stärkste Vertröstung alltägliche Stundt herein gewartundt, jedoch dabei nit weniger zu besorgen ist, es mächte inmittls dieser Zeit, wo nichts sonst anderwärts mit eisserister Fürseh- und Handreichung dem Wesen geholfen sein sollte; daraus ganz unwiderbringlicher Landtschaden umb dass sich die Reiter, auch ander Kriegsvolk bei so geschaffnen Dingen gleich eignes Gefallens verlaufen, erfolgen, und wo das geschehe, wie es dann darauf steht, leichtlich alsdann zu ermessen, was noch gefährlicher Ansehen bei Freundt und Feindten,

[1] Az udvar ugyan még februáris 23-ára kiutalt a Preuner-féle ezred részére 20 ezer frtot, de a kamara persze nem tudta miből megküldeni; a bécsi *Kpü ltár* Registraturbücher 522. kötetében.

solliches Gebehren, und also entlichen für ein Unrath, Jammer und Undergang diesem Landt und der Gräniczen das verursachen würde. Hierauf und weil ich tragenden Ambtshalben dabei, nach höchster Müglichkeit, das meinig zu thuen bedacht und nicht gern das wenigiste underlassen wollte, weiset mich derowegen die letzte Noth dahin, diesen fünf küniglichen Städten solliches alles wie obgehört, gebührundermassen fürzutragen und (wie lieber mir sonst dieselben darunter zu verschonen wäre,) hiemit zu ersuchen, demnach freundliches Fleiss gesinnendt, weil mit ein fünftausend Tallern in diesen Sachen diesmal viel guets gerichtet, und das antrohende Verderben ein zeitlang noch auf- und abgehalten werden mächt, Ihr wöllet in Ansehung obstehunder landtwissentlicher Ursachen mit einem Anleihen Eueres drittles sambt der Euch zuegewandten andern Städt, so bis in ein Tausend zwölf hundert Tallern etlich Kreuzer, Eueres teils ungefär treffen würde, Euch dermassen guetwillig und befürdersamb erzeigen, und beispringen, und mir Euer Erklärung gestracks zuekhumen lassen, als die unvermeidliche Notturft solliches erfordert, Ihr auch hinwiederumb hiemit ganz sicher vergwisst sein sollet, dass Euch zunegsten von Hof einkumbenden Geld die dankbare Erstattung unverlängt erfolgen, dessen ich mich dann erzältermassen bei Euch, wie auch umb soviel destmehr versehen thue, dass solliches Werk euch zu Euer selbst, wie auch Weib und Kinds längern Erhaltung dienstlich, wie auch bei der hohen Obrigkeit und menniglich rümlich sein wird; [1] usw.

Datum Caschau, den 9. Aprilis. Anno 1599.

(Eredeti, Lőcse város levéltára I. o. 77. csom. 14. sz.)

Megjegyzés. Szószerinti egyidejűleg írt rendeletét megküldte Kassa város tanácsának is (a város levéltára 4837. sz. a.), azzal a különbséggel, hogy tőle már 1666 tallért kért; meg Bártfa városának is, melytől már csak 666 tallért kivánt.

[1] Basta nagyon keveset értett németűl, írni meg éppen nem; de betűszerint közöltük kanczelláriájának e termékét, mely igazi mintája e korszak czikornyás, hivatalos német stilusának.

199.

[Kassa, 1599 április 9.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta, eine Zahlung auf die Oberhungerischen Gränizen, item zwei Monatssold auf seine Compagnia Reiter und Befelch an Herrn Kolonitschen, dass er ihme auf sein Erfordern Soccors leiste.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 106'. No 13.)

200.

Kassa, 1599 április 10.

Basta Mátyás főherczegnek.

Pénzszűke. Várad és Szatmár őrségének megfogyatkozása. Báthory András bíboros erdélyi fejedelem levele. Mária Christierna fejedelemasszony távozása Erdélyből.

Hieri, per un corriere di Sachmar, scrissi a V. Altezza gli avisi che havevo di Transilvania,[1] et la necessità de danari che habbiamo, et insieme quanto conviene, che l' A. V. Ser^ma^ mandasse con ogni celerità qualche buona summa per le poste, acciò si potesse provedere a Varadino et a Sachmar di gente et vittuvaglie, e raccogliere le genti de i presidii, che vanno sparsi per il paese senz 'alcun ordine; il che torno di novo a supplicare a V. Altezza, vogli commandare che sia provisto di quanto ho detto, altrimente si corre gran rischo.[2]

Mi è poi questa mattina sopragionto la lettera del cardinale Bathori, che viene con questa,[3] e del medemo tenore n' ha scritto un' altra al governatore di Sachmar. Io non penso, per molti rispetti, farli altra risposta, ma procurare di remediar a quanto si potrà; e perchè di ra-

---

[1] Basta e levele már nincs meg.

[2] Basta e levelét a főherczeg oly gyorsan megkapta és elintézte, hogy április 14-én már ki is utalt 40 ezer frtot, de persze hónapok teltek bele, míg ezt a kamara megküldhette; kivonata a bécsi *Kpü ltár* Registraturbücher 522. kötetében.

[3] Ez sincsen meg, nem lévén már helyén, a levélhez mellékelten.

gione conviene dubitare di Varadino, si è dato ordine che si giontino una buona mano de carri, e che si mandino carri di grano a quella volta ; il che, ancor che s' usi ogni diligenza, non potrà seguire che in spatio almeno di quindeci giorni.

Ho anco mandato a far venire gli ufficiali della nova compagnìa d' infanteria alemanna, per vedere di persuaderli che si vadino a metterci in Varadino e Sachmar ; non so se lo voranno fare.

Ho visto lettere della Ser^ma prencipessa,[4] che scrive al governatore di Sachmar, dicendoli che a i 21 di questo Sua detta Altezza si trovarà in Sachmar, e da là se ne verrà a Cassovia, con intentione di ritirarsi a casa ; e mando le lettere quì inchiuse per il Ser^mo arciduca suo fratello.[5]

Vengono anco quattro lettere di V. Altezza di Posonio, alle quali farò risposta in breve, già che al presente mi trovo occupato in dare gli ordini necessarii ; tra tanto torno di novo humilmente a supplicare, V. Altezza vogli mandare con ogni diligenza danari, perchè oltre agli inconvenienti detti di sopra, ne seguirebbe anco un' altro di non pocha importanza, che è, che si perderiano molti soldati Ungheri, che se n' andariano in Transilvania.

Da Cassovia, il 10 Aprile 1599.

(Egykorú másolat, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

201.

Kassa, 1599 április 10.

Basta Lőcse város tanácsának.

Küldjön 16 jól felszerelt szekeret.

Demnach mir ganz wol bekannt, und unverborgen, mit was eifriger Lieb und Zueneigung Ihr gegen diesem euren Vaterlandt *affectionirt,* und beigethan, dann auch leider mehr als guet ist khundtbar, wellicherlei geschwinde, auch gefährliche Läuff zu jetzigen Zeiten an mehr Orten

[4] Mária Christierna fejedelemasszony, a ki ekkor készült végleg távozni Erdélyből.
[5] Miksa főherczeg értendő.

sich trügen und der Erbfeindt wider dieses Landts Gräniczen dobende für hochverderblich Anschläg hat, *a mi ellen idején kellvén intézkedni,* befordert also die äusseriste Notturft euch abermalen zue-zuschreiben, *hivatalból kérve, hogy tíz nap alatt* 16 gerichte Wägen mit ihren tauglichen Personen und Zuegehörungen *ideküldjetek, és* auf den 20. Tag jetztlauffenden Monats allhie erscheinen und anmelden, *hogy azokat* zur Abführung Munition und Victualie, wohin das von Nöten sein wirdet, *használhassuk.*

Datum Caschau, den 10. Aprilis. Anno 99.

(Eredeti, Lőcse város levéltára I. o. 77. csom. 12. sz.)

Megjegyzés. Megküldte Bártfa város tanácsának is.

202.

[Kassa, 1599 április 10.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Hadi hírek és intézkedések. Zsoldot kér.

Giorgio Basta schliesst von Wardein und Kálló allerlei Zeitung ein; verordene Mehl und Treidt dahin, der Haubtmann Lang ziehe auch mit seine Knechte sambt den Sagmärischen Fähndl dahin; item ein mehrere Summa Geldts auf das Kriegsvolk, der Fürstin in Siebenbürgen Herausreis und Werbung Kosaggen betreffend.

(Ápr. 23. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 107. No 56.)

203.

Kassa, 1599 április 13.

Basta Miksa főherczegnek.

A főherczeg Erdélybe menetelének alapja legyen: a népek s a szomszédos hatalmak akarata. Több gyalogságot vigyen magával, mint lovasságot s vigyázzon, hogy a katonák ne rendetlenkedjenek és ne izgassák a népet. Kell még 4000 szerszám és 500 kerekes hosszú puska, hogy távoltarthassák a tatár nyilasokat; stb.

Per ubidire a quanto V. Altezza commanda,[1] andrò notando (come meglio potrò) i ponti che mi parono

[1] A főherczeg 188. sz. a. levelében.

necessarii per l' andata di V. Altezza Serma in Transilvania; e dove mancharà la mia ignoranza, supplirà la buona volontà, che tengo di fare humilissimo servitio a V. Altezza.

Primamente conviene considerare qual sia la volontà de' populi, et insieme de i vicini potentati, sendo questa la base e fondamento sopra di che s' ha da fondare. Sì che non potrà nuocere a V. Altezza il condurre seco più forze che potrà. Ma vorrei ch' ella conducesse più numero d' infanteria, che di cavalleria, e tra questi più moschettarìa che altro; già che quel paese è (per quant' intendo [2]) montuoso, e assai proprio per l' infanteria. E perchè in questi principii conviene attendere, che i soldati non faccino disordini, (per non irritare i populi) di necessità farà bisogno, che V. Altezza venghi ben provisto de danari, o almeno ch' ogni mese sappi dove trovarli.

Oltre di questo, condurrà seco almeno quattro mila instrumenti da lavorare d' ogni sorte, sendo questo uno di principali punti sopra il quale s' ha da fondare la conservatione dil suo essercito; avertendo, che quì siamo dil tutto sprovisti e di questo, e d' altre munitioni.

Sarà anco bene, ch' ella facci condurre mille moschetti di munitione, per repartirli quando bisognasse diffendere l' allogiamento, et altri cinquecento archibuggi a ruota, di longhezza di cinque palmi di canna l' uno, per repartire nella cavallerìa; già che si vede l' alemanna (con archibuggi tanto curti) che non possono tenersi l' inimico discosto, e particolarmamente i Tartari, che (con la lor maniera di combattere) con le saette fanno sì gran danno ne i squadroni grossi. E quando vi fusse, per ogni compagnìa di queste, trenta o quaranta archibuggi longhi (di quelli ch' io dico) sariano di gran servitio.

Quanto all' artiglieria, io credo che V. Altezza n' havrà abbastanza, tanto da questa provincia, quanto dalla istessa Transilvania.

Converrà anco anticipare con mandar qua alcun

---

[a] Basta t. i. még nem járt Erdélyben, s azt csak mások előadásából ismerte.

proviantmastro, acciò che facci provisione di vittuvaglie in tempo, già che il paese oltre il Tibisco si ritrova distruttissimo.

E poi che le compagnìe de cavalli alemanni, che sono quì, si ritrovano assai diminuite, farà bisogno reimpirle, et accrescere il numero delle ordinarie sin' a ducento cavalli l' una ; perchè si verrìa a sparagnare i danari, che si sogliono dare per la leva, e poi si potriano anco far (con questo numero) altri tanti capitanii.

E in quello che tocca a far elettione de buoni capi, non occorre che io lo raccordi a V. Altezza. Questo è quanto per hora mi occorre raccordare in questo particolare, e nel resto supplirà la prudenza di V. A. Ser^ma ; etc.

Da Cassovia, il 13 Aprile 1599.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

204.

Kassa, 1599 április 13.

Basta Miksa főherczegnek.

Az erdélyi változások következménye háború is lehet. Mivel pedig Várad Erdély ellenséges magatartása esetén nem védhető, Basta lerombolni ajánlja. Szatmár is védtelen. Várja kineveztetése correctioját.

Dopo haver scritto l' allegata lettera a V. A. Ser^ma sopra il particolare dell' andata sua in Transilvania,[1] sono occorse le novità ch' ella havrà inteso ;[2] non ostante che non ho voluto lasciare di mandarla, per non manchare dil debito mio. E vo giudicando esser più che necessario, che Sua Maestà pensi alle cose di questa provincia, et in particolare, che (se si ha da fare la guerra con Transilvani) bisognarà provedere d' altra gente che Ungheri ; il che V. Altezza sa molto meglio di me.

Dall' altro canto conviene anco pensare al stato di

---

[1] Ld. előbbi iratunkban.

[2] Az erdélyi változásokat érti és bizonyos hirét annak, hogy Báthory Andrást két héttel előbb erdélyi fejedelemmé választották.

Varadino; perchè oltre all' esser per se stesso debolissimo, è anco tanto lontano, che il mantenerlo sarà a Sua Maestà di molta spesa e travaglio. E caso che la Transilvania sia nimica a Sua Maestà, in modo niuno si potrà diffendere, sì per mancamento di vittuvaglie, sì anco ch' in modo niuno l' essercito di Sua Maestà potrà mantenersi in quelle parti per dar calore a quella fortezza, per esser quel paese consumato e distrutto. E il far venire le vittuvaglie da questa parte dil Tibisco, porta seco grandissima difficultà e pericolo, sendo il Turco tanto superiore di cavalleria, come si sa.[3] E se una volta s' annidasse in Varadino, non si potrìa poi sì facilmente snidare; e di quanto danno sarebbe a questa provincia et alla Transilvania, V. Altezza meglio di me lo sa. Ben' è vero che mentre la Transilvania fusse a devotione di Sua Maestà, quella piazza si potrìa con un mediocre essercito diffendere, per esser il sito di essa molto avantagioso. Ma quando questo non sia, trovarei molto meglio (per le ragioni dette) che Sua Maestà la facesse dil tutto ruvinare e distruggere; perchè nè quei di Transilvania, nè il Turco la potriano (per hora) tornare a riedificare, e questa provincia si levarìa da un gran pericolo che gli soprastà.

Quanto al resto, Sachmar sta ancora in malissimo termino, e di fortificatione, e di presidio. Io l' ho più volte scritto a Sua Maestà et al Ser^mo Mathias; ma non veggo venir' alcun rimedio. E quel ch' è peggio, il magazzeno è sfornitissimo d' ogni cosa, et i soldati de i presidii (per mancamento de danari) se ne vanno sparsi, ruvinando il paese; di maniera chequando venesse un' essercito in queste parti, non so come potrìa vivere. Supplico humilmente V. Altezza voler con l' authorità sua rimostrare tutto questo a Sua Maestà, e far opera che si mandi qualche rimedio; etc.

Da Cassovia, il 13 Aprile 1599.

P. S. Sua Maestà sin' hora non mi ha mandato nè patente, nè altro: ben' è vero che si è degnata darmi

[3] A török könnyű-lovasság fölényét a császári fölött itt is elismerte Basta.

intentione, ch' in breve havrei havuto sodisfattione. E poichè V. Altezza si debbe ritrovar a Praga, la supplico humilmente con l' occasione volermi favorir' in modo, che la mia espeditione sia tale, ch' io possi restare in queste parti senza pregiuditio della reputatione aquistata.[4]

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

205.

Kassa, 1599 április 14.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Adják meg sürgősen a szendrői erősség javítására a hatnapi ingyen-munkát, a mire a megyét az országos rendek végzése kötelezi.

Quoniam gratuiti labores ad praesidium Sacrae Caesareae Regiaeque M[tis] Zenderoviense, per status et ordines regni Hungariae in dieta anni proxime elapsi ordinati, ex isto comitatu vestro de singulis portis per sex dies praestari debiti,[1] nondum sunt exhibiti ; vallum autem eius confinii in dies magis ac magis collidi et summo cum totius reipublicae damno corrui conspicitur, quod absque mora iterum pernecessario refici debet : proinde Magnificas, generosas et egregias Dominationes vestras nomine M[tis] Suae requirimus, committimusque et mandamus, quatenus acceptis praesentibus, statim et absque quavis ulteriori dilatione, praescriptos gratuitos labores, secundum constitutionem regnicolarum praestari debitos ad memoratum confinium Zenderoviense ex isto comitatu vestro, ordinare eosque de facto exhiberi, curare debeatis et teneamini. Nos alioquin addemus iusta media, ut eiusmodi labores eo deputati, etiam vi compulsi, per eos, quorum

---

[4] Hogy t. i. a császár, Miksa főherczeg ígérete szerint a főkapitányi rangot megadja neki, a mit Basta további maradása föltételéül tűzött ki az udvarnak.

[1] Erről a pozsonyi országgyűlés 28. végzése szól; Magyar országgyűlési emlékek IX. k. 185. l.

interest, praestentur. Nec secus facturi. Easdem in reliquo feliciter valere cupientes.

Datum Cassoviae, 14. die Aprilis. Anno 1599.

Külczíme: Magnifico, generosis ac egregiis dominis N. comiti, vicecomiti, iudicalium ac universitati nobilium comitatus Scepusiensis etc. Dominis amicis nobis observandis. Cito, cito, citissime.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 373. sz.)

206.

Bécs, 1599 április 15.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Német lovasai szolgáljanak tovább. Katonái ne hatalmaskodjanak.

Eidem [Basta] Recepisse wegen der Oberhungerischen Kriegsleut Zahlung, und des Dückers und Lucken 400 Pferdt Behandlung und Contentirung. — Des Dücker und Lukhen Gesellschaften werden zu längerem Dienen vermahnt und ehister Zahlung vertröst. — Basta solle der Zipserischen Cammer Officier und Undterthanen und Cammergüter vor allem Gewalt der Kriegsleut schützen.[1]

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 79. No 31—33.)

207.

[Kassa, 1599 április közepe.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Idem Recepisse die Erpauung etlicher Castell am Flusse Sajó, Wardein Fürsehung, Wallachischen Gesandten Aufhaltung; item Filek zu der Spanschaft Nógrád zu transferirn, das Schloss Bodok,[1] *Rákóczi Weinleutgeben zu Ónod und Lorántfi Bestellung betreffend.*

(Ápr. havi kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 107. No 61.)

[1] Ez a három rendelet egyidejűleg irott lévén, helykimélésből együtt közöljük őket.

[1] Nyitramegyei vár; írva hibásan így: Baldorkh.

208.

[Kassa, 1559 április közepe.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Idem bericht, dass des Dückers Compagnie Reiter zu Beleitung der Erzherzogin in Siebenbürgen ausser Bezahlung nit fortreiten wollen; vermeint, es khundt anstatt ihrer ein Anzahl Kossaggen underhalten werden.

(Ápr. 26. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 107. No 69.)

209.

Prága, 1599 április 19.

Rudolf császár Bastának.

Irjon az erdélyi ügyekről. Vigyázzon azokra. Pénzt és sereget kap. Támogassa Mária Christiernát kijövetelében, érintkezvén Ferdinánd főherczeg biztosaival.

(Szádeczky: Erdély és Mihály vajda 296. l.)

210.

Kassa, 1599 április 20.

Basta Kassa város tanácsának.

Küldjön a város két ácsot.

Demnach aus erforderten Not etliche Sachen bei der Arthollerei allhier ehistens verfertigt müessen werden, sich aber grossen Mangels der Werkmannen, *küldjetek azonnal magatok közül* zweien Zimmermannen *a szükséges szerszámokkal.* Ihren Lohn sollen sie von Euch pro Abschlag der Tax gebierlichen empfangen; usw.

Caschau, den 20. Aprilis. Anno 99.

(Eredeti, Kassa város levéltára 4838. sz.)

Megjegyzés. E rendeletét egyúttal Lőcse (levéltára I. o. 77. cs. 15. sz. a.) és Bártfa városoknak is megküldte.

211.

Bécs, 1599 április 20.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Idem [Basta] solle den Zólyomi mit Ernst dahinhalten, dass er das Treidt zu Proviandtirung Wardein erfolgen lasse.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 79. No 42.)

212.

Kassa, 1599 április 21.

Basta Bártfa város tanácsának.

Adjon segítséget a kassai falak megerősítésére, minthogy Kassa valósággal bástyája és kulcsa az egész országnak.

Nachdem, wie Ihr selbst vernünftig zu ermessen, ein jedwedere guete Fürsichtigkeit in allen zeitlichen Dingen löblich und hochnothwendig: also weil dieselbe in Bestallung des Kriegswesens, meines Erachtens, fürnembist und voraus, bei den itzigen schweren, auch gefährlichen Läuffen, gegen Ansehung des tyrannischen Erbfeindts wissentlichen grossen Macht und bluetgierigen Vorhaben, zu diesen unsern Zeiten täglich länger mehr erfordert und zum höhchsten von Nöten sein — *világos, mily veszély fenyegetné az egész országot,* da es irgend einmal zu Feld noch misslingen sollte, *s nem szorúl bővebb magyarázatra, hogy e veszély elhárítására a városokat kell a határok felé megerősíteni, e mondást: Seelig ist die Stadt, so zu Friedenszeiten den Krieg gedenkt* wol betrachtet. *Mivel pedig* diese künigliche Freistadt Kaschau *szintén falai erősítésére szorúl, annyival inkább,* als nähner sie dem Feuer und Erbfeind zugesessen, *tanácsom és hozzájárulásom folytán,* durch gegenwärtige, die Edlen, ehrsamben, fürnehmen Ihr Mt. allhierigen Burggrafen Niclasen Zadway, auch Herrn Martin Wenzl Stadts-Verwandten, und Sebaldum Ardnerum Stadtschreibern und Fürmunden allhie, unser Abgesandte beederseits umb Hülf und Beisprung anzusuechen nit umbgehen mügen, *magam*

részéről is barátságosan kérvén titeket, hogy segítsétek őket, tudván, wie diese Stadt Kaschau gleich als ein Vormauer, Schutzwehr und Schlüssel des ganzen Landts hinaufwärts, *s így a ti megmaradástokat is biztosítja.*[1]

Datum Caschau, den 21. Aprilis. Anno 99.

(Eredeti, Bártfa város levéltára.)

Megjegyzés. Egyidejűleg írt másik eredeti példánya Lőcse város tanácsához intézve; a város levéltára I. o. 77. csom. 13. sz. a.

213.

Bécs, 1599 április 23.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Pénzt kap. A várak élelmezése.

Basta Antwort betreffs Siebenbürgischer Praktiken und dass 30 m. fl. auf das Oberhungerische Kriegsvolk hineinverordnet. Item Correspondirung mit dem Obersten zu Hust,[1] *und dass auf Saliter und Pulver 5000, aufs Feldtzeugwesen 3000, aufs Proviandtwesen 5000, und aufs Schiffs und Pruggwesen 1650 fl. verordnet. Item Proviandtirung Hust, Wardein, Kálló und Saggmar, Behandlung den Varsodi zum Proviandtmeister. Item betreffs Wallachichen Gesandten, Bestellung Kosaggen, und Wendung der genötigisten Paumängl betreffend.*

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 79'. No 54.)

214.

[Kassa, 1599 április vége.]

Basta Mátyás főherczegnek.

A sléziai lovasok engedetlensége. Az erősségek őrségének ügye.

Basta bericht, dass die schlösischen Reiter zu Beleitung der Fürstin nit fortreiten wöllen; hat sie gestraft, 100

---

[1] Tiz napig megint nincs semmi tudósításunk Bastától, pedig a tatár azalatt (április 24-én) Szendrő vidékét dúlta ismét fel, a mit Szepsi Laczkó Máté krónikájából tudunk bővebben Erdélyi történelmi adatok III. k. 36. l.

[1] Huszti várkapitány ekkor Szabó Balázs.

Kosaggen aufnehmen lassen, und noch 800 zu bestellen wären. Betreffs der Fileker und Sendreer Verrichtung, Ersetzung Kálló und Filek, Passierung dem Postmeister zu Toggai den dritten Klepper und des Waida der Wallachei Provinz Erlassung betreffend.

(Május 4. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 108. No 14.

215.

[Kassa, 1599 április vége.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta Recepisse die Austeilung des hineingeschickten Geldts auf das Kriegsvolk, das Schloss Hust, Proviantierung Wardein und andere Gräniz, Pruckwerk, Haubtmann Lang mit seinem Fändl nach Wardein und andere Artikel betreffend.

(Május havi kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 108. No 17.)

216.

[Kassa, 1599 április vége.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta commendirt den Major Samuelen von Pappen zu Führung des Rossi Compagnia in Ober Hungern.

(Május 4. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 108. No 21.)

217.

Kassa, 1599 május 1.

Basta Lőcse város tanácsának.

Küldjön 30 kocsit és szekeret az erdélyi fejedelemasszony és holmija továbbvitelére.

Minthogy Erdély fejedelemasszonya [1] iter susceptum absque cunctatione continuare statuit, atque ob itineris magnitudinem curribus aliisque rebus necessariis merito

[1] Mária Christierna, ki útban édes anyjához Carrillo Alfonz jezsuita kiséretében ért ide Erdélyből, hol majdnem négy évet töltött.

promoveri debet, *rendelem, hogy sürgősen* triginta currus, partim oneri vehendo aptos, partim vero rhedas, simul cum iumentis acquirere, eosque intra adventum Ser^{tis} Suae, dum eo pervenerit, ita paratos habere velitis, *hogy holmiját késedelem nélkül tovább vihessék.*

Datae Cassoviae, 1. die Maii. Anno 1599.

P. S. Innotescere Dom^{bus} V^{ris} voluimus hisce, quod cras mane currus Ser^{tis} Suae onerarii hinc movebuntur.

(Eredeti, Lőcse város levéltára I. o. 77. csom. 11. sz.)

218.

Kassa, 1599 május 3.

Basta Lőcse város tanácsának.

A fejedelemasszony holmijához kocsit és lovat küldjön.

Nachdem Ihrer Durchlaucht der Fürstin aus Siebenbürgen Erzherzogin Güeterwägen voranhin nach Leutsch abgefertigt, *rendeletére kérlek és parancsolom, hogy azokat* daselbst bis auf weitern Bescheidt *magatoknál tartsátok s tovább szállításukra kocsikat és lovakat adjatok.*

Caschau, den 3. Tag Maii. Anno 99.

(Eredeti, Lőcse város levéltára I. o. 77. csom. 10. sz.)

219.

Kassa, 1599 május 3.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

A pozsonyi országgyűlés végzése szerint szolgáltassanak a tokaji várhoz portánként hat ingyen napszámot.

Mit végzett légyen a császár ő Felsége nevében Mátyás főherczeg in proxime transacta dieta Posoniensi cum statibus et ordinibus regni Hungariae in negotio gratuitorum laborum ad confinia M^{tis} Suae praestari debendorum, *Kegyelmetek jól tudják.*[1] Quia autem tempus restaura-

[1] A hatnapos ingyen munkát az 1599-iki pozsonyi országgyűlés április 23-án jóváhagyott határozatának 28. pontja írja elő ismét; Magyar országgyűlési emlékek IX. k. 324. l.

tionis minarum et aedificationis confiniorum iam praesto est *s az ellenség mozgolódása ez ingyen-munka sürgős teljesítését kivánja, rendelem,* quatenus acceptis praesentibus, habita ratione permansionis suae suorumque, iuxta currentis anni regnicolarum conclusionem et limitationem, de singulis portis, secundum connumerationem anno 96 factam, sex dierum labores ex isto comitatu vestro ad confinium M^{tis} Suae Tokaj,[2] statim et de facto, simul cum antiquis restantiis *szolgáltassatok.*

Datum Cassoviae, 3. die Maii. Anno 1599.

Hátlapján : Exhibitae 12. Maii 1599.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 376. sz.)

220.

Bécs, 1599 május 4.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Válasz előbbi kivánságaira.

Herrn Basta Antwort auf etliche seine Schreiben betreffs der 400 Pferd verweigerten Ritt, Kosaggen-Werbung, Befestigung Cascha, Ersetzung Filek und Kálló, Postmeister zu Toggai dritten Klepper zu passieren, Competenz zwischen dem Haubtmann Langen und Schmidt, Correspondirung mit Hust und die Wallachischen Gesandten betreffend.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 81. No 17.)

221.

Bécs, 1599 május 4.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Herrn Basta Erinderung, dass Samuel Papp zum Rittmeister über die Rothröckel bestätt, soll ihne also ins Musterregister einbringen lassen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 81. No 19.

---

[2] Eredetileg *Zathmariense* volt írva.

222.

Kassa, 1599 május 5.

Basta Mátyás főherczegnek.

Hof Expedition übergibt ein Extrakt aus des Herrn Basta Schreiben vom 5. Maii 1599.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 528. No 52.)

223.

Kassa, 1599 május 7.

Basta a Szepesi kamarának.

Gondoskodjék háromfelé küldött hadainak zsoldjáról.

Nachdem, wie Ihnen hievor wissendt, unvermeidlicher Notturft nach, jüngstlichen von des Haubtmann Niclas Langen Fändle-Knecht gen Wardein 180, gen Kálló 31 Mann, und mit den übrigen er, Haubtmann Lang selbst gen Sakmar ausgetheilt und verschickt worden, *kérem intézkedésöket, hogy az említett katonák zsoldja az illető helyeken* zu rechter Zeit gereicht werden; etc.

Actum Caschau, den 7-ten Maii. Anno 99.

Külczíme: Der Röm. Kais. Maiestät etc. Zipserischen Cammer zuezustellen.

(Eredeti, Szepesi kamarai ltár, Repraesentationes fasc. 34. O. 1.)

224.

Kassa, 1599 május 7.

Basta Lőcse város tanácsának.

Kocsit, lovat kér az ágyúk szállítására.

Demnach aus erforderten Not ich mich kurz diese Tag, mit dem verhandenen Kriegsvolk und Arthollorey zue Feldt wider den Feindt zuebegeben vorhabens, *rendelem, hogy* zu Fortbringung der Stueck und andern Munition *levelemet látván 84 lovat és 12 kocsit küldjetek.*

Caschau, den 7. Maii. Anno 99.

(Eredeti, Lőcse város levéltára I. o. 77. csom. 8. sz.)

Megjegyzés. Egyidejűleg Kassa városától (a város levéltára 4839. sz. a.) 100 lovat és 15 kocsit kivánt, míg Bártfától csak 70 lovat és 9 szekeret.

225.

Prága, 1599 május 7.

Rudolf császár Bastának.

Leveleit továbbítsa. Az eseményekről értesítse.

Mit írunk légyen ad cardinalem Bathoreum et ad episcopum Demetrium Napragium ac Bochkaium, *megérted leveleink másolatából. Az eredetiek kézbesítésére,* utque rerum illarum variantium successum diligenter observes, nobisque recta, quam celeriter possis, significes, *kérünk.* Datum Pragae, 7. Maii. Anno 99.

(Fogalmazvány, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

226.

Bécs, 1599 május 7.

Mátyás főherczeg Bastának.

Értesítse a Báthoryak üzelmeiről s az erdélyi ügyekről.

A Szepesi kamara jelentése. — A császár nevében rendelem, hogy Joannem Imreffium *magához hiván,* eundem de rebus atque technis illis Transsylvanicis *kikérdezze és minket azokról értesítsen.*

(Kivonata Szádeczky id. m. 435. l.)

227.

Kassa, 1599 május 8.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Sereget küldjenek a németi híd felé, hogy ellent állhassunk az ellenségnek.

Quanto cum periculo et ruina, immanissimi hostis crudelitatem haec Sacrae Caesareae Regiaeque Mtis

provincia in dies experiri cogitur, neminem latere existimamus. *Minthogy pedig az ellenség nemcsak seregeit egyesíti,* verum etiam ad expugnandum aliquod M^tis^ Suae confinium tormenta quoque et alia necessaria praeparat, ac propediem castra metari, ac institutum suum aggredi statuit, *rendelem, hogy mivel* haec ditio, patria nimirum Dominationum Vestrarum fere extremo periculo exposita sit, *ő Felsége nevében rendelem, hogy* habita ratione tanti discriminis patriae eorum, et extreme necessitatis, pro permansione sua suorumque *minél nagyobb számú lovas és gyaloghadat küldjenek* ad pagos intra Cassoviam et pontem Nemethiensem sitos, ubi et nos cum banderio Suae M^tis^ aderimus, *hogy egyesült erővel* contra impetum hostium *megvédhessük tartományokat.*

Datum Cassoviae, 8. Maii 1599.

Hátlapján: Exhibitae 11. Maii.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 377. sz.)

228.

Kassa, 1599 május 9.

Basta Kassa város tanácsának.

Török-tatár hadak dúlása Szendrő körül. E miatt általános felkelést rendelvén, Kassa is küldjön 70 drabantot Ónodra.

Dieweilen abermalen der Erbfeindt christlichen Namens mit den Tartern (erst verschiener Tagen) auf dieser Gränizen einen Streif über dem Wasser Sajó umb Szendrő und soweit hieherwärts gegen Caschau mit Mord und Brand, als zuwissentlich, merklichen Schaden gethan,[1] dahero dann das im Landt hin und wider allerhand fürgeloffner Mängel und Unordnung halben von der Gräniz abwesende Kriegsvolk zu Ross und Fuss nicht allein wiederumben bei mehrer eingelangten Fürsehung Gelds und anderer Notturft zu versamblen grosse Zeit, sondern

[1] Basta így adja elő az ellenség mozgolódásának részleteit, a mit előbbi rendeletében csupán általánosságban említett.

auch, weil es nunmehr an deme so weit kommen ist, dass der Feindt bei derlei ihme geratner Schanz auch das Geschütz zur Handt richten und damit ins Feldt zu rücken (Inhalt viel undterschiedlicher, jedoch gleicheinstimmenden Kundschaften) dardurch was mehrers zu versuechen gänzlichen Vorhabens und gewiss nit feiern wirdet, daraus anders nichts, dann unversehener Überfall und Verlust einer und der andern Festung, sambt des Landts verderblichem Untergang hochbesorglich zu befahren; derowegen aus dringender Not die müglichiste Gegenwähr zu gebrauchen, es endtlich zu einem allgemeinen Aufbot (insurrectionem generalem) unvermeidlich geraten hat müssen, so dann nun nach Gott jetziger Zeit einich ander Mittl nicht verhanden, auch hierumben allbereit den Schpanschaften und Magnaten, (die von Stund an zum Anzug aufmahnende,) wie sich gebührt, von mir alles Ernsts zuegeschrieben worden: ist demnach an Euch ebenmässig in Namen Ihrer Kais. Mt. befelchend, von tragender Administration wegen aber mein Begehr- und Ersuechen, dass Ihr, jetzt in der Eil und erforderter Not, auf wenigist zu Fortbringung zweihundert Drabanten (welche an die fünf künigliche Stadt sambtlich angeschlagen und eurer Portion nach siebenzig Mann zu schicken betreffen thuet,) alsbaldt und ohne Erwartung ferneren Bescheidts gestracks hieher ordnen wöllet, welche folgundts nach Ónod und Diósgyőr (weil deren eines Belegerung nit wenig in Gefahr stehet,) abgefertigt werden künden, so lieb Euch Ihrer Mt. Gnad, und eignes Vaterlands Wolfart angelegen, drauf sich zur Verhütung schwerer Verantwortung also gänzlich zu verlassen. Gott ob uns allen.

Datum Caschau, 9. Maii. Anno 99.

(Eredeti, Kassa város levéltára.)

Megjegyzés. Szószerinti párja Lőcse (a város levéltára I. o. 77. csom. 7. sz. a.) és Bártfa levéltárában.

229.

Kassa, 1599 május 9.

Basta Hueber János tokaji postamesternek.

Rendeli, hogy harmadik postalovat is tartson.

Ich befehle euch im Namen Ihrer F. Dt. Erzherzogen Mathiasen in Österreich etc., dass Ihr noch zu den vorigen zweien Postrossen[1] noch eines der Notturft nach halten thuet. Die Besoldung solle von der F. Dt. befehlich auf die Zipserische Cammer angeschafft und verordnen werden, so lange Ihr F. Dt. Wolgefallen sein würdet. Darnach wisst euch zu richten und umb dieselbe bei der Cammer anzuhalten.

Caschau, den 9. Maii. Anno 99.

(Czímzett más. Szepesi kamarai ltár, Repraesent. fasc. 36. O. 1.)

230.

Bécs, 1599 május 9.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta solle einen Postritt nach Prag thuen und das Wesen wohlbestellter hindterlassen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 81'. No 35.)

231.

Bécs, 1599 május 10.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] werden die neue, an die Oberhungerische Spanschaft gefertigte Gehorsambbrief für ihne überschickt.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 81'. No 47.)

---

[1] Ezt a czímzett »Postverwalter« a kamarához intézett kérelmében így nevezi: Postklepper, vagy csupán így: Klepper.

232.

Kassa, 1599 május 11.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Küldjenek követeket a május 20-ikára Sárospatakra rendelt gyűlésre, hogy azon az urakkal és vármegyékkel megbeszéljék az ország védelmére szükséges teendőket.

Posteaquam maiorem in dies ac maiorem hostium apparatum bellicum adversus aliquod M^tis Suae confinium obsidendum et expugnandum, ac conatus erga devastandas huius provinciae reliquias animadvertamus, media autem, quibus ita repente hosti obviari possit, nulla praesto habeamus, neque suppetat quo pacto imminenti periculo praeveniendum sit; idcirco consultissimum visum est, ut interea, donec personalis insurrectio proxime indicta sit, universorum dominorum magnatum et comitatuum, siquidem de salute patriae eorum agitur, de eo, quid porro faciendum sit, consilium capiamus: eapropter Dominationes vestras generosas et egregias amice requirimus, ut (habito respectu, si alias unquam, nunc praesertim afflicto statui huius ditionis patriae vestrae) velint certos nuncios suos ad 20. diem currentis mensis Maii, siquidem tempus ulteriorem moram non patitur, ad oppidum Sárospatak, ubi et nos aderimus, cum solita informatione expedire: quibuscum in praesentia dominorum magnatum et aliorum legatorum non aliquid contra publicos articulos vel quavis inutili re, verum de permansione dumtaxat et defensione huius provinciae agere, et certi quippiam interea, donec auxilia Suae M^tis huc destinata aderunt, concludere atque id, quod optimum fore videbitur, instituere possimus; etc.

Datum Cassoviae, 11. die Maii. Anno 1599.

Hátlapján: Exhibitae 13. Maii.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 378. sz.)

233.

Kassa, 1599 május 18.

Basta az ónodi, füleki és egyéb császári őrségekhez.

Nyilt parancs, melylyel helyettesévé nevezi ki hetési Pethe Lászlót, a kassai magyar seregek kapitányát s elrendeli, hogy neki engedelmeskedjenek.

Significamus vobis, quod nos generosum dominum Ladislaum Pethe de Hetés, eiusdem Sacrae Caesareae M^tis exercitus Cassoviensis hungarici capitaneum, omnibus M^tis Suae confiniorum suprascriptorum, ac campestrium quoque utriusque nationis Germanicis, pariter Hungaricis, necnon Wallonicis, et Cosacorum copiis equestris ordinis, vice et in persona nostra praefecerimus, et constituerimus.[1] Ea propter vobis et vestrum singulis, praesentes nostras visuris, nomine eiusdem M^tis Suae harum serie firmiter committimus et mandamus, quatenus a modo deinceps intra ulteriorem dispositionem nostram, ad requisitionem eiusdem domini substituti supremi capitanei, statim et de facto, atque absque quovis subterfugio et tergiversatione, iuxta commissionem eiusdem insurgere, ac eo, quo eisdem iniunctum fuerit, absque cunctatione se se conferre, atque ea, quae fideles M^tis Suae servitores decet, praesertim contra hostem, praestare, ipsumque dominum Ladislaum Pethe pro supremo capitaneo agnoscere, eum revereri, et omne obsequium sub gravi animadversione ac officii privationis poena praebere debeatis et teneamini ; etc.

Cassoviae, 18. Maii 1599.

(Egykorú másolata az Erdélyi Nemzeti Muzeumi levéltár »Oklevelek törzsgyüjteménye« osztályában.)

---

[1] Ezt a helyettesítést most az tette szükségessé, hogy Basta Sárospatakra indult az általa 20-ikára rendelt gyűlésre, mely után sietve visszatért, mert már 23-án ismét Kassán találjuk.

234.

[Sárospatak, 1599 május 20.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta bericht, was zu Patak durch die Ständt ihrer Kriegsbewilligung halber beschlossen worden. — Item betreff Kosaggen Versamblung in Moldau und Pauln Nyári betreff Hab, Treidt und Munition gen Wardein verordnet.

(Május 29. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 108. No 83.)

235.

Kassa, 1599 május 23.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Június 1-ére Tarczalra küldjék a megajánlott seregeket.

Etsi non dubitemus, Dominationes V^ras^ generosas ea auxilia, quae in proximo conventu Sárospatakiano pro defensione patriae suae obtulerunt, praestituras esse, *mégis, mivel azt jelentik, hogy az ellenség azt a vidéket készül elpusztítani,* imo rem quoque munitionariam secum adducere velle, *kérünk ő Felsége nevében,* ut pro sua, suorumque defensione *a felajánlott segítséget a megállapított időre és helyre* nempe primum diem Iunii ad Tarczal, absque quavis ulteriori cunctatione et difficultate aliquali, expedire velitis, debeatisque et teneamini.

Datum Cassoviae, 23. die Maii. Anno 1599.

Hátlapján : Exhibitae 26. Maii, anno 99.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 379. sz.)

236.

Kassa, 1599 május 23.

Basta Mátyás főherczegnek.

Georgen Basta Schreiben und Bericht vom 23. Mai diets, underschiedliche Sachen, als der Standt in Oberhungern

noch bewilligte 1500 Hussarn und soviel zu Fuess; Gross Wardein Besatzung und anders betreffend.

(Szept. 19. a bécsi Kpü. ltár Registraturbücher 522. k.)

237.

Kassa, 1599 május 23.

Basta Lőcse város tanácsának.

Ismételten inti, küldjék a lovakat és kocsikat.

A multkori levelemben kivánt bestimbte Anzahl Ross zu Fortfüehrung des Artholerei-Wesens und Wägen hieher *már rég meg kellett volna érkeznie, s elmaradásuk annyival inkább bánt,* dass die einreissende Gefahr und Feindtgeschrei, sonderlich wegen der Tartarn, nicht ab, sondern täglichen nur mehr zuenimbt und also ein jeder wenigister Verzug der Gegenwähr merklichen Schaden verursachen möchte; *kérlek tehát, ismételten,* Ihr wöllet doch angedeute erforderte Anzahl Ross und Wägen in die Artholerei hiehero ohne weitern Aufschub zu Handen Ihrer Mt. Zeug-Leutenandts befürdern, und Euch daran weiter nicht vermahnen lassen, weil Euch bewüsst, wie hoch und viel daran gelegen.

Datum Caschau, den 23. Tag Maii. Anno 99.

(Eredeti, Lőcse város levéltára I. o. 77. csom. 9. sz.)

Megjegyzés. Megküldte egyidejűleg Bártfa város tanácsának is.

238.

[Kassa, 1599 május 24.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Georgio Basta bericht, dass sich die Tartarn umb Erla samblen, will mit der Reiterei auch fortziehen,[1] *bitt umb mehr Volk, hab Geldt gen Hust geschickt, schliesst des Car-*

[1] El is indúlt már másnap, 25-én.

dinal Andrea Schreiben mit, und dass ein Landtag zu Clausenburg ausgeschrieben,[2] *dahin auch ein Zausch kummen soll.*

(Jun. 2. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 109′. No 3.)

239.

Kassa, 1599 május 24.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Az élelmiszerek elvitelére kocsit adjanak.

Quoniam copiae Sacrae Caesareae et Regiae M^tis^ iam in campum expediuntur, quibus annona, aliaque necessaria, pro iusto pretio, necessario suppeditari debent, *kérünk és rendeljük, hogy* currus pro vehendis victualibus ex isto comitatu vestro expedire debendis, cum bonis instrumentis et robustis equis *adjatok át e sorok előmutatójának,* servitori nimirum magistri annonarii Ciriaci Faigel, *meghagyván kocsisaitoknak is, hogy embereimnek engedelmeskedjenek.*

Datum Cassoviae, 24. die Maii 1599.

Hátlapján: Exhibitae in congregatione Leuchoviensi, 27. die Maii. Anno Domini 1599.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 380. sz.)

240.

Kassa, 1599 május 24.

Basta Miksa főherczegnek.

Peverella Ezekiel orvos ajánlása. Tatár-mozgalmak.

Il dottor Peverella [1] m' ha fatto instanza di voler raccordar a V. Altezza il suo negotio, che (secondo dice) gli importa tanto, che non si potrìa dir d' avvantaggio, sendo questo l' ultimo sostento de suoi figlioli: sopra

[2] Ez a május 27-én megnyilt országgyűlés.

[1] Latinul így írja magát alá leveleiben: Doctor Ezechiel Piperellus, fisicus.

di che non starò a supplicar altro, conoscendo la clemenza, et giustitia di V. A. Ser^{ma}; soggiongendo solo, che in questo buon dottore cresce tanto più il timore di perder gli argenti, quanto che si vede, che da questa città se ne vanno giornalmente le miglior robbe,[2] per dubbio de' Tartari. E certo, se Sua Maestà non si risolve di mandar aiuti forestieri, è da credere che le cose non passeranno bene ; etc.

Cassovia, li 24 Maggio 99.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

241.

Göncz, 1599 május 26.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Elelmet küldjenek pénzért.

Mivel ez országrész védelmére milites confiniorum et campestres quoque omnis ordinis in unum coëgimus, *nehogy kényszerüségből a szegény népet zsarolják s a falvaknak essenek, kérünk s rendeljük, hogy* ex isto comitatu vestro omnis generis victualia, utpote panes, cerevisiam, pabulum, et id genus alia necessaria pro iusto pretio militibus Suae M^{tis} iuxta novissimae dietae conclusionem *küldjetek.*

Datum in oppido Geoncz, 26. die Maii. Anno 1599.

Hátlapján : Exhibitae 26. Maii anno 99.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 383. sz.)

242.

Bécs, 1599 május 29.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Idem [Basta] solle darob sein, dass der hungerischen Ständ bewilligtes Kriegsvolk gemustert und zu Feld geführt

---

[2] Peverella orvos már 1597 elején Kassán működik s úgy látszik a várostól volt valamelyes követelése.

werde, und dass die Städt und Märkt die notturftigen Arthollerie Ross alsbaldt schicken.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 81'. No 95.)

243.

Kassa, 1599 május 30.

Basta Bártfa város tanácsának.

Ismételten sürgeti a kocsik és lovak küldését.

Auf so vielfältig Zueschreiben wäre doch zu hoffen gewest, Ihr die begehrten Ross und Wägen zu dem Arthelei- und Munitionwesen in so langer Zeit nunmehr ferners ungefordert gestellt haben würdet, *a mi nem történvén meg, mutatja,* dass euer eignes Vaterland Wolfart, die doch nur an Erhaltung der Gräniz hänget, so wenig in Acht genumben. *Ismételten intlek tehát őszintén,* dass Ihr ditsfalls die schuldige Gebührung *további halogatás nélkül teljesítsétek ; ellenkező esetben tudjátok meg, hogy* ich Euch für allen Unfall, der auf soliche Verlängerung geursacht werden möchte, *felelőssé teszlek.*

Datum Caschau, den 30. Maii. Anno 99.

(Eredeti, Bártfa város levéltára.)

Megjegyzés. Egyidejűleg megküldte Lőcse város tanácsának is.

244.

Bécs, 1599 május 30.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] Recepisse wegen seiner eingestellten Reis nach Prag ; solle drinnen bleiben [1] *und mehrern Gelds und Resolution wegen die Oberhungerische Kriegs-Expedition erwarten.*

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 81'. No 97.)

[1] A haditanács e rendelete már útban találta Bastát s útjából megtérni nem akart.

245.

Bécs, 1599 június 1.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Georgio Basta betreffs fürderlichen ins Feldtbringung der Oberhungerischen Ständ bewilligtes Kriegsvolk und dem Rákóczy und Forgach.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 82'. No 2.)

246.

[Kassa, 1599 június eleje.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta Recepisse, habe gen Wardein fünf Petzische Fähndl und gen Saggmar 170 Knecht und Haubtmann Langen geordnet; item Nagybánya Bestärkung.[1]

(Júl. 1, kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 110'. No 5.)

247.

Bécs, 1599 június 5.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Idem [Basta] wird des Petzischen Regiments Hineinzug und dass ehist 40.000 fl. hinein abgeführt werden sollen, erindert.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 82'. No 28.)

248.

Bécs, 1599 június 8.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Idem [Basta] solle dem Widtmer in seiner Verrichtung alle Hülfe erzeigen, und andrer Ihrer Maiestät Officier darzuhalten.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 82'. No 47.)

---

[1] Ez intézkedését az is indokolta, hogy most a császári udvar hivására Prágába utazott.

249.

Bécs, 1599 június 11.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta soll berichten, wie viel Ordinarie Kriegsvolk sich der Zeit in Oberhungarn sowohl im Feldt, als in Besatzungen sich befinde, und was davon ohne Entblösung ins Feldt möge genomben werden. — Idem solle dem Johann Baptista Rozza in seiner anbefohlnen Verrichtung alle Hülf erzeigen, auch sonst, wo von Nöten Verordnung thun.[1]

(Kivonat, bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 83. No 69—70.)

250.

Prága, 1599 június 17.

Basta Gonzaga Vincze mantovai herczegnek.

A török sereg közeledése. Felsőmagyarország veszedelme. Basta előterjesztése Rudolfhoz. Erdély ügye.

Non starò altrimenti a fare alcuna scusa di non haver scritto a V. A. Ser^{ma} più al spesso, che non ho sin quì fatto, se bene le diedi particolar conto di quanto (l' anno passato) era seguito nell' espeditone di Varadino; ma non resta perciò, ch' io non sia a V. Altezza l' istesso servitore di sempre.

Arrivai quì a Praga, chiamato da Sua Maestà per pigliar qualche risolutione, toccante al modo che s' ha da tenere, già che siamo più che certi della venuta dell' essercito turchesco in queste parti; e venendo gagliardo (come si dice) io dubito che difficilmente gli potremo resistere, già che l' imperio non dà le solite contributioni; tuttavia si farà quanto si potrà.

Mi vien dato fretta, acciò ch' io torni quanto prima al mio governo; del quale ho molta ragione da dubitare, per esser quella provincia senza fortezza, che valga, lon-

[1] Ezt az egyidejűleg kelt két rendeletet helykímélésből összevontuk.

tana dal calor naturale, et esposta all' inimico; e (quel ch' è peggio) alcuni che tengono il Mondo in mano, impediscono a tutto potere gli aiuti, che mi si dovriano dare: il che ho molto bene rimostrato a Sua Maestà[1] et ho gran speranza di rimedio.

Quanto alle cose di Transilvania, spero che debbino accomodare, già che (stando le cose nel termine che stanno), non mi pare facci per noi il suscitare nuovi humori. E di quanto seguirà, non lasciarò d' avisare V. Altezza con più diligenza, che non ho fatto; etc.

Da Praga, li 17 Giugno 99.

(Eredeti, mantovai áll. Gonzaga-levéltár 476. csom.)

251.

[Prága, 1599 június 17.]

Basta véleménye Rudolf császárhoz Erdély megszerzéséről.

Erdély megtámadása koczkázatos a török miatt. Ezért jobb volna, ha a császár kegyébe fogadná fejedelmét. Szolnok ostromának is sok az akadálya, ezért tanácsosabb a védelemre szorítkozni és Dunántúlt, meg Felsőmagyarországot katonasággal megrakva tartani.

Ancorchè Sua Maestà habbi giusta causa di procedere, e far risentire contro i Transilvani, che tante volte l'hanno offesa, tuttavia è sempre prudenza l'accomodarsi al tempo, et all' occasione. Io temo che, se si doveva procedere contro questi tali, era necessario di farlo nel principio, che il cardinale[1] entrò in detta provincia; ma hora che fra pochi giorni siamo per vedere il Turco armato in campagna, non mi pare in modo nessuno, considerato lo stato, in che stanno le cose di Sua Maestà, che si debbino suscitar nuovi rumori, da quali ne potrebber nascer l' inconvenienti, che seguono.

---

[1] Erre vonatkozó érdekes emlékiratát következő számunkban közöljük.

[1] Báthory András erdélyi fejedelmet érti, kit kortársai csupán biborosi méltósága szerint neveztek, emlegettek.

Prima è da considerare, che volendo hora assaltare quella provincia, con parte o tutte le forze di Sua Maestà, chiara cosa è che non si potrà sì presto, come farìa di bisogno, debellarla e ridurla all' obedienza, perchè tutti i confederati concorreriano in aiuto d' esso cardinale: e se nell' istesso tempo, come può avvenire, il Turco s'amicasse verso l' Ungheria Inferiore, senza dubio sarìa bisogno abandonare le cose di Transilvania per defender le cose proprie; e quanto pericolosa cosa fusse il lasciarsi dietro gli humori una volta sollevati, non occorre ch' io lo dichi. E quando anche portasse il caso, che si soggiogasse quella provincia, non è da dubitare, che per conservarla, non fussimo necessitati a lasciarci una gran parte delle nostre forze; e così verremo a diminuire in modo tale, che non saremo bastanti a opporci all' inimico comune; di modo che trovarei in meglio, che Sua Maestà si risolvesse di riaver in gratia esso cardinale con quei maggior vantaggi che far si potesse, cioè che cedesse Varadino, che fosse obligato assister Sua Maestà a difesa della Superior Ongheria con certo numero di genti, sì come anco per la defesa del Valacco: che se bene esso cardinale depende totalmente dal cancellario di Polonia,[2] non è però da dubitare, che sia per fare alcun motivo contro Sua Maestà, se non in caso di difesa della provincia; et ogni volta che lo detto cardinale sia assicurato da Sua Maestà, senza dubio haverà a caro conservarli il Valacco; e dove che, volendo Sua Maestà in questi tempi proceder per via dell' arme, perderà il Valacco, et il Transilvano insieme, e senza dubio la fortezza di Varadino, la quale non si può defendere in modo nessuno, havendo la Transilvania nemica; oltre poi che il paese oltre il Tibisco si potreble dar per perso.

Quanto a Solnok, io non dubito che la presa di quel luogo non fosse per apportar grandissimo incommodo alla città d'Agria, come quella che non si sostenta d'altro, se non di quello, che gli vien condotto giornalmente da detto Solnok. Ma per mettere in esecutione quest' imrpesa, me si rappresentano molte difficoltà, e prima il condurre le

[2] Értendő Zamoyski János lengyel kanczellár.

vettovaglie; perchè essendo il nemico tanto superiore di cavalleria, potrà a piacere impedirle; oltre poi che [con] la mortalità del bestiame, non si troveriano tante carni, che bastassero a provedere l' esercito di bastanti vettovaglie. Ben è vero, che ci potremo valer del fiume; ma non potremo haver tante barche, che fossero bastanti, già che una volta che fossero abbassate, non potrebbero più rimontare; nè meno nel contorno di Tocchai, vi sono arbori atte a fabricar zatte in tanta quantità, che possino supplire ai bisogni.[3]

E quando anco con mia commodità si potesse fare detta impresa, sarei di parere s' aspettasse, sin tanto che il Turco fosse ritirato, perchè sariano sicuri di sostentarla almeno un' anno, con speranza di Agria per la necessità fusse per cadere; dove che pigliandola hora, chiara cosa è che per l' importanza del luogo l' inimico ritornerìa a ripigliarsela, o si obligarìa a difenderla con tutto l' esercito; di modo che giudicarei più a proposito che l' esercito della Inferior Ungheria pigliasse il posto di Comaro, di Strigonia, e stesse alla mira, osservando gli andazzi del nemico, pronto per soccorrer dove fosse bisogno, et io facessi l' istesso con la gente della Superior Ongheria, governandosi conforme gli andazzi de' nemici; et tra tanto s' attendesse a fabricar barche in Tocchai: che se bene si

---

[3] Basta e véleményéről Spontoninak is volt tudomása s róla a következőket jegyezte fel id. m. 87. lapján: Onde Basta conoscendo la stagion' essere troppo avanti, e che l' essercito suo era molto debile, e con poca speranza di renderlo in quel tempo maggiore, giudicava che quando potuto havesse guadagnare Solnoch, sarebbe stato molto a proposito, per impedire all' inimico il vittovagliare la città d' Agria: ma grandemente egli dubitava, che ciò non potesse seguire, se non con molta difficoltà; ch' essendo la distanza, ch'è tra Cassovia e Solnoch pur assai grande, et Agria nel mezzo di loro posta, si faceva maggiore; però chè havendovi il Turco sempre gran numero di cavalleria, potevagli con quella apportare gran danno. Perciò non lasciandosi l' imprese, se non per mancamento di danari, o di vittovaglie, ben giudicava il differirla in altro tempo; e maggiormente, che dalla parte del Tibisco altri impedimenti vi erano, se ben ne' discorsi molti stimavano, ch' agevolmente si fossero superati.

rendesse sospetto il nemico della nostra intentione, tuttavia non potrìa vietare che non si facesse detta impresa, per la debolezza della piazza.

Kívül: Parere del Signor Giorgio Basta, commandante generale del Ungaria Superiore, dato a Sua Maestà Cesarea.

(Ered. más. a római vat. Borghese-ltár III. 67. b. köt. 1—2. l.)

Megjegyzés. Basta ez érdekes véleménynyilvánítását Spinelli Fülöp érsek, prágai nuntius 1599 június 21-iki jelentése e soraival küldte Rómába Aldobrandini Cinzio b. államtitkár kezeihez: Mando a V. S. Illma il parere di Giorgio Basta, dato a Sua Maestà et a questi Signori del Consiglio sopra l' impresa di Transilvania, che pensavano di fare, et sopra quella, che pensano hora di fare di Solnok. L' ho havuto da buona parte.

252.

Prága, 1599 június 17.

Basta Miksa főherczegnek.

Rudolf császár hívására jött fel az udvarba, hogy véleményt adjon Erdély ügyében.

Sendo arrivato a questa corte, chiamato da Sua Maestà, [1] non ho voluto lasciare di far humillissima riverenza a V. A. Ser^ma^ con questa mia, [2] raccordandomele per l' istesso servitore di sempre. La causa di questa mia chiamata (per quanto comprendo) è stata per voler Sua Maestà intender la mia openione sopra il particolare delle cose di Transilvania, et anco di quel tanto, che (in questa stagione) si potrìa fare. E nell' uno, e nell' altro ho detto il mio parere, benche debole. Hora sto aspettando l' espeditione di danari e genti, per poter far resistenza alle continue excursioni de' Tartari; ma (per quanto veggo) alcuni appassionati impediscono a tutto potere il mandar delle genti. Tuttavia spero,

---

[1] Egykorú jelentésből tudjuk, hogy Basta június 13-ikán érkezett Prágába; Hurmuzaki: Documente XII. k. 436. l.

[2] Bastának 17 napig semmi nyoma, ámbár úgy látszik, hogy a június elején tartott tarczali részgyülésről sietett fel az udvarba, de útjából netán írt levelei nem maradtak reánk.

che Sua Maestà non vorrà (a contemplatione d' altri) perder quella sua provintia : e perchè m' imagino che V. A. Ser^{ma} sia apieno informata di ciò che passa, non mi estenderò più oltre ; etc.

Da Praga, il 17 Giugno 1599.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

253.

Bécs, 1599 június 19.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Herr Basta solle der Magdalene Keinsorgerin ihrer Schuldanforderung halber bei Hansen Panen verholfen sein.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 83. No 132.)

254.

Prága, 1599 június 26.

Basta Farnese Ranuccio parmai herczegnek.

A tatárok elleni védelemre 6500 főnyi segélyt igért az udvar, de kikötötte magának Basta, hogy az esetre, ha a török is támadna, Mátyás főherczeg egész hadával támogatni fogja. Egyébként a császári hadi erő oly gyenge, hogy vele semmi vállalatba fogni nem lehet.

Non ho, un pezzo fa, scritto a V. A. Ser^{ma}, sendo stato continuamente occupato nelle cose di Transilvania, et anco in reparare et difendere le correrie de' Tartari, che m'han dato non poco travaglio. Finalmente sendo venuto a questa corte, ho ottenuto 5 mila fanti et 1500 cavalli forastieri, che agionti ad altri 5 mila tra cavalli et fanti che mi trovo nella provincia, potrò resistere a' Tartari; caso però, che l'essercito turchesco non venghi a quella volta, nel qual caso bisognarà, che il Ser^{mo} Mathias s'incamini con tutte le forze a quella volta, altrimenti le cose nostre non passariano troppo bene, per le raggioni che altre volte penso haver scritto a V. Altezza. Io credo

che per questa staggione staremo alla mira osservando gli andamenti dil nimico, già che non siamo mai stati tanto deboli, come quest' anno. Non mancavano alcuni che volevano tentare una certa impresa ; ma udite le raggioni di certe persone, si sono appagati.

Io partirò fra quattro o cinque giorni per il mio governo, dove sarò il solito humilissimo servitore di V. Altezza Ser^{ma} ; etc.

Da Praga, il 26 di Giugno 1599.

(Sajátkezű eredeti, parmai áll. levéltár, Carte Farnesiane.)

255.

Mergentheim, 1599 június 27.

Miksa főherczeg Bastának.

Válasz. Várja értesítéseit az erdélyi eseményekről.

Vigesima quarta huius mensis reddita nobis est epistola tua, 17ma eiusdem Pragae scripta,[1] quae nos de tuo istuc adventu, eiusque causa certiores facit ; *s bár rövid volt,* grata tamen fuit, quia de istis Superioris Ungariae rebus raro aut nihil rescimus, nisi quantum a te nonnunquam edocemur. *Ezért nagyon kedvesen veszszük, ha a további tárgyalásokról* per litteras nos participes facies, idque quo crebrius, gratius ; *különösen* quid in Transylvanicis statutum. *Jól fog esni egy kis ujság azért is, mert* nos hic otium nactos et quietem opinatos, extra fortunae aleam positos animadvertimus ; nam exercitus hispanicus nobis Camerinam movit, quae quam cito aut facile sedabitur, vix apparet. Unde hisce regionibus, ac praesertim catholicis a protestantibus illis, magna tempestas et nobis ab amicis, nisi una in arenam descendamus, non minus periculi, quam ab ipsis hostibus imminet ; etc.

Datae Mergentheimii, 27. Junii. Anno 99.

Hasce adiunctas literas ad Paulum Nyári, *továbbítsad.*

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[1] Lásd 252. sz. a. szövegében.

256.

Prága, 1599 július 4.

Basta Miksa főherczegnek.

Válasz. Rudolf császár hadi intézkedései. Basta véleménye felőle. Várad megerősítésének szüksége. Németalföldi hadi hirek. Basta indulási ideje.

Ricevei la lettera di V. A. Ser^ma^ de 27 del passato;[1] e ciò che posso dire all' Altezza V. è, che per non ritrovarsi Sua Maestà le solite forze, ha resoluto che il Ser^mo^ Mathias pigli con il suo essercito il posto di Comar, o di Strigonia, e che stia osservando gli andamenti del nemico;[2] che (per quanto intendo) il sodetto essercito sarà di 15 mila fanti et 9 mila cavalli, computando gli Ungari. Et a me ha Sua Maestà commandato, che con le genti dell' Ungaria Superiore facci l' istesso in qualche posto opportuno, havendomi aggionto il regimento del colonello Pez, e più 2 m. fanti, e 1500 cavalli della Slesia,[3] di modo che havrò in tutto 7 m. fanti et 6 m. cavalli.[4] Ma perchè, come V. Altezza sà quanto sia discosto l' un posto da l' altro, vo tenendo che Sua Altezza non potrà arrivar se non tardi a dar soccorso all' Ungaria Superiore, caso che il nemico si aviasse a quella volta, tanto maggiormente se andasse a Varadino, sì come è da dubitare, e perciò penso nel passar che farò in Vienna, raccordar tutto questo al Ser^mo^ Mathias, et operare che usi diligenza in mandar spie per sapere il disegno del nemico.

Il conte Isolano partirà meco fra due giorni per andare a Varadino per repararlo quanto potrà; ma le provisioni son state tanto tarde, che difficilmente potrà far cosa di momento; di modo che, e dentro, e fuori sarà bisogno diffenderlo con le mani (quando però la Transil-

---

[1] Előbbi számunkban közöltük.

[2] Miként maga Basta ajánlotta.

[3] Tehát még kevesebbet kapott, mint 254. sz. a. levelében írta.

[4] Ezt a felsőmagyarországi hadakkal együtt érti.

vania sia amica), che altrimente non veggo forma che quella piazza si possi diffendere; e perdendosi (che Dio non vogli), si perderebbe anco tutta l' Ungaria Superiore. Il che ho remostrato a Sua Maestà et dettole, che quando la Transilvania non era amica, che metterebbe conto a Sua Maestà di spianar detta fortezza, e renderla inutil al Turco, et insieme al Transilvano; perchè nè l' uno, nè l' altro de essi potrìa più redificarla, e si verrìa a levare un periculo imminente, che soprastà a quella provincia. E qual resolutione sia per pigliare Sua Maestà, non la posso sin hora sapere. Quanto poi alle cose di Transilvania, io veggo Sua Maestà inclinata alla clemenza, ogni volta che' l cardinale mettesse in essecutione quanto ha scritto et proferto a diversi personaggi, et in particolare a me; e mi meraviglio come non siano ancor comparsi gli stessi ambasciatori dell' altra volta, che giorni fa scrissero dover venire; ma l' aria de quelle parti è tale, che non si può prestar troppa fede a quelle genti.

Nel particolar de' miei negotii, non ho potuto spontar al intiero titolo, volendo alcuni di questi Signori tenermi in bilancio con alcun' altra persona; ma nell' autorità e soldo non ho di che dolermi, et nel resto (piacendo a Dio) spero far conoscer con gli effetti la defferenza, che va da soldato a soldato.

Mi è rincresciuto infinitamente dell' humori, che l' essercito di Fiandra ha mosso nel' imperio con sì grave danno di tutta la christianità; ma con l' arrivo del Ser^mo^ arciduca Alberto in quelle parti spero si debba aquietar il tutto.[5]

Io penso partire, come ho detto, fra due giorni,[6] e di quanto seguirà non lasciarò di darne parte a V. A. Ser^ma^: la qual humilmente supplico volermi continoar nella gratia soa; etc.

Di Praga, li 4 Luglio 1599.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[5] Albert osztrák főherczeg, Németalföld helytartója.

[6] Cornazzani tudósítása szerint 7-én indult útnak gróf Isolani hadimérnökkel, hogy ez Váradot megerősítse; parmai áll. ltár, Carte Farnesiane.

257.

Bécs, 1599 július 7.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta soll über des von Rottall[1] *Protestation, dass er sich auf den Notfall in Sendreö nicht halten künne, sondern auf Zadwar sich zu retirirn vermeinte mit Guetachten berichten.*

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 84. No 42.)

258.

[Pozsony, 1599 július 10.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta bericht, dass er zu Pressburg[1] *erindert sei worden einer Vergleichung zwischen dem Cardinal in Siebenbürgen und Türggen.*

(Júl. 17. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 111. No 66.)

259.

Prága, 1599 július 10.

Rudolf császár Bastának.

Védelmébe ajánlja kőrösszegi Csáky Gergelyt.

Venit ad aulam nostram Gregorius Chiaki, ut bona familiae suae prope Varadinum sita[1] sibi vindicaret, sibique restitui peteret. Cum vero de iis nihil hoc tempore, hac rerum Transilvanicarum conversione et incertitudine, statui posse videatur, eam saltem, quae sua sit, sibique extra omnem controversiam debeatur, bonorum partem sibi restitui, ut absque impedimento aut turbatione possidere possit, humiliter rogavit; nos sane ipsi Gregorio Chiaki, tum propter insignes, et quae in prima legatione Transilvanica ad nos missa, cum Sigismundus Bathoreus nostrae se se clientelae subiecit,[2] spectatae fuerunt dotes,

---

[1] Rottall János szendrői kapitány.

[1] Prágából indúlva negyednapra érhetett ide.

[1] Ez Adorján vára és birtoka, mely 40 évvel előbb jutott a császári hatalom kezébe s azóta hívei birtokolták.

[2] Ez 1595 elején volt, midőn az erdélyi követek Báthory Zsigmond házassági ügyében jártak Prágában s a császárral kötött szövetséglevelet kőrösszegi Csáky Gergely is aláírta.

tum propter constantem, quam nobis probat fidem, animique devotionem, benignissime cupientes,[3] tibi clementer iniungimus, ipsius protectionem ita suscipias, ut parte saltem sua bonorum, ne a Joanne Zelesteio, aut ab aliis iniuria afficiatur, quiete frui libere possit. Quod tibi singularis curae futurum confidimus. De reliquo gratia nostra, quam mereris, tibi integra.

Datum Pragae, 10. Julii. Anno 99.

(Fogalmazvány, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

260.

Bécs, 1599 július 10.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta solle mit Ernst die Freibeuter abschaffen und diejenigen, so ihnen Underschleif geben, strafen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 84'. No 60.)

261.

Bécs, 1599 július 17.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] Antwort auf seine Schreiben in Transsilvanicis, solle sich zu Feldt lagern, Wardein bestärken und auf ihre Maiestät Feind guet Achtung haben.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 84'. No 94.)

262.

Mergentheim, 1599 július 18.

Miksa főherczeg Bastának.

Válasz. Több szerencsét kiván erdélyi vállalatához, mint magának volt tavaly.

Nusquam hactenus statum militiae nostrae modernae nobis tam accurate cognoscere licuit, quam ex epistola

---

[3] Csáky Gergely e hűségeért még külön pénzjutalmat is kapott; ld. munkánk második felében.

tua die quarta huius mensis Pragae data,[1] *mely nekünk nagyon kedves volt, és minél gyakrabban írsz, annál kedvesebb lészen;* optamusque ex animo, siquidem exercitum dispertiendum scribis, ut promptior tibi in succurrendo, si opus fuerit, fortuna affulgeat, quam nobis praeterito anno contigit; etc.

Datae Mergentheimii, 18. Julii. Anno 99.

Külczíme: Magnifico ac nobili Georgio Basta, domino de Sult, equiti aurato, Sacrae Caesareae Regiaeque M^{tis} supremi officii generalis capitaneatus partium superiorum regni Ungariae administratori.[2] Nobis sincere dilecto.

(Fogalmazvány, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

263.

Kassa, 1599 július 20.

Basta Lőcse város tanácsának.

Élelmet küldjön pénzért a seregek számára.

Quia pro commodiori continuatione imminentis expeditionis per Sacram Caesaream et Regiam M^{tem} contra immanissimum christiani nominis hostem susceptae, ex plerisque huius Superioris Hungariae comitatibus, pro usu et necessitate copiarum Suae M^{tis} omnis generis victualia pro iusto et competenti praetio in castra administrari debent, *rendeljük, hogy levelünket vevén,* habita ratione salutis patriae ac permansionis suae suorumque, statim et de facto in unum convenire *siessetek és a segély dolgában úgy végezzetek,* ut et Suae M^{tis} Caesareae benignae voluntati ac conceptae expectationi satisfiat, nec minus patriae vestrae consultum esse queat; etc.

Datum Cassoviae, 20. die Julii. Anno 1599.

(Eredeti, Lőcse város levéltára, I. o. 77. cs. 4. sz.)

Megjegyzés. Hasonló szövegű példánya Szepes vármegye rendeihez intézve, a megye levéltára 393. sz.

---

[1] Közöltük 256. sz. a.

[2] Bastának tényleg ez volt a hivatalos czíme, mivel főkapitányi kinevezését még mindig nem adta meg a prágai császári udvar.

264.

Kassa, 1599 július 22.

Basta Mátyás főherczegnek.

Der Wallach *sürget, hogy hadaimmal meginduljak, mire biztatólag feleltem neki,* dass er in kurz sein Intent haben solle.

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 442. l.)

265.

[Kassa, 1599 július 22.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta, dass Herr Forgach, Rákóczy und Pethő László ein Lager von 4000 Mann geschlagen, betreffend des Wallachen Intents, Cardinal sei mit dem Türggen noch nicht verglichen, 1500 Kosaggen Zahlung und des Geizkofflers drinnige Officiatu betreffend.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 111'. No 95.)

266.

Bécs, 1599 július 22.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] betreffs des Cardinals Bathori feindtlichen Fürnehmens mit Einziehung Ihrer Maiestät Gueter. Item betreffs Bericht, was des Bathori Diener bei ihme anbracht, soll das schlesische Kriegsvolk gegen Wardein hinfürlegen, und Wardein mit Pulver und anderm wol versehen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 84'. No 110.)

267.

Bécs, 1599 július 23.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Idem [Basta] solle dem Widtmer in Bestellung und Erhandlung der Proviandt, alle Hülf leisten.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 84'. No 111.)

268.

Kassa, 1599 július 23.

Basta Spinelli Fülöp érsek prágai nuntiusnak.

Válasz. Erdélyi hírek. A török Eszékre érkezése. Basta pénztelen helyzete.

Il giorno doppo l' arrivo mio a questa città, mi furono rese le lettere di V. S. Illma, con quelle per questi Rev^{mi}:[1] a' quali, visto la copia, non mi è parso darle, salvo a quello di Cinque Chiese,[2] non havendo egli altri canonici sotto di loro.

Quì non habbiamo altro di novo, se non che le cose di Transilvania non siano ancor' accomodate, a causa delle esorbitanti adimande, che gli fa il Turco; ma questo non ho io da tale parte, che lo possi affermare. Ho anco avviso, che il bassà sia arrivato a Essichio[3] con una parte dell' esercito; e se questo è, credo debbi tirare alla volta dell' Inferiore Ungaria; ma presto n' haverò la certezza, havendo mandato a quella volta alcune spie; et tra tanto mi vo mettendo in ordine, come meglio posso, e per tale effetto sto con devotione aspettando i danari promessi, senza i quali mi troverei impedito; etc.

Di Cassovia, li 23 di Luglio 1599.

(Ered. más. a római vatikáni Borghese-ltár III. 67 b. köt. 136. l.)

269.

Bécs, 1599 július 24.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Herrn Basta betreffs der Stadt Cascha Beschwehr wider den Zeugleutnandt allda, solle sie bei ihren habenden Privilegien schützen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 85. No 120.)

---

[1] Egyik sincs meg.

[2] A pécsi püspöki szék ekkor még betöltetlen lévén, ez valami kanonokra vonatkozhatik.

[3] Értendő Eszék.

270.

Kassa, 1599 július 24.

Basta Lőcse város tanácsának.

Ismételten sürgeti az élelmiszerek küldését.

Quamvis proximis diebus *Kegyelmeteket* de convehendo omnis generis commeatu pro militibus Suae M^{tis} *már felkértük, mivel hadaink naponta sokasodnak és élelmiszerekben nagy hiányt szenvednek, rendeljük, hogy* acceptis praesentibus *késedelem nélkül* omnis generis victualia, utpote panes, pabulum, cerevisiam, vinum et id genus alia pro competenti praetio in castra Suae M^{tis}, in usum et necessitatem castrorum *küldjenek.*

Datum Cassoviae, 24. die Julii. Anno 1599.

(Eredeti, Lőcse város levéltára, I. o. 77. csom. 5. sz.)

271.

Prága, 1599 július 26.

Rudolf császár Bastának.

A mit de rebus Transilvanis ac Valachis *tenni határoztunk, megirattuk dr. Pezzen Bertalan által.*

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 444. l.)

272.

Bécs, 1599 július 28.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] werden die Gehorsambbrief an die Oberhungerischen Spanschaften und Herren überschückt, soll auf den Bathori István guet Acht geben; item betreffs Kosaggen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 85. No 137.)

273.

Bécs, 1599 július 31.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Idem [Basta] soll berichten auf des Ruebers Anbringen, was es mit dem Rueberischen Haus zu Cascha, so die Feldtobriste bishero bewohnt, für ein Gelegenheit habe.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 85. No 149.)

274.

Bécs, 1599 július 31.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta solle bei den Gespanschaften in Ober Hungarn allen Zwietrag und Misstrauen suchen zu verhintern.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 85'. No 151.)

275.

Gyulafejérvár, 1599 augusztus 1.

Báthory András biboros fejedelem Bastának.

Kéri, jöjjön a határra vagy küldjön valakit, hogy emberével tárgyalhassanak.

Superioribus diebus ordin[ari]is in negotiis tabellarium nostrum ad Sp^{lem} et Mag^{cam} Do. V^{ram} expediviramus, qui ob eius absentiam rebus infectis ad nos rediit. Nunc cum eandem rediisse intelligamus, hisce et felicissimum gratulamur redditum, et ab ea amantissime petimus, velit ad confinia nobis proxima Sp^{lis} et Mag^{ca} Do. V^{ra} excurrere, ut de rebus gravissimis ad Sacram Caesaream M^{tem} et rem publicam christianam maxime pertinentibus per primarium nostrum consiliarium[1] cum ea conferamus. Locum autem et tempus assignare, modo ne differatur,

[1] Ez ruszkai Kornis Gáspár, ki három hét múlva találkozott Bastával ez ügyben Tokajon, az erdélyi Részek határán.

erit eiusdem arbitrii. Non erit labor hic Sacrae Caesareae M^{ti}, atque adeo reipublicae christianae infructuosus; et quemadmodum haec a nobis sincere et candide fiunt, ita volumus a Sp^{li} et Mag^{ca} Do. V^{ra} aliquid fieri nec[1] fallaciam suspicari, praeter propositum Deo gratum, ac christianis populis perutile. Quod si minus eam venire licuerit, quod maxime certe expediret, saltem virum fidelem et gravem, cui omnia tuto committantur, mittat; etc.

Alba Julia, 1. Augusti. Anno 1599.

(Egykorú másolat, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

276.

Bécs, 1599 augusztus 4.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Herrn Basta betreffs Verordnung bei den Spanschaften, dass sie von jedweder Porten oder Haus ein gewisse Anzahl Habern und Brodt zuführen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 85'. No 6.)

277.

Prága, 1599 augusztus 4.

Spinelli Fülöp érsek, prágai nuntius Bastának.

Az a hír érkezvén Erdélyből, hogy a bíboros szövetkezett a törökkel, kérem értesítsen azonnal, mi igaz van benne?

(Elveszett vagy lappang; Basta 284. sz. a. leveléből.)

278.

[Kassa, 1599 augusztus 5.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta Varia betreffend Proviantierung Wardein von der Zipserischen Kammer, schlesischen Kriegsvolk Ankunft, Petzisch Regiment gen Wardein, Geld auf die Gesellschaften.

---

[1] Nyilván hibásan, így írva: frui vel.

Reiter Archibusier und wallachisch Fürsten, des Rueber Behausung,[1] *des Bornemisza 600 Tahler.*

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 112. No 71.)

279.

Kassa, 1599 augusztus 5.

Basta Miksa főherczegnek.

Rudolf császár rendelete, hogy fegyveresen induljon Erdélybe és Mihály havasalföldi vajdával együtt foglalja el. E hadi vállalatnak azonban két akadálya van: a pénzhiány s az igás állatok nagy szűke.

Non ostante tutte le rimostrationi che si fecero a Praga, Sua Maestà comanda che si passi inanti; e credo havrà prudentissimamente fatta questa deliberatione: et poichè si è compiacciuta honorarmi in che io sia l' esecutore di questa sua deliberatione, farò quanto si conviene a vero et fidele servitore, e proseguirò la mia fortuna, per non manchar a me stesso.[1] Piaccia a Dio che le corrispondenze, in che habbiamo locati i nostri principali fundamenti, siano vere e non finte, come si ha da dubitare di quelle nationi; ma di questo in breve se ne potremo chiarire. Io fo conto di non condurre meco alcuno della natione Unghera, per li rispetti che V. A. Ser[ma] può considerare, et haverò meco da quattro mila fanti Alemanni e non più, convenendomi lasciarne al meno mille di quelli dil Pezzen per guardia di Varadino; et haverò intorno a tre mila cavalli, ciò è quelli di Slesia dil Dücker, et Luck, insieme con l' archibugieria a cavallo ordinaria di questa provintia; e se l' amico di là [2] entrerà con le

---

[1] Erről a haditanács 1599 július 31-iki átiratával kért véleményt.

[1] A miről itt Basta ily burkoltan ír, arra vonatkozik, hogy Basta a császártól *in gross Gehaimb* parancsot kapott *sich mit dem Wallachen zu coniungiren, und also mit Gwalt Siebenbürgen zu compelliren;* Hurmuzaki: Documente XII. k. 448. l.

[2] E kitételével Mihály havasalföldi vajdára czéloz.

forze che promette,[3] non ho alcun dubio, che non siamo bastanti a far fronte a qualsivogli numero de nemici; solo mi dà fastidio il condurre dell' arteglieria et vittovaglie, per il mancamento grande degl' animali; e a ponto questa mattina parto verso una congregatione che si fa quì vicino, per procurar d' havere cavalli et carri, acciò possi condurre quattro, o sei mezzi-canoni per far aprire le porte alli ostinati. Ben vorrei che non si perdesse tanto tempo, come si fa, consistendo questo totalmente nella celerità, sì come l' Altezza V. molto ben sa; sto solamente aspettando i danari, e subito con l' aiuto di Dio mi metterò in camino, con risolutione di venir alle mani con qualsivogli gente che mi si opponghi, perchè son certissimo che il pane ne ha da mancare, caso che non cerchi aquistarmelo per questa via; e di quanto seguirà procurarò che l'Altezza V. ne sia a pieno raguagliata; etc.

Di Cassovia, li 5 d' Agosto 1599.

(Eredeti, innsbrucki ht. levéltár. Ambraser Akten.)

280.

Kassa, 1599 augusztus 6.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Egy hét alatt jelentsék, mennyi élelmet adhatnak. A legtöbb vármegye jobbágytelekként fél köböl lisztet és egy köböl árpát igért.

Quoniam pro defensione huius Sacrae Caesareae M^{tis} ditionis, proque reprimendis hostium conatibus erga hanc provinciam susceptis, validissimus eiusdem Suae M^{tis} exercitus in hasce partes superiores expeditus iam brevi expectatur *s így szükséges tudni, mit végeztek Kegyelmetek* de suppeditatione, convectione et pretio

---

[3] Ép ez időben járt Bastánál Mihály vajda követe, Sztojka, kivel (augusztus 2-án) abban állapodott meg, hogy augusztus vége felé Basta Erdély határára indúl hadaival, *nel qual tempo esso vaivoda entrerà con 10 m. fanti et altri tanti cavalli, e che tirarà a sè la natione dei Siculi, con quali ha prima trattato;* Hurmuzaki: Documente XII. k. 446. l.

victualium, iuxta 20. nempe postremae dietae articulum superiorem editum concluserint,[1] quidne ab eisdem sperari debeat, *rendeljük, hogy levelemet látván egybegyüljenek és a felől,* quid et quantum de singulis domibus, vel portis dare, et quo pretio qualiterne in castra convehere velint determinare, nosque quam citissime, vel ad summum intra octavam diem a data praesentis computandis *értesítsenek.* Postulatio quidem Suae M^{tis} annonae commissarii, ut de quavis domo colonicali dimidius cubulus farinae et unus cubulus avenae vel siliginis *adassék, több vármegye elhatározta és [Mátyás főherczeg] ő Fensége is rendeli, a mit ha nem teljesítenének,* necessitate cogente, exercitus Suae M^{tis} ubicumque commeatum repererit etiam absque solutione adimere cogetur; *a mi ha megtörténnék, Kegyelmetek* non alteri cuipiam quam sibi ipsis adscribere debebunt, *s így reméljük, Kegyelmetek* pro amore provinciae suae, postulationi Suae Ser^{tis} non defuturos esse; etc.

Datum Cassoviae, die 6. Augusti. Anno 1599.

Hátlapján: Exhibitae 7. Augusti 99. anno.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 395. sz.)

281.

Kassa, 1599 augusztus 10.

Basta Spinelli Fülöp érsek prágai nuntiusnak.

Pénztelen helyzete. A mint pénzt kap katonái számára, Eger felé vonul. Malaspina Germanico erdélyi pápai követ érkezése, útban Erdélybe.

Non ho scritto prima di hora a V. S. Illma e R^{ma} doppo l' arrivo mio in questi parti, a causa dei continui travagli che ho havuto[1] in persuader a questi soldati il breve arrivo di danari; quali non essendo peranco

[1] Az 1599 április 23-án jóváhagyott pozsonyi országgyűlési végzések ez id. 20. pontját ld. a Magyar országgyűlési emlékek IX. k. 321. l.

[1] Itt Basta megfeledkezett 1599 július 23-iki leveléről, melyet 268. sz. a. közöltünk.

arrivati, ho argumentato in loro la inobedienza et disordine, di modo che mi trovo più imbrogliato che mai: tuttavia spero che poco più potranno tardare a venire. Non ho cosa degna di sua notitia, solo che si sta tuttavia in dubio, se sia seguito alcun' ordine o accordo tra il cardinale e il Turco, anzi si crede più, presso di noi, che altrimenti: e sto per momenti aspettando un mio,[2] che a 12 di questo si debbe abboccare in Sachmar con una persona mandata dal cardinale, havendomi esso cardinale fatto instanzia per lettere sue, significandomi havere cose importantissime da communicarmi.[3] Al ritorno di questo tale sapremo la propositione. Dell' esercito turchesco non intendo cosa alcuna, salvo che si debbi trovare verso la Drava. Io mi vo preparando, acciò che io, arrivando i danari, possi movermi verso i confini d' Agria per pigliar alcun posto, conforme alla risolutione presa a Praga.

E' arrivato questa mattina Mr Malaspina,[4] il quale tra gli altri particolari ha detto, che il Turco promette a Sua Maestà la restitutione d' Agria, purchè se gli concedi la pace; non so se me lo debbi credere, et con l' occasione la supplico darmene aviso; etc.

Di Cassovia, li 10 d' Agosto 1599.

(Ered. más. a római vatik. Borghese-ltár, III. 67. b. köt. 112. l.)

282.

Gyulafejérvár, 1599 augusztus 10.

Báthory András biboros fejedelem Bastának.

Válasz. Ruszkai Kornis Gáspár főkapitányt küldi elibe tárgyalni Tokajra.

Ex literis Sp^{lis} et Mag^{cae} Do. V^{rae} intellexi hominem suum Sakmarium expedivisse, illincque nostrum libere venire posse.[1] Cum autem negotia gravia sint, et ad

---

[2] Ez a következő levélből ismert Widtmer hadnagy.

[3] A biboros fejedelem e levelét lásd 275. sz. a. szövegében.

[4] Malaspina Germanico sanseveroi püspök, erdélyi nuntius, kit most a pápa küldött Erdélybe, hogy Báthory András b. fejedelmet továbbra is megtartsa a keresztyén szövetség ügyének.

[1] Basta e levelét nem ismerjük.

rempublicam christianam pertinentia, etsi de fide et integritate domini Widtmer[2] non dubitemus, placuit tum proprium nostrum hominem, Sp^{lem} et Mag^{cum} dominum Casparem Kornis de Ruska, generalem regni nostri, ad Do: V^{ram} Mag^{cam} expedire, ut is oretenus de omnibus ageret. Et quia disturbiorum tempore variae suspitiones oriri solent, ut litteras fidei tales mittat, qualium copias eidem mittimus, amanter petimus; interim autem praedictus noster Sp^{lis} et Mag^{cus} d. Kornis, prioribus literis inherens, Sakmarium usque procedet. Si autem ulla ratione fieri poterit, ut ipsa quoque propius accedat vel saltem Tokainum veniat, vehementer rogo; factura rebus christianis rem percommodam.

Alba Julia, 10. Augusti. Anno 1599.

(Egykorú másolat, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

283.

Bécs, 1599 augusztus 13.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Idem [Basta] solle über des Fronmüllers Fendrichs zu Toggai begehrenden Abzug mit Guetachten berichten.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 85'. No 48.)

284.

Kassa, 1599 augusztus 14.

Basta Spinelli Fülöp érsek prágai nuntiusnak.

Erdélyi hírek Báthory András fejedelem fegyverkezéséről. A hajdúk szolnoki sikeres hadi vállalata, a mivel megelőzték Bastát.

Son da quattro giorni in circa, che scrissi a V. S. Illma, e gli diedi avviso delle nov eche per allora s' havevano.[1] Hora in risposta della sua de' 4 di questo,[2] ... dirò che di Transilvania non si sentì certezza alcuna, che

---

[2] Neve, sajátkezű aláírása szerint: Widtmer János Volckhart.

[1] Ld. 281. sz. a. szövegében.
[2] A kelet napja tollban maradt.

sia seguito accordo con il Turco. Ben è vero che il cardinale si mette in arme, spargendosi fama sia per opporsi al Turco, ma dubito che sia per sospetto conceputo dalla andata del regimento del Pez verso Varadino: ma di questo ben presto si potrà disingannare, poichè è mandato per sicurezza di questa piazza, et non per altro. Nel resto in questo stesso punto mi vengono avvisi confirmati da più parti, che una mano d' Haiduchi di questa frontiera sono di notte andati a Solnok, et con certi carri di fieno, legato il fosso, et entrati nella città, ma non nella fortezza, et in essa tagliati a pezzi una quantità grande di Turchi,[3] e quello che più importa, haver destrutto tutte le vettovaglie, che stavano apparecchiate per condurle ad Agria; e già se ne ritornarono carichi di preda, ed intanto che non siano arrivati, non posso dire altra particolarità a V. S. Illustrissima. So bene che questi furbi me l' hanno guadagnata della mano, perchè havevano concluso con questi capi di farla, subito che fossero arrivati i danari, et era già stato riconosciuto il luogo; et con questa lor preventione m' hanno sparagnato il travaglio: è tutto un' istessa cosa.

Mr Malaspina arrivò quì il giorno di San' Lorenzo,[4] et il seguente si partì in diligenza per Transilvania; etc.

Di Cassovia, li 14 d'Agosto 1599.

(Ered. más. a római vatik. Borghese-ltár, III. 67. b. köt. 113. l.)

285.

[Kassa], 1599 augusztus 15.

Basta Miksa főherczegnek.

Báthory András b. fejedelem kivánságára Tokajig megy követe elibe. Mihály vajda kincstartója sürgeti az igért pénzsegélyt. Zsoldhiány miatt Basta magyar katonái közt is napirenden vannak a veszekedések. Szolnoki hirek.

Mandai, sì come scrissi a V. S. Illma, il Widtmer a Sachmar et hora mi capitano nove lettere dil cardinale,

---

[3] A hajdúk e hadi vállalatáról Sepsi Laczkó Máté krónikája is megemlékezik; Erdélyi történelmi adatok III. k. 37. l.

[4] Vagyis augusztus 10-én, miként már előző levelében jelezte.

sì come dalla copia, che viene con questa, ella potrà comprendere.[1] E visto quanto per i nostri importa questo abboccamento, ho trovato convenir al servitio di Sua Maestà il transferirmi sino a Tocchai; dove sentirò quel che vorrà dire, non scordandomi delle remostrationi, che gli haverò a fare, conforme a quanto in nome di Sua Maestà V. S. Illma mi disse in Praga; se bene vo dubitando, che l' arrivo di Mre Malaspina in quelli parti possi interrompere qualche cosa; ma poichè non possiamo esser più a tempo, staremo a vedere.

Il Valaccho, cioè il thesoriere,[2] sollicita per tutte le vie i danari promessi, allegando hora di novo tutti gl' Haiduchi e Cosachi, ch' erano in Transilvania, esser parati in Valachia, e che non arrivando i sudetti danari il fine di questo mese, che l' esercito del suo padrone si potrìa dissolvere. Di gratia, V. S. Illma vegghi di desinganarle, perchè a me non me dà l'animo di saperlo fare.

Questi danari non vengono, et tratanto seguono mille desordini, perchè i soldati vogliono magnare e gl' Ungari guardare il loco; e di già sono venuti a le mani et amazzati due o tre di loro. Io fo quanto posso et debbo, ma all' ultimo dubito restar odioso a gli uni, et gl' altri de' loro.

Mando quì incluso le nove, che ella vedrà, del successo de Solnok, che per venir da tante parti, tengo sia verissimo; e se io non havessi da spingermi innanti, sarei anco dell' istesso parere che ultimamente scrissi, ciò è che Sua Altezza[3] se ne venisse ad investire Agria.

[Di Cassovia,] 15 Augusti 1599.

(Rendkívül rossz, hibás, egykorú másolat, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[1] Közöltük 282. sz. a. szövegében.

[2] Ez Mihály vajda követe.

[3] Értendő Mátyás főherczeg.

286.

[Kassa, 1599 augusztus 15.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Válasz. Várad élelmezése. Erdélyi ügyek.

Basta drei Schreiben betreffend Proviantierung Wardein, Pauvorlag, des wallachischen Gesandten Geld, den Malaspina, schlesische Geld, Bathori István Erbieten, der vier Spanschaften Bewilligung des Mehls, Intent gegen Erla, Kornis gen Toggai, die siebenbürgische Protection und sein Marsch gen Toggai betreffend.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 112′. No 90.)

287.

Bécs, 1599 augusztus 15.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] werden die Befelch an die Oberhungerischen Spanschaften betreffs Artillerie-Ross und Proviandt zugeschickt.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 85′. No 63.)

288.

[Kassa, 1599 augusztus közepe.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Idem [Basta] intercedirt für Nicolao Bornemisza wegen Bezahlung seines ausständigen Wardeinischen Verdienens. Bescheid. *Auf die Hofkammer, die Herren haben hierüber bei der Zipserischen Kammer Verordnung zu thun.*

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 204. k. 102.)

289.

Kassa, 1599 augusztus 19.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Adjanak számadást az adófizetés állapotáról.

Quia, causa publici commodi, pernecessario scire debemus, quantum dicalis pecuniae istius comitatus hoc

anno per dicatorem manibus domini Zokolii,[1] quando et quot vicibus datum et administratum sit, item quantum adhuc restet, *rendeljük, hogy azt nekünk mielőbb megjelentsétek.*

Datum Cassoviae, 19. Augusti 1599.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 398. sz.)

290.

Prága, 1599 augusztus 20.

Rudolf császár Bastának.

Védje meg Bocskay István Várad körüli birtokait a katonák dúlásaitól.

Postquam Sp^{lis} et mag^{cus} Bochkai *[tit.]* nobis humiliter exposuit metuere se se, ne arces et castra sua prope Varadinum in Hungariae finibus sita,[1] damnum et iniuriam a nostro milite patiantur; ac proinde nos rogavit, ut illorum locorum patrocinium suscipiamus, eius precibus benigne locum dedimus. Iniungimus itaque tibi, ut pro ea, quam a nobis ibi obtines auctoritate, id caveas, ne in possessione solita turbetur, neve a militibus tibi subditis ipsius arcibus et castris aut iniuria, quamdiu nihil inde in nostros hostile tentabitur, inferatur. Confidimus enim eum ipsum erga nos observantiam animique devotionem, quam multis antehac occasionibus ostendit, deinceps continuaturum esse, nostram ut gratiam mereatur; etc.

Pragae, 20. Augusti 99.

(Fogalmazvány, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

---

[1] Szokoly Miklóst az 1599 tavaszán tartott pozsonyi országgyűlésen választák meg felsőmagyarországi adókezelővé, a miért »menstruatim pro salario habebit solutionem octo equitum et insuper in toto quingentos florenos hungaricos«; Magyar országgyűlési emlékek IX. k. 320. l.

[1] Ezek Kereki vára és Szentjobb kastélya, a hozzátartozó birtokokkal.

291.

Tokaj, 1599 augusztus 21.

Kornis Gáspár előterjesztése Bastának, Báthory András biboros, erdélyi fejedelem nevében.

A fejedelem nem szövetkezik a törökkel, csak szóval tartja, nehogy országára törjön. Báthory András hő vágya, hogy őt országával együtt kegyébe fogadja a császár s erre közbenjáróúl kéri Bastát, addig is, míg külön követét az udvarba küldhetné.

1. Primo, licet spargatur R^mum^ suum dominum cardinalem foedus iniisse cum Turca, eum tamen memorem religionis catholicae sui ipsius, et suae familiae nihil tale fecisse.

2. Verum quidem est Cardinalem, circumseptum Turcis et Tartaris, cum etiam de benevolentia Caesareae M^tis^ dubitaret, bonis verbis tandem aluisse Turcarum imperatorem.

3. Negari non potest, non venire et discedere in dies legatos turcicos, prout et nunc aliquis vir illic est, qui nomine Turcarum imperatoris offert, et super eo litteras eidem attulit, se se illi omnia loca a Transylvanis occupata relicturum ; insuper in donationem Valachiam ; tributum insuper annuum 15 m. restricturum, prout erat tempore Solimanni,[1] ad 10 millium.

4. Quod certi simus cardinalem nullam adhuc fidem Turcarum imperatori praestitisse, neque praestiturum esse, donec Caesareae M^ti^ referatur ; petit itaque consilium, quid debeat agere cardinalis, quia sine scitu Suae M^tis^ non se vult intromittere.

5. Cardinalis certo constituit, si Sua Maiestas tutelam Transilvaniae suscipiet, neque in ipsius deletionem et perniciem intenta erit, se omnia ex ipsius nutu facturum, eique obedientiam redditurum.

6. Quaerit an habeat notitiam de Veziero quorsum constituerit progredi, et quid sit ipsius intentio. Quod Vezierius habuerit animum has partes aggrediendi, et obsi-

[1] Értendő II. Szulejmán szultán.

dendi Varadinum; sed dominum cardinalem illi rescripsisse, si hoc faciet, se nullos tractatus cum ille inire posse. Ideoque illum proposuisse vel obsidere Strigonium, vel devastare Moraviam et Austriam.

7. Offert d. cardinalis, ut Ill^mus d. generalis unum suorum hominum Ungariae vestitum adiungat, qui una cum hominibus cardinalis ad viezierum eat, ibique omnia speculetur et resciat, quid apud viezierum agatur. Idque optime posse fieri, cum czausius adhuc sit Albae Juliae, et non retulerit responsum; quod differtur usque ad redditum Mag^ci domini Kornis. Cumque czausio et Budai Ferencz eo debeat ire homo iste Ill^mi domini generalis percommode, ac si istius Budai servitor esset, eo venire posset.

8. Quod cardinalis iam dudum praecipuos legatos suos ad Caesaream M^tem ablegasset; sed cum scivisset debere advenire nuntium apostolicum,[2] ideo illum id usque ad adventum nuntii distulisse.

9. Ut s[cia]mus[3] bene naimadvertere ad actiones vezierii, qui iam circa Pietro-Varadin iam a tribus septimanis pontem extruxit, et ibi adhuc moratur, forsitan czausium hunc expectans; quia hoc praecipui vezierus habet in mandatis a suo imperatore,[4] ut vaivodam Valachiae debeat ad pacem cum Turcarum imperatore faciendam inducere. Quod si id efficere non poterit, ipse quidem vix arcem aliquam obsidebit, sed videbit ut possit cum christiano exercitu confligere, vel Austriam, vel Moraviam devastare.

10. Quod Sigismundus eius fuerit intentionis, ut provinciam Transilvaniae Turcae traderet; illum tamen Kornis in eo elaborasse cum Pancratio Sennyei, ut effectum non sortiretur, sed ad manus moderni cardinalis, qui optime erga christianitatem est affectus, deveniret.

11. Quod adhuc in Martio[5] Sua Maiestas debuit re-

---

[2] Ez a már említett Malaspina püspök.
[3] Hibásan így írva: Simus.
[4] A szultán ekkor (1595 eleje óta) III. Mohamed.
[5] Ez év márczius végén, midőn fejedelmi székét elfoglalta.

quiri, sed cum d. cardinalis factus fuerit certior a praecipuo quodam viro Suam M^{tem} decrevisse Transylvaniam invadere, et devastare velle.

12. Quod si cardinalis non fuisset a dicto isto viro de voluntate ista iam dicta Suae Caesareae M^{tis} certior factus, quum certe et certissime tot bona verba Turcarum imperatori non dedisset.

13. Quod Bochkai iam bis in causa fuerit, quominus cardinalis pacem cum christiano imperatore faceret, et se se (Kornis nimirum) libentius quam cum Turca vel Tartaro, cum ipso Bochkai conflicturum.

14. Dominus Kornis, et si hoc non habeat in mandatis a domino cardinali, tamen pro se ipso, petit Suum Ill^{mum} dominum, ut cum Sua M^{te} agat, quo tam cardinalem, quam provinciam totam in gratiam suam recipiat.

15. Cardinalis non est Sigismundus, sed is est, qui id quod cum Sua M^{te} semel concludet, semper firmum ratumque habebit; ideoque secundo admonet dominum generalem, ut fideliter hanc rem agat cum Sua M^{te}, alias d. cardinalis erit coactus cum Turca, velit nolit, pacem inire.

16. Nisi d. Kornis scivisset intentionem domini cardinalis, et habuisset hanc spem, quod haec res desideratum effectum sortiri deberet, se se, ne fidem Suae M^{ti} semel datam frangat, maluisse potius, rebus omnibus relictis, cum uno cinctus gladio exire, seque etiam saepe in diaetis periclitasse.

17. Suam M^{tem} adhuc nescire causas, et quibus technis Sigismundus legationem illam ad Suam M^{tem} ablegaverit, antequam cardinalem accersiverit, eique provinciam tradiderit.

Kívül : Propositiones factae per dominum Casparum Cornis 21. die Augusti, anno 99. in Tokaj.

(Eredeti másolat, innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

Megjegyzés. Kornis ez előterjesztésében — Spontoni id. m. 89. l. szerint — Basta nem bizott, mert míg a bíboros fejedelem arról biztosítá, hogy kész híve a császárnak, addig épp Basta fogta el Báthory András ama követeit, kikkel a szultánnak ajándékot küldött. Ezért Basta : fu necessitato con alteration

d'animo a dirli a Kornis, che la proposta de' partiti, ch' aspettava, non corrispondeva a quanto gl' haveva scritto, e promesso il cardinale, e che gli era di non poco stupore, ch' un huomo di quella qualità, ch' egl' era, procedesse a quel modo, essendosi mosso senza causa o carica di negotii convenienti alla sua persona; e che perciò, trattando in questa maniera, lo necessitava ad accelerare la sua rovina, volendo esser ministro del proprio male, e constringendo l' imperadore a prender altri partiti. Di che havendo dato parte a Sua Maestà, significò insieme, ch' essendo la stagion molto innanzi, e volendosi tentar qualche impresa, era hormai tempo d'incominciare, per mettere in essecutione tutto quel, ch'erasi stabilito, molto ben conoscendo, che per gl'andamenti del cardinale erasi in necessità di prender qualche risolutione.

292.

Gyulafejérvár, 1599 augusztus 23.

Malaspina Germanico pk. erdélyi nuntius Bastának.

Török hirek. Mihály havasalföldi vajda hűségi esküje.

Nuove del Turco, *kiről azt hiszik, hogy* tra poco sarà gionto a Buda. *Itt nem találok* in sin' hora cosa solida, *bár sokan akarnak* congiongersi con Sua Maestà, *s így reméljük, jó vége lesz a tárgyalásoknak, kivált hogy* Mihal vaivoda di Valachia *hűséget esküdött* al cardinale. — *Levelek* per Roma et per[la] Corte Cesarea.

(Veress: Erdélyországi pápai követek jelentései 338. l.)

293.

Kassa, 1599 augusztus 24.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Élelmet küldjenek Tokajra.

Quandoquidem copiae Sacrae Caesareae et Regiae M^tis iam in campum producturae sunt, *kérjük Kegyelmeteket és rendeljük, hogy levelemet véve* currus de portis istius comitatus vestri pro vehendis victualibus in dieta oblatos, simul et farinam ac pabulum *készítsenek elé pénzért, mivel ő Felsége semmit* gratis habere cupit *és küldjék Tokajra,* ubi tunc pro farina, tunc pro avena pecunia

solvetur, ac pro conductitiis curribus quoque salarium distribuetur; etc.

Datum Cassoviae, 24. die Augusti 1599.

Hátlapján: Exhibitae 26. Augusti 99. anno.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 399. sz.)

294.

Bécs, 1599 augusztus 24.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Herr Basta solle sich gefasst halten, dass er auf die nägste Erforderung mit sein Kriegsvolk herausziehen künne.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 86. No 91.)

295.

Bécs, 1599 augusztus 24.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] Antwort betreff Proviandtirung Wardein, Kriegsvolkszahlung, item betreffs Bathori István, der vier Spanschaft Bewilligung, Fürnehmen gegen Erla und anders mehr betreffend. — Idem solle Toggai und Kálló, weil derzeit keine Obriste allda, fleissig vor dem Feind, bis zu deren Ersetzung, verwahren.[1]

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 86. No 132.)

296.

Kassa, 1599 augusztus 25.

Basta Lőcse város tanácsának.

Fizesse ki a késmárki kötélverőktől szállított ezer köteg gyutacs árát, a mit adójukból le fog huzatni.

Demnach unlängst an die Seiler in Käsmarkt wegen Verfertigung einer Anzahl Zindtstrick geschrieben worden, als hat Zeiger dits, Matthes Hann zum Zeughaus alhier 1000 Puschen, je das 100 per 4 fl. gerechnet, ge-

[1] Ez a második rendelet egyidejűleg kelt az előbbivel.

bracht und eingereicht. Wann nun aber die hieige Zipserische Cammer an Geld sehr aufliegt und solche Zindstrick nit zu bezahlen hat, also wollen die Herren Ihme Hann für solche Lieferung 40 Taller endtrichten und bezahlen, welche Ausgab künftig auf dits mein Schreiben von der Cammer in Abschlag des Taxgeldts übernommen werden solle ; etc.

Kaschau, den 25. Augusti. Anno 99.

Hátlapján : 28. Augusti. Anno 99.

(Eredeti, Lőcse város levéltára, I. o. 77. csom. 3. sz.)

297.

[Kassa, 1599 augusztus 26.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Idem [Basta] bericht vom Malaspina wegen des Waida Beschwehrung über die Inconvenienzen und Unordnung bei der Dica Einnehmung und desselben Kriegsvolks. Item wegen des schlesischen Fuessvolks von Bathori István.

(Szept. 1. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 114'. No 6.)

298.

Bécs, 1599 augusztus 26.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] solle sich gefasst halten, dass er auf nägste Ermahnung und Befelch diesem Lager herausten beispringen müge.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 85'. No 78.)

299.

Kassa, 1599 augusztus 27.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Ismételten rendeli az élelmiszer küldését.

Quamquam prioribus quoque literis nostris *intettük Kegyelmeteket,* ut pro vectura bombardarum, siquidem

solae liberae civitates ad subeundum id onus non sufficiant, iumenta et currus in isto comitatu vestro ordinarent et in promptu haberent, quo superveniente superinde altero mandato nostro absque mora huc Cassoviam expedire possint; atque ut omnis generis victualia et pabulum quoque pro usu et necessitate Suae M^{tis} copiarum in castra pro competenti pretio administrari curarent, *ismételten rendeljük, hogy a kocsikat készen tartsák, az élelmiszereket pedig táborba szállítsák*: alioquin miles, famae adductus, cogetur ex castris victum quaerendi causa ad pagos dilabi; etc.

Cassoviae, die 27. Augusti. Anno 99.

Hátlapján: Exhibitae 30. Augusti 99. anno.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 400. sz.)

300.

Bécs, 1599 augusztus 27.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] betreffs des Pathó Beschwehr wider den Heidenreich ihme zur Billichkeit verhelfen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 86. No 143.)

301.

Kassa, 1599 augusztus 28.

Basta Lőcse város tanácsának.

Készíttessen és küldjön sürgősen gyutacsot.

Welchermassen ich bei den Herren, umb dass sie ihre Mitbürger die Seiler unsäumbig ein Anzahl Zindstrick verfertigen lassen wollten angehalten habe, *jól emlékezhetnek Kegyelmetek s mivel* aller billicher Gehorsamb *ma reggel* 1050 Puschen Zindstrick *szolgáltattak be, de a* Zipserische Cammer *nem bírja kifizetni, kérem, adjanak azokért a gyutacsokért* (je das hundert per 4 fl. angeschlagen) ihnen den Seilern, damit dieselben an ihrer Wolfart

nicht verhindert werden, *összesen 42 tallért, a mit a kamara* in Abschlag des Tax-Geldts *fog venni.*

Caschau, den 28. Augusti. Anno 99.

(Eredeti, Lőcse város levéltára, I. o. 77. csom. 2. sz.)

302.

[Kassa, 1599 augusztus 30.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Idem [Basta] Recepisse, will sich mit dem Kriegsvolk fertig halten und herausziehen, Erwart des schlesischen Gelts, habe Haubtmann Schmidt gen Wardein bestellt, dem ein Ergötzlichkeit zu thun wär. Item eines Zuschlags halber.

(Szept. 4. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 114'. No 18.)

303.

[Kassa, 1599 augusztus vége.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Zsoldot kér német gyalogságára.

Basta betreffs ein Zahlung auf des Haubtmann Langen zu Saggmär liegenden Fähndl Knecht. Bescheid. *Auf die Hofkammer mit Erinderung, dass man dieser Knecht zu Saggmar bei den Läuften nit gerathen kann und weil sie über 2 oder 3 Monat daselbst nit zu bleiben haben ; bei der Zibserischen Cammer ihrer Underhaltung halber Verordnung zu thun wissen.*

(Szept. havi kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k.)

304.

Bécs, 1599 szeptember 1.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Herrn Basta Antwort auf sein Schreiben vom 26. Augusti. Varia betreffend.[1]

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 86'. No 3.)

[1] Valószinüleg 297. sz. a. levele.

305.

Kassa, 1599 szeptember 4.

Basta dr. Pezzen Bertalan udvari tanácsosnak.

A pénzhiány nyomorúsága. A magyarok hadi vállalata Szolnok ellen. Erdélyi és egyéb hírek. Pálffy Miklós terve az Esztergom melletti Szent-Tamás-hegye megerősítésére. Basta ellenvéleménye.

Io stavo aspettando la venuta del Sr Ungnad,[1] come i Giudei quella del Messia, sperando dovesse portarmi qualche risolutione, ma per quanto intendo, è venuto solo per il negotio di Tocchai; i danari non vengono, et i soldati sono sopra i villaggi, et i villani stridono. Ho questa mattina scritto al vescovo di Vratislavia,[2] acciò solleciti, che questi danari venghino, e tanto maggiormente che l'infanteria et cavalleria di Slesia patiscono essi ancora de danari. Sua Altezza,[3] al partire che fece de Vienna, mi scrisse dovessi tenermi apparechiato, per il secondo aviso, per andarlo a ritrovare nell' Ungheria Inferiore, a che son prontissimo per obedire; ma se non vengono i sudetti danari, sarà impossibile potere movere i soldati; di che per dui volte ne ho avertito Sua Altezza, e rimostrato, che mandandomi il sudetto ordine, venghi anco distinto quali, et quante gente havrò a condurre meco,[4] et in particolare del regimento dil Signor suo fratello,[5] e chi dovrà restare per guardia del paese; e credo fermamente che detta Sua Altezza non lasciarà de mandare gl' ordini convenienti.

Li giorni passati furono presi alcuni Turchi de Solnok, li quali havendo referto che quel castello sia molto male in essere, et poco provisto di presidio, è parso al For-

---

[1] Ungnad Dávid, baro in Sonneck, Erdélybe küldött császári biztos.

[2] Boroszlói vál. püspök ekkor Adalbert Pál volt.

[3] Itt Mátyás főherczeg értendő.

[4] T. i. Erdélybe, a hová épp pénzhiány miatt nem indúlhatott.

[5] Miksa főherczeg ezrede.

gach, et Pethe László di tentare la fortuna con il petardo;[6] e giovedì ultimo[7] partirno con quattro mila huomini, e dominica[8] notte al più tardi dovranno fare il tentativo, e riuscendo spero debbino fare una potentissima diversione. Sia come si vogli, a' nostri non può succedere disgratia alcuna, per non esser al presente in questa provintia tanto numero de Turchi, che li posse offendere. Hanno con esso loro il Francese, trattenuto appresso di me, che è grand' huomo per il petardo;[9] in summa questo sarà giocho di poche tavole.

Di Transilvania, doppo l' arrivo di Mr Malaspina in quelle parti, non si ha nova alcuna, nè si sente a parlare di niente. Sua Altezza con più sue me ha comandato differire l' esecutione di quel personaggio ch' ella sa, quale tuttavia sta indisposto, ma fuori di pericolo.[10] Da Sua Altezza non ho alcuna resolutione sopra il particolare della compagnia di Tochai, e pur desidero essere disingannato. Il Valaccho[11] si ritrova tuttavia quì con l'istessa intentione di sempre: cerca i quattrini, nè basta a disetoglierlo[12] tutto il mondo. Domani partirà il mustermaestro con i danari del terzo mese del Signor suo fratello, il quale sta benissimo, havend' io più d' una lettera di sua propria mano.

Mi scrive il Sr Palfi ritrovarse a Strigonia, sollicitando la fortificatione del monte San Tomaso. Gl' ho risposto parermi superfluo il voler hora far quell' opera, perchè oltre al non esser quel monte capace di molta gente, viene anco a esser dominato da un altro monte molto vicino; di modo che non potrà fare molta diffesa, sì com'

[6] Ezt az ostromműveletet nálunk éppen Basta honosítá meg, vagy újította fel ismét.

[7] Vagyis szeptember 2-án.

[8] Tehát szeptember 5-én.

[9] Miként 72. sz. a. leveléből tudjuk, ez a franczia tüzér: Bolet kapitány.

[10] Vajjon ki ez a betegeskedő ember, kinek kivégeztetését Mátyás főherczeg halasztani kivánta.

[11] Mihály vajda pénzt sürgető oláh követe értendő.

[12] Hibásan így írva: disegnarlo.

anco non è per fare la istessa fortezza di Strigonia. Sarei stato di parer, che poi non habbiamo tanta infanteria, che basti a occupare il sito dil monte grande, ch' io havevo ritrovato fusse stato assai meglio destruggere totalmente il castello di Strigonia e ritirarsi con l' esercito a Comar; altrimente, o che perderemo quella fortezza, con pocha reputatione nostra, o veramente saremo necessitati di aventurare tutto l' esercito per dargli soccorso; il che non so se convenghi fare. Che se pur la fortezza fusse tale, ch' havesse potuto trattenere l' inimico quindici o vinti giorni, direi che si aventurasse quel presidio; ma la piazza è tanto debole e imperfetta, che al sicuro non resisterà a sei giorni de batteria; tuttavia mi rimetto a sano giuditio, obligandomi a dir la mia oppinione il desiderio, che ho dil servitio di Sua Maestà; etc.

Di Cassovia, li 4 di Settembre 1599.

Külczíme: Dem Edlen und gestrengen Herren Bartlame Pezzen zu Ulrichskirchen . . . Prag.

(Eredeti, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

306.

Kassa, 1599 szeptember 4.

Basta Spinelli Fülöp érsek prágai nuntiusnak.

Mátyás főherczeg rendelete, hogy hívására csatlakozzék hozzá. Basta elégedetlensége. Pálffy Miklós vállalkozásának kétes volta. A hadvezetőség elbizakodottsága. A törökök nagy hadi ereje.

Ricevei la di V. S. Illma di 20 del passato, nè saprei per hora dir altro, se non che tengo ordine del Ser^{mo} Mathias di tenermi preparato per andarmi ad aggiuntare con il suo esercito inferiore per il secondo mandato; a che son prontissimo, volendo più tosto scorrere una fortuna generale che una particolare, già che mi trovo tuttavia con le cose di questa provincia del tutto sossopra per mancanza di danari; che se bene dicono dover arrivare, tuttavia non si veggono, e senza essi sarà impossibile farmi venire un soldato solo, non che tutti insieme;

di che ne ho molte volte avertito Sua Altezza Serenissima. Ma che dirà V. S. Illma della ventura di quell' amico, che è stato ferito in tempo, che doveva mostrar la sua sufficienza, che il tutto ben considerato, io lo stimo a grandissima fortuna.[1] Piaccia a Dio che non tocchi a me a tiranegiarlo a carro; ma per lettere del Sr Palfi mi par comprendere, ch' egli habbi disegno di esercitare il carico, et haver meco buona corrispondenza; il che farò io molto volentieri, sì per il servitio del padrone, come anco per l'amicitia che tengo con detti Signori, et anco per più rispetti.

Ben mi spiace sommamente che habbino risoluto di voler difendere Strigonia, piazza debolissima et che faccino fondamento di fortificare, come fanno, il monte di Santo Tomaso contiguo a essa fortezza; il che, oltre all' essere piccolo, vien anco dominato da un' altro monte, che gli soprastà molto vicino: et sopra questo particolare ho risposto ad esso Sr Palfi,[2] e dettoli che poi non habbiamo tanta gente che basti a difendere il posto ch' io già ritrovai, sarìa stato molto meglio distruggere del tutto Strigonia, et ritirarsi coll' esercito a Comar, et mentre dove bisogna voltar l' inimico; altrimenti, o perderemo Strigonia con poca nostra riputatione, o veramente bisognerà avventurar tutto l' esercito per una piazza, che non vale tre quattrini: che se pur fusse tale che potesse trattener l' inimico quindici o venti giorni, sarìa manco male; ma dubito, anzi tengo per fermo, che non sia per resistere a 6 giorni di batteria,[3] et voglia Dio ch' io dichi la bugìa, ma questa maniera di guerreggiar non vien intesa dalla maggior parte di questi Signori, anzi non mancano alcuni, che mi voglion anco lassare nel parere ch' io diedi a Sua Maestà di smantellar Varadino, non sapendo essi, o non volendo sapere le circostanze, nè meno le raggioni sopra le quali

---

[1] Ugyanaz, a kiről előbbi levelében is írt, a nélkül, hogy nevét tudnók.

[2] Basta e levele már nincs meg a Pálffyak levéltárában s így ellenvéleményét csak e jelentéséből ismerjük kivonatosan.

[3] Basta e levelében szabadabban mondhatta el a nuntiusnak azt, a mit Pezzen tanácsosnak kevésbbé nyiltan mondhatott el; azért közöljük párhuzamosan mellette.

era fondato il sudetto mio parere: ma se la guerra passa innanti, può essere che questi tali impareranno.

Di Transilvania non ho nova alcuna, anzi se ne stanno quietissimamente. Io non ho che mi dire di questi Turchi, i quali, secondo l'opinione di molti, erano pestiferati, morti di fame, et in pochissimo numero, et hoggi mi scrivono dal campo inferiore essere in numero di ducentomila, come se fussero fonghi, che nascessero in una notte sola: et lasciando le burle, ho ferma opinione, che questo Ibraim sia per fare qualche impresa di momento, come di Giavarino, o Vienna, il che presto si doverà sapere; etc.

Di Cassovia, li 4 di Settembre 1599.

(Ered. más. a római vatik. Borghese-ltár III. 67. b. köt. 171. l.)

307.

Bécs, 1599 szeptember 4.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] Recepisse auf sein Schreiben vom 30. Augusti.[1]

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 86'. No 16.)

308.

[Kassa, 1599 szeptember 4.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Zsoldért. Rákóczy Zsigmond zálogügye.

Basta betreffend Bezahlung (und Proviantirung) des Haubtmann Lang in Saggmar gelegten 180 Knecht. Item räth nit, dass dem Rákóczy die Festung Toggai verpfändt werden soll.[1] *Item des Wallachen Huldigung.*

Beschluss. *Auf die Hofkammer soviel den ersten Punkt betreffend, werden die Herren die unbeschwehrte Verordnung*

[1] L. 302. sz. a. kivonatolva.

[1] E levél keltét az állapítja meg, hogy a tokaji ügyet Basta legelőször szeptember 4-én említi.

bei der Zipserischen Kammer oder in andern Weg zu thun; im übrigen auch noch zu gedenken haben, was bei so geschaffnen Sachen mit Verpfändung Toggais zu thun sein möcht, wie dann der Kriegsrath seines Theils nit rathen kundte dem Rákóczy ein solchen Pass über die Theisse derzeit einzuraumen oder zu vertrauen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. No 114.)

309.

Kassa, 1599 szeptember 7.

Basta dr. Pezzen Bertalan udvari tanácsosnak.

Ungnad küldetése. Basta nem ajánlja Tokaj elzálogosítását. A havasalföldi követ érkezése és hírei. Basta reménykedése. Pénzhiány.

Arrivò quì il Sr Ungnad con ordine, per quanto intendo, d'impegnar Tocchai per una certa summa al Ragozzi; e se bene voglio credere, che Sua Maestà insieme col Consiglio habbino prudentissimamente deliberato il tutto, tuttavia come fidelissimo ministro della Maestà Sua, non ho potuto lasciare di rimostrar al sudetto Sr Ungnad quanto mal convenghi consegnar nelle mani di persona tanto sospetta un sol passo, ch' habbiamo sopra il Tibisco, tanto più stando le cose di Transilvania tuttavia sospese, et sendo il Ragozzi tanto collegato con il Bathori István;[1] e quando pur la necessità stringesse a impegnar qualche cosa, non mi par bene s' impegnasse la fortezza. Questo, come ho detto, non ho potuto lasciare, per debito mio, di mostrare, acciò poi non fussi imputato di negligenza.

La notte passata arrivò un corriero dil Valaccho con nove, che egli sia di già intrato come nimico in Transilvania;[2] e la causa perchè habbi fatto una sì subita resolutione, senza aspettar da quì il secondo aviso lì, come

[1] A Báthory-testvérek legidősebbje.

[2] Ez a hír még nem volt igaz s úgy látszik csak fenyegetésre szolgált vagy ürügyül arra, hogy az oláh követ Basta mozdulatait saját táborából ellenőrizhesse.

era stato concluso, dice l'ambasciatore, che sendo stato scoperto da un segretario di esso Valaccho il misterio et secreto, che ha voluto più tosto prevenire, che aspettar la sua ruina. Nel qual caso, io non ho potuto far altro che spinger la cavalleria di Slesia verso là, per dar qualche calore. Perchè, com' ella sa, questi Slesi in conto niuno vogliono andar contra Transilvani. Io veggo, se non m' inganno, presentarsi una bellissima occasione da impadronirsi Sua Maestà di quella provintia, et insieme render infruttuoso per quest' anno l'esercito turchesco, risolvendosi però Sua Maestà di lasciarmi quanto prima giuntare con il Valaccho; perchè al sicuro il visir-bassà non lasciarà di mandar gagliardo soccorso al cardinale, il che non potrà fare senza smembrare in gran parte le forze del suo esercito. E quando saremo insieme il sudetto Valaccho et io, se il soccorso turchesco non sarà più che gagliardo, gli romperemo molto ben il capo, et a Sua Altezza Ser^{ma} non restarebbe in questo caso tanto gran peso d'esercito nemico ; [3] e mettendosi a Comar con il suo esercito, deffenderebbe in un' istesso tempo la fortezza insieme con Giavarino. Ben è vero che farìa bisogno non ostinarsi alla diffesa di Strigonia, ma distruggerla et abbandonarla; altrimenti, o ella si perderà con poch anostra reputatione, o veramente bisognarà, con grandissimo rischio nostro, aventurare tutto l' esercito.

Questo mio parere l' ho scritto anco a Sua A. Ser^{ma},[4] et protestato non esser per interesse mio particolare, perchè il maggior favore ch' io potessi ricevere, sarìa il servire sotto l'ombra della persona di detta Altezza, sì come anco ne certifico V. S. Illma ; persuadendomi sempre che il Turco non sia mai per abandonare la Transilvania, se non per altro, perchè non venghi in potestà di Sua Maestà. Hora io sto aspettando et ordine, et danari ; [5] ma sopra

---

[3] Ez a bekezdés idáig kiadva Hurmuzaki : Documente XII. k. 454. l. is.

[4] Nem maradt reánk, csupán Rabus német kivonatában ; Hurmuzaki : Documente XII. k. 457. l.

[5] Ez a bekezdés idáig szintén meg van Hurmuzaki : Documente XII. k. 454. l.

tutto la supplico far opera, che il supplimento dei danari, che debbono venire di Vienna, siano quanto prima mandati, altrimente, se quelli di Slesia arrivassero prima, sariamo in maggior disordine et confusione, per non poter dare la debita sodisfattione a tutta la soldatesca, sì come altre volte ho scritto; etc.

Di Cassovia, li 7 Settembre 1599.

(Egykorú másolat, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

310.

Gyulafejérvár, 1599 szeptember 7.

Malaspina Germanico pk. erdélyi nuntius Bastának.

Báthory András végre elhatározta di congiongersi con Sua Maestà *s a míg a tárgyalások folynak, nem békélni* col Turco, *a ki minthogy valószínüleg* col Tartaro *van, a tanácsurak nevében is kérem, hogy ez esetben fordítsa seregét erre felé,* a favore et beneficio di questa provintia.

(Veress: Erdélyországi pápai követek jelentései 343. l.)

311.

[Kassa, 1599 szeptember 7.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Luck-féle 400 lovasa fizetetlensége miatt távozni akar. Újabb pénzsegélyt kér.

Erzherzog Mathiasen Schreiben vom 15. dits, wasmassen bei derselben Georg Basta abermals wegen Befürderung des oberhungerischen Kriegsvolks Bezahlung in gemein, mit Vermeldung dass des Dücker und Lucken 400 Pferdt wegen der Unbezahlung aus dem Landt ziehen wöllen, sich allerlei mehrere Confusion und Verlust zu befahren, und dass deswegen mit der hinein geordneten 50 m. Tahlern schlechtlich geholfen, angelangt, und dass auf äusserste Mittel gedacht werden wollte ein mehrer ergäbige Summa dahin zu verschaffen; dabei auch angedeut wirdet, dass

des Wallachischen Michaeln Waida jüngst angedeute Einfall in Siebenbürgen noch zweifliche sei, und was Ihr Dt. ihme Basta wegen Einziehung weiterer Kundschaft anbefohlen.

(Szept. 30. a bécsi Kpü. ltár Registraturbücher 522. k.)

312.

[Kassa, 1599 szeptember 7.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Idem [Basta] dass der Wallachische Fürst mit einem Kriegshör in Siebenbürgen kummen, begehrt Bescheidt seines Fortrückens und Geld. Item betreffs Zusammenstossung mit dem Waida und Gran Zerschleiffung.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 115. No 63.)

313.

Bécs, 1599 szeptember 10.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] Erinderung, dass dem Káthay Mihäl die Oberhaubtmannschaft zu Kálló verwilligt; solle ihme allda dem Kriegsbrauch nach publicieren.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 86'. No 36.)

314.

Bécs, 1599 szeptember 11.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] betreff ehisten Herausbefürderung des aus Oberhungern begehrten Kriegsvolks.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 86'. No 42)

315.

Prága, 1599 szeptember 11.

A Prágai udvari haditanács Bastának.

Rendeljük, hogy a váradi őrségből küldd a sléziai hadakat a Pezzen-féle ezred öt zászlóaljával azonnal az alsómagyarországi részek védelmére.

(Elveszett vagy lappang; a 320. és 324. sz. a. levelekből.)

316.

Kassa, 1599 szeptember 12.

Basta dr. Pezzen Bertalan udvari tanácsosnak.

Malaspina erdélyi nuntius levele. Pénzhiány. A havasalföldi követ hamissága. A szolnoki hadi vállalat sikertelensége.

V. S. Illma vedrà per la copia della lettera che viene con questa, ciò che mi scrive Mre Malaspina [1] sopra di che non mi estendarò a dir altro, se non che starò aspettando mi sia comandato quel tanto ch' haverò a fare.

I danari destinati per questa provintia non solamente non son venuti, ma per quanto intendo, ne è stata diminuita la metà d'essi, di modo che ci trovaremo più imbrogliati che mai, e sarà dil tutto impossibile vietare che non segui qualche gran inconveniente, non potendosi con la summa che viene dar sodisfattione a tutti; il che servirà per aviso.

L' ambasciatore Valacho partì hieri per Sachmar, e per quanto posso comprendere, non fu altrimenti vero, che il suo padrone havesse assaltato Transilvania, nè posso comprendere, con qual dissegno egli havesse mandato quì la nova d'esser intrato in essa, se non è per scoprire paese.[2]

I nostri ch' andorno per assaltar la fortezza di Sol-

[1] Ld. 292. sz. a. kivonatában.

[2] Ezt a néhány sornyi bekezdést ld. Hurmuzaki: Documente XII. k. 456. l. is.

nok, se ne ritornarono senza haver fatto altro, che finito d' abbruggiare la città ;[3] etc.

Di Cassovia, li 12 di Settembre 99.

(Eredeti, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

317.

Gyulafejérvár, 1599 szeptember 14.

Báthory András biboros, fejedelem Bastának.

Kéri intézkedését, hogy a nagybányai biró ne tiltsa meg az aranyválasztáshoz szükséges bányász-szerszámok kivitelét, a mit eddigelé is onnan szereztek be az erdélyiek.

Conquesti sunt nobis coementarii nostri quod, quamvis nobis non contradicentibus, cultores metalli fodinarum Rivuliensium, ex hac ditione nostra pro suo usu sevum, funes, aliaque necessaria libere et pacifice educerent, nostri tamen coementarii a iudice et civibus eiusdem oppidi Rivuliensis inhiberentur, ne vitrea vascula, crucibula aliaque ad coementum nostrum necessaria istinc huc apportarentur: miramur unde haec levis invidia eis accesserit. Quare Sp^{lem} Mag^{cam} D. V^{ram} rogamus, velit cives illos Rivulienses commonefacere, illisque iubere, ne hanc mutuam rerum necessariarum asportandi facultatem turbare pergant ; alias, hoc ipsis denegantibus, nobis quoque nostro iure utendi, denegandique ipsis, quae necessaria fuerint, facultas non deerit ; etc.

Datum Albae Juliae, die 14. Septembris. A. D. 1599.

Külczime : Spectabili et Magnifico domino Georgio a Basta, equiti aurato ac partium regni Hungariae superiorum generali capitaneo, nec non Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis consiliario bellico etc. Amico nobis honorando.

Hátlapján kamarai kézzel : 4. Octobris 99. Cardinalis Bathoreus ex Transsilvania petit commissionem rerum necessariarum transferendarum facultatem non impediri debere.

(Eredeti, Szepesi kamarai ltár, Repraesentationes fasc. 35. O. l.)

---

[3] E hadi vállalat sikertelenségéről Szepsi Laczkó Máté is bővebben emlékezik ; Erdélyi történelmi adatok III. k. 37. l.

318.

Bécs, 1599 szeptember 14.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta Antwort betreff ein mehrer Summa Geldt über 50 m. Tahler; item betreff eigentliche Kundschaften, betreff Michal Waida Intent.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 86'. No 57.)

319.

Kassa, 1599 szeptember 15.

Basta Mihály havasalföldi vajdának.

Követei: Székely János és Pribék Mátyás útján üzent kivánságaira hét pontban felel. Pénze nincs. Ungnad báró útján remél a császártól.

(Kivonata Szádeczky id. m. 438—439. l.)

320.

Kassa, 1599 szeptember 15.

Basta Mátyás főherczegnek.

Mihály havasalföldi vajda követsége. Általános fölkelés rendelése Felsőmagyarországon. A Prágai udvari haditanács intézkedései.

Heut ist mir ein Person, die ich sonst öfters gesehen, vom Wallachen zuekhumen und von wegen seines Herrn hat dieselb soliche Ersuechen bei mir angebracht, wie Euer F. Dt. aus dem Einschluss sambt was ein Antwort ich ihme gegeben mit mehreren gnädigist zuvernemben haben.[1]

Ich kann des Wallachen sein Gemüeth nit recht ergründten, weil derselb mit solicher Unbeständigkeit umbegehet. Dann man weiss gewiss, dass er dem Cardi-

[1] Előbbi sz. a. felsorolva.

nalen geschworn oder gehuldiget habe, und das letzter Mal liess er allhieher erschallen, als hab er Siebenbürgen angriffen. Jetzt aber schickt er Leute mit dergleichen Begehrn und Ansuechung. Hab Ihme gleich anderst mit meiner Antwort nicht gewusst zu begegnen. Ich glaub aber gewisslich sie werden mit dem Cardinalen einen heimblichen Erstandt undter einander haben, und diese jetzige hieher Schickung seie auf anders nichts, dann dardurch unsere Anschläg oder Fürnemen zu erforschen angesehen.[2]

Die Zipserische Cammer allhie liess mich Ihrer Kais. Mt. und Euer F. Dt. Schreiben das Aufpot oder General Insurrection betreffend auch sehen. Nachdem aber in demselben einiche Meldung meiner Person nit beschieht, besorge ich wol, dass hierdurch diese Ungern, als die sonst wenig geneigt guets zu thuen, nicht etwo Ursach oder Difficultät gewinnen, in Leistung des Gehorsambs. Wiewol bei mir darfür gezahlt, dass da jetzt gemelte Aufbotsbrief gefertigt, zugleich auch resolvirt gewest seie, ich sollte mich auch nach Gran wenden. Demnach aber Euer F. Dt. mir gnädigist bevelchen, dass ich hieiger Orten verbleiben solle, wäre meines Erachtens guet, Euer Dt. liessen diesen Spanschaften von neuen Dingen, damit also allerhandt Difficultäten bei Ihnen vorkhomben, und aufgehebt würden zueschreiben.

Sintemalen dann diese General Insurrection je ihren Fortgang erreichen solle, wäre auch hiebei vonnöthen eines iudicis bellici, auf dass das Kriegsvolk im Zaumb und guete Mannszucht erhalten würde. Allda sich dann ein sonders wol taugliche Person und vom Adl, Christophori Darholtz befindet, weliche sufficient genueg und vorhin solich Ambt verrichtet. Damit er aber hienach von Jemanden nit molestirt oder angefochten würde, ist dessen Begehrn, dass von Euer F. Dt. dero schriftliche Bestättigung dieser seiner Erwählung mir zuegefürdert werden möchte. Darfür dann Euer F. Dt. ich sonderbar

[2] Ezt a bekezdést idáig ld. Szádeczky id. m. 438. l. is.

auch gehorsamist gebeten haben will, und deroselben mich dabei undterthänigister Weis befelche.

Datum Caschau, den 15. Tag Septembris. Anno 99.

P. S. Genädigister Herr, zugleich in dieser Stundt ist mir vom Hofkriegsrath ein Schreiben, eilften dies datiert, auch wol zuekhumben,[3] in welichem, über das sie beides Schlesische Reiter und Fuessvolk hinaus zu fürdern anvermahnt, begehrn sie auch von dem Pezzischen Regiment fünf Fähndl Knecht auf diesmal hinaus zu schicken, soliches obwol hierdurch Wardein an notwendiger Besatzung sehr endtblöst wird, will ich zwar vollziehen und gemälte fünf Fähndl Knecht auch nach Under-Ungarn verschaffen. Jedoch soll dabei Euer F. Dt. ich meiner Pflichtschuldigkeit nach unvermeldet nicht lassen, dass ihme zum Notfall mit dem Überrest des Kriegsvolks sambt dem Landtvolk nicht genuegsamb sein werden, denselben Platz zu verteidigen, weniger dann das Landt zu versichern. Weilen je dies Kriegsvolk sogar hinaus gefordert wirdet und dieses hat mir hiemit also zeitlich gehorsambst anzudeuten gebühren wollen, dero mich undterthänigst empfelchend. Datum ut in literis.

Bitt umb gnädigste Erzeichnung, dass ich Krankheit halber nicht bösser undterschreiben khünen.

(Eredeti, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

321.

Gyulafejérvár, 1599 szeptember 15.

Malaspina Germanico pk. erdélyi nuntius Bastának.

Mialatt itt a szövetség föltételeivel már indulni készül un consigliero a Sua Maestà Cesarea, *híre terjedt* che l'esercito imperiale si avicina a questa provincia. *Félős lévén, hogy az erdélyiek ez esetben* non ricorrino anco al Tartaro et Turco, *írja meg sürgősen, mi igaz e hadi vállalat dolgában, a mi a Szentszéket is bántaná.*

(Veress: Erdélyországi pápai követek jelentései 350. l.)

---

[3] Nincs meg, csupán kivonatosan közölhetjük 315. sz. a.

322.

Bécs, 1599 szeptember 15.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta soll darob sein, dass die Anzahl hungerischen Kriegsvolks zu Ross und Fuss durch den Rákóczy und Forgach völlig gehalten werden.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg Prot. 203. k. 87. No 60.)

323.

[Kassa, 1599 szeptember 15.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta bericht, dass er das schlösische Kriegsvolk nach Filek abgefertigt, die Ungern seien nit beisamen, die Kosaggen abweichen, und die Soldaten Ónod verlassen wöllen, rät dass man Gran zerschleiffen solle.

(Szept. 23. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 115'. No 88.)

324.

[Kassa, 1599 szeptember 15.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta bericht, dass er des erzeigenden Feindts halber die Hinausschickung der 5 Pezzischen Fähndls Knecht eingestellt.[1]

(Szept. 26. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 115'. No 94.)

325.

Kassa, 1599 szeptember 16.

Basta Spinelli Fülöp prágai nuntiusnak.

Malaspina erdélyi nuntius tudósítása. Basta szorult pénztelen helyzete. A szolnoki sikertelen hadi vállalat.

Da Mr Malaspina ricevo in questo punto le lettere, quali vengono con questa et secondo debbono esser del-

[1] Ez válasz a haditanács 315. sz. a. szeptember 11-iki rendeletére.

l'istesso contenuto che sono le mie,[1] cioè haver egli operato in modo che quel cardinale si sia quietato, resta a mio parere che così sia preso per il vero, sì come non dubito; e in quello che tocca a me, m' andarò preparando far quello che mi verrà commandato; resta solo che mi fussero mandati danari, se pure si fa conto servirsi di questa soldatesca. Non dirò a V. S. Illma il fastidio, in che mi trovo per la sudetta causa, per esser tale che pagarei qualsivoglia cosa a non essermi mai impedito di questa provincia. Perchè in vita mia ho sofferto, che i soldati m' habbino perso il rispetto, com' hora fanno questi che a modo loro scorrono tutta la provincia. Nè bastano le molte lettere ch' io scrivo a Vienna et a Praga a far che il rimedio s' acceleri. Anzi intendo che sia stata diminuita la metà della somma dei danari che dovea venire: di modo che mi trovo più imbrogliato che mai.

I nostri, che andarono per metter il pettardo alla fortezza di Solnok, sono ritornati senza haver fatto altro, che finito d' abbruggiare la città; etc.

Di Cassovia, alli 16 di Settembre 1599.

(Ered. más. a római vatik. Borghese-ltár, III. 67. b. köt. 203. l.)

326.

Pilsen, 1599 szeptember 16.

Rudolf császár Bastának.

Értesülvén Mihály havasalföldi vajda ellenséges mozdulatáról, a császár teljesen Bastára bízza a védelem és további cselekvése módját; de ajánlja, hogy Mátyás főherczeggel levelezésben álljon.

Intelleximus ex literis tuis ad consiliarium nostrum doctorem Pezzium, 7. huius mensis Septembris scriptis,[1] ut Valachiae vaivoda in Transilvaniam hostiliter ingressus sit,[2] quaeque ad illam porro expeditionem pertinere

---

[1] A nuntius e levelét nem ismerjük.

[1] Közöltük 309. sz. a. szövegében.

[2] Az előbbi iratokból is kitűnik, hogy ez ekkor még nem volt igaz.

existimes; ut itaque tu, quod exquiris a mentem nostram, quid hac te facere occasione velimus, accipias liberam, tibi, cuius fidē nitimur et cuius fortitudinem iam ante perspectam habemus, benigne permittimus consilium in arena pro re, pro loco ac tempore capere, ut de te ipso in Superiore Hungaria manendum, an in Inferiorem cum copiis eundum sit, deque iis qui maxime tibi pareant militibus, quod maxime expedire ac necesse videbitur, statuas.[3] Et siquidem aliqua se se difficultas apud equitatum Silesiae, quod fieri innuebas, offeret, eum alio mittere, eiusque in locum alios adhibere ac surrogare poteris. De rebus eo necessariis curamus, quo ad usque [4] fieri possit, ut tibi prospiciatur. Recte autem feceris, si cum Ser^{mo} fratre nostro archiduce Mathia de omnibus, quae se se offerent, per litteras, ut certius utrobique de iis, quae suscipienda sint, statuatur, communicaveris. Gratiamque nostram, qua te complectimur, magis magisque promereberis.

Datum in civitate nostra Pilsna, 16. Septembris. Anno 99.

(Tisztázat, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

327.

[Kassa, 1599 szeptember 16.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Idem [Basta] betreff Geldmängl und wallachischen Currir. Item, dass die Unsrigen unter Solnok gewest und der Nyári das Schloss Sárkán eingenommen hab.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 115. No 61.)

---

[3] Idáig közölve Hurmuzaki: Documente XII. k. 451. lapján is, de kelet nélkül és Prágában irottnak mondva — hibásan.

[4] Hibásan írva így: ad eius.

328.

Bécs, 1599 szeptember 18.

Mátyás főherczeg felsőmagyarországi kapitányi utasítása Basta számára.

Herrn Georgii Basta Instruction und Bestallung über die Verwaltung des Feldt Obristen Ambts in Oberhungern.

Megtekintvén hűséges szolgálatát és arravalóságát, Rudolf császár akaratából felsőmagyarországi kapitánynyá nevezi ki, a többek közt az alábbi feltételek mellett: Vigyázzon a reá bízott országrészre, az erősségek német és magyar őrségeinek békés, jó egyetértésére, minden nemzetbeli és fajta katonát saját törvénye és hadi szokása szerint tartva; a megyéket az általános fölkeléstől lehetőleg kimélje; a szepesi kamarával egyetértőleg cselekedjék pénzügyi kérdésekben s ha valami rendetlenséget tapasztalna, jelentse fel; ügyeljen arra, hogy az erősségekben mindig félévre való élelmiszer legyen készletben s az a katonáknak igazságosan adassék ki; hogy a megkezdett építkezéseket lelkiismeretesen folytassák; hogy az adóhátralékok a magyar törvények szerint hajtassanak fel; hogy a tisztek lelkiismeretesen teljesítsék kötelességöket; hogy ha a császár a törökkel megint békét kötne, azt katonái is tiszteletben tartsák, de túlságosan a békében ne bízzanak s mindig készenlétben álljanak. A megüresedő tiszti állásokat azonban ne maga töltse be, hanem terjeszsze fel javaslatát, megfelelő tapasztalt tiszteket szemelvén ki. A netáni hadi zsákmányt a hadi szokás szerint mindig a csatározásban résztvett katonák közt ossza fel, magának csupán ajándékot tartván meg belőle. Hivataláért járó fizetése: a maga személyére havonta 400 frt, udvartartására 348 frt és kémszolgálatra 65 frt, összesen 813 frt, a hadjárat idejére pedig hat testőrre havonta 300 frt. A felmondási idő mindkét részről három havi.

Wir Mathias etc. Bekennen hiemit und thuen kundt meniglich, als sich die Kais. Mt. etc. unser gnädigister Herr und Bruder gnädigist entschlossen, das Regiment des ganzen Oberhungerischen Kriegs- und Gränitzwesens der unvermeidenlichen Notturft nach, einem fürnehmen, erfahrnen und tauglichen Haubt verwaltungsweis zu vertrauen und zu übergeben, das Wir demnach im Namen und auf sondere der Kais. Mt. etc. erfolgte gnädigiste Resolution, Georgen Basta in Ansehung und gnädigister Erkhandtnuss seines aufrechten, treuen Gemüets, auch Verstandts, Redligkeit und erlangter gueter Kriegs-

erfahrenheit, wie auch auf das sondere gnädige Vertrauen, so Ihr Mt. und Wir in sein Person gesetzt, hiemit zu einem Verwalter des Feldt-Obristenambt und Regiments des ganzen Oberhungerischen Kriegs- und Gränitzwesens fürgenomben, und bestellt haben, thuen das auch hiemit wissentlich und in Kraft dies Bestellbriefs meinen und wölln, dass er Basta von meniglich für Ihrer Kais. Mt. etc. Verwaltern des Feldt-Obristenambts in Oberhungern erkannt, respectirt, geehrt und gehalten werde, nachfolgender Meinung.[1]

Erstlichen, dass Er auf Ihrer Mt. etc. Feind und widerwärtige Vorhaben, heimbliche oder offentliche nachteilige Anschlög und Practicen, auch alle andere gefährliche Fäll, sunderlich bei jetzigen offnen Krieg und da sich Ihr Mt. etc. der Siebenbürgischen Veränderung halber noch allerlei Widerwertigkeit zu befahren haben möchten, sein sonders fleissig Aufmerken und Kundtschaften beställe, und denselben jeder Zeit mit zeitigen gueten Rath und Bedacht, durch alle nottürfftige mögliche Weg und Zuethuen begegne und widerstrebe, Ihrer Mt. etc. Land und Dition in Oberhungern enhalb und diesseits der Theiss sambt allen incorporirten Gränitzhäusern und andere Föstungen in guetem Regiment, Ordnung und Verwahrung erhalte, und auf fleissigist, treulichist und äusserist schütze, verthätige und handhabe.

Dann solle Er in den Beföstungen und sonst under dem teutschen und hungerischen Kriegsvolk allerseits guete Kriegsordnung, Mannszucht, Justitien und Gehorsamb anrichten, fortsetzen und erhalten, den armen Underthanen Beschwerung und Überlast mit allem höchsten Ernst, Fleiss und Eifer verhüeten, meniglich gleiches Recht, gleichen Schutz und Schirmb neben der Billigkeit mitteilen, und sonderlichen das Kriegsrecht,

[1] A felsőmagyarországi kapitányi hivatalnak ily módon való betöltése nem okozott örömet az országban, minthogy a felsőmagyarországi vármegyék már az 1598-iki pozsonyi országgyűlésen külön kérvényben folyamodtak magyar kapitányért s a rendek ezt a kérésüket az 1599 márcziusi országgyűlésen újra megismételték — sikertelenül; Magyar országgyűlési emlékek 9. k. 136. és 282. l.

wie es bishero zwischen den Hungern angericht und erhalten worden, in keinen Abgang komben lassen, sondern vor demselben, wie auch under den Teutschen, vor den Reuter und Landsknecht Recht, alle der Kriegsleut Verwürkungen für sich selbsten von Ambtswegen, und dann auf der Parteien Anruefen, ganz ernstlich verfolgen und strafen.

Und obwol die Kais. Mt. etc. in Landsachen einichen Eingriff wider die Landleut keinem Kriegs- oder Gränitzobristen zu gestatten bedacht, jedoch da ein Landmann sich ausser Landsachen, fürnemblich gegen Ihrer Mt. etc. Kriegsleut in offenen Land auf freier Strassen, zu Feld oder in Flöcken, mit fürsetzlichen Muet, täthlicher Handlung und Gewalt understunde, soll Er Feldobristen Ambts Verwalter gleichwol den unruehigen Theil zuvor durch glimpfliche Mittl ersuchen, und die täthliche Handlung abzustöllen sich befleissen, da aber solches unverfänglich wär, sodann von Ihrer Mts. wegen auch mit gewärter Handt gebüerliches einsehen thuen, die muetwilligen behändigen und einziehen und keinen Theil, wie der auch sein mag, einichen offnen Gewalt im Land wider den andern zu üeben gestatten, jedoch wann er dergleichen Herrn und vom Adel eingezogen, soll er dasselb alspald der Kais. Mt. etc. oder uns, mit Bericht aller Umbständ anzeigen, und Bescheid begehrn, was mit demselben dann weiter zu thuen sein werde.

Die Underthanen und Spanschaften soll Er allerseits in gueter Rüstung zum Aufpot und Zuezug, vermög der Articl und Landsordnung, gefasst halten, da es aber die Notturft nit erfordert, Ihrer mit dem Aufpot und Zuezug, soviel nur möglich und ohne Gefähr des Lands beschehen kann, verschonen.

So soll Er mit der Kais. Mt. etc. Cammer in Zips sonderliche vertreuliche Correspondenz und Verstand haben, und sich in allerlei füerfallunden Sachen, so oft es also Ihrer Mt. etc. Notturft erfordert, ihres getreuen Raths und Zuethuens gebrauchen, und dann für sich selbsten, auf Ihrer Mt. etc. Provisors und andere Ver-

walter und Diener sein getreues und sorgföltiges Aufmörken, Nachgedenken und Aufsehen haben, und da er was Unrechts und Ungleichs, auch Versaumblichs spüerete und merkte, ermelte Cammer dessen füerwarnen, und dann die Kais. Mt. etc. oder uns, da es vonnöten, dessen zu ferrern notturfftigen Einsehen auch berichten.

Sonsten solle Er der Cammer und den Provisoren in ihren Ambtssachen und Verwaltungen, so viel die Einkhomben betrifft, kein Verhinderung thuen, noch solches den andern Ihrer Mt. etc. Obristen, Haubt- und Befelchs, auch den gemeinen Kriegsleuten, sie sein Hungern oder Teutsche, mit nichten gestatten, sondern ihr Ambt ruehig und unverhindert handeln und verrichten, und alle Befüerderung erzeigen lassen.

Damit aber den Kriegsleuten überall in den Besatzungen die Profiant ordentlich gereicht und aufgetheilt, auch durch die Profiant-Verwalter oder Jemands andern, hierunder keine Vortheil oder Eigendtnutzigkeiten gebraucht werden, soll Er sein guet Aufmerken haben, dass sie hierin nit beschwehrt, noch die armen Underthanen durch die Provisoren oder andere Ihrer Mt. etc. Diener wider die Billigkeit, und zu ihrem eigenen Nutz, undergedruckt und ausgesogen werden; und da er von den Provisorn oder wem es sei, dergleichen Undertruckung in Erfahrung brächte, dasselb die Cammer zu fernern Einsehen erindern, oder wo vonnöten, gar an uns gelangen lasse.

Item, soll er auch sein sonders Aufsehen und Aufmerken haben, damit alle Festungen und Ortflecken mit notturftiger Profiant, zum wenigsten, da müglich, auf ein halb Jahr gefrist und versehen sein, auch dieselb liegunde Profiant vor der Zeit und ausser der Feindsnot nicht angriffen und aufzeert, oder sonsten in anderweg verwahrlost, sondern da ihr was davon genumben wurde, solches baldt wieder erfrischt und erstatt werde, und so er an einem oder dem andern Ort Mangl oder Unfleiss erfahrt, soll er dessen Ihrer Mt. Cammer zu deroselben zeitlichen Einsehen berichten und vorwarnen.

Also soll er auch drob sein, damit in Austheilung der Profiant die gebräuchige angestellte Ordnung gehalten, und nicht dem einen wenig, dem andern viel, sondern jedem sein Deputat gereicht, und die Verschwendung durch Ungleichheit, so etwo Gunst halber zu beschehen pflegt, verhiet werde.

Er solle auch sein Aufsehen haben, damit das Geldt, so auf das dringite [2] Wesen gehört, und von der Cammer administrirt wirdet, jederzeit Ihrer Maiestäts etc. und unser Verordnung nach, durch diejenigen, so von der Zipserischen Cammer hierzue fürgenomben, und nicht anderer Orten oder ungleich und parteiisch ausgetheilt werde, sich auch selbs keines Gewalts der Ausgaben anmassen, da dann etwan ein eilender, unversehener Fall, Gefähr und Not fürfiele, die kein Verzug leiden wollte, alsdann solle er solches der Cammer zu erkennen geben, sich darüber mit ihnen bereden und berathen, und ihrer Hilf und Zuethuen begehrn, welche alsdann sich auch in allem so ihnen muglichen, und Ihrer Mt. Landt und Leut Notturft und Underhaltung erfordern wirdet, guetwillig zu erzeigen und zu helfen schuldig sein solle. Immassen ihr, der Cammer, solches durch absonderlichen Befelch davon Ihme Feldt Obristen Ambts Verwalter hieneben Abschriften zuegestellt wirdet, auferlegt werden.

Für sich selbsten solle er keine völlige Güeter, wie ring die sein mügen, andere übergeben, noch ihme selbst die zueignen, sondern so wol in dem, also in allen andern die Kaiserliche Cammer handlen lassen, die wirdet ihrer Instruction nach dasselb an Ihre Mt. oder uns gelangen zu lassen wissen.

Mit allem höchsten Fleiss und Ernst solle er daran und darob sein, damit die bereit angefangnen Gepäu, oder die noch künftig angefangen werden möchten, auf Ihrer Mt. Gräniz daselbst in Ober Hungern nach jedes Orts geschlossnen Modeln und nach Angeben Ihrer Kais. Mt. etc. Hof Kriegs Raths, und Pau Commissarii, oder wem Ihr Mt. oder wir, künftig die Pausachen

[2] Régies alak, e helyett: darinnige, dortige.

anbefelchen würden, fortgesetzt und aufs allerfierderlichst so müglichen zum Endt und notturftiger Gegenwehr gebracht werden. Darzue solle er sich der Spanschaften Hilf und Zuetuen, wie bisher soviel müglichen gebrauchen, und die mit Ernst darzue anhalten, was aber für weiter Hilf und Verlag vonnöten, dessen solle er die Kais. Mt. etc. und den Kaiserlichen uns zuegeordneten Kriegs Rath oder den Pau Commissarii jederzeit verständigen, damit derowegen weiter füerderlicher Befelch und Verordnung beschehen müge.

Insonderheit aber solle er sein fleissig Aufmerken haben, damit alles das Paugeldt, das werde nun von der Kais. Mt. etc. selbst, von des Heiligen Reichs und den Landts Hilfen oder für die Hungerische bewilligte Robat [3] dargereicht, anderswohin nicht, dann allein auf die Gepäu, dahin das eigentlich deputirt, verwendt und angelegt werde, wie er dann dessen zu jederzeit auch von Hof, von Ihrer Mt. Cammer, von dem Kriegs Rath aus, oder dem Pau Commissarii Bericht empfangen solle.

Er soll sich auch alles Fleiss erkundigen, was noch für Restanten einzubringen und ob dieselben bei den Vice-Spanen oder wo sie zu ersuchen sein, dieselben soll er dann ferner durch gebierliche und in den Hungrischen Constitutionen fürgeschriebene Mittl und Executionen ersuechen und einbringen lassen, oder da ferner Befelch von Hof vonnöten, dasselbe jederzeit zu weiterer Fertigung berichten.

Alle Haubt-, Befelch- und Kriegsleut in- und ausser den Festungen solle er dahin halten, dass sie ihren Bestallungen, Instructionen und Articln davon Ihme jederzeit wann die von neuem gefertigt, lautere Abschriften von der Kaiserlichen Hof Kriegs Kanzlei ausgeschickt sollen werden, treulich nachkhumen, ihre bestimbte und schuldige Anzahl Volks völlig und wolgerüst halten, die Festungen fleissig verwahren und verwachten, auch

[3] Ez a *robot-* vagy ingyenmunka, melyet a magyar országgyűlésen a megyék és városok a váreródítések javítására magukra vállaltak.

ohne sein, als ihres fürgesetzten Haubts, Vorwissen und Bewilligung daraus nicht verrücken, das Geschütz, Profiant und andern Vorrath, unangegriffen und unbeschädigt, auch die Hofrichter, Zeug- und Pau-Officier in ihren Ambtern ungeiert, auf der Feindt Anschlag guet Achtung geben, und Ihme jederzeit aller Notturft und Zueständt berichten lassen; item under einander und mit den Hungern in aller Einigkeit, Freundschaft und Bescheidenheit leben, und die Festungen, so lang ihr aller Leib und Leben währet, im Fall der Not treulich und redlich verthädigen.

In den Besatzungen solle er weder die Anzahl Kriegsvolks, noch ihr Besoldung, wie sie derzeit in die Muster-Register einkhomen, zu steigern oder zu mehren, ohne der Kais. Mt. etc. oder unsern austrücklichen Befelch nicht Macht haben, darneben aber mit allem Ernst darob sein, damit aller Betrug und Vervorteilung der Obristen, Haubt- und gemeinem Kriegsvolks verhiet und fürkhomen werde, und diesfalls auch ob Ihrer Mt. etc. Kriegs Commissarii und Muster-Officieren fleissig halten und ihnen zu gueter Verrichtung ihres Bevelchs zur Zeit der Musterung und sonsten alle mügliche Füerderung, Hilf, Beistandt und Handhabung erzeigen.

Gleichfalls solle er eben Acht haben, dass Ihrer Mt. etc. Muster- und Zahlmeister, auch Muster- und Feldschreiber, und dann insonderheit die Pau-Officier ihren Ambtern treulichen vorstehen, allen eigenen Nutz und Vortl verhieten, und den auch selbsten meiden und sich an ihren Besoldungen betragen, da auch durch einen oder den andern demselben zuwider gehandelt würde, solle er sie darumben zu besprachen und hierinnen Ihrer Mt. etc. Schaden und Nachtl abzustellen volkhumen Macht und Gewald haben; immassen dann auch ermelten Officieren durch sondere Befelch ernstlich auferlegt werden, destwegen ihren gebüerlichen Respect und Aufsehen auf ihne zu haben.

Sein sonder Aufsehen solle er auch haben, dass überall die Plätz und Festungen mit Geschütz und Muni-

tion, und dergleichen Vorrath so viel müglich, nottürftig versehen sein, und da was mangelt oder auch Geschütz und anders von Neuem zuezurichten und zu verordnen wäre, dasselbe zeitlichen an den Obristen Zeugmeister, oder da keiner sein würde, an den Kaiserlichen uns zugeordneten Kriegs Rath, derselbe alsdann die Notturft bei uns anbringen und wie ferrer zu verfügen hätten, gelangen lassen.

So solle er sich befleissen, dass überall in den Besatzungen guete, tapfere, ansehenliche und erfahrne Kriegsleut seien, und dass die untäuglichen nach und nach ausgemustert und hergegen bessere hinein bescheiden und gebracht werden; derselben halber er aber allzeit zuvorher an uns die Notturft gelangen lassen, unsers gnädigen Bescheidts hierüber erwarten, und sich sonst auch der gemeinen Ablassung der Knecht, wasserlei Ursachen das beschehen möchte, ausser unsers gemessnen Befelchs, zwischen den Zahlungs Zeiten gänzlichen enthalten, und also hierinnen unserer vorigen gemachten und kurz verschienen, wider von neuem anbefohlenen Ordnung allerdings gemäss geleben und darob handhaben.

Dieweil Ihr Mt. etc. und wir auch forthin solche Kriegsleut besser auszurüsten und bewehrt zu machen gedenken, so solle er demnach darüber halten, dass alle Doppelsöldner mit völligem Harnisch, als Armbzeug, Sturmbhüet und Pein-Taschen, desgleichen die Schützen mit Schützenhauben und soviel müglich gueten feuerschlagenden Häcken, dann sie die Kriegsleut durchaus mit gueten Peidenhändern oder sonst gueten Seitenwähren, mit denen sie sich sonst fast schlecht und spöttlich befinden, hinfüran gefasst seien, und ihnen dieselben hinnach umb schlechtere auf einen, oder den andern Weg zu verwenden keineswegs verstatten.

Wann Ihr Kais. Mt. etc. mit dem Türgischen Sultan widerumb ein Frieden schliessen sollten, solle Er Feldt Obristen Ambtsverwalter für sein Person selbsten solchen geschlossnen confirmirten Frieden steif und fest halten, so wol auch mit allem höchsten Ernst und Sorgfältigkeit daran und darob sein, damit auch die andere, Ihme

daselbst in Oberhungern undergebne Obriste, Haupt-, Pefelchs- und gemeine Kriegsleut auf allen Granizen den Frieden standtgemäss nachgeleben, und ihren Kriegsleuten mit nichten gestatten, dass sie ihres eignen Nutzens und etwo einer zweiflichen ungewissen Peut halber auf einige Tschaten [4] oder Raubereien heimblich oder öffentlich ausreissen, noch sich ihres Raubs und Gefangnen theilhaftig machen, sunderen vielmehr die Übertreter ohne alle Gnadt darumben strafen, auch derowegen auf die freien Haiduken und andere Räuber, die sich dergleichen heimbliches Angreifens und Raubens nit allein gegen dem Feindt, sonderen auch in Landt und gegen Christen gebrauchen, ihr sundere Kundschaften halten und ihnen nachstellen, damit sie zue Handen und verdienter Straf gebracht und angehalten werden.

Und da sich gleich auf der Türkischen, Siebenbürger oder anderer Feindt und widerwärtigen Theil dergleichen heimbliche und öffentliche Eingriff und Feindlichkeiten zuetriegen, sollen doch ihrer Mt. Haubt-, Pefelchs- und Kriegsleut auf den Granizen nicht Macht haben, noch sich understehen, dem Feindt ausser ihrer Mt. oder unsers gemessenen Pevelchs hingegen in ihrer Dition und Landt zue fallen und sich zu rächen,[5] jedoch und auf den Fall, da sie auf frischer That und in der Kais. Mt. unwidersprechliche Dition eingriffen, solle ihnen den Kriegsleuten, die Handt zue notwendiger Schützung, Gegenwehr und Abbruch des Feindtes keineswegs gesperrt sein, sundern wellen Ihme Feldt Obristen Ambts Verwalter hiemit in Ihrer Mt. Namen so viel Erlaubung geben, und in sein Verstandt und Discretion gestellt haben, da von dem Feindt ein Angriff beschehen würde, und er dann entweder dass der Feindt ihme damals zu stark, oder sunst zu geschwindt entwiche, ihne in Ihrer Mt. Dition nicht ereilen oder was abbrechen kundte, dass er alsdann in Continenti und auf den Fuess hienach

[4] A magyar *csata* németes írása, a mi átment a XVI. század német hadi nyelvébe is.

[5] Irva hibásan így: rechnen.

in des Feindt Landt auch eingreifen, und sich aller Müglichkeit nach understehen müge, dem Feindt gleichsfalls Schaden zuezufügen, welches aber doch mit solichem gueten Bedacht und Beratschlagung, auch bester Gewahrsamb und Aufmerken beschehen solle, damit das Kriegsvolk nicht vergebens oder auch zu sunderen Schaden und Spott angeführt, darunder allerseits Nachtl und Verlust auch ferner Weiterung und sunderlichen offner Krieg müge verhüet werden.

Nichts desto weniger aber sollen dieselbigen des Feindts unbilliche Eingriff dem Bassa von Ofen [6] und den nägst gelegenen Begen stark verhebt, die Erstattung begehrt und also die Ursach der Gegenrach angezeigt, sowol auch die füergeloffene Handlung mit allen ihren Umbständten stracks an die Kais. Mt. und uns, weitere Notturft darüber zu verordnen, hätten gelangt werden.

Auf allen Granizen und in allen Häusern soll er sein fleissig Bestellung thuen, damit Ihrer Mt. Dientstleut dem Friedtstandt nicht zu wol trauen, sich nirgents blos geben, noch die Häuser unbestellt und unversorgt lassen, damit die Türken umb soviel weniger Gelegenheit und Mittel haben, eines und das andere abzuerstellen oder anderen Nachtl zuezufügen. Da dann was Gefährliches auf der Feindt Seiten wollte erregen und zuetragen, und sie sich etwo in einem oder dem andern Ort in grosser Anzahl versamblen und in Rüstung begeben wollten, so solle er nichts verachten, sundern alle mügliche Kundtschaften darauf bestellen, und alsbalden sich mit anderen Ihrer Mt. füernehmen und getreuen Obristen, Haubt- und getreuen Landtleuten von Hungern und Teutschen, die er seinem Verstand und Discretion nach hierzue zu ziehen wissen wirdet, darüber fleissig berathen und zum allereilisten, und wo vonnöten bei eignem Curier der Kais. Mt. oder uns aller Sachen, Gelegenheit und Notturft sambt ihren ratlichen Guetbeduncken zu wissen machen, damit Ihr Mt. oder wir

[6] Budai basa ekkor rövid idő óta Hasszán pasa terjaki (opium-evő) volt.

ferner die Notturft zeitlich entgegen verordnen mügen, mittlerweil aber solle er nichts desto weniger alle mügliche Füersehung an den Frontier Orten und Plätzen, wo sich am meisten zue befahren, bedenken und verordnen die Besatzungen daselbst mit mehrern Kriegs Volk bestärken und anderer Orten, da es weniger Gefahr hat, etwas ringern, und sich aufs beste, wie er kann zur Beschützung Ihrer Mt. Land und Leut, bis Ihme weiter Hilf verordnet (wie denn Ihr Mt. und Wir an unserem äusseristen Bemüehen und Vermügen nichts daran erwünden wollen lassen) gefasst machen, danebens auch solle er mit dem Kreishaubtmann an den pergstädterischen Granizen jederzeit fleissig und dahin correspondiren, damit einer dem andern zur Hilf khumen oder da der Feindt an einem Ort einfallen, Ihme an dem anderen wider gleiches mit gleichem vergolten werden müge.

Wann sich Haubtmanschaften, Fendrichs und andere furnembe Befelch und Plätz erledigen, soll er dieselben nicht für sich selbsten ersetzen, sondern solches straggs an uns gelangen lassen, und daneben taugliche Kriegserfahrne und vor andren solche Personen, die etwo im Landt auf mehrere Befierderung gedient und nutzlich zu gebrauchen sein, mit seinem Guetbedunken benennen und fürschlagen, und also mit der Ersetzung unsers ferrern gnädigen Bescheidts und Resolution gewarten.

Wann sich auch begäb, dass dem Feindt durch die Gnadt und Schickung Gottes ein Raub oder Peut aberhalten würde, soll er für sein Person mit einer ziemblichen Verehrung zufrieden sein, das übrige alles unter diejenigen, so sich beim Handl befunden, dem Kriegsbrauch nach, treulich und ehrbar austeilen lassen, auf das hierunder kein Falsch- noch Ungleichheit, wie etwo vielmals zu beschehen pflegt, gebrauchen werde. Doch sollen hierunder die Bascha und Begen, so gefangen werden möchten, ausgenomben, und der Kais. Mt. als Kriegsherrn in allweg gebühren, bevorbehalten werden.

Sonsten aber solle er in allem, so ihme sogleich nicht fürgeschrieben werden kann, sonder in sein treuen Fleiss

und Verstandt vertraut und heimbgestellt wirdet, Ihrer Mt. Nutz und fromben Betrachten und Fierdern, den Schaden aber warnen und wenden, auch summarie alles was einem getreuen, sorgsamben und fleissigen Feldt Obristen zu thuen gebühren und zuestehen mag, bei Tag und Nacht wolbedächtlichen und fürsichtig thuen und handeln, und in allem nach Ihrer Mt. etc. und uns auf den Kaiserlichen uns zuegeordneten Hof Kriegs Rath sein Aufsehen haben, und so oft ihme was Beschwärliches, das er für sich selbst nit iustificirn kann, fürfallen wirdet, sich dieser Orten Bescheidts erholen, als er sich dann gegen Ihrer Kais. Mt. etc. und uns hierzue verpflicht und mit gefertigten Revers verpunden hat.[7]

Umb und für solche sein Sorg, Müh und Arbeit haben wir uns in Namben der Kais. Mt. etc. mit Ihme Feldt Obristen Ambts Verwalter hiernach beschriebnen Staats und Underhaltung und folgendermassen aufs künftig genädigist verglichen:

Erstlichen, auf seinen Leib monatlich und jedes Monat besonder, 12 Monat wie die im Calender begriffen für ein Jahr zu verstehen ..	400 fl
Auf 4 Trabanten, jedem 8, thuet	32 fl
Auf ein Kaplan	20 fl
Auf zwei Trometter, jeden 12, thuet	24 fl
Auf ein Schreiber	12 fl
Auf ein Tolmatsch	12 fl
Auf ein Koch	8 fl
Auf 18 Teutsche grüste Pferdt, auf jedes das Monat 12, bringt	216 fl
Auf ein Reiswagen	24 fl
Letztlichen auf Kundtschaftgeld, welches er wol und nützlich, und damit es dem gemeinen Wesen, und den armen Underthanen, und dann auch Ihme selbsten zu guetem gereichen, und in mehr Weg eingebracht werden müge, anwenden solle, monatlich	65 fl

Und also in allem jedes Monat benennlichen 813 fl Rheinisch ;

[7] Basta e kötelezvénye ma már nincs meg.

welcher Staat und Underhaltung ihme auch von Anfang und Eingang des ersten Juli dies laufenden 99. Jahrs angehen, und Er darauf angeregter monatlichen 813 fl, jeden Gulden zu 15 Patzen oder 60 Kr. gerechnet, aus der Kais. Mt. Feldt Kriegs Zahlmeister Ambt, immassen dann destwegen an unsren lieben Hansen [Underholzer] [8] jetzigen, und n[ächst] kunftigen Kriegs Zahlmeister alldorten in Ober Hungern ein offner Pevelch von der hierigen Hof Cammer ausgefertigt worden, bezahlt und entricht werden solle. Doch alles mit diesem angehängten lauteren Vorbehalt und Condition, dass er Feld Obristen Ambts Verwalter entgegen alle und jede obbemelte seine Staats Personen zue allen und jeden Musterungen ordenlich und in völliger Anzahl füerzuestellen, deren keine aber ausser diesen im Muster Register mit Namen und also doppelter Besoldung einzuebringen, schuldig und verpunden sein soll, wie dann soliches mit denen andern, jetzt von Neuen bestellten und angenuhmenen Graniz Obristen auch also gehalten wirdt.

Noch habe ihme Basta Ihr Mt. auf 6 Aufwärter monatlich 300 fl, doch allein so lange man im Feld sein wirdet, dergestalt gnädigst zu passieren bewilliget, dass er dieselbe seiner Discretion nach under sie austeile. Solche Personen und Aufwärter sollen nach Endung des Feldzugs entweder wieder abgedankt oder in anderweg bei den Reiter Gesellschaften an Ihrer Mt. etc. entgelt und - - - [9] underhalten werden.

Ferner zum Fall Ihr Kais. Mt. etc. über kurz oder lang bei dero Graniz und Kriegswesen eine allgemeine oder General durchgehundte Ringerung gnädigist anbefelchen und füernehmen lassen würden, dass Ihro dann hiemit dieselb auch dits Orts allerdings frei und vorbehalten sei, er sich auch hienach derselben nicht zue beschweren oder zu verweigern, sundern neben andern gleiche Püerdt und Mitleiden tragen und gedulden solle.

Als haben auch Ihr Kais. Mt. vermüg derselben

[8] Vezetékneve olvashatatlan, de kipótoltuk.

[9] Itt a papiros rothadt, likacsos.

gnädigister Resolution ihr in alle Weg vorbehalten, dies Ort aufs kunftig über kurz oder lang Ihres Gefallens eines aus dero geliebten Brüedern zum General füerzunehmen, auf welchen Fall auch er, Feld Obristen Ambts Verwalter alsdann demselben unweigerlich zue weichen schuldig und hiemit gleichsfalls verbunden sein solle, wie ihme dann hievor eines und des andern halber in beschehener Tractation gleichmässige Andeutung beschehen, und er auch darauf eingangen und diesen Feldt Obristen Ambts Verwalters Befelch angenuhmen hat.

Werden dann die Sachen bei diesem noch continuirenden offenen Krieg beharren, sodann solle ihme nach Gelegenheit der Zeit Läuf, wie auch seines Ambts und Bevelchs mit mehrer notwendiger Hülf begegnet werden.

Zum Beschluss, da er Basta nach Verstreichung einer Zeit bei diesem seinen Pefelch und Ambt weiter nit verbleiben, oder die Kais. Mt. sunsten dits Orts auf ein oder den anderen Weg ein Veränderung fürnehmen lassen wollten, so solle beiderseits die Aufkündtung zeitlichen und aufs wenigist drei Monat vorher beschehen, nichts desto minder aber diese Bestallung ihr Kraft haben und behalten.

Alles genädiglich und ohne Gefährde mit Urkundt, besiegelt mit unsern fürstlichen Insiegl und füergestelltem gewöhnlichen Hand Zeichen.

Geben Wien, den 18. Septembris 1599.

(Fogalmazvány, bécsi hadügyi ltár, Feld Akten, 1599. IX. 2.)

329.

Kassa, 1599 szeptember 19.

Basta Pálffy Miklós dunántúli főkapitánynak.

Hireit köszöni, de betegsége és hadainak fizetetlensége miatt egyelőre nem egyesülhet vele.

Gratae mihi literae Ill^{mae} Do. V^{rae} fuere, quibus intentum Vezerii erga devastandas partes Zechenianas[1]

---

[1] Értendő a nógrádmegyei Szécsény.

susceptum mihi significat; pro quibus mecum communicatis gratias eidem refero, ac nihil utique mihi gratius evenire posse Illma Do. V^{ra} sciat, quam pro voto eiusdem cum copiis harum partium in loco mihi significato quamprimum comparere posse. Sed quia M^{tis} Suae copiae, atqu eetiam statuum et ordinum huius provinciae ex pecunia dicali conducti milites, ob diuturnam insolutionem loco dimoveri nequeunt, ac tandem quia ipse iam a certo tempore infestissima febri maxime exagitatus decumbo,[2] subito voluntati eiusdem respondere nequeo, verum, quamprimum sanitati aliquantulum restitutus fuero, contendam ut inopiae militum succuratur, tandem quocumque necessitas operam meam postulaverit lubens adero; etc.[3]

Datum Cassoviae, 19. die Septembris 1599.

Külczíme: Illustrissimo domino Nicolao Pálffy de Erdőd, comiti comitatus Posoniensis, ac partium regni Hungariae Transdanubiarum et praesidiorum Ujvariensis, Strigoniensis, Comaromiensis etc. capitaneo, cubiculariorum regalium in Hungaria magistro, nec non eiusdem M^{tis} Caesareae consiliario etc. Domino et amico observandissimo.

(Eredeti, gr. Pálffy cs. pozsonyi ltára, Arm. I. Lad. 3. Fasc. 8. No 25.)

330.

Bécs, 1599 szeptember 20.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta solle das Aufbot in Oberhungarn ergehen lassen und alles Volk nach Szicsin, Palánka und Filek versamblen, und allda Bescheidts erwarten.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 87. No 79.)

---

[2] Ezt Ungnad egyidejűleg írt tudósítása is megerősíti, jelentvén, hogy *Basta an einen hitzigen Fieber gar schwehrlich krank liege* és félő, hogy *wann er gar aufkombt, er werde dies Jahr nicht ins Feld kommen;* Hurmuzaki: Documente XII. k. 458. l.

[3] Betűszerint közöltük, ez lévén Bastának Pálffyval folytatott levelezésének első reánk maradt darabja.

331.

Kassa, 1599 szeptember 22.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

A török közeledvén, személyes hadfölkelést rendel, utasítván a rendeket, hogy hadaikkal október 1-ére Onga felé siessenek.

Quamquam non dubitamus Generosas ac egregias Dominationes vestras pro defensione patriae suae, iuxta benigna Sacrae Caesareae M^{tis}, necnon Ser^{mi} archiducis Mathiae etc. dominorum nostrorum clementissimorum mandata, de *personali* eorum *insurrectione* proxime ad easdem data se se accingere atque pro repellendis hostium conatibus, ad insurgendum promptas paratasque esse ;[1] nihilominus, quia prout binis iam domini Palffii litteris ad nos datis edocemur, passa Bosnensis cum duodecim millibus armatorum hominum ante aliquot dies Budam appulit, ac Vezerius quoque ipse cum validissimis copiis iam eo expectabatur, pernecessarium fore arbitrati sumus, ut quamprimum coniunctis viribus pro defendenda hac Suae M^{tis} ditione, patria nimirum vestra, progrediamur. Quamobrem Generosas ac egregias Dominationes vestras, nomine Suae M^{tis} requirimus, adhortamurque, quatenus pro permansione sua suorumque statim, meliori quo fieri poterit apparatu personaliter insurgere et ad primum diem Octobris in castris ad possessionem Onga [2] metatis, ubi et nos cum banderio Suae M^{tis} aderimus, absque quavis renitentia, armis bene instructae, comparere et hosti se se fortiter opponere ; victualia etiam omnis generis cum pro propria, tum communi militum necessitate,

---

[1] Az ily felszólítást a megyék csak vontatva és félelemből teljesítették, úgy hogy Bastának sokszor 5—6 izbeni rendeletét is figyelmen kívül hagyták, mert a rendek csak az utolsó, tavaszi pozsonyi országgyűlésen is nyiltan kijelentették, hogy *személyes fölkelésre*, régi szokás szerint, csak akkor kötelesek, ha a király *személyesen* jelenik meg a táborban ; Magyar országgyűlési emlékek IX. k. 247. l.

[2] Abaujmegyei nagy község.

ex isto comitatu pro tollerabili pretio administrari curare velitis, debeatisque et teneamini ; etc.

Datum Cassoviae, die 22. Septembris. Anno 1599.

Hátlapján : Exhibitae 27. Septembris anno 99.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 402. sz.)

332.

Kassa, 1599 szeptember 22.

Basta Pálffy Mihály főkapitánynak.

Általános hadfölkelést rendelvén, nem egyesülhet vele, de a sléziai lovasokat küldi Fülek felé.

Proximis literis meis Ill^{mae} Do. V^{rae} rationes quominus, iuxta postulationem eiusdem, cum copiis harum partium superiorum subito movere possim, perscripseram,[1] propter quas ne nunc quidem id aggredi mihi integrum est, licet Maiestas Sua Caesarea atque Serenissimus quoque archidux Mathias etc. statuum et ordinum harum partium superiorum personalem insurrectionem serio urgeant, quam et ipse diligenter per litteras sollicito ; nihilominus, antequam M^{tis} Suae banderium in campo fiat, quod nisi solutione praecedente fieri poterit, vix regnicolas quippiam praestituros esse confido. Dabo autem operam, ut publicae saluti pro posse consuli queat. Copias Silesiacas equestres et pedestres praemitto, quae intra quatriduum circa Fülekium erunt ; si opus fuerit, Illma Do. V^{ra} eis praemittat obviam ; etc.

Datum Cassoviae, 22. die Septembris 1599.

Külczíme végén : Cito, citissime in castris ad Strigonium.

(Eredeti, gr. Pálffy cs. pozsonyi ltára Arm. 1. Lad. 3. Fasc. 8. No 25.)

333.

Bécs, 1599 szeptember 23.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] Bescheidt, wessen er sich gegen des Wallachen Gesandten zu verhalten, item betreff hülflichen

---

[1] Ld. 329. sz. a. szövegében.

Zuesprung nach Undterhungern, Publicierung eines hungerischen Kriegs Richters und Austheilung der Schlesischen 50.000 Tahler.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 87. No 96.)

334.

Bécs, 1599 szeptember 26.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Herr Basta solle voriger Verordnung nach mit dem Oberhungerischen Kriegsvolk ins Lager nach Undterhungern zu Hülfe ziehen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 87'. No 111.)

335.

[Bécs, 1599 szeptember 26.]

A Bécsi haditanács véleménye Basta jelentéséről.

Helyteleníti a havasalföldi vajda követe előterjesztésére adott válaszát s a felsőmagyarországi kapitányságra Bastát különben sem tartja alkalmasnak. Egyéb kivánságai teljesíthetők, de ha a török netán Esztergomot ostromolná, siessen hadaival segélyére.

Der Kriegs Rath befindet dass Herr Basta in seiner Antwordt auf der Wallachischen Gesandten Anbringen gar leis und kühl hindurch gangen sein [1] und hät die Schuldt nicht auf Ihr Mt. liegen, sondern auf Ihme Wallachen retorquiren und Ihm anzeigen sollen, er wüsste sich der Correspondenz wol zu erindern und wäre Ihm bedenklich fürkommen, dass sein Curier Ihm bericht, er hätte in Siebenbürgen einen Einfall gethan, so Ihme Basta doch das contrarium, dass er Wallach nichts dergleichen fürgenommen, sondern sich mit dem Cardinal

[1] Ez a *vélemény* Basta 1599 szeptember 15-iki (320. sz. a. közölt.) jelentésére vonatkozik, a melyet Mátyás főherczeg úgy látszik a hadi tanács elé terjesztett.

vereinigt, ihme gehuldigt und in Verbindnus eingelassen hab, allenthalben lautender ist. An Volk, welches in Anzug und nicht weit von Wardein gewest, wie auch an Geldt, hätte es der Kais. Mt. allergnädigisten Zuesag nach, nicht gemanglet, hab es aber bis auf mehrere Gewissheit, weil er an seiner Beständigkeit nicht gezweiflt hät, nicht fortschicken, deshalben, bis er sich eigentlichen der Sachen erkundigt, nicht Ursach gehabt, Ihme zu schreiben, sondern seiner Erklärung vorher erwarten wollen, wessen man sich zu Ihme zu versehen. Nach Gelegenheit derselben hätte Ihme auch auf die überigen Articl künnen Antwordt erfolgen. Das kündte dem Basta also zuegeschickt und wann der Wallach seine Gesandten mehr zu ihme schickt, ihm solches zu andtworten und alle Schuldt auf ihme zu legen andeit werden. Dabei hat auch der Kriegs Rath verordnen wollen, er befinde den Basta, so gleichwol für ein kriegserfahrnen Mann zu halten, zu dem Oberhungarischen Regiment nicht allerdings genuegsamb, und wenig von den Hungern respectiert sein, dardurch leichtlichen sich allerlei Unnödigs zu besorgen und wol vonnöten andere Bestölligung des Feldt-Oberbefelchs dahin zu thuen.

Weil in den Befelchen an die Spanschaften wegen des Aufbots des Basta Person nicht gedacht worden, künden ander Befelch von der Hungerischen Canzlei gefertigt und den Spanschaften mit dem Aufpot Volk, wohin er in der Kais. Mt. und Euer Fürstl. Dt.[2] Namen befelchen würdt, zuziehen und sich befelchen, zu lassen auferlegt wird.

Eines hungerischen Kriegsrichters würdet, wie es dann vor diesem jederzeit bräuchig gewest, vonnöten sein und weil Herr Basta Christof Darholtz für tauglichen hierzue fürschlägt, möcht Euer Fürstl. Dt. ihm hierzue genädigist bestättigen.

Dass er in dem P. S. vermeldt, wann die 5 Pezzischen Fändl von Wardein heraus geschickt werden, dass er mit

[2] A haditanács ez irata tehát tulajdonképpen Mátyás főherczeghez volt intézve, de fontosságánál fogva itt közöljük, nem munkánk második felében.

dem Überrest des Kriegsvolks, sambt dem Landtvolk dieselb Föstung zum Notfall nicht khundte verteidigen, hat es jederzeit die Meinung gehabt, dass er soviel des Siebenbürgers und Türken halber, und ohne Gefahr der Gränizen sein kann, heraus schicken soll, keiner Belägerung ist sich vom Siebenbürgern derzeit dahin nicht zu besorgen, und wann er gleich was fürnehmen würde, aus dem stegreif dieselb Festung nicht einnehmen; und zum Fall der Siebenbürger was fürnehmen und Volk versamblen würde, khündt Ihme Basta Hilf geschickt werden, dass er sich also ditsfalls zu entschuldigen hät; und möchte Ihm auf die jüngsten Zeiten, dass der Feindt sich allbereit zu Ofen und Pest befindet allerlei befohlen werden, mit sovielen Kriegsvolk und Landtvolk, so er ohne sondere Gefahr des Siebenbürger und Türken halber und ohne Endblösung der Graniz Häuser zusamben bringen kann, voriger Verordnung nach, zwischen Filek und Setschin zu lägern, auf den Feindt Intent Achtung zu geben, und so baldt er erfahren würdet, das der Serdar von Ofen und Pest aufbrochen und die Belägerung Gran fürnimbt und wieder auf Oberhungern oder die Perkstädten ziehet, auf des Grafen von Schwarzenbergs Erinderung von danen mit dem Oberhungerischen Heer dem Christlichen Läger eilends zuezurücken [3] und möchte solchs dem Grafen zu Schwarzenberg angedeut und mit Ihm vertreulich zu correspondirn befohlen, was auch der Basta des Wallachen halber schreibt, der Kais. Mt. eingeschlossen werden.

(Fogalmazvány, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

---

[3] Mátyás főherczeg leveléből tudjuk, hogy 1599 szeptember 26-ikán rendelte el Bastának, hogy »a felsőmagyarországi hadsereget s a fölkelők hadát haladéktalanul az esztergomi táborhoz küldje« s ezért ezt a keltet fogadtuk el ez irat keltéül; Jedlicska Pál: Adatok erdődi báró Pálffy Miklós a győri hősnek életrajza és korához 695. l.

336.

Bécs, 1599 szeptember 27.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] Credentionales für Leonhardten Ehrgott zu Herausführung des Oberhungerischen Kriegsvolks.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 87. No 116.)

337.

Bécs, 1599 szeptember 27.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Idem [Basta] soll zu Schützung Ihrer Maiestät Dreissigist und Ambtleut ein Anzahl Archibusier Reiter an die Polnische Gräniz verordnen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 87'. No 113.)

338.

[Kassa, 1599 szeptember vége.]

Basta Mátyás főherczegnek.

A megyei hadak Ónodra gyülnek. Egyéb hadi hirek.

Basta bericht, dass sich das Kriegsvolk aus der Dica das Aufbot und persönliche Zuezug in kurzen bei Ónod befinden werden, der Ordinarii Reiter Bezahlung, schlösischen Kriegsvolks langsamber Fortzug, Fürsehung Wardeins und Saggmar betreffend. Item dass er vom Petzischen Regiment 500 Mann gen Cascha verordnet.

(Okt. 2. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 116'. No 6.)

339.

Bécs, 1599 október 2.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Herr Basta solle vorigen Befelch vom 26. Septembris wegen Herausschückung des begehrten Kriegsvolks zu Ross und Fuss gwisslich nachkhumben.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 88. No 7.)

340.

Kassa, 1599 október 3.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Mivel félős, hogy a török Fülek felé is eljön, siessenek azonnal Rimaszombatra, hogy útját állhassák.

Perlatum est ad nos certis usque frequentibus litteris ac nunciis, summum vezerium cum totis viribus ac Tartaricis quoque copiis, constructo apud Budam ponte, Danubium traiecisse, occupato Vaczio, castra M^{tis} Suae Caesareae, ad Strigonium posita, omnino adoriri constituisse,[1] ac proinde verendum ne, occasione nacta, hasce partes regni superioris versus Fülek invadat, ferro ignique omnia vastando ad ima usque penetret, quemadmodum non vulgaria etiam eius rei iudicia apparent. Eapropter Generosis ac egregiis Do. vestris nomine M^{tis} Suae iterum firmiter committimus et mandamus quatenus, acceptis hisce, in quantum sibi ipsis rebusque eorum ac patriae suae consultum esse cupiunt, velint statim et absque quavis ulteriori mora, personaliter tandem insurgere et rebus patriae periclitantibus, maiori quo poterint militari apparatu, succurrere, atque iuxta priores literas nostras versus Rimaszombat dies noctesque quam celerrime se conferre; alioquin nos, coram Deo et M^{te} Sua excusati sumus, et non alteri cuipiam, quam neglegentiae suae, perditionem patriae eorum Dominationes vestrae imputare debebunt; etc.

Datum Cassoviae, die 3. Octobris. Anno 99.

Hátlapján: Exhibitae 5. Octobris. Anno 99.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 403. sz.)

---

[1] A tatároktól való rettegés ekkoriban még a hadvezéreket is elfogta, a min nem csodálkozhatunk, hisz egykorú szepesi följegyzés szerint a tatár csapatok az elmúlt szeptember havában Felső-Magyarországon 150 várost és községet dúltak fel s tettek néptelenné; Wagner Károly: Analecta Scepusii II. k. (Bécs, 1774.) 277. l.

341.

Esztergom, 1599 október 3.

Pálffy Miklós dunántúli főkapitány Bastának.

Minthogy a béketárgyalások megkezdésére immár a török követek is megérkeztek, küldjön egy főembert, a ki a felső-magyarországi ügyeket jól ismeri s a lakosok érdekeit jól megvédelmezheti; egyúttal hirdesse ki a végeken, hogy tartózkodjanak a csatározásoktól, azalatt, mig a tárgyalások folynak.

(Elveszett vagy lappang; Basta 347. sz. a. válaszából.)

342.

Kassa, 1599 október 4.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Küldjék sürgősen seregeiket Fülek felé.

Expeditis hesternis literis, peculiaris Ser^{tis} Suae, ac dominorum Schwarzenburgii et Palffii nuncius appulit, qui certo certius refert vezerium bassam ad expugnandas arces Novigrad[1] et Fülek cum adiacentibus aliis praesidiis, atque demoliendam totam illam ditionem cum totis viribus iam in progressu esse, nec dubium, nisi divinitus impeditus fuerit, quin huic quoque provinciae gravissimam propediem inferat populationem; *ezért rendeljük, hogy* patriae suae tandem succurrere, mutuisque auxiliis collatis, dies noctesque versus Fülek, quo universae Suae M^{tis} copiae in succursum confluunt viritim potius properare velitis, quam per negligentiam alternatim bona et vitam simul amittatis; et quia nos, adverso fato, gravi morbo detinemur, generosum dominum Ladislaum Pethe loco nostri praefecimus *s így neki engedelmeskedjenek.*[2]

Datum Cassoviae, die 4. Octobris. Anno 99.

Hátlapján: Exhibitae 5. Octobris.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 405. sz.)

---

[1] Nógrád várának latinos neve.

[2] Bastát tehát betegsége nem engedte mozdulni, bármily veszedelmes körülmények tornyosultak is össze feje fölött.

343.

[Kassa, 1599 október 4.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta bericht, dass er Gottlob drinn ankummen und die Ordinarie Archibusier, die Hussarn sambt dem Kriegsvolk, so aus der Dica bezahlt würdet gen Filek ziehen, das Aufpotvolk sei auch im Anzug.

(Okt. 14. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 116'. No 30.)

344.

Esztergom, 1599 október 5.

Pálffy Miklós dunántúli főkapitány Bastának.

Naponta veszedelmes hírek érkezvén az ellenség készülődéséről és várható támadásáról, tudósítson, milyen segítségre számíthatunk arról a parancsnoksága alá rendelt vidékről.[1]

(Elveszett vagy lappang; Basta 243. sz. a. válaszából.)

345.

Elemba szigetén, 1599 október 6.

Pálffy Miklós dunántúli főkapitány Bastának.

Folynak a törökkel a béketárgyalások, de rejtett szándéka Fülek vidékét elpusztítani. Ezért vigyázásra inti, hogy meglepetés ne érje.

Haec Ill^{mae} Do. V^{rae} necessario scribenda erant. Quod legati sive deputati summi vezerii, et principis Tartarorum ad destinatum locum (ubi M^{tis} quoque Suae ad id summae authoritatis destinati viri adsunt), appulerunt, iamque de conditionibus confoederationis et vinculis futurae pacis agitur; de ultro citroque disputatum quidem est, exigua vel plane nulla spes consummandae eius apparet, quin potius, prout animadvertimus, animumque ipsorum explorare potuimus, eos nihil magis in votis

[1] Ezt a levelet Pálffy talán Mátyás főherczeg 1599 október 3-iki parancsának hatása alatt írta, mely olvasható Jedlicska id. m. 701. l.

habere, quam montanas illas partes versus Fülek primum adoriri, tandem obviam quaeque igne et ferro devastare posse. Quare Ill^mam^ Do. V^ram^, propter misericordiam Dei, obnixe rogo, velit tandem ad tot litteras meas evigilare, et summe periclitanti ditioni illi tempestive prospicere, militemque Caesareum equestrem ac pedestrem et comitatuum copias, quas non dubito ad requisitionem Suae M^tis^ atque Ser^tis^ Suae, nec non instantiam Ill^mae^ Do. V^rae^ iam pridem, instar harum Inferioris Hungariae comitatuum, qui omnes modo penes me sunt, insurrexisse et huc contendere, si Illma Do. V^ra^ ipsam et per aegritudinem personaliter adesse nequiverit, per certum tamen aliquem versus Losoncz dies noctesque in succursum illos expedire curet; quo invicem auxilia ferre, hostique quemquam tandem versum tendenti commodius resistere possimus. Alioquin verendum ne (quod Deus avertat) inopinatum periculum toti illi ditioni propediem eveniat. In reliquo dies noctesque avidissime certior fieri cupio, utrum aliqua auxilia inde speranda sint, nec ne, quo res nostras non utilius disponere possimus. Eandem de caetero feliciter valere cupio.

Datum in insula Elemba,[1] ex tractatione foederis 6. die Octobris 99.

(Eredeti másolat, gróf Pálffy-család pozsonyi levéltára Arm. I. Lad. 3. Fasc. 8. No 25. c.)

346.

Bécs, 1599 október 6.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] Antwort wegen des Oberhungerischen Kriegsvolks Herauszug und den Rákóczi an seiner statt heraus zu ordnen. Item betreff Hineinmachung noch 50 m. Tahler zu den vorigen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 88. No 11.

[1] Ez a dunai sziget Szob és Esztergom közt az Ipoly torkolata közelében fekszik, de ma Helemba a neve, a hasonnevű hontmegyei község előtt.

347.

Kassa, 1599 október 7.

Basta Pálffy Miklós dunántúli főkapitánynak.

Válasz. A béketárgyalásokra Rákóczy Zsigmondot küldik. Basta ma kel fel először betegágyából.

Ho tardato sin a questa mattina a dar risposta alla lettera di V. S. Illma delli 3 di questo mese,[1] havendo prima voluto communicar il tutto con l' Illmo Sr Ungnad et Signori della Camera;[2] i quali unanimamente sono d'intentione, che si mandi alla volta di V. S. Illma et altri deputati il Sr Ragozzi, come quello ch' è informatissimo delle cose di questa provincia: e a punto questa mattina se gli è dispachiato un huomo a posta per promoverlo a questo viaggio, ma non potiamo ancor sapere la voluntà sua. Tuttavia, quando esso Sr Ragozzi non vogli mettersi in viaggio, farà bisogno cercare un altro, il che sarà difficile; tuttavia si farà quanto sarà possibile. Fra tanto sulla parola di V. S. Illma ho scritto alle frontiere, che non usino atto alcuno d'hostilità contra nemici, sperando che dal canto loro si sarà dato l'istesso ordine. Io mi sono rihavendo;[3] et hoggi è il primo giorno della mia levata da letto, e fra pochi giorni spero esser in stato di poter travagliare. Iddio concedi a V. S. Illma, et a tutti cotesti Signori deputati, gratia di poter conchiudere ciò che più conviene al servitio d'Iddio e della Maestà dell'imperatore, nostro Signore; et con ciò a V. S. Illma bacio le mani.

Di Cassovia, li 7 di Ottobre 1599.

Külczíme végén : Cito, citissime Gran.

(Eredeti, gróf Pálffy-család pozsonyi levéltára Arm. I. Lad. 3. Fasc. 8. No 25. b.)

---

[1] Már csak ez idézetéből ismerjük.

[2] Értendő a Szepesi kamara.

[3] Idegenszerű, helyesebb így: mi vado rihavendo.

348.

Kassa, 1599 október 10.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Csodálkozik, hogy felkelésükkel késnek, de nagy lévén a veszély, személyesen üljenek fel és siessenek hadaikkal Fülek felé.

Admiramur sane quod nec pietas clementissimi imperatoris nostri, de salute et permansione Generosarum et egregiarum Dominationum vestrarum solliciti, nec benigna Ser^{tis} Suae [1] admonitio, multo minus nostra crebris litteris seria, ac amicabilis quoque requisitio, neque vero tyrannis et crudelitas immanissimi hostis, quam maximo cum rerum suarum patriaeque earum detrimento Generosae ac egregiae Dominationes vestrae expertae sunt, eas tandem ad personalem insurrectionem et defendendam patriam ipsarum moveant. Nihil est eorum, quod Maiestas Sua Caesarea, Suaque Serenitas pro conservatione huius regni subire debet, non libenter praestaret, quarum clementiam et sollicitudinem status et ordines Inferioris Hungariae [2] animadvertentes iam pridem pariter omnes viritim insurrexerunt et armis accincti in castris M^{tis} Suae comparuerunt; Dominationes autem vestrae generosae et egregiae non respondere dignantur, ne dum quod insurgere velint. Quid vero d. Palffi postremis literis suis nobis scribat, ex inclusa copia literarum eiusdem Dominationes vestrae generosae fusius intelligent.[3] Itaque cum iam evidentissimum huic ditioni periculum immineat, licet quantum per gravem infirmitatem nostram licuit, universas copias Suae M^{tis} utriusque ordinis et nationis, exceptis confiniorum, Fülekium versus praemisimus, nihilominus, urgentissima necessitate ita exigente, praesentia quoque Dominationum vestrarum requiritur. Quare eisdem nomine M^{tis} Suae hisce postremis literis firmiter

---

[1] Mátyás főherczeg értendő.

[2] Minthogy a valódi Alsó-Magyarország a török kezében volt, ekkoriban a királyi Magyarország Dunán túli, helyesebben Dunán alóli részét nevezték így.

[3] Pálffy Miklós ez említett levele nincs meg, de valószínűleg az volt, melyet 345. sz. a. közöltünk a Pálffyak levéltárából.

committimus, et sub expressa M^tis Suae indignatione mandamus, quatenus pro defensione patriae suae, mox et de facto personaliter ac viritim insurgere, seseque maiori quo poterint militari apparatu, versus Fülek et Losoncz dies noctesque conferre debeant, efficiantque, ne Maiestas Sua (quae propensa est eos defendere) se ab eisdem contemni animadvertat; etc.

Datum Cassoviae, 10. die Octobris 1599.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 407. sz.)

349.

Bécs, 1599 október 10.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Herrn Basta Erinderung, dass dem Ungnaden die Verwaltung des Feldtobristenambts bis er sich seines Gesundts erhole, anbefohlen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 88. No 26.)

350.

Kassa, 1599 október 14.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Immár hatodszor sürgeti táborba szállásukat s rendeli, hogy Rimaszombatra gyűljenek Rákóczy Zsigmond vezérlete alá.

Iam sextum, praeter mandata Sacrae Caesareae Regiaeque M^tis, ac Ser^tis quoque Suae, ad Egregias Do. V^ras data de personali insurrectione et ferendo auxilio periclitanti patriae, in imis visceribus hostem omnia igni ferroque vastantem habenti, eisdem scribitur; et nihilominus cunctamini?[1] Quid inde sperandum? Quorsum, inquam, tanta propriae coniugis liberalitas, carae denique patriae vestrae salutis oblivio? Aut quonam devenire stemmata, praeclaraque maiorum vestrorum exempla: cur non tan-

---

[1] Hogy Szepes megye nem igen teljesíthette Basta rendeleteit s a kívánt személyes fölkelést nem tudta talpra állítani, némileg az a csapás is mentheti, hogy ez időben, szeptember 15-én egész Lőcse leégett templomostól, úgy hogy csupán 28 háza és 4 bástyája maradt meg; Wagner: Analecta Scepusii II. k. 277. l.

dem erigitis animos, etsi non pro promissis, pro fide saltem ipsa christiana, pro qua iure tenemini, arma sumitis? Non admiratione, sed ipsa obstupefactione digna res est. Quid praestat amplius tyrannidem et magnitudinem hostilem exponere? Ecce iam prae foribus praesidia M^tis Suae ante oculos nobis eripit, caram patriam longe lateque vastat; et tamen articulos Do. V^rae praetendendo, se subtrahere audent. Amissis, quod Deus avertat, post Novigradium, quod nunc oppugnatur [2] et aliis praesidiis, quibus iam hostis potitur, caeteris subsequentibus, quid aliud, quam toti huic regni excidium in horas expectandum? Sumite igitur vobis in exemplum, laude digna facta, domini Rákóczy [3] ac nonnullorum, qui iam cum copiis praecesserunt, et absque quavis mora viritim, personaliter, Dominationes vestrae quoque insurgant, seseque dies et noctes pro defendenda patria sua, maiori quo poterint numero militum, equitum et peditum, versus Rimaszombat properanter conferant; atque praefato domino Rákóczy, cui vices nostras interim; donec ipsimet adesse poterimus sufferendas commisimus, obediant ne videlicet interitus, nostri causa negligentiae et contumaciae, eorum a tota christianitate vobis ascribatur; etc.

Datum Cassoviae, die 14. Octobris, anno 99.

Hátlapján: Exhibitae 17. Octobris 99. anno.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 408. sz.)

351.

Kassa, 1599 október 14.

Basta Pálffy Miklós dunántúli főkapitánynak.

Válasz. A személyes fölkelés eredménytelen, mert a vármegyék még csak nem is felelnek felszólításaira, a főurak pedig kifogásokkal bújnak ki kötelességük alól. Maga betegeskedvén, Rákóczy Zsigmondra bízza a hadakat.

Redditae sunt binae Ill^mae Do. V^rae literae eadem die, quinta nempe huius ad me de maturando succursu

[2] Nógrád várának ekkori ostroma nem volt veszedelmes.
[3] Értendő Rákóczy Zsigmond abaúji főispán.

datae; quibus perlectis, in qua forma status et ordines harum partium superiorum iam sexta vice de personali eorum insurrectione requisiverim, ex adiacentibus binis paribus, quorum alterum nomine Ill^{mae} Do. V^{rae} ad me datarum literarum, singulis comitatibus, quo citius moveri possint, includendo transmisi, Illma Do. V^{ra} copiosius intelliget.[1] Et quamvis, cum uberrima imminentis periculi expositione, status ipsos ad insurgendum sat superque urserim, tamen hactenus, praeter comitatum Abaujváriensem, nec responsum quidem ab eis obtinere potui: tanta obstinatione ducuntur. Ex magnatibus similiter plane nullus est, qui pro salute patriae aliquid subire velit; dominus comes a Bathor [2] plane nihil se posse praestare binis litteris respondit; dominus Dobó paulo plus, caeteri obmutuerunt: utrum aliquid ad postremam hanc requisitionem facturi sint, ignoratur. Ipse equidem, quantum per gravem morbum licuit, intercedente opera domini Ungnadii et aliorum Suae M^{tis} officialium, ordinarios campestres Suae M^{tis} omnis ordinis et nationis milites ac copias ex praesentis anni dica intertentas sat difficulter versus Fülek praemitti curavi, quas ante aliquot dies eo appulisse existimo; qui nempe milites Caesareani per exiguum sane tempus ibi perseverare poterunt, eo quod parum quippiam, quasi nihil, ex pecuniola Silesiaca nuper huc missa eis diu insolutis, praeter expectationem ipsorum, suppeditari potuit. Comitatuum similiter copiae, per obitum Nicolai Szokoly, et subsecutum exinde quendam errorem, ac in exigenda pecunia dicali tarditatem, insolutae brevi sustinere ibi poterunt. Unde, nisi secus ex aula Suae [Maiesta]tis rebus harum partium prospectum fuerit, hic omnia deterius ruitura sunt; quae ego suo loco tractanda relinquo. Et quia ob gravissimum ac diuturnum morbum me loco movere nequeo, expedivi ad Mag^{cum} dominum Sigismundum Rákóczy etc. petitum, ut interea donec convaluero, provinciam hanc subeat, et militibus in succursum expeditis praesit: qui si fecerit, bene; sin

[1] Már nincs a levél mellett.
[2] Ecsedi Báthory István értendő.

minus, necessario alter ex duobus: Sigismundus Forgách, vel Joannes Jacobus a Rottal praefici debebit; ex quibus quemcunque praeficere potero, Ill^{mae} Do. V^{rae} perscribam. Interea, si opus fuerit, Illma Do. V^{ra} mandet iis quos praemisi. Caeteros subsequi curabo; ac ipse etiam, si forte convaluero, lubens adero;[3] etc.

Datae Cassoviae, 14. die Octobris. Anno 1599.

Külczíme végén: Ad castra Strigoniensia dies noctes perferendae. Cito — citissime.

(Ered. gr. Pálffy cs. pozsonyi ltára Arm. I. Lad. 3. Fasc. 8. No 25. c.)

352.

Bécs, 1599 október 14.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Idem [Basta] solle den Pathó wider den Zäggl und mennigliches Gewalt bei sein Guet schützen und da jemandt was zu fordern, auf das ordentlich Recht weisen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 88. No 44.)

353.

[Kassa, 1599 október közepe.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta bericht, dass er ein vertraute Person im türgischen Lager gehabt, sein über 47 m. stärk nit. Item treib das Land Aufpot stärk und hab Herrn Ungnaden ungern abreisen sehen.

(Okt. 21. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 117. No 54.)

354.

[Kassa, 1599 október közepe.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Idem [Basta] bericht, was ungefährlich für Kriegsvolk aus der Dica und der Ordinarie Reiterei nach Under Ungarn

---

[3] Sietségből olaszosan írta üdvözlő sorai végét így: servitore affectionatissimo.

ziehen künnen, das schlösische Kriegsvolk und Reiterei sei bereit fortgerückt.

(Okt. 26. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 117. No 58.)

355.

[Kassa, 1599 október közepe.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta bericht, wie es mit dem Landaufpot langsamb von Statt gehet und er sich selbst ins Feld begeben wöll.

(Okt. 27. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 117'. No 62.)

356.

Kassa, 1599 október 17.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Javaik elvesztésének terhe alatt portánként egy fegyveres gyalogost küldjenek a rimaszombati táborba.

Quod frequentibus literis nostris Do. V^{ris} generosis hactenus saepius denunciabatur, hoc ipsum afflicta patria iam experitur, nempe crudelissimam vastationem et depopulationem, quae indies toti regioni versus Posonium sitae per Turcas et Tartaros dire infertur; iamque nihil aliud, quam illud ipsum, nisi ocius arma Do. V^{rae} generosae assumpserint, huic quoque ditioni expectandum restat. Ne vero ita oscitanter studio Do. V^{rae} generosae patriam simul et vitam amittant, siquidem nonnulli domini magnates ac comitatus quoque pro tuenda patria eorum resistendisque conatibus hostium cum copiis praecesserunt, easdem iterum nomine M^{tis} Caesareae adhortamur, ac sub amissione omnium bonorum eorundem, firmiter iniungimus, quatenus videntes praesentissimum patriae periculum, mox et de facto ipsaemet Do. V^{rae} personaliter ac viritim insurgere, atque de singulis etiam portis unum peditem bene armatum cum sufficienti provisione commeatus versus Rimaszombat expedire, seseque pro cara patria

sua immanissimo hosti forti animo constanter opponere velitis, debeatisque et teneamini. Alioquin nihil certius, quam manifestum periculum sibi ipsis imminere, et insignem M^{tis} Caesareae indignationem subsecuturam esse sciant ; etc.

Datum Cassoviae, 17. die Octobris. Anno 1599.

P. S. Currus etiam pro vectione annonae de portis istius comitatus debitos ad Filek, ubi vectoribus solvetur, indeque ulterius diligenter, ut D. V^{rae} quamprimum mittant, committimus.

Hátlapján : Exhibitae 19. Octobris 99. anno.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára, 409. sz.)

357.

Prága, 1599 október 20.

Spinelli Fülöp érsek, prágai nuntius Bastának.

Örömmel értesítem, hogy ő Szentsége kegyeibe fogadta fiát.

(Elveszett vagy lappang ; Basta 366. sz. a. válaszából.)

358.

Kassa, 1599 október 23.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Hadaival Szepsi felé mozdúlt, de minthogy ott nem talált elegendő hadi erőt, a tatároktól űzve Kassára tért vissza ; de kész megvédeni élete árán is a hazát, csak támogassák hadaikkal.

Non dubitamus Generosas et egregias Do. V^{ras} optime constare, qualiter nos animadvertentes praesens ditionis huius periculum, pro defensione huius provinciae, patriae nimirum vestrae, cum re munitionaria Sacrae Caesareae M^{tis} ac exigua manu militari hinc ad oppidum Zepsi [1] pridie egressi fuerimus, ubi dum praeter aliquos nobiles comitatus Sarosiensis, plane nullos milites praesto

[1] Abaújmegyei nagyközség.

esse, multo minus adventare cognovissemus, certa de adventu Tartarorum partes Filekianas vastantium fama nobis relata, videntes nullum refugium adesse, quin potius copias etiam M^tis^ Suae in et circa oppidum Rimaszombat existentes ab hoste repulsas esse, rem munitionariam Suae M^tis^ exiguo militari praesidio fultam, fortunae committere nec tutum, nec integrum, imo consultius Cassoviam cum ea redire visum est.[2] Quare, rebus sic stantibus, si Do. V^rae^ generosae, iuxta frequentes priores litteras nostras patriae earum labenti succurrere voluerint atque personaliter cum equitatu et peditatu hic aderint, nos parati sumus pro patriae nostrae salute non extrema saltem quaeque perferre, sed et vitae periculum quoque subire, atque promptitudinem nostram, fidelitatemque Sacrae M^ti^ Caesareae debitam, modis omnibus declarare et testatam reddere; etc.

Datum Cassoviae, 23. die Octobris. Anno 1599.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 411. sz.)

359.

Kassa, 1599 október 30.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Személyes fölkelést rendel s kéri, hogy küldjék gyalogságukat a mérai táborba.

Posteaquam certo certius nobis significatur maximam copiam Tartarorum nunc primum ad Agriam appulisse, atque prioribus, qui nuper eo venerant se se coniunxisse, atque omnino constituisse, non solum provinciam hanc igni et ferro vastare et depopulari, sed et confinia quoque Zendereovium, utpote Diósgyőr et Ónod cum totis viribus tentare velle; quare cum evidentissimum periculum immineat, ne hoc pacto per negligentiam haec M^tis^ Suae ditio, patria nimirum vestra, ab hoste deleatur, *ismé-*

---

[2] Itt azonban Basta bölcsen elhallgatta, a mit Szepsi Laczkó Máté krónikájából tudunk, hogy a török-tatár had elől »Szepsiből álgyuival és hadával Kassára szalada«; Erdélyi történelmi adatok III. k. 37. l.

telten rendeljük Kegyelmeteknek, hogy personaliter insurgere ac cum universo peditatu, maiori quo poterint numero, subito in castra ad Mera,[1] vel ubi ea sita fuerint, dies noctesque pro defensione patriae suae se se conferre; milites autem, si quos iam expediverunt, eos ex pagis confestim ad castra mittere, victualia etiam omnis generis ad castra ipsa ex isto comitatu vestro administrari curare velitis, debeatisque et teneamini; etc.

Datum Cassoviae, 30. die Octobris, anno 1599.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 412. sz.)

360.

Szentjobb, 1599 október 30.

Bocskay István Bastának.

Erdélyi hírek Báthory András b. fejedelem megveretéséről. Bocskay e fölötti öröme.

Hac hora supervenit servitor meus ex Transilvania, qui in conflictu praesens fuit.[1] Dei Optimi Maximi beneficio, Andreas a vaivoda[2] coesus est; cum exercitu suo ipsemet fuga sibi consulere debuit. Multa hominum millia desiderata sunt: et sic iustas perfidiae poenas, dederunt.[3] Sine mora ego etiam, cum copiis quantis possum, versus Transilvaniam iturus sum.[4] De his M^{tem} Suam $Sacra^{mam}$ Illma Do. V^{ra} certiorem reddere poterit; etc.

Datum ex arce Szentiob, die 30. Octobris. Anno 1599.

Si nuncius iste non supervenisset, et hodie in castra descendissem ex his partibus.

(Egykorú, rossz másolat, innsbrucki ht. ltár, Ambraser Akten.)

---

[1] Heves vármegyei község, ma Tarna-Méra.

[1] Ez az 1599 október 28-iki sellemberki csatára vonatkozik és Bocskay szolgája még váltott lovakkal haladva is, iszonyú rövid idő alatt tette meg a Szebentől Szentjobbig terjedő útat, hogy már 30-ikán hírét adhatta a csatának.

[2] Értendő: Mihály havasalföldi vajda.

[3] Bocskay e kárörvendő nyilatkozata úgy értendő, hogy ő ekkor még császárpárti volt és Báthory András fejedelem uralkodása alatt nem is járt Erdélyben.

[4] Idáig megjelent Hurmuzaki: Documente XII. k. 476. lapján is, de hibásan Miksa főherczeghez intézettnek írva.

361.

Kassa, 1599 október 31.

Basta Rudolf császárnak.

Két nap múlva megindúl Erdély felé. Újabb pénz szükséges hadai zsoldjára. Ungnad előre siet Bocskayhoz, a ki sokat tehet.

Doppo haver dato aviso alla Maestà V^ra^ de i movimenti di Transilvania, sono arrivati i danari di Slesia in numero di trenta mila talleri; e perchè non mi pare bene in conto niuno perder una tanta occasione, ho deliberato partire martedì, dui di Novembre, con circa il numero di quattro mila huomini, tra gente pagata e della dica, e procurare di dar soccorso al Valaccho, divertendo le forze dil cardinale, prima che gli possi arrivare soccorso dal Turco, o da altri, consistendo il tutto, secondo me, nella celerità, e non in altro.[1] E tratanto la Maestà V^ra^ haverà lei ancora tempo da poter mandare altre genti in soccorso nostro. Quì per guardia della provincia resterà il Rottal con circa il numero de tre milia huomini.

De' progressi dil sudetto Valacho non ho alcuna nova, se bene in questo ponto ricevo lettere e da Varadino, e da Sachmar. Conviene anco che il regimento dil collonello Pezz sia assicurato dil pagamento avenire, già che in fine dil mese di Novembre spira il termine della condutta. Nel resto so benissimo, qual sia l' obligo mio verso il servitio di V. Maestà, e non mancherò con l' occasione di mostrarlo; et humilimente me l' inchino, augurando da Dio vittoria de' suoi nemici; etc.

Di Cassovia, l' ultimo di Ottobre 1599.

P. S. Ritrovandosi qua il baron Ungnad, habbiamo resoluto che egli con ogni diligenza se ne vadi inanzi a Varadino, e che con l' autorità sua procuri di promovere il Bochkai, dal quale si possono sperare non mediocri aiuti; e così, matura o immatura che sia stata la mossa dil Valacho, non si mancherà dal canto nostro di far quanto

[1] Idáig közölve Hurmuzaki: Documente XII. k. 477. l. is.

siamo obligati.[2] E di quanto seguirà la Maestà V^{ra} ne sarà avisata; etc.

(Eredeti, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

362.

Bécs, 1599 október 31.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Herrn Basta wirdt sein gefertigte Instruction über das Feldtobristambt überschückt,[1] *soll den Revers fertigen und herausschücken.*[2] — *Eidem wirdt des Samaria Instruction und Zugehör über Filek überschückt, soll ihne ehist allda einsetzen lassen.*[3]

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 88'. No 111, 114.)

363.

[Kassa, 1599 október 31.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta erindert die durch den Michal Waida in Siebenbürgen erhaltene Victorie.[1]

(Nov. 8. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 118. No 12.)

364.

[Kassa, 1599 október vége.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta, ob man das Petzische Regiment länger im Dienst erhalten werde. Bescheid. *Der Kais. Mt. Reichshofrat Herr*

---

[2] Ez a két sor szintén meg van a Hurmuzaki-kiadvány id. helyén.

[1] Közölve e kötet 328. sz. a.
[2] Nem maradt reánk.
[3] Ez a második külön levélben ment.

[1] Vonatkozik az 1599 október 28-án történt sellembergi csatára, melyről az első hír a hónap utolsó napján juthatott Kassára.

Bartolomeen Pezzen, der Rechte Doctoren umb Guetachten zuzustellen, auf was Mass und Weg diese Versicherung gestellt werden müg.

(Nov. havi kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 118.)

365.

[Kassa, 1599 november 1.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Idem [Basta] betreffs des Reitmeisters Dückers und Lucken Gesellschaft Abdankung.

(Nov. 8. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 118. No 22.)

366.

Kassa, 1599 november 2.

Basta Spinelli Fülöp érsek, prágai nuntiusnak.

Válasz. Holnap indúl, bár betegen, Erdély felé.

Dalla lettera di V. S. Illma di 20 di Ottobre, e dal estratto di quella di Sua Illma S^{ria} il cardinale San Giorgio, ho visto la gratia che Sua B^{ne} si è degnata farmi per conto di mio figlio;[1] e poichè ella ha incominciato a tanto favorirmi, la supplico voler ridurre a perfettione questo negotio per obligar me e miei descendenti.

Io mi trovo tuttavia debole, e pur domani mi conviene mettermi in viaggio per incommodar alcuno, sì come V. S. Illma intenderà costì da altri.

Quì non si sente rumor alcuno nè de' Tartari, nè de' Turchi; et perchè non ho tempo di poter dir più avanti, mi riserbarò a un'altra volta; etc.

(Ered. más. a római vatik. Borghese-ltár III. 67. b. köt. 311. l.)

---

[1] Basta nagyobbik fia, Károly is még gyermeksorban volt s így talán neveltetésére vonatkozik ez a kegyesség, melyben most a prágai nuntius által a pápa részesítette.

367.

Kolozsvári tábor, 1599 november 2.

Bocskay István Bastának.

Kéri, álljon készen a segítségre.

Ideérkeztem s habár pacata iam provincia, ac in fidelitatem Suae M^tis redacta esse videatur, *mégis intem, hogy* in confiniis Transylvaniae, ad omnem eventum paratum *tartózkodjék, Ungnad pedig siessen be. Az erdélyi rendek nem idegenek ő Felsége hüségétől, miként a székely parasztok is, kik a* vaivoda libertate donatos *még a vajda fiának is megesküdtek ; [ám nagyobb baj az, hogy] :* hic non exigua rusticorum pars in armis est ; nobilium domos invadunt ac comburunt, compraehensosque interficiunt, variaque inaudita latrocinia exercent.

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 493. l.)

368.

[Kassa, 1599 november 2.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta bericht, dass er mit 4000 Mann dem Wallachen zuziehe wider den Cardinal, begehrt Bescheidt des Petzischen Regiment ferrer Dienens halber.

(Nov. 8. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 202. k. 118. No 23.)

369.

[Kassa,] 1599 november 3.

Basta Nyári Pál váradi parancsnoknak.

Útban arra felé, kérem értesítsen sürgősen a hadi mozgalmakról és vigyázzon a várra.

(Elveszett vagy lappang ; Nyári 370. sz. válaszából.)

370.

Várad, 1599 november 3.

Nyári Pál parancsnok Bastának.

Válasz. A váradi és környékbeli hadakat Bocskayval Erdélybe küldte. Onnan jött hírek. Belényes elfoglalása.

Literae V^{rae} Ill^{mae} Do^{nis} 3. Novembris [1] circa horam octavam redditae sunt; in eodem momento literas quoque meas V^{rae} Ill^{mae} Do^{ni} transmittendas praeparaveram.[2] Milites Suae M^{tis} Varadinum, et in castellis habitos cum domino Bochkai Transylvaniam ablegavi; tormenta quoque bellica maiora, falcones, vec[tari]a duo, minora quoque similiter duo. Michael vaivoda Transalpinensi potitus est regno; hostibus devictis, nunc Albae Juliae tenet regni Transylvaniae habenas. Caspar Kornis, alii quoque quamplurimi sunt capti; Andreas Bathoreus cum Kozachiis quibusdam Moldaviam versus fuga sibi consuluit; Stephanus Bathoreus cum omnibus suis facultatibus et magnis opibus et divitiis in arce Keövar commoratur. Oppidum Belényes cum omnibus suis pertinentiis occupavi, et Dei beneficio in potestatem Suae M^{tis} redegi; etc.

Datum ex arce Varadini,[3] 3. Novembris. A. D. 1599.

(Eredeti, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

371.

Várad, 1599 november 3.

Nyári Pál parancsnok Bastának.

Belényes elfoglalása. A váradi őrség fizetetlen lévén, hasznavehetetlen. Erdélyi hadi hírek.

Vestra nosse dignetur Illma Dominatio, me certos quosdam et praecipuos viros, legatos videlicet et com-

---

[1] Ezt a levelét Basta korán hajnalban írhatta, hogy Nyári még aznap felelhetett reá.

[2] Ezt következő számunkban közöljük.

[3] Hibásan így van írva: Varadinum.

missarios erga capitaneum castelli, et iudicem, iuratosque cives oppidi Belinyös ablegasse, ut suam fidelitatem iam tandem Suae M^{ti} debitam, declararent ac deditionem faciendam; castellum et oppidum in manus commissariorum, ad id per me destinatorum, assignare et tradere haud gravatim vellent. Laudetur nomen Dei Optimi Maximi: tum oppidum, quam etiam castellum dictae Belinyös in potestatem Suae M^{tis} redacta. Id ipsum enim officii quoque mei partes requirere videbantur. Restat ut ad intertentionem castelli et oppidi milites utriusque ordinis, equestris et pedestris, armatos sine ulla mora deligere et destinare maturemus; pars enim potior et maxima istius comitatus Bihoriensis, auxiliumque praesentissimum praesidii Varadiensis nuncupari et reputari potest; verum in hac paucitate militum, ob non soluta et denegata stipendia passim dispersorum, inops plane sum consilii, quid sim facturus. Namque milites Germani in ipsa arce constituti, Hungaris non habitis, hi quoque paucissimi mecum adsunt; ex quibus quosdam domino Bochkai adiunctos Transylvaniam ablegavimus, qui iam fines et terminos regni Transylvaniae non solum collimarunt, verum etiam excesserunt.

Esset in animis, ut arces quoque Boros Jenő et Lippam, quantum fieri poterit, ac Deus et fortuna patiuntur, occupare, in potestatemque Suae M^{tis} redigere, et annumerare queam; nisi V^{ra} Illma Dominatio pecuniam, nervum belli, a nobis, imo a commodo et utilitate Suae M^{tis} negare videatur. Milites enim Germani, in castris et exercitu domini Pezzen habiti, ab istis et similibus negotiis, nisi novam commissionem a V^{ra} Illma Do^{ne} sortiantur, se se penitus subtrahunt; nullus usus, nullus labor eorum hic Suae M^{ti} utilis, praeterquam quod edere, bibere et consummere possunt; haud dubie domino magistro lustrationum et solutionum Suae M^{tis} et huic regno maxima damna inferre videntur. Vestrae igitur Ill^{mae} Do^{nis} est prudentiae, hos et similes defectus mederi, ne tam coram Deo et Sua M^{te}, quam etiam regno, damnorum acceptorum authores comperiamur.

Michael vaivoda Transalpinensis, ut certo certius perlatum est, hostibus devictis, regnum Transsylvaniense occupando, Alba Juliae tenet habenas regni. Caspar Kornis, ut rumor est, alii quoque quamplurimi capti sunt. Stephanus Tholdi et Moyses Zekel, vir militaris scientiae peritissimus, alii quoque plerique sunt caesi.[1] Brevi omnia certius perferentur; etc.

Datum ex arce Varadiensi, 3. Novembris. A. D. 1599.

(Eredeti, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

372.

Tokaj, 1599 november 5.

Basta Mátyás főherczegnek.

Útban Erdély felé holnap kél át a Tiszán. Hadainak létszáma, elégtelensége és pénzszüksége.

Zu meinem itzigen von Caschau Verreisen, gab Euer F. Dt. ich die Ursachen meines nach Siebenbürgen Fortziehens gehorsambst zu verstehen, bevorab aber das alles an der Geschwindigkeit gelegen wäre, morgen das ist den sechsten dits, wills Gott, begieb ich mich über der Teissa und mit aller Fürderung müglichst straks nach Sakmar (weil ich ohn das in Erwartung des angehörigen Kriegsvolks dahie diesen heintigen Tage mich aufhalten habe müssen); dahin dann der Freiherr Ungnad vorangezogen, in Meinung etliches Geschütz in Vorbereitschaft zu bringen und andere Verrichtung, zumal dass von selbigen Ort der nächst und beste Weg ist zum Wallachen zu stossen, welcher wie alle Zeitungen lauffen, und für gewiss gehalten, nunmehr derselben ganzen Provinzen Herr sei, vermüg des Beischluss. Dem sei nun also oder nicht, will in allweg vonnöten sein Euer F. Dt. schicken mir eheistes mehr Volk zue, sonderlich zu Fuess. Zumal auf das Ende, wofer Siebenbürgen etwo zuekäme, sowol auch damit man nit schwächer wäre, als der Wallach, zum Fall er Neierungen fürnähme, dann was für ein

[1] Ez balhit volt, a mi csakhamar kitünt.

Anzahl Volks bei mir ist, wie folgt: Erstlich das Pezzisch Regiment, so in Warheit kaumb zwei tausend stark und von demselben werden gelassen ein Fändl zu Wardein, des Haubtmann Tschungen Fändl bei 300 Mann. Von Caschau aus 150 Knecht und etlich wenige Ungrisch-Drabanten, so alles zusamgerechnet über drei tausend Fuessknecht nit sein wird. Von Reitern soll ich den Rittmeister Dücker und Luck haben, wie auch die Roth- und Gelbröcktrabanten, sambt denen Sakmarischen und meiner compagnia, die all nit viel über 600 Archibusier Reiter betreffen werden, zu denen ein Tausend Hussarn des Herrn Forgach, und bei 400 andere Hussarn von Wardein und derselben Zuegehör. Dann von des Ragozzi Volk ist der meiste Theil hinweggeloffen und die so bei 300 verblieben, hab ich auch mit mir zu nehmen bedenken gehabt, und insbrauchen wollen. Und mügen Euer F. Dt. hiemit wol vergewisset sein, dass er dits Jahrs nicht das fünftl sonderlich Fuessvolks im Feldt nicht gehalten, wie es schuldig gewest, zwar auch von Hussärn gar schütter und wenig. Also dass diese dergleichen Leut solichen Befelch sich nit beladen Ihre Maiestät zu dienen, sondern Ihme Seiner Durchlaucht zu füllen und äusserist notwendigist hierin wol zeitlich mehrerer Fürsehung zu thuen.

Für mein Person zieh ich, wie obverstanden, fort und werde mich nach Gelegenheit der Occasion richten, unterlasse aber nicht Euer F. Dt. nach und nach der Particularität immerdar zu berichten, und wo derselben nit beschwerlich, müge Euer F. Dt. selbst Ihrer Kais. Mt. so dann ferners jederzeit auch Erinnerung davon geben. Jedoch vor allen Dingen bitte und anhalte bei Euer F. Dt. ich hiemit allerhöchst angelegenen gehorsambsten Fleisses, man schicke mir und fürdere mehr Volks zue, weil nicht untanster abzunehmen, dass es vonnöten thuen möchte darzue so man diese Occasion verliere, wiesst ich nit, wann sich mehr ein soliche erzeigen würde.

Von Gelt will ich gleich nit viel reden, dann ausser alles anderen Bedenkens wirt nicht zu umbgehen, sondern balt wieder ein ergäbige Summa herein gefürdert

werden müssen, wo nicht umb anders, so doch destwillen Kriegszucht zu erhalten und damit das Landt durch die Soldaten nit gar verderbt werde.[1] Dero mich gehorsambst bevelchend.

Toggey, 5. Novembris. Anno 99.

(Eredeti, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

373.

Bécs, 1599 november 8.

Mátyás főherczeg Bastának.

Intézkedett, hogy Pálffy Miklós egyik csapatja szükség esetén segítségére siessen.

... Damit sie dann auch in deinem Abwesen in Ober-Hungern bei so geringer Anzahl hindterlassnen Kriegsvolks sich eines hülflichen nachperlichen Zuesprungs auf alle zuetragende Fall zu versehen, haben wir der Kais. Mt. Rathkammrer und General Obristen der pergstädterischen Gränizen, dem Palffi befolchen ein Anzahl Kriegsvolks an ein gelegen Ort gegen Oberhungern zu legen, dessen Zuesprungs du dich auf dein oder des von Rottalls Ersuechen also zu gebrauchen haben wirdest.[1]

(Eredeti, Szepesi kamarai ltár, Repraesentationes fasc. 35. O. 1.)

374.

Prága, 1599 november 8.

Mátyás főherczeg Bastának.

Herrn Basta Antwort auf etliche seine Schreiben betreff sein Reis nach Siebenbürgen; Petzischen Regiments längern Dienens; item betreff Zusprung durch Herrn Palfi mit Volk nach Oberhungarn und den Bochkai betreffend.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 89. No 24.)

---

[1] Kivonata Szádeczky id. m. 440. l.

[1] A főherczeg levelének e fejezetét Basta küldte be 381. sz. alatti levelével a Szepesi kamarának.

375.

Bécs, 1599 november 9.

Mátyás főherczeg Bastának.

Eidem [Basta] Antwort betreff Abdankung des Dückers und Lucken Gesellschaften; soll sie zur Geduld halten.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 89. No 29.)

376.

Gyulafejérvár, 1599 november 11.

Mihály havasalföldi vajda Bastának.

Támogatására nincs szüksége.

Értesülvén arról, quod Dominatio V^ra^ Magnifica cum copiis Suae M^tis^ egressa sit, atque nunc hanc Suae M^tis^ ditionem vastet, arces, castella occupando, *minthogy Isten a tartományt ő Felségének adta és* non convenit, ut haec regio desoletur, quin potius, in quantum fieri potest, defendatur, *erre nekünk ő Felségétől utasításunk lévén,* auxilium Magnificentiae V^rae^ nunc non requiritur, siquidem antea non venit, dum requirebatur; *azért amice* petimus ut copias istas remittat, *nehogy e tartománynak ártsanak etc.*[1]

(Hurmuzaki: Documente III/I. k. 351. l.)

Megjegyzés. Ezt a levelét és üzenetét a vajda Gyerőfi János kolozsmegyei főispántól küldte meg Bastának, a ki sértődve azt felelte vissza Somlyóról, hogy az a római császáré lévén, »nem teszen ő nagyobb dúlást Somlyón, mint Mihály vajda Erdélyben«; Szamosközy munkái IV. k. 112. l.

377.

Bécs, 1599 november 11.

Mátyás főherczeg Bastának.

Eidem [Basta] Erinderung, was dem Obristen Pezzen wegen seines längern Dienens zugeschrieben worden.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 89. No 40.)

---

[1] Bővebben kivonatoltuk Mihály vajda Bastához írt ez első levelét, mely kiválóan érdekes támadó, merész hangjáért, meg azért a részeért, melyben Basta jövetelét a vajda fölöslegesnek mondja.

378.

Tasnád, 1599 november 13.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Hajtsák fel s fizessék be az adóhátralékot.

Quamvis frequenter prioribus literis nostris *intettük Kegyelmeteket* de exactione, et manibus egregii Lucae Kis, castellani Cassoviensis, administratione restantiarum dicae istius comitatus, *a katonákat pedig* hoc tempore absque stipendio diutius retineri nequit, *ismételten rendeljük, hogy az adóhátralékot sürgősen hajtsák fel* absque respectu personarum *és szolgáltassák a fentnevezett várnagy kezeihez.*

Datum in oppido Tasnad, 13. die Novembris 99.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 413. sz.)

379.

Tasnád, 1599 november 15.

Basta Mátyás főherczegnek.

Forgách Zsigmondot Erdélybe küldte Mihály vajda szándékai kikémlelésére. Kővár meghódolt. További tervei. Zsoldhiánya. Nagy adóhátralék.

Seid meiner hieher Ankunft seind Euer F. Dt. von mir gehorsamist berichtet, welichermassen Herr Sigmundt Forgach zur Erfahrung des Michal Waivoden Gemiets und was mir mit dem bei mir vorhandnen Kriegsvolk ferner Ihrer Kais. Mt. Dienst und gemeins Wesen bestens wegen zu thuen gebühren möchte, und nach Siebenbürgen von hie aus abgefertigt worden,[1] und aber damit hiezwischen mit Verlust der Zeit und Gelegenheit in dessen

---

[1] Basta e jelentése nincs meg, de Forgách maga írja, hogy őt Basta azért küldte be Erdélybe, »hogy meglássa, Mihály vajda az országgal quo in statu sit«; visszatérő útjában Kolozsvárról, 1599 november 20-án írt jelentése az *Erdélyi országgyűlési emlékek* IV. k. 425—428.

Verwartung nicht gefeiert wurde, dahin bearbeitet, ob dennoch unterdessen das Schloss Küwar zu bekumben, welches nun auch zum Kreuz gekrochen und sich ihme Vaivoda in Namen Ihrer Mt. auf dessen Aufforderung allbereit ergeben. Somlyó hat Nyári Paul nunmehr auch aufgenumben und besetzt aus meinem Befelch ; jetzt aber stehets an deme, dass auch Huszt sich nit lang aufhalten, sondern zu gleichmässiger Nachfolge gedeien soll.

Deswegen ich dann Nyári Paul, als der mit demselben Haubtmann vorhin guete Kundtschaft und Vertreulichkeit hat, mit allem Fleiss zu solechem Effect dahin auch geschickt und stündlichen mit gueter Zeitung gewärtig. Hierumben dann Euer F. Dt. eines und des andern unsäumbliche fleissige Erinderung hienach zuegeschrieben werden soll.

Allein kann Euer F. Dt. ich benebens soviel in Gehorsamb unangedeut nicht lassen, demnach es mit Fortbringung zum wenigsten eines Teils Dica-Volks als obgedachtes Forgachen ein Tausent Hussarn grosse Mühe und Arbeit, voraus zu diesem gegenwirtigen Anzuge gehabt, also dass man notwendig ins Kaiserliche Feldtzahlambt greiffen und vom Ragozzischen Gelt ihnen, doch mit Vorwissen Herrn Ungnaden, bis in sechs Tausent zweihundert Taller dargeben hat müessen, weliches alles daher erfolget, dass in Einbringung des Dica- oder Anschnitt-Gelds so verwürrt und muehesamb zuegehet, auch von des abgestorbenen Einnehmbers Zokoly Miklouschen Erben kein Nichtigkeit der Raitung oder anders zu erlangen und man auf ein Endt noch nit weiss wann von denselben Ausständen, die dann hart so viel austragen werden das Dica Volk auszuzahlen, etwas oder wie viel weiters einzubringen sein wirdt.

Treibt mich die unvermeidenliche Notdurft Euer F. Dt. all diesehist zu ermessen, dass bei so geschaffnen Dingen jetzigen Siebenbürgischen Wesens nit wirt umbzugehen sein, das Kriegsvolk etwo länger, als vermeint ist, zu undterhalten : undterthänigist bittendt Sie geruehten nit allein des bereit beschehnen obangedeuten Gelt

Eingriffs halben, ob gleichwol von der Kais. Hofcammer aus Pilsen erst das widrige ins Zahlambt befolchen in Ungnaden noch anderst, dann obstehet nit zu vermerken, sondern auch sowol auf diese ein Tausend Hussern, item Dückers und Lücken Gesellschaften, (zu deme so für des Ragozzi Hussärn und ihr beeder Trabanten auch nit ein schlecht Regiment gebühren möchte), als sonst für das Ordinarie Kriegsvolk dits Orts mit einer ergebigen Summa Gelts ferner zu bedenken und dieselbe eheist hereinfürdern zu lassen, dann sonst unmüglich die Kriegsleut zu Feldt (allda sie auch nun fast alles umb den paren Pfening und nach der Tax leben müessen) mit Nutz und ohn Beschädigung des Landts in gueter Ordnung zu erhalten, dero mich gehorsambst bevelchend.

Datum zu Taschnad, den 15. Novembris, anno 99.

(Eredeti, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

380.

Tasnád, 1599 november 17.

Basta Mátyás főherczegnek.

Gyanakodása Bocskay iránt. Pénzhiánya. Holnap indúl Somlyóra.

Eben in dieser Stundt ist der Bochkai mit einer Relation, die etlicher massen verdächtig, zu mir kommen, wie Euer F. Dt. aus beigelegten seinem Schreiben selbst gnädigist zu erkennen,[1] dahin ich mich dann referire.

Dann, wie wol gedachter Bochkai in diesem Handl, wie Euer Dt. unverborgen, interressirt, und ihme sogar volliger Glauben dieser Welt nicht kann zuegestellt werden, jedoch ist mehr als hochnotwendig, damit mir Volk zuegefürdert werde, umb allerhandt Bedenken und Nachfolg willen, die sich zuetragen möchten, immassen andermal vorhin Euer F. Dt. ich hievon gehorsamist zuegeschrieben.[2]

---

[1] Már nincs helyén s így nem ismerjük.

[2] Ld. e bekezdést Hurmuzaki: Documente XII. k. 507. l. is.

Darzue, wie zu besorgen, mich die Hussärn von der Dica bestellt, baldt verlassen werden, des dann sonst gleichwol ein feine Stärk und Ansehen dieses Zuges scheinet, und das befürcht ich desto mehr, weilen Ihr Kais. Mt. oder derselben Hof-Cammer von Pilsen aus dem allhieländigen Feldt-Zahlmeister mit starker Bedrohung verboten bei grosser Straf das Tarczalisch Pfandtgeld im wennigisten nicht anzugreifen, und ohne Gelt aber unmüglichen dieses Volk zu erhalten. Ich will darfür halten das Pezzisch Regiment; mit der Ordinarie Ritterschaft werde mich nit verlassen deren sein aber so wenig, dass man sich ihrethalben auch grosser Sachen sonderlichs nichts kann undterstehen. Insumma Euer F. Dt. geruehen der Wichtigkeit jetzt instehenden Handls gnädigist bedenken, und halte bei Ihrer Kais. Mt. umb soviel desto anhäbiger an, umb verorden und schleunige Hereinfürderung der darzue gehörigen Bedürftigkeit.

Unter dessen aber, ungeacht dass Herr Forgach noch nit herwider kommen, mit des Wallachen Antwort, nichts desto weniger vermein ich mich morgen früh, mit dem bei mir habenden Haufen, gegen Somlyó werts, in Meinung dardurch Ihrer Mt. Sachen und Willen Fortschub und Beistandt zu erweisen. Solle aber dennocht bei mir mit der gewandten Dissimulation, umb deren hievor öfters geschriebnen Ursach und Bewegnüssen willen, gegen dem Wallachen nicht underlassen werden zu beharren.[3]

Hierneben zugleich übersende Euer F. Dt. Abschrift des Juraments, so der Bathori, des Cardinals Brueder jetzt gethan; [4] etc.

Datum zu Taschnad, den 17. Tag Novembris. Anno 99.

(Eredeti, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

---

[3] A jelentés ez oláh vonatkozású bekezdése ugyanott kiadva. Az egésznek néhány sornyi kivonatát ld. az Erdélyi országgyűlési emlékek IV. k. 342. l.

[4] Somlyai Báthory István, miután Basta elfogta, november 11-én Tasnádon tette le kezébe Rudolf császár iránti hódolati esküjét; közölve az *Erdélyi országgyűlési emlékek* IV. k. 418. l.

381.

Tasnád, 1599 november 17.

Basta a Szepesi kamarának.

Minthogy hamarosan nem térhet vissza, szükség esetén Pálffy Miklós seregét használják segítségül.

Ex literis eorundem, cum inclusis domini Rottall,[1] sat superque est intelligere, qui motus ac rumores hostiles iis in locis pervulgati sint. Nec plane in nobis desiderari quicquam pateremur, nisi pro M^tis^ Suae Caesareae servitio huc nos devenire sors coëgisset. Mag^cus^ Rottall Sendroviensis, si rem penitius consideret, non tam facile se oneri sibi concredito subtrahere valebit; et virtutes aliquando etiam in extremis necessitatibus excitandae: commoditatibus propriis qui inservire cupiat, domi suae manere, iuxta commune proverbium, studeat. Iis itaque omnibus attentis, cumque de reditu nostro certi nihil ipsimet nobis promittere queamus, unice hoc solatium restat, quod hodie per speciales literas Ser^mus^ archidux Mathias mihi firmat, mandasse iam domino Palffio, ut ad locum oportunum, Hungariam superiorem respicientem, bonum numerum militum certo citiusque statuat, qui ad requisitionem vel nostram, vel domini Rottall, ibi reperiundi erunt.[2] Unde sic et tempori, et loco, et parti ex hostili praementi necessitate Do. V^rae^ sese accommodare optime norint. Quibus, haec breviter respondendo, omnia prospera cupimus.

Datae ex oppido Tasnád, 17. Novembris 1599.

Hátlapján kamarai kézzel: 22. Novembris 99.

(Eredeti, Szepesi kamarai ltár, Repraesentationes fasc. 35. O. l.)

---

[1] Ez már nincs a levél mellett.

[2] A főherczeg levelének ez id. részletét ld. 373. sz. a.

382.

Pilsen, 1599 november 17.

Rudolf császár Bastának.

Induljon Erdélybe és fojtsa el a Báthoryak mozgalmát.

Értesülvén, hogy útban vagy mit unserm Oberhungerischen Kriegsvolk *Erdély felé, intünk, hogy siessél és jó összeköttetést tartván* mit dem Waida, Ungnaden, Zekel und Nyári *addig ne nyugodjál, míg az erdélyi ügy* accomodìrt und sonderlich die Bathorische Faction gedämpft und gestillet seie; *nehogy* Türken und Tartarn *segélyével megerősödjenek és Lippa várát elfoglalják, melyet másokkal együtt* in unsere Gewalt *hozva* mit teutscher Besatzung *kell ellátni.*

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 505. l.)

383.

Somlyó, 1599 november 18.

Basta Mátyás főherczegnek.

Mihály havasalföldi vajda föllépte. Féltékenykedése Bastára.

Gestern zu Nacht *a mit irtam* [1] in Sachen den Wallachen betreffendt, *megismétlem,* sintemal alle Stundt die Suspetti und Verdächtigkeiten wachsen, *a mit megérthet* sonderlich aus dem fast imperiosischen Schreiben, so mir obberührter Vaivoda jetzo gethan,[2] *melynek tartalma azonban hamis, mivel* weder vor seinem ersten Anzug, noch darnach hab ich von ihme einiches wenigstes Schreiben nit gesehen, weniger dann einigen Menschen, der in seinem Namen mich umb etwas ersucht oder angesprochen hätte. *Ugylátszik tehát, hogy jelenlétem van terhére, s habár tudom, hogy ő Felségének is érdeke,* damit ich mit ihme nicht abstosse, jedoch befinde ich mich hierdurch in einem äusseristen Labyrintho; *de azért innen nem mozdulok, hanem* inmittels gedenk ich ihme mit Worten zu speisen, *amennyire lehet és vigyázok cselekedeteire* etc.

(Szádeczky id. m. 310. l. Kiv. Erd. országgy. emlékek IV. k. 344. l.)

---

[1] Ld. 380. sz. a. közölve.
[2] Vonatkozik a Mihály vajda 376. levelére.

384.

Somlyó, [1599 november 20.]

Basta [Rudolf császárnak].

E perczben jön hire, dass die Türken und Tartarn die Wallachei eingenommen haben ; Gott gebe, dass es nicht sei.

(Kivonata : Brüsseli okmánytár III. k. 143. l.)

385.

Kassa, 1599 november 21.

Kassa város tanácsa Bastának.

Segítségét kérjük a praefectus armamentarii *ellen, a ki városunk malmának jövedelméből részt kiván és vesz magának. Kölcsönadott embereink hazaküldéseért is esedezünk.*

(Elveszett vagy lappang ; Basta 390. sz. a. válaszából.)

386.

Bécs, 1599 november 21.

Mátyás főherczeg Bastának.

Basta solle des Toraconimi Tauglichkeit halb zu dem begehrten Burggrafendienst zu Cascha ehist mit Guetachten berichten.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 89'. No 75.)

387.

Bécs, 1599 november 23.

Mátyás főherczeg Bastának.

Minthogy Erdély immár meg van fegyverrel hódítva s abból az udvari kamara nagy jövedelmet remél, terjeszsze be sürgősen javaslatát, miként kellene azt kormányozni, megjutalmazni a híveket és megfenyíteni a lázadókat.

Demnach die Röm. Kais. Mt. nunmehr nach fürgangener glücklich Erober- und Bezwingung Siebenbürgen

mit dem Schwert,[1] guet Recht und Ursach haben nit allein die rebellische, wider ihr geleiste Pflicht und Treu von Ihrer Mt. abgefallne Siebenbürgern und andere Conspiranten in Ober-Hungern an Leib, Hab und Guet, sondern auch das ganze Landt Siebenbürgen mit Aufhob und Cassirung ihrer dardurch verwirchten Privilegien und Freiheiten zu strafen, welches dann sowol zu Stabilir- und Bestatt-, auch Erhaltung gebührenden Gehorsambs, bei diesem ohne des wankelmütigem Volk die Kaiserliche Hofcammer ein Notturft sein erachtet, und das dardurch ein ansehnliche Summa Geldts zu erlangen und das Kriegvolk, so man nit allein die Besatzung auf den Siebenbürgischen Pössen, Seiten und Granitzen einlegen, sondern auch auf künftiges Jahr gegen den Türggen hinabwerts zue Feldt wieder den Erbfeindt gehalten werden muss, bezahlt, wie nit weniger die unlängst von Tokaj und andern Ober-Hungerischen Herrschaften versetzten Gueter wieder abgelöst und denselben Granitz Wesen zue guetem applicirt werden kunnte — als befehlen wir Euch in der Röm. Kais. Mt. Namen hiemit gnädigist, Ihr wollet den Sachen mit Fleiss nachdenken und uns Euer Guet-Bedunken ehist zuekommen lassen, was gegen den Rebellen und treulosen für Execution zue sorgen und den getreuen Undterthanen zu trösten fürzunehmen,[2] und da Ihr nit bedenken des Bochkai Meinung auch darüber anhören und uns dessen in müglichsten Geheimb berichten. An dem thut Ihr der Röm. Kais. Mt. und unser gnädigister Meinung.

Datum Wien, den 23. November, anno 99.

(Fogalmazvány, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

---

[1] Jól tudjuk, hogy ez Mihály havasalföldi vajda fegyvere volt s e titkos felszólítás sorai közül tisztán kitűnik, a mit rejteni akar, hogy azt a kardot a császári udvar bérelte fel Erdély meghódítására.

[2] Ismeretlen, nem maradt reánk.

388.

Pilsen, 1599 november 29.

Rudolf császár Bastának.

Megértettük, mit irtál légyen Pezzen tanácsosnak és kérünk, hogy deinceps rerum illarum momenta diligenter observes *és minket róla értesítsél.*

(Kiv. Hurmuzaki XII. k. 517. l. és Szádeczky id. m. 445. l.)

389.

Bécs, 1599 november 30.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta wird in sein Discretion gestellt, dem Nyári Paulen auf sechs Wochen nach Haus zu Erholung seines Gesunds zu erlauben.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 89′. No 93.)

390.

Szatmár, 1599 deczember 2.

Basta Kassa város tanácsának.

Válasz. Intézkedett, hogy a kincstári malom jövedelmével ne sértsék a város kiváltságait. Az ágyúkat vivő kocsisait mielőbb elbocsátja.

Redditae sunt nobis literae Dominationum vestrarum prudentium ac circumspectarum, 21. Novembris ad nos datae,[1] ad quas quominus respondere antea potuerimus certae obstabant causae. Quo ad molam pridem ad usum rei fusoriae aedificatam spectat, domino praefecto armamentarii commisimus, ne vel in minimo libertatibus civitatis istius ea in parte derogari permittat, neque aliquem usum, ex proventibus eiusdem molae pro se, in detrimentum iurium civitatis fieri curet; sed ut plane ad

[1] Nem maradt ránk.

ipsum usum, quo erecta est, reservetur. Quantum autem ad aurigas tormenta vehentes attinet, ii quoque brevi absolventur; in quantum fieri poterit, libenter eisdem gratificabimur. De persolvendis mille florenis mutuatis, ubi redierimus, procurabimus ut castellani Aegiptios inde ablegent, [sicut] aliis literis nostris eis praecipimus; etc.

Datum in Zatthmar, 2. die Decembris. Anno 1599.

Hátlapján: Exhibitae 9. Decembris. Generalis.

(Eredeti, Kassa város levéltára 4841. sz.)

391.

Pilsen, 1599 deczember 4.

Dr. Pezzen Bertalan udvari tanácsos Bastának.

Levelét véve,[1] *Malich által küldök választ s kérem, ne tartóztassa sokáig továbbmenő útjában.*

(Elveszett vagy lappang; Basta 398. sz. a. válaszából.)

392.

Szinyér-Váralja, 1599 deczember 5.

Basta a Szepesi kamarának.

Adassák vissza Szabó Balázs jogtalan elfoglalt birtokait.

Bizonyára nem lészen ismeretlen Kegyelmetek előtt, miként foglalta el cum manu militari *Székely Mihály szatmári kapitány* superioribus diebus *Szabó Balázs huszti kapitány* bona diversis in locis sita, *azokat részint a maga, részint ő Felsége javára rendelvén. Mivel ez a hatalmaskodás ellenkezik a Szabó Balázszsal kötött egyezség szellemével, kérem adassák neki vissza sürgősen birtokait, addig is, mig netaláni vétkeit törvényes úton kideríthetnék.*

(Eredeti, rothadt, csonka, Szepesi kamarai levéltár, Repraesentationes fasc. 35. O. 1.)

---

[1] Erről Pezzen 1599 deczember 7-iki jelentésében emlékezik meg; Hurmuzaki: Documente XII. k. 535. l.

GEORGIVS BASTA DNS. IN SVLT. EQVES AVRAT. SAC. CÆS. MAT.ˢ AC CATHOLICI REGIS HISPANIÆ CONSIL: BELLICVS NEC NON PARTIVM REGNI HVNG. SVPERIORIS GENERAL. PROCAPITAN.
Ed. Ill: HEROI.
Dominic. Custos iconog.
ciuis Aug. vindelicor.
humill: D.d.f.
S.C.M. Pictor
Ioan ab Ach pinx.

G Basta

H

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA
DIPLOMATARIA VOL. XXXIV.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

ELSŐ OSZTÁLY

OKMÁNYTÁRAK

HARMINCZNEGYEDIK KÖTETE

34

BUDAPEST, 1909
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓHIVATALA
(AZ AKADÉMIA ÉPÜLETÉBEN)

EPISTOLAE ET ACTA

GENERALIS GEORGII BASTA

(1597—1607)

VOL. I.

393.

Szinyér-Váralja, 1599 deczember 8.

Basta Bártfa város tanácsának.

A kapott lovakat mielőbb visszaküldi.

Euer an mich gethanes Schreiben hab ich empfangen *és készséggel visszaküldtem volna tüzérségi lovaitokat,* zumahl dass der zugestandnen leidigen Feuers Prunst halben *szánalmat érzek irántatok, ám ezt eddigelé* Ihrer Kais. Mt. Dienst *nem engedte; de a mint* von diesen Spanschaften herumb *annyi marhát kaphatok, a mennyi az ágyúk továbbszállításához kell,* so sollen euere Ross gestraks und unaufhaltlich euch wieder zukommen.

Datum zu Varalia, den 8. Tag Decembris. Anno 99.

(Eredeti, Bártfa város levéltára.)

394.

Ujváros, 1599 deczember 10.

Basta a Szepesi kamarának.

Térítse meg Pogány György máramarosi alispánnak a császár embereitől szenvedett kárát.

Postquam duo acervi frugum egregii domini Georgii Pogán, vicecomitis comitatus Maramarosiensis, ex allodiatura bonisque suis propriis, per servitores Suae M^tis Zathmariensis, superioribus diebus ablati, et in usum — ut dicitur — Suae M^tis conversi sunt, qui dominus vicecomes, in tractatu de traditione arcis Hustiensis, per Mag^cum dominum Paulum Nyárii et dominum lustrationum magistrum de restitutione eiusmodi duorum acervorum assecuratus est; et quia de restitutione eorundem acervorum maxime sollicitamur, nesque aliud fieri potest, nisi ut promissis satisfiat, proinde R^mas Gen. et Egr. Do. V^ras nomine M^tis Suae requirimus, nostro vero amice petimus, velint praefatos duos frugum acervos, unde-

cunque fieri poterit, ex proventibus Suae M^{tis} eidem domino vicecomiti deputare, ne videlicet rebus publicis quippiam ea in parte decedere videatur etc.

Datum in Wÿuaros, 10. die Decembris. Anno 1599.

Hátlapján kamarai kézzel: Ultima Decembris anno 99.

(Eredeti, Szepesi kamarai ltár, Repraesentationes fasc. 35. O. l.)

395.

Váralja, 1599 deczember 11.

Basta a Szepesi kamarának.

Ajánlja támogatásra Undó Márton egri kanonok ügyét, hogy visszakaphassa nagybányai régi jövedelmét.

Quale negotium R^{dus} dominus Martinus Undó, canonicus ecclesiae Agriensis, cum civitate regia et libera Nagy Bánya ratione cuiusdam proventus sui ecclesiastici habeat, id ex litteris suis ad R^{mas} Gen. et Egr. Do. V^{ras} datis, eaedem fusius cognoscent. Qui census, cum iam ab antiquo titulo altariatus ipsi domino Undó ac praedecessoribus suis ab iisdem civibus Nagy Bányae persolvi solitus sit, atque hoc disturbiorum tempore a certis annis eiusmodi pensio, propter quaedam obstacula neglecta sit, nos idem diligenter petiit, velimus apud R^{mas} Gen. et Egr. Do. V^{ras} pro eo partes nostras interponere. Cuius iusta petitione moti, hisce R^{mas} Gen. et Egr. Do. V^{ras} requirendas, et amice petendas esse duximus, quo habita ratione intercessionis nostrae ac legitimae instantiae suae, velint eundem in praescripto negotio suo ita promovere, ut animadvertat commendationem nostram summo sibi emolumento fuisse. Quod R^{mis} et Egr. Do. V^{ris} officii nostri promptitudine reposituri sumus etc.

Datae Waralliae, 11. die Decembris 1599.

Hátlapján kamarai kézzel: 16. Decembris 99.

(Eredeti, Szepesi kamarai ltár, Repraesentationes fasc. 35. O. l.)

396.

Prága, 1599 deczember 17.

A Prágai udvari haditanács Bastának.

Basta betreffs Verordnung bei den Obristen und Befelchsleuten, sonderlich den Schlesichen Reitern, dass sie die Proviandt, und Fütterei der gemachten Tax nach bezahlen und die armen Leut ohne Klag halten. Item solle über des Porta begehrte Erlassung seines Diensts berichten.[1]

(Kivonat a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 90. No 31 és 60.)

397.

Ardó, 1599 deczember 23.

Basta dr. Pezzen Bertalan udvari tanácsosnak.

Mihály vajda Huszt várát is követeli, de azt Basta reméli Szabó Balázs várnagytól megszerezni. Basta árulói az udvarban. Hadi hirek.

Vettem e hó 4-én írt levelét per mano dil Malich, il qual se ne passò subito dal Valacho con le lettere di Sua Maestà. *A vajda nagyon féltékeny seregeinkre és* non contento esso d' haver presidiato il castello di Küvar, ha preteso, et più volte tentato quello di Hust; quale, per Dio gratia, spero in termine di tre giorni sarà assicurato dal presidio Alemanno, sendo così convenuti con il Szabó Balás castellano: ma è stato necessario haverli consignato le dui ville promesse, riserbate però le conditioni a Sua Maestà; et esso castellano tacitamente, per mezzo dil S[re] Paulo Nyári, ha promesso in termine di 8 o 10 giorni di farmi instanza d' uscirne egli, insieme con tutti i suoi, non ostante, che il presidio nostro debbi intrare; il qual intrato che sia, io arrivarò sin là per remediare alle cose necessarie: e il termine ch' ha pigliato esso Balás

[1] Ez utóbbi rendelet egyidejüleg külön levélben ment és helykiméletből közöljük itt együtt.

a uscirne, non è che per una certa cerimonia.[1] perchè nel resto io lo trovo tutto pieno di buona voluntà . . . *Tudtam, hogy a barátság színe alatt* qualche galant' huomo *beárult az udvarban,* ciò è, alterato la disputa passata tra il Valacho et me, e ch'io havessi anco intelligenza con il çardinal Bathori *és arra megfelelvén,* non posso credere che una imputatione tanto bruta, havesse luoco nel petto di Sua M. Sacra^{ma}, *ha azonban ez a vád elterjedne, kérem támogatását,* che Sua Maestà se ne chiarischi, per confondere tal sorte de' tristi et maligni, perchè io sarò sempre prontissimo a render conto della mia fedel administratione, nè voglio per hora accusar niuno ; ma forsi il tempo potrìa scoprire meglio chi siano galant' huomini ; etc.

Di Ardou, li 25 Decembre 1599.

P. S. È arrivato questa mattina una persona mandata da Hust con lettere, *jelentvén,* che Sigismondo aiutato dal cancelliere,[2] s'incaminava con grosso numero de genti verso della Moldavia, non sapendosi con quai dissegni ; sì come anco erano verso quei confini le genti dil Valacho, ma la persona sua era tuttavia in Albagiulia ; *s így ha a vajda hívni fog, azonnal sietek segítségére ; míg* le genti destinate per il castello di Huszt partono in questo istesso tempo.

A levél első lapja jobboldali csücskébe ragasztott kis czédulán : Viene questa lettera solamente per staffetta, perchè il Sr Ungnad lo trattiene.[3]

(Hurmuzaki : Documente III/1. k. 401—2. l.)

398.

Kassa, 1599 deczember 27.

Undterholzer János felsőmagyarországi fizetőmester Bastának.

Zamoyski lengyel kanczellár hadakat gyüjt. Jeremiás moldvai vajda fél Mihály vajdától. Báthory Zsigmond leve-

[1] Hazafiatlanságát, hogy Huszt várát két faluért a németnek feladja, a gyáva Szabó Balázs így akarta a kényszerűség látszatával fedezni !

[2] Zamoyski János lengyel kanczellár értendő, a kinél Báthory Zsigmond múlt év nyara óta bujdokolt.

[3] Ez a Hurmuzaki-kiadásban nincs megjegyezve.

lekkel Huszár Pétert küldte be Erdély felé Lengyelországból, biztatván az országot a kanczellár részéről is, hogy ha most nem is lehet, auf den Summer aber wollte er was versuchen; *ezért jó lenne Huszárt Munkács körül elfogni és Erdélyben élő fiára is vigyáztatni.*

(Kivonata Szádeczky id. m. 452. l.)

399.

Huszt vára, 1599 deczember 29.

Basta Mikáczi Miklós püspök szepesi kamarai prefektusnak.

Karácsony napján a német őrség bevonult a huszti várba s kéri, küldje emberét a vár inventáriuma felvételére.

Proximis literis meis R^mae Do. V^rae perscripseram, in quo cardine res arcis Hust versentur. Hisce iam eidem significatum esse volo, quod 25. die huius Decembris praesidium Sacrae M^tis Caesareae (centum nimirum et quinquaginta pedites Germani ex legione Pecziana) in hanc arcem inductum est; arx ipsa optime assecurata, et militibus Germanis provisa est.[1] Pedites Hungari omnes extra arcem in inferiori palánka collocati, et non plures, nisi in exterioribus portis, in singula nempe porta, duo; et duo pedites Hungari pro exequendis mandatis domini capitanei relicti sunt. Res quaelibet inventatae et conscriptae sunt,[2] iamque nihil aliud desideratur, nisi ut quamprimum unus ex dominis consiliariis Camerae huc expediatur; qui et omnia, quae in rem Suae Caesareae M^tis ac intertentionem huius praesidii spectant, investiget ac in certum statum reducat, ne videlicet inconvenientiae

---

[1] Ezt ugylátszik nem maga végezte, hanem (Spontoni id. m. 94. l. adatából sejtve) Cavrioli Tamás gróf, mivel Basta (Ungnad jelentése szerint) csak deczember 27-én érkezett Husztra; Hurmuzaki Documente III/1. k. 409—410. l.

[2] Huszt várát Basta Cesare Porta császári építőmesterrel felmérette, lerajzoltatta (Hurmuzaki: Documente III/1. k. 411. l.) és ez a rajza ma is meg van 1600 február 8-iki levele mellett, melyet munkánk második részében közlünk.

aliquae deinceps suboriri possint. Capitaneus ipse Blasius Zabó adhuc exautorar non potuit; relinquetur hic intra M^{tis} Suae Caesareae resolutionem. Interea autem, uti exposuit, ipsemet quoque non negliget dimissionem sollicitare. Quapropter rebus sic existentibus, R^{ma} Do. V^{ra} curabit, ut quantotius fieri poterit, unus ex dominis consiliariis Camerae cum plenaria instructione huc expediatur, qui omnia, prout in aliis M^{tis} Suae Caesareae, confiniis solet, fieri disponat et in rectum ordinem et cursum reducat, ne videlicet praesidio huic Suae M^{tis} vel rebus ad id spectantibus quippiam decedat. Nos, Deo volente, rebus hic bene dispositis crastina luce ad stationem redibimus etc.

Datum in arce Huszt, 29. Decembris 1599.

Hátlapján: Par literarum Mag^{ci} domini Georgii Bastae vicegeneralis.

(Ered. más Szepesi kamarai ltár, Repraesentationes fasc. 35. O. l.)

400.

Szatmár, 1599 deczember 29.

Ungnad Dávid császári biztos Bastának.

Inti, hogy a császári udvarban vádaskodnak ellene.

Bizalmasan figyelmeztetem, che la vien dalli ambasciatori Valachi, et dal istesso vaivoda caricata et incolpata non so di che, rimettendosi a certe lettere che habbin per le mani, *említvén Kornist is; a miket én nem hiszek,* ancor che se ne parli in Corte a bocca piena; *vigyázzon tehát* al che le bisogna.[1]

(Hurmuzaki: Documente III/2. k. 343. és XII. k. 559. l.)

[1] Ungnad e levele, sajnos, nincs meg, csupán öt sornyi kivonatban fordúl elő több levéltárban, pedig érdekes lenne ismerni szövegét, tudván, hogy vele Bastát úgy megsértette, hogy együttműködésüket teljes lehetetlenné tette.

401.

Bécs, 1599 deczember 30.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Idem [Basta] solle bei allen Obristen und Haubtleuten in Oberhungarn ernstlich abstellen, dass sie die Provisores und Hofrichter nicht wie bishero beschehen, also molestiren.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 90. No 63.)

402.

Szinyér-Váralja, 1599 deczember 31.

Basta a Szepesi kamarának.

Kéri intézkedésöket, hogy Kereki János megkapja a császári seregekre a magáéból előlegezett zsoldját.

Exposuit nobis generosus et egregius dominus Joannes Kereki, qualiter ipse ad frequentes sollicitationes Mag^ci^ domini Sigismundi Rákóczy etc., militibus Sacrae Caesareae et Regiae M^tis^, quos ipse Kereki superiori anno conduxerat, ex proprio aere septingentos et quinquaginta florenos pro mense Maio solvisset; quae pecunia ex eius anni dica necessario ipsi domino Kereki persolvi debuerat. Quia autem, certis quibusdam obstaculis praepeditus, persolutionem eiusmodi summae urgere tunc non poterat; restaret autem ex dica eius anni, et contributione viginti denariorum in comitatibus Zabolch et Bereg, tantum; qua restantia bene posset contentari, dummodo commissionem ex ista Camera ad eius anni dicatores haberet. Itaque diligenter nos petiit, velimus per R^mas^ Gen. et Egr. Do. V^ras^ ad praescriptos dicatores, super persolutione annotati debiti ex eiusmodi restantiis fienda, commissionales literas extradari curare. Qui dominus Kereki, cum in servitio Suae M^tis^ in arce Husztiensi iam ab integro mense occupetur, petitioni suae deesse noluimus; R^mas^ Gen. et Egr. Do. V^ras^ nomine M^tis^ Suae requirentes, nostro vero amice

petentes, quatenus habita ratione iustae instantiae suae, ac tam praeteritorum, quam praesentium servitiorum suorum respectu, velint eiusmodi commissiones ad praescriptos anni praecedentis comitatuum Zabolch et Ugocha dicatores expediri curare, ne is penes servitium Suae M[tis] tam insigne damnum patiatur etc.

Datum Zinier Waralliae, ult. die Decembris. A. 1599.

(Eredeti, Szepesi kamarai ltár, Repraesentationes fasc. 35. O. l.)

403.

Szöllős, 1599 deczember 31.

Basta Ungnad Dávid császári biztosnak.

Megköszönné figyelmeztetését, ha nem tudná, hogy az egész rágalom, az ő, Ungnad aljas találmánya s a vád alól csak úgy tisztázhatja magát, ha azokat a gyanusító leveleket előmutatja.

Ho inteso, per la sua de 29 di questo mese,[1] l' articolo contenuto in essa sopra il particolare di quanto mi scrive esser publicato in Corte dagl' ambasciatori del vaivoda; dil che la ringratiarei infinitamente, se d' amici non mi venesse scritto, tutto questo esser inventione de V. S. Illma; et se bene non posso credere che un cavaliero, come lei, havesse cercato con mezzi tanto iniqui di levarmi l' honore; tuttavia non mi dà poco sospetto, l' havermi egli già per due o tre volte detto, haver inteso in Alba Giulia ch' io havessi corrispondenza col fu cardinale, et il vacillar ch'ella fece, ricercandolo io, mi nominasse le persone da chi haveva inteso questo.[2] Sì che non sarà se non bene che, per levarmi questa opinione, ella solliciti che le lettere che scrive haver il vaivoda, et anco quanto cenna dil Kornis, venghino in luce: altrimente io terrò per fermo, che tutto sia stato opera sua, e procurarò

---

[1] Kivonatát ld. 400. számunkban.

[2] Basta e levele, melyben Ungnadnak árulkodását nyiltan leleplezi s őt lovagiatlan eljárásáért méltóképen lehordja, annyira érdekes és Basta jellemrajzához tartozó fontos okmány, hogy szó szerint közöljük, habár 1903 óta ismeretes.

di giustificar le cose mie con il mondo.[3] E trattanto la prego che s'attendi a far il servitio di Sua Maestà, acciò che per le nostre differenze non venghi interessato il suo imperiale servitio. E poichè dalla quì allegata intenderà quanto habbi operato nel particolare del castello di Hust, non dirò [4] altro, se non che Dio la guardi, come desidera.

Di Schulles, l'ultimo di Decembre 1599.

P. S. Le lettere che disse dubitare fussero state intercette, erano di Mr nuntio Malaspina; le quali, ancorchè in effetto fussero state intercette, so che non vi si troverà cosa in pregiuditio dell'honor mio; il che li servirà per aviso; e voluntieri vorrei comparissero anco quelle lettere.[5]

(Egykorú más. a bécsi áll. ltár »Dispacci di Germania« 29. k. 584. l.)

404.

Szöllős, 1599 deczember 31.

Basta Carlo Magnonak Szatmárra.

Ungnad Dávid rágalmazása. Huszt várába már német őrséget rakott.

Örömmel értesülvén, hogy in queste parti *érkezett, útban Mihály vajda felé, értesítem Ungnad rágalmazásáról és* la supplico e scongiuro per la fedeltà ch'ella ha giurato a Sua Maestà, vogli far opera che il vaivoda mandi dette lettere o copie di esse a Sua Maestà, acciò che io sia punito, conforme il demerito. Ma perchè so quanto la [mia] conscientia sia scarica di questo e d'ogni altra appositione, vo dubitando d'esser stato tradito dall'istesso Ungnad;

---

[3] Vonatkozik arra, hogy Huszt várába német őrséget rakott s biztosította Rudolf császár számára.

[4] Basta haragja Ungnadra érthető, de inkább tán abból keletkezett, hogy Ungnad értesülvén arról a levélről, melyet Mihály vajda Bastára panaszkodva ez időben, deczember 21-én írt Rudolf császárnak (Erdélyi országgyűlési emlékek IV. k. 461—463. l.) talán elszólta magát s többet is mondott annál, a mi Erdélyben Bastáról hírlett.

[5] A bécsi állami levéltár *Turcica* osztályának példányáról kiadva Hurmuzaki: Documente XII. k. 560. l.

perchè da principio ch' egli viene d' Albagiulia al castello di Somlyó, raggionando meco in presenza di Mr Malaspina,[1] mi disse che in detta città si diceva ch' havevo correspondenza con il cardinale; ma perchè stava alquanto allegro, non gli diedi altra risposta per all' hora; ma un' altra volta essendo in carozza meco, lo richiesi mi dovesse dire da chi haveva inteso questo, ma non lo trovai fermo, perchè vacillò in più modi; e hora di novo mi usa la sudetta carità con darme aviso di questo, *úgy hogy, miként másoktól is meggyőződtem,* non può esser altro che lui, che m'habbi assassinato; ma s' egli non farà comparer dette lettere, e non provarà quanto ha scritto di me, io ne farò quel risentimento che debbo, sì come a lui stesso ne scrivo.[2] Nel resto ho lasciato le cose di Hust in bonissimo termine, con haverci posto il presidio Alemanno et cavatoci dil tutto il Transilvano; resta solo che Sua Maestà se risolva di mandarci alcun buon governatore.[3]

(Hurmuzaki: Documente III/1. k. 406. l.)

405.

Szöllős, 1599 deczember 31.

Basta Székely Mihály császári biztosnak.

Ungnadra való neheztelésérõl.

Credo che V. S. havrà hormai inteso le differenze nate tra il Sr Ungnad et me; dal quale sentendomi offeso nell'honore *olyan hangon irtam neki,* che ci può esser poca correspondenza più tra lui et me; *de nehogy e miatt ő Felsége ügye szenvedjen, kérem, hogy ezentul értesítsen* quello che farà bisogno che io facci per servitio della detta Maestà, già che lei è deputata per le cose di Transilvania.

(Hurmuzaki: Documente III/1. k. 412. l.)

---

[1] Ez november utolsó napjaiban volt, midőn Malaspina erdélyi nuntius útban hazafelé Somlyón megpihent és Bastával is találkozván, az erdélyi eseményekről élőszóval tájékoztatta.
[2] Basta e levelét ld. előbbi számunkban.
[3] Carlo Magnót Basta levele hátlapján így czímezi: Gentilhuomo della casa di Sua Maestà Cesarea.

406.

Bécs, 1599 deczember 31.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Idem [Basta] solle dem Conrad Potinius wider Heinrich Pappen wegen einer Schuldanforderung zur Billichkeit verhelfen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 203. k. 90. No 68.)

407.

Szöllősi tábor, 1600 januárius 1.

[Basta Rudolf császárnak.]

Jelentem, hogy Huszt, Somlyó és Hadad váraiba immár Teutsche Knechte *raktam,* auch den Hungarischen Trabanten, so darinnen gewest, freindlichen abgedankt. *Kővárt is megkapjuk rövidesen. Mihály vajda azt írja,* wir sollen uns von hinnen nicht wegbegeben, *mivel a lengyelek készülnek Erdélyt megtámadni.*

(Kivonata: Brüsseli okmánytár III. k. 144. l.)

408.

Szatmár, 1600 januárius 2.

Ungnad Dávid császári biztos Bastának.

Ártatlanúl rágalmazták; kész bizonyítani.

Leveléből látván, mily rosszúl értesült felőlem, trovandomi in quel particolare netto et sincerissimo, *Erdélybe indulásom előtt felkeresem, hogy személyesen világosítsam fel tévedéséről,* giurandole per il santissimo Sacramento, *hogy ártatlanul rágalmaztak, a miről Pezzen is bitosíthatja s higyje el, hogy* V. S. Illma non trovarà mai, ch' io l' habbi offeso nell' honor suo.

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 577. l.)

409.

Szatmár, 1600 január 3.

Ungnad Dávid császári biztos Bastának.

Ártatlanságát az udvari méltóságokkal bizonyíthatja.

Az Istenre kérem írjon az udvarba azoknak, a kik engem rágalmaznak, hogy beszéljenek Rumpf, Trauthson, Barvitius és Pezzen urakkal s talán a rágalom szerzője is kitudódik s ha valami levél lenne ellene a külföldi követek kezében, non le nasconderanno, essendo a V. S. Illma non troppo ben affettionati.

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 578. l.)

410.

Szöllős, 1600 január 4.

Basta, Carlo Magnonak Szatmárra.

Ungnaddal való ügye. Ártatlansága tudatában vizsgálatot kér maga ellen.

Válaszából látom, jó véleménynyel van ártatlanságom felől. Irtam Pezzennek is,[1] *kérve ő Felségét,* che trovandomi colpevole di tal cosa, mi facci impichar per un piede, come traditore, e disleale, e che per decreto imperiale la mia descendenza sia dichiarata per infame per sempre; *de a mint ártatlanságom kiderül, adjanak elégtételt,* altrimenti io ne farò tal resentimento, che ne restarà perpetua memoria, ancor che io devessi perderci la vita. *Most hallom, hogy a dolog odiuma Kornis Gáspárra hárul, kivel mindössze egyszer találkoztam. Ungnad rosszindulatát abban látom, hogy a rólam hallott vádat elhiresztelte, mielőtt még valódiságáról meggyőződött volna. Ezért találkozni sem akarok vele s miután azt írta, hogy meglátogat, kérem* de gratia V. S. dal canto suo impedischi questa visita, per tutto quello che potrìa succedere; etc.

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 584. l.)

---

[1] Ld. kivonatosan következő sz. a.

411.

Szöllős, 1600 január 4.

Basta dr. Pezzen Bertalan császári tanácsosnak.

Huszt helyzete. Zsoldhiány. Ungnaddal való ügye.

Huszt vára immár teljesen a német őrségé; salvo che Szabó Balás, che, per suo honore (come dice) vuol differire la sua uscita. *Ezért mielőbb egy jó kapitányt küldjenek a várba s gondoskodjanak kijavíttatásáról,* perchè con poca spesa si farìa bonissimo. — *Értesültem, hogy 20 ezer tallér érkezett Kassára, pedig ez még egy általános fizetésre sem elég s ha több pénzt nem kapunk,* questa gente se ne potrebbe andar in fumo. — *Kérem, indítson vizsgálatot, kit terhel az ellenem szórt rágalom, hogy tünjék ki az igazság. Ungnad ugyan tagad, pedig* questo negotio era publicato, et in Vienna, et in Praga, *még az oláh követek érkezése előtt. Egyébiránt Mihály havasalföldi vajda mondá, hogy értesülése szerint* il cardinale per mezzo dil Kornis mi havesse mandato danari, acciò ch' io non arrivassi a tempo con le genti. *Ám én Kornissal csupán egyszer találkoztam Tokajban, s tárgyalásunkon jelen volt szerencsémre* il mustermastro pagatore Widtmer, et il secretar mio ungaro; etc.

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 582. l.)

Megjegyzés. A prágai császári udvarban tényleg suttogtak Basta árulásáról s ha az hitelre mindenütt nem is talált, Basta ellenségei jól kihasználták ellene, úgy hogy már arra is gondoltak, hogy visszahívják s helyére nagy ellenfelét: Schwarzenberget nevezzék ki, miként erről Cesare Florio (Prágából, 1600 január 3-án) ekként tudósítja a modenai herczeget: Viene scritto da Pilsen, che si tratti di mandar esso Swartzemburgo al governo dell' Ungheria superiore, amministrato di presente dal Sr Giorgio Basta; et dicesi che questa ultima mutatione sia per seguire per rispetto di alcuni dispareri successi, et che passano continovamente fra il Valacco, et esso Basta, dalli quali si potrìa temere che ne nascessero in queste congionture disordini di consideratione, quando non vi si rimediasse con allontanare da quei confini il medesimo Basta; in disfavore del quale milita però ancora quanto accennai ultimamente a V. Altezza, anzi si va fin mormorando *ch'egli si sia già lasciato corrompere con danari dal cardinale Bathori.* (Eredeti, modenai állami levéltár *Germania* 57. csom.)

412.

Szöllős, 1600 január 4.

Basta Ungnad Dávid császári biztosnak.

Ismert ügyében teljes elégtételt kész adni, ha netán Ungnad ártatlansága derülne ki.

A köztünk támadt diferencziák tisztázása ügyében írtam az udvarba s ezért fölösleges ide fáradnia, de igérem sulla mia fede di gentilhomo et soldato di honore, *hogy ha ártatlan lesz a dologban, teljes elégtételt adok; kérem azonban,* che mi tenghi avisato in quello che spetta al servitio di Sua Maestà, acciò che dal canto mio possi fare quanto sono obligato.

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 580. l.)

413.

Bécs, 1600 január 4.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Herrn Georgio Basta Erinderung, dass dem Lassota, das Petzische Regiment auf fünf oder sechs Fähndl zu reduciren anbefohlen worden.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 74. No. 1.)

414.

Szatmár, 1600 január 7.

Ungnad Dávid császári biztos Bastának.

Sajnálja, hogy látni sem óhajtja; pedig ártatlan.

Nem esett volna nehezemre, sőt kötelességemnek tartom vala felkeresni, de mivel jövetelemet nem óhajtja, nem terhelem tovább; ám remélem, che tra pochi dì sia al mondo chiarita la mia innocenza *olyan helyről, a honnan mind a ketten függünk.*

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 589. l.)

415.

Szöllős, 1600 január 10.

Basta Miksa főherczegnek.

Hosszú hallgatásának oka négy hónapi betegeskedése volt. Rágalmazói. Mihály havasalföldi vajda álnok tervei.

Fönséged méltán neheztelhet rám, hogy mai napig sem tettem jelentést az itteni ügyekről, ma in parte mi dovrà scusare la longa infirmità havuta, che mi ha detenuto circa quattro mesi dil tutto inutile a me stesso, et al servitio di Sua Maestà; e non sono più che circa 20 giorni, ch' io incomincio a poter travagliare, sendo tutto il restante del tempo restato in letto. *Az erdélyi eseményekről s a köztem és Mihály vajda közt támadt viszályról s az ellenem szórt rágalmakról és eddigi előhaladásom eredményéről bizonyára értesült hivatalos úton is. — Mivel Mihály vajda követeléseit nem teljesítém, Ungnaddal együtt hűtlenséggel vádol s minthogy ártatlan vagyok, vizsgálatot kivánok ellenem. — Kővárt is elfoglaltam volna,* se il Valacho non havesse prevenuto con le sue genti. Hora, a instanza di esso Valacho, io son forzato soggiornare in questo comitato Ugociense, pretendendo egli (per quanto intendo) di tentar qualche cosa nella Moldavia; ma per dir il vero, io credo fermamente ch' egli habbi altri dissegni molto diversi da quello che alcuni credano; il che presto si dovrà sapere; etc.

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 599. l.)

416.

Bereg, 1600 január 10.

Ungnad Dávid császári biztos Bastának.

Basta hadainak garázdálkodása Beregmegyében.

Útban Munkács felé értesítem, hogy a megyék mindenfelé panaszkodnak azokra az erőszakoskodásokra, melyeket katonái nemes udvarházakban naponta elkövetnek. E ki-

hágásokra azonban jóindulatulag azért figyelmeztetem, hogy azokat megszüntesse, damit nit im ungerschen Landtag viel Lamentationes, damit man sonst wol schon schwanger gehet, über ihn gienge; *ámbár félek, hogy ezért a figyelmeztetésemért is megneheztel reám. Arról is értesítem, hogy ezek a népek nem akarnak tudni arról az egyezségről, melyet velök a hadak élelmezése ügyében kötött.*

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 600. l.)

Megjegyzés. Basta a lovasok és egyéb katonák erőszakoskodását, rablását úgy akarta megszüntetni, »dass man auf ein Person ein Pint Wein, zwei Prot, ein Pfund Fleisch des Tages geben soll«, a hol megjelennek; de Ungnad hozzátette, hogy ezt talán németalföldi mintára rendelte el Basta, mivel igen kevesen teljesíthetik, a miből sok panasz fog keletkezni.

417.

Munkács, 1600 január 10.

Ungnad Dávid császári biztos Bastának.

Az erdélyi huszárok féktelen rakonczátlankodása.

Ma délelőtt érkeztem ide a várba, s a nép mindenütt keservesen panaszkodik a katonákra, kivált azokra az új huszárokra, kik ide közel Bartaházán, Garai János alatt hevernek. Egy véresre vert emberrel is találkozván, klagt jämmerlich über die siebenbürgischen Hussarn, *kik elől az emberek ablakon át menekülnek szanaszét s maga e vidék ura: Rákóczy [Zsigmond] is sokat szenved dulásaik miatt, pedig — úgymond — ezeket a dolgokat nem köteles tűrni.*

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 601. l.)

418.

Szöllős, 1600 január 12.

Basta Ungnad Dávid császári biztosnak.

A katonák rablásainak okai. Basta védekezése.

E hó 10-iki leveléből értesülvén a katonák rakonczátlankodásáról, magamhoz rendelem vezéreiket, hogy megbüntet-

hessem őket kihágásaikért. Hogy e dolgokat Rákóczy a jövő országgyülésen készül felpanaszolni, io non posso impedirlo ; *eléggé fáj, hogy a katonák zsoldhiány miatt annyi kárt okoznak az országban,* e, se sapessi come remediarlo, lo farei. *A vármegyékhez élelmiszerekért intézett sok felhivásomnak nem vala eredménye, pedig, miként jól tudja,* le genti non si possino mantener d' aria ; etc.

(Hurmuzaki : Documente XII. k. 611. l.)

419.

Munkács, 1600 január 13.

Ungnad Dávid császári biztos Bastának.

Rákóczy Zsigmond panasza Basta katonáira.

E hó 12-iki levelét gestert spät abends *vettem, de mentegetőzésével Rákóczy nincs megelégedve, mivel azt látja, hogy mások birtokaira nem küldi hadait, csak az övéit pusztítják s pusztíiották Szerencs, Regécz, Szántó, Tállya és Mád körül, pedig megkimélhetnék, mert ő* Ihrer Mt. in ander Weg auch wol dienen kann.

(Hurmuzaki : Documente XII. k. 612. l.)

420.

Szöllős, 1600 január 17.

Basta dr. Pezzen Bertalan császári tanácsosnak.

Mihály vajda hadgyüjtése. Ellensulyozására pénzt kér. Rákóczy panaszai túlzottak.

Biztos hirem van, che il Valacho fa gente, e che molti di nostri Ungari lo vanno a servire ; *a mit jószágvesztés terhe alatt megtiltottam. Az is gyanus, hogy* (sotto pretesto di religione) *papjait az itteni oláh falvakba küldi s hogy — levele szerint* — di Polonia debbe venir un certo Andrea Tarnowski per trattar seco cose concernenti il servitio di Sua Maestà, *kinek fogadására tegnap este ment erre Rácz János Munkács felé. Pénzt kérek, különben szétszóródik Forgách-féle 700 huszárom, ha ugyan Melith Pál*

négy- vagy ötezer tallérral ki nem segít. Ezt a tartományt különben is veszély fenyegeti, rispetto all' insolenza del Valacco et al mal animo che tengono questi Ungari verso la Maestà Sua; etc.

Di Sölles, li 17 di Gennaro 1600.

Il Ragozzi fuori d' ogni proposito *panaszkodik hadainkra, pedig a tehetősebbek megfizetik, a mit fogyasztanak, a szegényekért pedig* alla partenza che si farà, se gli darà una obligatione, acciò sia il tutto descontato alle paghe de' soldati.

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 622. l.)

421.

Nagyszöllős, 1600 január 17.

Basta Kassa város tanácsának.

Illő áron küldjenek katonáinak 500 lándzsát Leleszre.

Quia pro ingruenti necessitate septingenti milites Huzarones, in rationem Sacrae Caesareae et Regiae M^{tis} per egregios dominos Stephanum Gyulai et Thomam Garai, destinatos utpote capitaneos, conducuntur, quibus in dies generalis lustra [1] iam imminet, *barátságosan kérjük Kegyelmeteket,* velint confestim quingentas hastas militares pro praescriptis militibus ad oppidum Lelesz per artifices hastarios eius loci devehi, atque militibus ipsis pro iusto pretio subministrari curare; etc.

Datum in Nagy Zeoleos, 17. Januarii 1600.

Hátlapján: Exhibitae 23. Januarii.

(Eredeti, Kassa város levéltára 4902. sz.)

422.

[Szöllős, 1600 január 17.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta Recepisse betreffs des Obrist Pezzen Regiments Reformation, der Wallach lasse umb Nagybánya Volk werben,

---

[1] Magyaros használat, *lustratio* helyett.

bitt um ein Zahlung für das Kriegsvolk und Abdankung der Duck-, und Luggischen Gesellschaft.

(Jan. 29. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 204. k. 93′. No 50.)

423.

[Szöllős, 1600 januárius 17.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Zsold ügyében és egyéb dolgokról.

Idem [Basta] betreffs Austheilung dem Kriegsvolk die zu Caschau ankummene 20.000 Thaler, schliesst des Nyári Schreiben, des Wallachen Intents und Szelestei Januschen üblen Procedierens ein; item betreff des Cesare Porta Erlassung und des Thomas Gendi, des Erlaischen Capitels Notarium Prigeln lassen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 204. k. 93′. No 56.)

424.

[Szöllős, 1600 januárius 17.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta bericht, dass der Wallach Volk wirbt und ihme will zuziehen, Andreas Tarnowski bitte um Durchpassirung, stecke ein Practica darunter, und dass er vom Melith Paulen von 4 bis in 5 Tausend Tahler zu Underhaltung der Rákóczischen Hussarn anticipieren lasse.

(Jan. 29. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 204. k. 94. No 58.)

425.

[Szöllős, 1600 januárius 17.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta betreff ein Monatsgeld auf das Kriegsvolk und Zahlung für die Forgätschischen Hussarn; schliesst etliche Urteil ein, was das Pezische Regiment unter der Reformatio pretendirt.

(Febr. 5. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 204. k. 95′. No 7.)

426.

Szöllős, 1600 január 18.

Basta Székely Mihály császári biztosnak.

Mihály vajda gyanús seregszerzése.

Értesülvén, hogy il vaivoda *seregeket gyüjt s hogy* in Tasnád vi siano genti sue che danno danari, *jó lesz elfogni azokat, mert ezt nem türhetjük,* senza espresso ordine di Sua Maestà. *Én e perczben indulok Beregszász felé,* parendome necessario restringere le genti, *nehogy valami meglepetés érjen.*

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 625. l.)

427.

Bártfa, 1600 január 18.

Bártfa város tanácsa Bastának.

Esedezünk, küldje vissza lovainkat s embereinket, mert nemcsak szükségünk van reájok, de a nagy költséget is alig birjuk viselni, a mit naponta felemésztenek.

(Elveszett vagy lappang; Basta 436. sz. a. válaszából.)

428.

Beregszász, 1600 január 21.

Basta Kassa város tanácsának.

A kölcsön kapott lovakat, kocsikat és embereket még nem bocsáthatja vissza.

Wiewol mir nichts lieber wäre, als dass ich denen Städten zu ihrer Gratificirung die Ross und Wagen, so bei der Arthollerei, nun längst widerumb ablassen und zu Haus schicken hätte mügen, nachdem aber die Sachen jetziger fast gefährlicher Laufe und Kriegswesens Beschaffenheit nach sich darfür ansehen lassen, dass es ohne sondere Ihrer Kais. Mt. und dieses Landts

Nachtl und Schaden noch zur Zeit nicht sein kann, soll ich Euch derowegen zu ersuchen nit umbgehen, hiemit freundtlich und ernstlich vermahnende, Ihr wöllet zu ferner Underhaltung Eurer Fuerleut und Ross, alsoviel derer noch in diesem Feldzug vorhanden, bedacht sein, und ihnen ihr Bezahlung mit aller eheisten zueschicken. Dann weil sie mit leeren Händen und des Lufts nicht leben künden, da hierdurch einicher Mangl erscheine, habt Ihr vernünftig zu ermessen, letztlich die Schuld entstehenden Verrats nur Euch beigelegt und zu verantworten gebühren würde. Wisst euch darnach zu richten; etc.

Datum Beregszász, 21. Januarii 1600.

Hátlapján: Exhibitae 25. Januarii.

(Eredeti, Kassa város levéltára 4903. sz.)

Megjegyzés. Megküldte egyidejüleg Bártfa városnak is.

429.

Bécs, 1600 január 21.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta betreff Einlegung der Petzischen Knecht gen Wardein und wohin es von Nöten, Zuführung des Proviandt, item betreffs Commission wegen der Wardeinischen Guet, so ihme der Nyari einzuandtworten begehrt und er das Kriegsvolk davon underhalten will.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 74. No. 45.)

430.

Szatmár, 1600 január 22.

Ungnad Dávid császári biztos Bastának.

Eljárását helyteleníti. Vegyes hadi hirek.

Értesülvén, hogy des Herrn Meinung sei die wallachischen Haubtleut, so fürs Volk hierumb werben, gefänglich einzuziehen, *helytelenítem eljárását, a nélkül,*

hogy ezzel dolgaiba avatkoznám, de ha Carlo Magnot, der heut zu Weissenburg ankhumbt, *levélben megkéri, hogy szándékától a vajdát eltérítse,* dann wird der Herr vernünftig zue thuen wissen. — *Huszár Péter fia [István], Báthory [István] és Nyári [Pál] Bocskaynál van Szentjobbon. Székely [Mihály] öt nap óta ágybanfekvő beteg. — Rákóczyt kiméltesse, mert ismét 100.000 tallér Vertröstung-ot adott hadi czélokra. — Igaz-e, hogy Katonai Mihálynak fejét vették?*

(**Hurmuzaki: Documente XII. k. 639—640. l.**)

431.

Beregszász, 1600 január 23.

Basta Kassa város tanácsának.

A kocsisokat és lovakat még mindig nem nélkülözheti és bocsáthatja haza.

Quae nobis prudentes et circumspectae Do^{nes} V^{rae} de dimissione aurigarum scripserint, et per nuncios eorum significari curaverint, ea sat copiose intelleximus. Nobis nihil sane gratius foret, quam prudentium et circumspectarum Do^{num} vestrarum iustae petitioni favere posse; sed cum tanta penuria sit iumentorum, ut a comitatibus pro vectura tormentorum et rei munitionariae hactenus nulla potuerimus habere, alterum est, quod vigente hoc disturbio, ac copiis Suae M^{tis} extra solitam stationem existentibus, munitione omnino carere non possumus, necessario aurigas istos, quos prae manibus habemus, siquidem frequentius de loco in locum commigrare soleamus, retinere oportet; ea tamen lege et conditione, ut sumptus quos ultra debitum in aurigas hoc anno Do^{nes} V^{rae} erogaverint, in proxima expeditione illos defalcari eisdem permittemus, et tanto minus tunc, quanto nunc plus prudentes et circumspectae Do^{nes} V^{rae} exponere debebunt. Nihilominus autem nobis curae erit, ut quanto ocius fieri poterit in locum istorum alii procurentur, quemadmodum nunc denuo aliquos comitatus de suppeditandis eiusmodi currubus et aurigis requisivimus. Interea autem

ut aurigis istis soliti ipsorum sumptus per Do^{nes} V^{ras} suppeditentur, ne ob inopiam rerum deficiant, easdem amice petimus; etc.

Datum in oppido Beregzaz, 23. die Januarii. Anno 1600.

Hátlapján: Praesentatae 28. Januarii. Anno 1600.

(Eredeti, Kassa város levéltára 4904. sz.)

432.

Szatmár, 1600 januárius 23.

Ungnad Dávid császári biztos Bastának.

Újabb panaszok Basta katonáira. Hadi hirek.

Rákóczy még mindig panaszkodik a hadak miatt és eltávolításukat sürgeti, a mi megtehető, mert Huszt nunmehr mit Teutschen wol versichert ist *s a lengyelektől sem kell immár tartani. — A katonaszedés ügyében magam is írtam Carlo Magnonak s a jó szó remélem használni fog,* denn Ihr Mt. wöllen durchaus nicht, dass der Mihal offendirt werde. — *Minthogy Nyári engedélyt kapott* hinaus zum ungerischen Landtag zu reisen,[1] *az Istenre kérem* der Herr versicher' Wardein nach aller Notturft, *nehogy baja essék.*

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 643. l.)

433.

Bécs, 1600 januárius 23.

Mátyás főherczeg Bastának.

Herrn Basta betreff besserer Besetzung der Festung Gross Wardein.

(Kivonat, a bécsi Kpü. ltár Oestr. Gedenkbücher 529. k. 49'.)

---

[1] Ezt januárius 25-ikére hívták össze Pozsonyba, de érdemleges gyüléseit csak márczius havában tartotta.

434.

Beregszász, 1600 január 29.

Basta Spinelli Fülöp érsek, prágai nuntiusnak.

Ungnad rágalmazása. Mihály vajda gyanús magatartása.

Ultimamente, quando scrissi a V. S. Illma; le accennai d'una falsa imputatione, inventata da quel huomo da bene dil Ungnad, il quale (vedendo sì com' egli s' havea creduto) va cercando la colpa addosso al Valacco, e nega haver mai scritto tal cosa a niuno, e pur io so il contrario; ma di questo a suo tempo ne parlaremo. Ho scritto a Sua A. Ser^{ma},[1] et al Dr Pezzen, et al Barvitio, che quando Sua Maestà non resti sodisfatto di me, ch'io son prontissimo per constituirmi prigione dovunque mi sarà ordinato; ma voglio anco credere non sarà bisogno. Darò voluntieri questa sodisfattione a Sua Maestà et al Mondo, perchè, se bene son nato povero gentilhuomo, non ho però l'animo tanto basso, ch' havessi voluto commettere una tanta scelleragine, et denigrare le mie passate attioni. Ma quello che più mi ha travagliato in questo negotio è stato il considerare, che se io fussi morto nell' infirmità che feci, correva rischio che mi dovesse restar adosso, a me et a' miei figliuoli questa falsa imputatione. Ma Dio benedetto ha ordinato altrimenti, e spero favorirà la innocenza.

Nel resto delle cose di qua non saprei che dire, se non che le cose passano all' ordinario; e se bene dalla Corte, et anco da Vienna vien scritto, che le cose tra Sua Maestà et il Valacco siano per accommodarsi, tuttavia io veggo che costui fa gran leva di gente, e si prepara più tosto per la guerra che per la pace; et io tra tanto vo con queste genti vagando per questi confini con poco gusto di questi Ungari; ma la necessità non ha lege. So non occorre ch' io raccordi a V. S. Illma il negotio di

[1] Értendő Mátyás főherczeg.

mio figliuolo, confidato nella sua solita amorevolezza; resta solo che lei mi comandi; etc.

Di Beregsas, 29 Genuaro 1600.

Külczíme: All' Illmo et Rev^{mo} Signor mio colendissimo, Monsignor il nuntio apostolico in Praga.

(Eredeti, római vat. Borghese-levéltár III. 87. c. kötete.)

435.

Beregszász, 1600 január 29.

Basta Ungnad Dávid császári biztosnak.

Huszár Péter fiának ügye. Mihály vajda kivánsága.

Des Huszár Péter Suhn belangent, *írtam Nyárinak, hogy* unter gueter Verwahrung *küldje Szatmárra, hogy kihallgathassák; habár* bin auch wol sunst der Meinung, des Bochkai Schreiben soll nicht allzuviel Glauben zuegestellt werden. *Uraságod egyéb intézkedéseit helyeslem s most még csak arról értesítem,* dass mir der Vaivoda diese Tag gar freundtlich zuegeschriben und ersuecht, ich wollt ihme die Spanschaft *Solnok mediocris* cediern; *a mire azt feleltem, hogy azt ő Felsége engedélye nélkül nem tehetem.*

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 654/5. l.)

436.

Beregszász, 1600 január 29.

Basta Bártfa város tanácsának.

Kocsijaikat még nem küldheti haza.

Thue ich Euch zue wissen, dass mir Euer Schreiben vom 18 dits[1] eben recht zuekhumben und hab mich etlicher darin vermeldten Anzug gleichwol zu erindern, wie auch nit underlassen, denen Spanschaften umb ander' Zugvieh zu der Artholerei mehrmals zu schreiben und angehalten; befinde aber dass sie bishero noch nichts dargeleistet, erwarts noch täglich. Wofern sie aber je nichts schicken,

---

[1] Ld. 428. sz. a. jelezve.

wüsst ich ohne und ausser dieses Mittls Eure Wägenleut und Ross nicht abzulassen. Wöllet Euch derowegen unbeschwört und umbsovielmehr gedulden, dass ich diese meines Lusts halben nit gebrauche, und die lieber zu Haus wünschen möchte, sie ohne Geld auch also nit verlassen und dahin endtgegen vergwisst sein wöllet, was Ihr ditsfalls über die Schuldigkeit ausgeben werdet, es auch an der künftigen Gebürnus abgehen und guetgemacht werden solle ; etc.

Beregsas, 29. Januar. Anno 600.

(Eredeti, Bártfa város levéltára.)

437.

[Beregszász, 1600 január 29.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Várad új őrsége. Mihály vajda követelése.

Basta rät nit das Volk derzeit abziehen zu lassen, habe anstatt des Pezischen Fähndls ein anderes in Wardein gelegt und ihme eine Instruction gefertigt, der Wallach begehr die Spanschaft Solnok mediocris, des Rákóczi Underthanen Ungebühr, des Peter Hussarn Sohn, Pezzisch Regiment, Proviant, Taggeld auf die neuen Hussarn und des Rittmeisters Dückers Beschwörung betreffend.

(Febr. 12. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 204. k. 96. No 28.)

438.

Bécs, 1600 január 29.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta Antwort betreff Ragotzisch Gelt, Oberhungerischer Landtleut Beschwehr wider das Kriegsvolk, den Nyári, Cesare Porta, Thomas Gemdi, Michael Waida Werbung und des Tarnowski Reis zum Wallachen betreffend.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 74'. No. 77.)

439.

[Beregszász], 1600 január 31.

Basta [Lichtenstein Károly udvari tanácsosnak.]

Ismeretes, hogy Ungnad, dando troppa fede alle parole del Valacco, *mily rágalmakat terjesztett felőlem, de most, hogy a vajda raguzai emberét*[1] *az udvarba küldte,* Ungnad sendosi chiarito della verità, tenta di accordarsi con me, *hanem én nem hallgatok reá.* — Nel campo non esservi modo di pagar li soldati, mi fa stare con molto travaglio.[2]

(Kivonata Hurmuzaki: Documente III/2. k. 344. l.)

440.

Bécs, 1600 február 5.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta solle bei allen Span und Vicespanen fleissig inquirirn, welche Herren und vom Adel Anno 96, 98 und 99 wider die Constitutiones sowol in Schückung des Volks, Erlegung der Dica, Aufbot und anderm peccirt, und ehist berichten.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 75. No. 9.)

441.

Bécs, 1600 február 5.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta betreff Abstellung der Eingriff und Verordnungen so Faigel Proviandt-verwalter in Oberhungern beschehen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 75. No. 16.)

---

[1] Basta e leveléről Duodo prágai velenczei követ azt írván, hogy »è scritta quì a persona molto principale«, ez, azt hisszük, Lichtenstein tanácsos, kivel Basta leginkább érintkezett.

[2] Ez Giovanni Marino Raguseo, a ki ekkoriban ment fel a császári udvarba, de visszatérő útjában megbetegedvén, április elején Nagyszombatban meghalt; április 24-iki tudósításból, Hurmuzaki: Documente III/2. k. 350. l.

442.

[Beregszász, 1600 február 8.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta commendirt Ulrichen Teller zum Teutschen Haubt-, und Oberleutnandt gen Wardein.

(Febr. 19. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 204. k. 96. No 42.)

443.

Bécs, 1600 február 8.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta Erinderung, was des Waida Mihäl Gesandten oder Diener, da es sich bei ihme wegen der hineingeschückten Munition anmelden würden, andtworten solle.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 75' No 21.)

444.

Csenger, 1600 február 12.

Basta Névtelennek.

Mihály havasalföldi vajda kétszinűsége. Basta elleni alattomos eljárása. A helyzet reménytelen gyengesége a török veszélylyel szemben.

La lettera di V. S. di 17 Gennaro,[1] mi capitò sino tre giorni in questi confini di Transilvania,[2] dove tuttavia mi trovo volteggiando, mentre che dalla Corte venghi qualche risolutione sopra le pretensioni del Valacco, il quale alla libera pretende restar con quella provisione; ma da qualche giorno in qua pare che si sia alquanto radolcito, lasciandosi intendere di volerne uscire, purchè venghi per successore in essa alcun principe del sangue.

---

[1] Nincs meg s nem is jelezhetjük illető helyén, mivel azt sem vehetjük ki, honnan írták.

[2] Ekkor, február 9-ikén még Beregszászon volt, illetőleg aznap indulhatott errefelé.

Ma io dubito che egli in questo non proceda sinceramente, et che tra tanto tratti col Turco o con altri nemici della Casa d' Austria; ma di questo in breve ci chiariremo: et io fra tanto ho ridotto all' obedienza di Sua Maestà il castello di Hust, piazza importante, con doi altri, che se bene non sono di tanta importanza, sono però necessarii per tenere in brida la Transilvania. Ma non ho potuto fuggire l' invidia et malignità d' alcuni, i quali hanno sparso nove, che io havessi havuto corrispondenza col S^r cardinale Bathori, et che con danari m' havesse corrotto, acciò dissuadessi l' imperatore a non muoversi contro di lui, et che anco per questo interesse non mi sia mosso più presto contra [esso] cardinale; et poichè V. S. è informata dell' uno, et dell' altro di questi negotii, non starò a far altro discorso; solo dirò havere scritto a Sua Maestà, a Sua Altezza, et a tutti gli ambasciatori con offerta di volermi costituire insieme con tutti i miei seguaci per purgarmi d' una tanta calunnia, et ne sto aspettando risposta, et insieme che mi sia fatta giustitia, se io sarò truovato innocente, come in effetto sono. L'intentione si sa essere stata del Valacco, il quale si è servito per istrumento di alcuni heretici, che volentieri non mi veggono in queste parti; et questi sono stati quelli che han publicato questo. Ma io farò restare et essi et il Valacco per bugiardi et infami.

Quanto poi a quello che V. S. mi scrive havere inteso dal Sr Don Alessandro,[3] io non ne so cosa alcuna; starò alla mira, et mi risolverò secondo i partiti che mi saranno proposti, perchè insomma in queste parti non voglio più lungamente fermarmi, sì per questo, come per le poche provisioni che mi vengono mandate; et dubito che se il Turco voltasse in qua, che io sarei forzato abbandonar la provincia, poichè, com' ella sa, non vi sono nè fortezze, nè genti, nè meno la volontà dei popoli.

La lettera che V. S. scrive havermi mandata dal

[3] Ki lehet ez? Ezidőben Comuleo Sándor apátot szokták rövidesen így idézni, de vele Basta nem állott semmi összeköttetésben.

campo inferiore, sì l' ho vista, et è stato bene ch' in essa V. S. non m' habbi scritto del disordine seguito, che per altra via poi ho inteso benissimo il tutto. Ma chi così vuole, così habbia. Iddio conservi V. S. come desidera.

Al sicuro ho risoluto andarmene.

Di Chinger, li 12 Febraro 1600.

(Egykorú más. a római Vallicelliana-könyvtár N. 16. kötete 242. l.)

445.

Csenger, 1600 február 14.

Basta Mátyás főherczegnek.

Hűségébe ajánlja somlyai Báthory Istvánt.

Havendo Stefano Bathori resoluto di venir a comparer inanzi a V. A. Ser^ma^ per conto delle sue pretensioni, *kérésére örömest ajánlom Fönséged kegyeibe, hadd érezze,* non esser ricorso invano alla clemenza di Sua Maestà imperiale.

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 705. l.)

446.

[Csenger, 1600 február közepe.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Extract aus Herrn Georg Basta's Schreiben, dass sich der Obrist Petz das Prot, so seine Soldaten aus der Proviandt empfangen, nach der gemachten Tax zu bezahlen verwidere, und dass destwegen die Notturft verordnet werden wollte, betreffend.

(Febr. 20. kiv. a bécsi Kpü. ltár Oestr. Gedenkbücher 529. k. 138.)

447.

Bécs, 1600 február 19.

Mátyás főherczeg Bastának.

Eidem [Basta] Antwort auf sein Schreiben vom 8. dies, Varia betreffend. — Idem solle den Teller zum Obristen-

leutenandt zu Wardein einsetzen und mit voriger Underhaltung in Registern einbringen lassen.[1]

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 75' No. 54—55.)

448.

Bécs, 1600 február 23.

Mátyás főherczeg Bastának.

Abschrift Ihrer Dt. des Erzherzog Mathiasens Schreiben de dato 23. Februarii nächsthin betreff mit ehistens mehr Geldt in Ober-Hungarn zu befürdern.

Man wirdt wieder in Schlesien schreiben.

(Kivonat, a bécsi Kpü. ltár Oestr. Gedenkbücher 531. k. 67.)

449.

Debreczen, 1600 február 27.

Basta, Ungnad Dávid és Székely Mihály biztosoknak.

Minthogy magam nem mehettem Szatmárra, per esaminar il figliuolo di Pietro Huszár, vi mandai per questo officio il mustermaistro, *de jelentéséből azt látom, hogy nincs semmi lényegesebb vétke.*

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 737. l.)

450.

Mergentheim, 1600 február 29.

Miksa főherczeg Bastának.

Rágalmazóival szemben biztosítja bizalmáról.

Quod ex tuis literis, 10. Januarii ex Szöllős emanatis,[1] idem antea quoque ab aliis, quamvis obscure cognovimus, te a nonnullis alicuius cointelligentiae cum cardinale Bathoreo sublato insimulari; verum uti nobis animi

---

[1] Ezt egyidejűleg külön rendeletben adták tudtára.

[1] Ld. 415. sz. a. kivonatban.

tui integritas, morumque rectitudo hactenus perspecta fuere, adduci nequaquam potuimus, ut quidquam scrupuli aut suspitionis huius apud nos resideret . . . *tudjuk, hogy mindez csak rágalom, hiszen igaz az a mondás, hogy* nullam unquam egregiam virtutem invidiae insidiis caruisse, *s biztosítunk, hogy* nos tecum operam dabimus, ut et innocentia tua, et noster erga te animus cunctis palam fiat ; etc.

(Hurmuzaki : Documente XII. k. 737—738. l.)

451.

Tokaj, 1600 márczius 5.

Basta Kassa város tanácsának.

A kölcsönkapott kocsisok hazabocsátása.

Quamvis, praesentis disturbii ratione ita exigente, aurigas Dominationum vestrarum prudentium et circumspectarum diutius retinere necessarium fuisset, sed sedulis earundem requisitionibus favere ac expensis parcere volentes, eosdem ea conditione dimisimus, ut eos ad primam requisitionem nostram iterum D°. V^{rae} prudentes et circumspectae remittant. Quibus benevolentiae nostrae studio propensi sumus ; etc.

Datum in Tokai, 5. die Martii. Anno 1600.

Hátlapján : Lectae coram senatu Cassoviensi 7. Martii 1600.

(Eredeti, Kassa város levéltára 4905. sz.)

452.

[Tokaj, 1600 márczius eleje.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Extract aus Herrn Basta Schreiben wegen des Proviandtmeisters Beschwehr wider den Hof Richter und Schultheiss zu Tokaj.

(Ápr. 16. kiv. a bécsi Kpü. ltár Oestr. Gedenkbücher 529. k. 216'.)

453.

[Tokaj], 1600 márczius 7.

Basta Névtelennek.

Nem hallgathatom él, hogy Mihály vajdában nem bizom, mert minden cselekedete gyanús és úgylátszik odairányul, hogy a meghódított Erdélyt magának tartsa meg.

(Elveszett vagy lappang; idézve Szádeczky id. m. 500. l.)

454.

Bécs, 1600 márczius 9.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Herr Basta solle Cristoffen Fronmüller ablassen und taugliche Personen zu solchem Fendrich Platz gen Toggai fürschlagen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 76. No. 22.)

455.

Kassa, 1600 márczius 14.

Basta Farnese Ranuccio parmai herczegnek.

Eddigi működése. Gratulál házasodásához.

La longa infirmità havuta, insieme con le occupationi di Transilvania, mi han detenuto sin' hora di non haver fatto riverenza all' Altezza V. Ser[ma], sì come comporta il debito mio; sì che humilmente la supplico perdonarmi, et acettare questa mia buona voluntà per l' effetto.

Io, come ho detto, andai per assistere al Valacho, caso ne havesse havuto bisogno; ma ebbe egli la fortuna tanto prospera, che dopoi sprezzò i miei aiuti, e incominciò a trattar meco da fratello maggiore; et io sentendomi molto inferiore di forze, andai dissimulando il tutto, ma non lasciai d' apoderarmi di tre castelli, ciò è Belénös, Somlio, et Hust, sopra quei confini, dubitando sempre

della fede sua: e piaccia a Dio ch' io resti ingannato; ma dubito dil contrario, e potrìa essere che Sua Maestà si ricordasse del mio parere, che da principio le diedi sopra questo particulare; perchè insumma costui ha preso troppo affettione al paese, e se gli è dato troppo tempo, et al sicuro non uscirà di esso, se non per forza; ma in breve si dovrà sapere la resolutione di Sua M. Cesarea.

Ho poi con grandissimo mio contento inteso, che l' Altezza V. Ser^{ma} habbi preso moglie;[1] che Dio sia quello che le dia la felicità et contento, che io, come suo humilissimo servitore, le desidero; etc.

Di Cassovia, li 14 Marzo 1600.

(Eredeti, parmai állami levéltár, Carte Farnesiane.)

456.

[1600 márczius közepe.]

Paolo Giorgi Raguseo, Bastának.

Mihály vajda kétszinű cselekedetei és garázdálkodása.

Mihály havasalföldi vajda megfeledkezvén a bíborosnak tett s majd Gyulafejérvártt is [a rendek előtt] ismételt esküjéről, magának akarja megtartani Erdélyt, sőt egli ha in animo d' occupare le città di Sassoni, et anco di privar di vita e delle richezze tutti li principali, che a Sua Maestà aderiscono.[1] — *Katonái borzasztó garázdálkodást visznek*

[1] Ranuccio parmai herczeg 1599 deczember végén házasodott, nőül vevén Aldobrandini Margitot, Gian Francesco Aldobrandini principe di Rossano és neje: Olimpia Aldobrandini, duchessa di Carpinetto leányát, VIII. Kelemen pápa másodunokahúgát.

[1] A vajda üzelmeiről raguzai Giorgi Pál magát Rudolf császárt is figyelmeztette, még a télen, mindjárt kormányzása legelején (1599 november 16-án Gyulafejérvártt írt levelében) és a vajda udvarából éppen azért menekült, hogy szereplésével gyanussá ne váljék; levele Hurmuzaki: Documente III/1. k. 351. l.

végbe s a vajdát mindenki annyira utálja, hogy i cieli, la terra, con li altri elementi, esclamano contro di lui et delle sue infame operationi.

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 797. l.)

457.

Bécs, 1600 márczius 15.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta soll über des Rédei Anbringen betreff der Conferirung der durch den Kaza verledigten Haubtmannschaft über 50 Hussaren mit Gutachten berichten.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 76' No. 51.)

458.

Bécs, 1600 márczius [közepe].

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Válasz. Jelentését kérik hadügyekben.

Eidem [Basta] Antwort betreff der zweien Monatsoldt, so man theils Kriegsvolk abziehen, und die Spanschaften Saggmar, Ugocha und Bereg darvon consentirn sollte; item betreff Quartierung des Kriegsvolks Dücker und Lukhen Reiter, Huszar István Aussag, Dica-restanten, und Limitierung der Raion für einen hungerischen vom Adel betreffend. — Idem solle den Melchior Pató zu Cascha, Filek, Kálló oder Wardein undterbringen lassen. — Idem solle über des Lorántfi Begehren betreff Kundtschaftgelt, Besserung seiner Besoldung, Besatzung Gebühr und Munition nach Ónod mit Guetachten berichten.[1]

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 76' No. 55—57.)

---

[1] Helykimélésből három levélkivonatot egymás végében közlünk, minthogy egy és ugyanazon napról valók.

459.

Kassa, 1600 márczius 16.

Basta Kassa város tanácsának.

Küldjék a szükséges ácsokat.

Ich werde anjetzo durch Ihrer Mt. Zeugleutenandt alhier soviel berichtet, ob er Euch wol vor diesem, wegen alhero Füerderung zweier gueter Zimmerleit zu Notturft des alhierigen Zeugwesens zuegeschrieben, seie doch von allen Städten, ausser einigen, hierinnen weder Gehör noch Antwort, weniger dann die billiche Leistung erfolgt. Welches mir nicht allein fremdt füerkhumben, sonder auch umb der vorstehunden häufigen Arbeit und Vorbereitschaft währenden offenen Kriegs, mich dahin verursacht, dass ich Euch hierumben tragenden Ambts halber selbst zueschreiben bewegt worden, ernstlich begehr- und vermahnende, dass Ihr die, wie gehört, albereit erforderte Zimmerleit allhero ins kaiserliche Zeughaus ohn allen weitern Aufschub, ehistens gewisslichen stellen, und euch weiter nicht vermahnen, oder gemeinen Wesen dardurch etwas zu schaden gehen lassen sollet; etc.

Datum Caschau, den 16. Martii. Anno 1600.

(Eredeti, Kassa város levéltára 4906. sz.)

Megjegyzés. Egyidejüleg megküldte Lőcse (levéltára I. o. 77. csomagja 19. sz. a.) és Bártfa város tanácsának.

460.

Bécs, 1600 márczius 17.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Idem [Basta] soll über des episcopi Sirmiensis[1] *Anbringen betreff Besatzung oder Verlassung des Closters Lád mit Guetachten berichten.*

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 76' No. 65.)

[1] Szerémi püspök ekkoriban, 1598 óta Bratulich Simon volt.

461.

Bécs, 1600 márczius 18.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta solle drob sein, dass die Dücker und Luckischen Pferdt in Zips bleiben, ihnen ein Commissarie zuordnen, und allda der Abdankung halber Bescheidts erwarten lassen. Item betreff Pezzischen fünf Fändl und anderer Kriegsleut Quartierung.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 77. No. 73.)

462.

Prága, 1600 márczius 18.

Dr Pezzen Bertalan udvari tanácsos Bastának.

Értesítem, hogy a császár ő Felsége rendeletéből nemsokára indulok Erdélybe, az ottani ügyek rendbehozására. Pénzt is küldünk legközelebb, de addig is, míg megkapná, kérem vigyáztasson Husztra, Szabó Balázs kastélyára és Váradra s gondoskodjék őrségök élelmezéséről, nehogy az ellenség kezébe jussanak.

(Elveszett vagy lappang; Basta 472. sz. a. válaszából.)

463.

Kassa, 1600 márczius 19.

Basta Rudolf császárnak.

Mihály havasalföldi vajda gyanús magatartása. Kellemetlenkedése Bastával.

Dall' apportatore di questa intenderà la Maestà Vra ciò ch' è passato in Transilvania circa all' haver il vaivoda acettato il stendardo dil Turco: dil che non ho mai dubitato, visto i varii artificii ch' egli ha usato per avanzar tempo, et in particolare, per render sospetto, non ha lasciato di tentar tutte le vie, sì come la Maestà Vra debbe haver intento; et hora, per coprire la sua perfidia, dice ch' io non arrivai a tempo a dargli soccorso, sì come si era condutto;[1] ma non dice già esser proceduto

[1] Idegenszerű, *convenuto* vagy *concluso* helyett.

da lui detto mancamento, in non havermi voluto avisare quando fusse stato in ordine, sì come era stato concluso con il Stoika [2] alli 2 d' Agosto in questa città, presente il mustermaestro et pagatore: e di detto contratto la Maestà V^ra^ n' hebbe copia.

Mi vien anco refferto ch' egli dice, che s' io fussi intratenuto con le genti di mia carrica, ch' egli si sarìa ritirato; la qual scusa, quanto sia debole, la Maestà V^ra^, come prudentissima, lo può facilmente giudicare. Due furno le ragioni, che mi mossero a non intrare quando arrivai a quei confini: l' una, perchè non havevo oltre 3 mila huomini, o poco più, et l' altra, per non dargli occasione di pigliare il pretesto, che hora ha preso; e si bene non intrai, mandai il Forgach a offerirgli l' obedienza, dicendo haver tal ordine da V^ra^ Maestà, perchè così mi pareva convenirsi; et egli, insuperbito da questo, mi mandò a dire, ch' io mi ritirassi, con altre impertinenze, da dove incominciorno i disgusti. In summa non si trovarà ch' egli in scritto, nè in parola, m' habbi mai ricercato aiuto; e poichè la cosa è fatta, resta solo che la Maestà V^ra^ pigli la resolutione, che le parerà più conveniente al suo imperial servitio, e sia quanto prima. Il mio parere sopra questo particolare lo scrissi dui giorni fa a Sua A. Ser^ma^ [3] et supplicai ne desse parte alla Maestà V^ra^, sì come non dubito havrà fatto; etc.

Di Cassovia, li 19 di Marzo 1600.

(Eredeti, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

464.

Bécs, 1600 márczius 19.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] betreff Berichte ob der Rédey zu dem Obristenbefelchs auf Filek zu befürdern, soll auch andere taugliche darzue fürschlagen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 77. No. 82.)

---

[2] Havasalföldi bojér, Mihály vajda követe.

[3] Mátyás főherczeg értendő, de ez emlékirata ismeretlen.

465.

Kassa, 1600 márczius 20.

Basta Mátyás főherczegnek.

Mihály vajda magának akarja megtartani Erdélyt s csakis fegyveres erővel lehetne ellensúlyozni.

Kötelességszerüen folyton azon gondolkozván, in che modo si potrìa raffrenare l' insolenza dil Valacho, *azt ajánlom, hogy ő Felsége követet küldvén hozzája, egyúttal jó számú sereget is adjon mellé, a mi tán megfékezné a vajdát cselekedeteiben, mert különben* per via di dolcezza, non si cavarà mai buon construtto da questi barbari, *s e hadakkal egyszersmind megmentenők Erdélyt s talán Szolnok ellen is elég volna, ha legalább összeszedhetnénk* 10 mila fanti e 3 mila cavalli *ostromára. Ezért értésére adtam Kornisnak is,* che tenghi in speranza quelli che desiderano la libertà, et che gl' assicuri che Sua Maestà non ha mai imposto a esso Valacho, che usi alcuna crudeltà, sì come egli ha fatto credere a molti di loro. *Érdekes megfigyelni egyúttal a vajda mesterkedését,* che, quante persone vengono da là mandate da Sua Maestà, ritornino fuori ingannati, volendo persuadere al mondo ch' esso Valacho sia buon servitore di Sua Maestà; non s' accorgendo essi che, quanto egli fa, tende solamente a guadagnare tempo et per stabilirsi nella provincia; *nagy kárára e tartománynak.*

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 794/5. lapján; hibásan Rudolf császárhoz intézettnek írva.)

466.

Kassa, 1600 márczius 20.

Hueber Ambrus postamester Bastának.

Támogatását kéri, hogy a Szepesi kamarától megkaphassa hátralékos fizetését.

Und werden sich Euer Gnaden Zweifels ohne wol zu erinnern haben, wasmassen mir von Ihr F. Dt. Erz-

herzogen Maximilian ein Geschäftel wegen einer extraordinari Feldposten gnädigist ertheilt, dass mir von der allhieigen Zipserischen Cammer das Deputat darauf erfolgt solle werden; auch soliche meine monatliche Besoldung eher nicht, als nach dem Feldzug abkündt solle werden. Dermalen dann mir die Herren Cammerräth ernannte Feldbezahlung länger nicht, als bis den letzten Decembris Anno 99-isten entricht und bezahlt worden, und also mir noch vom ersten Januarii bis auf den 12. Martii solliches zu entrichten schuldig sein, sich auch mit Richtigmachung meines Ausstandtshalber nichtes bewilligen wollen, hab ich gleich dazumalen (weilen mir kein Bezahlung erfolgen wellen) meine Ross sambt dem Gesindel von Euer Gnaden abfordern wellen. Ist mir endlichen der Bescheid von Euer Gnaden durch Herrn Secretari . . .[1] erfolgt, ich mich ein Zeit lang bis zu Euer Gnaden glücklicher Anheimkunft gedulden solle, als dann wollen Euer Gnaden bei der allhieigen Cammer Verordnung thun, damit mir mein völliger Ausstandt möchte entricht und bezahlt werden. Gelangt derowegen hiemit an Euer Gnaden mein unterthäniges Anlangen und Pitten, Euer Gnaden geruehen oftgemelter Cammer Anordnung zu thun, damit einist sollicher Rest mir möchte entricht und bezahlt werden, und ich auch mein Gesindel, so sich zue sollicher Feldpost haben gebrauchen lassen, vergnügen möge etc.

Caschau, den 20. Martii. Anno 1600-isten.

(Eredeti, Szepesi kamarai ltár, Repraesentationes fasc. 36. O. l.

467.

Bécs, 1600 márczius 20.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] betreff Bericht wegen deren durch den Petrum de Rewa begehrten Restitution etlicher Gueter, so den Pupillen seinen Mannen gehörig.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 77. No. 87.)

---

[1] Neve olvashatatlan.

468.

Bécs, 1600 márczius 21.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Báthory Istvánról és egyéb ügyekről.

Herrn Basta Erinderng, dass der Bathori István mit sein Underthanen und Personen in Ihrer Maiestät Schutz genomben worden, solle also drob halten. — Idem betreff Abhelfung der Strittigkeiten zwischen Emerico Gadozzi, und des Otten hindterlassenen Wittib. — Idem solle dem Melchior Pathó in seinen Sachen zu Recht verholfen sein.[1]

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 77. No. 93, 97, 99.)

469.

Kassa, 1600 márczius 22.

Basta Miksa főherczegnek.

Válasz. Ajánlja magát a Mihály vajda elleni fegyveres fellépésre.

La lettera di V. A. Ser^{ma} dell' ultimo di Febraio [1] ricevei quì in Cassovia, e della gratia et favori, che V. Altezza mi fa in ogni occorenza, ne havrò perpetua memoria, per poterle fare humilissimo servitio, sempre ch' ella si degnarà comandarmi; supplicandola in tutta sommissione volermi continuarne nella gratia sua, come suo fidelissimo servitore. *Küldök néhány Erdélyből kapott tudósítást Mihály vajda tetteiről,* e mi dispiace sin' al-l' anima esser stato indovino *személyét illetőleg. De azért még nem késő s ha ő Felsége átengedi nekem* solamente la cavalleria et infanteria vallona et francese, 2000 Haiduchi dil Sr Pálffi et altretanti che se levassero in questa provincia, con le genti che mi trovo, che sariano in tutto

[1] Mindhárom kelte azonos lévén, helykimélésből együtt közöljük őket.

7000 fanti, et circa 3000 cavalli, con i quali sperarei nella bontà d' Iddio castigare l'ingratitudine di questo barbaro; e tanto voluntieri lo farei, quanto sperarei vendicarme della offesa ch' egli ha cercato di farme nell' honore; sendo veramente egli stato l' inventore di tanta sceleraggine, se bene si è servito d' alcun altro mal inclinato per tromba. *Várom ő Felsége határozatát ez ajánlatomról, de jó volna egyúttal megvizsgálni az Erdélybe küldött császári biztosok eljárását, mert* forse si troverebbe la caggione perchè essi dicono bene dil Valacho; etc.

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 798. l.)

470.

Kassa, 1600 márczius 22.

Basta a Szepesi kamarának.

Fizesse meg Hueber Ambrus kassai postamester három havi hátralékát.

Sie werden aus dem Einschluss auch weitläufiger zu ersehen haben, wasmassen Ihrer Kais. Mt. Postmeister allhie, Ambrosii Hueber im jenigen beschwehrt, dass ihme sein extraordinari Feldtpostamtsbesoldung von dero Cammer länger nicht als auf ultimam Decembris anni 99. jüngsthin passirt und ausgezahlt werden wollte; so doch wissentlich man erst auf zwelften jetzlaufendes Monats Martii aus dem Feldt und zu Haus gelangt ist.[1] Wann dann solche seine des Huebers Praetensionen an ihme selbst billich und wissentlich, zwar auch nichts neues durch ihne allda gesuecht, sondern wie fürkumbt, von Ihrer F. Dt. Erzherzogen Maximiliano hierumben vorhin lautere Verordnung beschehen, hat demnach Herr angesetzter Feldobrister ihme Hueber nicht allein diese Kundschaft, dass er die ganze Zeit über zu Feld in verschienen Zug seine Leut und Ross zum Gnügen gehalten

[1] Ld. 466. sz. a. kivonatosan.

und sein Dienst versehen, ertheilen, sondern auch sie die Cammer hiemit ersuechen und Amtshalben begehren sollen, sie wollen ihne Hueber, seines Ausstands nunmehr unbedenklich contentiren lassen.

Actum Caschau, den 22. Tag Martii. Anno 1600.

Hátlapján kamarai kézzel: 23. Martii anno 1600. Magnificus dominus Georgius Basta in extensione solutionis quinque equorum extraordinariorum per Ambrosium Hueber in expeditione bellica intertentorum.

(Eredeti, Szepesi kamarai ltár, Repraesentationes fasc. 36. O. 1.)

471.

Kassa, 1600 márczius 29.

Basta a Szepesi kamarának.

A mi segítséget Várad megerősítésére a szabad királyi városoktól kapott, annak összegét kéri, számítsák be évi adójukba.

Quamvis cognitum nobis sit in negotio taxae liberarum civitatum diversa Ser^{tis} Suae [1] mandata ad istam Suae M^{tis} Cameram Scepusiensem allata esse, nihilominus summa rei necessitate ita exigente, postquam praescriptae liberae civitates ad requisitionem et assecurationem nostram certo numero centenarios [2] pulveris tormentarii ad usum et necessitatem praesidii Suae M^{tis} Varadiensis propriis eorum sumptibus (quos ex taxa eis defalcari polliciti sumus) nuper devexerint, ne quid in publicis rebus deinceps desiderari possit, Do. V^{ras} Generosas et egregias nomine Suae M^{tis} requirimus, nostro vero amice petimus, velint memoratas expensas civitatibus ipsis ex taxa eorum defalcari permittere; quod nos apud Ser^{tem} Suam literis nostris rectificaturi sumus etc.

Datum Cassoviae, 29. die Martii. Anno 1600.

(Eredeti, Szepesi kamarai ltár, Repraesentationes fasc. 36. O. 1.)

---

[1] Értendő mindig Mátyás főherczeg.

[2] A német Centner (mázsa) mintájára csinált szó.

472.

Kassa, 1600 márczius 29.

Basta dr. Pezzen Bertalan császári tanácsosnak.

Huszt és Várad helyzete, élelmezése.

La di V. S. Illma, de 18 di questo;[1] mi capitò hieri sera, *s rögtön üzentem Szabó Balázsnak, hogy jöjjön;* et arrivato che sarà, procurarò con debiti modi che renuntii il castello, *a mely, úgy tudom, két hónapig tarthatja magát; de azért a Szepesi kamara által 400 köböl lisztet küldettem. Nyárinak is írtam az élelmezés végett,* se bene Varadino non ha bisogno di niente, almeno per tre mesi, *csak pénzre és katonára. — Bővebbet szóval, jövetelekor.*

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 811. l.)

473.

Kassa, 1600 április 3.

Basta Duodo Péter prágai velenczei követnek.

Mihály havasalföldi vajda gyanús magatartása.

Quanto alle cose di qua, non saprei altro che dire a V. S. Illma se non, che gli andamenti del Valacho sono diversi, et si va accomodando al tempo che corre; et dubito, che se Sua Maestà non si risolve di parlar seco con l' arme in mano, che perderemo quella provincia.

(Ered. más. a bécsi állami ltár, Dispacci 30. k. 43. l.)

474.

[Kassa, 1600 április eleje.]

Basta Rudolf császárhoz, a vértes és lándzsás hadakról.

Melyik a két fegyver közül jobb? Előnyeik és hátrányaik. A magyar viszonyoknak leginkább az felelne meg, ha a paraszthadaknak a lándzsa (kopja) helyett pisztolyt adnának és egyesülvén a nemesség könnyű lovasságával és lovas puskásaival kitünő sikert érnének el.

Discorso delle corazze e lanze dell' Illustrissimo Signor Zorzi Basta, generale nell' Ongheria per Sua Maestà Cesarea.

Per l' introduttione delle corazze de Francia, dove s' è lasciato in tutto l' uso delle lanze, essendosi venuto

[1] Ld. kivonatosan jelezve 462. sz. a.

in discorso qual' delle dua sia megliore arma, ho volsuto dire anch'io il parere mio brevemente, et dimostrar l' uso et l' effetto dell' una et dell' altra, per quello che la longa esperienza m' ha mostrato.

S' è visto per molte prove, che non ha sempre la vittoria colui, che avanza di forze l' inimico, et lo pareggia di virtù, d' ardire et di fortuna; ma la ottiene anco ben spesso, chi ha la soldatesca ben disposta, et accomodata alla qualità del tempo et del sito: et perchè non è hora mia intentione di trattare del resto, ch' è necessario in una battaglia, entrarò solo a ragionare di quanto ch' io sento delle corazze et delle lanze, et direrò liberamente il parer mio.

La lanza è arma propria per aprire et desordinare un squadrone, et perciò molto necessaria, non potendosi senza [esser] tal effetto conseguire la vittoria; et ha bisogno di quattro cose. *Prima,* che il terreno sia duro, piano et atto alla carriera, perchè bisogna che investa con velocità e con impeto; *secondo,* che il cavallo sia di tutta perfettione; *terzo,* che l' huomo sia molto essercitato, e sappia ben maneggiare la lanza, a che non è atto ogn' huomo; *quarto,* non suole esser disposta in squadrone grosso, perchè, come si sa, non possono ferire se non le prime et le seconde file; et nel serrare, con quella velocità che si richiede alla lanza, sarebbe forza per la diversità delle carrie[re] che fusse di poco effetto, perchè impedendosi l' uno all' altro, non possono andar uniti, non potendosi mettere in carriera, se non li primi: gl' altri, o bisogna che vadino al trotto, o veramente che si mettino all' una o all' altra mano, per poter pigliare la carriera; e di tutte dua le maniere non può arrivare il squadrone unito, da dove si vede chiaramente il poco effetto che sia per fare; oltre che senz' altro quelli di meggio saranno forzati buttare le lanze in terra, non potendo in niun modo ferire con esso l' inimico; et quanto maggiore fosse lo squadrone, tanto sarebbe, senza dubio [maggiore] la confusione et il disordine; et meno si potranno più così facilmente riunire, rispetto alla violenza del moto col quale per incontrarsi

saranno da se sparsi. Ma per servirsene conviene che le lanze siano compartite in molti squadroncelli di vinticinque o trenta l' uno, non in ordinanza, nè meno in fila, come vogliono alcuni Francesi; perchè quanto sarà la fronte più larga, riuscirà assai più debile, et già che si concede che le due prime file feriscono, farà molto più effetto una cosa doppia che una semplice: ma debbono li cavalli così disposti in squadroncelli serrare unitamente in gruppi, che in tal modo veranno a fare maggiore impressione; nè si debbono mettere in carriera per investire, se non a circa sessanta passi [distanti] dall' inimico, tanto che i cavalli possino pigliare la debita fuga, nè quando s' arriva all' incontro siano di maniera strachi, che habbino perduto il vigore. Ecco adunque che la lanza non è buona in ogni luoco, nè in grossa troppa; et che volendo esquisitezza d' huomini et di cavalli, non si trovaranno facilmente in molta quantità; e sì come usata con le sudette circonstantie, la giudico molto buona et necessaria, così senza esse la reputo a fatto inutile.

La corazza, secondo l' ordine suo, non deve andar ad investire se non di trotto, et non usare già mai il galoppo, se non per dare la carica quando l' inimico è posto in fuga. Questa potrà combattrere in terreno molle, inuguale, et in ogni luogo; e sì come ogni cavallo mediocre riuscirà atto all' uso d' essa, et particolarmente de' Paesi Bassi, se bene per l' ordinario inutile per la lanza, per la tardezza et gravezza loro, così anco ogn' huomo essendo ben armato, come richiede la corazza, sarà o potrà con poco essercitio farsi atto adoperare queste arme... hor vanno queste corazze disposte in squadroncelli, ma uniti in grosso squadrone, et con corpo sodo; nè se possono disunire col moto loro, il quale non è mai (sì come s' è detto) maggiore che di trotto, et commesse per puochi passi; et se non vanno ben serrati ad incontrare l' inimico, il quale può essere ferito anco dalle ultime file, et quelle di meggio, se bene particolarmente non combattono, aggiutano non di meno la gravezza, et urto del squadrone mentre sta unito; et quando poi portarà il caso che combattino, sempre

si serviranno delle arme loro; nè mai gli saranno inutili, come quelle delle lanze, et quanto sarà più grosso il squadrone maggiore sarà la forza et effetto suo; le quali proprietà delle corazze non ricercando esquisitezza d' huomini, nè de cavalli, si possono più facilmente mettere insieme, ciò è farne leva. Onde fanno che la lanza venghi a restare inferiore, perchè le corazze oltra l' ordinanza soda ch' hanno, sono armate tanto bene d' arme difensive, che con la lanza non possono essere offese; onde la raggione naturale vuole, che i più forti portino via i più deboli: et perchè alcuni dicono che con la lanza si potrà ferire il cavallo, io lo trovo difficile, rispetto alla ordinanza stretta che tengono, non mostrando il cavallo altro che la fronte, la quale non si può se non dificilemente acertare. Non negarò già che circa cinquanta lanze non possono resistere ad altre tante corazze, et sbaragliarle, perchè in piccola troppa le lanze fanno maggior effetto, et senz' altro le apriranno; se bene hoggi dì non si vede, che la lanza passi un petto forte, come dicono essere avenuto ne' tempi passati, et all' incontro habbiano visto le pistole passarne molte. Hora sì come le lanze debbiano cedere alle corazze da sole a sole all' ingrosso, per le raggioni sudette, così le lanze secondate d' altre corazze, [ancorchè] in minor numero, saranno alle corazze sole superiori, come mi forzerò hora di provare.

Disposti che saranno molti squadroncelli di lanze, come habbiamo detto, di 25 o 30 lanze l' uno, cercheranno se sarà possibile di guadagnare il fianco alle corazze inimiche, et con la debita destrezza moveranno la carriera con velocità verso l' inimico, il quale è [im]possibile che non venghi disordinato in modo, che sopragiongendo le corazze le portino un grandissimo vantaggio. Et se occurrerà che non si possa guadagnare il fianco, li squadroncelli si metteranno sessanta passi inanti alle lor corazze con quella meglior forma, che conportarà il sito, et nell' istesso tempo che sereranno con la sudetta furia et risolutione contra l' inimico, [si moveranno anco le corazze con il loro trotto, et trovando disordinato l' inimico, come senza

dubio lo troveranno,] sono per fare l' istesso effetto che se [si] fusse l' inimico acomesso per il fianco, perchè in summa tutto è disordinare; et se mi sarà opposto che le corazze faranno altretanti squadroncelli, [per vietare che le lancie non possino fare il loro effetto, che pretendono, dico che se l' inimico farà altretanti squadroncelli,] le lanze dovranno di raggione haver maggior vantaggio in questi, che all' ingrosso, per le raggioni allegate di sopra; perchè li squadroncelli delle corazze saranno aperti et sbaragliati dalle lanze, et il [loro] squadrone resterà smembrato, et le corazze accompagnate dalle lanze haveranno questo vantaggio. Alcuno potrebbe opporre che la lanza va sempre accompagnata d' archibuggiero a cavallo; et se bene non mancano ragioni sufficienti per provare che gli archibuggieri a cavallo, come le lanze, non sono così atti a disordinare un grosso squadrone di corazze, come le lanze secondate dalle corazze, conforme a quanto s' è detto, tuttavia non è l' intento mio [per] adesso d' estendermi in discorso così generale, perchè bisognarebbe anco trattare delli moschetti, che sono molto più offensivi alle corazze, et consequentamente delle altre armi et circonstanze, bastandomi solo in questo luoco d' haver mostrato l' utilità delle corazze; delle quali, per le sudette ragioni son di parere, che Sua Maestà non ne debba in alcun modo lasciare di tenerne nella sua cavalleria, nella quale vorrei che delle quattro parti le dua fossero corazze e dell' altre dua una di lanze, e l' altra d' archibuggieri; già chè per vive ragioni la lanza si prova essere inutile in grossi squadroni, sì come anco sono inutilissimi gl' archibuggieri, per non poter anco essi far corpo essendo disarmati, oltre che in troppa i loro archibuggi sarebbono inutili. Adunque si vede chiaramente che gl' uni e gl' altri sariano come inutili in giorno di battaglia, perchè nelle battaglie bisognano corpi sostantiali [il giorno della battaglia,] et se in altri tempi le lanze hanno dato qualche vittoria, hanno combattuto contra altre lanze; ma se combatteranno contra corazze, al sicuro resteranno inferiori.

Et perchè il trattar hora di levar nova militia, sarebbe dificilissimo, sì come anco sarebbe il voler ridurre alcune compagnie di lanze in corazze, sono di parere che a gl' huomini d' arme del paese si levassero le lanze, et se gli dessero pistole; poichè si vede chiaramente essere mancata a loro gran parte della nobiltà, ch' altre volte soleva andar in esse, et che, per non essere bene intratenuti, non possono mantenere cavalli sufficienti per l' uso della lanza; et queste, facendone grossi squadroni con la nobiltà che si trova fra essi alla fronte, guarnite de squadroni della cavalleria leggiera et archibuggerìa a cavallo, sariano per fare grandissimo effetto, particularmente in Francia; et di questa maniera verebbe Sua Maestà a tenere nel suo esercito ogni sorte di cavalleria, senz' alterare la spesa.[1]

(Ered. más. a bécsi állami levéltár »Dispacci di Germania« 30. k. 30—42. l. és a római vatik. Barberini-kvtár 5362. k. 1—3 l.)

Megjegyzés. Basta e fontos hadi tanulmányát Piero Duodo prágai velenczei követ, 1600 április 17-iki jelentése e soraival küldte meg a velenczei dogénak: Ho havuto con queste di Cassovia un giuditio del Sr Basta intorno alle genti d' arme, et alle corazze; et ho stimato bene inviarlo con il debito della riverenza mia a V^{ra} Serenità, se per sorte, essendo in guarnigione al presente la cavalleria, ella stimasse che fosse suo servitio il farne sopra qualche risolutione.[2]

---

[1] A [zárójelben] közlött szavakat ez emlékirat római példányából vettük, melyben az utolsó bekezdés — részleteiben eltérően — ekként hangzik: Mi resta dire per contentione della causa, che se a' debiti tempi non se le dà il riposo delle guarnigioni, è impossibile che si possa mantenere, et fare il servitio che da essa si pretende, come ha dimostrato l'esperienza delli anni passati in Francia, dove essendo stata la cavalleria ordinariamente in campagna, non ostante le grosse spese, che si sono fatte ogni anno in rimetterla in poco spatio di tempo, si è distrutta sempre in maniera, che non è stata di quel servitio, nè in quel credito, che si conveniva.

[2] Basta e tanulmánya megjelent kivonatosan a halála után kiadott »Il governo della cavalleria leggiera« cz. műve végén.

475.

[Kassa, 1600 április eleje.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Georg Basta intercedirt für Stefan Buday, dass ihme das Dreissigistambt Döbriz verwilligt werden wollt.

(Ápr. 15. kiv. a bécsi Kpü. ltár Oestr. Gedenkbücher 529. k. 277'.)

476.

Bécs, 1600 április 5.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Válasz tisztjei és a várak élelmezése ügyében.

Herrn Basta Antwort auf sechs seiner Schreiben betreff Oberhungarischen Kriegsvolk Not, Petzischen Fähndl Austheilung, Obristen und Haubtleuten in ihren Quartieren erhalten oder treffen, Erhebung des Castells durch den Feindt, Proviandtirung Hust und Wardein, Paurobat, Nyari Erlaubnis; Tellers Besoldung, Bathori Schwachheit, Hansen Spaiser, Carlen von Lindegg, Dücker und Lukhische Pferdt und den jungen Káthai betreffend.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 78. No. 18.)

477.

Bécs, 1600 április 8.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Idem [Basta] solle den Huszár István wohlverwahrten gen Cascha bringen lassen und allda ferners Bescheidts erwarten.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 78. No. 31.)

478.

Kassa, 1600 április 11.

Basta Bártfa város tanácsának.

Fogják össze s küldjék kezéhez az arrafelé csavargó szabad legényeket, kik magukat katonáknak kiadva, zsarolják a népet.

Mir khumbt anjetzo glaubwirdig für, als sollen sich umb und bei derselben Stadt allerlei verdächtige,

ledige, umbschreiffende Personen aufhalten, welche, ob sie wol in keiner Besoldung, jedoch undtern Schein, als wären's Kriegsleut, am Landt hin und wieder merklichen Schaden thuen, dem armen Mann das seinig mit Gwalt hinweg nemben und allerlei Muetwill und Bedrangnuss an ihnen treiben. So befelch ich euch in Namen Ihrer Kais. Mts, auch von tragenden Ambtswegen hiemit ernstlich, das Ihr in eurem ganzen Gebiet und Gerichtszwang forthin guet Achtung darauf geben, Erkundigung einziehen lassen, und mir dergleichen schädliche unbesoldte Personen, die ihres Thuens und Wandls keine genuegsambe Auskunft geben khunden, gestrax wolverwahrlich hieher zueschicken sollet, auf dass gegen denen zu Beschützung der Frommen gebührliche Einsehung fürgenumben werden khüne; usw.

Datum Caschau, den 11. Tag Aprilis. Anno 1600.

(Eredeti, Bártfa város levéltára.)

479.

Bécs, 1600 április 12.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta soll über das Officiolat so Georgio Horwat conferirt werden soll mit Guetachten berichten.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 78. No. 41.)

480.

Kassa, 1600 április 14.

Basta Spinelli Fülöp érsek, prágai nuntiusnak.

Zsoldhiány miatt a katonák a falvakat pusztítják s félő, hogy e miatt a nép fellázad. — Mihály vajda elhatalmasodását a császár gyengesége okozza. Egy kassai predikátor áttérése.

Non scrivo più al spesso a V. S. Illma, per non haver quì altro che miserie et travagli, per mancamento de danari; et per l' istessa causa non si possono retirare,

i soldati dei villaggi, et remetterli nei suoi soliti allogiamenti; et in questo modo se va perdendo la dovuta obedienza et buona disciplina. Dal altro canto gli habitatori del paese sono come disperati, non potendo essi più sopportare tanta spesa et travaglio; il che ho più volte remostrato a Sua Maestà et a Sua Altezza,[1] ma sin hora non ha visto alcun rimedio. Al ultimo per mio discarico ho mandato il pagatore di questa provincia a sodetti prencipi, a remostrare tutte le predette cose et supplicare de remedio; et tra tanto non cessano i presidii de' protestanti contro di me, dicendo liberamente voler abbandonare le fortezze; e veramente le cose non posson stare in peggior termine de quello al presente stanno, et è da dubitare de qualche gran disordine, et in particolare che i villani di disperatione non piglino l' armi contro i soldati, e che poi ci sia che fare a quietarli, perchè il Valacco et altri nemici de Sua Maestà non dormono. Hor vegghe V. S. Illma a che sono ridotto nella mia vecchiezza; ma se de questa scappo, al sicuro me ne cavarò fuori per qualsivoglia modo, perchè non vorrei perdere in un punto l' honore aquistato in tanti anni con sudore et sangue.

Di Transilvania s' intende, il Valacco diventi ogn' hor più arrogante, et facci grandissime carezze al' ambasciatori del Turco; et al contrario tratto con assai mal termine i nostri commissari; et il tuttò non procede da altro (secondo me) se non dalla bontà et clemenza di Sua Maestà, la quale esso Valacco tiene per debolezza. Intesi una volta, non so da chi, ch'un certo frate converso, ch' andava per i villaggi cogliendo l' elemosina per il monasterio, portava ordinariamente un buon bastone in mano per dubio de' cani, et essendo incontrato da qualche bel spirito gli adomandò: *perchè portasse detto bastone.* Rispose il Converso: *per dubio de' cani.* Soggiunse l'altro: e come, non vi sagete voi valere di quel versetto: *In camo et foeno etc.* A questo rispose il M[onaco]: Havete da sapere Signor mio, che molti di questi cani

[1] Itt is Mátyás főherczeget érti.

de' villaggi non intendono latino, et perciò me servo del bastone.

Così voglio inferire, che vorrei vedere Sua Maestà usar il bastone contro quelli tali, che non conoscono la sua clemenza ; et ho ferma oppinione che costui non si ridurrà per altra via, che per questa, ancorchè quì s' intenda debbi arrivare il Sr Pezzen con buona somma de danari, destinati per esso Valacco. Ma il tempo lo mostrerà.

Hieri un predicante heretico, substituto del principale di questa provincia, venne alla nostra chiesa, et doppo, una messa solenne del Spirito Santo publicamente abiurò et si fece cattolico con gran sdegno delli heretici ; et per la gratia de Dio giornalmente la nostra chiesa se va empiendo de popolo, che è tanto che hormai non ne può capire.[2] Resta solo che questi R^{mi} vescovi insieme col Capitolo fussero tra de loro più d' accordo, che non sono ; et [se] si potesse havere qualche Jesuita che predicasse, senza dubio sarebbe de gran frutto ; etc.

Di Cassovia, a 14 Aprile 1600.

(Ered. más. a római vatik. Borghese-levéltár III. 87. c. kötetében.)

481.

Kassa, 1600 április 15.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

A megparancsolt ingyen-munkát kéri a szendrői végház megerősítésére.

Posteaquam status et ordines regni Hungariae, in proxima dieta Posonii celebrata, communi omnium voto conclusum et sancitum est, ut de singulis comitatuum portis sex dierum gratuiti labores ad confinia Suae M^{tis} praesententur,[1] atque ruinae Suae M^{tis} confinii Zende-

---

[2] A katholikusoknak ez időben Kassán nem volt templomuk, de mivel azt Basta kétséget kizárólag említi, Kemény Lajos (szives közlésében) azt hiszi, hogy itt az ú. n. Királyházban (a mai premontraiek rendházában) élt egri káptalan kápolnája értendő.

[1] Ezt a rendek 1600 márczius 10-én ajánlották fel ; Magyar országgyűlési emlékek IX. k. 409 és 455. l.

reoviensis hoc tempore necessario reedificari et restaurari deberent; *kérjük és rendeljük, hogy a megjelölt helyre azonnal kibocsássák a kiszabott munkaerőt, mivelhogy* cogemur alioquin etiam manu militari ad praestandos ipsos labores rusticos istius comitatus compellere; etc.

Datum Cassoviae, 15. die Aprilis. Anno 1600.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára, 424. sz.)

482.

Kassa, 1600 április 18.

Basta Rudolf császárnak.

Pénztelen helyzetében egyetlen embert sem küldhet Mihály vajda ellen.

Mihály vajdáról az hírlik, hogy el akarja foglalni Fölséged várait, et io sto nella solita necessità de danari, senza i quali non potrò movere pur un' huomo. *Váradnak és Szatmárnak, tudom, nem árthat,* ma dil castello di Hust è da dubitare assai, per essere lontano da noi, et assai debole. Con tutto ciò, farò subito partire 50 soldati alemanni dil Pezzen, per rinforzare quel presidio *s továbbra is őrködni fogok.*

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 847. l.)

483.

Bécs, 1600 április 20.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta betreff Guetachten wegen der Retiration auf den Fall einer Belagerung so der Rottall gen Satmar begehrt. Item betreff Transferirung Sendreo an ein ander Ort, und betreffs Unkostens Überschlag darzue. — Item soll den Kholhammer zum teutschen Haubtmann zu Kálló publiciren lassen.[1]

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 78' No. 65, 68.)

[1] Ezt egyidejüleg külön rendeletben közölték Bastával.

484.

Kassa, 1600 április 22.

Basta Bártfa város tanácsának.

Zsoldnélküli helyzetében egy szakasz gyalogost küld városukba szállásra s kéri, lássák el mindennel, a mire szüksége lészen.

Habár ő Felsége gondoskodását naponta várjuk, de rendelkezése megérkezéseig is hadinépemet szét kell osztanom, nem cselekedhettem másként, minthogy Antworter dies, der Edel fest Bartlmer Obershauser mit seinem undterhabenden Haubtman Langischen Fändl Knechten, dorthin gen Bartfeldt in die Vorstädt gelegt werden müesse, *kérvén titeket, hogy más községek példájára* gemeinem Wesen zum besten, *szállást és mindennapi élelmet adjatok nekik, mivel sokáig úgy sem fog tartani, a megnevezett* Fendrich *pedig utasításul kapta, hogy minden élelmiszerről írást adjon nektek, hogy árát köszönettel megtéríthessük.*

Datum Caschau, 22. Aprilis. Anno 1600.

(Eredeti, Bártfa város levéltára.)

485.

Róma, 1600 április 22.

Farnese Ranuccio parmai herczeg Bastának.

Válasz. Szerencsekivánatait köszöni.

Mi è spiaciuto dell' infirmità che V. S. ha patita, come mi scrive con la sua de 14 del passato,[1] *de örvendek, hogy már jobban van s köszönöm hireit és házasságom alkalmából kifejezett szerencsekivánatait, a minek, tudom, őszintén örül,* sapendo quanto amorevole amico mi sia ; etc.

(Fogalmazvány, parmai áll. levéltár, Carte Farnesiane.)

---

[1] Ld. 455. sz. a. közölve.

486.

Bécs, 1600 április 29.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta Antwort auf 4 seine Schreiben den Hussar, Zabó Balás, Káthai Handl, Balthasar Eördögh; Senderő Erbauung, und des Feldtzahlmeisters ehiste Abfertigung betreffend.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 79. No. 91.)

487.

Kassa, 1600 május 3.

Basta Spinelli Fülöp érsek, prágai nuntiusnak.

Mihály vajda moldvai vállalata. Basta pénztelen helyzete. A tatárok Kálló vidékén.

S' intende per cosa certa, ch' il Valacco a' 24 del passato se sia mosso verso Moldavia (scrivono i commissarii con 40 mila huomini); et certo, se li succede quell' impresa, dubito grandemente debba farsi tremendo, perchè senza dubbio sarà accarezzato dal Turco, et a questa provincia sarìa di grandissimo danno per la mala indispositione in che si trova. Io mi sto tuttavia senza danari, e i soldati per i villaggi;[1] e come altre volte le ho scritto, dubito non puoco di qualche sollevatione.

Hoggi a puonto mi vengono avisi, che da 5000 Tartari siano comparsi verso Kálló, e c' habbino scorso tutto quel paese; se ben havranno potuto far poco danno, per esser quel contorno prima stato roinato dai proprii Tartari; etc.

Az írat élén. Copia de due capitoli di lettera del Signor Giorgio Basta di Cassovia, di 3 di Maggio 1600.

(Ered. más. a római vatik. Borghese-levéltár III. 87. d. kötetében.)

---

[1] Hadait Basta, miként előző leveléből is kitűnik, pénzhiánya miatt osztotta szét a felsőmagyarországi falvakba és városokba.

488.

Kassa, 1600 május 4.

Basta Rudolf császárnak.

Pénzt kér. A tatárok dúlása. Szabó Balázs huszti várnagy lemondása.

Sendo arrivato in questa città il dottor Pezzen, *előadta Felséged parancsát, terjeszteném elé véleményemet, miként lehetne Szolnok várát kiostromolni s azt mellékelten nyujtom be.*[1] — *De egyúttal pénzt és hadakat kérek, hogy a tatárokat féken tarthassam, mivel most is 5 vagy 6 ezeren végig dúlták az egész Tiszavidékét.* — Il Szabó Balás renuntia la carrica di Hust, con dissegno di andare ad habitare a Sacmar, *de mivel Székely Mihálylyal nem él jó viszonyban, nem kellene alája rendelni.*

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 889. l.)

489.

Kassa, 1600 május 4.

Basta emlékírata Rudolf császárhoz Szolnok kiostromlásáról.

A támadó sereg nagysága. Élelmeztetésének s a vár megtartásának nehézségei.

Felséged parancsára az alábbiakban terjesztem elő véleményemet a Szolnok ellen tervezett támadó vállalat felől. — Először is: az ostromlókat lehetetlen erről a vidékről lőszerrel és élelemmel segíteni. — Okai.[1] *Még legokosabb lenne Tokajról vizen leszállítani a lisztet s azt kisütni a szükség szerint. Bort is hajókon vihetnének le, a mi pedig a húst illeti,* si potrìa dar ordine a tutti i regimenti, che conducessero seco animali vivi. — *A seregről* vorrei che fusse di 10 m. fanti, e 3 m. cavalli, et non più; cioè il

---

[1] Ld. kivonatosan következő sz. a.

[1] Minthogy Basta e különben rendkívül tanulságos emlékirata már ki van adva, okait nem soroljuk fel s a kutatót kiadására utaljuk.

regimento dil Pezzen intiero, i Silesii, Valloni et Francesi reformati, da piedi e da cavallo, et il restante, sin al sudetto numero, de Haiduchi, con 20 pezzi d' artegliaria. Instrumenti da lavorare, e polvere, e balle per 10 m. tiri, et altre cose necessarie per espugnare una fortezza, et in particolare 25 minatori, che, per essere quella piazza una massa di terra, bisogna tirarla quì con la zappa, fornelli et mine. E il tempo di fare questa impresa, mi pare dovrìa essere su la fine di Giugno, e non più tardi. — *Ám ha ily előkészülettel sikerülne is elfoglalnunk Szolnokot, azt gondolom, hogy ha meg akarjuk tartani,* necessariamente bisogna havere Agria.

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 888/9. l.)

490.

Kassa, 1600 május 5.

Basta a Szepesi kamarának.

Gondoskodjék Teller Ulrik váradi parancsnok havi zsoldja pontos fizetéséről, sőt tekintettel a nagy drágaságra, javítsa is valamivel.

Es haben Ihre F. Dt. Erzherzog Mathias zu Österreich, unser gnädigister Herr, dem neu eingesetzten Obrist Leutenant auf Grosswardein, Herrn Ulrichen Teller von Lindau, einhundert Gulden Rheinisch zu monatlicher Undterhaltung daselbsten, doch ohne einichen andern Vortl, darauf auch andere seine Successoren künftig nit zu fuessen haben sollen, gnädigist bewilligt. Wann dann diesem also und damit in Sachen Richtigkeit erhalten werde, so hat obwolernennt Herr Cammer-Präsident und Räthe allhie, in Kraft dieses und von tragendes Ambts wegen hiemit zu ersuechen nit umbgangen werden künden, sie wöllen vermüg obstehunder Ihrer F. Dt. lautern Bewilligung ihme Teller, als Obristen Leutenant zu Grosswardein also, wie obgehört, nicht allein seiner bewilligten monatlichen Besoldung gemäss (welliche ihme seid halben Martio zu laufen angefangen) forthin seine

Lehen-, und Proviants Gebühr richten und anordnen, sonder auch noch über dasselbe, in Ansehung jetziger teueren Zeit und anderer Unglegenheiten ihme soliches mit Besserung zu vermehren, im besten befolchen sein lassen, als sie ihme zu thuen wissen.

Datum Caschau, den 5. Tag Maii. Anno im 600-isten.

Hátlapján kamarai kézzel: 15. Maii. Anno 1600.

(Eredeti, Szepesi kamarai ltár, Repraesentationes fasc. 36. O. l.)

491.

Bécs, 1600 május 11.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta solle ehist gründtlich berichten, was sich jüngstlich zwischen den Unsrigen und den Türggen zu Erla verloffen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 80. No. 29.)

Megjegyzés. E levél vonatkozik arra, hogy a füleki, kállói és szécsényi őrség ekkoriban (talán április végén) Egerig száguldott s feltörvén a város két kapuját, egy rakás törököt felkonczolt, a nélkül, hogy persze a várat elfoglalhatta volna, miután reggelre virradva a törökök üldözőbe vették őket s valami százat le is vágtak katonáik közül; Ortelius kronológiája 1604-iki kiadása 465. lapján, hol ez a márcziusi események után van elmondva.

492.

Meggyes, 1600 május 12.

Ungnad és Székely császári biztosok Bastának.

Hogy bejövetelünk óta mit végeztünk, megértheti ő Felségéhez intézett kimerítő jelentésünk másolatából[1] *s bizalmas küldönczünk előadásából.*

(Elveszett vagy lappang; Basta 501. sz. a. leveléből.)

[1] Közölve Hurmuzaki: Documente XII. k. 902—905. l.

493.

Kassa, 1600 május 13.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Küldjenek sürgősen hadakat a tatárok visszaűzésére.

Quandoquidem non contemnendo numero Tartari iterum redierint, ac maxima huic M^tis^ Suae ditioni ultra Tibiscum sitae damna intulerint, atque indies maiori numero expectentur, maioraque et graviora impressione ipsorum incommoda brevi inferre velle certo perhibentur, nec supersit modus, propter paucitatem finitimorum Suae M^tis^ militum, furori rabieique hostium ipsorum resistendi, nisi cunctis viribus pariter omnes huius ditionis incolae manibus armatis pro defensione huius provinciae insurrexerint, *kérjük Kegyelmeteket, csatlakozzanak minél nagyobb fegyveres csapattal hozzánk, biztosítván, hogy* nos nihil eorum, quae ad defensionem patriae huius spectare videbitur, intermittemus. Secus igitur, in quantum salus patriae ipsorum eis cara est, non facturi: alioquin nos excusati erimus; [1] etc.

Datum Cassoviae, 13. die Maii 1600.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára, 427. sz.)

494.

Kassa, 1600 május 13.

Basta Kassa város tanácsának.

Képviselőket küldjenek a Káthay-féle gyilkoló katonák május 15-ikére kitűzött itéletnapjára.

Euch werdet Zweifels ohne nunmehr bewusst sein, wie dass zur rechtlicher Ersehung des mit Ladislao Káthay und etlichen Hauptmann Langischen Befelchshabern und Soldaten fürgeloffner Todtschläg und Entleibungen unlängst fürgeloffnen Übelthaten und Misshandlungen der fünfzehende Tag jetzlaufenden Monats

[1] A »Secus non facturi« szokásos zárószavak ily kibővítése egészen sajátszerű és egyéni vonást mutat.

Maii allhie zu Cascha, Ort und Zeit benennt worden. Weil dann zu solichem Rechtstag von beeden Nationen: Teutsch und Ungern, albereit beschrieben, darzue Ihr dann auch benennt, so befelch ich Euch demnach in Namen dero Röm. Kais. Mt, auch von tragenden Ambtswegen begehrend, dass Ihr Euch sambt einem alhierigen Ratsfreundt, auf bemelten Tag, in Besetzung obangemeldtens Káthay'schen Rechtens, auch beifinden und neben andern, die göttliche Justitia damit handlen und befürdern helfen sollet, wie sich dann keines andern zu versehen.

Datum Caschau, den 13. Maii. Anno 1600.

(Eredeti, Kassa város levéltára, 4907. sz.)

495.

Prága, 1600 május 13.

Rudolf császár Bastának.

Basta solle dem Heinrich Pappen, Pulvermacher zu Caschau seiner Dienst aufkünden und in dem zwischen ihme und Georg Khrnaster Bürgern zu Frankfurt, in einer Schuldsach ergangenen Urtl die Justitia administriern.

(Kivonat, bécsi hadi ltár, Prager HKR. Reg. Prot. 136. k. 26.)

496.

Bécs, 1600 május 20.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] betreff Verordnung Comissarien zu Annehmung und Fortführung des Schlesischen Kriegsvolks und Bestellung Proviandt für sie.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 80. No. 56.)

497.

Bécs, 1600 június 1.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta solle den Ragozzi Sigmund wider den Rédey Ferencz wegen eines gefangnen Türggen, so er ihme vorhält, zur Billichkeit verhelfen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 81. No. 1.)

498.

[Kassa, 1600 június eleje.]

Basta Mátyás főherczegnek.

A nagy élelemhiányról. Kéri ennek megszüntetését.

Extract aus Georg Basta Schreiben wegen der grossen Not und Proviandtmangl, und dass dem Proviandtmeister die Plag ehist als müglich zu Bereitschaftsbringung derselben Provinde werden wollte; von den für Ihr Mt. unseres gnädigisten Herrn wegen den Römisch Kais. Mt. Rath, Obristen Proviandt- und Reichspfennigmeister, Herrn Zachariusen Geizkoffler zuezustellen. Und obwol Herrn Kais. Mt. die Notturft wegen Verordnung einer Plag auf das oberhungerische Proviandtwesen zuegeschrieben worden, so wirdet doch Herr Geizkoffler hiemit ersucht zu demselben gleichfalls mügliche Hilf und Befürderung seines Theils zu erzeigen, wie er ihme zu thun wissen wirdet.

(Jún. 11. kiv. a bécsi Kpü. ltár Oestr. Gedenkb. 529. k. 439.)

499.

Kassa, 1600 június 2.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Általános felkelést rendel a török-tatár veszedelem ellen.

Posteaquam certi rumores de maximo hostium Turcarum et Tartarorum apparatu, deque conatibus

eorum erga devastandam hanc Suae M[tis] provinciam susceptis ad nos perferuntur, atque summa rei necessitas postulet, ut pro defensione huius ditionis pariter omnes regnicolae quam citissime armis bene instructi insurgant, *kérjük és rendeljük,* maiori quo poterint numero insurgere *és hadaikkal siessenek hazájuk és saját maguk védelmére.*

Datum Cassoviae, 2. Junii 1600.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 428. sz.)

500.

[Kassa, 1600 június eleje.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Abschrift Herrn Basta Schreiben betreffend Proviandtierung des oberhungerischen Kriegsvolks und des Missverstandts zwischen der Zipserischen Cammer und ihme, Basta.

(Kivonat, a bécsi Kpü. ltár Oestr. Gedenkbücher 529. k. 461.)

501.

Kassa, 1600 június 4.

Basta Spinelli Fülöp érsek, prágai nuntiusnak.

Hirek Mihály vajda moldvai győzelmeiről. Az Erdélybe küldött császári követek sikertelensége. Basta elhagyatott, tehetetlen állapota.

Non posso assicurare V. S. Illma delle cose di Transilvania et Moldavia, a causa che molti giorni fa si tengono guardati i passi, e non lasciano uscire alcuno verso qua; e di 40 huomini ch' io ho mandato dentro, niun de' loro sin a quest' hora è comparso. Dicesi però che 'l Valacco se sia impadronito della Moldavia per la fuga di Jeremia; e della parte di Hust vengono avisi del contrario, cioè che la vanguardia del Valacco sia stata tagliata a pezzi dalle genti del cancelliere [1] et de Sigismondo: e in questo stesso punto arriva un medico Francese, ch' ha servito il Valacco molti anni, e mi ha portato lettere di 12 del

[1] Értendő Zamoyski János lengyel kanczellár.

passato de i nostri commissarii,[2] et assicura la fuga di Jeremia et la presa della Moldavia per il Valacco; il che se serà vero, presto lo sapremo. Questo è ben certissimo, che i nostri commissarii sono tenuti sotto buona custodia in Claudiopoli,[3] non sapendosi a che fine; se ben è facile a indovinare.

Il Dr Pez si trova tuttavia in Sachmar,[4] aspettando i danari, che debbono arrivare da Vienna; et trattanto prima de porsi in potestà del Valacco, credo procurarà qualche sicurezza, che a mio parere non sarà se non bene.

Io sto quì con dubbio, che questa provincia debba andare tutta a fuoco et a ferro, già che in Agria si vanno massando e Turchi, e Tartari; et io mi trovo senza genti, e senza danari, et i popoli più ostinati che mai in non voler pigliar l'armi per propria difesa.

In questo istesso ponto arrivano doi Valacchi mandati, dal vaivoda a Sua Maestà, con la certezza della presa della Moldavia con morte di 4 o 5 m. Moldavi, et che restav asolo, una certa fortezza chiamata Hotin, quale esso Valacco teneva assediata. Promette di voler far gran cose; piaccia a Dio, che così segua; etc.

Di Cassovia, delli 4 di Giugno 1600.

(Ered. más. a római vatik. Borghese-levéltár III. 87. d. kötetében.)

502.

Kassa, 1600 június 6.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Adóhátralékukat sürgősen fizessék meg.

Mit végzett légyen ő Felsége a rendekkel in negotio contributionis praesentis anni dicae, eiusque administra-

---

[2] Nincs meg, de besorozhattuk kivonatosan 492. sz. a.

[3] Ekkor ugyan már nem voltak ott, de a császári biztosok május 23-iki kolozsvári jelentésükben panaszkodnak, hogy a vajda helytartója a város kapuiig sem engedi őket menni, a miről az egész város tud; Hurmuzaki: Documente XII. k. 918. l.

[4] Már május 26-ika óta leste itt tétlenül a kilátásba helyezett pénzt, mely nélkül nem indulhatott tovább.

tionis, *Kegyelmetek jól tudják;* et quia iam unus terminus eiusmodi pecuniae administrationis elapsus est, atque alter quoque appropinquat, *az a pénz pedig kell a hadakra, barátságosan kérjük,* quatenus ipsam praesentis anni dicam, ac restantias quoque dicae praeteritorum annorum 98 et 99, quae pro primo 75, pro altero 612 florenos Hungaricos constituunt, *sürgősen hajtsák fel és fizessék be a Szepesi kamarába.*

Datum Cassoviae, 6. die Junii. Anno 1600.

Hátlapján: Exhibitae in Gergo,[1] 13. Junii 1600.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 430. sz.)

503.

Bécs, 1600 június 6.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta solle den Schmollen, unerwart des Obristen zu Saggmar Ankunft, alsbaldt zum Obristen-Leutenandt gen Saggmar installiren.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 81. No. 29.)

504.

Kassa, 1600 június 10.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Személyes felkelést rendelve, küldjék hadaikat Gönczre.

Binis, iam proximis diebus, literis nostris de *personali insurrectione* pro conservatione huius provinciae necessario fieri debenda *intettük Kegyelmeteket és ámbár tudjuk, hogy ez iránt* quid in proxima dieta publice statutum sit, *mégis, látván, hogy az ellenség már táborba szállt s nemcsak az országot dúlja, de még a várakat is ostromolni akarja,* media vero nulla supersint, quibus hosti resisti possit, *csupán Kegyelmetek fölkelése, ismételten kérjük,* quatenus habita ratione imminentis periculi, ac extrema

[1] Ma már nem létező szepesmegyei helység.

huius provinciae necessitate, velint pro permansione eorum, ac defensione dulcis patriae suae, iuxta priores literas nostras, statim et absque ulteriori cunctatione personaliter insurgere, atque ad 25. diem currentis mensis Junii ad oppidum Göncz, ubi et nos cum copiis Suae M^{tis} aderimus, armis bene instructi, cum bona victualium provisione convenire, patriamque eorum concordibus animis et coniunctis viribus adversus hostium conatus una nobiscum tueri, et defendere non gravemini, imo debeatis et teneamini; alioquin periculum (quod absit), si quod emerserit, sibi ipsis imputent; etc.

Datum Cassoviae, 10. Junii 1600.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 432. sz.)

505.

Bécs, 1600 június 10.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta Antwort auf fünf seine Schreiben, Varia betreffend.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 81. No. 43.)

506.

Kassa, 1600 június 13.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Ismételten parancsolja az ingyen-munka kirendelését.

Quamquam proximis quoque diebus *kértük Kegyelmeteket* de praestandis gratuitis laboribus, [qui] ad confinium Suae M^{tis} Zendereoviense fieri debent, *mivel azt mindezideig a törvény ellenére nem teljesítették, újból parancsoljuk, hogy levelünk látván,* mox et defacto *késedelem nélkül kirendeljék a kivánt munkát,* nos alioquin etiam manu militari cogemur eiusmodi labores administrari curare; etc.

Datum Cassoviae, 13. die Junii 1600.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 434. sz.)

507.

[Pilsen,] 1600 június 14.

Spinelli Fülöp érsek, prágai nuntius Bastának.

A napokban újabb követ érkezett Mihály vajdától, jelentvén, hogy elfoglalta egész Moldovát, fővárosával együtt s hogy megverte Báthory Zsigmondot is, a ki lengyel hadakkal szállott vele szemben.[1] *E hírek azonban megerősítésre várnak s azért nagyon kérem, tudósítson sürgősen mindarról, a miről ott — közelebb lévén az események szinhelyéhez — értesül.*

(Elveszett vagy lappang; Basta 516. sz. a. válaszából.)

508.

[Kassa, 1600 június közepe.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Abschrift Herrn Georg Basta Schreiben betreff des Oberhungarischen Gränizwesens Üblstandts. Verordnung, Verlag und Mässigung des Proviandtprodtes der Teutschen Kriegsleut zu Saggmär.

(Jún. 25. kiv. a bécsi Kpü. ltár Oestr. Gedenkbücher 529. k. 489.)

509.

Bécs, 1600 június 21.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta betreff Hinlegung des zwischen dem Joanni Lelkes und Gabriel Megyeri entstandenen Stritts.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 81' No. 85.)

---

[1] A követ előadását ld. Hurmuzaki: Documente XII. k. 941. l.

510.

Mantova, 1600 június 22.

Rosa Herkules kapitány Bastának.

Soraim felmutatója l'alfiere Vincenzo Zuccone *szerencsét próbálni megy arra a háborus vidékre s mint jó katonát, ajánlom kegyeibe.*[1]

(Elveszett vagy lappang; Basta 605. sz. a. válaszából.)

511.

Kassa, 1600 június 24.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Adjanak élelmiszert illő pénzen a császári hadak részére.

Posteaquam Sacra Caesarea et Regia Maiestas, dominus noster clementissimus, certas copias equestres et pedestres Silesiacas pro defensione huius M^tis^ Suae ditionis, ad hasce partes regni superiores destinaverit, quae iam in procinctu sunt atque brevi aderunt, quibus ex mandato Ser^tis^ Suae [1] egregios dominos Lucam Kis, castellanum Cassoviensem, et Andream Losonczi pro idoneis eorum comissariis obviam expedivimus: et cum sciamus ubique magnam rerum penuriam esse, ne misera plebs supra modum ab iis militibus supervenientibus opprimeretur, hisce Dominationes V^ras^ Generosas et egregias requirendas esse duximus, nomine praefatae M^tis^ Caesareae, harum serie committentes et mandantes, quatenus acceptis praesentibus, ut ut fieri poterit, in quantum videlicet praesentis temporis angustia patietur, certa victualia, utpote panem, vinum, cerevisiam, carnes et pabulum pro condecenti pretio iuxta veterem consuetudinem, ex isto comitatu vestro in certum locum comportari et in usum ipsorum militum, Dominationes V^rae^

[1] Ezzel a levéllel Zucconi csak négy hónap mulva jutott Bastához, a ki maga mellé vette az olasz zászlóst, kinek később nagy hasznát vette.

[1] Értendő Mátyás főherczeg.

generosae conservari curare velint, quo supervenientibus copiis praescriptis, eis necessaria pro iusta, ut praefertur, solutione subministrari possint. Quod eaedem pro publico subditorum suorum ablevamine haud secus facturae esse confidimus.

Datum Cassoviae, 24. die Junii. Anno 1600.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 436. sz.)

512.

[Kassa,] 1600 június 27.

Basta Mátyás főherczegnek.

Abschrift Georgen Basta Schreibens vom 27. Juni nächsthin das Pulverwesen in Ober Hungarn betreffendt. — Ist dem Feldtzahlmeister daselbst, Hansen Underholzer umb sein Bericht zugestellt.

(Kivonat, a bécsi Kpü. ltár Oestr. Gedenkbücher 531. k. 180.)

513.

Bécs, 1600 június 28.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] betreff Transferirung der Kriegsleut aus Zips auf des Polnisch Künigs so starkes Anhalten; item betreff Mangel an Proviandt, Munition und Zahlung und betreff der Vier Stödt Praetension wegen der Artollerie-Ross.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 81' No. 122.)

514.

Bécs, 1600 június 29.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta Erinderung, was dem Nyari wegen des Somogyi ihme wegen seines vertrauten Administration für die Cammer zustellen anbefohlen werden soll, drobhalten.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 82. No. 131.)

515.

Bécs, 1600 június 30.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Idem Basta solle der Frau Forgätschin Underthanen zu Nádas vor Einquartirung des Kriegsvolkes exempt machen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 82. No. 133.)

516.

Kassa, 1600 július 5.

Basta Spinelli Fülöp érsek, prágai nuntiusnak.

Tárgyalások Mihály vajdával Erdély átengedése iránt. Igéretében Basta nem bízik.

Per risposta alla di V. S. Illma de 14 del passato[1] dirò, non haver altro degno di sua notitia, se non che il Sr Pezzen mi scrive, stare per momenti aspettando l' arrivo in Sacmar de' nostri commissarii, insieme con alcuni deputati di Transilvania, et il Ban Mihali parente del Valacco, per trattare di qualche accordo, et potrìa essere che questa trattatione fusse sincera ; ma io non credo che il Valacco debbi cedere la provincia a Sua Maestà; et come questo non fusse, sarìa superflua ogn' altra trattatione. Tuttavia mi remetto a quello che ne sarà, il che in breve si dovrà sapere ; e di quello seguirà, V. S. Illma ne sarà avisata ; etc.

Di Cassovia, li 5 di Luglio 1600.

(Ered. más. a római vatik. Borghese-levéltár III. 87. d. kötetében.)

517.

Bécs, 1600 július 11.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta solle alsbald specifice berichten weswegen sein bewilligte Contribution nit völlig erlegt oder sein Anzahl Kriegsvolk nit gehalten.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 83. No. 45.)

---

[1] Nincs meg, de más jelentés alapján kivonatolhattuk e kötet 507. sz. a.

518.

Bécs, 1600 július 14.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] Antwort betreff Transferirung des Kriegsvolkes von den Polnischen Gränitzen und betreff freie Haiduggen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 83. No. 61.)

519.

Bécs, 1600 július 14.

A Bécsi udvari kamara Bastának.

Befelch an Herrn Basta . . . betreff Überschickung der Verzeichnus derjenigen, so die vergangene Jahr in Gebühren vom Umscheidtgelt oder bewilligten Contribution nit völlig erlegt, auch die Anzahl Kriegsvolk zu Feld nit gehalten.

(Kivonat, a bécsi Kpü. ltár Oestr. Gedenkbücher 529. k. 555.)

520.

Kassa, 1600 július 15.

Basta Lőcse város tanácsának.

Hadiczélokra 84 lovat és 10 társzekeret kér.

Und weil es nunmehr, wie die Herren selbst zu bedenken, an der Zeit, dass man sich bei diesem währundem offnem Krieg, widerumb ins Feldt zu begeben rüsten solle, dem Erbfeindt, als welcher, wie verlauten will, auch in aller Bereitschaft und Anzug, so dann unsers Theils mit müglichister Gegenwehr und Widerstandt als viel Gott Gnad verleiht, nicht zu feiern und nun fast ein jede Stundt zur Versäumbnus gehet, ersueche ich die Herren demnach in Namen Ihrer Kais. Mt. und von tragundem Ambtswegen hiemit ernstlich begehr-, und

befelchend, dass die Herren vermüg der Landtagsbeschlüss und *Constitutionen* zu der hievor bräuchigen Fortfüehrung des Geschütz, Munition und Artholereywesens euer schuldige Anzal Ross und Wägen, so nach jetziger der Sachen Beschaffenheit auf diese Stadt, 84 Ross und 10 Wägen angeschlagen, alsbaldt fertig machen und also hieher schicken, damit sie, wie auch andere Städt, das ihrig ditsfalls leisten werden, gewiss auf den ersten Tag nächstfolgunden Monats Augusti sich beim Zeughaus allhier einstellen und unmanglhaft erscheinen, der Sachen auch anderst nicht thuen; daneben aber auch die Herren, so viel wissen sollen, ob wol nicht weniger, dann dass unter jetzigen schweren Zeiten, Theuerung und Ungelegenheit, zumal, dass auch verschienen Winter über die gewöhnliche Zeit in gleichem Fall die andern Städt das ihrig geleistet, aber nachdem es die Notturft dazumal also erfordert gehabt, und damals nicht anders sein hat künnen, die Herren ihres erlittnen Prunst-schadens halber vorhin enthebt gewest, Ihrer Fürstl. Durchlaucht durch mich, zu der andern Städt etwas Ergetzlichkeit, Empfindung, notwendiglich hievor gehen hat geschrieben worden, und mir herwiderumb gnädigiste Vertröstung schon zuekhumben, sie ditsfalls mit schierist folgunder gnädigisten guten Resolution, nach allen Gnaden zu bedenken und behülflich zu erscheinen; wissen derhalben die Herren diese ihre jetzige Gebuernus und Anschlag desto willfährigen Gehorsambs zu gedulden, und auf diese zeitliche Erforderung obstehundermassen ohne einich wenigstes Difficultiern zu leisten, wie ich keines andern zu versehen; dies Ihrer Mt. endtlichen Willen, auch der Herren selbst und gemeines Landts und Wesens Wolfarth daran gelegen ist; etc.

Datum Caschau, den 15. Tag Julii. Anno 1600.

(Eredeti, Lőcse város levéltára I. o. 77. csom. 20. sz.)

Megjegyzés. Megküldte egyidejüleg Bártfa város tanácsának is.

521.

[Kassa, 1600 július közepe.]

Basta Mátyás főherczegnek.

A felsőmagyarországi seregek élelmezése.

Basta betreff Hineinverordnung die Proviantvorlag, schliesst Verzeichnus ein, an der 99. jährigen Dica in Ober Hungern. Beschluss. *Auf die Hofkammer, die hat der Proviant Fürsehung bei der Zipserischen Kammer zu verordnen. Im andern aus der Verzeichnus hiebei zu ersehen, wer und wieviel aus der 99-isten Jahres Dica in Ober-Ungern ausständig und durch Mittel der Zipserischen Kammer darob zu sein, damit diese Restanten eingebracht und anders nicht, als zu dem Kriegswesen ins Feldt nützlichen angelegt werden.*

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 204. k. 102.)

522.

Kassa, 1600 július 18.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Ismételten sürgeti a szendrői végházra az ingyen-munka kirendelését.

Mi légyen oka, hogy Kegyelmetek a szendrői végekre küldendő ingyen-munka iránti ő Felsége nevében tett rendeléseinket nem teljesítik admirari sane satis nequimus; etenim cum plerique harum partium superiorum comitatus, causa permansionis eorum *azt kivánja, hogy* praescripti gratuiti labores ad dictum confinium Zendreoviense absque quavis dilatione administrentur, *ismételten parancsoljuk, hogy azt a munkát azonnal* in integro *administrálják Kegyelmetek;* cogemur alioqui certa media adhibere, ut praescripti labores quamprimum praestentur; etc.

Datum Cassoviae, 18. die Julii 1600.

Hátlapján: Exhibitae in Markusfalva 23. Julii 1600.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára 439. sz.)

523.

Bécs, 1600 július 20.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Idem [Basta] solle des Francisci Kapi Wittib Helena Ormányi vor allem Frevel des Kriegsvolks schützen und auf ihren Adelsitz ein Salvaguardia mittheilen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 83. No. 81.)

524.

Kassa, 1600 július 25.

Basta, Ungnád és Székely császári biztosoknak.

Báthory Zsigmond támadó szándéka, a mit haddal kellene ellensúlyozni.

Értesülvén, hogy Báthory Zsigmond a lengyel kanczellárral nagy sereggel készül megtámadni Erdélyt, e che nel istesso tempo vogliano anco tentare il castello di Hust, *jó lenne ezt Mihály vajdával tudatni, sőt ő Felsége érdekében kész vagyok vele kibékülni;* et io tra tanto, per non perdere tempo, uscirò in campagna fra otto giorni al più tardi.

(Szádeczky id. m. 346. l. és Hurmuzaki: Documente XII. k. 972. l.)

525.

Kassa, 1600 július 27.

Basta, Ungnad és Székely császári biztosoknak.

Hadi hirek. Készül hadba szállni.

Annak az embernek a gazdája, kitől a minap a lengyelországi hireket kaptam, tulajdonképpen azt akarja tudni, se il vaivoda era vero servitore di Sua Maestà, *mivel sokat érintkeztek vele. Egyébként* io mi vo, sì come scrissi, preparando per uscire in campagna la settimana che viene; e di già incomincio a far movere le genti di Slesia e del Pezzen.

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 975. l.)

526.

Kassa, 1600 július 27.

Basta Bártfa város tanácsának.

Harmincz igás lovat kíván augusztus elsejére.

Demnach auf beschehnes Anhalten diese Tag der Anzahl Ross, so die Künigliche Städt zu der Artholerei ins Feldt zu geben schuldig, ein Nachlass und Ringerung erfolgt, und also für diesmal nur bis auf 30 Wagenross, so dieselbe Stadt darzuschicken guetwillig nachgesehen worden, *rendeljük, hogy azokat* auf den vorbestimbten Tag, als ersten Augusti gewisslich alhero stellet und weiterer Vermahnung darunter nicht erwarten wollet; usw.

Datum Caschau, 27. Tag Julii. Anno 1600.

(Eredeti, Bártfa város levéltára.)

527.

Kassa, 1600 július 28.

Basta Szepes vármegye rendeinek.

Sürgősen fizessék be adójukat, nehogy kénytelen legyen fegyveres erővel felhajtani.

Notum est Dominationibus vestris Generosis ac egregiis, quod iam uterque terminus exactionis dicae effluxerit. Cum autem eam tarde administrari intelligamus, easdem Sacrae Caesareae Regiaeque M^{tis} nomine requirimus, nostro amice hortamur, ut quamprimum totam ubique dicam, una cum quinquaginta denariorum contributione, qua domini terrestres praestare tenentur, cum taxa personarum liberarum, quam primum plene exigi, manibusque dicatoris administrare facere velint. Quod nisi fecerint, cogemur militarem manum, primum ad domum vicecomitis, et mox ad eos ubi restantiae fuerint expedire, ne exercitus tam equitum, quam peditum

publice conductus, propter insolutionem iterum dilabi cogatur; etc.

Datum Cassoviae, 28. Julii 1600.

Hátlapján: In Márkusfalva exhibitae 2. Augusti 1600.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára, 441. sz.)

528.

Kassa, 1600 július 28.

Basta serjéni Serjéni Ferencznek.

Minthogy a néhai Serjéni Mihálytól hatalmasúl elfoglalt birtokai az ő két leányát illetik, addig is, míg ezt az ügyet a haza törvényei szerint megvizsgálná, rendeli, hogy adja át azokat megbizottjának, Perlaky Miklósnak.

Notum facimus, quod quamvis Sacra Caesarea Regiaque Maiestas, dominus noster clementissimus, intellectis et ex fideli consiliariorum suorum opinione perspectis, iustis et legitimis iuribus haereditariis et successoriis generosarum dominarum Annae, Stephani Zonghor, et Catharinae, Georgii Lendeczy egregiorum quondam relictarum, filiarum vero egregii olim Pauli Serienii de dicta Kis Serien, in arce Bodokű vocata, in comitatu Abaujvariensi existentis, ac pertinentiis eiusdem, et aliis quibusvis bonis et rebus tam mobilibus, quam immobilibus, in quibuscunque huius regni Hungariae comitatibus existentibus et habitis, ad Magnificum quondam dominum Michaelem Serienii, fratrem praefati olim Pauli Serienii carnalem et uterinum, ac indivisim quoque quovismodo spectantibus et pertinere debentibus et easdem dominas haeredesque et posteritates earundem utriusque sexus universos aequali iure vobiscum fratre videlicet earundem carnali et uterino concernentes ac per eundem quacunque ratione occupatas, id nobis clementer demandare dignata sit, ut in dicta portione earundem dominarum tam in bonis, quam in aliis rebus universis competente et congrua, adeptione et rehabitione etiam manu militari et armis authoritate Suae M^tis Cae-

sareae ac Regiae, iustitiaque et aequitate ita dictante, eisdem ipsorumque hominibus omni auxilio et ope adessemus; quia autem eodem mandato nobis iniungebatur, ut expiscata primum rei veritate, compertisque rebus sic, ut praeferebatur, stantibus et se habentibus: Ideo nos rei veritate ulterius expiscata tam cum Suae M^tis Caesareae consiliariis, quam aliis iuris et legis patriae in istis partibus peritis communicato consilio, votoque eorum accepto, iustam legibusque regni consonam, ipsas dominas exponentes earundemque haeredes, posteritates et successores causam habere, vosque indebite earundem portionem in dictis bonis tenere, vel ex eo comperimus, quod saepius a nobis requisiti, ut vel coram iudicibus arbitris, vel coram sede iudiciaria comitatus Abaujvariensis, ut iura dictarum dominarum audituri, suaque producturi compareretis, quod licet vos facturum se nobis promiseritis, id tamen minime praestitistis, sed vanis quibusdam excusationibus, supterfugiis et procrastinationibus ut annum integrum in iisdem bonis explere possitis, usi fuissetis et nunc quoque uteremini: Cum itaque de iure et consuetudine regni huius Hungariae iuxta Tripartiti partis I. tit. 68.[1] et partis III. tit. 22.[2] et 24.[3] *Nobiles bonis eorum, in quibus ius et successionem habent spoliati eadem intra anni unius revolutionem quovis modo recuperare possunt;* idcirco nos quoque in talium bonorum recuperatione eisdem dominabus ac hominibus earundem manus auxiliares praebueramus. Sed animadvertentes sine coede, homicidiis, desolationibus colonorum, aliisque inconvenientiis inter vos oriundis, rem procedere vix posse; ideo tum mandato Suae M^tis, quo nobis iniungitur, ne vos anni revolutionem in iis bonis contra prae-

[1] Werbőczy István »Tripartitum opus juris consuetudinarii inclyti regni Hungariae« cz. ismert műve ez idézett részének czíme: Quod violenti occupatores bonorum iterum violenter de illis ejici possunt.

[2] Emennek czíme: Defensa quot modis et qualiter intelligatur? — Basta idézete e *czím* 2. §-ából való, de összevont és nem betűszerinti.

[3] Ez idézett hely czíme: An alius alium adjuvare possit?

dictas dominas complere patiamur, sed portionem earundem ex manibus vestris excipiamus, nos accomodantes, tum vero ampliori usi consultatione, ad evitandas inter vos digladiationes praedictarum sororum vestrarum, earundemque haeredum et successorum, portionem in iisdem bonis Michaelis Serienii habitam in rationem earum, ad manus Suae M^{tis} tanquam [ad] summi regni Hungariae iustitiarium, authoritate nobis per Suam M^{tem} hac in parte attributa et concessa, eousque, donec Sua Maiestas controversiam hanc per fideles suos consiliarios et status regni in futura dieta revideri et dirimi curaverit, in sequestrum duximus summendum [ac] inde [4] accipiendum, et eo, uti praemissum est, modo usque ad revisionem dirigendum, haec bona, proventusque administrandum cum militibus Suae M^{tis} Caesareae egregium Nicolaum Perlaki, eiusdem M^{tis} Caesareae et Regiae secretarium campestrem expedivimus. Quapropter vobis nomine Suae M^{tis} Caesareae et Regiae, sub gravi indignatione ex officio harum serie firmiter committimus et mandamus, quatenus visis praesentibus ipsum secretarium aut Suae M^{tis} milites per nos expeditos vel in minimo sub quovis praetextu offendere, aut vos vel quispiam vestrorum hominum se eis opponere audeatis; verum in commissione eis per nos, iuxta mandatum Suae M^{tis} ad nos datum et antea in specie vobis productum, demandata quietos, pacificos et immolestatos procedere, permittere statim et in continenti modis omnibus debeatis et teneamini. Alioquin enim sciatis Suam M^{tem} modum inventuram, quo, si contumaces vos exhibueritis, eiusmodi contumacia vestra reprimatur. Secus sub gravissima Suae M^{tis} in vos animadversione nulla ratione facturi. Praesentibus perlectis, exhibenti restitutis.

Datum Cassoviae, 28. die Julii. Anno 1600.

(Eredeti, gr. Teleki-család nagyzabláthi ltára; M. N. Múzeum.)

---

[4] Hibásan így írva: unde.

529.

Bécs, 1600 július 29.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] Antwort betreff Austheilung der 30 m. fl. Item betreff Abstrickung der Proviandt nach Erla.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 83. No. 115.)

530.

Gyulafejérvár, 1600 augusztus 2.

Mihály havasalföldi vajda Bastának.

Válasz. Hadait küldje támogatására Tasnád felé.

Láttuk de motibus illis Polonicis *irt levelét* [1] *és értesítését köszönjük, s mivel* nos cum copiis, quas iam in castra cogimus, parati in horas sumus in omnem occasionem bene intenti, *kérjük,* ut cum suis copiis iam statim in castra descendat, exercitumque propinque versus fines nostros ad Tasnadum ita ducat, ut simul atque usus postulaverit, in auxilium nostrorum accurrere illico possit *s ne csak levélbeli üzenetekkel, de való segítséggel támogasson.*

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 95. l.)

531.

Gyulafejérvár, 1600 augusztus 4.

Mihály havasalföldi vajda Bastának.

Ellenség mindenfelé. Elzárt útak. Szükség esetén egyesítse seregeit a vajdáéval.

Biztos hírt kaptunk de Polonorum, Turcarum et Tartarorum apparatibus, *a mi nagy vigyázást kivánván,* non potuimus eam vicissim non facere certiorem; *a miről* Aloisius Dalmata [1] *bővebben fogja tájékoztatni. — A tatár kánhoz nem küldhetünk követet, mivel* obsessa atque interclusa iam omnia sunt itinera, *kivált Késmárk felé. Igy arra is jó lesz az útakra vigyáztatni, seregeit pedig jó*

[1] Nem maradt reánk, ismeretlen.

[1] Ez a már ismert Radibrod.

rendben tartani, hogy ad primam occasionem nobiscum *egyesítse erejét.* De pecunia, quae nobis ibi deputata est, diligenter rogamus, *küldje azonnal kezünkhöz.*

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 97. l.)

532.

Bécs, 1600 augusztus 5.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Herrn Basta Erinderung, dass der Wiener zum Paumeister in Oberhungern angenomben worden.[1]

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 84. No. 28.)

533.

Gyulafejérvár, 1600 augusztus 8.

Mihály havasalföldi vajda Bastának.

Mivel de insigni Polonorum apparatu *közeledéséről való híreink megerősödtek, kérjük, siessen seregeivel Tasnád felé.* De reconciliata voluntate nostra *írtunk már előbb is Ngodnak,* nullam amplius in animo nostro residere offensionis noxam, saltem Dominatio V^{ra} Spectabilis et Mag^{ca} mutue vicissim nobis benevolentiam praestet, omnemque scrupulum ab animo removeat.

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 98. l.)

534.

Szatmár, 1600 augusztus 8.

Ungnad és Székely császári biztosok Bastának.

A tatár kánhoz küldött követjük hirtelen visszatért. Mihály vajda gyanús magaviselete.

Alois Radibrad, so mit einer Verehrung zum Tatar-Han hat ziehen sollen, kommt heut unversehens wieder mit einem Schreiben an uns und einem an den Herrn, vom Herrn Waida.[1] Was er uns schreibt, das vernimmt

---

[1] Ezt most Cesare Porta helyére nevezték ki.

[1] Értendő Mihály havasalföldi vajda.

der Herr aus der Abschrift, dabei auch, was uns der Aloisi für eine schriftliche Relation übergeben. Der Herr Waida wird seine Ursachen, warum er die Verehrung dem Tatar-Han nicht geschickt, bei Ihrer Mt. zu verteidigen wissen. Was er aber an uns bei dem Herrn zu sollicitieren begehrt, sowohl der Räumung des Verhackes bei Kesmark, als des Anzugs auf Tasnád halber, das sorgen wir, werde der Herr ohne Vorwissen Ihrer Mt. und unser genugsame seiner Bedenken nicht sogleich ins Werk setzen können, von dem der Herr ohne Zweifel mit dem Herrn Pezzen die Notturft wird conferiert und gehandelt haben. In unserer Instruktion ist nichts solches begriffen, deswegen wir uns auch nichts anmassen, das immediate unter des Feldobristenamts Verwaltung zu disponieren gehört, welches wir zu freundlicher Communication und Correspondenz dienstlich nicht verhalten wollen.

Wir schliessen dem Herrn auch ein, was uns der zipserische Kammer-Sekretär,[2] des wir morgen oder übermorgen mit dem Zahlmeistrischen gewarten, zuschreibt. Es verändert sich das wallachische Wesen von Tag zu Tag, dass sich gleich Niemand darin richten kann und alles einem schiehen End gleich sehen will; etc.[3]

Datum Saggmar, den 8. August 1600.

(Egykorú más. bécsi hadügyi ltár HKR. 1600. August. 62. Exp.)

535.

Göncz, 1600 augusztus 10.

Basta Spinelli Fülöp érsek prágai nuntiusnak.

Pezzen titkos egyezkedése Mihály vajdával. Zamoyski hadi vállalata a vajda ellen. Basta Eger felé készül indulni pár nap mulva nehány behódolt kastély visszafoglalására.

Io non dubito che a quest' hora V. S. Illma non habbi inteso l'accordo seguito fra il Sr Pezzen, et il Valacco, con puoca sodisfattione delli altri due commissarii;[1] sopra

[2] Neve: Toraconimo János.
[3] Kivonatosan Hurmuzaki: Documente XII. k. 994. l.

[1] T. i. Ungnad Dávid és Székely Mihály.

di che non dirò altro, restando tuttavia nell' opinione de sempre : e quì s' aspettano per momento il Kornis,[2] et altri deputati del Valacco che vengono da Sua Maestà per la confermatione de detto trattato. Di modo che l'andata di Mr Quirini [3] in quelle parti serà di poco frutto, perchè oltre ad essere fatta la conclusione, intendo il Valacco esser alquanto resentito, che Sua Santità l' habbi essortato a farsi cattolico, tenendosi egli per cattolicissimo.

Io intendo che 'l Polacco, o sia cancelliere, sia armato con circa 30 mila Polacchi et 15 mila Tartari, et che con essi si trovi anco Sigismondo ; se ben altri vogliono, che il cancelliere habbi intentione metter in Transilvania un altro Transilvano, detto il Bekes.[4] Sia come si voglia, io vo dubitando che 'l Valacco in tal caso non sia bastante a diffendersi, et che vogli haver soccorso da me, et di già ne ho sentito qualche odore ; et io, se ben conosco il mal animo suo verso di me, sarò forzato andare per servitio del padrone,[5] et segua ciò che piacerà a Dio. E perchè mi trovo quì otioso, penso fra tre o quattro giorni movermi con le genti, che mi trovo, verso Agria, per pigliare alcuni castelli, che travagliano questi confini ; [6] se pur da questi popoli mi saranno somministrate vettovaglie et altre cose necessarie, che per malignità d'alcumi principali mi vengono impedite ; ma spero de superare queste difficultà o per una via, o per un' altra, et se tra tanto sarò chiamato dal Valacco, mi voltarò a quella parte ; etc.

Di Ghintz, li 10 Agosto 1600.

(Egykorú más. római vat. Borghese-levéltár III. 87. d. kötete.)

---

[2] Ruszkai Kornis Gáspár.

[3] A ferenczrendi Fra Bernardino Quirini bákói katholikus püspök, a ki 1600 julius 20-án ment át Szatmáron Mihály vajda felé, kihez VIII. Kelemen pápa küldte ; Hurmuzaki : Documente XII. k. 969. l.

[4] Ez néhai kornyáti Bekes Gáspár ellengyelesedett fia : László, a kit Zamoyski János kanczellár tényleg magával vitt moldvai hadi vállalatára, de hirtelen meghalt, mielőtt még nagy pártfogója tényleg az erdélyi fejedelmi székbe ültethette volna.

[5] Vagyis Rudolf császár.

[6] Ezt a szándékát Basta azonban nem valósíthatta meg, s nem is mozdult ki Eger vidékére, mivel a Mihály vajda ellen készülődő erdélyi nemesek támogatására kellett sietnie.

536.

Bécs, 1600 augusztus 11.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta solle der Zipserischen Cammer zu Exequirung des über den Telekesi[1] *gefällten Sentenz Hülf leisten und Fleiss haben, dass man ihne bekhomben möchte.*

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 84. No. 85.)

537.

Gyulafejérvár, 1600 augusztus 13.

Mihály havasalföldi vajda Bastának.

Értesülvén, hogy Cosacos nostros per exploratores a Polonis *édesgettetnek át, kérem* quod si hinc Cosaci pedem moverint, illico pro hostibus eos aggrediatur, persequatur, trucidet, bona omnia pro praeda militibus, aut incolis diripienda permittat.

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 103. l.)

538.

Gyulafejérvár, 1600 augusztus 15.

Mihály havasalföldi vajda Bastának.

Ez órában értesülvén, Polonos insigni cum belli apparatu non longe a finibus Moldaviae abesse, *kérem, siessen seregeivel felénk és rögtönösen küldjön* tria millia militum levis armaturae, mille cataphractos equites cum quingentis peditibus Germanis *segítségünkre; az útakat pedig a havasokban* collectae rusticanae plebis manum *tisztíttassa és őriztesse.*

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 106. l.)

[1] A hirhedt Telekesi Mihály.

539.

Bécs, 1600 augusztus [közepe].

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta betreff Besichtigung Zatmar wegen der Retiration auf den Fall Sendreö belagert werden sollte.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 84′ No. 90.)

540.

Rakamazi tábor, 1600 augusztus 18.

Basta nyilt parancsa, melylyel Fáy Istvánt hadbiróvá kinevezi s mindenkit iránta való engedelmességre int.

Nos Georgius Basta etc. Universis et singulis Magnificis, generosis, egregiis, nobilibus ac strenuis viris N. et N. Sacratissimae Caesareae et Regiae Mtis, quorumvis exercituum equestrium et pedestrium finitimorum ac campestrium Hungaricae nationis capitaneis, vice-capitaneis, praefectis, ductoribus, centurionibus, decurionibus eorumque vicesgerentibus et aliis quibusvis militaris ordinis hominibus sub iurisdictione nostra existentibus, praesentem notitiam habituris, amicis nobis observandis. Salutem et officii nostri commendationem. Notum facimus, quod nos ex mandato praefatae Mtis Caesareae, domini nostri clementissimi, egregium dominum Stephanum Fáy in iudicem bellicum huius Superioris Hungariae, nomine Suae Mtis, authoritate officii nostri, cum perfecta officii sui plenitudine et dignitate ordinaverimus et constituerimus. Eapropter Dominationibus vestris et vestrum singulis, modernis et futuris, praesentem notitiam habituris, nomine Mtis Suae, ex officio harum serie firmiter committimus et mandamus, quatenus memoratum dominum Stephanum Fáy a modo deinceps pro vero, legitimo, perfecto, et nomine Mtis Suae, delegato harum superiorum partium iudice bellico agnoscere, habere et reputare, eique iuxta officii sui dignitatem omnem reverentiam et existimationem praebere et tribuere velitis ; nec quisquam sub decreta poena contra officii sui dignitatem, aut personam suam, utpote iudicis bellici, quippiam palam vel

occulte moliri ausit; verum enim pro integerrima atque sufficienti eius officii persona habere et reputare velitis, debeatis et teneamini. Nec secus facturi. Praesentibus perlectis, exhibenti restitutis.

Datum in castris ad Rakomaz, 18. die Augusti 1600.

(Egykorú másolat, bécsi Kpü. ltár, Familienakten.)

541.

Bécs, 1600 augusztus 19.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] Antwort betreff sein vorgehabte Impresa wider etliche Häuser. Item betreff ein neuen Kriegs Richter, Ragozzi Beschwehr, Mihal Waida begehrte Hülff; soll sich mit den Magnaten und Spannschaften vergleichen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 84' No. 120.)

542.

Szatmár, 1600 augusztus 22.

Ungnad Dávid császári biztos Bastának.

Inti, siessen Tasnád felé, a vajda segítségére.

Küldöm somlyai Báthory István levelét újabb hírekkel, habár azokat tán már megtudhatta Melith Páltól. Ha igen, továbbítsa őket a császári udvarhoz, maga pedig siessen mit müglichister Eile über die Teissa *erre Tasnád felé,* auf dass der Waida nicht sagen khunte, er hätte auf sein vielfältiges Anhalten kein Hilff nit bekommen können. — Die Sachen lassen sich in Siebenbürgen so gefährlich ansehen, dass zu besorgen, der Herr, als ein Hochvernunftiger, werde — unerwart der daussigen Resolution — für sich nemben und ins Werk setzen müssen, was *occasio, tempus et locus, legibus et feriis carentes* erfordern, soviel ihm immer mueglich und erschwunglich ist.[1]

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 1007. l.)

---

[1] E fontos kijelentésnek az az értelme, hogy Bastát a viszonyok arra fogják kényszeríteni, hogy Mihály vajda ellen lépjen fel, holott eddig maga is megsegítésére gondolt.

543.

Szatmár, 1600 augusztus 23.

Ungnad és Székely császári biztosok Bastának.

Hirek az erdélyiek mozgolódásairól.

Küldjük Csáky István levelét, a miből megérthető, wie sich der Sigismundischen Faction Rädelsführer, die alle des Herrn Waida geheime und Kriegsart wohl wissen, im Werk zu erkennen geben, *és ő Felségének, meg a vajdának sokat árthatnak. A megszökött Székely Mózes már Husztou túl lehet, de Sibrik Gáspárt tán még elfoghatják seregei.*

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 1010. l.)

544.

Bécs, 1600 augusztus 24.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] Antwort betreff des Mihal Waida begehrten Hülff, soll damit gehorsamb umbgehen; item betreff Kriegsvolks Zahlung, hineinbegehrten Ingenieur und Paumängl zu Wardein betreffend.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 84′ No. 141.)

545.

Nyiregyházi tábor, 1600 augusztus 25.

Basta Szepesvármegye rendeinek.

Személyes fölkelésre inti őket, saját javuk érdekében.

Posteaquam ex serio M^{tis} Suae mandato, praesenti urgentissima necessitate et Transsylvanico tumultu ita requirente, universas M^{tis} Suae copias campestres utriusque ordinis et nationis, exceptis ducentis equitibus, quos pro defensione huius M^{tis} Suae ditionis in oppido Szikszó

reliquimus, huc ultra Tibiscum traducere oportuit, cum quibus citra quamvis cunctationem versus fines Transsylvaniae contendere, atque ea, quae e re Suae M[tis] ac reipublicae esse videbuntur prosequi, statuimus ; ne vero interea ditio gravem ab hoste iacturam accipiat, Dominationes vestras generosas et egregias, nomine M[tis] Suae requirimus, committimusque patriae eorum ac permansionis suae suorumque equestres et pedestres copias istius comitatus vestri, personali eorum insurrectione subintellecta, mox et de facto versus Zeondeoreovium expedire, easque intra reditum nostrum ibi continue retinere atque perseverare velint, debeantque et teneantur ; etc.

Datis in castris ad Nyiregház metatis, 25. die Aug. 1600.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára, 444. sz.)

546.

Gyulafejérvár, 1600 augusztus 27.

Mihály havasalföldi vajda Bastának.

Mivel kozákjaim naponta szökdösnek Moldova felé, kérem, vigyáztasson a Várad és Munkács felé nyíló útakra s a kit lehet, fogdostasson el közülök.

(Ungnad jelentéséből, Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 119. l.)

547.

Bécs, 1600 szeptember 1.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta Antwort betreff Mihal Waida Gesandten Anbringens, sein Fortzug in Siebenbürgen und begehrten Befelch wegen der Insurrection.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 86. No. 8.)

548.

Majtényi tábor, 1600 szeptember 4.

Basta San Clemente prágai spanyol követnek.

Mihály vajdát nem segíté meg, mert nem bízott benne, de a helyett most az erdélyiek támogatására siet, hogy Erdélyt Rudolf császárnak biztosítsa.

Prima ch' io passasse il Tibisco per venirmene alla volta di questi confini, scrissi a V. S. Illma et le diedi particolar conto della instabilità del Valacco; [1] il quale per virtù dell' ordine ch' io tenevo di soccorerlo, mi divertì dalla impresa de i castelli, ch' io scrissi haver deliberato di tentare; e subito, passato ch' io hebbi il fiume, mi accorsi non esser altra la sua intentione, se non di smembrarmi le forze ch' io havevo, hora col ricercarmi li mandassi 4 mila huomini, e hora 6 mila; ma io non volsi mai consentire, dubitando sempre di qualche fraude: [2] la quale all' ultimo si è scoperta in questo modo, che servendosi dell' occasione, voleva egli far morire tutta la nobiltà di Transilvania, et assicurarsi per questa via tanto inhumana; e di già n' ha fatto morir molti, et altri fuggiti quì et là. E come che io non haveva altr' ordine, che di conservarlo servitore di Sua Maestà, e dargli ogni sodisfattione, sono andato dissimulando il tutto; già che egli voleva che questa fusse una congiura contro la persona sua. Questa mattina poi m' è capitato in tutta diligenza un cavaliero Transilvano [3] con lettere di tutta la nobiltà; la quale si ritrova armata nel luogo di Torda, risoluta più tosto morire che soffrire una tiranìa tanto grande. Mi recercano

---

[1] Basta ez említett levele nincs meg.

[2] Spontoni szerint (id. m. 101. l.) Basta azt felelte Mihály vajda segélyt kérő követeinek: che non poteva, se non con nota d'imprudenza, anzi di biasmo eterno, oltre il periglio, privarsi della cavalleria.

[3] A rendek e követe, a ki Bastát segítségül hívta, Haller Gábor volt; Alárdi Ferenczről tehát Bethlen Farkas (erdélyi históriája IV. k. 547. l.) hibásan állítja, hogy szintén vele járt Bastánál.

aiuto, volendo essi essere fidelissimi a Sua Maestà:[4] il qual negotio essendo stato proposto in Consiglio, vi è stato molto che disputare; e perchè la cosa non patisce dilatione alcuna, ho resoluto non perdere questa occasione, ma soccorrere questi populi, e procurare di discacciare il Tiranno, sendo questa la vera via d'assicurarsi di quella provincia, e niun altra.[5] E così mercore, 6 di questo, con l'aiuto di Dio m'incaminarò con la gente verso i confederati; e se farà bisogno, verrò anco al fatto d' arme, perchè come V. S. Illma può considerare, niuna cosa ne può apportare maggior danno, che la dilatione, già che il Turco è uscito in campagna armato. E questa resolutione l'ho presa io come quella che mi par più espediente alle cose di Sua Maestà che niun' altra: visto però la resolutione de' congiurati, i quali, quando anco non gli havesse soccorso, volevano tentar la fortuna, e riuscendoli il disegno, chiara cosa è, ch' essi creavano per lor prencipe il Chiaki, che tempo fa ha aspirato a questo; dove che, prestandoli io gli aiuti che mi ricercano, sariamo quasi come sicuri della vittoria et della provincia.[6] Queste sono dunque le principali ragioni, che mi hanno mosso ad abbracciare questa occasione, e spero che Sua Maestà debba restarne sodisfattissima.

Ho visto poi la relatione del successo di Fiandra, che V. S. Illma mi ha mandato; a che non so dir altro, se non che sono casi spesso occorsi a noi, che non vogliamo mai contentarci del dovere, e vogliamo per tutti modi fare, che i rebelli di Sua Maestà siano soldati; etc.

Dal campo a Maitin, a di 4 di Settembre 1600.

(Egykorú másolata két példányban a római vatikáni Borghese-levéltár III. 87. d. és III. 87. e. kötetében. Spanyol szövegű példánya a simancasi spanyol állami levéltárban, Legajo 706.)

---

[4] Az erdélyi rendek e sok pecsétű és aláirású levelét az erdélyi krónikások is említik, de még eddig nem jutott napvilágra.

[5] Bastának az erdélyi rendeknek kedvező e határozatára nagy hatással volt egyik ifjú főtisztje: gróf Cavrioli Tamás véleménye, mely Spontoni id. m. 105—107. l. olvasható.

[6] Idáig megjelent velenczei másolatáról Hurmuzaki: Documente III/2. k. 365. l.

Megjegyzés. Basta e levelét Spinelli érsek prágai nuntius Prágában, 1600 szeptember 18-ikán írt jelentése e soraival küldte Rómába, Aldobrandini Cinzio b. államtitkár kezeihez: La copia della lettera, che scrive ultimamente Giorgio Basta al Sr Don Guglielmo San Clemente, rappresenta per se stessa compiutamente le novità di Transilvania, intorno alle quali non è per anco materia d'aggiungere altro; ma si sta ogni hora aspettando avviso delle cose seguite dopo in quella provincia; nè di qua si è inviato al Basta sin' hora ordine alcuno. Era già in fine la speditione degli ambasciatori Valacchi, ma l'avviso di questo nuovo accidente l'ha trattenuta e trattiene ancora. Piaccia a Dio di prosperar il tutto secondo il bisogno. Credo sia stata di sodisfattione la resolutione del Basta, et habbino voglia di lasciarlo, se harà fortuna di guadagnarla. (Eredeti, római vat. Borghese-ltár III. 87. d. kötete.)

549.

Majtényi tábor, 1600 szeptember 5.

Basta Kolozsvár város tanácsának.

Hűségre inti a várost, támogatását igérvén.

Ámbátor nem kételkedünk Kegyelmeteknek ő Felsége iránti hűségében, intjük mindazonáltal, quatenus memores praestitae fidei ac pristinae fidelitatis eorum, qua M^ti Suae Caesareae obligati sunt, velint in ea ipsa fide et fidelitate, de qua nihil dubitatur, constanter ad finem usque perseverare, atque fidelitatem eorum certis etiam inditiis testatam reddere; *s ha valami bajuk van, nyugodtan folyamodhatnak hozzánk.*

(Szádeczky id. m. 362. l.)

Megjegyzés. Néhány szónyi változással meg van két példányban, Besztercze város tanácsához intézve, Besztercze-Naszód vármegye levéltárában is.

550.

Bécs, 1600 szeptember 6.

Mátyás főherczeg Bastának.

A beérkezett török hírek folytán kivánom, hogy Temesvár felszabadítására készüljön, a mint az erdélyi ügyek

engedni fogják, damit den Türken von seinem Fürnehmen wider Kanizsa abzuwenden *lehessen.*

(Elveszett vagy lappang; Basta 554. sz. a. válaszából.)

551.

Bécs, 1600 szeptember 6.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Idem [Basta] soll mit dem Mihäl Waida correspondiren und weil der Feindt derenden nicht hineinziehet, nach Gelegenheit was tentiren.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 86. No. 44.)

552.

Zilah, 1600 szeptember 8.

Basta San Clemente prágai spanyol követnek.

Az erdélyiek őszinte hűséget tanusítanak ő Felsége iránt, Mihály vajda készül elhagyni az országot.

Io non dubito che a quest' hora presente non habbia V. S. Illma recevuto gli avisi, che li mandai tre giorni sono [1] con la resolutione, che havevo fatto di dar soccorso alla nobiltà Transilvanica, già posta in arme per levarsi dalla tirannide del Valacco; nella quale deliberatione mi vo tanto più confermando, quanto che essi Transilvani mi danno ogni dì speranza della fedeltà loro verso la Maestà Cesarea; se però si ha da prestar fede a segnature et sugelli. Con tutto ciò io attendo a caminar con ogni diligenza; et dominica,[2] con l'aiuto di Dio, passarò la montagna et non tardarò a congiongermi [3] con detti confederati. Et veramente, per quanto comprendo, non dubito punto che la provincia non resti questa volta del tutto sotto Sua Maestà, purchè mi siano alquanto accre-

---

[1] Közöltük 548. sz. a. szövegében.
[2] Vagyis szeptember 10-ikén.
[3] Értendő a Meszeshágó.

sciute le forze ch' io tengo, perchè non mi trovo tra cavalleria et fanteria più di 6 mila huomini in tutto; et ne ho scritto a Sua Maestà, et rimostratole che perdendosi quest'occasione, non so quando mai se ne presentarà un' altra simile; et credo fermamente che i suoi nemici non dormano.

Quanto al Valacco intendo, che stia imbagagliando per andarsene, già che si vede abbandonato da tutti i suoi; del che in breve sapremo la certezza. Et finalmente,[4] quando il Valacco si fosse opposto alla sua risolutione, non havrìa mancato di combattere, conforme pure alle prime lettere.

Dal campo a Zilla, li 8 de Settembre 1600.

(Egykorú más. a római vatikáni Borghese-ltár III. 87. d. kötetében. Spanyol példánya a vatikáni kvtár Urb. 1114. köt. 30. l.)

553.

Zilah, 1600 szeptember 9.

Basta, Ungnad és Székely császári biztosoknak.

Két magyar tisztjét előre küldte csapatjaikkal Tordára, hogy az erdélyieket jó reménységben tartsák.

Az erdélyi rendek készek hűséget esküdni ő Felségének, ma essi pretendono che gli siano mantenuti alcuni articoli, come di religione et altri. *Addig is, míg közibük jutok, útnak indítám seregeikkel Pethe Lászlót és Thököly Sebestyént,* che vadino quanto prima a Torda a giontarsi con i confederati, per dar lor animo et sicurezza della nostra venuta. *Roncone kapitány még nem érkezett vissza.*[1]

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 1026. l.)

---

[4] Innen végig Basta levelének abból a kivonatából, melyet Cesare Florio prágai modenai követ készített s küldött meg urának 1600 szeptember 25-iki jelentésében; a modenai állami levéltár »Germania« 57. csomagjában.

[1] E levél eredetijét a bécsi hadügyi levéltárban (honnan kivonatosan közölték) már nem tudtuk megtalálni.

554.

Tordai tábor, 1600 szeptember 14.

Basta Mátyás főherczegnek.

Egyesülése az erdélyiekkel Mihály vajda kiverésére.

Fenséged e hónap 6-ikán írt levelét[1] *itt Tordán vettem, a hová csak ma érkeztem az erdélyiek táborába.*[2] *Együttes seregeinkkel legkésőbb holnapután fogunk* wider den Wallachen fortrücken, als welicher sich jenseit Weissenburg mit etwas wenig Macht befindet, da wir dann entschlossen ihme zum Abzug zu zwingen, *mert tőle semmi jó nem várható. Ha aztán kivertük az országból, gondolhatunk a Temesvár elleni diversióra is, ámbár azt hiszem,* diese jetzige siebenbürgische Veränderung sufficient genueg sein werde *eltéríteni támadó vállalatától.*

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 132. l.)

555.

Tordai tábor, 1600 szeptember 16.

Basta Leka aga szamosujvári kapitánynak.

Megértettük az Kegd izenetit Újvárnak föladása felől *és biztosítjuk ő Felsége nevében is támogatásunkról, de* kérjük, az várat senkinek egyébnek kezébe ne adja, hanem ennek, az kit mi oda küldtünk; etc.

(Erdélyi országgyűlési emlékek IV. k. 537. l. Hibásan szeptember 10-iki kelettel közölve.)

556.

Gyulafejérvár, 1600 szeptember 20.

Basta Rudolf császárnak.

Mihály vajda megveretése és elmenekülése.

Örömmel jelentem, hogy Mihály vajdát e hó 18-án d. u. 2 órakor az erdélyi nemesség seregeivel együtt a miriszlói

---

[1] Kivonatosan jeleztük 550. sz. a.

[2] Basta Kolozsvárra szeptember 14-én reggel érkezett és misét hallgatva a jezsuiták templomában, sietve tovább indult Torda felé, a hová még aznap megérkezett seregével.

mezőn megvertük s a csata részleteiről Felségedet az egyidejűleg útnak indított gróf Cavrioli Tamás útján kivántam tájékoztatni, kivel a csatatér térrajzát is küldöm, kérve, kegyeskedjék előadásának hitelt adni.[1] — *A csata utáni nap, 19-én, Ungnad Dáviddal Gyulafejérvárhoz fél mérföldnyire jöttünk, ma pedig bevonúltunk a várba,* alldort uns die siebenbürgischen Herren mit Freudenschüssen und Euer Mt. Glückwünschung empfangen *s a palotában mindent érintetlenül találtunk, miként Mihály vajda hagyta. Ő egyébként Fogaras felé menekült, de az erdélyiek még mindig félnek tőle s így szívesen tárgyalnak velünk az ország sorsáról.*

(Ungnad jelentéséből, Hurmuzaki: IV/1. k. 137. l.)

557.

Szerdahelyi tábor,[1] *1600 szeptember 22.*

Basta és Ungnad Jeremiás moldvai vajdának.

Üdvözli moldovai győzelmeért, de inti, tartózkodjék Erdély megtámadásától.

Örömmel értesültünk ez órában, hogy ismét elfoglalta Moldovát s beült székvárosába Jászvásárba, de az a hír is járván, hogy most a lengyel kanczellárral Zsigmondot készül behozni ez országba, melyet mi ő Felsége számára fegyverrel szereztünk meg, emlékeztetjük auf die erhaltene Victorie *és barátsággal intjük a keresztyénség érdekében, álljon el e szándékától, a mire a rendek is külön figyelmeztetik.*[2]

(Ungnad jelentéséből, Hurmuzaki: IV/1. k. 139. l.)

---

[1] Cavrioli jelentése s a kérdés teljes irodalma felhasználásával külön tanulmányt irtam a miriszlói csatáról; az Erdélyi Múzeum-Egyesület második vándorgyűlése emlékkönyve (Kolozsvár, 1907.) 65—77. l.

[1] E levél így lévén keltezve: »Aus dem Feldläger 2 Meil von Weissenburg gegen der Hermannstadt zue«, ennek a távolságnak tulajdonképpen Szász-Sebes felel meg, de egyéb forrásból tudjuk, hogy Basta az erdélyiekkel 22-én már Szerdahely alatt táborozott, azért keltezzük onnan.

[2] Az erdélyi rendek egyidejűleg írt levelét ld. Hurmuzaki: Documente XII. k. 1042—1043. l.

558.

Szerdahelyi tábor, 1600 szeptember 23.

Basta és Ungnad Zamoyski János lengyel kanczellárnak.

Mihály vajdát megverve, Erdélyország ismét ő Felsége hűsége alá jutott, de mivel híre jár, hogy Zamoyski meg akarja támadni, intik, álljon el e szándékától.

Qualiter Michael vaivoda superiori tempore, praeter expressam Sacrae Caesareae et Regiae M^tis^, domini nostri clementissimi voluntatem, ac sedulas dominorum commissariorum admonitiones et protestationes Moldaviam coeperit, et sibi subiugaverit, Ill^mis^ Do. V^ris^ sat superque constare non ambigimus. Is non ita pridem, cum sub auspiciis M^tis^ Suae Caesareae hanc provinciam Transsylvaniae occupasset, quamvis eam saepius M^ti^ Suae se resignare velle pollicitus fuerit, praesertim quia status et ordines Transsylvaniae antea quoque M^ti^ Suae firma fide obstricti fuerant,[1] nunquam tamen vel minimo facto id supplere voluit, quin potius ditionem hanc Suae M^tis^, locumtenens existens, miris modis hostiliter oppressit, diripuit, vastavit, et fideles M^tis^ Suae huius provinciae primarios viros, insontes quidem, trucidavit. Qua tyrannide animadversa, volentes M^tis^ Suae fidelibus incolis subvenire, eosque a tam dira crudelitate et persecutione eripere, cum copiis Sacrae M^tis^ Caesareae nuper ad pagum Mirizlo usque perveneramus, ubi vaivoda ipse cum suis se nobis opposuerat quidem ac per biduum fortiter restitit; sed tandem, auxilio divino, per nos caesus et profligatus extitit, adeptis omnibus tormentis ac rebus castrensibus suis, atque hac via Transsylvaniam ipsam iterum sub potestatem M^tis^ Suae Caesareae redegimus. Iamque pacatis ac in ordinem redactis rebus Transsylvanicis, status et ordines universi huius provinciae sponte ac ultronea eorum voluntate secundario iterum iureiurando M^ti^ Suae se se dediderunt. Refertur autem ad nos fama, Ill^mam^ Do^nem^ V^ram^ certum colligere exercitum, eumque contra

---

[1] Ez az 1598-iki tavaszi átadásra vonatkozik.

Transsylvaniam expedire statuisse. Cum vero Sacra Maiestas Caesarea, atque inclyta domus Austriaca, cum regno Poloniae certa pacta ac foederis iura iam longo annorum spatio stabilita habeat, Ill^{mam} Do^{nem} V^{ram} nomine M^{tis} Suae hisce amice requirendam esse duximus, postquam haec provincia Transsylvaniae iam M^{tis} Suae regimini subiacet, velit intentum suum (si tamen, quod non credimus, aliquod foret), immutare, et ab eo supersedere; quin potius iura et pacta regnorum sarta, tectaque conservare, et vincula bonae vicinitatis in emolumentum communis reipublicae fovere. Ill^{mae} Do^{ni} V^{rae} in reliquo paratissima studia nostra offerentes, eandem salvam et incolumem diu feliciter valere optamus.

Datum in castris ad oppidum Zerdahel metatis, 23. die Septembris 1600.

Külczíme: Illustrissimo domino, domino Joanni Zamoiskii, regni Poloniae cancellario etc. Domino et amico nobis observandissimo.

(Eredeti, varsói gróf Zamoyski-levéltár, vol. 2. plik 4.)

559.

Fogarasi tábor, 1600 szeptember 23.

Mihály havasalföldi vajda Bastának.

Követeket küld az országban maradhatása érdekében.

Levelem átadója, Szelestei János és melléje rendelt két főboérom útján bővebben szóval üzenek[1] *és tudtára kivánom adni,* dass wofern man mich nit gar von Ihrer Mt. und der Christenheit Diensten verstossen und dringen wöllen, *felajánlom ő Felségének szolgálatomat* mit Ihrer Mt. Kriegsvolk wider den Erbfeindt anzuziehen *és kérem küldjön nekem bátorságos maradásomra hitlevelet.*[2]

(Elveszett vagy lappang; Hurmuzaki: Documente IV/I. k. 142. l.)

---

[1] Szelestei beszédét ld. következő sz. a. szövegében.

[2] A vajda ajánlatában Bastáék nem bíztak, sőt azt Ungnad egyenesen csalásnak tartotta; mert míg követei szóval felajánlták családtagjait túszokúl, feltűnőnek tartották dass er im Schreiben die Obsides nicht vermeldet.

560.

Szebeni tábor, 1600 szeptember 24.

Szelestei János beszéde Mihály vajda nevében Bastához.

Békéért könyörög, hűséget igérve Rudolf császár iránt.

Noi siamo mandati, Invittissimo capitano, dal vaivoda Michele a supplicarvi di pace, dopo il fiero cimento, mai sempre a noi memorabile della guerra ; acciò se gl' humani conflitti servono di vivo essempio a gl'infelici de gl'altrui errori, servin oancora in tanta vostra prosperità a risvegliar l'innata clemenza, ch'alberga nel vostro petto, amando più tosto l'inimico racconciliato, che morto : la giustificatione è propria de gl' innocenti, sì come a delinquenti appartienesi il chieder perdono ; nel che la misericordia di quelli, che son dalla fortuna constituiti in somma felicità, dev' essere altrettanto, e facile, e pieghevole, quanto che, contemplando le cose humane per gli subiti e repentini accidenti, vedrà che Michele, il qual hora per noi supplichevolmente vi dimanda la pace, fu poco fa potente, formidabile, e prosperoso, et hora abbattuto nel fondo delle miserie, dell' infelicità, e pericoli. Queste istesse miserie [ed] angustie, o Basta vittorioso, soprastanno a tutti gl' huomini, e similmente a gli stati tutti ; essendo che l'insana fortuna, con le sue vicende scambievoli gli può concentrare ne gl' infortunii, ne' quali ha già locato Michele. E però essaminando voi con prudenza l'incostante sdegno di quella, usar devete la presente felicità con modestia, e con temperanza, le miserie nostre guardando e li passati vostri disgusti con occhio più tosto d'humanità, e di commendata clemenza, che d' aborrevole rigidezza ; acciò che l' opere nostre siano alla presenza del sommo Iddio del tutto accettabili, irreprensibili, et alla veduta del Mondo si rendan lodevoli, et essemplari. Noi siamo quì per ricever da voi la pace con quelle conditioni, che per noi migliori vi saranno somministrate dalla vostra ordinaria clemenza ; offerendovi per ostaggi in sicurtà della nostra fede, Petrasco, carissimo figlio del Signor

nostro, insieme con sua madre, e sua moglie ; e noi al-l' incontro non chiedem' altro, che la gratia di Cesare, et un poco di munitione di guerra, per resistere e combattere contro li vostri, e nostri nemici, che di là da' monti accampati con oste numerosa ci attendono. Servirà Michele, serviremo ancora noi tutti per l' avvenire con irreprensibile fedeltà la Maestà dell' imperadore, riconoscendo voi per ciaschedun tempo sollevatore delle presenti nostre miserie, e clementissimo largitore della da noi desiata pace.

(Spontoni: Historia della Transilvania 124. l.)

Megjegyzés. Ez a beszéd — Spontoni följegyzése szerint — fu spiegato dal secretario di Michele, soggetto di buone lettere, e d' eloquenza non isprezzabile, a ki nem volt más Szelestei Jánosnál, mert Basta és Ungnad jelentéséből is tudjuk, hogy ez jött át hozzájuk a vajda két oláh követével szeptember 24-én este, a mely nap jutott Basta is Szeben falai alá ; és Spontoni szavaival folytatva, fu accompagnato questo ragionamento da attione conveniente a simili occorenze. Laonde commosso il Basta non solo dalla natural sua pietà, ma dall' utile ancora, che trar poteva dal mantener Michele in piedi, teljesíté a vajda kivánságát.

561.

Bécs, 1600 szeptember 24.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] Antwort betreff siebenbürgische Veränderung, soll etwas wider den Feindt tentiren.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 86. No. 173.)

562.

Szebeni tábor, 1600 szeptember 25.

Basta Mihály havasalföldi vajdának.

Kivánságát teljesíti, de küldje át családtagjait túszokul és mondjon le teljesen Erdélyről.

Olvastam levelét és quantopere se a culpa purgare nititur, quod rebus istis, quae gestae sunt, nullam ansam

praebuit, *bőven bizonyíthatom, mennyire nem hallgatott reám s hogy kegyetlenkedései miatt miként kellett e tartomány megmentésére fegyveres kézzel bejönnünk, holott annak átadására már* per Ill^mum^ dominum Pezzium *is felszólítá ő Felsége. Mindazonáltal* ne tamen vel Sua Maiestas, vel ego christianitatis officio defuisse videamur, *az ország rendeivel együtt Zelestei János által előterjesztett kérésére megadjuk a békét, de kivánjuk,* ut Illma Dominatio V^ra^ coniugem,[1] filium Petrasco et Floricam filiam, una cum Mag^ca^ domina matre sua,[2] thesaurum item omnem, resque preciosiores huc Cibinium [3] obsidum loco transmittat, idque ad proximum et immediate sequentem die Sabbathi,[4] *Erdélyről pedig mondjon le,* neque quicquam iuris in ea sibi praesumat.[5]

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 140. l.)

563.

[Fogarasi tábor, 1600 szeptember 27.]

Mihály havasalföldi vajda Bastának.

Kivánságát teljesíti, de három birtokot kér magának.

Megolvastatván az Kegyelmed levelét,[1] minden részében megértettem . . . házam népét és kencsemet nagyobb hitelnek okáért *kész is vagyok megküldeni, ha nem is ez jovő szombatra s nem is Szebenbe,* az szászok rabságára, *hanem biztosabb helyre, a miről* fő meghitt boérom, Kulcsár Rádul *által üzentem.* A hol penig kivánja Kegyelmetek, hogy Erdélyből kezemet kivegyem és annak in toto

---

[1] Felesége neve: Sztánka.

[2] Édes anyja neve: Theofana.

[3] Bastáék nem bíztak Mihály vajda ajánlata őszinteségében, de hogy szorult helyzetükben mégis tárgyalásba ereszkedtek vele, azt Ungnad igen érdekesen fejtegeti jelentésében; Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 143. l.

[4] Vagyis szeptember 30-ikára.

[5] Szeben alá Bastáék szeptember 24-én érkeztek.

[1] Vonatkozik Basta előbbi sz. a. közölt levelére.

renunciáljak, noha nekem arról is jó végezésem vagyon s levelem *ő Felségétől, mindazonáltal a békesség kedvéért* innét én hadastúl Havaselfeldében bemegyek, *de* hogy Erdélben legyen nekem is bizonyos lakóhelyem és házam népét ugyanazon lakóhelyekben itt ez országban hagyhassam, *kivánom ő Felségétől* Fogarast, Görgényt és Vécset, *nem is örökben, hanem addig, míg ő Felsége felőlem határozni kegyeskedik.*[2]

(Szádeczky id. m. 381—382. l. Német fordítása Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 21—22. l.)

564.

Szebeni tábor, 1600 szeptember 28.

Basta Brassó város tanácsának.

Könyörgésetekre készséggel jelentem, quare auxilium cras contra tyrannum Michaelem laturi iter ingrediuntur; vos contra ipsum defensuri et prorsus ab eius tyrannide liberaturi.

(Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó V. k. 295. l.)

565.

Bécs, 1600 szeptember 29.

A Bécsi udvari kamara Bastának.

Abschriften Georgio Basta Obristen Ambtsverwalter zu Ober-Hungern gethan Schreiben und Berichten, alles desselben Gräniz und Kriegswesens Üblstandt betreffend.

(Kivonat, a bécsi Kpü ltár Oestr. Gedenkbücher 531. k. 253.)

---

[2] E keletnélküli érdekes levelet a Hurmuzaki-kiadás 1600 február havába, Szádeczky 1600 október 7—8 közti időre helyezi. Kormeghatározó adata »a jövő szombatra« való hivatkozás, Basta levele szavaival, a mi szeptember 30-ika, s hogy tényleg e napnál *előbb* kelt, megtudjuk Ungnad Dávid 1600 szeptember 30-iki jelentéséből, melyben már az egész levél tartalmát kivonatolja; Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 147. l.

566.

Porumbáki tábor, 1600 szeptember 30.

Basta Mihály havasalföldi vajdának.

Mit üzent légyen Kegyelmed főboérja, Kulcsár Radul által, megértettük, de bár kéréseinek teljesítése ő Felsége kegyétől függ, annyit üzenhetünk, hogy további tartózkodási helyéül Gyalu várát szemeltük ki és ajánlottuk megadásra ő Felségének.

(Egykorú kivonata Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 147. l.)

567.

Bécs, 1600 szeptember 30.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] Antwort betreffs erhaltenen Victorie wider den Mihäl Waida, item wie es mit Belagerung Canischa beschaffen; soll Fleiss haben, dass der Mihal Waida sambt seinem Schatz möchte bekhomben werden.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 86. No. 215.)

568.

Bécs, 1600 szeptember 30.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta, dass die siebenbürgischen Gesandten wieder heimbreisen sollen, mit dem Kornis vertraulich jeder Zeit correspondiren.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 86' No. 217.)

569.

[Fogarasi tábor, 1600 szeptember 30.]

Baba Novák hajdúvezér Bastának.

Levelemet három emberem viszi Ngodhoz, s nagy titokban jelentem, hogy kész vagyok elhagyni a vajdát és egész

hadi népemmel ő Felségét meg az erdélyi rendeket szolgálni, ha bátorságosan pártolhatok át és illő jutalomban részesedünk.[1]

(Egykorú kivonata Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 148. l.)

570.

Porumbáki tábor, 1600 október 1.

Basta Baba Novák hajdúvezérnek és társainak.

Szolgálatába fogadja, megjutalmazza és Mihály vajda fejére díjat tűz ki.

Megértettem az Kegyelmetek levelét, hogy Kglmetek el akarván hadni az pogán természetű oláh fejedelmet, ide mi hozzánk, császár ő Felsége táborában akarna jönni, és az keresztyénségnek szolgálni, mely Kglmetek jó és dicséretes szándékát Kglmetektől én is az országgal egyetemben jó néven és szeretettel vöttem, bizonyos lévén Kglmetek abban, hogy én is az Kglmetek szolgálatjáról el nem feledkezem, sőt Kgdnek, Baba Nováknak, immár el is rendeltem, hogy egy jó falut adok az országgal együtt, közönséggel is penig az Kglmetek szolgálatjára oly tekintetünk lészen, hogy Kglmetek fejenként megelégedhetik, mi bennönk Kglmetek semmi úton meg nem fogyatkozik. Csak hogy Kglmetek az eljövetelben késedelmet ne tegyen, hanem jöttest jöjjön közinkben, és ha lehetséges, magát az vajdát is vagy elevenen, vagy akarmiképpen hozza közinkben; valaki kezönkben hozza, tisztességes és elegedendő jószággal, öt száz ház jobbágygyal megajándékozzuk. Ha penig az vajdának közinkbe való hozása nem lehet is, Kglmetek annélkül is eljöjjön, és minket jövetelekről Kglmetek elsőben bizonyos emberi által bizonyossá tegyen. Kglmetek elhigyje mi bennönk

---

[1] E levél keltét az állapítja meg, hogy október elsején hozták Bastáék táborába; de Baba Novák ajánlkozása nem vehető komolyan, s úgy látszik csak azért írta, ura tudtával, hogy ezzel is nyújtsa a tárgyalások idejét s így Mihály vajda azzal is tovább maradhasson benn az országban.

Kglmetek semmiből meg nem fogyatkozik. Tartsa meg Isten Kglmeteket.[1]

Datum ex castris ad fluvium Olt positis,[2] die 1. Octobris. Anno 1600.

Ezeket mü az mü igaz keresztyéni hitünkre fogadjuk, ez mellett pedig Kglmeteknek ez levél vivő embertől bővebben izentünk. Kglmetek higyje meg szavát.[3]

Külczíme: Generosis strenuis, egregiis et nobilibus dominis Baba Nowak, caeterisque capitaneis, centurionibus ductoribus ac universis militibus Haidonum, et Rascianorum, in exercitu Michaelis vaivodae existentibus, etc. Dominis et amicis observandissimis.

Hátlapján, cyrill-betűkkel írva: Baba Novak. *Továbbá* német kanczelláriai kivonata talán a hadi tanács irodájában készítve.

(Kétes eredeti, bécsi hadi ltár HKR. 1600 Sept. Exp. 57.)

Megjegyzés. Ez érdekes levél aláírása nem Basta kezétől való, vagy mert tartalma miatt elővigyázatból maga nem akarta aláírni, vagy hogy hamisították s tán nem is tudott a levélről, melynek pecsétje is idegen.

571.

Szentpéteri tábor, 1600 október 2.

Mihály havasalföldi vajda Bastának.

Küldöm főkövetem által a kivánt feltételeket, magam kezemirásával megerősítve, és értesítem, hogy nagyobb erősségök kedvéért késedelem nélkül átszolgáltatom túszokúl feleségemet és gyermekeimet.

(Elveszett vagy lappang; Basta 572. leveléből.)

Megjegyzés. A vajda említett feltételei szövegét nem ismerjük, de Spontoni id. m. 125. lapjáról következő kivonatát

---

[1] Idáig egy másik, Csáky István aláirását mutató példányáról, némi kihagyással és hibákkal közölve Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 148. l.

[2] Ezt a keltezést Porumbákra vonatkoztatjuk.

[3] Ez az utóirat az aláirás tentájával írva, mintha csak Bastától származna.

adhatjuk: Che per l' avvenire Michele s' intitolasse vaivoda di Valachia solamente, rimanendo fedel vassallo all' imperadore, governando quella provincia a suo nome con obligo di quel tributo, che ragionevole fosse parso a Sua Maestà, e d' impiegare ogni sua forza contra qual si voglia nemico del Sacro Romano Imperio, con riserva del *Placet.* Che senza dilatione di tempo passasse i monti con quelle genti, che ritrovavasi, e nella Moldavia calasse, per opporsi all' essercito del Zamoyski e di Sigismondo, come communi infesti nemici.

572.

Vladényi tábor, 1600 október 3.

Basta San Clemente prágai spanyol követnek.

Nem mehetett tovább, míg hírt nem kapott Báthory Zsigmond szándékáról. Tárgyalásai Mihály vajdával, kinek ígéreteiben Basta nem bízik.

Alla partita che fece il conte Tomaso Cavrioli verso Praga con la nuova della vittoria,[1] non hebbi tempo di scrivere a V. S. Illma, se ben gli diede ordine, dovesse venir da lei a salutarla in mio nome et darle conto del seguito; e voglio credere lo haverà fatto.[2] Hora per ritrovarmi ridotto a malissimo termine a causa de dolori colici, che già fa un anno mi tormentano, sarò breve, facendoli sapere, che seguitando il corso della vittoria, arrivati che fussimo qua a Cibino, havessimo nuova da più parte, che Sigismondo, insieme con il cancellier di Polonia erano armati per volere entrare in questa provintia; di modo che fussimo forzati soprasedere in questo posto, sin tanto che si sapesse la certezza di questo evento; dove

[1] A vajda ez ajánlatára a rendek is feleltek október 4-én, külön megemlítvén, hogy kivánságát a »generális uramnak írott leveléből« értették meg; Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 151. l.

[1] Ez még a miriszlói győzelemre vonatkozik.

[2] Gróf Cavrioli ekkor már felérkezett a prágai udvarba, hol Rudolf császár neki a Mihály vajda fölötti győzelem hírének örömére egy 600 forintos aranylánczot ajándékozott. (Elszámolva 1602 deczember 1-én; fogalmazványa a bécsi Kpü. ltár Familienakten osztályában. — Prágai tudósítás is említi, de a lánczot 800 frtnyira becsüli; Hurmuzaki: Documente XII. k. 1071. l.)

si è scritto et mandato deputati a rimostrar loro il stato di questa provincia di già ridutta all' obedienza di Sua Maestà; ma per dir il vero, io credo fermamente che non vi sia tanta cosa. Tuttavia questi Transilvani si mantengono in fede verso Sua Maestà.

Il Valacco, dopo haver abbandonato il castello di Fogaras et cavatone il meglio, s' è retirato verso le montagne di Valachia per di là della città de Corona; de dove ha mandato qua tre ambasciatori con le propositioni che seguono, cioè che egli vole esser obsequente a Sua Maestà, et che se li dia una habitatione in queste parti per la moglie et filioli, sin tanto che da Sua Maestà gli verrà ordinato altro. A che gli fu resposto, che se voleva ottener la pace, era necessario che renonciasse tutte le pretensione, che egli puotesse haver sopra la Transilvania, et che con il suo essercito facesse quel tanto, che da me in nome di Sua Maestà gli fusse imposto; et hoggi a ponto ha mandato un suo con la ratificatione delli sudetti articoli, e che senza dimora alcuna darà per ostaggi la moglie et figlioli; et pare che egli stesso vogli venire a piedi di Sua Maestà. Può essere che egli habbia altra intentione, ma al sicuro non m' inganarà, perchè non mi fido de' fatti suoi. Ma di questo fra tre o quattro giorni si chiariremo, perchè ho già volto l'essercito verso di lui, e necessariamente conviene che si risolvi. Et perchè fra doi giorni si debbe spedire un' altro corriero a Sua Maestà, non sarò per hora più longo; solo che la supplico creder fermamente che io ho molto ben conoscinto il risico, che ho corso in questa risolutione d'haver preso l'armi contro al Valaccho; e così Dio benedetto ha voluto favorire la giusta causa di Sua Maestà, et la mia buona intentione, perchè come già scrissi, o con questa occasione Sua Maestà era padrone di questa provincia, o con niun altra;[3] etc.

Dal campo oltre a Fogaras doi leghe,[4] li 3 Ottobre 1600.

(Egykorú más. a római vatik. Borghese-ltár III. 87. e. kötetében.)

---

[3] Egykorú franczia kivonatát kiadta a berni városi könyvtárból Jorga, Hurmuzaki: Documente XII. k. 1057. l.

[4] Az erdélyi rendek egyidejűleg írt egyik leveléből tudjuk, hogy ez a hely Vladény volt.

573.

Szentpéteri tábor, 1600 október 3.

Thököly Sebestyén Bastának és biztostársainak.

Mihály vajda hűségesküje. Zamoyski kanczellár és Báthory Zsigmond Moldovában. Támadó szándékuk.

Cum huc in castra vaivodae hodie hora octava pervenissemus *és Kegyelmetek kivánságát előadtuk, kész volt azokat teljesíteni,* iuramentumque cum baronibus praecipuis statim ab eodem recepimus: caeteri quoque itidem praestituri. *Moldovából azt a hírt hozta* quendam famulum Thomae Csomortanii, *hogy* cancellarium Polonicum una cum Sigismundo principe et Jeremia, Moldaviae vaivoda, universoque exercitu ad oppidum Tatros, confinia videlicet Transilvaniae, heri pervenisse, *s készülnek Erdélybe törni. Erre Mihály vajda* quatuor millia peditum ad cohibendum hostem, cum aliquot levioribus tormentis, ad strictiora loca viarum Ojtoz vocatarum ablegavit. *Jó lesz nekünk is tán követet meneszteni a lengyel kanczellárhoz* [1] *és* interim exercitum quanto citius alpibus appropinquare, ne propter moram aliquid periculi christianitati Transilvaniaeque eveniat; etc.

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 150. l.)

574.

[Vladényi tábor, 1600 október 4.]

Basta és Ungnad Zamoyski János lengyel kanczellárnak.

Értésünkre esvén, hogy Ngod ez ország határába érkezett, ismételten intjük, tekintse meg Lengyelországnak a felséges Osztrák házzal való jó összeköttetését és ne lépjen ez ország földjére, nehogy abból a keresztyénség kárára baj származzék.[1]

(Említve Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 153. l.)

---

[1] Ha nem is külön követet, de levelet küldöttek is az erdélyi rendek rögtön (4-én), a mint Thökölyi jelentéséről értesültek; de nem bízván Mihály vajdában, egyúttal segítséget kértek ellene Báthory Zsigmondtól, kérve azonban, hogy ő maga ne jöjjön be; Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 151—152. l.

[1] Ezt a levelet Bastáék Székely Mózesnek küldték, hogy az adassa át a kanczellárnak, de később kitünt, hogy nem volt reá módja és alkalma, s ezért Zamoyski nem is reflektálhatott reá.

575.

Vidombáki tábor, 1600 október 6.

Basta és az erdélyi rendek Mihály havasalföldi vajdának.

Az Nagyságod izenetit és kivánságit *megértve, kérjük vonuljon ki ez országból Havasalföldébe,* melyet onnan jobban oltalmazhat; *székely hadát* mindenestől bocsássa vissza, hogy mellettünk szolgálhasson, *s végül a túszokul kivánt feleségét és gyermekeit még ma küldje táborunkba, mert további terminust nem adunk; egyéb kivánságainkat pedig élőszóval üzenjük meg követeink által.*

Datum ex castris ad possessionem Veidenbach positis, die 6. mensis Octobris. A. D. 1600.

(Erdélyi országgyűlési emlékek IV. k. 546—549. l.)

Megjegyzés. Az erdélyi rendek e nevezetes iratát elől Basta és a kormánytanács hat tagja (Csáky István, Tholdi István, Bodoni István, Sennyei Pongrácz, Bornemisza Boldizsár, Alárdi Ferencz és Mindszenti Benedek) írta alá, utána pedig a rendek 148 aláírása következik, minden név előtt az aláíró gyűrűpecsétjével.

576.

Bodzai tábor, 1600 október 7.

Mihály havasalföldi vajda Bastának és biztostársainak.

Megértvén kivánságaikat, azonnal felkerekedtem in die Walachei [1] *és házam népét is beküldöm, látva hogy Kegyelmetek ezt az ügyet* höher schätzen und achten, als den Eid, und so sehr sollicitiren, als wenn ich ein Gefangener wär, und mich mit meinem Sohn lösen müsste. *Ám félős, hogy elpusztúl Moldova, Havasalfölde s rámegy Erdély is, mert bizonyos, hogy a tatárok* in der Walachei wintern werden, *a mit megakadályozni nem tudok s érzem,* dass ich mich in kurzen Tagen wieder zurückbegeben muss.

Datum ex castris in montibus Bozza positis, 7. Octobris. Anno 1600.

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 155—156. l.)

---

[1] Basta leveléből tudjuk, hogy ez az »azonnal« a vajda e levelének keltével, október 7-ikével esik össze, mivel ekkor vonult ki végre az országból.

577.

[Vidombáki tábor], 1600 október 8.

Basta San Clemente prágai spanyol követnek.

Mihály vajda kivonult az országból. Székely Mózes jövetele. Zamoyski mozdulatai. Az erdélyiek magatartása.

Si è fatto tardar il corriero [1] sin tanto che habbiamo visto il Valacco passar i monti verso il suo paese, con certe conditioni che per brevità non posso scrivere; ma in somma si mostra tanto mortificato che niente più, anzi vo dubitando ch' egli macchini di far la vendita, se potrà. Tuttavia, come ho detto, l' habbiamo cacciato fora di casa; e hora m'incamino con l'essercito per occupar un passo stretto,[2] per dove dicono debba passar il cancellier. Però quando egli perseverarà in assaltar questa provintia, che non credo; et caso passasse prima ch' io arrivi, io mi risolvo di combatterlo, se pur questi Transilvani voranno star saldi e constanti, conforme il giuramento prestato.

È poi arrivato questa sera un certo Zekel Moysis, con forse mille cavalli, e dimani presterà il giuramento a Sua Maestà. Questo fu mandato dal cancelliere con forse 8 mila huomini in soccorso de i congiurati, ma havendo inteso la rotta che si diede al Valacco, se n'è passato di qua: di modo che tengo per fermo, che i Polacchi non siano mai per tentar alcuna cosa contra questo paese, e così spero che Sua Maestà ne restarà Signore; ma conviene provedere in questi principii di gente et danari.

Dopo questa scritta, pare che la venuta del cancelliere, insieme con Sigismondo, si vadi riscaldando; ma sin hora non s'intende, che sia passata alcuna gente loro in questa provincia, ma fra tre o quattro giorni se ne doverà saper la certezza. Ma se questi Transilvani resta-

[1] Neve: Malik Gáspár.

[2] Ez az ojtozi szoros.

ranno in fede, come spero, non ho che dubitare de' fatti loro.

Il trattato con il Valacco era quasi conchiuso, ma questi Transilvani non vogliono in modo niuno haverlo per compagno, ma che se ne passi nella sua provincia Transalpina; e io per non disgustarli, bisogna ch'io condescendi a questo, se bene li aiuti di esso Valacco non sariano dil tutto fuori di proposito per valersene contra i sudetti Poloni. Io arrivo oggi a Corona,[3] e per essere la gente molto affaticata, sarò constretto di far alto dimani; e di quanto seguirà, ne darò avviso a V. S. Illustrissima.[4]

(Egykorú más. római vatik. Borghese-ltár III. 87. e. kötetében.)

578.

[Komollói] tábor, 1600 október 9.

Basta, Ungnad és Székely Zamoyski János kanczellárnak.

Mihály vajda vétkes cselekedetei, megveretése és kivonulása. Az erdélyi rendek hűségesküje Rudolf császár iránt. Intik Zamoyskit, ne bántsa az országot.

Quamvis proximis diebus Ill^{mae} Do. V^{rae} perscripserimus,[1] qualiter Michael vaivoda non ita pridem, praeter expressam Sacrae Caesareae et Regiae M^{tis}, domini nostri clementissimi voluntatem, ac sedulas nostras, utpote M^{tis} Sua ecommissariorum, admonitiones et protestationes, Moldaviam armis coeperit et sibi subegerit: nihilominus crudelia ac fere nefanda eius facta, hic in Transsilvania perpetrata, denuo hisce Ill^{mae} Do. V^{rae} recensere operae pretium esse videbatur. Non latere Ill^{mam} Do^{nem} V^{ram} existimamus, quo pacto is Michael vaivoda hanc Transsilvaniae provinciam, sub auspiciis ac sumptibus eiusdem

---

[3] E szerint e levelét Basta a vidombáki táborból írhatta, a honnan Brassó még egy mérföldnyire sincsen.

[4] Franczia kivonata Hurmuzaki: Documente XII. k. 1057—8. l.

[1] Kivonatosan jeleztük 574. sz. a.

M^{tis} Caesareae, superiori tempore occupaverit; quam, licet ipse saepius M^{ti} Suae se resignare velle obtulerit, cum per se quidem, tum vero quia status et ordines Transsylvaniae iampridem M^{ti} Suae firmo iuramento obstricti fuerant, nunquam tamen id vel minimo facto praestare studuit, quin potius hanc Suae M^{tis} ditionem, variis modis dirissime opprimendo, hostiliter vastavit. Cuius insolentiam animadvertentes, volentes tandem fidelibus M^{tis} Suae subditis ad sedulas eorum sollicitationes subvenire, nacta hac succurendi occasione, cum exercitu Suae M^{tis} ad hasce oras pervenimus. Ubi aperto cum vaivoda ipso habito conflictu, eoque in fugam converso et profligato, iterum cum ipso convenimus; qui cum in propria persona, tum universi status et ordines, iurisdictioni suae subiecti, ad servandam M^{ti} Suae fidelitatem secundario iuramentum praestitit, atque hinc cum copiis suis in Valachiam transmigravit. Septima die currentis mensis, status quoque et ordines Transsilvaniae similiter denuo, ultronea eorum voluntate, ad fidelitatem M^{tis} Suae iuramentum ipsorum deposuerunt. Jamque pacatis, et in ordinem veriusque provinciae rebus redactis, eas potestati M^{tis} Suae Caesareae subegimus. Intelligimus vero, quod Illma Do. V^{ra} certum exercitum contra praetactas M^{tis} Suae ditiones expedire statuisset. Cum autem Sacra Maiestas Caesarea, atque inclyta domus Austriaca cum regno Poloniae certa pacta ac foederis iura iam longo usu roborata et stabilita habeat, Ill^{mam} Do^{nem} V^{ram} iterum denuo hisce amice rogandam esse duximus, siquidem utraeque praenominatae provinciae iam M^{tis} Suae regimini subiacent, atque ipse quoque Michael vaivoda una cum suis pro fidele M^{tis} Suae servitore habetur, velit institutum suum, si quod est, quod tamen non credimus, immutare, et a proposito supersedere, atque iura et pacta regnorum ita conservare, ne inveterata pacis vincula offendantur, neve ansa praebeatur rumpendi nexus bonae vicinitatis. Nos ea omnia, quae ad fovenda iura, pactaque regnorum spectare videntur, sarta tectaque conservare enitimur; quod et Ill^{mam} Do^{nem} [V^{ram}] pro con-

servanda republica christiana haud secus facturam esse confidimus. Quam in reliquo felicissime valere optamus.[2]

Datum in castris ad pagum .....[3] metatis, 9. die Octobris. A. D. 1600.

(Eredeti, varsói gróf Zamoyski-levéltár, vol. 2. plik. 4.)

579.

[Illyefalvi] tábor, 1600 október 12.

Basta, Ungnad és Székely Mihály havasalföldi vajdának.

Megértettük e hó 7-iki levelét [1] *és* nos nihil sane eorum, quae antea in scriptis dedimus et obtulimus, in nobis desiderari patiemur, neque ullam, in rem communis reipublicae christianae vergentem, occasionem praetermittemus, dummodo Illma Do. V^{ra} oblationi suae, nuper iuramento confirmatae, satisfaciat.[2] *De barátsággal kérjük, értesítsen az ellenség mozdulatairól s a hadi hírekről.*

Datum ex castris,[3] 12. Octobris. Anno 1600.

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 160. l.)

580.

Kirkovölgyi tábor, 1600 október 12.

Mihály havasalföldi vajda Bastának és biztostársainak.

Jelentem Kegyelmeteknek, dass ich (unserm Beschluss nach) meinen Sohn morgen früh *útnak indítom és szom-*

---

[2] Ezt a levelet Bastáék Székely Mózes ösztönzésére írták és küldték két magyar nemessel Zamoyskihoz; Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 158. l.

[3] A község nevének helyet hagyva, elfelejtették kiírni.

[1] Kivonatoltuk e kötet 576. sz. a.

[2] E körmönfont, majdnem semmitmondó kijelentés a császári biztosok háromnapi gondolkozásának s az erdélyi rendekkel való tárgyalásának eredménye, mivel a vajda levele már október 10-én kezük közt volt és Ungnad írja róla: sonst hat man sich jetzt noch nicht entschlossen, was man Ihm antworten soll auf sein Schreiben vom 7. dies; Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 159. és 162. l.

[3] A helynév nincs ugyan kiírva, de a levél hátlapjára egykorú kanczelláriai kéz rájegyezte: »Aus Illiaváros« és egyéb adatokból is tudjuk, hogy Bastáék akkor már tényleg Illyefalván tartózkodtak, Háromszékben.

batra kezeik közt lészen. Előbb nem küldhettem a kettős ellenség miatt, most is immár csak 3—4 mértföldnyire vannak a lengyelek, de ha csak 2000 kopjást és 500 lovast küldenének segítségemre, verhoffe, dass ich der ganzen Christenheit jetzund nützlich dienen könnte.

Datum in regno Transalpinae ex castris in valle Kirko positis,[1] die 12. Octobris. Anno 1600.

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 161—162. l.)

581.

[Kirkóvölgyi tábor], 1600 október 13.

Mihály havasalföldi vajda Bastának és biztostársainak.

Minthogy ma napestig csatáztunk az ellenféllel [lengyelekkel], kérem, segítsenck meg sürgősen, es seien gleich nur ein 3000 mit Kopjen und ein 2000 Deutsche, *hiszen remélem, többé nem kételkednek bennem és elhihetik,* dass ich es mit der Christenheit treulich meine.

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 164—165. l.)

582.

[Kirkóvölgyi tábor], 1600 október 14.

Mihály havasalföldi vajda Bastának és biztostársainak.

Megértettem Kegyelmetek válaszát és intését,[1] *s hűségemben nem is fognak csalatkozni, de mivel* ich und der polnische Kanzler sambt dem Sigismundo und dem Jeremia Vaida nur zwei Meil wegs von einander sein *és hadaim naponta csatároznak velük, kérem, küldjenek sürgősen segítséget, mert látom, nem bírom ki s kénytelen leszek visszavonúlni.*

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 167—168. l.)

---

[1] Kirko völgye (Valea Chircu) Buzeu megyében, ma ugyan már nincsen, de neve fenmaradt a Chirculeasca jószág (mosie) nevében.

[1] Vonatkozik Bastáék 579. sz. a. október 12-iki iratára.

583.

[Kirkóvölgyi tábor, 1600 október 15.]

Mihály havasalföldi vajda Bastának és biztostársainak.

Ismételten kérem, küldjenek bei Tag und Nacht *segítséget, sőt jöjjenek át valamennyien, mert most van ideje,* da wir Ihr Mt. und der Christenheit dienen sollen, *mivel a lengyel tábor újra közelebb jött hozzám egy mérfölddel s ha három nap alatt segélyt nem kapok, vissza kell előle húzódnom és emlékeztetem Kegyelmeteket, hogy én esküm szerint átküldtem kezeikhez fiamat,*[1] die Herren mir aber kein Hülff geschickt, *s ha e miatt a keresztyénséget valami baj éri, Istennek számoljanak miatta.*

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 195—196. l.)

584.

[Illyefalva, 1600 október 16.]

Basta, Ungnad és Székely adománya Csáky Istvánnak.

Keresszegi Csáky István érdemei. A Mihály vajda kiüzésére keletkezett erdélyi fölkelés szervezése és sikere.

Nos Georgius Basta etc. Damus pro memoria, quod nos dignum habentes respectum praeclarae fidei et fidelitatis sincerae Sp^{lis} et Mag^{ci} domini Stephani Chiakii de Keresszegh, generalis capitanei exercituum et consiliarii summi Transsylvaniensis, quas ipse in variis utriusque fortunae casibus Sacrae Caesareae Regiaeque M^{ti} non minus utiliter, quam constanter summa animi promptitudine et alacritate exhibuit et impendit, praecipue vero hoc tempore, quo Michael vaivoda Transalpinensis hanc provinciam Transsylvaniam hostiliter invadens occupasset,[1] ac eius cives et incolas multis iniuriis ac calamita-

---

[1] A vajda 14 éves fiával, Petráskóval, Csáky István október 17-én ért Bastáékhoz és bátor fellépését és kiséretét Ungnad érdekesen ismertette; Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 171. l.

[1] Ámbátor ez az irat már megjelent, szükségesnek tartottuk szó szerint közölni, kivált következő részeért, melyben Csáky

tibus affecisset, illegitimisque exactionibus divexasset, legibus ac libertatibus nobilitatis pene universis sublatis aut eversis, summam iam tyrannidem exercere ac in praeiudicium et derogamen dignitatis Suae Caesareae M^tis ac detrimentum totius christianitatis quam plurima dictis et factis patrans incepisset; tantae igitur pesti ex hac provincia tollendae, libertati pristinae recuperandae, dignitatique Suae Caesareae M^tis asserendae, cum praefatus dominus Stephanus Chiaki summo studio incubuisset, hoc effectum dedit, ut non solum universam nobilitatem ad fidele obsequium Suae M^ti Caesareae praestandum permoverit, verum etiam praecipuum robur militiae eiusdem Michaelis vaivodae singulari industria, indefesso labore, nullis denique parcens sumptibus, in auxilium huius provinciae allexerit, pertraxeritque, nobilitatem vero ipsam ad fidem et fidelitatem Suae M^tis Caesareae deinceps etiam observandam tam suo exemplo, quam consilio ac re perduxerit; cum deinceps quoque, si quid in iis desideretur, omnem daturum se operam, ut ea perfectam integritatem perveniant, ac omnes et singuli cuiuscunque status, ordinis et conditionis homines ad iuramentum praestandum inducat polliceatur, promittatque. Praeterea cum sub hanc expeditionem alia etiam ingruisset necessitas periculosissima, dum videlicet regni Poloniae cancellarius, adscito sibi Sigismundo Bathoreo, valido exercitu Moldaviam invadens, duce Moise Zekel non contemnendas copias, utpute decem millium vel ultra hominum militarium numerum in hanc etiam provinciam transmisisset, ipseque cancellarius cum omni mole belli intra biduum subsecuturus certo crederetur, multo labore, vigiliis, pollicitis et aliis opportunis mediis tantum averterit periculum, ac praeter equitatum Ungaricum, quem in auxilium nostrum accivit, omnem exercitum Polonicum provincia decedere persuasit, ipsumque can-

---

érdemeinek felsorolása keretében oly érdekesen mondja el az erdélyi nemesség felkelésének okait és Mihály vajda kegyetlenkedését, hogy az munkánkból nem hiányozhatik és íróját — Csákyt — korának valóságos krónikásává avatja.

cellarium, omnia hostilia contra hanc provinciam conantem, summa prudentia ac epistolis placidissimis a proposito retrahere conatus est.[2] Quae omnia cum in posterum etiam se facturum sancte promittat; horum itaque respectu, et aliorum meritorum intuitu, nolentes erga tanta officia ingrati esse, eundem dominum Stephanum Chiaki nomine Sacrae Caesareae M^{tis}, tanquam commissarii plenipotentes per eandem Sacram Caesaream M^{tem} constituti, in eo assecuramus, affidamus, certificamus ac promittimus obstringimusque sub pignore fidei et honoris nostri, quod Sacra Caesarea Maiestas arces Sáros in Sarosiensi, et Zadwára in Tornensi comitatibus Hungariae Superioris existentes et habitas, cum universis pertinentiis ad primum diem Januarii anni proxime et immediate venturi Millesimi sexcentesimi primi, eidem domino Stephano Chiaki, ipsiusque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis dabit, donabit et conferet, iure perpetuo et irrevocabiliter tenendas, possidendas, pariter et habendas, manibusque eiusdem vel hominis ipsius assignabit; aut si eas certis ex causis dare non posset, extunc alias duas arces, qualitate, valore et utilitate proventibusque aequivalentes dabit et, uti praemissum est, iure perpetuo conferet, ac in dominium earundem arcium legitime statui et introduci curabit absque ulla difficultate. In quorum fidem et firmitatem nos praefati commissarii praesentes literas nostras, manus nostrae subscriptione, ac sigillis solitis communitas, memorato domino Stephano Chiakii dandas duximus et concedendas. Datum etc.[3]

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 196—197. l.)

---

[2] Mivel ez adománylevél fogalmazványa, a császári biztosok jelentése szerint (Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 170. l.) Csáky munkája, melyet ő készen adott át felterjesztésre Bastának, e szokatlan emlékiratszerű bevezetésében valóságos történetírói hivatottságot árul el, a mit méltó észrevenni s itt megörökíteni.

[3] Kelte nincs kitéve, de Ungnad jelentéséből tudjuk, hogy 1600 október 16-ikán vették át Csákytól s terjesztették fel megerősítésre a császárnak.

Megjegyzés. Érdemei jutalmául Csáky István a miriszlói csata után előbb Huszt várát kivánta Bastától s a császári biztosoktól, majd pedig (1600 október 10-ikétől kezdve) Sárost és Szádvárát kezdte sürgetni a biztosoktól[4] és külön kérvényben Rudolf császártól.[5] De míg Basta és Székely hajlandó volt kivánságait teljesíteni, mert »da er sein Erbieten vollzeucht, so hab er's mehrfältig verdient«, Ungnad ellene volt s végre is csak úgy nyugodott belé az adománylevél felterjesztésébe, hogy »hält er (Chiaki) nun nicht, was er verspricht, so darf man ihm auch nichts geben«,[6] mert különben is bántotta, »dass sich Chiaki *summum consiliarium regni* nennet«, a mi úgy tünt fel neki, mint »ein Aspiration ad regnandum«[7] a sok nagyratörő erdélyi közt, a miért külön hűségi nyilatkozatot (reversalist) is vettek tőle.[8] Ám a kért várakért Csáky így is hiába sóvárgott s közel négyévi várakozás után, csak 1604 január ius havában kapta meg őket a kincstártól 12 évre, 192.494 frtnyi összegbe inscribálva.[9]

585.

Illyefalva, 1600 október 16.

Basta, Ungnad és Székely Mihály vajdának.

Vettük e hó 13-án írt második levelét is,[1] *de bizony nem küldhetünk hadakat segítségére, mert nekünk sincsen fölösleges emberünk.*[2]

(Említve Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 170. l.)

---

[4] Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 159. l. és XII. k. 1060. l.
[5] Ugyanott, XII. k. 1050—1051. l.
[6] Ugyanott, XII. k. 163. l.
[7] Ugyanott, IV/1. k. 170. l. és 173. l.
[8] Szövege ugyanott, IV/1. k. 175. l.
[9] Deák Farkas: Gróf Csáky István életrajza 3. l.

[1] Ld. kivonatosan e kötet 581. sz. a.
[2] Az erdélyi rendek hallani sem akartak Mihály vajda megsegítéséről, mert nem bíztak benne és multjáért utálták, de a császári biztosok és kivált Ungnad azt a nézetet vallotta, hogy nem jó őt e visszautasítással elkeseríteni, mert »kommt die Walachei in der Türken oder Polacken Händ, so hat Siebenbürgen nie kein Ruhe, noch Sicherheit«, a miben teljes igaza volt.

586.

Reteszi tábor, 1600 október 17.

Mihály havasalföldi vajda Bastának és biztostársainak.

Újból esedezem segélyökért, mert ha most a lengyelek megvernek s a törökkel egyesülnek, so wird Ihr Mt. nit wenig auf einmal verlieren, *mert Erdély is elvesz és* darnach die Feindt weiter einreissen können.[1]

Datum ex castris in regno Transalpinae ad possessionem Retesz positis,[2] hodie Martis. Anno 1600.

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 194—195. l.)

587.

[Illyefalvi tábor, 1600 október 17.]

Basta Rudolf császárnak.

Minden órában várjuk a lengyel kanczellárhoz küldött követeink visszaérkezését. Mi a szándéka, nem tudom, csak azt, hogy vele van Báthory Zsigmond s ez állhatatlan erdélyiek szivökbe vésték Zsigmond nevét. Ezért arra kérem Felségedet, küldjön sürgősen hadakat, hogy ha valami változás történnék, elfojthassuk.

(Elveszett vagy lappang; Basta 588. sz. a. leveléből.)

---

[1] Ezt a levelet a keletnélküliek közt közli a bukuresti kiadvány, pedig tartalmát összeegyeztetve keltének ez adatával: »hodie Martis. Anno 1600«, könnyen kiszámíthatjuk, hogy csakis október 17-én kelhetett, mivel a vajda még a csata előtt állott s *keddi* nap más ennél a 17-ikinél előtte nem volt és különben is ezt (a vajda előbbi két levelével együtt) Csáky István október 19-én — tehát még a csata előtt — kézbesíté a császári biztosoknak; Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 174. l.

[2] Ilyen községnév ma már nincsen Romániában.

588.

[Illyefalvi] tábor, 1600 október 17.

Basta Spinelli Fülöp érsek prágai nuntiusnak.

Mihály vajda kikergetése után, két tűz közé jutott s nagy veszedelemben van. Fiának megérkezése. Az erdélyiek ragaszkodása Báthory Zsigmondhoz. Quirini püspök küldetése.

Non scrissi a V. S. Illma nè della mossa, ch' io feci verso Transilvania, nè meno della vittoria da Dio concessa contro il Valacco,[1] a causa di questa mia continua infirmità, che non cessa di trattarmi molto male. La disgratia volse che il mio servitore, solito a scrivere, cadesse egli ancora infermo; et poichè dal conte Tomaso Cavriolo V. S. Illma havrà inteso particolarmente il successo, non starò a replicar' altro, se non che habbiamo finito di discacciar il Tiranno totalmente dalla provincia, con le conditioni che forse V. S. Illma havrà inteso. Quì s'intende ch' egli sia tuttavia con il suo esercito nei monti, et che non habbi osato entrare nella Valachia, a causa che da una parte siano in essa entrati i Polacchi, et dall' altra il Turco; et sendo così, credo fermament ech' egli sia ridotto in ultima ruina.

Io mi trovo tuttavia quì alle radici di questi monti, per vedere in che si risolve il cancelliere, insieme con Sigismondo; da i quali habbiamo mandato deputati per sapere, qual sia l'animo loro, et in breve dovranno essere di ritorno, e può esser che anco in questa V. S. Illma debba esser avisata della resolutione.

Quanto poi al vescovo Quirini, io non posso dir altro a V. S. Illma se non che, prima ch' io mi movessi di Cassovia, egli passò per detta città ben accompagnato di servitù, e mi mostrò una patente che gli haveva fatto l' arcivescovo di Strigonia,[2] nella qual diceva ch' esso R^{mo} Quirini passava dal Valacco in nome di Sua S^{tà}, per indurlo a restituir la provincia a Sua Maestà: et du igiorni dopo la

---

[1] Értendő a négy hét előtti miriszlói csata.

[2] Esztergomi érsek ekkor Kutassi János volt.

vittoria ch' io intrai in Albagiulia,[3] lo trovai in detta città, dove mi disse, che dalla prima visita in poi non potè mai più parlar con esso Valacco; e credo fermamente ch' egli tuttavia se ne stia in Alba Giulia, perchè lo lasciai alquanto infermo.[4]

In questo istesso punto arriva il figliolo del Valacco,[5] che secondo la capitulatione dovrà restare per ostaggio; nè sin hora i nostri deputati mandati al cancelliere non sono comparsi;[6] et secondo me, non habbiamo da dubitar d' altro, che della leggerezza di questi popoli, i quali veramente hanno scolpito nel core il nome di Sigismondo. Tuttavia sin' hora non si scopre segno alcuno, che egli sia per venire; et tra tanto ho scritto a Sua Maestà,[7] che incamini alcune genti verso queste parti, acciò che quando costoro volessero far alcuna mutatione, si potessero reprimere, già che habbiamo in poter nostro alcuni castelli, che risguardano verso l' Ungheria; etc.

Dal campo, li 17 di Ottobre 1600.

(Egykorú más. a római vatikáni Borghese-ltár III. 87. c. kötetében, s a firenzei áll. Medici-ltár 4356. kötetében.)

589.

Bécs, 1600 október 18.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta betreff Herausschückung der Action zwischen dem von Haimb und des Rothuets verlassenen Wittib.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 87. No. 33.)

---

[3] Tehát 1600 szeptember 20-án.

[4] Ez a részlet a levél firenzei példányában nincsen meg, mert az a császári követet nem érdekelhette.

[5] Az ifjú Petráskó.

[6] Innen végig a Concini Cosimo prágai toszkánai követhez intézett példányból közöljük folytatólag.

[7] Nincs meg, de azért előbbi sz. a. betettük a sorba.

590.

Léczfalva, 1600 október 21.

Csáky István Bastának és biztostársainak.

A határszéli havasokból az a hírem ottani őreinktől, dass sie vergangnen Tag von Früh an ganze vier Stunden Nachmittag viel haben hören schiessen, also dass man nur auf einmal aus Stücken in die 40 Schuss gezählt hat, *de mi van Mihály vajdával, nem tudjuk, csak annyi bizonyos, hogy felesége tegnap este a határra ért s a mint megjön, Kegyelmetekhez kisértetem.*

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 178. l.)

591.

Léczfalva, 1600 október 21. délután.

Csáky István Bastának.

Perscripseram Ill^{mae} Do. V^{rae} heri multos tormentorum crepitus in Valachia auditos *s most újabb levelem érkezett arról, hogy a lengyelek tegnap délben megverték a vajdát, a ki elmenekülve,* amisit autem omnia impedimenta sua castrensia, quibus Polonus est potitus; etc.

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 177. l.)

592.

Léczfalva, 1600 október 21. este.

Csáky István Bastának.

Cum autem de vaivoda profligato iam certi sumus, Valachia autem, Suae M^{tis} Caesareae provincia, a Polonis teneatur, *jó lenne felszólítani a lengyel kanczellárt, hogy azonnal engedje át ő Felségének s ne idézzen elő egyenetlenséget.*[1]

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 177—178. l.)

---

[1] Csáky e levelét Basta éjjel vette és tanácsára hallgatva, másnap reggel csakugyan meg is írták a javasolt levelet.

593.

Illyefalvi tábor, 1600 október 22.

Basta, Ungnad és Székely Zamoyski János kanczellárnak.

Vonúljon ki seregeivel Havasalföldéből, mely szintén Rudolf császáré, nehogy a jóbarátság megszakadjon.

Jam binas proximis diebus ad Ill^{mam} Do. V^{ram} de statu huius Sacrae Caesareae et Regiae M^{tis} provinciae, rebusque eiusdem M^{tis} Suae hic gestis, literas dedimus,[1] *melyekre, hogy mindezideig nem felelt,* admirari satis nequimus. Intelligimus autem Ill^{mam} Do. V^{ram} citra priores nostras, nomine M^{tis} Suae factas requisitiones, cum valido exercitu provinciam Valachiae, quae aeque eo iure, quo et haec Transsilvania, Suae M^{ti} dedita est, invasisse, atque Michaelem vaivodam, cum quo nomine Suae M^{tis} iam plane conclusum, et de tuendis Suae M^{tis} partibus omnino transactum fuerat, profligasse: *azért barátságosan kérjük,* velit statim ex ista M^{tis} Suae provincia exercitum suum reducere, eamque M^{ti} Suae absque quavis difficultate relinquere; cuius nos, nomine Suae M^{tis}, curam suscipiemus ; *nehogy az ő Felsége és Lengyelország közt fennálló jó viszony megszakadjon.*

(Hurmuzaki : Documente Suppl. II/1. k. 648. l.)

594.

Léczfalva, 1600 október 22.

Csáky István Bastának.

Holnap reggel mi is felkerekedünk hadainkkal a szoros felé, nehogy Havasalföldéből valami váratlan támadás érje az országot. A vajda feleségét is elküldjük,[1] *mert ma még,* weilen sie über das Gebirg zogen, ist sie sehr mied.

(Hurmuzaki : Documente IV/1. k. 180—181. l.)

---

[1] Ld. kötetünk 574. és 578. sz. a.

[1] El is küldték 23-án és Ungnad pontosan beszámol róla, milyennek találta, midőn tovább kisértették fiához Gyalu felé ; Hurmuzaki : Documente IV/1. k. 182. l.

595.

Bécs, 1600 október 22.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] Erinderung, was für underschiedliche Verordnungen zu Bezahlung des Oberhungerischen Kriegsvolks beschehen; solle die Austheilung drauf machen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 87. No. 49.)

596.

Bukobyl melletti tábor, 1600 október 23.

Zamoyski János lengyel kanczellár Bastának és társainak.

Kegyelmetek mindkét levelét véve jelentem, hogy ide ex mandato Ser^{mi} regis [1] *jöttem királyi csapatainkkal,* ut Michaelem ulciscar, *mivel Moldovát,* tutelae ipsius M^{tis} provinciam *elfoglalta, s miután ott már egyszer megvertük és idáig üldözve,* cum deinde Veneris die, duodecimo calendas Novembris,[2] castra ad flumen quod superandum erat Telesinum,[3] loco nomine Bukobyl,[4] natura difficili et impedito posuisset, *újból megvertük és megszalasztottuk;* [5] *azért, ha elfognák, jól tennék Kegyelmetek.*[6]

((Hurmuzaki: Documente IV/1, k. 183—184. l.)

597.

Bukobyl melletti tábor, 1600 október 25.

Zamoyski és a lengyel senatorok Bastának és biztostársainak.

Ezennel visszabocsátjuk hozzánk küldött követeiket, jelentvén, hogy Havasalföldét, minthogy fegyveres erővel

---

[1] Értendő III. Zsigmond lengyel király.

[2] Tehát október 20-án.

[3] Közölve hibásan így: Felesimum, igazi neve: Teleázsen.

[4] Ez a név ma is meg van Prahova megyében Valea Bucovelului változatban, Hirsa község mellett.

[5] A vajda saját országa belsejébe menekült anyjával és saját leányával; nem mert Erdély felé jönni.

[6] Zamoyski e levelével követe október 26-án ért a biztosokhoz és szóbeli előadását Bethlen Farkas históriája IV. k. 601—6. l. ismerjük.

szereztük meg, a lengyel király fönhatósága alá vettük, miként Moldova is őstől fogva alája tartozik s ezt éppen a béke fenmaradása okáért cselekedjük, a keresztyénség érdekében.

(Elveszett vagy lappang, Basta 599. sz. a. válaszából.)

598.

Illyefalva, 1600 október 26.

Basta, Ungnad és Székely Zamoyski János kanczellárnak.

Válasz. Ismételten intik, vonuljon ki Havasalföldéről, Erdélyre pedig ne legyen gondja.

Quae nobis Illma Do. V^{ra}, literis suis 23. huius ad nos datis, perscripsit[1] *megértettük és ismételten* de resignatione provinciae Suae M^{tis} Caesareae Valachiae moneremus; *a mi pedig Erdélyország jövendő sorsát illeti, ő Felségének* huius quoque provinciae, uti reliquorum regnorum suorum, eam curam clementer habituram, quam cum futurae permansioni prioris status huius ditionis Transylvaniae, tum etiam adiacentium regnorum conservandae et propagandae bonae vicinitati futuram esse credimus. Datum Illiawaros, die 26. Octobris. Anno 1600.

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 188. l. Magyar kivonata a Történelmi Tár 1884. évf. 642. l. és Szádeczky id. m. 575. l.)

599.

Illyefalvi tábor, 1600 október 28.

Basta és társai Zamoyskinak és a lengyel tanácsuraknak.

Válasz. Tudomásúl veszik, hogy Havasalföldére igényt tart királya s ezzel nem is foglalkoznak többé. Mihály vajda nincs Erdélyben, de különben sem adhatnák ki.

Expeditis paulo ante adiacentibus aliis literis nostris,[1] supervenerunt aliae Do^{num} V^{rum} Ill^{rum} Magnificarum et

[1] Ld. kivonatosan 596. számunkban.

[1] Vonatkozik előbbi sz. a. levelökre.

Generosarum literae 25. currentis mensis ad nos datae,[2] ex quibus praetensionem earundem, quam in retinenda Mtis Suae provincia, utpote Valachia, nobis significant, cognovimus. *Minthogy azonban ez az ügy ő Felségére és a lengyel királyra tartozik, nem foglalkozhatunk vele; Mihály vajdát sem adhatjuk ki,* tum quod is non sit sub potestate nostra, tum vero etiam si esset, salva transactione nuper secum inita permanente, eum consignare minime possemus; etc.

Datae in castris ad Illiefalva metatis, 28. die Octobris. Anno 1600.

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 190. l. Magyar kivonata a Történelmi Tár 1884. évf. 642. l. és Szádeczky id. m. 576. l.)

Megjegyzés. Bethlen Farkas szerint (Erdélyi históriája. IV. k. 606—607. l.) Basta most Csáky Istvánt küldte követségbe Zamoyskihoz s az ő rábeszélésére vonúlt vissza a lengyel kanczellár Moldovába; ámde ennek okleveles nyoma nincsen, mindössze annyi való, hogy Csáky *előbb* találkozott ilyen ügyben Székely Mózessel Erdély határán, de most már csak azért sem mozdúlhatott, mivel a léczfalvi gyűlést október 25-ikére maga hívta össze rendtársaival.

600.

[Léczfalva, 1600 október 29.]

Az erdélyi rendek Bastának.

Két követünk: Haller Gábor és kolozsvári Trausner Lukács deák útján szóval is üzentünk Ngodnak, kérve, hogy mivel hallomásunk szerint 8000 főnyi német had készül bejönni ez országba, intézkedjék, hogy be ne jöjjenek, mert az immár fölösleges, mivel az ország már úgy is ő Felségéé.

(Egykorú kivonata Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 193. l.)

Megjegyzés. A rendek rendszeres tárgyalásaikat e levél keltekor még nem kezdték meg, habár országgyűlésüket október 25-ikére hirdették — habár Basta nem volt ellene, a mi visszatetszést is szült Ungnadnál, a ki meg is írta a császárnak, hogy »Der Basta gehet mit den Ständen placidissime

[2] Szövege ismeretlen; kivonatosan jeleztük 597. sz. a.

umb« s különben is bántotta, hogy iránta »zu wenig vertreulich und zu sehr reservate« viselkedik; pedig ez előrelátható volt, a mint ezt a három különböző nyelvű, nemzetiségű és képzettségű embert együttes működésre utalták, hiszen az erdélyiek is észrevették, hogy a császári biztosok egymással »nicht in alles consentiren« s ezt a viszonyt ki is zsákmányolták maguk részére; Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 193—194. l.

601.

Bécs, 1600 november 3.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Herrn Basta betreff Bericht wegen Besatzung des Haus Putnok, ob dieselb nicht von Sendreö zu nehmen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 88. No. 11.)

602.

Prága, 1600 november 4.

Rudolf császár Bastának.

Rendeleteit beküldött biztosaitól fogja megtudni. Tegyen jelentést hadairól; nem lehetne-e a sléziaiakat elbocsátani.

Von unsern dorthin nach Siebenbürgen deputirten Commissarien wirdest du vernehmen, was wir auf ihre jüngste an uns vom demselben Standt und Wesen gethane Bericht und Relationen zur Antwort und Nachrichtung an Sie gelangen lassen,[1] und weil du dich - - - -[2] mit deiner Person und dem Kriegsvolk auch der Enden befindest, so wirdest dich gleichsfalls darnach zu accomodirn, und sonderlich hiemit - - - - neben ihnen, den Commissarien, von einer Zeit zur andern das böste zu Erhaltung derselben Gränizen bedenggen und befürdern zu helffen wissen. Fürnemblich aber wollest uns hierauf alspaldt dein Guet-

---

[1] Nincs meg, de kivonatából tudjuk, hogy 1600 november 6-án kelt s röviden azt rendelte, hogy addig is, míg Erdély átvételére Miksa főherczeg beérkeznék, ők kormányozzák Bastával együtt az országot; Hurmuzaki: Documente XII. k. 1076—1078. l.

[2] Kiszakadozott helyek.

achten überschicken, was für Bestöllung mit den Teutschen und andern Kriegsvolk derzeit und etwo auch über Winter daselbsten zu thun vonnöten sein, auf was für ein Anzahl eins oder das ander reducirt, und sonderlich, ob nit die Schlesischen Reiter und Knecht nach Vollendung ihrer 6 Monaten, darauf ihr Bestellung gericht ist, zu Ersparung des vergebenen Unkostens völlig abgelassen werden möchten; etc.

Expedit Prag, 4. November 1600.

(Fogalmazvány, bécsi hadi ltár F. A. 1600. No. 48/6.)

603.

Prága, 1600 november 7.

Rudolf császár Bastának és biztostársainak.

Rendelem, hogy addig is, míg Erdély kormányzására Miksa főherczeg odaérkezném, mindenre szorgalmatosan vigyázzatok és jelentést tegyetek; etc.[1]

P. S. Sürgősen adjatok számadást unokahúgunk, Maria Christierna, volt erdélyi fejedelemasszony hitbérbirtokairól. 10. Novembris 1600.

(Elveszett vagy lappang; Basta 638. sz. a. válaszából.)

604.

Segesvár, 1600 november 9.

Basta Gonzaga Vincze mantovai herczegnek.

Zucconi zászlós érkezése. Basta betegeskedése. Törekvése: megtartani Erdélyt Rudolfnak.

Arrivò con la lettera di V. Altezza Ser^{ma} l' alfiere Vincenzo Zucconi, al quale procurarò con ogni mio sforzo, che da Sua Maestà le venghi dato qualche honorato trattenimento, mentre si presenti altra occasione, perchè io tra le altre disgratie non ho authorità di provedere più che a

[1] E levél annyi sok mindenről szól, hogy — itt csak jelezni akarván — tartalmáért Basta válaszára utalunk.

4 o 6 soldi di paga; ma può ben essere che con la vittoria havuta contra il Valaccho, et la reduttione di questa provincia all' obbedienza di Sua Maestà, mi venga allargata la mano; nel qual caso procurarò mostrare quanto sia la devotione mia verso l' A. V. Ser^{ma}: e se per il passato non ho scritto, la supplico humilissimamente perdonarmi, perchè oltre alla malignità d' alcuni emoli, son stato anco travagliato da dolori colici, più di 16 mesi continui. Io tuttavia sto travagliando per assicurar questa provincia a Sua Maestà; il che a mio parere non sarà difficile, purchè Sua Maestà si vogli risolvere (sì come più volte ho fatto instantia); e quando altramente segui, pensarò haver sodisfatto al debito mio: e humilissimamente all'Altezza V^{ra} fo riverenza.[1]

Di Segesvar, li 9 di Novembre 1600.

(Eredeti, mantovai áll. Gonzaga-levéltár 533. csom.)

605.

[Segesvári] tábor, 1600 november 9.

Basta Rosa Herkules kapitánynak.

Válasz. Mihály vajdát kiverte az országból. Telelni Fejérvárra húzódik.

Per mano dell' alfier Zucconi ricevei la lettera di V. S. de 22 Giugno,[1] carissima al solito, et ho immensamente a caro ch' ella si ricordi di me, et si vagli nelle occasioni di quello ch' io posso; e in quello che tocca al sudetto alfiere Zuccone procurarò, in quanto s'estendono le forze mie, di fargli havere ogni satisfattione.

Nel resto io mi trovo in questi confini della Valachia, havendo discacciato dil tutto fuori della Transilvania il Valacco, come quello, che tante volte si è burlato di Sua Maestà; sì come forse V. S. havrà inteso, e secondo vo-

---

[1] Ez időből oly gyérek a források, hogy e levele nélkül nem is tudnánk, hogy Basta Segesváron is járt.

[1] Nincs meg és éppen csak hogy besorozhattuk adatként illő helyére, 510. sz. a.

vedendo, credo toccarà a me a restar per questo inverno in Transilvania; e per questo effetto moverò l' essercito fra 3 o 4 giorni, verso Albagiulia;[2] e fratanto si vagli di me: che Dio la conservi.

Dal campo, li 9 Novembre 1600.

Külczíme: All' Illustre Signore, il S^{r} capitan Hercole Rosa. Mantova.

(Eredeti, mantovai áll. Gonzaga levéltár 533. csom.)

606.

Bécs, 1600 november 12.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] Antwort wegen des jetzigen siebenbürgischen Standts, item dass dem Hans Prokh die Rotröckel Haubtmannschaft verwilligt und betreff des Hofkirchen Begnadung.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 88. No. 54.)

607.

Gyulafejérvár, 1600 november 17.

Basta, Ungnad és Székely Rudolf császárnak.

Ajánlják Kolozsvár város követeit a császár kegyeibe.

Civitatem Kolosvár, clementissime Imperator, haud vulgaria suae erga M^{tem} V^{ram} fidelitatis specimina, et erga nos observantiae exempla praestitisse cum diffiteri nequeamus, *a városi tanács könyörgésére készséggel jelentjük ki, hogy mostani vállalatunkban is* cum milite, armis, commeatu et pecuniis strenue promovisse, atque huic provinciae non minus utilem, quam laude dignam operam impendisse *s azért kérjük, kegyeskedjék követeit meghallgatni.*

(Erdélyi országgyűlési emlékek IV. k. 565. l.)

---

[2] Csakugyan akkor indulhatott tovább, mert november 13-án Bastát már Meggyesen találjuk; Hurmuzaki: Documente XII. k. 1083. l.

608.

Gyulafejérvár, 1600 november 17.

Basta utasítása a Rudolf császárhoz küldött Székely Mihály szatmári kapitány részére.

Küldjön a császár fegyvert a székelyeknek és sereget, a mivel Havasalföldét elfoglalhassa s egyúttal féken tarthassa az erdélyieket. Basta és tisztjei fáradozásaikért jutalmat várnak. Javaslatok Erdély kormányzására, kanczellárul ajánlván Sennyei Pongráczot. Pénzt kér seregei zsoldjára.

Al passar che farà Sua S. Illma per Claudiopoli, si farà dare le bandiere, che già disse il S^{r} barone di Hoffkirchen [1] esser in potere d'un certo cittadino, e le portarà seco sin' a Cassovia, dove le saranno consegnate dal nostro mustermastro,[2] et tutte insieme le presentarà a Sua M. Cesarea. Proporrà a Sua Maestà, che si tenghi grata la natione dei Siculi, per poter con essa in ogni occasione contrapesare la instabilità dei nobili; et perciò procurare che la detta Maestà mandi almeno 4 mila archibuggi da fuoco, di cinque palmi di canna l'uno, acciò si possino repartire tra queste genti, che serviranno di aiuto per qualsivoglia impresa; et il costo di essi archibuggi il paese lo potrà pagare. E volendo Sua Maestà che si ricuperi la Valachia, sarà necessario che mandi in qua al principio di Maggio dui regimenti di infanteria, et 2 mila cavalli, acciò che con li aiuti di questa provincia si possi intrare in detto paese, prima che il Turco, o altri inimici siano in ordine. Tenghi anco a memoria della transattione fatta di Sigismondo, quando fece la renuntia, dove fu giurato Sua Maestà per successore in questo regno.[3] Avertire che costoro, se bene mostrano di voler esser fideli a Sua Maestà, non si scordano però di Sigismondo, e vogliono, per quanto intendo, intercedere per esso apresso Sua Maestà di maniera, che bisogna trattar con essi destramente, et tra

---

[1] Hoffkirchen János Ádám hadvezér.

[2] Ez Lassota Erik.

[3] Ez az 1598 tavaszán történt első egyezségre vonatkozik.

tanto sollicitare che venghino soldati; perchè è da dubitare, che vedendo la provincia sguarnita di presidio, non faccino qualche motivo, caso che i negotii di Praga non vadino come essi desiderano; tanto più che si intende che Sigismundo sia retirato appresso Hieremia per aspettar risposta da costoro. Averti Sua Maestà a conservarsi questa provincia, con assicurarsi di essa per tutte le vie; il che non si pò fare senza gente. Conviene anco avertire alla donatione che hanno fatto questi Ordini a particolari persone, perchè il Chiaki, quando me richiese di fargli la promessa, in nome di Sua Maestà, di Sáros et Zadwar, si obligò anco di voler contentare le persone che contradicevano de' i suoi proprii beni, che teneva in queste parti, sì come Melith Paul, Tekeli et Pethe László possono testificare et noi sapiamo di certo; et hora, se il detto Chiaki ha voluto satisfare a questi tali con i beni che toccavano a Sua Maestà, non so come se gli possi servare la promessa; il che si rimette alla Maestà Sua.

Consignarà a Sua Maestà l' originale del giuramento fatto dai Transsilvani, che viene con questa,[4] et insieme le lettere riservate di Chiaki. Sarà anco necessario, che Sua Maestà procuri mandare alcuno, che habbi cura delle rendite dil paese, acciò si sappi dove saranno impiegate. Rimostrarà anco a Sua Maestà l' opera mia usata il dì della battaglia, et insieme della maniera che ho procurato dar sodisfattione a questo regno. Supplico, per quei mezzi che pareranno a Sua S. Illma, che Sua Maestà mi facci gratia di qualche castello con el titulo, acciò che possi far venire la moglie et figlioli,[5] et servire tutto il tempo di vita mia Sua Maestà; e caso che vi trovi difficultà, potrà anco assecurare Sua Maestà et i ministri, che io non servirò più oltre, ma me retirarò a casa mia. Et

---

[4] Nem ismerjük szövegét, pedig érdekes volna, mivel a lefolyt országgyűlés végzései egy szóval sem emlékeznek meg arról, hogy hűséget fogadtak volna ő Felségének.

[5] Ungnad egy mellékes kijelentése szerint Bastának három fia volt; Hurmuzaki: Documente XII. k. 1087. l.

[6] Ezt ilyen nyiltan nem mondták ki a rendek a léczfalvi országgyűlésen, csupán a végzések 12. pontjában intézkednek két

perchè mi trovo havere tre homini particolari appresso di me, che hanno servito et sono per servire: il conte Camillo Cavriolo, l' alfiero Vicenzo Zuccone, et il capitano la Bama, supplico che a questi tre gli siano dati almeno 20 ducati per homo al mese, acciò si possino trattenere l'estate et l' inverno, per essere tanto lontani delle case loro.

Raccordaràssi di far havere qualche cosa a Leka Aga, che con tanta fedeltà ha consegnato i castelli di Kuivár et Ujvár. L' avertirà anco, che costoro hanno concluso nella ultima dieta di non consignar più alcuna fortezza in potere di Sua Maestà, ma che restino guardate dalla nation Ungara;[6] et perciò sarà bene tentare che si contentino, e vi si mettino soldati del Hungaria Superiore col giuramento a tenersi al partito che il detto Sr Zekel porrà; altrimente non so come potrà Sua Maestà assicurarsi di questa provincia. E perchè sin' hora si è proceduto con costoro con ogni destrezza per ridurli alla obedienza di Sua Maestà, habbiamo insieme con li Signori comissarii resoluto di non molestare il paese in modo nissuno, già che 1000 homini o più che restassero nella provincia, non sono bastanti assicurarla; ma si è condutto che il colonello Pezzen con tutte le sue compagnìe, nove e vecchie e le compagnìe di archibuggieri presidiarii, resti sopra i confinii, perchè tenendo un corpo unito, si potrà con esso far maggior progresso che separato: nella qual parte anco si fermaranno la cavallerìa et infanterìa; il che sia almeno sin' tanto, che questi diputati siano incaminati;[7] et se poi si haverà alcun suspetto, si potranno sempre mutare le cose, secondo il tempo et l' occasione.

Rimostrarà la deliberatione, che havevamo preso di dar qualche soccorso al Valaccho; il che anco si metterà ad effetto, caso ch' egli non sia stato rotto, sì come ieri venne nova. Rimostrarà anco esser il dovere, poichè io sto fuori dil mio governo, che mi sia augmentato il soldo

---

lerombolt vár megépítéséről; Erdélyi országgyűlési emlékek IV. k. 556. l.

[7] Az erdélyi rendek követei értendők, a kik szintén ekkoriban indúltak fel a császári udvarba.

durante il tempo che havrò da stare in questa provincia, dove mi conviene spendere et donare. Et perchè di necessità conviene, che Sua Maestà habbi quì un cancelliere dil regno che sia cattolico, et homo da bene, siamo tutti di oppinione che Sua Maestà non potrìa eleggere il più fidele et sufficiente di Pangratio Sennyei, il qual' in questa ultima dieta si è mostrato molto devoto di Sua Maestà, et ha fatto di bonissimi officii. Quanto poi di Zekel Moises, di necessità conviene temporegiare seco, per essere homo volubile, et di gran seguito.

Rimostrarà anco a Sua Maestà il mal procedere di Paulo Nyari; il che non si dovrìa passare senza castigo, già che con tanta malignità certo [vorrà] impedire il servitio di Sua Maestà. Si ricorderà anco dei 4 ponti, o siano articoli significati da quel amico, col quale bisogna con destrezza procedere. Et quanto alla resolutione presa dai doi amici per la assicuratione dil negotio, io lo trovo molto pericoloso; tuttavia si remetterà a meglior consulta. Et perchè, come Sua S. Illma sa, si sono detenuti i soldati del Tekeli per tutto il mese di Novembre, sarà bisogno sollicitare che Sua Maestà commandi espressamente alla Camera Scepusiense, che paghi questo mese di Novembre a' detti soldati, già che per servitio di Sua Maestà son stato sforzato a prometter questo; et quando la Camera non gli paghi, bisogna repagarli dei denari che sono in Sakmar; nel qual caso restariano poi tanto mancho per poter remediare ai casi, che possono succedere.

Fatta in Alba Giulia, alli 17 di Novembre 1600.

(Schmidt Vilmos gyüjteménye II. k. 203—205. lapján, a nagyszebeni báró Brukenthal-múzeumban.)

Megjegyzés. Biztos-társát, Székely Mihályt, — kinek e szép útasitás szól — Basta az ő megkérdezése nélkül, hirtelen elhatározással indította a császári udvarba, a nélkül, hogy erről Ungnaddal is beszélt volna, a miről ez keserűen panaszkodott is jelentésében, sőt mivel egy pillanatig sem tapasztalta, »dass er mich — úgymond — länger gern umb sich gehabt hätte«, november 31-én reggel vissza is útazott és elhagyta Bastát, a mit be is jelentett a császárnak; Hurmuzaki: Documente XII. k. 1083—1084. l.

609.

[Gyulafejérvár, 1600 november 18.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Jelentem Fenségednek és levelem előmutatója: Székely Mihály szatmári kapitány által szóval is üzenem,[1] *hogy ha Miksa főherczeg most hirtelen bejönne, egyelőre elég volna kiséretéül 2000 hajdú,* die in Ober-Hungern geworben werden müssen, *míg a többi seregek beérkeznének,* denn das Landt sei gar ruhig und friedlich.[2]

(Egykorú kivonata Hurmuzaki: Documente XII. k. 1112. l.)

610.

Gyulafejérvár, 1600 november 20.

Basta Rudolf császárnak.

Ajánlja Bogáthy Menyhártot kegyeibe.

Generosus Melchior Bogathi, fidelis M^{tis} V^{rae} subditus, qui suam erga M^{tem} V^{ram} Caesaream fidelitatem sat abunde declaravit, penes legatos Transsilvaniae, de collatione certorum quorundam bonorum, ad arcem Deva spectantium, M^{tem} V^{ram} demisse est requisiturus. Quem, ad instantiam suam, ob singulares animi eiusdem dotes, uti virum benemeritum, M^{ti} V^{rae} hisce commendandum esse censui; M^{ti} V^{rae} humillime supplicans, dignetur eum clementer exaudire, ac gratiam M^{tis} V^{rae} Caesareae ei impartiri. Quam gratiam is una mecum M^{ti} V^{rae} humillime est promeriturus; etc.

Albae Juliae, 20. Novembris 1600.

(Eredeti, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

---

[1] Basta e levelével Székely Mihály 1600 deczember 12-én ért fel Bécsbe, honnan 14-én továbbutazott Prága felé.

[2] Miksa főherczeget Bastán kívül a császárpárti erdélyi főurak is hivogatták, azonkívül testvérei: Mátyás és maga Rudolf császár is nógatta, hogy indúljon Erdélybe s kormányozza fejedelmeként, de a mióta 1598 őszén a császári udvar cserbenhagyta, vigyázóbb lett s többször is megírta, hogy pénztelenül és maroknyi néppel nem veheti át Erdély kormányzását.

611.

[Enyed, 1600 november 21.]

Ungnad Dávid császári biztos Bastának.

Panasza és távozása, mellőztetése miatt.

Jól tudom, hogy dass ich hinaus zeuch, liegt nun mir die Verantwortung ob, *de oka ennek, hogy Kgd* non habito debito trino consilio, *engem a tanácsból kizárva küldte az udvarba testvérünket: Székely Mihály szatmári kapitányt,* und also die Commission, so auf uns drei von Ihr Mt. gestöllt ist, dissolvirt und gleichsamb auf sich allein gezogen, *mi által én fölöslegessé váltam, hisz kérdésemre Kgdnek csak ennyi szava volt hozzám:* La cosa del Sr Zaggl sta come la sta; non posso dir più. — Dass ich von unser gesambten Commissions-Handlung excludirt werde, *azt Kgd azzal indokolta, hogy ez a rendek kivánságára történt, a mit Kgd még esküvel is kész bizonyítani; ámde indúlásomkor elbúcsúztam a rendektől s elmondván nekik keserűségemet,* haben sich hoch verwundert, dass sie sich mit so hohen Betheuerungen die Sachen von sich scheuben, und ganz unschuldig sein wollen. *Ezt hát kötelességem volt innen az útról is megírni, hogy elintézze a rendekkel,* wem die Wahrheit beifällt oder nit, *s vajjon joga volt-e Székelyt tudtom és megkérdezésem nélkül* also praecipitanter *ő Felségéhez kiküldeni.*[1]

(Egykorú kivonata Hurmuzaki: Documente XII. k. 1087. l.)

612.

Gyulafejérvár, 1600 november 21.

Basta Rudolf császárnak.

Ajánlja Bodonyi Istvánt és birtokügyét.

Magnificus Stephanus Bodonyi, fidelis Mtis Vrae Caesareae subditus et nunc in Transsylvania consiliarius,

[1] Bastának úgyszólván létérdeke volt szabadúlni két biztostársától s kivált a gyanakvó, folyton aggodalmaskodó, bár lelkiismeretes Ungnadtól, kit azzal az ürügygyel távolított el, hogy a rendek nem szenvedhetik; a miből Basta semmi lelkiismereti kérdést nem csinált, örülve, hogy vetélytársait, ellenőrzőit már nem látja többé maga körül.

qui erga M^{tem} V^{ram} plurima fidelitatis et virtutis suae specimina edidit, in negotio arcis Szamos Ujvár et curiae Nagy Sajó vocatae cum pertinentiis per supplicem libellum *folyamodván,* uti virum strenuum et militem benemeritum *ajánlom Felségednek.*

(Eredeti, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

613.

Gyulafejérvár, 1600 november 21.

Basta Rudolf császárnak.

Ajánlja karánsebesi Vajda Miklóst és ügyét.

Quanta cum alacritate et constantia generosus Nicolaus Vayda de Karansebes fidelitatem suam M^{ti} V^{rae} Caesareae testatam reddidit, id vel ex commendatione procerum Transsilvaniae Maiestas V^{ra} Caesarea cognoscere dignabitur.[1] Is cum de confirmatione possessionum suarum Kalugier, Krischior et Lehechien nominatorum[2] per supplicem libellum demisse statuerit, eum ad instantiam suam ipse quoque uti personam benemeritam hisce commendandum esse duxi, M^{ti} V^{rae} humilliter supplicans, dignetur clementer exaudire et gratiam suam benigne prosequi.

(Eredeti, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

614.

Gyulafejérvár, 1600 november 22.

Basta Miksa főherczegnek.

Az ország hű, csendes és várja mielőbbi bejövetelét.

Nem tudván, merre van Fenséged, csak most jelenthetem, dass es Ihrer Kais. Mt. Theils in diesem Landt allerdings wohl stehet, ganz still und ruehig der Zeit ist *és kivánságaikat a rendek indulóban levő követeikkel adják*

[1] Megjelent idáig Hurmuzaki: Documente XII. k. 1086. l.
[2] Irva hibásan így: nominatis.

ő Felsége tudtára ; másfelől pedig Euer F. Dt. schieristen, glücklichen und hocherwünschten Hereinkunft mit sonders begiehrlichen Verlangen *várják.*

Datum Weissenburg, den 22 Tag Novembris 1600.

(Hurmuzaki : Documente XII. k. 1088—9. l.)

615.

Gyulafejérvár, 1600 november 23.

Basta Rudolf császárnak.

Ajánlja Giczy Pétert és birtokügyét.

Fidelitatem magnifici Petri Giczy, fidelis M^{tis} V^{rae} subditi, cum superioribus annis, tum vero in proxima contra Valachum habita expeditione, multis nominibus erga M^{tem} V^{ram}, cum summa animi sui dexteritate, testatam perspexerim, eum ob praeclaras virtutes suas gratia M^{tis} V^{rae} Caesareae dignum quoque esse iudicavi. Is, cum in negotio oppidorum suorum Kőrös Bánya et Retteg, cum nonnullis pagis ad ea spectantibus, quorum primum ex donatione Andreae cardinalis, alterum vero ex impignoratione Sigismundi principis possidet, *könyörög, kegyeskedjék őt birtokaiban* per novam donationem et confirmationem *megerősíteni, a mire magam is ajánlom.*

(Hurmuzaki : Documente XII. k. 1091. l.)

616.

Gyulafejérvár, 1600 november 23.

Basta Rudolf császárnak.

Ajánlja Thökölyi Sebestyén főkapitányt és birtokügyeit.

Magnifici domini Sebastiani Theokeoly, partium regni Hungariae superioris M^{tis} V^{rae} militum Hungarorum, ex contributione regnicolarum conductorum, equitum et peditum supremi capitanei (cuius ipsemet quoque plurimis gravibus et arduis in rebus publicis Transsylvanicis, ac

superioris quoque Hungariae non absque summo M^{tis} V^{rae} commodo hactenus optime usus sum), status et ordines Transsylvaniae, cum in superioribus expeditionibus, tum hac quoque proxime habita erga se, patriamque eorum summam fidem, dexteritatem atque animi affectionem animadvertentes, eidem in recompensam benemeritorum certa quaedam bona, proprio eorum motu, dederunt et contulerunt: diligenter a me petentes, ut eiusmodi benevolae ipsorum collationi non solum subscriberem, sed et pro confirmatione apud M^{tem} V^{ram} instarem. Cuius quidem domini Sebastiani Theokeoly, singulare studium et summam erga M^{tis} V^{rae} servitia diligentiam, diversis vicibus, et praesertim nunc hic in Transsylvania, cum et ipsemet expertus sim ac deinceps quoque me opera sua uti oporteat, M^{ti} V^{rae} humillime supplico, dignetur dignam benemeritorum eiusdem rationem habere, atque praescriptam procerum sibi factam bonorum collationem clementer confirmare, eumque gratia M^{tis} V^{rae} ita prosequi, ut animadvertat et M^{tis} V^{rae} clementiam, et intercessionis meae effectum; [1] Quam gratiam is una mecum M^{ti} V^{rae} humillime promereri studebit; etc.

Albae Juliae, 23. Novembris 1600.

(Eredeti, bécsi állami levéltár. Hungarica.)

617.

Gyulafejérvár, 1600 november 24.

Basta Rudolf császárnak.

Kegyeibe ajánlja Bornemisza Boldizsárt és Alárdi Ferenczet, kérve, adja vissza elfoglalt birtokaikat.

Fideles M^{tis} V^{rae} subditi huius provinciae Transsylvanicae consiliarii, nomine statuum et ordinum penes Mag^{cos} Balthasarem Bornemisza et Franciscum Alard, itidem consiliarios Transsylvaniae, diligenter apud me instituerunt, quod postquam haec regio in potestatem M^{tis} V^{rae} tandem redacta sit: ipsi vero Bornemisza et

[1] Rövid kivonata az Erd. országgy. emlékek IV. k. 569. l.

Alard propter fidelitatem Sacra^{mae} quondam M^{tis} V^{rae} genitori felicissimae recordationis [1] praestitam, per Stephanum regem Poloniae, vaivodam Transsylvaniae omnibus bonis eorum privati et spoliati sint,[2] quae bona ipsorum subito aliis distributa fuerant, neque sine perturbatione praesentis status eis restitui possent, indignum status ipsi censentes, si loco illorum bonorum, quae propter fidelitatem amiserunt, alia eis non darentur. Ut itaque et horum digna ratio haberi possit, et donatarii ipsi in unione persistant, communi omnium voto et consensu, certa quaedam bona, licet non aequalia amissis eorum, eisdem Bornemiszae et Alardio cum certa assecuratione confirmationis et supplementi defectus bonorum eorum, aliis utpote bonis per M^{tem} V^{ram} fienda, dederunt et contulerunt; instantissime a me petentes, ut hanc ipsorum ordinationem et collationem M^{ti} V^{rae} commendarem. Quorum requisitioni deesse nolui, M^{ti} V^{rae} demisse supplicans, dignetur praemissam dispositionem clementer intelligere, eosque gratia M^{tis} V^{rae} Caesareae ita complecti, ut M^{tis} V^{rae} propensam erga se clementiam experiantur; etc.

Datum in Alba Julia, 24. die Novembris. A. D. 1600.

(Eredeti, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

618.

Gyulafejérvár, 1600 november 24.

Basta Rudolf császárnak.

Proficiscitur ad M^{tem} V^{ram} Caesaream generosus Petrus Eörmény, fidelis M^{tis} V^{rae} subditus [1] in certis negotiis suis, *a miért őt Felséged kegyeibe ajánlom.*

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 1094. l.)

---

[1] Vagyis II. Miksa császár.

[2] Ez 1575 őszén történt, mikor Báthory István az ellene lázadók birtokait elvette.

[1] Ez az Örmény (családi nevén Gregorovicz) Péter Mihály vajda híve és követe volt már 1598 óta, de kiveretése után elpártolt tőle, a miért most a császártól várt jutalmat.

619.

Gyulafejérvár, 1600 november 24.

Basta Rudolf császárnak.

Ajánlja Vér Mihály jenei kapitányt és birtokügyét.

Posteaquam plurima, eaque locupletissima, generosi Michaelis Veer, fidelis M^{tis} V^{rae} subditi, alias praesidii Jeneoviensis capitanei, erga M^{tem} V^{ram} fidelitatis praestitae argumenta et virtutis suae specimina extant, qui in negotio confirmationis bonorum suorum, utpote possessionum Feolseo et Also Fenyves vocatarum, in comitatu Bihoriensi et districtu Belienes sitarum, quas ipse ex donatione Sigismundi principis pro fidelibus servitiis sibi collatas possidet, M^{tem} V^{ram} Caesaream per supplicem libellum demisse requirere statuit, eum ad specialem intercessionem quorundam magnatum M^{ti} V^{rae}, uti virum strenuum ac militem de M^{te} V^{ra} benemeritum, hisce quam diligentissime commendandum esse duxi, M^{ti} V^{rae} demisse supplicans, dignetur eum clementer exaudire, et praescriptas duas possessiones eidem et haeredibus ac posteritatibus suis denuo conferre et confirmare; gratiaque sua Caesarea ipsum ita prosequi, ut animadvertat et M^{tis} V^{rae} clementiam et commendationem meam apud M^{tem} V^{ram} pondus obtinuisse, sibique utilitati fuisse. Quam gratiam is una mecum M^{ti} V^{rae} humillime promereri studebit; etc.

Datum in Alba Julia, 24. die Novembris. A. D. 1600.

(Eredeti, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

620.

Gyulafejérvár, 1600 november 24.

Basta Rudolf császárnak.

Ajánlja kegyeibe Szalánczy Györgyöt és Lászlót.

In negotio certorum quorundam bonorum possessionariorum, praeter omne ius et aequum per Sigismundum

Bathori ademptorum, nobiles Georgius et Ladislaus Zalanczy, M^{tem} V^{ram} demisse requirere statuerunt. Qui cum maximam sibi iniuriam fieri asserant, M^{ti} V^{rae} supplico, dignetur ipsorum supplicationem clementer exaudire, ipsisque ius et iustitiam benigne fieri curare, quo et ipsi clementiam M^{tis} V^{rae} experiantur.

Datum in Alba Julia, 24. die Novembris 1600.

(Eredeti, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

621.

Gyulafejérvár, 1600 november 25.

Basta Rudolf császárnak.

Ajánlja Csáky István erdélyi főkapitány ügyét.

Magnificus Stephanus Chiaki de Keresszeg, exercituum M^{tis} V^{rae} Transsylvaniae generalis capitaneus et consiliarius, fidelis M^{tis} V^{rae} subditus, qui primus adversus Michaelis vaivodae tyrannidem penes fidelitatem M^{tis} V^{rae} status et ordines Transsylvaniae concitavit, fidelitatisque suae argumenta erga M^{tem} V^{ram} [praestitit] [1] de confirmandis quibusdam bonis, ipsi per status et ordines Transsylvaniae collatis, demisse requirere statuit. Quem, uti militem fortem ac de M^{te} V^{ra} benemeritum, ad petitionem suam hisce quam diligentissime commendandum esse duxi, M^{ti} V^{rae} demisse supplicans, dignetur benemeritorum eiusdem clementem rationem habere, atque bona ipsi collata benigne confirmare, quo is animadvertat et M^{tis} V^{rae} gratiam et meam intercessionem apud M^{tem} V^{ram} sibi profuisse; [2] etc.

Datum in Alba Julia, 25. die Novembris 1600.

(Eredeti, bécsi hadügyi ltár, Prager HKR. 1600. No. 43.)

---

[1] Ez vagy hasonló ige hiányzik.

[2] Ezzel meg is szűnt a sok supplicatio-írás, mivel az erdélyi követek aznap — november 25-én — indúltak ki Fejérvárról, magukkal vivén a sok könyörgőlevelet, olyanok részéről is, kik eddig bizony nem voltak hívei a német császárnak.

622.

Prága, 1600 november 26.

Rudolf császár Bastának.

Katonái szolgáljanak tovább és igyekezzék rettegéssel hűségben tartani az erdélyieket.

Auf dein an Uns gethan gehorsambs Schreiben wären Wir zwar nit ungeneigt, bei noch jetzigen drinnigen zwieflichen Ständt ein frisch Regiment Knecht werben und hinein bringen zu lassen. Was aber dabei für Bedengen und Verhinderungen fürfallen und dass Wir eher die Schlesische Reiter und Knecht der Enden alldort länger zu erhalten gemeint seien, das wirdest du aus voriger unserer Andeitung verstanden und das Übrige von unseren daselbsthin verordneten Commissariis zu vernehmen haben, und damit uns auch gedachte Reiter und Knecht nit auf den Abzug dringen, so vermahnen und befelchen Wir deren Rittmeistern und Befelchshabern absonders, dass sie in der Bestallung und Dienst auf der Ständt oder unser Bezahlung continuiren sollen, darauf du dich also desselben Kriegsvolks zu allen Notfällen desto gewisser zu getrösten haben wirdest.

Nachdem wir auch vermörken, dass sich dasselbe Wösen und sonderlich etliche under den Ständten und dem Adel ganz widerwärtig erzeigen sollen, so ist hiemit unser Befelch, du wöllest dannach neben unsern Commissariis dahin sehen und gedengen, dass nit zu viel cunctirt und connivirt, sondern der mehrern Ungelegenheit zeitlich fürkehren und etwo durch ein gebuerende Demonstration und andere ernstliche Erzeigung eine Forcht gemacht werde. Wie Wir solches ihnen, den Commissarien mit mehrern gleichfalls andeiten,[1] und ihr samentlich den in diesen und andern nach Gelegenheit und unserer Notturft mit gueten Bedacht und Hilf der uns wol affectionirten zu thun wissen werdet. Es beschiehet auch daran

[1] Közölve Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 197—198. l.

unser gnädiger Willen und Meinung, und sein dir mit Gnaden wol gewogen.

Geben Prag, den 26. Novembris 1600.

(Fogalmazvány, bécsi hadügyi ltár, Prager HKR. 1600. 48/12.)

623.

Bécs, 1600 november 30.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] betreff 500 Muscatier anstatt des Schmidischen Fähndls gen Wardein zu werben und dadurch die hohen Besoldungen zu ersparen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 205. k. 88. No. 129.)

624.

Gyulafejérvár, 1600 deczember 2.

Basta Duodo Péter prágai velenczei követnek.

Látván, hogy a mellettem lévő sléziai hadak nem elegendők e tartomány védelmére, költségkimélésből is elküldtem őket az ország határaira, levando per questo verso alli Transilvani le occasioni di querelarsi per danni, che potessero commettere nel loro paese. — *Magam* come privato *további rendeletig itt maradok; várparancsnokká a rendek Kornis Gáspárt tették.*

(Egykorú kivonata Hurmuzaki: Documente III/2. k. 372. l.)

625.

Gyulafejérvár, 1600 deczember 3.

Basta Rudolf császárnak.

Minthogy az ország lecsendesedett, elbocsátottam a sléziai hadakat s azt a pénzt, melyet eddig azokra kellett kiadnunk, most az erdélyi főurak lovasaira és darabontjaira fordítom, mi által őket is inkább lekötelezzük magunknak.—

Mivel a rendek léczfalvi gyülésükön a székelyek puskáinak elvételét határozták el,[1] *kérem Felséged utasítását, miként procedáljak ez ügyben.*

(Elveszett vagy lappang; Rudolf császár 633. sz. a. válaszából.)

626.

Gyulafejérvár, 1600 deczember 5.

Basta [Spinelli Fülöp érsek prágai nuntiusnak.]

Mihály havasalföldi vajda váratlanul Erdélybe jött s útban van a császári udvar felé.

Le cose di Transilvania si ritrovano nei medesimi termini, che scrissi ultimamente a V. S. Illma; solo m' occorre soggiungerle, che il Valacco è entrato nella provintia con circa 500 huomini,[1] e passando per una lingua di terra, che sporge verso Varadino, si crede che dirizzi il suo camino alla Corte cesarea.[2] Non gl' è parso passar per di qua, come sarebbe stato ragionevole, perchè misurando forse l' animo d' altri dal suo proprio, è sempre ripieno di mille sospittioni. M^r^ vescovo di Moldavia, e Valachia [3] partì di quì per Moldavia l'altro giorno, menando seco un certo padre Pietro Bobbio dell' ordine de Predicatori; etc.

Di Albagiulia, li 5 Decembre 1600.

(Egykorú más. római vatik. Borghese-levéltár III. 87. e. kötete.)

---

[1] Erről az országgyűlés végzéseinek 17. pontja szól s oka az volt, hogy azokat a puskákat Mihály vajda osztotta volt ki a székelyeknek s ezzel a rendeletükkel, hogy azokat most »hüt szerént vegyék be és a fiscus számára Fejérvárra vigyék«, a rendek annak akarták elejét venni, hogy a székelyek megint a vajda pártjára ne álljanak; Erdélyi országgyűlési emlékek IV. k. 558. l.

[1] Kisérete számát titkolta, de tudjuk, hogy 2000—3000 katonával jött át a havason.

[2] Igy is volt, mert Mihály vajda egyenesen a prágai udvar felé tartott és Hunyadmegyén át jövén be Kőrösbánya vidékére, Váradra húzódott; a vajdának Halmágyról 1600 deczember 6-án írt magyar levele: Erdélyi országgyűlési emlékek IV. k. 577. l.

[3] Érti Quirini püspököt, a ki eddig a fejérvári udvarban pihent, várva az idők jobbrafordúltát.

627.

[Várad, 1600 deczember 8.]

Nyári Pál várparancsnok Bastának.

E perczben érkezvén híre, hogy Mihály vajda bejött az országba s hogy seregével erre felé tart, kérem értesítését, mitevő legyek.[1]

(Elveszett vagy lappang; Nyári leveléből Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 204. l. és XII. k. 1108. l.)

628.

Prága, 1600 deczember 8.

Rudolf császár Bastának.

Vizsgálja meg nopsiczi Varkócs György ügyét.

Quid nos Georgius Warkuchius de Nopsicz humiliter de iniuria sibi in bonis et parte arcis Zekelhid a Nicolao Zólyomi facta conqueratur, his nostris inclusum mittimus;[1] tibique benigne iniungimus, ut eam in rem diligenter inquiras, et quicquid iuris iustitiaeque ratio dictet, pro auctoritate nostra statuas. Caeterum tibi gratia nostra integra.

Datum in arce nostra regia Pragae, die 8. mensis Decembris. A. D. 1600.

(Eredeti, br. Wesselényi-család levéltára, Erd. Nemz. Múzeum.)

---

[1] Basta békésen engedte átvonúlni Mihály vajdát, a ki deczember 11-én érkezett Váradra, mivel úgy sem volt annyi hada, hogy ellentállhatott volna neki; sőt Spontoni följegyzése szerint (id. m. 130. l.) még Basta adott a vajdának salvus conductust, a mit tőle követek útján kért.

[1] Varkócs György mellékelt supplicatiójában arra kérte Rudolf császárt, hogy mivel a székelyhidi várhoz tartozó birtokrészét Zólyomi Miklós hatalmasúl elfoglalta, s az »ad praesens etiam — úgymond — ab eodem in summum iuris mei praeiudicium damnumque manifestum potentiose tenentur«, habár Bihar vármegye rendei is bizonyságot tehetnek arról, hogy ő Felsége ellen soha semmit sem vétett, sőt gyermekségétől fogva hűséges volt iránta, a róla terjesztett rágalmazó hírek hamisságáról pedig a Pezzen Bertalan tanácsosnak Szatmáron átadott leleszi káptalani levél is tanúságot tehet, rendelje ügyét Basta György felső-magyarországi generálisra, hogy az neki birtokait visszaadhassa.

629.

[Gyulafejérvár, 1600 deczember 10.]

Basta Nyári Pál váradi parancsnoknak.

Levelére csak azt felelhetem, quod Michael vaivoda ad Devam praetergressus est [1] *és ha netalán arra venné útját, vigyáztasson lépéseire.*[2]

(Említve Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 204. l.)

630.

[Gyulafejérvár, 1600 deczember közepe.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Jelenti, hogy a Schmid-féle zászlóalj lemondott és számadását kivánja.

Basta Antwort, die Abdankung des Schmidischen Fähndls betreffend mit Bericht, was für Unkosten auf solche Abdankung vonnöten.

Beschluss. *Auf die Hofcammer, wann die Herren mit denen hierin vermeldten 4 Monatsoldung aufkumben khundten, möchte alsdann die Abdankung dieses Schmidischen Fähndls fürgenummen mit ihme abgerait, und der Rest halber hieher gewiesen werden. Und ist der Kriegs Rath der Herren bemüht, was dem Basta oder den Mustermeister in dieser Sachen der Kais. Mt. zum besten anzubefelchen gewartundt.*

(1601 jan. 7. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 206. k. 103.)

[1] Elvonúltában a dévai várőrség észre is vette s Mihály vajda még a császárhoz beadott emlékiratában is felpanaszolta, hogy »ex castro Deva in Transylvania, tormenta in me direxerunt, quosdam ex meis praecipites egerunt — úgymond — et quae calamitas non in uno loco solum, sed per totam Transylvaniam grassata est«, habár ő senkit sem bántott s egyenesen ő Felségéhez sietett; Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 236. l.

[2] Basta e levelét a 472. lapon közölt levél írója is említi és olvasta.

631.

Prága, 1600 deczember 16.

Rudolf császár Bastának.

Vizsgálja meg újból Naprági Demeter püspök szolgája ügyét s halasztassa el az itéletet.

Was der Bischof Napragi [1] bei uns wegen seines der Enden gefangenen und bereit sententionirten Dieners [2] underthänig anbracht und gebeten, das hast du ob beigelegten seinen Supplicen mit mehrern Inhalt zu vernehmen. Da nun die Sachen eingebrachter massen beschaffen sein sollen, so ist hiemit unser gnädigister Befelch du wöllest gleichwol dahin sehen und verhelfen, damit in Verzegerung des Urtels und andern Process gegen ermelten Diener ein Stillstandt gehalten und hierunder der Bischof bei angezogenen Verlauf der Billichkeit nach ohne Beschwehr bleiben müge, zuvorderist aber der Diener nit verkürzt werde, wie du ihme dann hierauf nach Gelegenheit zu thun und wo vonnöten uns hienach darüber zu berichten wissen wirdest.[3]

Prag, den 16. Decembris 1600.

(Fogalmazvány, bécsi hadi ltár, Prager HKR. 1600. No. 48/16.)

632.

Gyulafejérvár, 1600 deczember 17.

Basta Rudolf császárnak.

A szászok kegylevele a császártól. Mihály vajda átvonulása. Csáky István titkos működése. Baba Novák szolgálata. Ajánlja Trausner Lukácsot. Báthory Zsigmond Lengyelországban.

Eurer Kais. Mt. Gnadenschreiben an die Sachsen seind ihnen von mir mit Beischluss meiner sonderbaren, den

---

[1] Naprági Demeter erdélyi vál. püspök, Mihály vajda volt kanczellára.

[2] Az erdélyi püspök ez említett szolgája Bánhegyi János volt, a ki elfogatását és Basta révén való szabadúlását később külön levélben írja le; Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 296. l.

[3] E fogalmazványnak ugyan deczember 18-iki kelte van, de mivel a császár e levelére Basta 1601 január 6-án reflektál és abban csak deczember 16-iki levelet említ, azt hiszem, ez a helyes keltezése.

Tag wie sie eingelangt, überschickt worden. Unzweifentlich, die werden ohn Frucht nit lau abgehen, dann nicht Leut mangeln, die das Wesen ganz undters, übers gern umbstossen und verwürren wollten, gleichwol man bishero noch nichts dergleichen wichtiges ergründten mügen, ungeacht dass soliche spargirn, als wäre Sigismundus auf denen Moldauischen Granizen. Darumben so hat man sonderbare Personen derselben Enden hin, die Gewissheit zu erforschen abgefertigt und Euer Kais. Mt. dessen alsdann allergehorsamist erindert werden sollen.

Der Wallach ist verschiener Tagen heimblicherweise füriiber passirt nach Wardein, gleichwol mit einer ziemblichen Anzahl seiner Reiter, von dorten aus wird er, glaub ich, zu Eurer Kais. Mt. nach Prag reisen. Wie ich aber verstehe, diese sein Hinauskunft wirdet dem Moises Siculo und seinen Mitverwandten nit sehr wolgefallen, weil sie besorgen müssten, dass ihre Ränk mit dem Sigismundo an Tag kommen werden, sintemal er, Wallach, etliche intercipirte Brief inhändig, durch weliche ihr ganzer Tractat geoffenbart werden solle mügen. Wie deme, so soll auf dieer Seiten kein Wörtl desthalben gemeldet, sondern alles auf bessere Zeit und Gelegenheit dissimulirt werden.[1]

Der Chiaki hat seine Händt wolgebraucht und nicht feiern lassen, thuets auch noch mit allen Kräften, nemblich mit zu sich Ziehung Gelt, Getreidt und Wein zu nicht geringem Schaden der Provinz ; und ist jetzt gar neulich lautbar, er hab all seine Creditoren darmit bezahlt, weil er auch viel Dörfer under sie ausgetheilt. Weliches Eurer Kais. Mt. zu einem Wissen allerundtertheinigist hiemit angedeut. Die Landrät dörfen (zwar auch ihres selbst mitlaufenden Interesses halben) nicht den Mundt aufthuen, weil er ihnen vom gedachten Chiaki gefüllt oder gestopft worden und ich weiss gar wol, dass diese Landtstände auf diese ihr Gränizen denen Soldaten über Einmalhundert zweinzig Tausendt Gulden schuldig, die ich nit weiss,

[1] A jelentés e bekezdését ld. Hurmuzaki: Documente XII. k. 1113. l.

wannenher sie zu nemben sein werden. Wie auch fast besorglich, damit kein Unordnung daraus endtstehe, doch wirt man zu Verhüetung dessen, diesseits thuen, was müglich sein kann.

Es ist einer, der Baba Novako genannt, zu mir kommen, ungefähr mit tausent Pferdten und 600 zu Fuess, den ich gleich in Dienst angenumben und gegen Lippa werts auf die Gräniz gelegt, etwo ein Zeitlang wirt Euer Mt. kein Unkosten drauf gehen und so sich undter dessen irgendt vielleicht Neuerung errögen wollte, möcht man sie füeglich gebrauchen, sintemal dieselben Euer Kais. Mt. allberait geschworen und darzue das Schlesische Volk schon abgezogen und abgelassen, wie vorhin die Ursachen angedeut.[2]

Was aber des Pellerdi Güeter Restitution antrifft, will ich darbei thuen nach meinem Vermügen, warte auch allein auf des Chiaki Widerherkunft mit ihme draus zu tractiren.

Kann auch nit undterlassen Euer Kais. Mt. allergehorsamist zu berichten, dass mit denen hinaus nach Prag deputirten einer mitkommen wird, Lucas Trausner von Clausenburg genannt, so ein Mann von sonderlicher Authorität und Credit bei denen Leuten. Darumb wirdet sich geziemben, denselben zu gewinnen und devovirn, damit nicht allein das Wesen dieser Landtschaft facilitirt, sondern auch ihre verborgenen Händl mit Sigismundo, weil er aller Sachen eine Mitwissenschaft hat, desto besser ausgeforscht werden künne; Eurer Kais. Mt. mich dabei in allen pflichtschuldigen Treuen allerundtertheinigist empfelchendt.

Datum Weissenburg, den 17. Decembris 1600.

Postscripta. Gleich vor Schliessung dieses bekhumb ich so viel Nachrichtung, dass nicht dem also, als ob sich Sigismundus an den Moldauischen Gränzen aufhielte, sondern man weiss durch Mittl deren dorthin geschickten geheimen vertrauten Personen, dass er sambt dem Canzler sich in Polen retirirt habe.

---

[2] Ezt a bekezdését is kiadta Jorga a fentidézett helyen.

Allda übersende Euer Kais. Mt. ich die Relation oder Aufzeichnuss des geworbenen Kriegsvolks hie zu Landt, so zu Ross, als zu Fuess, was der Unkosten und alweit ihr Bezahlung hie im Vorrat vorhanden, auch von welicher Zeit an ihre Dienst angehen.[3] Also dass dem Überschlag nach hie Gelt bereit auf vier Monat und es möchten etwo ein oder zwei Tausent Tahler überbleiben, dahero nun Euer Kais. Mt. undter solicher Zeit sich allergnädigist ferner zu resolvirn haben.[4] Dero mich in aller Underthänigkeit befelchend. Datum ut supra.

(Eredeti, bécsi hadügyi ltár, Prager HKR. 1600. No. 44.)

633.

Prága, 1600 deczember 22.

Rudolf császár Bastának.

Rosszalja, hogy elbocsátotta a sléziai hadakat. A székelyek puskáinak elkobzását sem ajánlja, sőt megtiltja. Birtokadományoktól pedig tartózkodjék.

Uns ist dein Schreiben vom 3. dits datirt recht zuekhumen[1] und haben auch dessen Inhalt ablesendt verstanden.

Dass du das Schlesische Kriegs Volk ganz und gar aus Siebenbürgen abziehen lassen, solches ist gleichwol unser Meinung nit gewesen, sondern hätte dasselbe reformirt und undergestossen und noch zur Zeit der Enden auf der Standt oder unser selbst Underhaltung also im Dienst verbleiben sollen. Dieweil aber dieser Abzug bereit beschehen, so wöllest nunmehr in ander

---

[3] Ez már nincsen a jelentés mellett, de öt hét múlva ismét beküldte s illető helyén közöljük.

[4] Basta magáról alig ír e jelentésében, de ez időből, egy 1600 deczember 10-iki levélben, a következő érdekes tudósítást olvassuk róla: Der Basta hält grosse und gar fürstliche Reputation in Siebenbürgen; lässt keinen mit sich essen, und wohnt in der Burg, gehet aber mit fünf oder sechs Diener auf den Markt und kauft selbst ein; Hurmuzaki: Documente XII. k. 1108. l.

[1] Ismeretlen, de tartalmát kivonatolja ez a válasz.

Weg fleissig Aufachtung geben, damit alle Unglegenheiten verhüet bleiben mügen.

Auf was Weg eigentlich aber hingegen die Hussarn und Trabanten, davon du Meldung thuest, daselbst von neuen angenummen werden sollen, auch mit was Besoldung, darüber wollest uns mehre Specification zuekhummen lassen, wie Wir auch inmittls dahin wirken, dass die Notturft ehist hinein verordnet werde.

Belangent die Zäggeln und Abnehmung derselben Währen khundten Wir solches umb allerhandt Ursachen und Bedengen willen gar nit für rathsamb, noch thunlich befinden. Wöllest auch solche Abnehmung durch alle Mittl verhindern, und dergleichen Fürnehmen ohne unser Vorwissen keins Wegs gestatten, danebens in allweg sich die Zäggl, wie auch die Sachsen und Städt zu beständiger Devotion gegen uns vermahnen und mit allen darzue diedlichen persuasionibus dabei müglichst erhalten. Was dir etwo danebens in einen und dem andern bedengliches oder sonst wichtiges fürkhumen möchte, uns dasselbe nach Gelegenheit und erheischender Notturft fürderlich in Gehorsamb berichten.

Der oberhungerischen Granizen halber sein Wir zu deren mehrern Bestöll- und Fürsehung im Werk und wöllen darunder nichts nützliches underlassen.

Sunsten khumbt uns auch für, dass die Ständt allda in Siebenbürgen sich mehrerlei Donationen der Gueter angemasst haben, und dergleichen auch von dir confirmirt sein sollen. Ob und was nun an solchen sei, darüber wollest uns gleichfalls alspaldt berichten, deines theils aber derlei Confirmationen ferrer nit understehen, sondern alle dergleichen Sachen ohne Mittel an uns remittirn; etc.

Geben Prag, den 22. Decembris 600.

(Fogalmazvány, bécsi hadügyi ltár, Prager HKR. 1600. 48/17.)

634.

Gyulafejérvár, 1600 deczember 23.

Basta Rudolf császárnak.

Csáky István gyanús összeköttetése a havasalföldiekkel.

Vorgestern seindt bei mir erschienen der Stoika Logofet, *két más oláh társaságában, kiket Chiaki ajánlatára szabadon engedtem menni* in die Wallachei, *habár félős,* dass dies alles des Chiaki Handl und Tractation ist, als welicher zum wenigsten nach dem Gubernament dieser Provinz dichten und trachten thuet *s e végre a törökkel és moldvaiakkal is érintkezik,*[1] und eben diese Zeitungen (lässt sichs ansehen) gleich übereinstimben mit den Muraldischen, so gleichwol ununderschriebner noch vor vier Tagen Euer Kais. Mt. überschickt worden.[2] Ich will mich guet Aufachtung noch tiefer zu ergründten befleissigen; etc.

Weissenburg, 23. Decembris 1600.

(Eredeti, bécsi hadügyi ltár, Prager HKR. 1600. No. 48.)

635.

Kassa, 1600 deczember 31.

Mikáczy Miklós püspök, szepesi kamarai elnök Bastának.

Hirek: a törökről, Báthory Zsigmondról, Mihály vajdáról, Rottall szendrői kapitány hajdúinak zavargása. Füleki kapitányul ajánlja Balassa Zsigmondot.

Hisce diebus examinavit quendam hominem dominus lustrationum magister, qui retulit Turcam ad proximam aestatem, si non prius, tentabit Cassoviam, potentissime ut poterit, obtenta iam Canisa;[1] neque aliud putat restare, quam, capta Cassovia, Transsylvania potitum iri. Itaque haec non surda aure praetereunda censeo. Alio vero

---

[1] Idáig kivonatosan Hurmuzaki: Documente XII. k. 1116. l.

[2] Ezt Basta valószínűleg 632. sz. a. leveléhez csatolva küldte az udvarba.

[1] Kanizsát a török, őrségének hűtlensége folytán, 1600 október 22-én foglalta el.

experte, magna Sigismundum moliri, habita cum hoste mutua intelligentia, ac [insinuatione] quorundam isthic existentium occultatorum facinorosorumque, qui quotidie isthic ob oculos versantur, nec tamen facile cognoscuntur, clandestinis quotidie incumbentium consiliis et tractatibus; ob id quod diligenter observandum, et caute cum istis Taratallulis loquendum et tractandum.

In die Natalis Domini[2] fuit vaivoda[3] in Jászó, praeteriens claustrum meum. Tarde pervenerant ad nos literae V^{rae} Ill. Do^{nis} ad dominum Nyari scriptae; sicque dimissus quinquagesimus est.

Occurrere velit V^{ra} Ill. Dominatio caedibus, homicidiis, spoliis et rapinis, quae aguntur. Rottallius[4] cum nullam habeat authoritatem coërcendi, facta est caedes his diebus in militum numero non parva: comitatus Gömöriensis, communi deliberatione, cum comitatu Borsodiensi, omnes generalem et rusticanum moliuntur tumultum contra Rottallianos Haidones; fore certe caedem maximam, si Rottallius suos non compescuerit; quorum exemplo alii quoque omnes Haidones nihil intentatum relinquunt, sed omnia exposita sunt rapinis et caedibus. Vices qui recte Suae Ill. Do^{nis} subeat non est: necesse ut substituatur aliquis iuridicus, compos mentis, cui libenter obediant et milites, et nobilitas, et plebs communis.

Filek caret capitaneo: consultum esset, ut Ill. Do. V^{ra}, Mag^{cum} dominum Sigismundum Balassa ad capitaneatum illius loci serio commendaret. Habet optima bona, sine rapinis suos posset in officio continere, non eget victualibis, ex suis bonis posset semper proprio commeatu confinio illi, in tanta praesertim annonae caritate, succurrere. Omnes propter in ediam Filekianam discessum parant ob defectum victualium. Prospiciat itaque V^{ra} Ill. Dominatio tempestive, et Camerae hac de re scribat, ut Suam M^{tem} informet, et capitaneum potentem et divitem eo loci

---

[2] Vagyis: deczember 25-én.

[3] Értendő Mihály havasalföldi vajda.

[4] Rottall János Jakab szendrői várparancsnok.

locare curet. Sic et reliquis confiniis prospiciat ; imo Suae M^{ti} omnino scribat, nisi succursum fuerit pro victualibus seu annona emenda, periclitari duo illa confinia : Filek et Zendreö. Scribat etiam comitatui Gömöriensi, ut aliquam contributionem, more alias consueto, faciat de frumento pro Filek, donec Sua Maiestas providerit aliquo subsidio pecuniario. Quattuor talleris datur Cassoviensis cubulus, in Filek quinque ; pensandum et commendandum negotium pro capitaneo novo et frumento emendo. Haec confidenter, uti teneor, Ill^{mae} Do. V^{rae} repente placuit perscribere.[5]
Cassoviae, ultima Decembris. Anno 1600.

(Mátyás főherczeg kanczelláriájában készült hivatalos másolata a bécsi hadügyi ltárban, Prager HKR. 1601. No. 63.)

636.

Parma, 1601 január ius 1.

Farnese Ranuccio Bastának.

Válasz. Kéri, írjon gyakran, a mint ideje engedi.

Ámbár megkésve, levelét és híreit örömmel vettem és mi sarà ben di particolar contento che V. S^{ria}, quando le occupationi ce lo permetteranno et sarà di suo commodo, mi frequenti il gusto delle sue lettere, perchè io sia a la parte degli andamenti et progressi di coteste bande et particularmente della sua salute, la quale io le auguro da Dio cumplitissima con ogni felicità ; etc.
Di Parma, del primo del 1601.

(Fogalmazvány, parmai áll. levéltár, Carte Farnesiane.)

637.

Gyulafejérvár, 1601 január ius 2.

Basta Spinelli Fülöp érsek prágai nuntiusnak.

Jóindulatát köszönve nem írhatok semmi újat az itteni dolgokról, essendo vani i rumori deseminati tra'l volgo

[5] Aláírva így : Electus Varadiensis, mivel 1598 julius 15-ike óta váradi püspök, de a háborús idők miatt nem lakott Váradon, hanem Kassán élt a Szepesi kamara prefektusaként.

della fattione Bathoriana, quali non havendo ferme radici converranno tosto seccarsi; etc.

(Hurmuzaki: Documente VIII. k. 205. l.)

638.

Gyulafejérvár, 1601 január 3.

Basta Rudolf császárnak.

Válasz. Maga-mentsége eljárásáért. Bocskay szentjobbi kastélyában tartózkodik, melyben lehetetlen megtámadni. Csáky ügye. Az erdélyiek titkos mozgalma Báthory Zsigmond visszahozása érdekében. Basta vigyázása és intézkedései.

Verschiener Tagen hat der Freiherr Ungnad auf seiner hinaus nach Haus continuirten Reis [1] mir Abschriften Eurer Kais. Mt. allergnädigisten Resolution, Datums siebendten Novembris mit einem Postscripta zehendten eiusdem zusambt einem original Befelch die Ihrer Dt. Erzherzogin Maria Christierna in diesem Landt angewiesne Einkhumben betreffendt, so alles an sie, die Commissarien gefertigt, hiehero überschickt und herumb gelassen.[2] Darauf dann meiner Pflichte nach, als viel mir in einem und andern wissendt, berichtlich allergehorsamist zu vermelden gebühren wolle. Nemblichen fürs Erste wegen hochernennter Erzherzogin Einkhumben, da ist mit dem Chiaki und Ständen von Sachen zu tractirn bereit ein Anfang gemacht und an müglichster meiner ins Werk Richtung soliches Eurer Kais. Mt. allergenädigisten Befelchs nichts erwinden, wie auch folgunts Euer Kais. Mt. der Beschaffenheit in aller Gehorsamb erindert werden sollen.

Indeme aber Euer Kais. Mt., weils dennocht zu Hereinfürderung eines Gubernators sein Zeit haben will, ihnen, Commissarien sambt mir inmittls das Wesen nach

[1] Ungnad gyötrötten, betegesen ért Kassára, hol 1600 utolsó napjainak valamelyikén »sein lutherischen Geist« kiadta; Hurmuzaki: Documente XII. k. 1127. l.

[2] Egyik sincs meg, csak épp e kivonatukból tudunk róluk.

Glegenheit zu dirigirn allergnädigist befolchen, da mügen sich Euer Mt. allergnädigist darauf vergwissen, dass man bishero in Sachen mit allen denen schuldigen, auch gebührunden terminis verfahren, desgleichen jedesmals des Kornis Caspar und anderer Eurer Mt. wolgemeinten Personen Rath und Guetbedunkens gebraucht werden, also dass auf dato, wie wissentlich, nur einiche wenigiste Ursach zu einem Disgusto oder Unmuet nicht gegeben worden, weliches auch forthin also darbei zu erhalten diesseits höchstgeflissen werden solle.

Belangend Euer Kais. Mt. für die Sachsen hereingeordneten Gnadenbrief, darüber ist seiner Bestellung halben deroselben allbereit durch mich allergehorsambst Relation beschechen, so wol auch deren Ursachen, die mich zu Ablassung des Schlesischen Kriegsvolks Euer Mt. fürnembist dardurch übrigen und vergeblichen Unkosten zu ersparen beweget haben.

Was nun den Bochkay betrifft und Euer Mt. seinetwegen zu thuen mandirt, weil er zumal dergleichen Argwohn und Verdächtigkeiten auf ihme haben solle, derselb nun ist auf dem Haus Sankt Job mit seiner starken Guardia dermassen versehen, das ihme fast unmüglich beizukommen, sonder viel mehr dieses wider ihne Fürzunehmen auf bequemere Zeit und Occasion anzustellen.

Wider die zween vermeldte wallachische Haubtleut mit der Justitia fürzuschreiten, inhalt Euer Kais. Mt. allergnädigisten Befelchs, kann ich mich nit erindern einigen von ihnen zu kennen, aber den Slatarich,[3] welicher sich zu Fogarasch befinden solle, will ich allhero führen lassen und auf ordenliche Examinierung denselben für das Recht stellen, wie sich gebührt.

Deren Erbieten und Zuesage halben, so dem Chiaki beschechen sein möchten, wirdet allhie nicht underlassen ihme zu persuadirn, dass er sich zu Eurer Kais. Mt. sonderlicher kaiserlichen Gnaden und Propension

[3] Slatarich Jeromos raguzai ember, császári kém, ki azonban az erdélyiekhez pártolt, de nem menekülhetvén el, a császári biztosok a fogarasi várban lánczra verve őriztették.

zu versehen, aber vielmehr wird an dem gelegen, zu Prag nicht allein mit denen hieländigen Deputirten in allweg zu tractirn, sonder auch mit derjenigen Person, die ernennter Chiaki zu Behandlung seiner eignen Sachen dahin nach dero Kais. Hof mit Fleiss abgefertigt, welichem sich draussen soliche Satisfaction zu geben gebühren wirdet, damit er im widrigen mit Berichten und seinem Zueschreiben gedachten Chiaki nicht zerrütte oder unlustig mache.

Sonsten, allergenädigister Herr, vor etlichen Tagen habe Eurer Kais. Mt. ich durch Schreiben allergehorsamist zu erkennen geben, wie dass damalen des Michael Vaida Reis zu Eurer Kais. Mt. von dem Zekel Moises nicht zum besten vermerkt, dabei auch Ursachen angedeutet, weil er und seines gleichen zu besorgen, damit nicht ihr Schalkheit und heimbliches Spiel mit Sigismundo nicht an Tag kämen. Es sei nun aber gleich dieser oder anderer Ursachen, so spür und merk ich wol, dass soliches auch denen andern Siebenbürgern nicht wenig thuet missfallen, beklagen, und befinden sich damit hochbeschwehrt, nicht ohne sonderliche Befürchtung; wie sie sagen, auf dass er nicht etwo von Eurer Kais. Mt. widerumb begnadet und sich künftig an ihnen zu rächen suechen würde. Ich zwar hab mich stark bemüeht, ihnen soliche gefasste Opinion zu benemben, sambt Einführung viel und manicherlei erheblicher Bewegnussen; aber das alles[4] unangesehen, in der nächst Heiligen drei Künigtag durch sie angestellter Versamblung, verstehe ich, seien sie vorhabens undter andern auch von Euer Kais. Mt. sein des Wallachen Person selbst zu begehren, und dies wirdet verhoffens Euer Mt. zum allergnädigisten Wissen nicht undienstlich sein.

Im übrigen, so gehet gleichwol undter dem gemeinen Mann offentlich gnueg das Geschrei herumb, als dass Sigismundus wieder kommen solle, weil jedoch aber von der Primaten teils hievon nichts zu vernehmen ist, mag

[4] Ha nem is ekkor, de két héttel utána (január 21-én) meg is tartották a rendek ezt az országgyűlésüket.

geglaubt werden, dass allein des gemeinen Pövels Erfindungen sein möchten. Ihme sei wie da wölle, ich will an meiner Schuldigkeit in aller Occasion nichts vermanglen lassen, und nachdem gänzlich darfür zu halten, wann das erfolgete, diese würden baldt Handt anzulegen trachten.

Sonst hab ich nunmehr gen Ujvár und Keöwar allbereit geschrieben und Verordnung gethan, die Verwalter und Soldaten daselbst sollen durchaus und in keinerlei Weg dieselben Plätz, wann sie auch gar meine eigne Schreiben darumben sehen würden, jemand anderm nicht, allein weme Euer Kais. Mt. selbst allergnädigist befelchen, aufzugeben bedacht sein. Als ebenmässig dem Obristen Pezzen von mir dieser Befelch zuegeschrieben, dass er zu allem Notfall mit dem jetziger Zeit ihme undtergebnem Kriegsvolk denselben Häusern zunahnen und beisprengen solle, sintemal bei mir anderst nicht zu befinden, dann dass Euerer Mt. Dienst erfordere, dass ich den Possess dieser Provinz nicht verlasse und sollt ich ja Gefahr darüber leiden.

In dieser Stundt kame Chiaki mit vielen andern Räthen für mich, anhaltund, ich sollte bei Euer Kais. Mt. supplicirn, ihnen des Wallachen Person zu geben, als denen, so von ihnen hochverletzt; denen geantwortt: Sie möchten ihren Deputirten ein Supplication hinaus schicken bei Eurer Mt. persondlich zu tractirn, undter dessen ich sie alles Zweifls den sie ditsfalls haben möchten, versichert.

Sie gaben mir auch zu verstehen, wie ihr Kriegsvolk Mangl der Bezahlung sehr alterirt, vermeinend mich umb Hilff anzusprechen, es war aber dieser Bescheid: ich künnte das wenig Gelt, so von Sakmar ankommen, nicht angreiffen, weils für die neugeworbene Hussarn deputirt; sie sollten selbst zu remedirn aufs best gedenken, dann allein die Reüterei zu Feldt bei 20 m. Taller das Monat betrifft; da sie dann vermelt, sie müssten Not halben ein Versamblung halten, einen Tribut zu erlangen, die ich, als dieser Landtsachen wenig erfahren, remittirt, vergwisst: sie werden anders nichts, dann

was zu Euer Mt. Diensten und des Landts Wolfart zueträglich, füernemben und handlen.[5]

Sich lässt auch ansehen, als ob sie aus deme, das Baba Novak mit seinen undergehörigen auf der Gränizen beisamen, Verdacht schöpfen, aber sie empfingen Antwort, soliches Kriegsvolk Aufnamb wäre nicht für mich selbst, sonder mit Rath des Kornis und anderer Räthe beschechen, aber sie mügen nachdenken, was dardurch ihr Begehrn, dann ich ihnen zu willfahren äusserist bereit, dann ich ditsfalls weder Aufschlag, noch weniger dann Interesse darbei hätte. Darauf man beschlossen : Man soll derethalben des Kornis Hieherkunft erwarten, folgundts hierüber notwendig zu determinirn, dessen alles Euer Kais. Mt. alsdann allergehorsambst berichtet werden sollen ; etc.

Datum Weissenburg, 3. Januarii. Anno 1601.

Postcripta. Eben heint in der Nacht bin ich durch ein sonderbare Person, so gegen Eurer Kais. Mt. sich aufs best affectionirt erzeigt, in aller Geheimb gewarnet worden, dass die Versamblung, weliche diese Landstände zu halten endtschlossen undter dem Schein, Gelt für ihre Gränizer und Kriegsleut zu finden, allerdings ein Betrug und Erfindung seie, sonder vielmehr ihr Intention dahin stiende, sich der Occasion zu bedienen und den Sigismundum widerumb ins Landt zu bringen und einzusetzen. Ob nun soliches ein Gewissheit ob ihme trage, oder aber mich dardurch zu tentirn wollen, damit ich ihnen Gelt gäbe oder auch diese Provinz verliesse, kann ich nit wissen. Allein jetzt, da nun der Kornis ankommen ist, wirt man die Sachen besser ergründten künnen und von Stund an sollen dieselben Euer Kais. Mt. allergehorsambist avisirt werden. Undter dessen will ich von meiner in gestrigem Schreiben vermeldten Resolution im wenigsten nicht schreiten, mich dabei allerundterthänigist befelchendt. Weissenburg, den 4. Januarii 1601.

(Eredeti, bécsi hadügyi ltár, Prager HKR. 1601. No. 52.)

---

[5] Igy csikarták ki az erdélyi rendek Basta hozzájárulását országgyűlésük megtarthatásához !

639.

Gyulafejérvár, 1601 január 3.

Basta dr. Pezzen Bertalan tanácsosnak.

Minthogy Báthory Zsigmondnak folyton nő a pártja, félős, hogy tényleg bejön az országba.

(Idézve Hurmuzaki: Documente XII. k. 1149. l.)

640.

[Gyulafejérvár, 1601 január eleje.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta Antwort, die Abdankung des Schmidischen Fähndl und Werbung anstatt dessen 500 Muscatier betreffend, und was zu dieser Abdankung für Unkosten auflaufen würde.

(Jan. 15. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 206. k. 104. No. 91.)

641.

[Várhegy, 1601 január 4.]

Sennyei Pongrácz Bastának.

Sietve értesítem Ngodat, hogy Székely Mózes népe nem szünik meg Zsigmonddal tractálni és e miatt oly haragos, hogy alig van bátorságos maradása köztük.[1]

(Elveszett vagy lappang; Basta 642. sz. a. leveléből.)

642.

Gyulafejérvár, 1601 január 6.

Basta Rudolf császárnak.

Válasz. Báthory Zsigmond közeledtének hírére visszahivatja az elbocsátott sléziai hadakat. Az erdélyiek ingatagsága. Kornis Gáspár kedvező jelentése.

Von Eurer Kais. Mt. seind mir drei undterschiedliche Befelchschreiben, zwei am 26. Novembris und eins 16.

---

[1] Keltezését azért tettük 4-ikére, mert Basta azt írja 6-án, hogy éjjel kapta s feltételezhető róla, hogy váltott lovakkal egy nap alatt elhozhatták Fejérvárra.

Decembris jüngsthin datiert[1] erst gestern zuekhumben, so ich mit allergehorsamister Reverenz empfangen und verstanden. Darauf ich in aller Undtertheinigkeit zu berichten nit undterlassen solle.

Was erstlich die Ablassung des Schlesischen Kriegsvolks belangt, weil ich damalen gesehen, dies Siebenbürgisch Wesen in gueter Ruhe und Stillsein, darzue ihr versprochne Zeit auch schon geendet war, wie vorhin desthalben allergehorsambst hinausgeschrieben worden, hab ich sie ziehen lassen, doch sollten sie nur allgmach fortrücken, gegen ihren bestimbten Abdanksplatz. Nachdem aber ich die gesterigen Zeitungen, als dass Sigismundus wieder in dies Landt eingebracht werden sollte [erhielt,] ist gemelten Schlesiern Euer Mt. an sie lautendes Schreiben alsbaldt hienach geschickt worden, mit Auferlegen und Begehrn, wo sie dasselb sambt meinen sonderbarn Schreiben immer antreffen würden, still zu halten, wie mir dann eigentlich bewusst, sie aus Oberhungern noch nicht verrückt sein werden, und ist dies mein Meinung, damit sie im Landt verbleiben bis und so lang die vorstehunde Versamblung sie zu Landt in Clausenburg, so auf den 21. diets angestellt, fürüber sein, und wo sich damals andere gefährliche Neuerungen nit erregen würden, kündte man ermeltes Schlesisch Kriegsvolk gleichwol nur nach Haus ziehen lassen, zu Ersparung Euer Kais. Mt. übrigen vergeblichen Unkostens.

In andern Puncten dieses hieländigen Wesens und Landtadels widerwärtige Veranlassung betreffend, da wöllen Euer Kais. Mt. allergnädigist vergewisst sein, dass man mit diesen Ständen anderst nicht verfahren oder umbgangen, allein derjenigen Stärk gemäss, darin wir uns jetzt befinden dieser Orten, weliche aber, wie Euer Mt. bewüsst, nicht dermassen geschaffen, dass man darmit ihr Insolenz, wann sie sich derselben gebrauchen hätten wöllen, zaumben hätte khünden. Aber bis auf dato ist Gott lob nichts dergleichen fürgeloffen, so Eurer Kais. Mt. und deroselben Authorität präiudicierlich sein

[1] Ld. kötetünk 622. és 631. sz. a. szövegében.

möchte, weniger dann ist ihr einem oder dem andern sich in etwo füeglicherweis zu beschwehren Ursach gegeben worden.

Als viel aber des Bischofs Napragi gefangenen Diener belangt, in solichem Fall ist mit dem Chiaki dahin allbereit behandelt worden, damit bis auf weitere Verordnung in Sachen ein Stillstandt gehalten, weliches bishero beschechen und auch dabei verbleiben wirdet, bis auf andere Glegenheit.

So befelchen Euer Kais. Mt. allergnädigist guete und richtige Kundschaft vom Feindt bis gar nach der Porten fürohin zu bestellen. An solichem soll es bei mir, wie billich, nicht erwinden, auch sonderbare Personen derselben Enden hin zu fertigen und des Feindts Intent müglichst zu erforschen, darauf auch weder Unkosten, noch anders zu ersparen.

Indeme aber Euer Kais. Mt. mein allergehorsamstes Guetachten erfordern, ob und auf welichen modum man etwo den Haubtkrieg der Enden gegen der Tonau hinein richten möchte, hierauf kann nit Euer Mt. ich zwar auf diesmal den erforderten Bericht und Guetbedunken gründtlich zueschreiben, weil ich deren Sachen derselben Orten hin selbst nicht informirt bin, aber auf eheiste Erkundigung soll von mir ditsfalls allergehorsamste Vollziechung beschechen.

Gestern und des Tags darvor habe durch ein Staffeta und den Freiherrn von Herberstein Eurer Kais. Mt. ich das ergangne gemeine Geschrei, als dass Sigismundus wiederumb in dies Landt khumben oder eingebracht werden solle, mit mehrern allergehorsambst zuegeschrieben;[2] bevorab weil ich den Kornis Gaspar in gleichmässigem Zweifl befunden, desto mehr Ursach gehabt, Euer Mt. dessen gestrax zu avisirn. Undterdessen aber hab ich nit undterlassen, mit allem Fleiss der mehrern Gewissheit nachzustreben. In Summa aber, so hat obernennter Kornis heut morgen für gewiss mich assecurirt, als Euer Mt. getreuer, aufrechter Diener, dass soliche

[2] Már nincs meg egyik sem.

leere Ausbreitung und Geschrei nur vom gemeinen Volk und andern, die der Bathoreischen Faction, ohne allen Grundt herrührend und dass eben gleich der Chiaki und alle Räth des Landts auf ein Neues geschworen haben, Eurer Mt. getreu und gehorsamb zu verbleiben.[3] Und also wirdet die angestellte Versamblung oder Landtag auf den 21. diets seinen Fortgang haben, dem ich auch beiwohnen werde, und sollen Euer Kais. Mt. alles Verfolgs nach und nach allergehorsambist bericht werden.

Allergenädigister Herr, Euer Kais. Mt. bitt ich zum allerundterthänigisten umb allergnädigiste Verzeichung, dass ich also von einer Stundt zur andern mit meinen Schreiben vacilirn und wanken muess, dann also seind die Hirn dieser Völker beschaffen. Der Chiaki und die Räthe erzeigen mit gräulichen Schwüren und verpfändten zwar allen gueten Willen und Fürsatz, und man siehet doch immerfort übel giftige Zeichen der Veränderung. Dann undter andern der Sennyei Pangratius, welcher in Siculia als ein Haubt desselben Volks geordnet und hindterlassen worden, schreibt mir die vergangene Nacht soviel zue,[4] dass des Zekel Moises Volk nit aufhören thuet mit dem Sigismundo zu tractirn und sonst auch dermassen so schwürig sein, dass er selbst nit darf zwischen ihnen verbleiben. Aber ich thue in allweg mit ihnen dissimulirn, auf dass ich ein mehrers aus ihnen locken und ans Taglicht bringen müge. Wie dann auch durch mich replicirt worden, wegen ihres Landtags, so sie wie obgehört, gen Clausenburg bestellt allein dardurch dieser Leut Insolenz zu verhüeten und zu umbgehen mit Einbildung, es möchte derselb in Ansehung meiner Leibsschwachheit und üblen Aufseins in dieser Stadt gehalten werden. Aber sie haben sich mit dem entschuldigt, dass dahin weder für Mann, noch Ross die

---

[3] Ennek bizonyítására a rendek átadták Bastának Rudolf császár részére előző nap (január 5-én) kiállított levelüket, melyben Mihály vajda törvénytelenségeit felsorolják. Kiadva Hurmuzaki: Documente XII. k. 1126—27. l.

[4] Nincs meg, de besoroztuk az elveszettek közé.

Notturft und Gelegenheit vorhanden wäre, bei dem es also verbleibet, doch soll zwischen heint und morgen darüber endtschlossen werden. In Summa, als viel ich ja abnehmen kann, diese Völker seindt so leichtfertiger Art und Natur, dass sie Euer Kais. Mt. nimmermehr zaumben oder dominirn werden, es sei dann mit Gewalt und Stärk. Glaub auch sie werden eigne Currier jetzo zu Eurer Kais. Mt. abgefertigt und dieselbe von dem hiesigen Standt und Wesen particulariter berichtet haben; etc.

Datum Weissenburg, den 6. Januarii. Anno im 1601.

(Eredeti, bécsi hadügyi ltár, Prager HKR. 1601. No. 56.)

643.

Gyulafejérvár, 1601 január 7.

Basta Spinelli Fülöp érsek prágai nuntiusnak.

Az erdélyiek megbízhatatlan volta, a miért csak erőszakkal lehet velök birni.

Accenai a V. S. Illma per altre mie delli due del presente,[1] che le voci sparse del ritorno di Sigismondo non erano di molta consideratione . . . tuttavia essendo questi popoli così facili a variar pensiero, *a hírek ismétlődnek és félek valóra válnak; ámbár mindent elkövetek ő Felsége ügye érdekében;* ma chi può sopra l' instabilità di questi popoli far stabile fondamento? Convenendomi sempre pigliar nuovi partiti, secondo ch' essi fanno nuove deliberationi, et volendo hora quello che poco prima ricusavano, mi fanno stare con l' animo sospeso, et credere, che più tosto con la viva forza, che con l' amore si possino ridurre all' obedienza;[2] etc.

(Hurmuzaki: Documente VIII. k. 205. l.)

---

[1] Ld. kivonatosan 637. sz. a.

[2] Bastának ez a tapasztalatain és csalódásain alapuló kijelentése igen fontos és magaviseletében fordulópontot jelző, látván, hogy az erdélyiekkel jó szóval bírni nem lehet.

644.

[Gyulafejérvár, 1601 január 8.]

Basta Rottall Jakab szendrői kapitánynak.

Értesülvén az alája rendelt katonák s kivált hajdúk mindennapos kihágásairól, hivatalomból kifolyólag intem vigyázásra, nehogy még nagyobb baj keletkezzék belőle.

(Elveszett vagy lappang; említve Basta 646. sz. a. levelében.)

645.

Gyulafejérvár, 1601 január 9.

Basta Rudolf császárnak.

Az erdélyiek csalfasága. A hirdetett országgyűlést szerette volna helyben megtartatni, de a rendek nem egyeztek belé s így 20-ikán Kolozsvárra megy. Török csauszok közeledése.

Aus meinem jüngisten allergehorsamisten Schreiben vom sechsten diets [1] werden Eur Kais. Mt. mit Gnaden verstanden haben, was und alsviel wegen des Sigismundi widerumb in dies Landt Einschleichung, damals auf der Paan [2] gewest, desgleichen, wie der Chiaki sambt denen Räthen auf ein Neues dem Kornis geschworen hätten, ihnen von solichem nichts bewusst wäre, und dass sie bereitwilligst den Euer Mt. praestirten Eidt zu halten. Also dass, wo nicht sonst etwo ein Betrug darhindter stecke, das ausgebrochene Geschrei wirt von Jemanden solichem, so an demselben kaiserlichen Hofe zu thuen, seinen Ursprung und Anschiftung haben, damit sie desto besser draussen expedirt werden. Sonst hab ich mich bemüehet nit wenig, damit der vorstehunde Landtag nicht zu Clausenburg gehalten würde; ist mir aber etwas zu erhalten unmüglich gewesen, aus Ursachen, wie sie sagen, der grossen Theuerung und Mangl Menschen und Viehnahrung in dieser Stadt, und das umb soviel mehr, weil der Chiaki mich vergwissen thuet, es werde in solichem Landtag keinerlei Alteration abgeben, und also werden wir uns

---

[1] Ld. 642. sz. a. szövegében.

sambtlich auf den zwainzigisten diets in gemelter Stadt versamblet befinden. Verhoffe auch, das Schlesische Kriegsvolk wirt nicht verweigern in Ober Hungern zu verharren bis und so lang man gesehen habe, was für ein Endtschaft dieser Landtag erreichen wirdet.

Auf die Gränizen gegen Temeswarwerts seind zween Tschauschen ankomben, wie sie schreiben vom Visier Bassa gesandt, welichen wir keines Wegs bewilligen haben wollen in dies Landt zu kommen, sondern sie sollen sich auf gemelten Gränizen aufhalten, dahin man sonders vertraute Leut schicken wirdet, zu vernehmen, was ihr Anbringen oder Begehrn sein wirt. Ich meines teils bin zwar der Meinung gewesen, damit auch dieses nit geschechen sollte, aber der ganze Rath hat wollen,[3] dass man ihnen endtgegen schicke und die Ursachen ihrer Herkunft anhören müge; [4] etc.

Datum Weissenburg, den 9. Tag Januarii. Anno 1601.

(Eredeti, bécsi hadügyi ltár, Prager HKR. 1601. No. 54.)

646.

Gyulafejérvár, 1601 január 9.

Basta Mátyás főherczegnek.

Küldi Mikáczy püspök levelét a felsőmagyarországi hadi állapotok szomorú helyzetéről.

Quis sit modernus status Superioris Hungariae, confiniorumque illic existentium, ex literis R^{mi} domini electi episcopi Varadiensis, Camerae Scepusiensis praefecti et consiliarii M^{tis} Suae, ad me datis hisce inclusis Serenitas V^{ra} sat abunde intelligere dignabitur.[1] Quae res, et praesertim militum et liberorum Haidonum sub capitaneo Zen-

---

[2] Értendő: Bahn.

[3] Basta az államügyeket mindig a Tanács meghallgatásával intézte el, melynek véleménye gyakran ellentétes volt a magáéval.

[4] E levelét Basta egyidejűleg Mátyás főherczegnek is megküldte, a ki viszont január 23-iki kisérő soraival továbbítá a császárnak.

[1] Közöltük kötetünk 635. sz. a.

deröviensi, Joanne Jacobo a Rottall existentium effrenata licentia, quam perniciosa illi provinciae sit, ea literis ipsis apparet. Et quamvis sat diligenter saepius ipsum Rottall ex officio monuerim,[2] tamen cum nihil efficere potuerim, Ser^{ti} V^{rae} condigna media adhibendi non deerit occasio. Et nihilominus interim, donec gubernator illius provinciae aderit, in quantum facultas mihi aderit, officio meo non deero. Ne vero provincia ipsa praeter opinionem proxima expeditione ad hostem adoriatur, et iter inter Transylvaniam et Hungariam praecludatur, Serenitas V^{ra} tempestive dignetur rebus illius provinciae remederi. Confinia enim omnia deserta fore et victualibus destituta; milite denique ordinario propter insolutionem vacua sunt. Quae Ser^{ti} V^{rae} demisse perscribenda erant.

Datum in Alba Julia, 9. die Januarii. Anno 1601.

(Hiv. másolat, bécsi hadügyi ltár, Prager HKR. 1601. No. 63.)

647.

[Gyulafejérvár, 1601 január 9.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Erdélyi hirek. Hajdúmozgalmak.

Basta dass wegen des Sigismundi ins Landt Einschleichung nichts daran, der Chiaki habe auf ein neues dem Cornis geschworen, der Landtag sei auf den 20. dies gen Clausenburg gelegt; 2 Tschäuschen gegen Temeschwär khumben, und des Herrn Langen Fendrich Bartlmer Obernhausen sei seines Diensts erlassen. — Idem schliesst des Bischof von Wardein Schreiben ein,[1] betreff des Turggen Intent auf Canischa und Siebenbürgen. Item etlicher Spannschaften Aufstandt wider des von Rottall Haiduggen und Ersetzung Filek mit dem Balassa betreffend.[2]

(Jan. 23. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 206. k. 104' No. 105, 107.)

---

[2] Nincs meg, de kivonatosan jeleztük 644. sz. a.

[1] Mikáczy pk. e levelét ld. 635. sz. a.

[2] Basta e második jelentése valószínűleg egy és ugyanazon keltű volt az előbbivel.

648.

Bécs, 1601 január 9.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta solle keine zum Bistumb Wardein gehörige, noch andere Güeter ohne Ihr Durchlaucht [1] *Vorwissen vergeben.*

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 79. No. 50.)

649.

Gyulafejérvár, 1601 január 15.

Basta Spinelli Fülöp érsek prágai nuntiusnak.

Báthory Zsigmond bejövetelének hire egyre nő.

Il sospetto del ritorno di Sigismondo *napról napra nő s könnyen megeshetik, hogy ezen a kolozsvári ország-gyűlésen,* per dove domani o l'altro devo partir ancor' io, *még valami furcsát csinálnak a rendek,* nè vedo modo, che m' assicuri totalmente che l' intrata di Sigismondo non sii per succedere, conoscendo massime questi popoli desiderosissimi di novità.

(Hurmuzaki: Documente VIII. k. 205. l.)

650.

Gyulafejérvár, 1601 január 15.

Basta Rudolf császárnak.

Csáky István fejedelemségre vágyik. A szászok hallgatnak. A helyzeten csak az erdélyiek megfenyítésével lehet segíteni.

Euer Kais. Mt. werden aus hierin verwahrten des Pangraczii Sennyei Schreiben, so er an den Kornis und mich gethan, allergnädigst zu ersehen haben, und so dasselbe gegen andern Avisi und Zeitungen gehalten wird, ist sich wol einer Neuerung zu versehen, ungeacht deren Eidtschwür, so täglich vom Chiaki beschechen, welicher

---

[1] Értendő Mátyás főherczeg.

ob er wol des Sigismundi fremdt, so verlanget ihne doch und er strebt nach der Herrschung und Principat dieses Landts für sich selbst. Er befindet aber merklichen Widerpart und ist wol zu besorgen, damit er nicht irgendt durch grosse Zuesagen etwo widerumb auf des Sigismundi Seiten falle, wie er dann schon öffentlich ausgibt, er wisse gewiss: Euer Kais. Mt. würden ihme nimmer mehr soviel geben, als ihme von uns mit denen Commissarien zuegesagt worden, zumal, weil er soviel Güeter dieser Provinz Particular-Personen verschenkt hat, undter allerhandt fürgebunden falschen, vergeblichen Schein, sein bös Gemüet und Fürnehmen darmit zu bedecken. Über das auch so hat er sich mit wenig bemüeht, hietzt Euer Mt. ungrischen Secretari, so ein geschworner Diener und mir dient,[1] zu corrumpirn, inmassen er auch den Kornis selbst an sich zu ziehen versuecht, derselb aber noch beständig am Glauben verbleibet, ob er wol stark an ihne gesetzt gehabt.

Belangend mein Person, da habe Eurer Kais. Mt. ich durch mein jüngistes allergehorsamistes Schreiben angedeut, dass ich bis aufs äusseriste zu warten endtschlossen, ob ich mit der Macht dieses Landts ausgetrieben würde. Nachdem aber diese hieländige Sachen also täglichen in Veränderung geraten, möcht geschehen, dass auch mir gebühren möchte, mein vorige Meinung und Endtschluss zu verändern, weliches nun baldt zu sehen sein wirt, und aber wie oder auf was Weg ich etwas thuen und handlen werde, als mich Eurer Kais. Mt. Dienstnotturft Erforderung am bequembisten ansehen möchte; dessen sollen dieselbe von mir alsbaldt und in aller Eil und gehorsame berichtet werden.

Das allerärgiste Warzeichen, so ich bei dem Wesen spühren und abnehmen muess, ist dass die Sachsen Städt denen verschiener Tagen Eurer Mt. Gnadenschreiben mit beigelegten meinen eignen überschickt,[2] bishero darauf noch kein einige Antwort gegeben haben. Nun aber dieses

---

[1] Ez a már ismert Keresztúri György.

[2] Basta ez említett átiratát nem ismerjük.

so Euer Mt. ich jetzt zueschreibe, allein zu dero allergnädigisten Wissen beschiecht, und solle der Tractation draussen mit den hieigen Deputirten ganz unverhinderlich sein, sintemal dieselb alles weitern Verfolgs allergehorsambst allzeit erindert werden sollen.

Wofer nun diese Veränderung, als wol zu besorgen, erfolgete, wäre mein Guetachten, Euer Kais. Mt. thäten auf denselben Fall alle Macht allhero wenden, und *sedem belli* in diesem Landt machen, dann es aufs Jahr ausser alles Zweifels den Erbfeindt von Österreich divertirn und man diese Provinz in Grundt verderben und verhergen möchte, weil sie so oft eidtbrüchig Glauben-, und Trauens unhältig gewesen und wäre also meines ringfügigen Erachtens hierzue kein besser Mittl, noch Weg, dann der Türk diese Leut als gleich im Anfang nicht verlassen wurde; est.

Datum Weissenburg, den 15. Januarii. Anno 1601.

(Eredeti, bécsi hadügyi ltár, Prager HKR. 1601. No. 53.)

651.

Bécs, 1601 januárius 20.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta Antwort betreffs Abdankung der schlesischen Reiter und geworbene 1200 Hussaren und 400 Thaler, und betreff des von Herberstein Herausreis.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 79' No. 96.)

652.

Bécs, 1601 januárius 22.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] Erinderung, dass dem Mihal Waida ein Diener in die Wallachei abzufertigen bewilligt, soll ihn passieren und sein Waida Weib und Kind in Siebenbürgen nicht von andern tributiren lassen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 79' No. 103.)

653.

Bécs, 1601 január 23.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Idem [Basta] soll auf den Sigismundum, so in Siebenbürgen ankhumben soll, gut Acht haben und des Waida Michäl Weib und Kind nach Cascha bringen lassen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 79' No. 105.)

654.

Kolozsvár, 1601 január 24.

Basta Rudolf császárnak.

Válasz. A sléziai hadak elbocsátásának okai. Az országgyülés lefolyása. Kornist támogatni kell Csáky ellensúlyozására. A rendek követsége Bastánál. A császár pénzén szolgáló erdélyi hadak jegyzéke.

Vor drei Tagen ist von Eurer Röm. Kais. Mt. dero allergenädigistes Schreiben mir vom 22. Decembris recht allhie zuegeliefert worden,[1] und darauf zu allergehorsamisten Bericht, als viel den ersten Articl, wegen Abzug des Schlesischen Kriegsvolks anbetrifft, seindt diese Ursachen, so mich darzue bewegt haben, sonderlich und fürnembist der gross merklich Unkosten, der Euer Mt. daraus endtsprossen wäre gewesen, sie zu undterhalten, bis in die 40 m. Taller monatlich erlaufende, zu deme so beedes Reiter und zu Fuess über 2 m. Mann nicht mehr gewest. Und dies umb soviel desto mehr, weil kein Gespür einicher Neuerung damals in diesem Landt gewest und weil auch diese Landtschaft ihre Deputaten hinaus zu Euer Kais. Mt. abgefertigt, darumben so hat es mich für guet- und ratsamb angesehen gehabt, sie gleich abziechen zu laseen. Ist gleichwol nicht weniger, dann dass von Ihrer Dt. Erzherzogen Mathiassen, durch dero Befelch mir auferleget worden, 500 Knecht, oder Schützen zu werben eben von denselben Schlesiern, weliche aber

[1] Ld. kötetünk 633. sz. a. szövegében.

damalen schon aus diesem Landt verrückt waren, schrieb ich dero Mustermeister, so sich zu Caschau befindet,[2] er solle ehegemelts Ihrer Dt. Befelchs Vollziehung thuen, bekamb ich von ihme diese Antwort, es wäre umb vielerlei Ursachen und Bedenken willen unmüglich, wie er aber gleichwol sein müglichstes darbei zu thuen gedächte, also wollten auch Ihr Dt. und mich der Verrichtung erindern, weliches aber noch nit vollstreckt und ein Zeichen ist, als sollten sie noch nit ausser Ober Hungern sein. Das alles waren die Bewegnussen sie abziechen zu lassen. Und wann ich ehunder Eurer Kais. Mt. allergnädigistes Schreiben, so an ihre Häubter der längeren Verbleibung halben gelautet, empfangen, hätte ich sie wol aufhalten mügen. Wiewol seidhero nach Zueschickung bei dem Freiherrn von Herberstein ihnen obbemeltes Euer Mt. Schreibens mir von ihnen kein einige Antwort zuekummen, daher ich zueschliesse, dass sie wenig Lust [haben] zu bleiben.

Im jenigen aber, wie hoch belaufe die neue Werbung zu Ross und Fuess dieses Landtvolks, hat man dietfalls den Stylum dieser Provinz nicht, sondern wie in Ober-Hungern im Schwung, gebraucht, wie dann aus beigelegter Relation abermalen zu ersehen.[3]

Betreffendt die Zägkl, seind dieselben meines Bedunkens ferner nicht molestirt worden wegen Benembung ihrer Währen und Waffen oder Freiheiten. Über welichem aber ich, nit weniger als bishero beschechen, wachtsamb und aufmerkig zu sein gedenke, damit ihnen weder Gewalt oder Unrecht zuegefügt werde.

Was aber die angezognen Donation und Confirmationen berüert, derenwegen Euer Kais. Mt. fürkomben sein mochte, als ob ich darein consentirt hätte, wirt sich nit befinden, dass ich von meines Interesse wegen einiche Sachen gethan oder fürgenumben hätte, aber allein alles zu lautern und ungefälschten Euer Kais. Mt. Diensten. Glaub auch, dass sehr wenig dergleichen fürgeloffen und vielleicht weniger, dann dass Euer Mt. etwa hievon

---

[2] A jól ismert Lassota Erik.

[3] Ld. Basta e jelentéséhez mellékelten.

zuegeschrieben wirdet, darzue so ist gemeiniglich darunter etwo mit einer Condition und Vorbehalt Eurer Mt. Bestätigung.[4] Dann aus sonderlicher Noterforderung Eurer Mt. Dienste sich gebühren wöllen, dass — wie man pflegt zu sagen — *wo Stärk manglt, man alsdann Kunst erwecken und aus der Not Tugend machen muess,* durch weliches ich mich bishero also behelfen habe müessen.

Inmassen dann eben zu Eingang dieses Landtags ich gleich als gezwungner den Chiaki und Sekel Moises vergwissen habe müessen, dass ihnen soll gehalten werden, was zuegesagt werden, aus sonderlicher Beisorg, damit sie in und bei diesem Landtag aus Desperation nicht etwo Neuerung verursachen müechten, und demnach ich von ihnen mit sonders embsigen Anhalten ein soliches zu thuen angelangt worden, erachtete nit nutz-, oder fürträglich zu sein, es ihnen abzuschlagen oder länger *in suspenso* zu halten. Bevorab, dass auch das Geschrei von des Sigismundi Widerkunft im Schwang gienge. Jedoch aber verbleibts alles in Euer Kais. Mt. allergnädigistem Endtschluss, Sinn und Gemüet. Ob wol sonst meines einfältigen Bedünkens wäre, dass diesen beeden alle Satisfaction gegeben würde, umb des grossen Seguito oder Nachfolg willen, so sie haben, jedoch vor allen Dingen ist der Kornis auch zu erhalten, sonderlich dem Chiaki zu einem Contrapeso und ein Aug zu haben, zumal weil sie beede durch undterschiedliche Weg nach dem principatu selbst streben, ihnen selbst diese Fürbildung machen, als ob Ihr Dt. Erzherzog Maximilian in dies Landt nicht khomben würden.

Ich zwar bin endtschlossen gewest bei mir selbst mich bei diesem Landtag persönlich nit zu befinden, damit ich nit etwo von diesen Leuten aufgehalten würde, im Fall sie etwo auf einicherlei Mutation umbgangen wären, sondern vielmehr Willens gewesen, auf das Schloss Ujvár mich zu begeben, undter etwo einem Schein und daselbst den Ausgang dieses Landtags zu

[4] Ezideig tényleg Bastának még semmi adománylevelét nem ismerjük.

erwarten in Betrachtung, wann sie mein Person in ihrem Gewalt nicht hätten, sie zu keiner Anderung und Mutation nicht greifen würden.[5] Dieweil aber solich mein Fürnemben von dem Kornis mit nichten für guet angesehen war, bin ich gleich liberamente hieher kommen,[6] allda ich dann empfangen und tractirt worden bin mit grossen Ehren. Und alsviel man kann spühren und abnemben, dass undter diesem Landtag einicherlei Alteration nicht fürlaufen wirdet, unangesehen ihnen der Sigismundus so tief im Herzen steckt, dann sie in keinerlei Weg mit denen Türken zu kriegen haben wollen. Und alsweit ich ergründten habe künden, wollten sie gerne, dass ja gemelter Sigismundus widerkäme, doch mit allergenädigisten Eurer Mt. Willen und Consens.

Über solichen Puncten nun bitte allergehorsamist, Euer Kais Mt. gerueheten mit Gnaden wol erwägen und bedenken, zusambt denen Unglegenheiten und Unkosten, so Ihro diese Provinz verursachen würde, wann sie dieselbe mit der Gewalt und Macht Ihro undterthänig erhalten wollten, weliches zu vermelden mich die pur lautere Affection, so zu Euer Mt. Diensten ich trage, bewegt und anders nichts.

So bin ich auch des Vorhabens gewest, mit Gelegenheit die impresa auf Temeschwar mit dem Pettard fürzunehmen, wie ich aber vermerk, die Siebenbürger haben keine Lust wider den Türken und wäre also was widerwärtiges zu besorgen gewest, voraus da ich es ohne ihren Willen tentirt hätte.

Also wirt man auch jetzo Ihrer Dt. Erzherzogin Mariae Christinae Sachen zu handlen fürnehmen befolchnermassen, weliche, wie ich verstehe, in gar gueten terminis sein soll.[7]

---

[5] Ez a januárius 21-re hirdetett kolozsvári országgyűlés januárius 25-én nyilt meg és februárius 8-ig tartott.

[6] Basta januárius 17-én indúlván Fejérvárról, 20-ikára érkezett be Kolozsvárra. — Igy javítandó Szamosközy följegyzése is (munkái IV. k. 128. l.), hogy januárius 2-án ért volna be Kolozsvárra.

[7] Ezzel csak biztatták Bastát a rendek, de bizony szóba sem hozták az ügyet, sőt Fogarast, a fejedelemasszony egyik hitbér-birtokát, Csákynak adományozták.

Will auch befleissigen, gegen Constantinopl Kundtschaft auszufertigen, so baldt ich wieder zu Weissenburg, des Feindts Anschlag, so müglich, zu erforschen.

Neulich ist an Tag kommen, wir dass Baba Novak mit allem seinem Volk zum Türken fallen hat wollen, dessen Brief darumben intercipirt und soll gegen ihme, wie recht ist, verfahren werden; etc.

Clausenburg, 24. Januarii 1601.

P. S. Heint morgen hat der Adl bei jetziger des Landtags Versamblung vier vom Adl zu mir geschickt, weliche in Beisein des Chiaki und Raths mir soviel referirt haben, wie folgt: Demnach sie noch nit in Vergessenheit gestellt die grosse Wolthat, so sie von Eurer Kais. Mt. Kriegsvolk unlängst empfangen, darumb so wären sie ganz bereit und willig gar bis in Todt beständiglich in Euer Mt. Obedienz zu verharren, wie sie sich dann auch erboten, alles dasjenig, was ihnen in Namen Eurer Kais. Mt. geordnet und befolchen wirdet, zu thuen und zu vollziehen, neben andern circumstantien mehr; [8] aus welichen ganz leichtlich abgenommen, dass ihre Gemüet der Zeit Eurer Mt. sehr dedicirt und verbunden. Ich hab ihnen dargegen Dank gesagt in Namen Euer Mt. aufs best, als ich immer gewüsst, die sich dann ganz wolbemüegt erzeigt haben; also dass meines Erachtens sich für diesmal einicher Neuerung nicht zu befahren, jedoch desto mehr vonnöten sein wirt, mit Schliessung allerdings mit ihnen Deputirten draussen, warumb es zu thuen sich zu befürdern und also dieser Provinz zu versichern. Actum ut in literis.

[Melléklet.]

Verzeichnuss was auf der Röm. Kais. Mt. Bezahlung für Siebenbürgerisch Kriegsvolk allhier in Weissenburg zu Ross und Fuess angenommen worden, von was Zeit an ein jeder Haubtmann mit demselben dienet und monatlich darauf laufen thueth, folgendt.

---

[8] A rendek üdvözlő beszédét Vas Ferencz adta elő olaszúl s következő sz. a. közöljük.

Herr Chiaki István [9] 200 Hussarn, Tafelgelt darauf 100 fl und auf jedes Pferdt 4 fl, thuet ein Monat .... 900 fl

Mehr 100 Trabandten, dem Haubtmann 11 fl, zehen Rotmeister, einem Fendrich und einem Trummelschlager, jedem über Solt 1 fl, thuet 12 fl, und einem Trabandten 3 fl .... 323 fl

[Dient vom 1. Januarii Anno 1601.] [10]

Herr Kornis Caspar gleichsfalls 200 Hussarn und 100 Trabandten, bringt zusammen auf den Monat Januarii Anno 1601 das vollige Monat, dann der December mit ihme abzuraiten...... 1223 fl

[Dient vom 1. December, weilen er vorhero sein Volk gehalten.]

Gyulafy László 100 Hussarn bringt in Gelt 450 fl

Hundert Trabandten bringen in Gelt .... 323 fl

[Dient vom 1. Januarii Anno 1601.]

Pongrácz Sennyei 100 Hussarn .... 450 fl

Mehr 100 Trabandten .... 323 fl

Giczy Péter 100 Hussarn .... 450 fl

Huszár Péter 100 Hussarn bringen........ 450 fl

Toldi István 100 Hussarn .... 450 fl

Kornis Boltischar 100 Hussarn .... 450 fl

Veér [11] Mihál 100 Hussarn .... 450 fl

Bogathy Miklós 50 Hussarn .... 225 fl

Bogathy Melchior 50 Hussarn .... 225 fl

Summa der Hussarn *zwelfhundert Pferdt* und *vierhundert Trabandten,* darauf lauft monatlich in Geldt. Summa *Sechs Tausent Sechshundert zweenundtneunzig Gulden Hungerisch,* id est: 6692 fl.

(Eredeti, bécsi hadügyi ltár, Prager HKR. 1601. No. 57.)

---

[9] A keresztneveket a német íródeák sajátszerűen magyarosan írta, úgy a mint őket hallotta.

[10] Ez a lapszélen lévén, helykiméletből így közöljük.

[11] A vezetékneveket helyesírásuk szerint közöljük, mert német írójuk oly elferdítve jegyezte le őket fülehallása szerint, hogy bizony alig vennők észre, ha nem tudnánk, hogy Böhr = Veér, Tolt = Toldi, Gulafy = Gyulafy vagy Tschakhy = Chiaki.

655.

[Kolozsvár, 1601 január 24.]

Vas Ferencz olasz üdvözlő beszéde Bastához, a rendek nevében.

A rendek hálája Basta iránt, a ki őket a zsarnoktól megszabadítá. Hűségük Rudolf császárhoz.

Conoscendo benissimo i Transilvani la grandezza dell' obligo, che le debbono [a V. S.] per lo ricevuto beneficio,[1] prima d'ogn' altra cosa hanno voluto darle certezza, che memoria indelebile ne riserbano, e che non solo son per mostrare l'ottima voluntà loro, prima che [si] sciolga questa dieta, ma anco di lasciarne testimonianza a' posteri suoi, acciò conoscendo quelli, come co'l mezzo del valor vostro sono stati liberati i loro Maggiori da una tanta tirannide, possano ancora conoscer l' obligo, ch' eterno devesi al vostro nome; non dubitando eglino punto, che dalle dimostrationi, che son per fare, non sia per restar sicura dell' ottimo loro affetto, et affermare sopra qualch' une mal relationi, che potrebbono esserle state fatte, quel giuditio, che giustamente si può sperare dalla somma, e degna prudenza vostra; con che chiaramente vedendo, che nell' ordinare questa dieta non altro fine si è havuto, che'l servitio di Cesare, e'l bene publico, potrà restare più che sicura, che nessuna cosa risolverassi, che del tutto di suo gusto non sia; e la prego intanto a non dar fede ad alcune false e vane parole, che'l popolo garrulo, com'è suo solito, va spargendo; e perchè non debba dubitar punto della sincera nostra volontà, habbiamo voluto significarle, che quand'anco alcuno vi fosse, che per iniqua malignità o per privato interesse proprio fosse d'altra intentione, per la

[1] A [zárjelbe] tett szavakon kívül szószerint közöljük e beszédet Spontoniból, a ki úgy látszik, készen találta Basta iratai közt.

[2] Basta röviden felelt, miként maga is jelenté előbbi levelében és Spontoni is csak három sorban jelzi, csupán abban téved, hogy e beszéd idejét január 20-ika elé teszi.

memoria che tutti serbano in generale del ricevuto beneficio, non potranno altramente disponere, nè risolvere di quel che li necessita, e stringe la grandissima obligatione, in che n' ha posti la sua bontà.[3]

(Spontoni: Historia della Transilvania 135—136. l.)

656.

[Kolozsvár, 1601 január 24.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Jelentés az országgyűlés eseményeiről.

Bastaspühr zu Clausenburg, auf dem Landtag ein Alteration, den Sigismundum hätten sie gern, der Chiaki und Zekel Moises begehren die Satisfaction ihrer Zusag. Kornis sei nit zu erlassen, hab ein Impresa auf Temesvár fürnehmen wollen, Baba Novak hats zum Turgg stellen wölln, schlägt den Hagen zum Fendrichen anstatt des Obernhausern für. Item dass sich der Siebenbürgisch Adel Ihrer Maiestät ergebe.

(Febr. 11. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 206. k. 105. No. 43.)

657.

Prága, 1601 január 31.

Rudolf császár Bastának.

Felmentik a kassai kapitányság alól, hogy teljesen Erdély kormányzásának élhessen.

Basta soll den Gonzaga von Verwaltung des Feldtobristen Ambts cedirn. — Wirdet erinnert, dass dem Michael Waida verwilliget worden, hieher nach Hof zu kummen und soll Mittl suchen, wie sein Weib, Kindt und andere Sachen

---

[3] Spontoni külön kiemeli, hogy Vas Ferencz beszédét olaszul mondta el Bastának, mert »essendo — úgymond — il conte non meno intelligente dell' italiano idioma, che del suo proprio, con gran prontezza gli parlò«, a min nem csodálkozhatunk, ha tudjuk, hogy Vas Rómában tanult, a hol 1594-ben találjuk; Veress: Carrillo levelezése és iratai 81. l.

aus Siebenbürgen und etwa gegen Caschau gebracht werden könnten, und solle ihme [Basta] das siebenbürgische Gubernament alles Fleiss angelegen sein lassen; item betreffs Reformation des Schlesischen Kriegsvolkes.[1]

(Kivonat, bécsi hadi ltár, Prager HKR. Prot. 137. No. 18, 21, 23.)

658.

Kolozsvár, 1601 február 1.

Basta dr. Pezzen Bertalan császári tanácsosnak.

Értesítem, hogy Chiaki, che fu sempre pieno di malitia *most maga akar fejedelem lenni, mi végett a két párt vezére: Kornis és Sennyei megnyerésén fáradozik.*

(Idézve Hurmuzaki: Documente XII. k. 1149. l.)

659.

[Kolozsvár, 1601 február 2.]

Basta beszéde az erdélyi rendekhez.

Javukat akarja és szolgálja, atyjukként, a mint bejövetelekor elnevezték. De inti őket, tartsák meg a császárnak adott hitüket, sőt küzdjenek a pogány ellen: saját függetlenségük és megmaradásuk érdekében.

Non così presto hebb' io posto il piede in questa provincia, che subitamente mi presupposi, e ben con ragione, che tutti quanti communemente scoverto havessero, che in me foss' ottima volontà, et affetto grande verso di loro; però che prendendone testimonio da gl' effetti medesimi, mi chiamarono Padre loro. Ond' io, per maggiormente fermarli in quella medesima opinione, feci sempre con mio sommo contento quegl' ufficii benigni, che convengono ad un amorevole padre verso de' figli amati; nè mai, com' in gran mutationi suol avvenire, hebbi altro fine, nè altro scopo, che la vostra salute, non havendo già mai voluto per me stesso risolvere cosa alcuna, come haverei potuto per l'autorità che ritengo, se prima non gli ne diedi parte all' Imperadore, et aspettare gl' ordini

[1] Ez a három külön elküldött rendelet azonos keltű lévén, helykimélésből összefoglaltuk őket.

suoi; acciò che di mio proprio volere non vi potesse nascere danno alcuno, nè di quanto, per qual si voglia rispetto, haveste concepito in voi di disgusto, foss' io riputato prima cagione; et anco perch' io potessi co' l differire, overo co 'l prender altri partiti, levar il danno, che per qualche rigoroso ordine s' haverebbe potuto havere. Quindi è che per quelle difficoltà, che ultimamente già son occorse, non negai, anzi fui de' primi a proporre, che quanto prima si mandassero ambaciadori all' imperadore, per poter scovrire qual fosse l' intention sua; acciò che in caso di vostra poca sodisfattione, foss' io possente, e valido mezzo, perchè tutto quello ottener poteste, che fusse stato di piacer vostro. Che se bene fra i popoli eran varie le voci, che si spargeano, non ho però già mai dubitato, che prima che si ritornino gl' ambasciadori di Corte, foste per innovar cosa alcuna, e sopra quello, ch' è stabilito altra mutatione faceste. Perciò prima che co' trattati diversi, e prattiche varie da voi tenute si passi avanti, ho voluto ridurvi a mente il beneficio ricevuto; che oltre l' opinione di leggerezza, e d'instabilità, che presso il Mondo guadagnareste, quando meno ci pensareste, tanta rovina sopra verravi, e sì grande sarà la miseria vostra, che molto bene v' accorgerete di quanto pondo sia l'ingiusta offesa di Dio, e' l mancar dalla fede data al suo prencipe. Di che ho voluto con ogni affetto darvi giovevole avvertimento, acciò ponendovi innanzi gl' occhi il timor di Dio, e l' obligo, che del giuramento tenete, da ogni innovatione v' astiniate; perchè oltre il liberarvi dallo sdegno di Cesare, nello quale potrete incorrere, v' assicurerete pur anco di non cadere in balia del Turco, e che quell'arme medesime, che poc' anzi d' una tirannide vi sottrassero, e liberarono, contra l' Ottomano volgendosi, v' habbino a conservare, e tenere nella primiera libertà vostra, la qual da me non avverrà mai, che vi sia turbata; mentre lasciando (per quel che da molti mi vien riferto) l'invidia, c' havete contra il Kornis, Sennyei et altri, per esser stati fedeli a Cesare, non sarete causa d' alcuno danno e sollevatione. Altramente v' assicuro di certo, che

m'eleggerò per mia propria la loro istessa fortuna, ch' a me sarebbe di somma gloria, testimonianza al Mondo dell' ingratitudine vostra, et estrema rovina a questa provincia.

(Spontoni: Historia della Transilvania 138—139. l.)

Megjegyzés. E beszédet az országgyűlés színe előtt — Spontoni szerint — Basta a kedélyek lecsillapítása végett intézte a rendekhez, látva, hogy azokat Csáky, a nagyravágyó terveit nem helyeslő két vezérférfi: Kornis és Sennyei ellen izgatja. A beszéd használt is, mert »essendo quei popoli già risolti a tumultuare per la mala impressione contra Cesarei, incominciarono a racquietarsi«, ha Csáky újabb fordulattal, a Moldovából érkezett követ s a töröktől kapott megnyugtató levél bemutatásával rá nem veszi a rendeket arra, hogy Báthory Zsigmondot visszafogadják fejedelmökké. Basta jelentéséből tudjuk, hogy ez február 3-iki tanácskozásukon történt, melyen ő nem volt jelen, s így tán jól sejtjük, ha e beszéd elmondását az előző napra helyezzük, minthogy Basta, Zsigmond kikiáltásáról a lakásába felható zajból értesült, a mit az erdélyi rendek külön követséggel mentegettek nála, a mire ő szintén beszédben felelt.

660.

Prága, 1601 február 2.

Rudolf császár Bastának.

Basta: betreff Gutachten, da Erzherzog Maximilian nit so bald in Siebenbürgen gelangen sollte, wer zum Gubernator derselben Provinz zu befürdern sein möchte.

(Kivonat, bécsi hadi ltár, Prager HKR. Prot. 137. No. 2.)

661.

Prága, 1601 február 2.

A Prágai udvari haditanács Bastának.

Kérjük, legyen rajta, hogy Mihály vajda feleségét és fiát jól tartsák s hogy kincseivel együtt sicher heraus nach Caschau *hozzák őket.* — Item betreff des Sigismundi und Zakel Moises Person.[1]

(Kivonata Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 239. l.)

[1] Ez utóbbit a rendelet iktatásából vettük; a bécsi hadi ltár, Prager HKR. Prot. 137. No. 3.

662.

Kolozsvár, 1601 február 3.

Basta a Szepesi kamarának.

Ajánlja Perlaki Miklóst, hadititkárát, a ki fizetéséért megy fel Kassára nehány napra.

Quia praesentium exhibitoris Nicolai Perlaki, Sacrae Caesareae et Regiae M^tis. secretarii bellici, in proxima expeditione Transsilvanica iam a sex integris mensibus continua opera usus sum; qui officii sui munia summa cum animi dexteritate et promptitudine ita praestitit, ut eo optime contentus fuerim, ipsum ad diligentem suam instantiam, causa recipiendi emeriti salarii sui, ad R^mas Gen. et Egr. Do. V^ras per aliquot dies dimittendum duxi; qui cum iterum ad me, donec futurus Generalis isthuc appulerit, redire debet, etenim opera sua vel unico die vix carere possum, R^mas Gen. et Egr. Do. V^ras amice peto, velint eum, mei quoque causa, de emerito salario suo absque longiori remoratione, ut ut fieri poterit, contentare, quo is subito redire possit. Praestabunt R^mae Gen. et Egr. Do. V^rae, si illum quamprimum expediverint, mihi rem longe gratissimam per me omni benevolentiae studio recognoscendam etc.

Datae Claudiopoli, 3. die Februarii. Anno 1601.

Hátlapján kamarai kézzel: 16. Februarii. Anno 1601.

(Eredeti, Szepesi kamarai ltár, Representationes fasc. 37. O. l.)

663.

[Kolozsvár, 1601 február 7.]

Basta válasza Bogáthy Miklóshoz és társaihoz.[1]

Figyelmezteti a rendeket elkövetett hűtlenségökre, hogy Báthory Zsigmondot akarván ismét fejedelmüknek, hálátlanok lettek a császárhoz, a ki őket a zsarnok Mihály vajdától megszabadítá. Felajánlott ajándékukat is visszautasítja.

Maravigliomi grandemente, che contra ogni dovere vogliate macchiar con una perpetua infamia appo del

---

[1] Bogáthy Miklós Vas Ferenczczel (entrambi dell' italiana favella molto ben pratichi) s nehány társukkal ment a rendek

Mondo il vostro honore, et estimatione; confermare il concetto, che tenete appresso di molti della vostra volubiltà; e cessare dal vostro debito, mancando della fede promessa. Per lo che Cesare, che con tanto danno, e dispendio dalle vostre oppressioni v'ha liberati, havrà giusta occasione di prender non picciolo sdegno contra di voi, et di non perdonare perpetuamente a' vostri eccessi, e gravi misfatti. Cominciate pure a temere di rigorosa, e dura vendetta; dalla quale gravemente abbattuti, con vostro eterno scorno, e vergogna esser devrete a gl' occhi del Mondo miserabile essempio d'ingratitudine. Egli, che mal grado di voi è vero padrone di questo regno, darà l'estremo, e final supplicio a' vostri nequissimi mancamenti; e non andrà molto, ch' io vi vedrò in stato sì misero, et infelice, che le vostre sostanze, e la propria vita da gl' essecutori de' suoi voleri dependerà. Rinfacciovi intanto i gran beneficii, che da me ricevuti havete; mentre, oltre le commissioni di Cesare, mio Signore, in vece d' unirmi con il Valacco, rivoltai l'arme a vostre preghiere contro di lui, e vincendolo, come voi ben sapete, vi riposi con mio sommo contento nella primiera libertà vostra, liberandovi dal tristissimo giogo della sua perversa tirannide. S' havete eletto per vostro prencipe Sigismondo, non è egli punto da dubitare, che gl' havete fabricato di nuovo il seggio su i fondamenti di gente perfida, e seditiosa, vaghissima di ribellione. E s' egli rientra al vostro governo, sarà del tutto privo di lume, se'l filo non scorgerà delle sue speranze esser molto debile, e tenue; e ch'ei di meno [non] potrà fare, che non soggiaccia ad una fortuna mutabilissima. Inoltre poco avveduta sarebbe l' ingordigia del Turco, che cerca ad ogn'hora di divorarvi, se credesse alla vostra fede, conoscendo, e sapendo molto ben egli, che quegli per iscelerato si publica, e manifesta, che fedeltà promette nel malvaggio operare. L' offerta, che mi fate di Fogaras e

nevében Bastához, hogy előadják a mentségeiket, miért választották meg újra fejedelmökké Zsigmondot; de beszédjüket nem ismerjük, csak épp Spontoni nehány soros kivonatában; id. m. 142. l.

Kővár,[2] in rimuneration delle mie fatiche,[3] vien malamente fatta da voi, non essendo mai stati di ragion vostra, ma tirannicamente al vostro prencipe usurpati; oltre ch'egli non ha pur molto, ch' altri n' havete fatto padrone. Se voi volete a vostro modo de' miei sudori guiderdonarmi, mandate a pormi a i piedi quei ferri, che spesse volte ho fatti portar nella mia carozza, per incatenar i vostri nemici; fate quelle funi portare, ch' alle braccia dell' essercito di Michele erano destinate, e con quelle legatemi d'ogn' intorno. Se vi dispiace ch' io viva, per non haver modo di cancellare ì perpetui oblighi, ch'alla mia spada tenete, habbiate almeno a grado la vita di questi due fratelli conti Cavrioli, che con mano v' addito, che nel sottrarvi dalla tirannide, si sono esposti a manifesti, e gravi pericoli della morte, essercitando il loro valore da generosi guerrieri intrepidi. Verso di questi, co'l rimanente insieme del mio seguito,[4] habbia tra'l furore delle vostr' arme la benignitade il suo luogo. Di dovere non è che quei, che son stati in vostra difesa, e posti ad ogni nemico oltraggio, sien fatti bersaglio de' vostri pessimi iniqui sdegni. Vorrei più dire, ma quì termino il ragionamento.[5]

(Spontoni: Historia della Transilvania 142—143. l.)

Megjegyzés. Hogy a rendek Bastát maradásra igyekeztek bírni s az beszédjökre február 7-én felelt, egykorú jelentésből tudjuk,[6] míg a generális olasz titkára megjegyzi, hogy e beszédre »stavano alla presenza del Basta quei messaggieri

---

[2] Irva így: Coiuaros, meg Contea di Coiuaros, vagyis a kővári tartomány.

[3] Ezidőből Basta udvartartásának következő alakjait ismerjük még: Peverelli Czézár orvos, Rossi Miklós titkár, Cremonese Giacomo, cavallerizzo; Spontoni id. m. 135. és 144. l.

[4] E birtokon kívül a rendek még egy aranynyal telt tálczát és poharat is adtak Bastának, csak maradjon benn, a mit büszkén visszautasított; Spontoni id. m. 145. l. és Nagy Szabó Ferencz emlékirata 59. l.

[5] Spontoni megjegyzi, hogy beszédének e végső szavait Basta »con volto, e lingua alterata« mondá és »ponendosi in atto tacito il dito in bocca« elhallgatott.

[6] Hadtörténelmi Közlemények 1897. évf. 67. l.

ripieni di confusione e rossore«. De azért Basta ama kijelentésére, hogy rögtön távozni akar, Bogáthy azt felelte, hogy »per all' hora non si poteva« s a mint a követek elbúcsúztak, 400 főnyi katonaság fogta körül Basta lakását (solita habitatione del prencipe) és állotta el az ajtaját; a míg visszatértek, hogy az országgyűlési végzések jóváhagyását kérjék Bastától. Ez azonban azokat nem hagyta helyben s az uraktól *Vale* szóval búcsúzva, d. e. tiz órakor kivonult a városból.[7]

Basta e beszédét Bethlen Farkas is közli röviden (Erdélyi históriája V. k. 7. l.), ámbár Bogáthyról nem szól s helyette Csákyt és Székely Mózest említi a rendek követei gyanánt.

664.

Káplán, 1601 februárius 11.

Basta Mátyás főherczegnek.

Az erdélyi változások. Basta szabadulása az erdélyiek kezéből.

Jelentem, hogy az erdélyi rendek elpártoltak... et appunto il sabbato, che fu alli tre di questo,[1] arrivò un Moldavo, mandato da quel vaivoda, con lettere del Turco, et subito fu gridato Sigismondo, et la domenica mattina seguente fu publicato da tutti gl'Ordini et Stati; di modo che la Moldavia, la Valachia et Transilvania sono insieme collegate[2]... *Bogáthyt Zsigmondhoz, Kakas Istvánt a császárhoz küldték, hogy a változásnak okát adja, Kornist és Sennyeit meg elfogták,*[3] *a mi Csáky bosszúja* per non havere voluto essi consentire alla sua elettione... *Engem is csak e hó 7-én engedtek távoznom*[4] *Ujvár felé, melynek várát igen rossz állapotban találtam*[5] *s onnan*

---

[7] Ugyanott, a 68. lapon.

[1] Tévedésből *doi* van írva, de Szamosközyből is tudjuk (IV. k. 128—129. l.), hogy ez események szombaton, 3-ikán történtek.

[2] Ez a nagy gondolat Csákyé volt, s ha sikerül trónra jutnia, talán meg is valósítja a három ország unioját.

[3] Sennyei följegyzése szerint »februáriusnak harmadik napján jövendő éjjelkor, 11 órakor« fogták el őket s vitték Görgény várába; Szamosközy munkái IV. k. 132. l.

[4] Ezzel is egyezik Szamosközy följegyzése, hogy (IV. k. 128. l.) Basta György az maga cornetájával és zászlójával kimene február 7-én az városból; míg kivonulását bővebben méltatja Spontoni id. m. 146. l. és Nagy Szabó Ferencz id. m. 59. l.

[5] Hibáit részletesen fölsorolja Spontoni id. m. 146. l.

tegnap[6] *ide jöttem, várva ő Felsége rendeleteit.* Io harei fatto anco adesso le vendette di questi Transilvani; ma non ho forze bastanti, *pedig ez most jó alkalom lenne a bosszúállásra, mert az erdélyiek közt* non v'è alcuno che sia soldato, nè che sappi maneggiar l'armi.[7] — *Mihály vajda feleségét és fiát a rendek Fogaras várába küldték.*[8]

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 1149. l.)

665.

Bécs, 1601 február 11.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta Antwort betreff Siebenbürgischen Standt. Wird Heinrich Hag zum Fendrich undter des Langen Fähndl confirmirt. Soll künftig keine hohe Befelch für sich selbst ersetzen. Idem solle des Mihal Waida Weib, Kind und Gesindt sicher mit allem ihrem Hab undt Guet nach Cascha beleiten lassen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 81. No. 44, 46.)

666.

Káplán, 1601 február 12.

Basta Spinelli Fülöp érsek prágai nuntiusnak.

Báthory Zsigmond visszahivása Csáky müve, a miért jutalmul Fogarasvárát kapta a rendektől, kik a terv ellenzőit elfogatták.

Scrissi a V. S. Illma, come speravo buon fine della presa di Claudiopoli, per essersi troncate le strade ai pretensori del regno; e pure è successo tutto il contrario, perchè uno di questi che pretendevano fu il Chiaki, il quale, poichè si vide escluso e scoperto il suo disegno, piegò a favorire con molta perfidia la parte Bathoriana,

---

[6] Egykorú adatból, Hadtört. Közlemények 1897. évf. 68. l.

[7] Szerettük volna szószerint adni Basta e fontos jelentését a bécsi hadügyi levéltárból (honnan kivonatát ismerjük), de nem akadhattunk reá.

[8] Feljegyzésre méltó tudni, hogy Basta e levele február 20-ikára érkezett fel Bécsbe.

et a ravivare le prattiche già quasi morte; et essendo anco in quel punto sopragiunte lettere del Turco, mandate dal vaivoda di Moldavia, fu inaspettatamente gridato per prencipe Sigismondo. Essendo lontano, manda uno sudito a richiamarlo;[1] che per esser principe naturale, desiderato, et amato dai popoli, appoggiato a' nemici potenti e contrarii alla grandezza di Casa d' Austria, non fu possibile escluderlo. Al Chiaki, per premio di questa sua buona operatione, fu donato il castello di Fogaras; et Kornis Gasparo, e Sennyei Pancratio, che non volsero consentire all' elettione del Chiaki, furono per opera sua ritenuti, sotto colore che havesser introdotto il Valacco nella provincia, et altri inventioni. Et essendo io pur hora uscito dalle mani loro,[2] non ho tempo di scriverle a loro. Riceverà V. S. Illma da Damiano Castiglione, mio agente, una breve narrativa del fatto, confidando, ch' ella debba favorirmi col diffendermi dalle mali lingue, che vogliono sindicare le mie attioni; etc.

Di Caplan, villaggio presso la terra di Desie in Transilvania, li 12 Febbraio 1601.

(Ered. más. római vatik. Borghese-ltár I. 651. kötete.)

667.

[Kővár, 1601 februárius közepe.]

Basta apologiája erdélyi működéséről.

Védekezik ama vádak ellen, hogy hibázott, midőn: megsegíté az erdélyieket, nem használta ki a győzelem előnyeit, kiküldte az országból német katonáit és magánemberként ment a kolozsvári országgyűlésre; kijelentvén, hogy mindig híven szolgálta a császár érdekeit.

Sono alcuni, che essendo male informati dei negotii di Transilvania, dicono, ch' io habbia fatto errore a soccurrere i confederati, havendo havuto prima in commissione d' aiutar il Valacco; et che dovevo almeno ricevere da

[1] Ez Bogáthy Miklós volt.

[2] Innen végig más változatban meg van Hurmuzaki: Documente VIII. k. 208. l. is.

loro gli ostaggi, et dopo il fatto seguitar la vittoria; non mandar gli Alemanni fuori della provincia, nè andare si privatamente alla dieta di Claudiopoli. Ai quali generali:

Circa il primo capo rispondo, essersi fatto sopra ciò maturo consiglio; et che Sua Maestà Cesarea laudò per sue lettere prima la deliberatione presa, et poi per altre sue l'esito indi seguìto, come si può vedere.

Al secondo, che confidando io la persona mia, quella dei S[ri] commissarii con tutto l'essercito nelle mani loro, tanto superiori di forze, era impossibile trovar strada che m'assicurasse, che a lor beneplacito, potendo ritener noi, non ricuperassero gli ostaggi, ch'havessero dato.

Al terzo, che mentre ero intento a seguitar con ogni celerità la vittoria, mi sopragiunsero in Sibino nuove certe, che il cancelliero di Polonia et il Sigismondo Bathori, insieme con un buon esercito, erano arrivati alli confini, che guardano verso Moldavia, et che havevano spinto innanzi Moises Siculo con forse otto mila huomini, i quali erano già passati i monti, et entrati nel paese di Siculia; però non potevo io ragionevolmente passar più oltre, per il pericolo che mi soprastava ogni volta, che seguitando l'inimico, m'havesse lasciato dopo le spalle l'esercito polacco; tanto maggiormente, non essendo io assicurato che i Transilvani, che erano meco, non fossero per abbandonarmi tutte le volte, che Sigismondo fosse entrato nel paese. Fui dunque sforzato trattenermi otto giorni per quietare Moises Siculo, et persuaderlo, con concederli alcune sue pretentioni, ad unirsi con l'esercito Transilvano, come si fece. Dopo il [qual] fatto seguì la dichiaratione del cancelliero di Polonia, non esser commissione del suo rè, nè sua intentione di molestare la Transilvania. Questa dimora adunque diede tempo al Valacco di salvar il tesoro, che haveva in Fogaras.[1]

Al quarto e quinto capo, ch'io non dovevo mandar gl'Alemanni fuori della provincia, e non andar io privatamente alla dieta di Claudiopoli, si risponde, che io subito

[1] Idáig közölve más példányról Hurmuzaki: Documente VIII. k. 208. l.

dopo la vittoria spedii corriero a Sua Altezza,[2] ricercandola che mi mandasse due regimenti di fanteria con mille cavalli, con i quali potessi assicurar la provintia: et la risposta, che mi dette, la sa bene Sua A. Serenissima. Non mi erano rimasti in tutto più di mille fanti di Slesia, le due bandiere del colonello Pezzen, e quella pur d' Alemanni del capitano Lango, che potevan esser in tutto altri seicento fanti, e mille cavalli di Slesia. Vedesi hora, se questa poca gente era bastante a tener a freno questa provincia tanto popolosa. Ogni volta che havessi voluto mancare al giuramento fatto, poteva bene, rimanendo dentro, porgere mille occasioni di tumulti, e torre in tutti quella speranza, che s' haveva di conservar questa provincia per via di negotio a devotion di Sua Maestà; il che non era riputato difficile, poichè si scopriva una parte d' essa benissimo animata verso la Maestà Sua, e l' altra tra se stessa discorde. Et essendosi all' hora Sigismondo ritirato con l' esercito polacco, concorrevano più facilmente a consentir nell' Imperatore, che a crear nuovo principe della loro natione, per la gara di non vedersi l' uno all' altro inferiore. Questa buona dispositione loro era ragionevole secondarla, concedendo prontamente quello, che ritenuto poteva partorir danno, et non utile a Sua Maestà.

Queste istesse ragioni che mi sforzarono a mandar gl' Alemanni fuori della provincia, mi persuasero anch' andar privatamente alla dieta di Claudiopoli; e tanto più, che facendo altrimenti, davo non solo occasion di sospetto, ma anco di scandalo, senza poterlo riparare: oltre poi che io ci fui spinto dall' autorità e consiglio altrui, degno di fede, con certa speranza di troncar la strada ad alcuni pretensori del regno, come si fece. E se questi poi caduti d' altra speranza, temendo forse che, scoperti i loro disegni, li venisse addosso qualche ruina, tornavano a favorire inaspettatamente Sigismondo, che potevo io far più, poichè non era possibile escludere questo principe naturale desiderato dai popoli, et appoggiato a' nemici potenti e contrarii alla grandezza di Casa d'Austria. Operai quanto

[2] Mátyás főherczeget érti.

conviene a buono e fedel servitore di Sua Maestà; nè sempre le cose, che son fatte con buon consiglio, hanno felice fine; massime con nation tanto volubile, come questa, e che desidera più tosto sottomettersi al Turco, ch' esser soggetta alla natione Alemanna.

Tante altre ragioni si possono aggiungere, che si lasciano hora da parte, bastandomi haver detto succintamente queste, per information di quelli che, come ho detto, non essendo ben informati, biasimano l' attioni mie.

Az irat élén; Giustificatione del Signor Giorgio Basta in Transilvania.

(Ered. más. a római vatik. Borghese-ltár I. 651. kötete.)

Megjegyzés. Basta e keletnélküli apologiáját Piero Duodo prágai velenczei követ 1601 február 26-iki levelével küldte meg haza, a velenczei senatusnak.

668.

Kővár, 1601 február 20.

Basta a Szepesi kamarának.

Gondoskodjék Várad és Belényes élelmezéséről, nehogy valami helyrehozhatatlan veszedelem érje őket.

Quomodo Transsilvani a fide Caesareae M^{ti} praestita defecerint, ac principem alium eligerint, notum esse scio R^{mae} ac Gen. Do. Vestris. Quia vero fertur eos manus cogere, facileque fieri posset, ut conatus aliquos facerent contra arces Varadinum, ac Belénes, in quibus, ut audio, maxima est victualium difficultas, volui R^{mas} ac Gen. Do. V^{ras} de hoc certiores reddere, et nomine Sacrae Caesareae M^{tis} requirere, ut quamprimum efficiant, ut victualia illuc adferantur in ea copia, quae potest esse maxima, ne ex defectu illarum aliquod inreparabile damnum subsequatur. Iterum ergo atque iterum rogo, ac monio, ut omnem diligentiam et celeritatem adhibeant; etc.

Datum ex arce Keouar, die 20. mensis Februarii. 1601.

Hátlapján, kamarai kézzel: 27 Februarii. Anno 601.

(Eredeti, Szepesi kamarai ltár, Repraesentationes fasc. 37. O. l.)

669.

[Kővár, 1601 február 20.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta betreff Proviantirung Wardeins. Beschluss. *Auf die Hof Cammer, die Herren haben bei der Zibserischen Cammer der Festung Wardein Proviantirung halb bei der bewussten siebenbürgischen Mutation Verordnung zu thun.*

(Márcz. 8. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 206. k. 108.)

670.

[Kővár, 1601 február 21.]

Basta Rudolf császárnak.

Ide érkeztem az erdélyiek elől menekülve és jelentem, hogy ha Fölséged mi darà 10 m. fanti et 2 m. cavalli, prometto di scacciar quanti Transilvani ribelli si trovano fuori della provincia. — *Zsigmond még nem jött be;*[1] intanto il Chiaki è stato fatto governatore fino alla sua venuta.[2]

(Egykorú kivonata Hurmuzaki: Documente VIII. k. 210. l.)

671.

Bécs, 1601 február 22.

Mátyás főherczeg Bastának.

Gondolkodjék, miként lehetne Erdélyt megtámadni, Mihály vajda fiát és feleségét pedig kiszabadítani az erdélyiek kezéből és Szatmárra hozatni.[1]

(Kivonata Hurmuzaki: Documente XII. k. 1152. l.)

---

[1] Báthory Zsigmond ekkor már benn volt Erdélyben, sőt 20-án ért Beszterczére, de ezt Basta csak levelének elküldése után tudhatta meg.

[2] E levél kelte nincs ugyan jelezve, de azonos lehet azzal, melyet Cavrioli Tamás küldött a fenti napon a prágai udvarba.

[1] A főherczeg e levelét a bécsi hadügyi tanács iktatója ekként kivonatolta a Reg. Prot. 207. k. 81′ lapja 108. száma

672.

Prága, 1601 február 24.

Rudolf császár Bastának.

Basta wird in etlichen unterschiedlichen siebenbürgischen Sachen beantwortet und sonderlich wegen des Sigismundi Bathori Person.

(Kivonat, bécsi hadi ltár, Prager HKR. Prot. 137. No. 20.)

673.

Dobravicza, 1601 február 28.

Basta a Szepesi kamarának.

Ajánlja a tokaji vérteshad ügyét, mivel már öt hónapja, hogy zsoldot nem kapott.

Centuria catafractorum ex Tokaj ea praemuntur necessitate, ut ferri non possit. Antonium Liuragam, eorum locumtenentem ad R^{mas} et Gen. Do. V^{ras} mittunt, rogatum auxilium; iam quinque menses sunt elapsi, quod nihil poenitus de ea pecunia, quae mutuo concedi debet, receperunt; in his autem pagis circumiacentibus penuria est omnium rerum maxima, quae difficultates omnes auget. Ideo cupio eos quam commendatissimos esse R^{mis} et Gen Do. Vestris. Digna certe res est, et in rem Sacrae Caesareae M^{tis}, ut quam cito exaudiantur; mihi autem erit etiam gratissima: quod ut faciant, neque vacuum illum redire permittant, etiam atque etiam rogo, felicissimaque omnia eisdem a Deo Optimo precor.

Datum ex Dobrouizza,[1] die 28. mensis Februarii 1601.

(Eredeti, Szepesi kamarai ltár, Repraesentationes fasc. 37. O. l.)

---

alatt: *Basta Andtwort betreff Siebenbürgische Neuerung derselben Ständt. Item betreff Volkshülf und des Waida Weib und Kindt.*

[1] Így hagytuk, de a levél fejében Dobraviczára javítottuk a helynevet, miként Basta 678. sz. a. levelében helyesen írva találjuk.

674.

Bécs, 1601 márczius 3.

Mátyás főherczeg Bastának.

Basta betreff Gutachten wegen Conferirung dem Toraconimo das Feldtsecretariat an des Listen Stöll.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 82' No. 7.)

675.

Prága, 1601 márczius 6.

Rudolf császár Bastának.

Vegye fel az elhalt Schatko Ádám kassai fizetőmesteri tiszt vagyona leltárát, nehogy a kincstári vagyonból valami özvegye kezére jusson.

Wir erindern dich hiemit gnädiglich hiemit, demnach unsers gewesten Oberhungerischen Feldt-, nun aber fürgenombenen Hofzahlmeisters, Hansen Underholzers allda zu Caschau wesender Diener und Verwalter, Adam Schatko unlängst Todts verschieden, und nun unsere hohe Notturft erfordert zu Verhüetung aller dits Orts besorgenden Unrichtigkeit, nit allein die in unser Feldtzahlambt gehörige Ambts-Sachen, Pahrgelt, Tuch, Schein und anders, sondern auch sein selbst eigene Verlassung in Gelt, Silbergeschmeid, Gründten, so ihme selbst zugehörig ordentlich beschreiben und inventiren, auch in sicherer Verwahrung nemben zu lassen; als befehlen wir dir hiemit gnädiglich, du wollest in unseren Namen die Notturft hierinnen (wofern anderst seine, des Schatko hinderlassene Wittib aller ihres Hauswirths Verlassenschaft und Raittung sich anzunemben und uns auf jede darbei erscheinende Mängl und Unrichtigkeiten genugsambe Erstattung zu thuen, wie sie dann mit Güetern, so unter unserer Stadt Caschau Jurisdiction wol angesessen sein soll, sich weigern wollte, darüber du sie zuvor gebührlich zu vernemben), also anstellen und ernstlich darob sein, damit sie, die Wittib alle ihres Ehewirts hinderlassene Fahrnus, es sei an baarem

Geldt, Silbergeschmeidt oder Waren, auch was sein, Schatko selbst eigen gewest, an Tag stelle und nichts hinderhalte, und dasselbige nach Ordnung beschreiben und inventiren, auch bis zu Aufnemb-, und Justificirung seiner unter Handen gehabten Raittungen in sicherer Verwahrung nemben, und aufhalten lasse, wie dann, da das wenigiste darvon uns durch sie vorgehalten, oder veralienirt, und auf sie erwiesen werden künnte, wir nicht allein dasselbe, sondern auch alle erzeigunde Abgang und Mängl von den ihrigen uns zu erholen Ursach nemben würden, als wir dann auch hierinnen die Notturft obberührter unserer Stadt Caschau bereit auferlegt und anbefohlen, welchen du also zu thun, und uns des Verfolgs hierinnen den nägsten zu erindern weisst. Darann vollbringst du unsern gnädigen Willen und Meinung.

Geben Prag, den 6. Martii. Anno 1601.

(Hiv. más. a bécsi Kpü. ltár Ungarische Gedenkbücher 410. fol. 49. — Fogalmazványa ugyanott, Hoffinanzen, 13621.)

676.

Bécs, 1601 márczius [eleje.]

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta Erinderung, dass vier Compagnien Wallonen nach Oberhungern verordnet und der von Rottall mit 3500 Haiduggen ihme zuzuziehen im Befelch hab.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 82′ No. 16.)

677.

Bécs, 1601 márczius [eleje.]

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] solle die Festung Somlyó besetzen, weil der Stephan Bathori und sein Sohn gestorben.[1]

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 83. No. 71.)

[1] Somlyai Báthory István 1601 február 21-én hirtelen halt el s vele egyszerre — úgy látszik — egyik fia is.

678.

Dobravicza, 1601 márczius 7.

Basta Máramaros vármegye rendeinek.

Felsőbánya város polgárai könyörgésére rendeli, hogy üldözzék a netán odamenekült latrokat.

Expositum est nobis per prudentes ac circumspectos viros N. iudicem, iuratosque cives et inhabitatores oppidi praefatae M^tis Suae Feölseő Baniae, qualiter plurimi scelesti homines in isto comitatu reperirentur, qui postposito Dei hominumque metu, iam a conpluribus annis manifesta praedonia impune exercere, resque ipsorum exponentium vi abripere, et equos, quibus ex remotioribus oris frumenta adducere solent, furari consueverint, gravi ipsorum exponentium cum praeiudicio et damno manifesto; supplicantes nobis iidem exponentes demisse, velimus ipsis de condigno remedio prospicere atque erga eiusmod inefarios homines suis modis animadvertere. Cum itaque inpunitas flagitiosorum, non simplex argumentum sit maiora atque graviora quaeque temere aggrediendi, quorum audacia necessario comprimenda est, idcirco Do. vestris et vestrum singulis, simul vel divisim constitutis, nomine M^tis Suae harum serie firmiter committimus et mandamus, quatenus acceptis praesentibus, ad requisitionem praefatorum exponentium in isto comitatu Maramarusiensi certam inquisitionem instituere, atque eiusmodi praedones ubique diligenter investigare, similiter etiam de ipsorum fautoribus et patronis indagare, eosque ubicunque locorum deprehendi poterint captivari curare: atque iure mediante iuxta excessus ipsorum in exemplum aliorum dignis suppliciis afficere; erga patronos etiam talium per omnia iusta et legitima media serio animadvertere velitis, immo debeatis et teneanimi, plenaria hac in parte per praesentes vobis attributa potestate. Nec secus sub amissione officiorum facturi etc.

Datum in possessione Dobravicza, 7. Martii 1601.

(Eredeti, Felsőbánya város levéltára, 136. sz.)

679.

Urmező, 1601 márczius 7.

Csebi Pogány György máramarosi alispán és ruszkai Kornis György Bastának.

Védelmeztesse meg a fogságban sinylő Kornis Gáspár ruszkai jószágát, melyet egyik atyjafia háborgat.

Az Úr Istentől Ngodnak teljes életiben minden jó egészséget, és hosszú életet sok esztendeig nagy bódogul kévánjuk megadni. Továbbá Ngodot akarók megtalálni könyörgésünk által. Tudom, nyilván vagyon Ngodnál az úr ő Nga fogsága.[1] Mostan Sós János, kinek az felesége ruszkai nemzetből való, háborgatja az ruszkai jószágot, molnot feltört, búzát kimért. Ennek pedig immár semmi jussa nincsen az jószágba, mert valami volt, ő Nga mindeneket kielégített. Mikor ő Nga ő Felségénél volt, az evictiót felvötte, hogy mindenek ellen megótalmazza, az kamarásoknak ugyan parancsolt volt is ő Felsége. Ő Nga az ő Felsége hűsége mellett szenved most is, ha testében kénlódik, az jószágát nem kellene háborgatni, ki mind az egész nemzetségnek igen súlyosnak tetszik. Ha ő Ngának szabadsága volna is, ugyan Ngodot kellene felőle megt[al]álni. Könyörgünk azért Ngodnak, mint kegyelmes urun[k]nak, hogy poroncsoljon az kamarás uraknak, mind pedig az adversa parsnak, hogy ne háborgatnák semmiben meg. Ha az Úr Isten ő Ngát kiszabadítja, mindenek[et][2] eligazít ő Nga. Egy rossz szolga miatt esett, ha mi esett volna is, tudom ő Nga azt is eligazítja. Mi es peniglen, mind ő Ngával egyetemben, Ngodnak teljes íletünkben igyekezünk megszolgálni az Ngod jó akaratját. Ngod megbocsássa, hogy gyakorta sok dologgal bántjuk Ngodot. Ngod poroncsoljon, mindenkor örömest szolgálunk Ngodnak. Az Úr Isten tartsa meg Ngodot sok esztendeig jó egészségben.

Ex Urmezeö, 7 die Martii. Anno 1601.

(Eredeti, Szepesi kamarai ltár, Repraesentationes fasc. 37. O. l.)

---

[1] Vonatkozik Kornis Gáspárra, kit a rendek öt héttel előbb a kolozsvári országgyűlésen fogattak el, a miről Basta is írt.

[2] A [zárójelben] közölt kiegészítések tollbanmaradt betűk.

680.

[Nagybánya, 1601 márczius közepe.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Kivonulása Erdélyből. Hadi mozdulatok.

Basta, dass er sich aus Siebenbürgen gegen Nagybánya retirirt. Sein Discurs[1] *und weiteres Fürnehmen in Siebenbürgen und Ersetzung der zwo abkhumenen Compagnien Archibusier betreffend; hab den Haubtmann Lan genanstatt des Pezzen gen Wardein gelegt, schlägt den Praickhl zum Haubtmann über die Stadt Szekelhid (?) für, referirt sich auf ein zurückgeschicktes Paggetl.*

(Márcz. 19. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 206. k. 107' No. 72.)

681.

Bécs, 1601 márczius 12.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta solle über des Zechi Anbringen das Haus Balog[1] *mit einer Besetzung zu verthun, mit Guetachten berichten.*

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 83. No. 44.)

682.

[Nagybánya, 1601 márczius közepe.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta Recepisse die hineingeschickte Volkshilf betreffend, die Siebenbürger wolle Wardein belagern. Sollicitiren die Rottallisch Haiduggen und Archibusir, der Dobó hab das Gelt noch nit erlegt, des Chiaki Unbeständigkeit und

[1] Valószinűleg az, melyet 667. sz. a. közöltünk.

[1] A gömörmegyei Balog vára 1500-ban került ismét vissza a Szécsiek kezére.

Bathori István [1] Spiegelfechtung betreffend, der Ribisch hab Szomos Újvár aufgeben. — Item, betreffs allerlei Kriegsnotturften und überschickt den Abriss Kiwar.

(III. 31. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 206. k. 110. No. 170, 171.)

683.

Nagybánya, 1601 márczius 13.

Basta és Székely Mihály Szepes vármegye rendeinek.

Személyes fölkelésre inti őket.

Quid Sacra Caesarea Regiaque Maiestas, dominus noster clementissimus, a fidelibus statibus et ordinibus harum partium regni Hungariae superioris requirere dignetur, *megérthetik Kegyelmetek ő Felsége rendeletéből és mivel* ex diversis locis tum a naturali hoste Turca, tum vero aliis adversariis huic M^{tis} Suae ditioni [1] manifesta pericula immineant, quorum non vulgaria etiam inditia iam apparent, *intjük Kegyelmeteket és rendeljük,* nostro vero amice rogamus et requirimus, quatenus habita ratione defensionis patriae eorum, permansionisque suae et suorum ac impendentium periculorum, postposita solita ipsorum cunctationis mora, velint iuxta serium M^{tis} Suae mandatum personaliter, ac pro facultate eorum omni apparatu bellico subito sese accingere, atque ita parati esse debeant, *hogy újabb levelünkre készen legyenek az indulásra.*

Datum in oppido Nagy Banya, 13. die Martii. 1601.

Hátlapján: Redditae Leuchoviae in congregatione comitatus generalis 21. die Martii 1601.

(Eredeti, Szepes vármegye levéltára, fasc. II. No. 10.)

---

[1] Ez itt már az ecsedi Báthory István, a ki most az elhalt somlyai Báthory István árva gyermekeit átvette s neveltette.

[2] Ez a rajz, sajnos, már nincs meg.

[1] Itt e kifejezésen az erdélyiek értendők.

684.

Nagybánya, 1601 márczius 14.

Basta Concini Cosimo prágai toszkániai követnek.

A hütlen erdélyieket csupán csatával lehet visszatériteni, mi végett Zucconit küldi a császári udvarba segitségért.

Scrissi a V. S. Illma di Caplan, che della mutatione successa in Transilvania n' era stato principal causa la perfidia del Chiaki; la quale certo fu tale, che congiunta con la fraude, et esecrabili sacramenti, che faceva, haverebbe ingannato ogn' uno.[1] Ma hor ache vedo, che la Maestà Sua preme in questo negotio, et che manda gente et denari, spero che debba essere il tutto per il meglio, et che forse Sua Maestà potrà dominare quei populi, senza tante esorbitanti conditioni proposte, consistendo il tutto in una battaglia, che con la prima occasione che si presenti, si doverà fare; ma sopratutto è necessario prevenire i Transilvani, innanzi che li venga il soccorso de' collegati, et del Turco; sì come ho già significato a Sua Maestà, et mando anco a significarli per l' alfiere Zucconi, apportatore di questa; et in breve aspetto l' espeditione.

Quanto alle pastille per il stomaco, ancorchè mi doglia che V. S. Illma habbia dato questo fastidio al Ser^{mo} Granduca[2] per causa mia, che effettualmente non l' ho servito mai, benchè sia stato con l' animo sempre devotissimo di quell' Altezza Ser^{ma}, tuttavia ringrazio V. S. Illma della molto diligenza usata; etc.

Di Nagbagna, li 14 di Marzo 1601.

(Eredeti más. firenzei állami Medici-ltár fasc. 4356.)

---

[1] Nincs meg, de e kivonata is mutatja, hogy hasonló volt 666. sz. a. levelével.

[2] A Medici-családból származó I. Ferdinánd toszkánai nagyherczeg.

685.

Nagybánya, 1601 márczius 14.

Basta Spinelli Fülöp érsek prágai nuntiusnak.

Az erdélyiek rászolgálnak hütlenségökkel a büntetésre, s ha a császár beküldi az igért seregeket, jó sikerük lesz.

Non si contentavano i Transilvani d' haver fatto costì le loro proposte di così dura digestione, come V. S. Illma scrive, che anco quì hanno voluto a pieno dimostrare la loro malignità, et l' odio intenso, che portano alla natione Alemanna; siane ringraziato Iddio del tutto, che ha permesso questo male, forsi per maggior bene. Et poi che questi hanno così abusata la clemenza dell' imperatore, et adheriscono al Turco, è ben giusto che provino anco gli effetti della sua giusta indignatione. Se Sua Maestà, sì come ha cominciato sin hora a mandar qua gente e denari, così darà presta esecutione alle proposte fatte, a fin che si possino prevenire i Transilvani, prima che gli aggionga soccorso di confederati, io ne spero bonissimo esito; et però con l' apportator di questa, alfiere Zucconi, faccio di nuovo intendere a Sua Maestà, che nella prestezza consiste tutta l' importanza del negotio; del quale ne darò giornalmente, secondo l' occasioni, aviso a V. S. Illma, alla quale faccio humilmente riverenza.

Da Nagbagna, li 14 di Marzo 1601.

(Ered. más. római vatik. Borghese-ltár I. 651. kötete.)

686.

Nagybánya, 1601 márczius 15.

Basta a Szepesi kamarának.

Védje meg Kornis birtokát ruszkai Sós János hatalmaskodásával szemben.

Qualiter Georgius Pogán et Georgius Kornis de violentia Joannis Sós in bonis Mag^ci Casparis Kornis Ruszkaianis perpetrata nobis conquerantur, ex inclusis ipso-

rum literis ad nos datis, Do. V^{rae} Gen. planius cognoscent.[1] Cum vero ipse Sós portionem uxoris suae iampridem excisam et limitatam possideat, nec quicquam iuris erga ipsa bona habere dicatur, Caspar vero Kornis pro fidelitate M^{tis} Suae in vinculis detineatur, cuius bona Maiestas Sua nobis pariter et Do. V^{ris} Gen. tuenda commisit, operae pretium est, ut bona ipsa contra insolentias dicti Sós conserventur ; idcirco Do. V^{ras} Gen. nomine M^{tis} Suae hortamur, nostro vero amice petimus, velint praescripta bona dicti Casparis Kornis Ruszkaiana contra memoratum Sós per omnia iusta et legitima media, praesertim rebus sic, ut nobis exponitur se habentibus, tueri et defendere ; etc.

Datum Nagy Baniae, 15. Martii. Anno 1601.

Hátlapján kamarai kézzel : 7 Aprilis. Anno 1601.

(Eredeti, Szepesi kamarai ltár, Repraesentationes fasc. 37. O. l.)

687.

Pozsony, 1601 márczius [közepe.[1]]

Mátyás főherczeg Bastának.

Basta betreff Abstell- und Bestrafung der von denen Reutern in Zatmar und der Gegend verübenden Excessen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 429. No. 2.)

688.

Pozsony, 1601 márczius [közepe.]

Mátyás főherczeg Bastának.

Basta betreff Abstellung der im Comitat Zatmar von der Miliz verübenden Excessen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 429. No. 4.)

---

[1] Ld. 679. sz. a. szövegében.

[1] Mátyás főherczeg 1601 márczius 8-án érkezett Pozsonyba (Magyar országgyűlési emlékek IX. k. 466. l.) és mivel a 8. sz. iratának kelte márczius 18-iki, ezeket a kisebb sorszámúakat elibe soroztuk.

689.

Pozsony, 1601 márczius [közepe.]

Mátyás főherczeg Bastának.

Basta betreff Bestrafung der Excedenten der anliegenden von underschiedlichen Spannschaften eingebenden Beschwehrden.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 429. No. 5.)

690.

Nagybánya, 1601 márczius 17.

Basta Lőcse város tanácsának.

Kocsit, lovat küldjön az ágyúk elszállítására.

Postquam ea sit expressa Sacrae Caesareae et Regiae M^tis^, domini nostri clementissimi voluntas, atque serium mandatum, ut hac ipsa occasione certa per nos expeditio quamprimum instituatur; ad quam aggrediendam cum res munitionaria, utpote tormenta atque alia ad artelariam Suae M^tis^ spectantia instrumenta, primum omnium requirantur, et necessaria sint, quorum vectio, ex veteri regni Hungariae consuetudine, liberis civitatibus incumbit, *rendeljük Kegyelmeteknek,* quatenus acceptis praesentibus mox et de facto eo numero equos et currus pro vehendis tormentis et re munitionaria aptos, quo eisdem per locumtenentem armamentarii Cassoviensem vel eius vicesgerentem indictum fuerit, absque quavis ulteriori dilatione et excusatione ex ista civitate vestra *Kassára küldjétek.*

Datum in Nagybanya, die 17. Martii. Anno 1601.

(Eredeti, Lőcse város levéltára, I. o. 77. csom. 21. sz.)

691.

Pozsony, 1601 márczius 17.

Mátyás főherczeg Bastának.

Eidem [Basta] betreff Guetachten wegen mehrere Besetzung des Haus Putnok auf des Orle Anhalten, und ob der Rédei zum Oberhauptmann auf Filek zu befürdern.[1]

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 83. No. 64, 68.)

692.

Pozsony, 1601 márczius [közepe.]

Mátyás főherczeg Bastának.

An Basta betreff Untersuchung der Spannschaft Zabolch Beschwehr wider Oberhaubtmann.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 429. No. 7.)

693.

Pozsony, 1601 márczius 18.

Mátyás főherczeg Bastának.

Basta betreff Einstellung der Raubereien des Kriegsvolks, so aus der Dica unterhalten wirdet im Comitat Zatmar.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 429' No. 8.)

694.

Pozsony, 1601 márczius 20.

Mátyás főherczeg Bastának.

Basta Erinderung, wessen sich Ihre Maiestät wegen des Gonzaga und sein, Basta Administration Undterschiedts resolviert; solle derselben geloben und mit dem Gonzaga vertraulich correspondiren.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 83' No. 87.)

---

[1] Ez utóbbi rendelet egyidejűleg írt külön iratban küldetett el.

695.

Pozsony, 1601 márczius 21.

Mátyás főherczeg Bastának.

Basta Erinderung, dass die vier Wallonische Compagnien zu Ross und drei Fähndl zu Fuess, auch die 2 m. Haiduggen bereit im Fortzuge nach Canischa seien.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 83' No. 105.)

696.

Besztercze, 1601 márczius 22.

Báthory Zsigmond fejedelem Bastának.

Isten visszahozván bujdosásából, békésen akar uralkodni s kéri, legyen ő is békességben és mivel Rudolf császárhoz követet óhajt küldeni, kéri, küldjön neki szabad menetelt biztosító levelet.

Placuit divinae bonitati, me iterum patriis sedibus restituere, atque difficultates itinerum, pericula, insidiantium laqueos et carceres ipsos superare; quam quidem Dei praepotentis fatalem dispositionem, quemadmodum supplex veneror, ita et quo fine ea facta, intelligo. Novi enim, christianus cum sim, quid Deo, quid Sanctae Sedi Apostolicae, quid imperatori christiano debeam; illi, tanquam creatori, his tanquam praecipuis orbis christiani capitibus; atque ita haec omnia non tantum me agnoscere, verum etiam debere, ex sincero cordis affectu profiteor. Quod quidem pium et christianum meum propositum, ut non tantum verbis, sed etiam factis ipsis comprobetur, licet multa ex parte a me dependeat, verum non usque adeo, quin etiam ab aliis ita perturbari non possit, ut nec ego debitam christianitati fidelitatem declarare possim, nec christianitas ea utilitate, quam cuperet, fruatur. Cui quidem rei, quemadmodum mutua animorum consensio multum emolumenti adfert, ita ex dissensionibus, rapinis, incursionibus, depopulationibus, quid aut V[ra] Ill[ma] Dominatio, aut Sua Caesarea Maiestas sperare possit, prudenti suo consilio submitto. Patriae civis cum sim, quam partem mei patria sibi vendicet, quo filiali servitio illi

obstrictus sim, quo non solum persuadeor, sed obligor et cogor, quid status, quid officium Ill^{mae} Do. V^{rae} et quid obsequium Suae M^{tis} ab Illma Do. V^{ra} efflagitent, credo utrisque nostrum, de se ipsis liquide constare; quae quidem talia sunt, ut non tam primis animorum motibus, quam firma rectaque ratione et Dei praepotentis auxilio gubernanda sint. Ego vero quid de Illma Do. V^{ra} mihi persuadeam, paucis fatebor: eam quidem talem, quae pluris publicam christianitatis pacem faciat, quam clandestina quorundam consilia sequatur.

Igitur hae meae literae, ut sincere fatear, et ad testandam meam orbi christiano et imperatori, debitam observantiam erunt, simul et Ill^{mam} Do. V^{ram} rogandam, ut interim non solum ipsa a quibusvis motibus abstineat, verum circumvicini etiam alii authoritate ipsius prohibeantur (non enim interest a quo fiat, sed quid et quando) donec aliquem certum hominem, brevi ad Suam Caesaream M^{tem} sim expediturus, quem non aliter quidem, nisi prius assecuratione, et literarum salvi conductus munimine, eundi et redeundi, data sincera facultate, plenaria, omnimodaque assicuratione salutis, literis Suae Sacrae Caesareae M^{tis} assecuratum non habuero. Mitto literas ad Suam M^{tem}, quas ut Illma Do. V^{ra} quam citissime non solum mittat, verum etiam et responsum una cum salvo conductu, meo homini destinato, mihi remittat, officiose peto. Interim vero, ut ne initia huius sancti propositi, ulla ratione a me perturbentur, operam dabo, non aliud Ill^{mam} Do. V^{ram} facturam etiam mihi polliceor, ut quae ab omnibus et christiani, et prudentissimi ducis nomen meruit, hoc idem operibus ipsis, et imposterum testetur. Quando vero literae salvi conductus Praga adferentur, velim V^{ram} Ill^{mam} Do^{nem} statim mihi significare, ut certum hominem et sufficientem ad illud munus, ad V^{ram} Ill. Do^{nem} mittam, ut literae una cum eo, quem V^{ra} Illma Dominatio ad me missura esset, secure perferantur, et meus destinatus Pragam quam citissime, summis itineribus contendat. Plura non scribo; sufficit enim Ill^{mae} Do. V^{rae} paucis illa signasse, quae aliis pluribus scriberemus. Et

haec sapienti satis. Cui nos et nostra omnia officiose commendamus.

Datum in civitate nostra Bistriciensi, 22. Martii. 1601.

(Ered. más. bécsi hadi ltár, Prager HKR. 1601. April. No. 26. Exp.)

697.

Pozsony, 1601 márczius 22.

Mátyás főherczeg Bastának.

Wirdet ihme [Basta] die Austheilung der Passbrief an die Kriegsleut auf der Spannschaft Zabolch Beschwehrde untersagen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 430. No. 13.)

698.

Pozsony, 1601 márczius 22.

Mátyás főherczeg Bastának.

Eidem [Basta] betreff Verordnung der Notturft, Munition gen Balog, so dem Herrn Zechi zugehörig ist.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 83' No. 115.)

699.

Pozsony, 1601 márczius 22.

Mátyás főherczeg Bastának.

Basta solle die Bürgerschaft zu Cascha bei ihren Privilegien wider die kaiserliche Ambt- und Befelchsleut handthaben und schützen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 84. No. 116.)

700.

Pozsony, 1601 márczius 23.

Mátyás főherczeg Bastának.

Eidem [Basta] Erinderung, wessen der Nyari Paul auf seine undterschiedliche Praetensionen, alles die Festung

Wardein und sein Erlassung betreffend beschieden worden; soll ihne zu längerem Dienen vermahnen. — Eidem Erinderung was für ein Besatzung gen Putnok verwilligt, solle drauf die Notturft verordnen.[1]

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 84. No. 122, 123.)

701.

Nagybánya, 1601 márczius 26.

Basta válasza Báthory Zsigmond fejedelemnek.

Inti, ne védje a hitszegőket, kiket Isten megver és kéri, adja vissza ágyúit, melyeket Csáky hite ellen visszatartott.

Dalla lettera di V. Altezza dei 22 del corrente[1] ho inteso l' arrivo suo in Transilvania; il quale se ben fosse, com' ella dice, fatale dispositione d' Iddio, non è però ch' il mondo non senti altramente per le negotiationi, ch' ella sa esser passate; et quanto a me, per quello che tocca al suo bene, et riposo vorrei, che V. Altezza non si fosse imbarcato a pigliar la diffesa di gente, che tante volte hanno mancato di fede; perchè se crediano, ch' Iddio favorischi la giustitia, come non è da dubitare, conviene anco tener per fermo, che non lasciarà impunito un tanto mancamento. Ma di questo spero, se ne debbia trattare un' altra volta. Et in quello, che tocca a non procedere più innanzi con l' armi, senz' altra risposta da Sua Sacra^{ma} Cesarea Maestà, io condescenderei volentieri a questo, ogni volta che dalli S^{ri} Chiaki et Consiglio mi siano subito restituite le artegliarie et monitioni, ch' essi m' hanno detenuto contro la fede data; se non è, che vogliano anco procedere in questo, com' hanno nel resto. V. Altezza adunque proveggi a questo; altrimenti per honor mio non posso lasciare di procedere più oltre, conforme Iddio m' inspirarà; e tra tanto non lasciarò di mandare la sua lettera alla Maestà Cesarea, et V. Altezza mi farà gratia rispondermi quanto prima nel particolare della restitu-

---

[1] Ez utóbbit külön rendeletben kivánták Bastától.

[1] Ld. 696. sz. a. szövegében.

tione dell' artegleria et monitioni, acciò sappi come governarmi; etc.

Di Nagbagna, li 26 di Marzo 1601.

(Eredeti más. bécsi hadügyi ltár, HKR. 1601. April. No. 26. Exp.)

702.

Nagybánya, 1601 márczius 26.

Basta Mátyás főherczegnek.

Válasza Báthory Zsigmond levelére. A seregek beküldését sürgeti, az elhalt Lang kapitány helyére meg Tabarello zászlóst ajánlja. Báthory Zsigmond Beszterczén.

Questa mattina è arrivato da me un huomo mandato da Sigismondo con lettere, la cui copia vedrà l' Altezza V. Serma quì inclusa, e insieme la risposta che si gl' è dato:[1] la quale secondo me è assai a proposito, poichè si vede chiaramente, ch' essi Transilvani non attendono ad altro, che a voler guadagnare tempo; e se le genti che mi è stato data intentione mandarmi, arrivaranno a tempo, io non lasciarò di passar inanti et tentare la fortuna; sì come anco non lasciarò di fare, se bene essi Transilvani non mi mandassero le artegliarie detenute, perchè già ne ho fatto provisione a bastanza d' altre; e quello che sopra questo particolare scrivo al sudetto Sigismondo, non è per altro, che per vedere di poter rihavere la artegliaria, e non perchè habbi in animo di darli tempo.

Mi dispiace bene che le genti promesse tardino tanto a comparire, sì come anco dei danari che debbe sborsare il Dobó,[2] insieme con le provisione delle vittovaglie; senza le quali sarà impossibile poter' passar inanti, come già per l' ultima mia scrissi a V. A. Serma; e di novo torno humilmente a supplicar, acciò voglia sollicitare et scriverne a Sua Maestà, che a tutte le predette cose sia quanto prima provisto, perchè dal conto mio non si mancarà di fare il debito, acciò che Sua Maestà e V. A. Serma restino servita.

[1] Ld. 696. és 701. sz. szövegében.

[2] Értendő Dobó Ferencz, a ki aztán 1602 szeptember 15-én meghalt.

È vacata la compagnìa del capitano Lang, essendo egli morto d' infirmità. Sarà bene che l' A. V. Ser^{ma} si servi di provederla quanto prima, in persona che sia sufficiente, perchè senza dubio è una delle miglior compagnìe, che Sua Maestà habbi in queste parti; nè io per adesso saprei chi proporre a V. Altezza per questa carica, se bene vi è un giovane detto il Tabarello, alfieri del colonello Pezzen, quale, per quanto intendo, è molto riccho e potrìa soccorrere questa compagnìa nella necessità; ma tutto questo rimetto alla prudenza dell' A. Vostra.

Nel particolare poi del Toraconimo, che pretende subintrare nell' officio di segretario Alemanno,[3] io non lo conosco più che tanto, ma per quanto mi vien refferto, non è sufficiente per un officio tale; tuttavia l' Altezza V. potrà fare quel tanto che resterà servita.

La persona mandata dal sudetto Sigismondo, doppo haver alquanto bevuto, ha detto, esso Sigismondo esser scappato di Moldavia per una fenestra;[4] et ha delverisimile, perchè hieri da un mercante Todesco, che venne di Bestriz mi fu detto, haverlo visto intrare in Bestriz con 10 huomini solamente, et molto mal in arnese; etc.

Di Nagibania, li 26 Martio 1601.

Il sudetto Sigismundo scrive a Suà Maestà una lettera, che va inclusa nel plico.

(Eredeti, bécsi hadügyi ltár, HKR. 1601. April. No. 26. Exp.)

703.

Pozsony, 1601 márczius 26.

Mátyás főherczeg Bastának.

Basta betreff Einstellung der Archibusier Reuter Excessen zu denen Comitaten Kraszna, Zolnok mediocris.[1]

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 430' No. 19.)

---

[3] Erről a főherczeg 674. sz. a. levelével kért Bastától véleményt.

[4] Ez igaz volt s az erdélyi krónikások részletesen ismertetik.

[1] Ez utolsója azoknak a pozsonyi leveleknek, melyek az iktatókönyvben így vannak megjelölve: Unter Erzherzog Mathiae Expedition zu Pressburg, pro Martio et Aprili 1601, item Julio.

704.

Kolozsvár, 1601 márczius 29.

Báthory Zsigmond fejedelem Bastának.

Jelenti, hogy a rendek választására jött vissza, de hű marad a császárhoz és keresztyénséghez. Ágyúiról nem tud semmit, de a rendek tudta nélkül nem is határozhat.

Acceptis literis Ill^{mae} Do. V^{rae} quid et de hac provincia nostra sentiat, et de nostro in eam adventu arbitretur, facile intelleximus ;[1] ab illo quidem publico omnium ordinum suffragio votoque electi cum fuerimus, quid vel in hoc ancipiti rerum statu, vel mihi faciendum foret, vel patriae a me sperandum praesentia mea testatum esse volui ; qui cum civis patriae sim, nec illi deesse, nec cum de Caesarea M^{te} et de tota christianitate multis nominibus benemeritus sim, vel hac ratione etiam una cum patria mea debitam erga Suam M^{tem} observantiam desiderari in me minime passus sim, qui vel hoc etiam modo, dum tamen Caesarea Maiestas clementer annuat, non aliter sim comparatum quam ut res ipsa, quot literis scribo prae me feram. Quod autem Illma [2] Dominatio V^{ra} nos amanter requisivit de restitutione munitionis bellicae, quae ab Illma Do. V^{ra} et in Transilvaniam advecta, et ibidem relicta fuit, si id temporis praesentes in nostra patria fuissemus, sane pro eo quod functi fuissemus offitio debitam erga Suam M^{tem} [3] observantiam et Ill^{mae} Do. V^{rae} amicitiam factis declaravissemus ; sed ea quidem, quo fine ab Illma Do. V^{ra} et in Transilvaniam inducta, et ibi relicta fuerit ignoramus ; scit qua terrarum plaga tum temporis exulaverimus, quod illa a proceribus regni detenta sint, quo vel hoc fine ab illis factum adhuc ignoramus ; scio hoc, si praesens fuissem ad hoc non fuisset deventum ; sed cum iam ita se res habeat cum non tantum privatas rationes, sed etiam publicum regni statum haec res concernat ; non audeo meo [4] solius proprio

[1] Ld. 701. sz. a. szövegében.
[2] Hibásan Ill^{mus} írva.
[3] A kéziratban helytelenül M^{tatis} írva.
[4] Irva hibásan így: mei.

iudicio haec attractare: verum comitia generalia sunt futura, in quibus quid facto ipsi hac de re opus esse censeant expiscabor; spero Dei beneficio futurum Dominatio V^{ra} compos voti fiat. Interim vero a nobis non nisi fidam atque tranquillam vicinitatem expectent, dummodo idem etiam Illma V^{ra} Dominatio caeterique Sacrae Caesareae M^{tis} officiales et ab ea dependentes, faciant. Rogo Ill^{mam} Do. V^{ram} officiose ut literas meas, quas ad Sacram Caesaream M^{tem} scripseram, non tantum ad Suam M^{tem} perferendas curet, verum etiam responsum ut brevi habeam efficiat; cui a Deo praepotenti omnia fausta ac felicia precamur.

Datum in civit. nostra Claudiopoli, die 29. Martii 1601.

(Ered. más. római vatik. Borghese-levéltár I. 651. kötete.)

705.

Bécs, 1601 márczius 30.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta betreff Gutachten wegen Bestrafung deren, so mit fliegenden Fahnen aus Wardein gezogen; bei Erla ihre Haufen verlassen und dem Sigismundo geholfen haben.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 84' No. 153.)

706.

[Nagybánya, 1601 márczius vége.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta bericht, dass er das Dobisch Gelt nicht bekummen künne, schliesst des Dumlers Schreiben ein, klagt über den Teller und was für Volks gen Wardein geschickt worden. Capitan Monte sei ankummen. Item wie es sich mit Aufgebung Somos Ujvár zutragen.[1]

(Ápr. 10. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 206. k. 113' No. 67.)

---

[1] Szamosújvárt kapitánya: Ribisch Siegfrid, Báthory Zsigmond felszólítására adta át Székely Mózesnek, kit a fejedelem e végre odaküldött.

707.

[Szatmár, 1601 április eleje.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta bericht, dass die Zipserische Cammer weder auf das Schmidische Fähndl, noch Proviantirung kein Gelt verordnen wöll.

Beschluss. *Auf die Hof-Cammer, die hat des Schmidische und Langen Fähndls Contentirung, dann auch der notwendigen Proviantirung halb Verordnung zu thun.*

(Ápr. 21. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 206. k. 112.)

708.

Szatmár, 1601 április 2.

Basta válasza Báthory Zsigmond fejedelemnek.

Értesítésén csodálkozik, de nem bánja, mivel a császárnak úgy is van elég ágyúja, a mivel megbosszúlhatja magát.

Ho ricevuto la lettera di V. Altezza delli 29 di Marzo,[1] et ben inteso le difficultà, che occorrono nella ristitutione dell' artiglierie, e munitioni. Ben mi maraviglio, che l' Altezza V. non sappia, a che fine siano stati condotte in Transilvania et a che fine ritenute, poichè l' uno è publico a tutto il popolo, et dell' altro ne può havere certa informatione dalli senatori, che le sono intorno. Tuttavia non è questa cosa di molta importanza, perchè quando Sua Cesarea Maestà si risolvesse di vendicar con le armi il torto ricevuto, non le mancherebbono già per questo nè artiglierie, nè monitioni. Le lettere di V. Altezza le mandai subito a Sua Maestà Cesarea, et venendo risposta, non mancarò mandargliela con ogni celerità, desiderandosi che l' Altezza V. sia compiaciuta.

Di Sachmar, li 2 Aprile 1601.

(Ered. más. római vatik. Borghese-levéltár I. 651. kötete.)

---

[1] Közöltük 704. sz. a.

709.

Szatmár, 1601 április 2.

Basta Liechtenstein Károly udvari tanácsosnak.

Kéri, sürgesse az udvari embereket, hogy mielőbb pénzt küldjenek a hadakra.

Io dubito, che V. S. Illma non habbia a quest' hora vista la copia delle lettere, che già mi scrisse Sigismondo, insieme con la risposta che gli diedi. Hora vedrà anco con questa un' altra copia di ciò, che egli mi ha scritto; e sì come egli finge ignorantia, così anco mi è parso risponderli semplicemente, sperando, che tra tanto debbano arrivare le forze, che si aspettano, per poterli poi fare sentire il tuono primo di vedere il lampo. Ma sopra tutto V. S. Illma solleciti, che venghino denari, sì per la soldatesca, come per le vittuvaglie, altrimenti restiamo impediti.

Sto io con desiderio aspettando il ritorno dell' alfiero Vincenzo Zuccone, che già mandai a Sua Maestà per i miei particolari, e voglio sperare che V. S. Illma per sua cortesìa non havrà lasciato di favorirmi; etc.

Di Sachmar, li 2 d' Aprile 1601.

In quest' istesso punto mi vengono avvisi di Transilvania, che siano arrivati dui milla christiani; il che se sarà vero, si saprà fra dimani, o l' altro.

(Ered. más. római vat. Borghese-levéltár I. 651. kötete.)

710.

[Szatmár, 1601 április eleje.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta bericht des Siebenbürgischen Standts Beschaffenheit, betreff Proviantirung Wardeins und Belines und Verordnung eines teutschen Secretari.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 206. k. 113. No. 18.)

711.

[Szatmár, 1601 április eleje.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta betreff mangelnden Proviant zu Nagybánya, will dem Leutenandt die Rotröckel Gesellschaft ondergeben, pretendirt den Generalat Titl, und was Gestalt er das Commando über das Kriegsvolk begehr; das Haus Somlyó betreffend.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 206. k. 723. No. 93.)

712.

Prága, 1601 április 2.

Rudolf császár Bastának.

Basta, was ihme von des Kakas Herausreis und Abfertigung bewusst und wie auch seine Sach beschaffen, so fürderlich als möglich berichten. — Soll dem Alouisi Radibrati unter des Michel Waida bewilligten Kriegsvolk mit 200 Pferdten unterbringen und erhalten.[1]

(Kivonat, bécsi hadi ltár, Prager HKR. Prot. 137. No, 7, 8.)

713.

Bécs, 1601 április [eleje.]

A bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta Antwort betreff Aufhebung Somos Ujvár durch den Ribisch. Item dass der Gonzaga allbereit hineinziehe.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 85. No. 3.)

714.

Prága, 1601 április 12.

Rudolf császár Bastának.

Válasz. Báthory Zsigmondban ugyan nem bízik, de azért küldi számára a kért salvus conductust; csak vigyázzon reá és írjon szorgosan minden eseményről.

Accepimus, una cum tuis 26. Martii datis,[1] Sigismundi Bathorei de Somlyó [2] ad nos de reditu in Transilvaniam

---

[1] Ez utóbbit egyidejűleg külön rendeletben közölték.

[1] Ld. 702. sz. a. Mátyás főherczegnek írt példányát.
[2] Érdekes, hogy szándékosan nem nevezi fejedelemnek.

suo scriptas; quibus gratiae se nostrae subiicere velle ostendit, et salvum conductum ei, quem ad nos missurus sit, concedi petit. Ad te vero etiam quod scripserit, itidem ab eodem quod nobis misisti exemplo intelleximus. Rem videmus lubricam et dubiam; de qua, etsi nihil hoc tempore statuere certi possimus, tamen salvum conductum his additum, quem illi cures, ea mente mittimus, ut nihilominus eam, quam iam ante decrevimus expeditionem, quam possis matures, nec blandis in speciem promissis, aut persuasionibus te duci sinas. Quicquid enim adhuc ad expeditionem istam hinc requiri videatur, per Ser^{mum} fratrem nostrum archiducem Mathiam et per alios urgemus. Sigismundi interim tentare animum dextre poteris, quibus modis et conditionibus, nos fidei suae constantiaque securos reddere se posse speret; si forte per talem tractatum non solum tormenta bellica, sed et Michaelis vaivodae familiam et thesaurum aliosque recuperare captivos possis. Observabis etiam et explorari curabis diligenter Sigismundi actiones et consilia, qui ipsi potissimum haereant, quas ipsius factio vires habeat, quae inter illos cum Turcis, cum Tartaris, aut Polonis communicatio sit, nos ut accuratius de omnibus certiores facias, et tempestivius ipse obviam periculis eas, haec fideliter exequeris gratiamque nostram promereberis.

Datum Pragae, 12. Aprilis. Anno 1601.

(Hiv. más. bécsi hadügyi ltár, HKR. 1601. Mai. 138. Exp.)

715.

Bécs, 1601 április [közepe.]

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta betreff Bericht, wie es mit Belines und Adorján beschaffen; item, das der Nyári herausgefordert, solle den Pezzen gen Wardein legen, mit Munition und Proviandt wol versehen; item betreff des Oberleutnandts zu Wardein Verdächtigkeiten.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 86' No. 136.)

716.

Bécs, 1601 április [közepe.]

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta Credentionales für den Mihal Waida und Beratschlagung, wie die anbefohlene Expedition fürzunehmen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 86' No. 148.)

717.

Prága, 1601 április 17.

Spinelli Fülöp érsek prágai nuntius Bastának.

Levelét köszönve, a visszaindúló Zucconi által élőszóval bőven üzentem az itteni eseményekről.

(Elveszett vagy lappang; Basta 726. sz. a. válaszából.)

718.

Kolozsvár, 1601 április 29.

Báthory Zsigmond fejedelem Bastának.

Küldi rátóti Gyulafi Lestárt, hogy megtudja, barátjának vagy ellenségének kelljen-e tartania. Báthory Zsigmond még fegyveresen is kész szolgálni a császár ügyét s annyival inkább bántja látni, hogy körülötte Basta fegyverkezik, holott ő a békét keresi és munkálja.

La devotione, che ho portato sempre, e porto più che mai alla Maestà Cesarea, congiunta coll' antico desiderio del publico bene della christianità, oltre l' obligo di conservare la patria mia per quella pia pace, e quiete, che havessi potuto dopo tante afflittioni, furono causa, che subito giunto qua chiamato, spedissi mie lettere alla Maestà Sua, et con esse la supplicassi, che deposto ogni sorte di disegno conceputo per le cose passate, si contentasse mandarmi un salvo condotto, perch' io potessi più acconciamente per miei oratori darle conto dell' esser e desiderio mio, con qualche caparra della sopradetta mia devo-

tione. E perchè non solo non ho havuto di ciò risposta alcuna, anzi presento ogni giorno multiplicar soldati nei confini, et avvicinarsi tuttavia più con molte minaccie, m' è parso spedire il presente mio servitore[1] a V. S. Illma con questa mia, per intender da lei quel ch' ha cagione di ciò, e se doviamo conoscerli per amici o inimici; perchè, sì come siamo apparecchiati per l' uno, e per l' altro, così lo mostreremo ad ogni buon' effetto con l' aiuto di Dio; replicandoli, che se la Maestà Sua non sdegnarà questa mia devotione, e desiderio di servirla con ogni fedeltà, poichè mi durarà la vita, potrà con molto maggior profitto, e beneficio di tutto il christianesimo tirare innanzi la guerra, che ho tra le mani di tanta importanza, che non farà, procurando nuovi nemici in vece di devotissimi servitori, che volontariamente le vogliono essere con la mia guida; poichè col tardare questa risposta in negotio tanto grave, e con l' appressarsi armati, come si fa, senza haver dato, nè darci alcuna sicurezza di non innovar cosa alcuna, senza nuove intelligenze, ci consiglia più tosto a pensare ogn' altra cosa a mia difesa, che sperare nella benignità et Cesarea clemenza. E questa sia scritta a V. S. Illma come per protestatione, ma con ogni debita riverenza, et humiltà verso la Maestà Cesarea; e da lei con scritto n' aspetto risposta, e so che la lealtà dell' animo suo non le farà scrivere cose diverse da quel che sono, potendolo fare senza pregiuditio dell' honor suo e del servitio di Sua Maestà, la quale non è solita con fraudi, ma apertamente dichiarare la sua volontà.

Quanto a quell' artiglierie, come prima si sarà havuta questa dichiaratione, con qualche apparente effetto degno della Maestà Sua, e della devotione mia verso lei, non solo se le restituiranno, ma se le offerirà tutto quello, che di più potesse desiderare per servitio di Sua Maestà. Ma intanto V. S. Illma m' escusi, perchè nessuna ragione mi ci essorta, come lei per sua prudenza può considerare.

[1] Rátóti Gyulafi Lestár volt; szabad járását biztosító (1601 április 30-iki) útlevelét ld. az Erdélyi országgyűlési emlékek V. k. 88. l.

Alla quale non ho per hora da scriverle altro, se non che attendo quanto prima risposta, come ho detto, perchè la tardanza non può cagionare, se non una chiarezza della lor mala volontà verso le cose mie: nel qual caso speriamo indubitatamente, che il Signore Dio mi sarà in aiuto, poichè con tanto affetto et humiltà cerchiamo la pace, e reconciliatione con la Maestà Sua, et fugiamo, quanto si può, spargimento di sangue christiano. Et con questo salutando V. S. Illma con tutto il cuore, le prego nel resto ogni contento.

Di Claudiopoli, 29 Aprile 1601.

(Eredeti más. római vatikáni Borghese-levéltár I. 651. kötete.)

719.

[Szatmár, 1601 április vége.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Bastae Entschuldigung des Haus Ojvar Verlusts, item betreffs Ersetzung und Proviantierung Wardeins und Erlegung des Dobischen Gelts.

(Május 7. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 206. k. 115. No. 41.)

720.

[Szatmár, 1601 május eleje.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta betreff Besetzung und Proviantierung Wardein. Item wegen eines Geleitsbriefs für Sigismundi.

(Május 30. kiv. a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 206. k. 116. No. 96.)

721.

Bécs, 1601 május [eleje.]

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta Erinderung, dass der Nyari heraus erfordt.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 88. No. 39.)

722.

[Szatmár, 1601 május 4.]

Gyulafi Lestár beszéde Bastához.

Miben legyen az mostani állapatja Erdélnek, nem kételkedném ebben ű Felsége, hogy hirével ne legyen. *Zsigmondot Isten megint visszahozta országába, hol egyéb czélja nincs,* hanem az keresztyénségnek java és megmaradása, *melyért eddig is annyit küzdött és szenvedett. A császárt ezentúl is kész szolgálni, ha békében hagyja élni,* hol penig ű Fölsége non desistál, hanem ugyan mégis persequálni akarja Basta által... ő sem várja az sulykot fejére teljeséggel, hanem eleiben megyen hadával — *habár kényszerűségből, és előre protestál,* hogy oka semminek sem lészen.[1]

(Erdélyi országgyűlési emlékek V. k. 89—91. l.)

Megjegyzés. Gyulafi nem jegyezte fel napját, melyen szószerinti szövegében fenmaradt beszédét tartotta, de megállapítja az a körülmény, hogy Basta május 4-én felelt Báthory Zsigmond április 29-iki levelére, melyet Gyulafival küldött kezeihez, minthogy salvus conductusát is ekkor, április 30-án, állította ki számára.

723.

[Szatmár, 1601 május 4.]

Basta válasza Gyulafi Lestár beszédére.

Elhiheti Kgd, hogy én sem kivántam az keresztyén vér ontását, és ha tudtam volna az Zsigmond akaratját, akár enmagam voltam volna ez dologban törekedő az császárnál, *de mivel azt többszörösen megbántotta, békítése könnyen nem mehet; ám ő is* találtassa meg legatioja által az római császárt, ne menjen fegyverrel végére az dolognak, *s ne hallgasson Csáky és a többiek szavára.*

(Gyulafi kivonata az Erdélyi országgyűlési emlékek V. k. 91. l. Szamosközyé, munkái IV. k. 133. l. Latinúl Bethlen id. m. V. k. 17. l.)

---

[1] E beszédet kivonatolja Szamosközy is, munkái IV. k. 132—133. l. Latinúl pedig ld. Bethlen Farkas históriája V. k. 16—17. l.

724.

Szatmár, 1601 május 4.

Basta válasza Báthory Zsigmond fejedelemnek.

Hadai azért húzódtak Erdély határaira, mivel észrevette, hogy a Zsigmondéi is közelednek. Várja a császár válaszát; előbb nem határozhat ügyében, de küldi a leérkezett menetlevelet.

Scrissi già a V. A. Ser^{ma}, come io mandai subito le sue lettere alla Sacra^{ma} Cesarea Maestà; nè è da maravigliarsi, se in cose tanto gravi, tarda alquanto la risposta. E per me non ho dubbio alcuno, che Sua Maestà sii per risolversi a quel tanto, che giudicherà più espediente per la christianità. Le genti nostre si avvicinorono ai confini, perchè s'intese, che anco quelli di V. Altezza facevano il medesimo, e poteva facilmente cadere in noi l' istesso sospetto, che in lei. Non posso io dichiarare, come l' Altezza V. desidera, s' ella ci debba conoscere per amici, o nemici, poichè io non so per ancora l' intentione di Sua Maestà, havendo già scritto con corriero a posta per la licenza di tornare a casa mia; ben l' assicuro, che queste genti non faranno altro motivo, senza che sopragiunghi nuovo ordine di Sua Maestà Cesarea.

Quanto poi all' artiglieria, replico all' Altezza V. che questa non è cosa di tanta essentia, che possi spingere l' animo di Sua Maestà, nemeno impedirlo alla guerra, quando si risolvesse di farla; chè per gratia di Dio non mancano a Sua Maestà, come già scrissi, artiglierie. Nè altro posso rispondere alla lettera dei 29 d' Aprile di V. A. Ser^{ma},[1] la qual desidero che sia da Sua Maestà Cesarea compiaciuta in ogni suo desiderio, e le bacio le mani.

Di Sacmar, li 4 di Maggio 1601.

Dopo scritta è sopragiunto il salvo condotto da Sua Maestà, qual mando insieme con questa;[2] e poichè Sua

---

[1] Közöltük 718. sz. a.

[2] Ezzel tehát tisztázódik Szamosközy ama hibás följegyzése (munkái IV. k. 133. l.), hogy a császár salvus conductusát Basta »Gyulafi Lestár által, úgymint három héttel az harcz előtt« küldte meg Zsigmondnak; mert Szamosközy *hete* helyett *hónap* értendő; három héttel a goroszlói harcz előtt — július 14-én — pedig Bogáthy Miklós, nem Gyulafi járt Bastánál követségben.

Maestà inclina a questo, sarà bene, che l' Altezza V. facci levar subito d' intorno la casa di Belenes le sue genti, acciò che una cosa di così poca importanza, non fosse causa d' impedire cosa di tanto momento, come sarà questa negotiatione; et io come suo servitore conseglio, che lo faccia.

(Eredeti más. római vatik. Borghese-levéltár I. 651. kötete és a mantovai áll. Gonzaga-ltár 533. csom.)

725.

Prága, 1601 május 4

Rudolf császár Bastának.

Öt-hatezer tallért utal ki katonái élelmezésére.

Ad literas tuas aliquot ad nos datas, quibus inter alia etiam conquestus es, quod propter commeatus tenuitatem et defectum pro militibus adhoc conscriptis, *pénzről gondoskodjunk, minthogy hallomásunk szerint* in vicinia Zathmariensi et in comitatu Zempliniensi, ob frumenti atque pabuli sufficientem copiam *jó alkalom van a vásárlásra, rendeljük,* ut ex pecunia nostra in Zathmar apud servitorem solutoris Georgium Reichel adhuc existente, quinque vel sex mille talleros *végy fel és fordítsd seregedre,* adeoque ipse expeditioni prosequendae industria et opera tua non desis; etc.

Datum Pragae, 4. Maii. Anno 1601.

(Fogalmazvány, bécsi Kpü. ltár, Hoffinanzen 13622. Kivonata a Registraturbücher 543. k. 173. l.)

726.

Szatmár, 1601 május 5.

Basta Spinelli Fülöp érsek prágai nuntiusnak.

Báthory Zsigmond készsége békélni a császárral. Basta elégedetlensége, a miért távozni akar s lemondani hivataláról.

Con tutto che non m' occorra che rispondere alla di V. S. Illma dei 17 del passato,[1] presentatomi dall' al-

[1] Ismeretlen, de nem is lehetett bő tartalmú.

fieri Zucconi, nè meno habbia cosa importante da scriverle, tuttavia non ho voluto mancare di farle riverenza con questa mia, e dirle brevemente, che dovranno in breve comparire a cotesta Corte gli oratori di Sigismondo, il quale ricerca di riconciliarsi con Sua Maestà Cesarea, e per quanto io posso comprendere, se ne mostra molto inclinato, e volonteroso. Le genti deputate a quest' impresa non sono ancora unite, nè si uniranno così presto, come bisognerebbe, tanto più, che mancano i ricapiti necessarii; e dei viveri c' è caristìa grande; il tempo è molto innanzi, sì che questa tardanza è di grand' incommodo. Nel mio particolare poi deve sapere V. S. Illma come io scrivo, che si domandi licenza per me da Sua Maestà di ritornare a casa; che se bene io son sodisfattissimo della Maestà Sua, et per lettere di quei Signori della Corte vengo assicurato d' una bonissima inclinatione, et ottima volontà di essa Maestà verso di me, nondimeno perchè vedo venirmi adosso grandissime persecutioni, et correr pericolo di rimetterci dell' honore, ho deliberato fermamente di partirmi; ben è vero, che per tanto tempo sono obligato di servire, dopo haver domandato licenza per un capitolo posto nella mia instruttione.[2] Le cause se piace a Dio, le dirò in voce a Sua Maestà medesima; etc.

Di Sakmar, 5 Maggio 1601.

(Ered. más. római vatik. Borghese-levéltár I. 651. kötete.)

727.

Szatmár, 1601 május 5.

Basta Duodo Péter prágai velenczei követnek.

Panaszkodik a hadierők késése, és rágalmaztatása miatt, a miért távozni akar.

Mi è parso salutar V. S. Illma con questa mia, se bene non ho cosa di momento da scriverli de' Transilvani. Sigismondo mandarà in breve i suoi oratori alla Corte per essere ricevuto in gratia di Sua Maestà; et poichè

[2] Ez utasítását kötetünk 328. sz. a. közöltük.

scorgo in lui assai buona inclinatione, ne potrebbe nascere anco qualche buono effetto. Intanto io sto aspettando che venghino le forze destinate a questa impresa, con gli altri recapiti necessarii, ma l'uno et l'altro va molto alla lunga, et siamo assai innanzi nella stagione; si perde il tempo, et n' uscirà di mano una bella commodità. Io poi, vedendo le gravi persecutioni, che mi sono fatte senza alcun mio demerito, et il periculo grande, che potrei incorrere di rimetterci anco dell' honore, senza commetter mancamento, ho deliberato di domandar licentia di tornare a casa, ancorch' io sia certificato, che la Maestà Sua è satisfattissima d'ogni mia attione. Le cause poi particolari le dirò in voce, se Dio vorrà, a Sua Maestà propria; et a V. S. Illma di tutto cuore mi raccomando.

Di Sakmar, 5 Maggio 1601.

Külczíme: All' Illmo Signor Pietro Duodo, ambasciator Veneto in Corte Cesarea. Praga.

(Eredeti, bécsi áll. ltár, Dispacci di Germania vol. 31. fol. 74.)

728.

Bécs, 1601 május 5.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta Antwort betreff Verlust Somos Ujvar, item die Pezzischen Fähndl nit zu vertheilen und auf den Notfall ihne darmit in Wardein legen; item betreff Fürsehung Küwar.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 88. No. 26.)

729.

Kolozsvár, 1601 május 10.

Báthory Zsigmond fejedelem Bastának.

Köszöni a vett menetlevelet, melylyel követeket fog a császárhoz küldeni, habár aggodalommal értesül arról, hogy most Mihály vajda érkezett segítségére seregeivel. Ezért újból küldi Gyulafit, hogy megtudja szándékát.

Il salvo condotto della Maestà Sua Cesarea, mandatomi da V. S. Illma mi è stato carissimo, se bene di qualche

molestìa, che mi sia venuta sì tardi nelle mani, per molti e molti rispetti. Ho fatto nondimeno convocare questa nobiltà [1] et procurarò espedire oratori alla Maestà Sua con apertissima dichiaratione dell' humiltà, e devotion mia, et di tutta questa provincia verso la Maestà Sua, con supplicationi di perdono d' ogni passato disgusto, che se gli fosse mai dato, et provarli con vivissime ragioni, che non voluntà d' offendere la Maestà Sua, ma pura necessità per conservare le vite loro et de' loro figliuoli hanno fatto, quanto hanno fatto (benchè più tosto con precipitosa risolutione, che con quei debiti termini, ch' haverebbero dovuto) con speranza, che la benignità et clementia della Maestà Sua superi di gran lunga ogni mancamento nostro. Ma essendo intanto sopragiunto nuova, che costì è giunto Mihal Voda,[2] affligitore già di questa patria,[3] con nove genti et novi ordini (nel qual caso V. S. Illma per la sua non ci dà securezza alcuna) et sentimo appresso, che non c' è loco più di gratia, et di perdono, m' è parso necessario espedire il medesimo [mio huomo che prima,[4] per intendere il vero da lei; che come cavalliero d' animo tanto nobile, et desideroso di resparagnare il sangue christiano a miglior uso, ne avisarà, acciò per questi sospetti, et forsi sinistre relationi, non sì resti di mandare et trattare quel tanto, che possi occorrere per il publico benefitio di tutta la christianità, sotisfattione della Maestà Sua, et quiete nostra; non ci potendo persuadere, che la Maestà Sua comporte mai, ch' il Gran Turco habbi forza di far con gli effetti credere al mondo, che non ostante che sia da noi stato tanto offeso, et danneggiato

[1] A rendek összehívása június 3-ikára szólt a kolozsvári részgyűlésre.

[2] A vajda szónak ily oláhos használata ezidőben szokatlan.

[3] A hír nem volt kósza, mivel Mihály vajda a császári udvarból visszatérve, Bécsből április 29-én indúlt tovább s ekkor már tényleg Magyarországban járt.

[4] Ezek vagy ezekhez hasonló szavak maradhattak ki e helyen ebben a csupán másolatban ránk maradt levélben, minthogy maga Gyulafi is írja, hogy »két úttal« járt követségben Bastánál.

per servitio della christianità, et della Maestà Sua, si mostri nella fine più benigno, e clemente verso di noi, ben che di contraria fede, che l' imperatore christiano, quale havemo con tanta nostra ruina fidelissimamente servito, e desideramo servire : nè si pensi V. S. Illma, che ciò si scriva per timore, ma solo per zelo del publico bene, et maggiore sodisfattione della Maestà Sua, perchè per dirla alla libera con lei, dopo havuti questi avisi, con tanti preparamenti e minaccie, più darò io fatica in sedar questi populi, et tenerli a freno, che a spingerli ; e V. S. Illma me lo creda, et mi rispondi, acciò con più sicurezza possi fare questa espeditione, et con maggior comodità sedare questi tumulti ; et V. S. Illma saluto di buon cuore.

Di Claudiopoli, li 10 Maggio 1601.

(Ered. más. bécsi hadügyi ltár, Prager HKR. 1601. Juni 89. Exp.)

730.

Kolozsvár, 1601 május 10.

Csáky István Bastának.

Értesülvén, hogy az erdélyi változások okozójáúl őt, Csákyt tartják, kéri, győzze meg Rudolf császárt is, hogy ő hűséges alattvalója és ellene semmit sem vét.

Mi vien detto da molti lochi, ch' io sia accusato sì appresso Sua M. Cesarea, come appresso V. S. Illma, et tutti gl' altri principali servitori della Maestà Sua Cesarea, come causa principale della mutatione di questo paese ; la qual cosa mi dà grandissimo disgusto e rimarico del cuore, essendo che io non come principale del paese, ma come uno dei più fedeli servitori di Sua M. Cesarea, non habbi cercato altro, che la satisfattione della Maestà Sua, et il mantenimento di questa povera patria. Et io chiamo per testimonio V. S. Illma, la quale com' uomo di gran giuditio, e pratico di questo paese ne può far testimonio bastante, come noi siamo esposti a tutte l' imprese et impeti sì de' Turchi, come di Tartari, i quali partendosi un dì da dove stanno, arrivano facilmente

l' altra sera alli confini della provincia ad abbruciarla, e distruggerla, secondo che parerà. Però io, come servitore affettuosissimo di V. S. Illma, et come quello, che resta sodisfattissimo delli fatti suoi, la prego per la naturale sua et heroica virtù a volersi degnare di cavar fuora dell' animo della Maestà Sua Cesarea questa opinione; anzi, se V. S. Illma ancora havesse qualche sinistra impressione delli fatti miei, che la muti, e non pensi altramente di me, se non come, dopo il Ser^{mo} mio patrone, d' un fidelissimo vasallo di Sua Maestà, et ancora suo affettuosissimo servitore; assicurandosi, che dove io sarò e viverò, riverirò sempre le sue generose e veramente heroiche virtù. E con questo li bacio le mani di tutto cuore.

Di Claudiopoli, alli 10 di Maggio 1601.

(Ered. más. bécsi hadügyi ltár, Prager HKR. 1601. Juni 89. Exp.)

731.

Bécs, 1601 május 12.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Betreff Bestellung Commissari und Proviandt zu Annehmung der 2000 Schlesischen Pferdt.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 88. No. 61.)

732.

[Szatmár, 1601 május 13.]

Basta válasza Gyulafi Lestar második követségekor.

Elhiszem Kgd szavait,[1] *de ha csakugyan a békesség járt fejedelme eszében, másként kellett volna viselkednie:* Eleiben kellett volna adni az római császárnak, hazájában való

[1] Gyulafi második követségekor mondott beszéde nincs meg, tán azért sem, mivel azonos volt az első alkaloméval, de Szamosközy említi röviden (munkái IV. k. 133. l.), kijelentvén, hogy Báthory a keresztyének javára igyekezik, de: miért hogy látja, hogy Basta elközelgett, ű neki is készen kell lenni.

jövetelire való kivánságát, ottan csak Lengyelországból is, ha előbb nem *s magyarázta volna el bajait,* hisz nem oly fejedelmeket educál ez az gloriosa domus Austriaca, quae nesciret compati aliorum calamitatibus. *És törekvésében még magam is fáradoztam volna, hogy a császártól visszakapja provinciáját, melynek megvédése tömérdek költségébe kerül a császárnak. Most azonban immár késő Zsigmond jóakarata,* mert nekem meg vagyon hagyva, mit cselekedjem és magam penig csak soldatus lévén, nem magam, hanem más akaratjától függök. Ám gondolja meg Zsigmond, mit cselekszik, de fölötte igen intem, observálja ezt az olasz proverbiomot, tudni illik, hogy: *Meghajtsa az vesszőszálot, de úgy hogy el ne szegje.* Ez az mondás jusson eszében, és vizsgálja jól meg magában az értelmét.[2]

(Erdélyi országgyűlési emlékek V. k. 92. l.)

733.

Szatmár, 1601 május 13.

Basta válasza Báthory Zsigmond fejedelemnek.

Mi a császár szándéka, nem tudja, de meg sem mondhatná, ám ha Báthory valóban békét akar, indítsa fel sürgősen követeit az udvarba. Tartózkodjék azonban foglalásoktól.

Per la di V. Altezza delli 10 del corrente [1] vedo ch' ella desidera, che da me si dichiari qual sia l' intentione di Sua Maestà Cesarea; et come già le scrissi, non essendo io per anco certificato della sua voluntà, non posso sodisfare in questo al desiderio di V. Altezza: et sa ben lei, che quando io anco fossi certo della sua intentione, non

[2] Ezt Basta oly fontosnak tartotta, hogy Gyulafi följegyzése szerint, mikor már kijött vala Bastától, utánafuttatta Undó Mártont, hogy az proverbiomot el ne felejtse, hanem az mint ő mondta, azon szókval megmondja Zsigmond fejedelemnek; és ez izeneten sokáig tudakozott Zsigmond, mit kelljen érteni, és ezután csakhamar meg lűn az harcz, jegyzi meg Szamosközy, munkái IV. k. 134. l.

[1] Ld. 729. sz. alatt.

mi si converebbe dirgliela. Tuttavia come huomo, che abhorisco il spargimento del sangue christiano, essorto l' Altezza V^{ra}, che s' ella ha veramente questo desiderio di placare la giusta ira dell' imperatore, non tardi a mandare con ogni sollicitudine gl' oratori suoi, con autorità tale, che possino trattare, e concludere senz' altra dilatione, et dare a Sua Maestà quelle sodisfattioni, che si li convengano, et levare particolarmente ogni sospittione, che si potesse havere, che lei con questa trattatione non vadi cercando d' altro, che di avanzar tempo. Quanto poi all' animo del Valacco, et a gl' ordini, ch' egli ha ricevuti, io parimente non ne so sin' hora cosa alcuna. Nè altro m' occorre rispondere, all' Altezza V^{ra}; alla quale non voglio anco restar di dire, che mi par strano, ch' in questo mentre, che si negotia, s' occupino castelli e case, come quella di Belenies; che se bene non è cosa di momento, tuttavia potrìa dare occasione di qualche resentimento, et lei in questo, come prudentissima, saprà bene come governarsi. Et li bacio le mani, pregando Iddio che vogli effettuare questo suo buon proposito.

Di Sakmar, li 13 di Maggio 1601.

(Ered. más. bécsi hadügyi ltár, Prager HKR. 1601. Juni 89. Exp.)

734.

Szatmár, 1601 május 13.

Basta válasza Csáky Istvánnak.

A világ beszédjén ne csodálkozzék, a császárhoz való hűségét azonban tettekkel bizonyítsa.

Non si maravigli, nè si dolghi V. S. Illma, se tra il volgo universalmente si parla, ch' ella sia in parte causa della mutatione di Transilvania, perchè l' autorità et offitio, ch' ella haveva, apporta seco quasi sempre necessariamente di esser sottoposto alle voci populari, massime quando si vedano effetti conformi alla suspitione; e che non mancano di quelli, ch' hanno affirmato, ch' ella habbia prima procurato di farsi principe; ma comunque si sia,

la verità havrà il suo loco. Io per me non so che me dire: lei sa bene la sua conscientia, et se ella è, come dice, così buon vasallo di Sua M. Cesarea, sarebbe tempo hormai di dimostrarlo con gli effetti, sì come io desidero, et prego Iddio che in ciò la contenti.[1]

Di Sakmar, li 13 di Maggio 1601.

(Ered. más. bécsi hadi ltár. Prager HKR. 1601. Juni 89. Exp.)

735.

Kassa, 1601 május 21.

Basta Mátyás főherczegnek.

Rendeletére idejött, hogy Gonzaga felsőmagyarországi kapitánynyal és Mihály vajdával a teendőket megbeszélje. A vajdát Debreczen felé indították, de pénz nélkül sikeresen nem működhetnek.

Per ubidire all' intentione di Sua Maestà, et al comandamento di V. A. Ser^{ma}, mi son transferito quì in Cassovia, et abbocatomi con il S^{r} marchese Gonzaga,[1] et Mihal vaivoda[2] con quella maggior destrezza, che mi è stato possibile; e con la istessa procurarò di trattar seco in tutto quello, che occorrerà per il ben publico, purchè dal canto suo non venghi mancamento. E se bene dal Sr Ferrante sudetto l' Altezza V. sarà minutamente informata della resolutione presa, e le cause che ne hanno mosso a pigliar resolutione di mandar il Valacco con le sue genti a Debriczen, ho però anco voluto rimostrare all' Altezza V^{ra}, che se non vengono danari et gente, sarà impossibile poter passar inanti; tanto più che gl' Haiducchi si mostrano mal intentionati, sì come l' Altezza V. debbe haver inteso.

---

[1] Ez a válasz Csáky 730. sz. a. levelére vonatkozik.

[1] Erre a találkozásra azért volt szükség, mivel most Ferrante Gonzagát nevezték ki felsőmagyarországi kapitánynyá, mely tisztét Basta a távolból úgy sem tudta kellően ellátni.

[2] Mihály vajda oly sietve jött befelé, hogy május elsején már Kassáról írt (Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 249. l.) s a miriszlói csata óta most először találkozott Bastával.

Quì si stanno sollicitando i danari del Dobó, per poter dar qualche sodisfattione alle genti da piedi e da cavallo Vallone, e similmente a quelle del Pezzen, per poterle subito poi allogiarle in campagna sotto Sacmar, acciò non faccino maggior danni al paese, di quello han fatto.

Quanto poi a quello che tocca al mandar il colonello Pezzen con le sue genti a Varadino, il Sr Ferrante et io non troviamo che convenghi, per li rispetti già scritti; ma habbiamo ben risoluto mandare un' altra compagnia del detto regimento, chè a parer nostro sarà quella piazza a bastanza munita di gente, et a me restarà qualche corpo unito, per poter soccorrere dove sarà bisogno. E in quello che tocca alla persona del Nyari, io voglio credere, che debbi già esser uscito da Varadino per venirsene verso Bassa Ungheria; e quando non si fusse mosso, si procurarà farlo partire, sì come dal Sr Ferrante li è stato ordinato.

Vengono con questa lettere di Sigismondo, e del Chiaki; a' quali si è risposto ciò, che l' Altezza V. vedrà quì incluso;[3] e secondo me, credo non potranno tardare a passar i suoi deputati verso Praga, se pur dice da dovero; ma se noi havessimo le genti destinate, passariamo inanti, senza prestar orecchia alle sue parole; etc.

Di Cassovia, li 21 di Maggio 1601.

(Eredeti, bécsi hadügyi ltár, HKR. 1601. Juni 89. Exp.)

Megjegyzés. Cesare Florio 1601 április 30-iki prágai jelentése szerint Gonzaga, az új felsőmagyarországi kapitány április 19-én érkezett Kassára, csalódottan és elkeseredve: di non haver trovato ricapito nissuno di denari, conforme alle promesse, che gli erano state fatte, prima che partisse da Vienna. Nel restante per conto di essi Signori Ferrante et Basta, intorno a' governi loro, la risolutione di Sua Maestà è che per quest' anno almeno ciascheduno travagli in quelle parti; il primo come governatore in Ungheria superiore, et l' altro come commissario Cesareo in Transilvania, et ciascuno senza obligo di dipendere dall' altro, ma con obligo bene di aiutarsi vicendevolmente, secondo le occasioni. (Eredeti modenai áll. ltár, Germania 58. csom.)

---

[3] Ld. valamennyi szövegét előbbi számainkban.

736.

Bécs, 1601 május 21.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta solle Fleiss haben, dass der fürgeloffene Handl zwischen dem Pezzen und Hofkirchen gestillt und hingelegt werde.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 88' No. 119.)

737.

Szatmár, 1601 május 31.

Basta utasítása a Gonzaga felsőmagyarországi kapitányhoz küldött Zucconi Vincze részére.

A székelyek hajlandók támogatni Bastát, csak fegyvert kapjanak. Jegyzéke annak, a mire Bastának szüksége van. Mihály vajda induljon magára Erdélybe, mert Basta nem bízik benne és semmi szín alatt vele egyesülni nem akar.

Li rimostrarà come all' arrivo mio quì in Sakmar, trovai un principale Siculo, mandato da quella natione a posta, per dimostrare la prontezza loro verso il servitio di Sua Maestà, obligandosi essi in numero di 6 m. cavalli e 8 m. fanti di venir a giontarsi con queste forze, sempre che saranno richiesti. Il che havendo ben considerato, habbiamo trovato il Signore Zekeli [1] et io di non lasciare in modo niuno passar sì bella occasione, come è questa, tanto più intendendosi che i Transilvani sono tra loro divisi, e mal provisti delle cose necessarie per la guerra. Et però habbiamo concluso con questo tale, che alli 15 dil mese che entra, essi Siculi si movino, et venghino unitamente verso Nagibania, il che loro non trovano difficile, rispetto che vengono sempre per le montagne; ma sendo essi stati privati della maggior parte delle armi, neccessariamente conviene che con ogni diligenza Sua Eccellenza mandi in qua quel maggior numero d' armi da piedi

[1] Értendő Székely Mihály kapitány.

et da cavallo, che si potrà, acciò che all' arrivo loro, senza perdita di tempo, si possi incaminare l' essercito verso Transilvania.

Procurarà anco Sua Eccellenza di mandare in qua, con la stessa prestezza, quella maggior parte de grani che si potrà, acciò si possi far quantità di pane; che è la cosa più necessaria. E perchè meglio si possi condurre il pane, sarà bene che quei cento carri, ch' erano in potere dil profiantmastro, siano mandati qua per questo servitio, già che in 8 o 10 giorni si vedrà il fine di questo negotio.

Similmente comandarà, che s' incaminino a questa volta i doi mezzi-cannoni, con 150 palle per ciascuno di detti pezzi; polvere per 10 pezzi; li 8 di essi di campagna, però a 150 tiri per pezzo; ma questi piccoli non occorre altrimente mandar palle, perchè s' havranno quì.

Almeno 150 centenara di polvere fina per li archibuggi; ma che poi ne seguiti dell' altra a Sakmar, per quello potesse succedere.

Cinque mila mazzi di mecchia o sia corda per li archibuggi, 10 mila instrumenti da lavorare.

Il più de cavalli per l' arteglieria che sia possibile; già che il Valacho ne potrà cavare da Debriz tutta la quantità che le farà bisogno, sendone in quella città molta copia.

Ch' esso Signore solliciti le genti, che venghino quanto prima a questo posto, sì li Haiducchi, come le 3 compagnie dil colonello Pezzen, li 500 cavalli dil Pflanz, et le 3 compagnie d' archibuggieri, ciò è Gialli, Rossi et Verdi.

Che il mustermastro venghi quanto prima con li denari, acciò si possino far venire subito li Valloni da piedi e da cavallo.

In quanto al Valacho, che in modo niuno non lo voglio haver meco, sapendosi certo che egli tratta con Sigismondo; ma con ogni destrezza potrà esso Signore Gonzaga trattare, ch' entri esso Valacho con le sue genti per la parte di Varadino, perchè senz' altro farà qualche diversione; se ben credo ch' egli non habbia tutte quelle forze, che già ha fatto credere a Sua Maestà. Ma questa

resolutione non si li farà sapere, se non in ultimo, perchè non habbi da pensare.

Sarà anco bene che, conforme alla resolutione presa, Sua Eccellenza incominci a mettersi in ordine per pigliar il posto di Tochai.

In Sakmar, li 31. Maggio 1601.

Az irat élén : Copia dell instruttione di quanto l' alfiere Zucconi ha da dire al Signore Ferrante Gonzaga.

(Ered. más. bécsi hadi ltár HKR. 1601. Exp. Juni. 89.)

738.

Szatmár, 1601 június 2.

Basta Mátyás főherczegnek.

A mint a székelyek, hajdúk és többi segédhadak megérkeznek, megindul Kolozsvár felé, hogy leszámoljon az ellenséggel.

Al ritorno ch' io feci da Cassovia quì in Sakmar vi trovai un personaggio mandato da' Siculi, i quali, desiderosi di mostrarsi fedelissimi a Sua Maestà, si sono obligati di venirsi a giontar con queste forze a' danni de' Transilvani ; e visto la prontezza loro, è parso al colonello Zekel [1] et a me di non frametter tempo alcuno, ma abracciar questa occasione, già che essi Siculi si obligano di venire sicuramente a Nagibania con 6 m. cavalli et 8 m. fanti. Ben è vero, che dicono haver gran mancamento d' arme ; sopra il qual particolare ho di già spedito un corriere a posta [2] al marchese Gonzaga, acciò con ogni diligentia mi mandi le arme, che potrà, insieme con le altre cose necessarie, che l' Altezza V. Ser^{ma} vedrà quì incluso per la copia dell' instruttione [3] mandatagli da uno de' miei huomini ; sopra di che non mi estenderò più oltre. Solo dirò che i detti Siculi hanno concluso con noi di moversi alli 15 di questo ; et io tra tanto me andrò mettendo in ordine come meglio potrò, già che non potranno tardare

[1] Értendő Székely Mihály szatmári kapitány.
[2] Ez maga Zucconi zászlós volt.
[3] Közöltük előbbi iratunkban.

ad arrivare le tre compagnìe del colonello Pezzen, insieme con li 500 cavalli del Pflanz, et li uni et gl' altri Haiduchi, che, per quanto mi scrivono di Cassovia, sono già accordati; e subito che saranno arrivati i sudetti Siculi da me, mi moverò con tutte le forze, in nome d' Iddio, verso Claudiopoli, e se l' inimico vorrà venire a battaglia, io non la reffutarò, con ferma speranza, che Dio debbi favorire la giusta causa di Sua Maestà; e quando la cosa habbi fine diverso da quello che dobbiamo sperare (che Dio non vogli) crederò haver sodisfatto all' obligo di vero et fedele servitore di Sua Maestà, et di V. Altezza.

Di Sakmar, li 2 di Giugno 1601.

(Eredeti, bécsi hadügyi ltár, HKR. 1601. Juni 89. Exp.)

739.

Szatmár, 1601 június 12.

Basta Mátyás főherczegnek.

A székelyek ajánlata gyanús, nem őszinte. Igy aratás (búzaérés) előtt Basta nem mozdulhat. A hajdúk megbízhatatlansága. Pénzhiány s a császári udvar késedelmének hátránya és veszedelme.

Per una mia, che scrissi all' A. V. Ser^{ma} dil primo di questo,[1] havrà inteso quanto si era trattato et concluso con una persona mandata da' Siculi quì dal colonello Zekeli, et me. Con il qual Siculo v' è n'era un altro congionto, che dopo partito da noi per andar in Siculia con l' altro, si sa certo haver questo tale manifestato il tutto in Hust a persone sospette, et essersi separato dall' altro; tenendosi per fermo sia andato da Sigismondo, a dar conto di tutto il concluso. Il che sendo così, chiara cosa è haverne interrotto ogni dissegno, che potevamo havere di anticipare questa impresa, non ostante le difficultà che si presentavano. Con tutto ciò staremo aspettare

[1] Vonatkozik előbbi levelére, melyet — úgy látszik — elsején kezdett írni, de csak másnap lévén kész, junius 2-iki keltel expediálták.

sino alli 15 di questo mese, che è il giorno stabilito per la mossa; e caso ch' essi Siculi facessero il motivo promesso, non si perderà l' occasione, ma si passarà inanti, conforme a quanto si scrisse.[2] Ma quando questo non segui, io non vi veggo forma alcuna di poter passar inanti, prima che [le] biade siano mature; perchè non sapiamo dove trovare tanta quantità de grani, che sia bastante per trattenere questo esercito, nè meno si trovano carri per poter condurre il pane quotidiano, non ostante ogni diligenza che si sia fatta. E senza questo, come l' Altezza V. sa meglio di me, non è possibile poter condurre questo esercito, qual egli si sia; perchè da quì a Claudiopoli vi sono almeno 20 leghe di camino, et l' esercito non potrà farne più di dua al giorno, per molta diligenza, che si facci; di modo che, quando non havesse anco a condur seco se non il pane per i 10 giorni, sarìa anco impossibile, et ogni minima resistenza che trovasse per causa d' alloggiamento, o posto forte ch' havesse preso l' inimico, sa[re]mo necessitati a precipitare tutto il negotio, veramen[te] dar indietro con rischio di perder la reputatione, e forsi l' esercito.

Tutto questo ho voluto significare all' Altezza V. per debito mio; ma se da Sua Maestà, o da lei mi verrà comandato ch' io passi inanti (non ostante tutte le predette difficultà) credi l' Altezza V. che mi metterò subito in camino, senza nessuna altra scusa. Ben è vero ch' io veggo andare li Haiducchi dell' Ungheria bassa per una strada non troppo buona; e dubito veramente che non se caverà construtto alcuno, perchè hieri arrivorno quì da me alcuni capi di essi, i quali in sustanza dettero in molte impertinenze, quando trovando una scusa, e quando un' altra, di modo che mi danno da credere, che siano stati corrotti, e che habbino poca voglia di servire Sua Maestà in questa impresa; tuttavia il tempo lo dirà. Tra tanto mi vo mettendo in ordine d' arteglieria e di quel più che fa bisogno, se bene habbiamo grandissima penuria di polvere fina. E se farà bisogno, mi giontarò anco con il Valacho,

[2] A fenti hat sor idáig meg van Hurmuzaki: Documente XII. k. 1193. l. is.

non ostante i molti sospetti che si possono havere della persona sua. E perchè mi parerebbe di mancar troppo al debito mio, s' io non facessi sapere all' Altezza V. ciò che veggo in questa espeditione, dirò dispiacermi sin'all' anima di veder caminar questo negotio con tanta poca reputatione dell' armi di Sua Maestà, e della grandezza sua; per[chè] sia che si vogli, procedere con l' armi per la via dir[etta] o vero per altri mezzi, che a me non tocca sapere, converria, a mio parere, haver risguardo più alla reputatione che ad altro, col fare le debite provisioni di vittovaglie et altre cose neccessarie, et in particolare de danari; perchè se da quì a 15 o 20 giorni voremo mover l' esercito, e che non arrivino danari, senza dubio havremo delle difficultà pur assai; e così le spese sin' hora fatte restariano buttate al vento. E non dubiti l' Altezza V. che questo inconveniente non possi seguire, perchè Sigismondo non dorme in tentar tutti i modi per avanzar tempo; etc.

Die Sakmar, li 12 di Giugno 1601.

(Eredeti, bécsi hadi ltár, HKR. 1601. Exp. Juni 141.)

740.

Kolozsvár, 1601 június 15.

Báthory Zsigmond fejedelem Bastának.

Követei indulása késésének oka. A fejedelem sérelme. Mihály vajda áruló levele.

Scrissi l' altro giorno a V. S. Illma come, per causa dil gravissimo mio mal havuto [1] non havevo potuto espedire li miei oratori alla Maestà Sua, come volevo, e com' ella tacitamente mi haveva esortato, e che quasi guarito mentre li espedivo *értesültem, miként akarják ellenem lázítani saját alattvalóimat; így aztán nem is indíthatom útnak követeimet, a míg Gonzagával együtt biztosít arról,* che

[1] Szamosközy följegyzése szerint (munkái IV. k. 152. l.) a fejedelemnek »angina volt az torkába, ez mellett nagy febris« egész június-július havában.

mentre andavan' e tornavano, non sarebbe più innovata cosa alcuna. *Küldöm Mihály vajdának egy elfogott levelét,* acciò tutti vedino quanto indegnamente favorischino un proditore passato, presente e futuro, contra d' uno ch' è stato, ed è, e vuol essere sì devoto et fedel servitore alla Maestà Sua, come son stato, son' e voglio esser io, purchè sia cognosciuto . . . *s megjegyzem végül, hogy a vajda ez árulása miatt,* in Valachia sono stati decapitati alcuni boiari suoi seguaci, tra i quali li primi furno Ban Udra, e Kolchiar Negre, ed è prigione il Ztoikiza e Nikolo Armas.

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 255. l.)

741.

Szatmár, 1601 június 19.

Basta Báthory Zsigmond fejedelemnek.

Inti, térjen vissza Rudolf császár hűségére és ne tárgyaljon a törökkel.

Ricevei hieri sera la lettera di V. Altezza de 15 dil corrente,[1] *s a mi ő Felsége leveleit illeti,* non sarìa da maravigliarsene, se sudetta Maestà scrive a' suoi veri et proprii vasalli, astretti con tanti giuramenti, e se da noi, suoi ministri, fussero dette lettere secondate; *a mit természetesnek fog találni,* sì come anco debbe sapere quanto ingiustamente ella cerca posseder quel regno, giurato, come si è detto, alla Maestà Sua, che con tanta ingratitudine, per opera d' alcuni inmemori dei giuramenti, signature et sigilli dati, è stato fraudolentemente levato dalla obedienza di Sua Maestà; *a miért csak arra kérem, gondolja meg a veszedelmet, mely tartományát fenyegeti s hagyjon fel a törökkel való tárgyalásokkal,* rimettendosi alla gratia, et clemenza di Cesare, il quale ha dato più d' un segno della innata sua bontà.

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 257. l.)

[1] Kivonatosan előbbi sz. a. közöljük.

742.

Szatmár, 1601 június 20.

Basta Rudolf császárnak.

Levelezése Báthory Zsigmonddal. Kimozdúlásának akadálya: erőtlensége; ezért várja a kért hadakat.

La Maestà V. Sacra^{ma} vedrà per le copie quì incluse ciò che Sigismondo mi scrive, et insieme la risposta datagli.[1] E se bene egli m' accenna haver mandato le lettere originali dil Valacco al marchese Gonzaga, acciò esso le mandi alla Maestà V^{ra}, non ho però voluto anch' io lasciare di mandarle la copia delle sudette lettere intercette, le quali se siano cose inventate da' Transilvani o no, non lo posso sapere; questo starà in petto della Maestà V. e dil suo Consiglio a chiarirlo. Et io tra tanto non mancarò di star con la vigilanza che conviene, acciò non succedi qualche sinistro. Et in questo mentre dovranno arrivare le 3 compagnìe dil Pezzen, et gl' Haiduchi dil Rottall, che non sono ancor comparsi; sì come anco non è avvenuto de' carri destinati per le vittovaglie.

Scrissi ultimamente alla Maestà V. le difficultà, et inconvenienti, che per all' hora si presentavano nel mover questo esercito; il che stando, desiderava haver ordine dalla Maestà V. o da Sua A. Ser^{ma};[2] et hora, con l'occasione di queste lettere intercette, tanto maggiormente mi par neccessario che quest' ordine venghi, acciò movendomi, non venessi a cascare in qualche inconveniente. Piacerà donque alla Maestà V. comandar quel tanto, che sopra di ciò si debbe fare, parendomi un ponto di non poca importanza;[3] etc.

Di Sacmar, li 20 Giugno 1601.

(Eredeti, bécsi hadi ltár, HKR. 1601. Exp. Juni 141.)

---

[1] Közöltük előbbi két sz. a.

[2] Értendő Mátyás főherczeg.

[3] Mátyás főherczeghez intézett másodpéldányát ld. Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 258. l.

743.

[Bécs,] 1601 június 24.

Mátyás főherczeg Bastának.

Válasz. Teendőit s hadi tervét teljesen belátására és tapasztalt ügyességére bízza. Török-tatár hírek.

Aus underschiedlichen deinen gehorsambsten Schreiben haben wir genädiglich vernommen, in was terminis die von der Kais. Mt. unsern gnädigsten Herrn und Bruder, die anbefohlene Expedition bis auf den ersten dieses Monats steht und was zwischen dir und dem Michael Vaida hierüber tractirt worden, was auch die Zekhl durch zween ihrer Gesandten sich erboten haben, die impedimenta, die wegen der Proviandt und der Haydug-gen Unbeständigkeit auch sonst für Bedenken in underschiedlichen Punkten fürfallen. Wie dir auch bewusst, dass diese Expedition von der Kais. Mt. fürgenommen und dir gnädigst unbefohlen worden, als werden mir von derselben in einem und andern die hierzugehörigen Notturften zu erlangen sein, wie wir dann nicht underlassen, auf deine Schreiben bei Ihrer Kais. Mt. bittlich anzulangen, sowol der Proviandt und Munition, als der Kriegsleut Bezahlung halber Fürsehung zu thuen. Und obwol wir zu Exequirung der Kais. Mt. gnädigsten Intention dich willig und bereit befinden, und dich gehorsambist erbietest, auf Ihrer Maiestät oder unsern Befelch hindangesetzt aller fürgefallenen Bedenken und Verhinderungen mit dem vorhandenen Kriegsvolk fortzurücken, so hast aber selbst zu erachten, dass wir ein solches über uns bei so beschaffenen Sachen nicht nehmen, noch dir befelchen khundten, sondern wollen die gnädigst anvertraut und zu deinem Bedenken gestellt haben, dasjenige, was der Kais. Mt. Dienst und Nutz erfordert, nach Gelegenheit der Zeit und der Occasionen, dir sich begeben möchten und die du deiner Dexterität, Kriegserfahrenheit und der Kais. Mt. zu dir tragenden gnädigisten

Vertrauen nach wahrzunehmen wissen, fürzunehmen. Wie wir dann gnädigist gerne vernuhmen haben, dass du dich, wann es vonnöten sein würde, mit dem Michael Vaida unirn und mit zusammengesetzten Kräften, was der Kais. Mt. Dienst erfordert, verrichten wöllest. Sein also des ferrern Verlaufs und deines Berichts, ob die Zakhl ihrer Zuesag nachkhumen sein, ob auch Sigismundus seine Gesandten zu der Kais. Mt. abgefertigt habe oder noch abzufertigen bedacht sei, gewartend. Zu besserer deiner Nachrichtung erindern wir dich gleich, dass wir von des Nádasdi [1] Diener, so neulich von Griechisch Weissenburg herauskhumen ist, glaubwürdig avisirt worden, dass die meisten Tartarn, die über Winter hervor gewesen, den Siebenbürgern von den Türken zu Hilff geschickt worden. Zu Griechisch Weissenburg habe er den Siebenbürgischen Abgesandten Toldi István gefunden, der sei gar nach Constantinopl; nach ihme sei ein anderer, Buday Ferencz ankhumen, der habe den Ober Vesier gebeten, die Tartarn nicht nach Siebenbürgen, sondern nach Ober Ungarn, dass also guetes Aufsehen allererst wol vonnöthen, zu schicken. Dessen wöllst dich gleichfalls erkundigen. Wöllen wir dir zu gnädiger Andtwordt anfüegen und sein dir mit Gnaden wol gewogen.

Geben [2] ... 24. Junii 1601.

(Fogalmazvány, bécsi hadi ltár, HKR. 1601. Juni 112. Reg.)

744.

[Szatmár,] 1601 június 26.

Basta Mátyás főherczegnek.

Sietve jelentem, hogy ő Felsége rendelése szerint egyesítem hadaimat a Mihály vajdáéval és Isten segítségével hiszem, hogy győzelmet aratunk a hűtlen erdélyieken.

(Elveszett vagy lappang; Mátyás főherczeg 746. sz. a. válaszából.)

---

[1] Gróf Nádasdy Ferencz hadvezér.

[2] A keltezés helye Bécs, de nincs kiírva.

745.

Bécs, 1601 július 6.

Mátyás főherczeg Bastának.

Válasz. Mihály vajda működését ellenőrizze. Hadivállalata érdekében maga is közbenjár a császárnál.

Was Sigismundus dir für Copeien des Wallachen Schreibens an Ibrahim Bassa und etliche Boairen in Wallachei zuegeschickt und dir selbsten auch schreibt und du ihme geandtwort hast, haben wir aus deinem Schreiben vom 20. Juni vernuhmen,[1] und sein uns zuforderist aber Ihrer Kais. Mt. von dem Marggrafen Gonzaga dergleichen Copeien auch zuegeschickt worden; ob aber solche Schreiben erdicht oder nicht, würdet die Zeit eröffnen. Einen Weg, als den andern aber ist auf des Wallachen Procediren Achtung zu geben, wie denn hierüber von Ihrer Kais. Mt. dem Feldt Obristen Gonzaga Bescheidt zuekhumben würdet. Dass du aber von uns zu wissen begehrst, wessen du dich verhalten sollest, hast dich zu erindern, was von Ihrer Kais. Mt. gnädigst dir vorhin befolchen worden. Sofern du nun dasjenige, was du in Befelch hast, wegen Mangel des Proviandt und anderen Verhinderungen nit exequirn kannst, würdest bei Ihrer Kais. Mt. was dir manglet anzubringen und bei derselben dich zu entschuldigen und die Notturft zu erlangen haben. Wie wir denn nicht underlassen, bei Ihrer Kais. Mt. die Impedimenta und Bedenggen, so bei der anbefohlenen Siebenbürgischen Expedition fürfallen gehorsamblich anzumelden; etc.

Geben Wien, den 6. Juli 1601.

(Fogalmazvány, bécsi hadi ltár, HKR. 1601. Juli No. 30. Reg.)

---

[1] Ld. kivonatosan 742. sz. a. szövegében.

746.

Bécs, 1601 július 6.

Mátyás főherczeg Bastának.

Válasz. Örül, hogy egyesült Mihály vajdával s vele együttesen akar működni.

Wiewol wir dich auf dein gehorsambstes Begehrn vom 20. Juni,[1] wessen du dich in der von Ihrer Kais. Mt. dir anbefohlenen Expedition verhalten sollest, vor diesem gnädigist beandtwort haben,[2] so haben wir doch auch auf deine gehorsambiste Erinderung vom 26. gedachts Monats[3] zu gnädigister Antwordt andeiten wollen, dass wir gnädigist gern vernuhmen, du dich mit dem Michaeln Waida conjungirt und mit gueten, einhelligen Verstandt und Willen in allem der Kais. Mt. dir wolbewussten gnädigisten Intention gehorsambist accomodirn und dasjenige fürnehmen und mit göttlichen Beistandt verrichten wöllest,[4] was die Zeit und die Gelegenheit geben würdet. Wie dann solches von der Kais. Mt. in dein Discretion gestöllt und gnädigist vertraut worden, wir dir auch kein anders zu befelchen haben und Ihre Kais. Mt. dir allbereit bewussten gnädigisten Willen und Meinung hierinnen zu vollziehen hast; etc.

Geben Wien, 6. Julii 1601.

(Fogalmazvány, bécsi hadi ltár, HKR. 1601. Juli 38. Reg.)

747.

Majtény, 1601 július 9.

Basta Arrivabene Lelio prágai mantovai követnek.

Mivel hadaival Báthory Zsigmond Somlyóra húzódott, Basta Majtényba jött, öt mérföldnyire ellenfelétől, bízva sikerében.

Poichè Sigismondo, passando i monti, se n' è venuto a Somlio con 15 m. cavalli et 10 m. fanti in circa, con

[1] Ld. kivonatosan 742. sz. a.

[2] Ld. előbbi sz. a. szövegében.

[3] Nincs meg s csak e válaszából ismerjük.

[4] Basta nem szerette Mihály vajdát s vele most csak kénytelenségből egyesült, látva, hogy a császári udvarból csupán üres igéretekkel tartják s az annyiszor kért hadakat és pénzt nem küldik.

disegno, com' io credo, di ricevere l'aiuto de'Turchi e Tartari fuori del paese loro, overo con speranza di tirare a se gli Aiduchi per alcuni trattati fatti fintamente seco di mio conoscimento,[1] son stato sforzato, senza aspettar le genti dil Rottall et di Slesia,[2] ad uscire in campagna prima del tempo designato,[3] e son venuto con il Valacco, con il quale ho bonissima intelligenza, quì a Maitino,[4] vicino cinque leghe a gl'inimici; et sarei anco andato più oltre, ma gli Ungari sinchè non ricevano denari, che sarà fra quattro giorni, non hanno voluto avanzarsi. I nostri saranno poco meno di 20 m. huomini; et se saremo uniti, come spero, le cose havranno esito felice: et io in loco di disbrigarmi di questi paesi, vi restarò maggiormente intrigato, poichè havendo cominciato, ne voglio anco vedere la fine; qual spero che debba essere conforme alla giustissima causa della Maestà Sua;[5] etc.

Da Maitin, li 9 di Luglio 1601.

Külczíme; All' Illmo S^{r} mio osservandissimo, il Sr Lelio Arrivabene, conte di Varisio, et ambasciatore del Ser^{mo} di Mantova in Corte Cesarea. Praga.

(Eredeti, mantovai áll. Gonzaga-levéltár 533. csom.)

748.

[Majtény, 1601 július 9.]

Basta Mátyás főherczegnek.

Basta bericht des Bathori Ankunft nach Somlyó 30 m. stark. Item der Türken und Tartarn Durchzug bei Hust.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Exp. Prot. 206. k. No. 94.)

---

[1] E levél (Spinelli érsekhez intézett) római példányában itt még e kiegészítő mondat olvasható: per haver nelle mani alcuni de' principali.

[2] Egy másik leveléből tudjuk, hogy eredetileg július 16-án akart seregével Erdély felé felkerekedni.

[3] Ez a 2000 főnyi sléziai lovas végre július 10-én ért Kassára; Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 260—261. l.

[4] Basta július 7-én ért Majténynba s találkozott nagy ellenfelével, Mihály vajdával; Hurmuzaki: Documente VIII. k. 218. l. és Spontoni id. m. 152. l. (Spontoni jól értesültségére mutat, hogy följegyzését az egykorú tudósítás megerősíti.)

[5] E levél tartalmilag egyező más példányát lásd Hurmuzaki: Documente VIII. k. 217. l.

749.

Majtényi tábor, 1601 július 11.

[Basta Gonzaga Ferdinánd felsőmagyarországi kapitánynak.]

Mivel Báthory Zsigmond két mérföldnyire közeledett, Basta elsánczolta magát. Bogáthy Miklós küldetése. Báthory visszavonulása, a mit Basta kevés hadával tétlenül vala kénytelen nézni.

Il giorno inant' hieri[1] comparve il campo nemico vicino a manco di due leghe; il che mi fece risolver di metter mano alla zappa, et lavorar giorno et notte, riducendomi in modo che non haveva che dubitare. Il che havendo l'inimico saputo, non volse altrimente venir per quella parte, ma girando si venne a mettere a una legha discosta sopra il camino reale, che va da questo villaggio di Maitin a Tasnád.[2] Hoggi poi, sendo io andato a vista loro con alcuni pochi cavalli, Sigismondo mandò uno de' suoi da me a dimandarmi, se poteva mandare uno suo gentilhuomo sicuramente a trattar meco; il che li fu concesso. Mandò un certo Nicolò Bogathi.

La summa dell' ambasciata fu la solita cantilena de suspension d'armi; ma io li risposi ciò che conveniva,[3] et egli subito si mosse con tutto l'essercito in battaglia, fingendo voler venire a noi. Et perchè mi trovo, per maggiore sicurezza del posto, havere abandonato il villaggio di Maitin[4] a noi contiguo, non essendoli altro che il fiume in mezzo,[5] mi risolsi di diffender detto villaggio a tutto potere; et così l'occupai con mille moschetteri, et li Aiduchi della Bassa Ungheria. Ma sendosi Sigismondo contentato d'una bella ostentatione, si ritirò di nuovo

---

[1] Vagyis július 9-én.

[2] E jelentés egy másik példányában itt még ez a pár szó olvasható: apartenente al Bathori d'Ecsed.

[3] Bogáthy beszédét és Basta válaszát következő két számunkban egész terjedelmében közöljük.

[4] Ez a Kraszna-folyó.

[5] Ennek kastélyát a bátorival és ecsedi jószágával együtt, mivel egedi Báthory Istvánéi voltak, a németek ekkor mind feldúlták, zsákmányolták; Illésházy nádor följegyzései 91. l.

al suo quartiere, senza haver tentato altro; et questa credo sia la principal cagione della sua mossa, pensando per questa via indurmi a qualche suspensione.

Egli si trova, per quanto si può far giuditio, da 25 in 30 mila persone, ma male in arnese; et se io havessi potuto fidarmi di tutta la gente che tengo, al sicuro sarei andato a trovarlo nel proprio alloggiamento; ma alle volte bisogna accomodarsi al tempo.

Hieri spedii a V. Eccellenza[6] due soldati non con altre lettere, che con un impronta del mio sigillo, acciochè facessero tornare indietro tutti quelli, che trovassero per strada da Tokai in qua. A talchè, volendomi V. Eccellenza inviare alcuna cosa, sarà bene fargli pigliare il camino di picciol Varadino,[7] comandando a i villani espressamente, che vi facciano i ponti. Et caso che l'inimico se retiri, come tengo per fermo che debba fare, io le ne darò subito aviso. Con che le bacio le mani, pregandole da Dio ogni contento.

Dal campo di Maitin, li 11 di Luglio 1601.

(Ered. más. mantovai áll. Gonzaga-levéltár 533. csom.)

750.

Majtényi tábor, 1601 július 11.

Bogáthy Miklós erdélyi követ beszéde Bastához.

Az erdélyiek bíznak jóságában és kérik egyesítse velök seregeit: a török ellen, vagy nyújtson legalább fegyverszünetet, míg Báthory tárgyalása a császárral véget ér.

Per la speranza certa, che tengono i Transilvani, di non trovare in lei minor bontà di quella, ch'usò quand'eglino, oppressi dal vaivoda Michele, ricevettero i suoi aiuti, non dubitan punto, ancor che quì si mostra apprestato con forte essercito a castigare i suoi mancamenti, che non sia per deponere ogn'ira, e sdegno, che con giusta

---

[6] E megszólításból és az utána következő sorokból itélve, Basta e levelét Gonzaga Ferdinánd felsőmagyarországi kapitányhoz intézte.

[7] Ez Kisvárda nevének olaszos fordítása.

ragione s' havesse preso, et iscusarli de' loro errori; specialmente quand' essi facendo la loro debita emenda, possano manifestare con quella la devotione, che serbano verso l'imperadore, e l'osservanza grande, che portano alla vostra persona. Di che maggiormente accertar potrassi, quando l'essercito transilvano, disteso là per quella campagna, verrà ad unirsi insieme co'l Vostro; acciò le lor forze, in uno congiunte, le potiate impiegare in servigio di Cesare contra il Turco: ch'oltre il grandissimo beneficio, che potrà risultare a questa provincia, in casa altrui portando la guerra, sarà l'Ottomano costretto a divertire le forze sue. Per la qual cosa tanto minori li suoi progressi si scorgeranno, quanto maggiore sarebbe l'utile, che verrà a sentirne l'imperadore, e l'universale christianità. Lo che dal prencipe Sigismondo sommamente viene desiderato, acciò ritolta al Turco ogni speme di poter havere questa provincia, per strada aperta a quelli disegni che tiene nell' Ungheria, non siegua fra christiani spargimento di sangue; e'l danno, che lor potesse perciò avvenire, cada tutto sopra il commun nemico. Perciò presupponendosi il prencipe e i Transilvani, che tutto questo possa succedere, proponendo prima alcune conditioni all' imperadore, che per l'accomodamento fra di loro devran seguire, ricercano ch'intanto ne siegua sospension d'armi per qualche tempo, sin che il negotio insieme trattandosi, si venga a qualche maturo stabilimento.

(Spontoni: Historia della Transilvania 153. l.)

751.

[Majtényi tábor, 1601 július 11.]

Basta válasza Bogáthy Miklós beszédére.

Nem bízik a fejedelemben, míg hadait szét nem bocsátja s a köztök levő ellentétnek s az erdélyiek folytonos mozgolódásának csak is egy csata vethet véget.

Io prendo a cattivissimo augurio del Signor Vostro, e de' Transilvani l'havervi mandato nell' habito, in ch' io

vi veggio,[1] ad esseguire questa ambasciata, tutta contraria e molto diversa da quel concetto, ch' io havea prima; nè per altro effetto ho creduto, che gl' apparati di guerra fossero da essi fatti, che per combattere, e non per parlamentare. Onde, come conviene, et ho giudicato essere il vostro intento, m'era apparecchiato ricevere il prencipe, e gl'altri insieme, al modo che l' uso bellico insegna, non havend' io potuto vedere per tutto quel, ch' in voi ho scoverto, che intention ci sia di ridursi all' obedienza di Cesare. E perciò quando liberamente, deponendo prima l' armi, e licentiati i chiamati aiuti, non vedrò alcuna sottomissione, non sospenderò quelle; non essendo questo in mia potestà, come anco il trattar pace, non havendo l' imperadore quest' essercito unito insieme, con tanto suo gran danno e dispendio, acciò che dopo a semplici parole io habbia da differire quello, ch' è di sua intentione, e che eletto s' ha per suo fine. Et essendo che non v'è guerra sì grande, che la pace non smorzi, o che non la termini, nè triegua, che non la sospenda; et ancor c' habbiate potuto scovrire, e appertamente conoscere il mezzo, che tener bisogna per quella estinguere; non taccio però, che non v'è altro mezzo, che quello della guerra, per dar termine alle tante discordie, e levar l'occasione de' movimenti, che continuamente vi sono; già che co 'l mezzo del trattare, e della solita sua clemenza, la qual' hora co'l differire in un modo, et hora in un altro, havete tanto abusata, sin adesso non s'è potuto far altro. Nel che hora vo dubitando, che saranno maggiori difficoltà; già che'l prencipe per la buona volontà, che scopre ne' popoli, per le speranze grandi, che i suoi seguaci gli danno, e per l' essercito, dal quale circondato si vede, è in tutto diverso da quel di prima, et opera di ridurre di nuovo in suo poter la provincia; non pensando a gl' infiniti sollevamenti, et alle seditiose fattioni, che nel tempo della sua assenza suscitate si sono, nè alle forze, con le quali

[1] Spontoni megjegyzi felvilágosításúl, hogy Bogáthy *era di lugubre vestito*, sőt megemlíti azt is, hogy Basta az erdélyi követ beszédje végén mosolygott (sorrise) *e con faceta risposta* felelt reá.

hora quì Cesare si ritrova. E perchè tutto questo conforme a' suoi disegni succeda, e insieme s' avegga quant'egli importa il trattare diversamente con Cesare, da quello ch' erasi stabilito, può egli restar sicuro, che quando non verrà a trovarmi, io stesso mi partirò di quì, per terminar seco con la battaglia ogni differenza, e per dare a' Transilvani quel castigo del quale, per gli tanti lor mancamenti et errori, sono già degni. E con questo tornatevi al Signor vostro.[2]

(Spontoni: Historia della Transilvania 154. l.)

752.

Majtényi tábor, 1601 július 12.

Basta Mátyás főherczegnek.

Báthory Zsigmond követsége. Visszavonulása Tasnádra. Basta nem üldözhette, mert magyar hadaiban nem bízott, idegen katonája meg kevés volt.

Scrissi ultimamente all' A. V. Ser^{ma} come per la mossa, che Sigismondo havea fatto verso Somlio, mi era venuto a giontare con il Valacho quì in Maitin in sito assai avantaggioso e sicuro; et alli 9 di questo il sudetto Sigismondo venne a poco più d'una lega e mezza discosto dal nostro allogiamento, *de megtudván, hogy elsánczoltam magamat, nem mert közeledni, hanem 11-én hozzám küldvén Bogáthyt,*[1] *előadta, hogy ura* era sempre stato devotissimo servitore di Sua Maestà, e che lo volea continuare con spedire alla Corte alcuni suoi deputati, purchè se li concedesse tregua per cinque o sei settimane. Io li risposi, che il vederlo venir armato contra l' essercito di Sua Maestà in un così longo viaggio, havrei giudicato, che non fusse stato per altro che per combattere, et non per parlamentare, e che io non haveva autorità da poter

[2] Itt hozzáteszi folytatólag Spontoni: Il Transilvano, apparecchiavasi a replicare, ma interrotto con severe parole si dipartì.

[1] Elhagytam, a mit már 749. sz. a. levelében elmondott.

concederli pur un' hora di sospension d' armi, non che di settimane; e che attendesse a menar le mani allegramente, che l'istesso fariamo dal canto nostro, e che s' assicurasse che non venendo a trovarmi, era io fra poco tempo per andar trovare lui dovunque fusse.[2] E così egli ritirò subito l'essercito; e questa mattina, che sono li 12 del mese, se n' è ritornato alla volta di Tasnad, che sta sopra il camino reale di Transilvania: non so ciò che sia per fare più oltre, ma di mattina lo sapremo, e forsi quì sotto l'Altezza V. ne havrà aviso.[3]

Io mandai per ostaggio (mentre venne il Bogathi da me) un capitano della cavalleria Vallona,[4] acciò vedesse la qualità e numero dell' essercito nemico; et in summa conclude haver visto da 25 m. in 30 m. huomini, de' quali mi sarei curato poco, se mi havessi potuto fidare di tutta la gente che al presente tengo. Perchè vi sono da 10 m. Ungheri tra a cavallo et a piedi; et sarìa stato in arbitrio loro il tagliarmi a pezzi, con questa poca gente forastiera che tengo; perchè non ve n' ho d'altra al presente, che il regimento del colonello Pezzen, et la gente Vallona da piedi e da cavallo,[5] non essendo per ancor' arrivato il Pflanz, nè il Rottalle, sì com' anco aspetto l'arrivo dei Slesi. Sì che elessi, per più sicuro partito, di conservar il posto sin' all' arrivo dei sudetti soccorsi per non metter in conpromesso tutto questo regno; se bene ho havuto molto che fare con alcuni de' nostri, che volevano si combattesse. Sto anco aspettando li danari; et subito arrivati che saranno, et pagata la gente, andarò dritto con l'aiuto d'Iddio a ritrovare l'inimico; il quale spero, che per man-

---

[2] A két beszédről való e hiteles megemlékezés is mutatja, hogy Spontoni a kész beszédeket iktatta művébe s nem maga írta őket humanista-kortársainak szokása szerint.

[3] E szavaival Basta arra czéloz, hogy utóiratban közli vele a várt hírt, de elmaradt, mert nem kapta meg levele zártáig.

[4] E jelentés egy másik változatából tudjuk, hogy ez a kapitánya: Flaminio Giustiniani vala.

[5] A Pezzen-féle ezred létszáma 2000, a vallonoké pedig csak 1000 főnyi volt, a mivel csakugyan nem koczkáztathatta Basta a csatát.

camento de danari, debbi più tosto diminuir di numero che crescere.

Dal campo a Maitin, li 12 Luglio 1601.

(Eredeti, bécsi hadi ltár. HKR. 1601. Juli 93. Exp.)

Megjegyzés. Tartalmilag egyező példánya Duodo Péter prágai velenczei követhez intézve a bécsi áll. levéltárban; Dispacci di Germania 31. k. 118. l.

753.

Bécs, 1601 július 12.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Eidem [Basta] Antwort betreff vorhabende Expedition und Strittigkeit zwischen dem Pezzen und Hofkirchen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 91. No. 62.)

754.

Majtényi tábor, 1601 július 13.

Basta Arrivabene Lelio prágai mantovai követnek.

Várja a közeledő idegen segélyhadat, hogy azzal maga támadhassa meg Báthory Zsigmondot.

Sigismondo, passato ch' hebbe i monti, *e hó 9-ikétől 12-ig állott velem szemben* [1] . . . *de nem mertem megtámadni, mert igaz ugyan, hogy 3000 főnyi idegen seregemen kivül 10 ezernyi magyarom van, de bennök nem bizom, hiszen* harian potuto, a lor beneplacito, tagliare a pezzi me con questa poca gente ; [2] sì che ho giudicato più sano consiglio d'aspettar questi soccorsi, che saranno quì in breve,

---

[1] A három nap eseményei leirását elhagytam, mivel majdnem szószerint egyezik 752. sz. a. levele megfelelő részével.

[2] Hogy magyarjaiban miért nem bízott, Basta nem írja, de e levele egy másik változatában hozzáteszi még e szóhoz kiegészítésül: *de' quali già havevo sentito alcuno odore di pratiche,* a miből azt lehet következtetni, hogy magyar katonái titkon érintkeztek a velök szemközt táborozó erdélyi haddal s nem harczoltak volna véreik ellen.

et pagata la gente, inviarmi dritto verso l' inimico con forze straniere tali, che mi assicurino, che non mi sia tolto un' altra volta la vittoria di mano; etc.

Di Maitin, li 13 di Luglio in campo 1601.

(Eredeti, mantovai áll. Gonzaga-levéltár 533. csom.)

Megjegyzés. Don Guillen di San Clementéhez egyidejüleg intézett spanyol nyelvű példánya meg van a simancasi spanyol állami levéltárban, Secretaria de estado, Legajo 707.

755.

Bécs, 1601 július 21.

A Bécsi udvari haditanács Bastának.

Basta Antwort auf zwei seiner Schreiben, die Siebenbürgische Impresa betreffend.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 91' No. 115.)

756.

Majtényi tábor, 1601 július 22.

Basta, Concini Cosimo prágai toszkánai követnek.

Nem várhatván tovább a segélyhadra, 24-én felszedi táborát s utána megy Báthorynak. A magyarok ellenszenve a császár iránt, a miért méltó, hogy lakoljanak.

Vedendo io tardare il soccorso di Turchi et Tartari, che Sigismondo aspetta, et che egli medesimo per varii accidenti non sa star fermo in un proposito, ho risoluto muovermi di quì con l'esercito verso lui alli 24 di questo, senz' aspettare altrimenti l'arrivo de i Slesi et del Rottalle, già che tardano tanto, per dubbio che, se io non avanzo tempo, non sopragiunghino i Turchi et Tartari predetti in aiuto loro, et rinnovino con questa occasione i mali humori, già quasi per forza repressi di questi Ungheri.[1]

[1] Velenczei változatában itt még e közbevetett mondat olvasható: quali speravano che Sigismondo armato potesse, in caso di sollevatione, diffendere il loro paese; vedendo hora ritirarsi a diffesa del suo proprio, restano sbattuti d'animo, et più pronti all' obbedienza.

I quali sono tanto male affetti verso Sua Maestà Cesarea, come più volte ho scritto, et tengono così secreti intelligenze con i Transilvani che, se io havessi voluto tentare la fortuna della battaglia offertami, et sollecitata, et non mi fussi in tempo unito con il Valacho, si sarebbe certo perso tutta questa provincia dell' Ungheria. Et già alcuni de' principali male accorti passarono dagl' inimici; et spero, che presto ne pagheranno la pena, et che il tutto passerà felicemente; già che i nostri sono tanto bene animati, quanto loro impauriti, sì per la ritirata fatta, come anco perchè in varie occasioni sono stati tagliati a pezzi molti di loro,[2] con perdita d' alcuni stendardi.[3] Prego Sua Divina Maestà, che a sì buon principio conceda quell' ottimo fine, che si desidera; etc.

Dal campo Cesareo, nella villa di Maitin, li 22 di Luglio 1601.

Mi muovo a questa resolutione per le ragioni dette, et anco per essermi assicurato di questi Ungheri, mediante il pagamento fatto.[4]

(Ered. más. firenzei áll. Medici-levéltár, fasc. 4356.)

Megjegyzés. Tartalmilag egyező változata Arivabenehez intézve, a mantovai áll. Gonzaga-ltár 533. csomagjában; Duodohoz a bécsi áll. ltár Dispacci 31. k. 142. l. és Spinellihez a római vatikáni Borghese-ltár I. 651. a. kötetében.

---

[2] Erről Basta táborából egyidejűleg (július 20-án) jelenti egy névtelen, hogy: Excursus nostratum feliciter succedunt; iam ultra sexingenti Transylvanorum trucidati et capti, plurimique illorum ad partes nostras voluntarie venerunt; Hurmuzaki: Documente XII. k. 1207. l.

[3] Mantovai példányában folytatólag: acquistati in varii rincontri, che ha invilito assai l'animo de' suoi, et risecate in gran parte le pratiche tenute con questi Ungari nostri.

[4] Ez a zsoldfizetés épp e napon fejeződött be s a róla szóló négy kimutatást, mely Basta egész hadseregéről tájékoztat, munkánk második felében közöljük.

757.

Majtényi tábor, 1601 július 24.

Basta Mátyás főherczegnek.

Utána megy az ellenségnek s bízik a győzelemben, habár segélyhadai nem is jöttek meg.

Ho ritenuto quì il secretario Bonomo [1] sin' alla mossa del campo, acciò che meglio potesse far relatione a V. Altezza della qualità di questo felicissimo esercito di Sua Maestà. Io vo alla drittura a trovare l'inimico, quale si trova vicino a Somlio, per quello dicono, in sito assai forte. S' egli m' aspettarà, tentaremo la fortuna in qual si vogli modo, perchè riuscendo il dissegno, non habbiamo più che dubitare, nè de' Turchi, nè meno de' Tartari. La causa è giustissima, i soldati voluntarosi, di modo che con l'aiuto d' Iddio si ha da sperare felicissimo esito. Ben mi dispiace che quei di Slesia, insieme con il Rottall non siano comparsi, e non è mancato da me a sollicitarli; ma per molti ragioni son forzato a non perder più tempo, sì come del sudetto Bonomo V. A. Ser^ma^ intenderà più amplamente; [2] etc.

Dal campo a Maitin, li 24 Luglio 1601.

(Eredeti, bécsi hadi ltár, HKR. 1601. Exp. August. 46.)

758.

Majtényi tábor, 1601 július 30.

Basta Mátyás főherczegnek.

Harmadnapja megérkeztek a segélyhadak s így megindulhat az ellenség felé, melynek tábori helyét jól ismeri. Sokan e csata kimenetelétől teszik függővé hűségöket is.

Dal segretario Bonomo *megérthette Fönséged, miért kelle megvárnunk Rottall seregét,* [1] qual arrivò tre giorno

---

[1] Keresztneve: Péter.

[1] Basta aláírása a levélből ki van vágva.

[2] Ezt (e levél római példánya szerint) Mihály vajda tanácsára tette július 24-én, a ki nem bízott seregének magyar részében.

sono, et hoggi arrivaranno i Slesii, *s a vajdát fél mérföldnyire elől küldve* mi partirò di mattina con il restante dell' esercito, con risolutione d'andar a trovar l'inimico nei suoi alloggiamenti, *s aztán Erdélynek tartva, elfoglalni.* Il campo loro si trova tuttavia di qua da Somlio, in un certo stretto che altre volte ho visto, che a mio parere non è capace per tutto il suo esercito, *azért bizom győzelmünkben,*[2] *mert seregünknek is nagy a harczi kedve.*[3] *Ma reggel sok bajom volt* in applacare il Valacco; *Zólyomi*[4] *pedig még eddig nem jött hozzám* per chieder perdono *s úgy látszik a csata kimenetelére vár;* sì come anco fa l'istesso il Gyulaffi et altri rebelli, a' quali procurarò di dare il debito castigo.[5] Pare anco che il Bathori di Eched vadi esaminando la sua conscienza, visto che le cose de' Transilvani vanno di caduta, *mert megkérdeztette, küldhet-e valami sereget ő Felsége szolgálatára.*

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 263. l.)

759.

Goroszló, 1601 augusztus 4.

Basta Spinelli Fülöp érsek prágai nuntiusnak.

Tegnap megverte az ellenséget, a miről gróf Cavrioli Tamás szóval bőven fogja tájékoztatni.

Hier sera, che fu li tre d' Agosto, et giorno di San Domenico, tra le cinque e le sei hore, secondo che portò l' occasione, si fece giornata con l' inimico,[1] e piacque

---

[2] Basta e megfigyelése igen figyelemreméltó.

[3] Erről Basta (levelének Spinellihez intézett változatában) azt írta, hogy: l'esercito è bellissimo e passa 17 mila persone; a római vatikáni Borghese-ltár I. 651. a. kötetében.

[4] Értendő: Zólyomi Dávid.

[5] Pedig már meg is adta neki, mivel rátóti Gyulafi László csehi várát, továbbá a hadadit hajdúival július 19-én dúlatta fel és fékezhetetlen katonái ekkor annyi marhát harácsoltak össze, hogy: bos taleris, ovis denariis 20 emi potest, magna abundantia carnis; Hurmuzaki: Documente XII. k. 1208. l.

[1] Értendő Báthory Zsigmond fejedelem.

a Dio benedetto di concederne la desiderata vittoria, senza spargimento di sangue dalla parte nostra, ma molto degl' inimici.[2] Dei particolari della quale V. S. Illma ne sarà a pieno in mio nome raguagliata dal S^{r} conte Tomaso Cavrioli, sergente maggior generale, che, come informatissimo del tutto, l' ho espedito a darne conto a Sua Maestà Cesarea.[3] Et per hora, oppresso da molti pensieri, non posso scriverle altro; solo la prego a conservarmi per suo servitore affettionatissimo, e le bacio le mani.

Di Garozzolo, li 4 d'Agosto 1601.

(Ered. más. római vatik. Nunziatura di Venezia 17. k. 183. l.)

Megjegyzés. Tartalmilag egyező levélben, jelenté győzelmét egyidejűleg Arrivabene Lelio prágai mantovai követnek is; eredetije a mantovai áll. Gonzaga-ltár 533. csomagjában.

760.

Goroszló, 1601 augusztus 4.

Basta Mátyás főherczegnek.

Győzelme Báthory Zsigmondon. Hadizsákmánya. Holnap indúl Kolozsvár felé.

Viene di nuovo il conte Tomaso Cavrioli per dar conto all' Altezza V. Ser^{ma} della vittoria, ch' ha piacciuto a Dio benedetto di concedere, per opera et valore di questo suo felicissimo essercito; la quale a mio parere tanto più si ha da stimare, quanto ch' è stata senza spargimento di sangue, non ostante, ch' una parte de' nemici habbi ostinatamente combatutto.[1] Io mi son fermato hoggi nell' istesso posto, per dar ricapito all' artiglieria guadagnata,

[2] Cavrioli előadása szerint Basta vesztesége 150—300 ember, míg Báthoryé 10—11 ezer főnyi volt; Hurmuzaki: Documente XII. k. 1215. l.

[3] A goroszlói csata részletes leírását Spontoni adja, id. m. 156—160. l. Utolsó soraiból kiemeljük, hogy Basta a csata utáni nap (tehát 4-ike) reggelén hálaadó tábori misét tartatott, melynek zenéjét Báthory Zsigmond elfogott olasz muzsikusai szolgáltatták.

[1] A goroszlói csata egykorú franczia leírását ld. Hurmuzaki: Documente XII. k. 1211. l. Mihály vajda Bastával egyidejűleg írt levelét Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 265. l.

che credo siano circa cinquanta pezzi tra grossi e piccioli.[2] Dimani mi moverò verso Claudiopoli; di dove poi pigliarò quella resolutione, che sarà giudicata più a proposito. Resta solo, che V. Altezza Ser[ma] vadi pensando mandarmi subito qualche numero di gente Alemanna, acciò si possi mettere in presidio dove farà bisogno, per assicurarsi della provintia et altri rispetti, ch' il marchese Gonzaga debbe haver scritto a V. Altezza Ser[ma]; alla quale faccio humilissima reverentia, et pregole ogni vera felicità.

Di Garozzolo, li 4 d'Agosto 1601.

(Eredeti, bécsi hadi ltár, HKR. 1601. Aug. 46. Exp.)

Megjegyzés. Basta csatajelentése azért oly rövid, mivel a részletek elmondását Cavriolira bízta, a ki a zsákmányul ejtett 110 török, tatár és erdélyi zászlót is vitte a császári udvarba. (Hurmuzaki: Documente XII. k. 1233. l.) Ezeknek szines rajza mai napig fenmaradt Drezdában és ismertette őket Mika Sándor a *Turul* 1892. évf. 9—12. lapján, a mire Thaly Kálmán felelt (92—93. l.) néhány fölvilágasítással bővítvén ismertetését.

Bethlen Farkas Erdélyi históriájában (V. k. 160—162. l.) Szamosközynek az 1601-iki eseményeket tárgyaló — ma már nem létező — részéből előadja, hogy midőn Báthory Zsigmond 1602 nyarán (közvetlenül Erdélyből való távozása előtt) Bastával találkozott, társalgás közben megkérdezte, mi volt az oka, hogy ő goroszlói csatáját daczára jó készültségének elvesztette. Erre Basta részletesen felsorolta azokat a hibákat, melyeket Zsigmond a csatában elkövetett és Szamosközy előadása azért is hitelt érdemlő, mivel kortársa: Spontoni is megerősíti, id. m. 203. l.

761.

[Kolozsvári tábor, 1601 augusztus 9.]

Trausner Lukács deák beszéde Bastához.

Jól tudja Kolozsvár városa, mily bántódva távozott köréből Basta, de másfelől ismeri kegyességét s ahhoz folyamodva kéri s reméli pártfogását.

Sapendo noi con quanta ragione si possa esser partita di Claudiopoli, piena di disgusto, e di sdegno, e che giu-

[2] Cavrioli előadása szerint az elfoglalt ágyúk száma 40 volt; Hurmuzaki: Documente XII. k. 1215. l.

stamente habbia potuto havere pensieri di prenderne vendetta a suo tempo, non essendole state osservate le conventioni, e che sotto pretesto di fede data, si sia trattato d'usarle inganni, ci ha fatto dubitar, grandemente, ch'ella con ragione giustissima, riputando l'offese gravi, e serbandone memoria ben salda, non sia hora, c'ha l'arme in mano vittoriose, il nemico rotto, e vede gl'animi di tutti ripieni di confusione, e spavento, per entrare con ogni favore in questa infelice, e trista città; e lasciandola preda di questo essercito, far che ne resti in tutto distrutta, e senza quella degna apparenza, che per le molte doti, concessele da natura havea, più dell' altre della provincia. Ma essendo a noi nota la sua clemenza, e quant' ella sia benigna, et humana, punto non siamo per dubitare, che con la pietà, che ci ha liberati, non sia con l'istessa per conservarci; non essendo men proprio del capitano di combattere, per farsi acquisto di gloria, di quel che convengagli il perdonare, e di dimostrarsi indulgente, massime quando per tale effetto con ogni humiltade gli si ricorre; sì come fanno tanti innocenti, lontanissimi d'ogni colpa, che nulla sapendo di quel che si risolse alla dieta, stata di tanto suo pregiuditio, nè ciò che da' Stati fu stabilito, in nessun modo co'l suo parere ratificato, di castigo nessuno son meritevoli. Tralascio tante misere donne, tanti semplicetti fanciulli, contro de' quali s' essercitarebbe (come in tali occasioni suole avvenire), più la crudeltà, che contra alcun' altro, essendo, e per etate, e per sesso in tutto incolpevoli. Lo che molto bene consideratosi dell'ottima sua prudenza, ci fa sperare, che sia per rimetterci ogni errore, et per tralasciare ogni sdegno, che contra noi per ciò possa havere, potendosi di certo prometter della divotione, et obedienza d'essa città, et assicurarsi d'ogni aiuto, che per se stessa può ella dare.

(Spontoni: Historia della Transilvania 164—165. l.)

Megjegyzés. E beszédet Spontoni följegyzése szerint »Luccas Deiac, capo della setta Ariana« intézte Bastához, midőn seregével Kolozsvár alá érkezett s ez a deák a szász Trausner Lukács, kinek tanultságát hazai krónikásaink is

dicsérik. Trausnert két polgártársával (e tutti tre a duolo vestiti con le cinture al collo) Kolozsvár városa küldte Basta elé, kinek előcsapata rájuk akadván, a generális elé vitettek, hol térdre borulva könyörögtek kegyelmet városuk részére, de Basta nem akarta meghallgatni őket s csak akkor bocsáttatá maga elé, mikor már a város falai alá érkeztek[1] és seregeit csatasorba állíttatta, mintha ostromára készülne. Ekkor mondta el fenti beszédét Trausner, mire a generális azt felelte, hogy ámbár a város kemény bosszúra érdemes, csak térjen vissza és nyittassa meg kapúit, *che 'l tutto sarà riposto nella mia discretione, e volere,* mely kétes válasz nagy rémületet okozott a követeknek, kiknek jelentésére a Tanács aztán kétség és remény közt küldte Bastához a város kulcsait; mire bevonulván a városba, annak őrségét is a császár hűségére eskette.[2]

762.

Kolozsvári tábor, 1601 augusztus 13.

Basta Mátyás főherczegnek.

Jelentem Fönségednek, hogy győzelmünk helyén két napig maradtunk és per dar essempio a gl' altri, che di *Lesa Maestà* erano macchiati, ordinai, che nel mezzo del quartiere fosse per un piede impiccato vivo il luogotenente colonello di Varadino di nation Unghera,[1] preso nell' antecedente battaglia, *büne az lévén, hogy pénzt kapott tőlem az alatta álló császári katonák zsoldjára s aztán átpártolt Zsigmondhoz.*[2] *Erre augusztus 6-án megindultam Somlyó felé és 9-én ideérkezve*[3] *Kolozsvárra, másnap*

[1] A következő irat 3. jegyzetében bővebben indokoljuk, hogy ez augusztus 9-én volt.

[2] Hogy ezt az esketést ezek a katonák ijedtökben miként végezték mindkét kezöket felemelve, azt Szamosközy épp Trausner Lukács elbeszélése nyomán írta le; munkái IV. k. 143. l.

[1] Stepan István »váradi fűlegény« e kivégeztetését említi Gyulafi Lestár (följegyzései II. füzete 27. l.) és Szamosközy István is, munkái IV. k. 136. l.

[2] Ezt a dolgot (melyről Basta bizonyosan jelentést tett) Spontoni id. m. 163. lapjáról vettem.

[3] Ezt egy 1601 augusztus 30-iki másik névtelen tudósítás mondja, megemlítvén (Hurmuzaki: Documente XII. k. 1229. l.), hogy augusztus 10-én érkeztek a város alá, de mivel utána teszi,

a Tanács elibem küldte a város kulcsait[4] *s megadta magát ő Felségének,*[5] *befogadván seregünket.*[6]

(Elveszett vagy lappang ; Basta 786. sz. a. leveléből.)

763.

Bécs, 1601 augusztus 13.

Mátyás főherczeg Bastának.

A goroszlói győzelemnek örül és dicséri Bastát hadvezéri ügyességeért, intvén, hogy továbbra is vigyázzon s használja ki a diadal előnyeit. Mihály vajdának kölcsönadhatja a kivánt ágyúkat, ha jónak látja.

Die durch Verleihung Gottes wider der Kais. Maiestät, unsers gnädigen Herrn und Bruders Widerwärtige erlangten Sieg, und was du uns bei dem Currier, den Grafen Cavriolo mündtlich gehorsamst berichten lassen, haben wir gnädigist gerne vernuhmen, und ist darfür dem Allmächtigen Lob und Dank zu sagen und zu bitten, seine Gnadt wider Ihrer Kais. Mt. und der Christenheit Widerwärtige ferrer zu verleihen.

Deine gebrauchte Fürsichtigkeit und treuen Fleiss lassen wir uns genädigist gefallen und wollen solches bei Ihrer Kais. Mt. zu rüehmen nicht underlassen, die es mit kaiserlicher Gnaden erkennen werden ; von derselben

---

hogy a város a kulcsokat *alsbaldt* megküldte, ezt úgy képzelhetjük el, hogy a Tanács meghallgatván követei előterjesztését, másnap teljesíté Basta kivánságát.

[4] Báthory Zsigmond megveretésével ez természetes volt, de a várost (Szamosközy munkái IV. k. 143. l. szerint) különben is mindössze 300 magyar katona oltalmazta, kik Basta csapatainak úgy sem bírtak volna ellentállni.

[5] Ezt egy névtelen jelentésből tudjuk, mely azért is megbízható, mert azt állítja, hogy nyolcz napig táboroztak Kolozsvár alatt ; Hurmuzaki : Documente IV/2. k. 4. l.

[6] A második névtelen leveléből tudjuk, hogy Basta három zászlóaljat vezényelt a városba, Pezzen ezredesre és Zetlitz hadnagyra bízva őket ; Hurmuzaki : Documente XII. k. 1229. l.

[1] A vajda e levele olvasható Hurmuzaki : Documente IV/1. k. 265. l.

wirdet des begehrten teutschen Volks nach Siebenbürgen Verordnung die gnädigiste Resolution zuekhumen. Den erlangten Sieg wirdest deiner Kriegserfahrenheit nach zu prosequiren haben. Wo Sigismundus und die andern fürnehmen flüchtigen Landsleut sich befinden, was die Siebenbürger weiters fürnehmen, was auch in der gehaltenen Schlacht fürgeloffen und mit was Ordnung dieselbe beiderseits angestellt gewest, sambt allen andern Umbständen wöllest particulariter beschreiben und uns eheist zukhumen lassen. Der Michael Vaida hat uns ersucht, Ihme von den eroberten Siebenbürgischen Stücken, die er zu Ihrer Kais. Mt. Diensten gebrauchen wollte, etliche Stück zu bewilligen. Wann wir dann dafürhalten, er werde zu Recuperirung der Walachei Geschütz bedürfen, wöllen wir ihn ditsfalls an dich remittirt und in deine Discretion gestellt haben, zu Ihrer Kais. Mt. Diensten ihme Vaida, was er von Stücken bedürftig sein möcht, mit der Condition erfolgen zu lassen, dass dieselben der Kais. Mt. verbleiben und zuegehörig sein sollen. Wie du der Sachen recht zu thuen wissen, und sein dir mit Gnaden wol gewogen.

Geben Wien, den 13. August 1601.

(Fogalmazvány, bécsi hadügyi ltár, HKR. 1601. August. 43. Reg.)

. . .

764.

Kolozsvári tábor, 1601 augusztus 14.

Basta védőlevele Ficsor Péter részére.

Quoniam nos egregium Petrum Fichior, tam in persona, quam rebus et bonis suis universis, in nostram recepimus protectionem, atque contra quoslibet impetitores, turbatores et molestatores protegere defendereque volumus; *rendeljük, hogy őt javaival* contra quoslibet turbatores protegere et defendere habeatis et sitis adstricti; etc.

Datum in castris ad Coloswar positis, die 14. Augusti. A. D. 1601.

(Eredeti, gr. Teleki-nemzetség marosvásárhelyi ltára 9209. sz.)

Megjegyzés. Ez az ember görgényi várnagyként szerepel 1600 július 20-án, midőn »hűséges szolgálataiért« Mihály vajda neki adományozza a tordamegyei Oláh-Bölkényt, mely azelőtt Darabos Gáspáré, Bocskay István familiarisáé volt Báthory Zsigmond adományából, de a Gyulafejérvártt 1599 november 20-ikára hirdetett országgyűlésen megfosztatott birtoklásától. (Eredetije szintén a marosvásárhelyi Teleki-levéltárban.)

765.

Kolozsvár, 1601 augusztus 15.

Basta Kolozsvár város tanácsának.

Nyugta 20.000 tallérról, melyet a várostól kapott.

Bekenne hiemit, dass ich von dem Richter[1] und Geschwornen von der Stadt Clausenburg, von denen Dreissig Tausendt Taller, so sie schuldig zu bezahlen sein, *20.000 tallért felvettem.*

Actum Clausenburg, den 15. Augusti 1601.

(Történelmi Tár 1880. évf. 601. l.)

766.

Kolozsvári tábor, 1601 augusztus 15.

Basta Kolozsvár város tanácsának.

Védelmébe fogadja a meghódolt várost és polgárait.

Memoriae commendamus ... quod cum superioribus diebus in campo ad Goroszló contra Sigismundum Bathoreum felicissime pugnantes, divino auxilio hostibus fusis fugatisque, auspiciis Sacrae Caesareae M^tis^ celebrem obtinuissemus victoriam, ac inde castris motis in Transsylvaniam, superatis montibus, provenissemus, praedicto Sigismundo Bathoreo provincia Transsylvanica egresso,[1]

---

[1] A város főbírája ekkor Bogner (Gellyén) Imre volt, kitől egyidejűleg Basta rendeléséből Raichel György »Sigmond fejedelem pénzét«, 32.000 magyar forintot is átvette (nyugtája a M. N. Múzeum gróf Forgách-levéltárában), ha ugyan ez nem azonos a város pénzével, melyet Basta is nyugtázott.

[1] A goroszlói vesztett csatából Báthory Zsigmond egyenesen Moldovába menekült s ez időben, augusztus 14-én épp a nemeczi kolostorból ír, melynek falai közt meghúzódott; levelét ld. Bethlen Farkas erdélyi históriája V. k. 37—39. l.

primarii civitatis Colosvar nobiso bviam supplices venerunt, ac sese humillime gratiae et clementiae Sacrae Caesareae M^tis, nostraeque benignitati sponte offerentes, ac fidele obsequium promiserunt *és ő Felsége hadait falaik közé fogadták — a város polgárait és jószágait készséggel fogadjuk védelmünkbe,* quoad in fidelitate Suae Sacrae Caesareae M^tis constanter perstiterint, *s nemcsak háborgatni nem fogjuk őket, de sőt védelmezzük, összes javaikkal és szabadságaikkal egyetemben.*

Datum in castris ad civitatem Colosvar positis, die 15. mensis Augusti. A. D. 1601.

(Szádeczky: id. m. 428. l.)

767.

Kolozsvár, 1601 augusztus 16.

Basta Gonzaga Ferdinánd felsőmagyarországi kapitánynak.

Értesítem, hogy ma indulok seregemmel Gyulafejérvár felé, de mi trovo in gran pensieri, *mivel Mihály vajdában a csata és Kolozsvár elfoglalása óta* havevo scoperto pensieri assai nuovi contra il servitio di Sua Maestà et di Sua Altezza Ser^mo Mathia.

(Gonzaga leveléből, Hurmuzaki: Documente XII. k. 1226. l.)

768.

Tordai tábor, 1601 augusztus 16.

Basta Besztercze város tanácsának.

Hűségét ajánlván a város, küldje nehány emberét hozzá, hogy velük tárgyalhasson.

Megadák nekönk az Kegyelmetek levelét, kiből értjük, hogy Kegyelmetek ő Felségének s az mi kegyelmes fejedelmönknek, római császár uronknak fejet akar hajtani, és mindenben úgy akar Kegyelmetek cselekedni, mint ő Felségének igaz hivei. Azért im küldtük ti Kegyelmetekhez az ő Felsége kapitánját, Pflanczot, kitől szóval izentönk

Kegyelmeteknek, higyje meg Kegyelmetek szavát, az mit mi szónkkal Kegyelmeteknek mond. Ugyan ő vélle penig Kegyelmetekben mindjárást egynehányan az tanácsbeliekben jöjjön hozzánk ide, hogy beszélhessönk és végezhessönk minden dolgokrul úgy Kegyelmetekkel, ki legyen az mi kegyelmes fejedelmönknek, római császár uronknak kedve szerént, és ez országnak és várostoknak hasznára és megmaradására; etc.

Datum ex castris Tordaiensis, 16. Augusti. Anno 1601.

(Eredeti, Besztercze-Naszód vármegye levéltára.)

769.

Tordai tábor, 1601 augusztus 17.

Basta Szeben város tanácsának.

Küldi Giustiniani kapitányt, hogy a csatangoló katonákat példásan megbüntesse.

Dieweil wir vernommen, dass viele wie Freibeuter als Soldaten, unterm Schein und Deckel, als ob sie der Kais. Mt. Kregsleute wären, in dieser Provinz hin und wieder streifen, und mit Brennen und dergleichen, merklich Schaden im Land thun, wider unser Wissen und Meinung; um dem vorzukommen und zu remediren, haben wir hiemit abgefertigt den edlen, gestrengen Herrn und Hauptmann Flaminio Justiniano, sammt etlichen Gesellschaften, damit, wo er dergleichen lose Leute finden würde, dieselbigen straks nach Verdienst, andern zum Exempel, strafen sollte lassen, und wenn Stadt, Schlösser und Märkte oder Dörfer, es sei was Nation es wollte, Willen hätten durch ihre Abgesandten Gnade zu erlangen, zu uns zu schicken: so versprechen wir ihnen im Namen der Kais. Mt. dass sie Gnade und Clemenz erlangen werden, und wenn sie dieser Meinung wären, so können sie ihre Gesandten zu uns mit einem Hauptmann schicken, mittlerweile aber die Porten ihrer Städte keinem, es sei wer es wolle, aufmachen, oder öffnen, ohne Vorwissen unser. Denn wir anders nichts betrachten, als die Einigkeit dieses Königreichs

zu beschützen, und wollen nicht, dass andere unter diesem Schein, dasselbe verderben sollten.[1]

Im christlichen Feldlager bei Thorda, den 17-ten August. Anno 1601.

(Siebenbürgische Quartalschrift 1791-iki II. k. 195—6. l.)

Megjegyzés. Basta e rendeletét nevében Giustiniani Szebenben 1601 augusztus 20-án hirdette ki s másnap a Tanács mellé adván egy városatyát, megüzente Bastának, hogy: Wenn er die Räuber und Mordbrenner von dem Sächsischen Gebiete abhalten, allen und jeden ihre Privilegien ungekränkt lassen, keine Örter mit Besatzungen belegen und das Vaterland gegen die türkischen Einfälle beschützen wollte, so wären sie bereit sich Ihro Kais. Maiestät zu unterwerfen.

770.

Tordai tábor, 1601 augusztus 17.

Basta Kolozsvár város tanácsának.

Gondoskodjék a sebesülten fekvő Ronk kapitányról.

Intjük Kglmeteket és császár ő Felsége authoritásából parancsoljuk is, hogy az mely Antonius Ronk, fegyveresek capitanja ott várostokba sebbe fekszik, valaminemő szükséges dolgai felől benneteket meg talál, minden segitséggel legyetek neki; etc.

Datum in castris ad oppidum Thorda positis, die 17. Augusti 1601.

(Eredeti, gr. Forgách-család levéltára, M. N. Múzeum.)

771.

Prága, 1601 augusztus 17.

Rudolf császár Bastának.

Dicséri győzelmeért és igéri kegyelmét, segélyét.

Agnoscimus fidem, laudamus fortitudinem tuam, ac belligerendi peritiam, quam non nobis solum, sed et

---

[1] Szilágyi Sándor jellemzően írja (az Erdélyi országgyűlési emlékek V. k. 11. l.) Basta e körleveléről, hogy az nyilván Mihály ellen volt intézve s első látható jele a két vezér meghasonlásának.

toti probas terrarum orbi, victoria hac nova de Sigismundo Bathoreo reportata. Ut vero immortalem inde laudem consequeris, sic gratiam nostram insigniter promereris, quam quibuscunque fieri poterit modis, curabimus re sentias. Perge viriliter, ac fortiter quod restat perficere, et ad debitam Transilvanos obedientiam quibuscunque opus, et opportunum sit, rationibus revocare; *a mit hogy jobban végezhessél, sereget és pénzt is küldünk, de várjuk jelentésedet,* quid ulterius, et a Valachiae vaivodae Michaele, et abs te cum copiis nostris tentari *tudnál.*

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 1217. l.)

772.

[Tordai tábor, 1601 augusztus 18.]

Basta előterjesztése táborkara előtt Mihály vajda ellen.

Előszámlálva azokat a gyanús jelenségeket, melyek Mihály vajda megfékezését parancsolják, kéri haditanácsa véleményét, mik volnának annak eszközei s módjai.

Ragionamento del Basta al Consiglio di guerra contra il Valacco.

Non picciola è stata sempre la sodisfattion dell'animo mio, qualhora ho incontrata occasione di mostrare in parte all' imperadore il vivo affetto, e divotion mia verso Sua Maestà Cesarea; la qual maggiormente mi s' accresce hora, quando nella deliberatione, nella quale di necessità mi pone il Valacco, mi trovo in Consiglio di tanta fede e di sì gran credito, che dell' attioni mie, e de' fini, che in quelle ho havuto in ogni occorenza, ne farà non solo a Rodolfo Cesare, ma a tutti verissime attestationi; acciò possa ogn' uno restar sicuro, che l' utile, e' l servigio m' ha spinto alle risolutioni, che per ben publico ho sempre preso; come più volte n' habbiamo havuto fra noi particolari discorsi. Che la cosa a questo termine sia ridotta, non ne prendo punto di maraviglia; perchè sin quando trattossi in Praga di rimandarlo,[1]

[1] Az erre való tárgyalások a császári udvarban 1601 elején három hónapon át folytak.

assai pienamente previdi quel, che per la sua venuta seguir doveva. E nella riconciliatione, che fra di noi passò in Cassovia,[2] per la mutatione e timore, che nel porger la mano, mostrò nel viso, vivamente delle sue lividezze, e del suo mal' animo m' accertai; com' anco dopo co' l non haver mai alla mia presenza dato segno alcun d' allegrezza, ho havuto ragione di dubitare, che dentro tenga occulti pensieri, che lo necessitano a qualche grande risolutione. Nel che maggiormente si sono accresciuti li miei sospetti, quanto c' ha pretensione stoltissima, ch' all'immensità dell' animo suo sia più che picciola la provincia di Valachia; nè che l' imperadore curar molto debba di Transilvania, per haver egli tant' altri stati, tant' altri regni. Presuppongo, che s' habbiano a dissimular queste, et altre parole; non giudico però bene lo stimar poco i fatti, da' quali si può far sicuro giuditio dell' interiore, e pensieri suoi, che si scoprono dalle lettere scritte ad Ebraim da esso Valacco, intercette dal prencipe Sigismondo: con le quali pregava detto bassà, che facendo restituire gli Stati di Transilvania, qualche aiuto gli volesse mandare, promettendogli di renderli presto obediente la Transilvania,[3] e levarsi tosto il Basta dinanzi. Ha scritto a molte e molte città, et a Siculi particolarmente, per guadagnarsi gl' animi loro.[4] Ha mandat' ordine, che si debba far levata di gente. Permette che tutto il paese verso la Valachia sia rovinato, e distrutto, non per altro rispetto, che volendosi con gl' altri a Fogaras congiungere, non lo possiamo co' l nostro essercito seguitare. Già gl' ordini ha dati; gl' apparecchi son fatti; la gente è in pronto; il tempo è maturo; e per poter tutto ciò esseguire, ha per dimani risoluta la sua partenza. So che pretesti, considerationi, preghiere per trattenerlo non valeranno; e se non gli s' impedisce il partire, tutto quel

[2] Erről Basta 1601 május 21-iki 735. sz. a. levelében emlékezett meg.

[3] Basta erről Mátyás főherczegnek is tett jelentést.

[4] A generális ez állítását megerősíti Nagy Szabó Ferencz is. id. krónikája 61. l.

c' ha deliberato, per intelligenza c' ha con moltissimi Transilvani, e per haversi amicato l' animo di molt' Ungheri, non con difficoltà molta egli esseguirà. Le nostre forze son' debilissime; gl' aiuti tardi; e l' imperadore impedito in altre parti. Et io vivendo con ansietà, che da' miei emuli e detrattori io non venga tassato, che per privato odio io habbia preso un pretesto publico, per rendere sicuro me stesso, e c' habbia potuto più in me lo sdegno, che la ragione, ho voluto già darvi parte ti tutto questo, acciò conoscendo, e trovando voi con la vostra saviezza qualche moderata maniera, per poter impedire in breve li suoi disegni, mi vogliate quella mostrare, per poterci render sicuri dalle sue trattationi; acciò che quello, che con tanta fatica, e travaglio s' è guadagnato, per poca accuratezza, e pensiero non venga a perdersi.

(Spontoni: Historia della Transilvania 167—168. l.)

Megjegyzés. Basta ez előadására (melynek gondolatmenetét teljesen fedik ezidőbeli jelentései) többen hozzászóltak a haditanácsban,[5] mitevők legyenek Mihály vajdával, kinek eljárása megtorlást, működése ellenőrzést kivánt. A haditanácsban résztvett tisztek véleménye közül kiemelkedett Pezzen ezredesé, mely nyiltan hirdette, hogy nem kell elszalasztani e jó alkalmat arra, hogy a vajdát láb alól eltegyék, nehogy később megbánják.[6] Basta is érezte ugyan, hogy ez lenne a leghelyesebb eljárás vele szemben, de nehogy a világ azt higyje, hogy ő haragból és bosszúból cselekedett, azt határozta, hogy a vajda elfogassék és a császárhoz küldessék. Hogy ezt végrehajtsa, este sátrába hivatta, a szokásos haditanácsba, de mivel a vajda nem jött el, másnap (augusztus 19-ikén) korán reggel hozzá küldte Beorieu Jakab kapitányt 300 muskétás vallonnal, hogy elfogják s elibe hozzák, *e in caso che all' arresto non volesse obedire, o resistenza facesse, che l'ammazzassero.* Spontoni ezt nyiltan megvallja Bastáról, kinek már három nappal előbb írt kolozsvári leveléből tudjuk, hogy sokat forgatta eszében annak módját, miként távolíthatná

[5] Erről a haditanácsról Szamosközy is megemlékezik, feljegyezvén még napját (szombat) is; munkái IV. k. 147—148. l.

[6] Mihály vajda megöletése eszméjét tehát Pezzen ezredes veté fel, azért írja róla másnap (20-án) Kolozsvárról bizonyos elégültséggel, hogy: wir haben den Michael Waida niedergehauet; Hurmuzaki: Documente XII. k. 1223. l.

el környezetéből a reá, de a császárra nézve is immár alkalmatlanná vált vajdát. Tudjuk, hogy megöletését a vajda ellenállása okozta, de intézkedését egyébként maga Basta sem tagadta, sőt merész eljárásáért dicséretet is aratott a császári udvartól.

773.

Tordai tábor, 1601 augusztus 22.

Basta Kolozsvár város tanácsának.

Wollet diesen Musici[1] alsbaldt zu ihrer Hinkunft *200 tallért adni, hogy legyen miből éljenek odaérkezésünkig.*

(Szádeczky id. m. 429. l.)

774.

Tordai tábor, 1601 augusztus 23.

Basta Mátyás főherczegnek.

Mihály vajda megöletése és okai. Basta további tervei. A székelyeknek szabadságot igért. Hadakat kér.

Scrissi a V. Altezza dei 13 dil corrente della renditione di Claudiopoli;[1] dopo la quale il Valacho al suo solito, non contento delle gratie et favori ricevuti di Sua Maestà, incominciò ad aspirare a cose nove, *titokban maga részére akarván hódoltatni a székelyeket, égettetvén,*[2] *raboltatván*[3] *mindenfelé embereivel,* e quel ch' è peggio, distrussero le chiese d' Albagiulia, con haver rotto et fracassato l' imagini de' Santi, et buttato per terra il Santissimo Sacramento; sì come possono verificare i Giesuiti[4] et

---

[1] Basta két tábori muzsikusa: Francesco Micheli és Pietro Daula, kik a jelzett 200 tallér felvételét 1601 augusztus 24-ikén nyugtázzák a fenti rendelet hátlapján.

[1] E levelét nem ismerjük, csak e jelzéséből.

[2] Bastát főleg az bosszantá nagyon, hogy a vajda (Spontoni id. m. 167. l. szerint) szemeláttára gyújtatta fel Tordát, melynek főtemplomában a harangok is megolvadtak.

[3] Ekkor pusztították el t. i. a jezsuiták gyulafejérvári temploma műemlékeit is.

[4] Az így összeharácsolt állat annyi volt a vajda táborában, hogy 2—3 ökröt adott el egy forintért és 100 juhot egy tallérért; Hurmuzaki: Documente XII. k. 1229. l.

altri religiosi, che habitavano in detta città. Di che havendolo io più volte ripreso, mi fece ultimamente rispondere da Giovanni Raguseo, suo interprete, che Sua Maestà non havea altrimenti bisogno di questa provincia, havendone molte altre. *Meggyőződvén azonkivül Kolozsvártt létemben, hogy az egykor Zsigmond által elfogott levelek tényleg az övéi voltak,* scritte dal Ban Mihalce, fui forzato cercar d' assecurarmi della persona sua; ma egli, volendosi deffendere, fu amazzato,[5] havendo io dato quest' ordine a quelli che fecero la essecutione.[6] *S nehogy halála miatt Havasalföldében valami zavar támadjon, követet küldtünk be oda a boérekhez,* acciò che accettino per lor principe Marco vaivoda, figlio di Pietro;[7] qual giovane si trova quì meco. — *Innen csak holnap indulhatok* dritto verso il castello di Deva, nel quale stanno rinchiusi Barbier Geörg, et altri nobili. *Azonkivül várom* Sennyei Pongrácz, il Bornemisza, Bodoni, Haller *és másokat, kik ő Felsége hűségére ajánlják magukat, kiket szivesen fogadok,* per esser molto diminuita la nation Unghera, ch'era il maggior nervo, *s várom a szász városok követeit is, kik most valamennyien szivesen jönnek, mert* la morte dil sudetto Valacho ha sopra modo assicurato questi popoli, perchè credevano fermamente, ch' egli fusse per restare governatore, et erano come disperati; et hora la nobilità, insieme con le città vengono voluntieri alla obedientia, e spero ch' il tutto sia per passar bene. Di Sigismondo, nè meno del Chiaki *semmi hír, Zekel Mojzes azonban bujdokol az országban. A székelyeknek* ho promesso l'antica libertà, *de azért kérem küldjenek gyalogságot,* perchè volendo

---

[5] Megöletése augusztus 19-én történt a tordai táborban, miként azt Szamosközy is bőven ismerteti.

[6] E jelentés német változata szerint Basta 200 német és ugyanannyi vallon puskással vétette körül a vajda sátrát, melyben aztán egy vallon megszúrta, egy német meg leütötte; Hurmuzaki: Documente XII. k. 1224. l.

[7] Ez Cercel Péter vajda fia, »welchen Ihr Kais. Mt. zue Insprugg erziehen und studiern lassen« (Hurmuzaki: Documente XII. k. 1225. l.) és Mihály vajda annyira szerette, hogy mindig magánál tartotta táborában; Spontoni id. m. 161. l.

occupare dui o tre altri presidii, restarò totalmente privo dil regimento dil colonello Pezzen; e non haverei poi altro d' infanteria che la Vallona, che sono da 600 in 700 al più.

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 266—267. l.)

775.

Tordai tábor, 1601 augusztus 25.

Basta védőlevele Kraszna vármegye részére.

A levele nélkül csatangolókat, rablókat fogják meg.

Miérthogy az Kraszna vármegyebelieket, mind az nemességet és községet, minden falukban lévőket, ő Felsége, az római császár után könyörgésekre az mi oltalmunk alá vettük, kiket mind személyekben, s mind marhájokban mindenek ellen meg akarunk oltalmaani: annak okáért intünk minden rendbelieket, parancsoljuk is ű Felsíge, az római császár nevivel, hogy semmi úton őket se személyekben, se marhájokban meg ne merészeljétek háborgatni, és kárositani, melyre szabadságot engedtünk az somlyai praefectusnak, Szikszai Andrásnak, az megnevezett vármegyével egyetemben, hogy afféle latrokat, dúlókat, fosztókat, és nem igaz úton járókat, kiknek az mi levelünk nem volna, mindenütt megkergethessék, megfoghassák, és meg is büntethessék; etc.

Datum in castris ad oppidum Torda positis, die 25. mensis Augusti 1601.

Hátlapján: Exhibitae mihi Thomae Dosa, vicecomiti comitatus Craznensis.

(Bocskay István által felmutatott eredetijét kiadta a váradi káptalan 1604 január 25-ikén kiállított hiteles másolatában; bécsi államlevéltár, Hungarica.)

776.

Tövisi tábor, 1601 augusztus 26.

Basta védőlevele Meggyes város részére.

Miért hogy az kegyelmes urunk, fejedelmünk római császár városát, Meggyes városát minden hozzatartozó

falujával és pertinentiájával egyetemben az mi oltalmunk és gondviselésünk alá vöttük, hagyjuk azért és parancsoljuk tü nektek, fejenként minden rendeknek és vitézlő népeknek római császár ő Felsége authoritásából, hogy senkit ők közülök se személyekben, se marhájokban megbántani és háborgatni ne merészeljetek, mert ha ki ez ellen cselekeszik, büntetés nélkül semmiképpen el nem szenvedjük.

Datum ex castris ad oppidum Theowis positis, 26. die mensis Augusti. A. D. 1601.

(Újabb más. Reschner-gyűjt. nagyszebeni b. Brukenthal-múzeum.)

777.

Bécs, 1601 augusztus 27.

Mátyás főherczeg Bastának.

Basta betreff des Bathori Beschwehr wider des Mihal Waida Volk und wegen der 200 Mann, so er dem Sigismundo solle zuegeschückt haben.

(Kivonat, bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 93' No. 120.)

778.

Alsókenyéri tábor, 1601 augusztus 30.

Basta védőlevele zádori Nagy Ferencz részére.

Quoniam nos egregium Franciscum Nagy de Zador, ac privignum suum Nicolaum Ebeny, una cum bonis et iuribus ipsorum possessionariis, rebusque quibuslibet, in quibuscunque comitatibus huius regni habitis, in nostram recepimus protectionem, atque contra quoslibet impetitores, turbatores, molestatores, et damnificatores protegere et defendere volumus, *rendeljük, hogy őket javaikkal egyetemben mindenkivel szemben megvédjétek.*

Datum in castris ad possessionem Alsókenyér positis, 30. die Augusti. A. D. 1601.

Hátlapján egykorú kézzel: Protectionalis domini Bastae.

(Eredeti, gróf Tholdalagi-ltár, Erd. Nemz. Múzeum.)

779.

Kenyérmező, 1601 augusztus 30.

Basta Beszterce város tanácsának.

Wöllet alsbalt under euch einen, *Moldovába küldeni, hogy megtudja s aztán nekem megjelentse,* was man von Sigismundus Bathori vernimbt, und wo er sei.[1]

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 1228. l.)

780.

Kenyérmezei tábor, 1601 augusztus 31.

Basta védőlevele Dés mezőváros részére.

Miérthogy az mi kegyelmes urunk és fejedelmünk, római császár ő Felsége mezővárosát, Dést éppen, ki az ő Felsége hűsége alá adta magát, mi ótalmunk és gondviselésünk alá vöttük, kit mindenek ellen meg is akarunk ótalmazni, azokáért hagyjuk ti nektek és parancsoljuk fejenként minden rendeknek az mi kegyelmes fejedelmünk, római császár authoritásából, hogy senki ez után az megnevezett désieket se személyekben, se marhájokban megbántani és háborgatni ne merészeljétek, sőt ha valahol valami elkóborlott marhájokat feltalálják köztetek, mindjárást contentáljátok; etc.

Datum in castris ad Keniermezeö positis, ultima die Augusti. A. D. 1601.

Kívül, egykoru rájegyzéssel: Ad campum Kenyrmezeö in castris emanatae protectionales literae.

(Patens-alakú eredeti, Dés város levéltára 267. sz.)

---

[1] A kibújdosott Zsigmond fejedelem Moldova északi feléből délre húzódva, ekkor már Bákóban tartózkodott. Onnan készült most bejönni, hogy a lengyelek és moldvaiak támogatásával újra elfoglalja országát; Bákóból 1601 augusztus 21-én írt levelét ld. Hurmuzaki: Documente XII. k. 1223. l.

781.

Bécs, 1601 szeptember 1.

Mátyás főherczeg Bastának.

Három napja érkezett ide Mihály vajda megöletésének híre és mivel én a vajdának ittlétekor egy drága hátaslovat ajándékoztam, rendelem, hogy minél előbb küldd vissza, ha még meg van.

(Elveszett vagy lappang ; Basta 817. sz. a. válaszából.)

782.

Váradjai tábor, 1601 szeptember 2.

Basta védőlevele Gávay Miklósné részére.

Quoniam nos generosam dominam Helenam Cséffey, consortem egregii Nicolai Gávay, una cum curia in possessione Sófalva, bonisque et iuribus possessionariis ac rebus quibusvis, et in quibuscunque comitatibus existentibus, in nostram recepimus protectionem specialem, salvo tamen iure fisci, et donec aliam super inde a Sua M[te] Caesarea habuerimus informationem, *rendeljük mindeneknek, hogy őt személyében és vagyonában megvédjék.*

Datum in castris ad possessionem Varadgia positis, 2. die Septembris. A. D. 1601.

(Eredeti, M. Tud. Akadémia kvtára, *Oklevélgyüjtemény* 23. dob.)

783.

Fejérvári tábor, 1601 szeptember 2.

Basta védőlevele váradjai Balog Gergely részére.

Miért hogy Balog Gergelt de Váradja, az mi ótalmunk és gondviselésünk alá vöttük mind az mig ő Felségétől, az római császártól más deliberatio nem jő, hadjuk és parancsoljuk, hogy őtet sem személyében, se jószágában, se marhájában megbántani vagy háboritani

ne merészeljétek, sőt ha valahol valami el tött, avagy kóborlott marháját feltalálhatja, megadni tartozzatok ; etc.

Datum in castris ad Albam positis, 2 Septembris. A. D. 1601.

Hátlapján : Balog Gergely protectionálisa.

(Eredeti, M. Tud. Akadémia kvtára, *Oklevélgyűjtemény*, 23. dob.)

784.

Gyulafejérvári tábor, 1601 szeptember 2.

Bastà Mátyás főherczegnek.

Erdélyiek hűsége. Basta hadi útja Kenyérmezőig. Eredménytelen tárgyalása Borbély György dévai várkapitánynyal. Székely Mózes Fogaras várát őrzi. Báthory Zsigmond Moldovában van. Basta sléziai lovasokat és pénzt kér.

De' 23 del passato avisai V. A. Ser^{ma} delle cause, che mi havevano mosso a far amazzare il Valacho;[1] oltra a quali inditii, se ne sono poi scoperti degl' altri, da dove manifestamente si scopre il dissegno, ch' egli haveva d' impadronirsi di questa provintia, sì come fra pochi giorni l' Altezza V. havrà ampla relatione per huomo a posta, che penso mandare.

Quì sono comparsi Pangrazio Sennyei, il Bornemissa [2] et altri nobili, in numero di più di cento; quali, come già scrissi, per degni rispetti sono stati da me accettati. Sono anco venuti i deputati de' Siculi, a quali si sono date lettere dell' antica libertà.[3] Parimente i deputati di Sibinio e di Bestriz sono venuti a render la debita obedientia.

Io era incaminato verso il castello di Deva; dove prima d' arrivare, a tre leghe discosto, mandai a trattar con Barbier Geörg che si trova dentro, per veder se voleva rendere detto castello, offerendoli il perdono insieme con i suoi beni; ma egli sapendo forsi ch' io non havea meco artiglieria grossa, o pur havendo, com' egli dice,

[1] Ld. kivonatosan 774. sz. a.
[2] Értendő Bornemisza Boldizsár.
[3] E kiváltságlevelek egyike sem maradt ránk.

inteso che verso Lippa sia arrivato grosso numero de Turchi, non ha voluto altrimenti consignar detto castello.[4] A tal che mi risolsi di ripassare il fiume del Maros, e far li alloggiamenti quì sotto le mura d' Albagiulia, sperando tratanto haver alcuna certezza del numero de' sudetti Turchi; et anco fratanto dovran arrivare 3 mezzi-cannoni che ho mandato a pigliar a Sakmar, perchè in ogni modo giudico necessariissimo si debbe pigliare questo castello per poter trattare con il capitano di Lippa, Farkas Geörg; quale mostra haver desiderio di consignar detta piazza, ma questo castello impedisce il poter passar inanti con l'essercito.

Moyses Sekel si ritrova in Fogaras e, se non finge, mostra desiderare la gratia di Sua Maestà, la quale gli ho promesso, purchè mi consegni quella fortezza. E se bene egli è stato uno de' principali authori dell' ultima revolta, tuttavia importa tanto l'assicurarsi di questa provintia, che bene se gli può perdonar il passato; perchè non mancaranno poi occasioni d' assicurarsi della persona sua col fargli mutar paese; e per momenti ne sto aspettando risposta.

Scrissi anco alla Altezza V. esser necessario, che venghi ordine alla cavalleria di Slesia, che vadi continuando a servire tutto il tempo che farà bisogno; e la supplicai anco restasse servita mandarmi qualche infanteria, per poter occupare i presidii, e tener qualche corpo in campagna, perchè gl' Haiducchi, insieme con la cavalleria Unghera, sono assai diminuiti.

Si sta anco per momenti aspettando risposta di Valachia; dove mandai, sì come scrissi, acciò che dovessero accettare per lor vaivoda Marco, figlio di Pietro vaivoda, che secondo dicono i Valachi, che quì si trovano, non ci sarà difficultà.

---

[4] Itt azonban Basta bölcsen elhallgatja, a mit Bethlen Farkastól (históriája V. k. 49. l.) tudunk, hogy Segnyei Miklóst egy marék haddal Borbélyra küldte, de azt katonái szétverték, leölték, az öreg Borbély pedig egyszerűen azért nem adta át a várat, hogy hű maradjon urához, Báthory Zsigmondhoz.

Sigismondo si ritrova tuttavia in Moldavia, non havendo però lasciato di scrivere a' Siculi et alle città che si dovessero mantener in fede ch' egli ben presto sarìa ritornato con nove forze;[5] ma per quanto posso comprendere, non trova chi li dia credito.

Ho raccolto da queste città alcuna summa de danari, che credo dovrà bastare per dar una paga; perciò sarà bene che la Altezza V. comandi, mi siano mandati altri danari, acciò possi tener insieme queste genti; etc.

Dal campo appresso Albagiulia, li 2 Settembre 1601.

(Eredeti, bécsi hadi ltár, HKR. 1601. Sept. 70. Exp.)

785.

Bécs, 1601 szeptember [eleje.]

Mátyás főherczeg Bastának.

Basta solle des Siebenbürgischen Wesens Beschaffenheit und Veränderung mit dem Mihal Waida halber ausführlich berichten.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 94. No. 3.)

786.

Gyulafejérvár, 1601 szeptember 5.

Basta Mátyás főherczegnek.

Haditanácsa ajánlatára Fogaras megvívására készül.

Hebbi la di V. A. Ser^{ma} di 13 del passato,[1] et humilissimamente la ringratio del buon offitio fatto per me verso Sua Maestà. E quanto all' ordine et modo tenuto nella battaglia contra Sigismondo, quello che lo fa, si ritrova in Claudiopoli, e subito che havrà fornito di farlo lo mandarò a V. Altezza.[2]

---

[5] Egyik ily levelét már fentebb idéztük.

[1] Ld. kötetünk 763. sz. a. szövegében.

[2] Ez itt a goroszlói csatatér térrajzára vonatkozik, mely azonban ismeretlen.

Scrissi a V. A. Ser^ma^, e le diedi conto delle cause che m' haveano mosso a tornar a ripassare il fiume dil Marussio con l'essercito. Hora sendosi verificato, che dalla parte di Lippa non vi sono Turchi in numero tale, che possino far cosa di momento, ho proposto in Consiglio dui partiti: l' uno, s' era bene d' andare verso Lippa con l' essercito per inpadronirsi di quella fortezza, o veramente d' andare verso Fogaras. Quanto al partito di Lippa son stato disuaso, per esser quella piazza fuori dei stretti di Transilvania, e che sarìa facil cosa per la strettezza dei monti, ch' io fussi tagliato fuori, e che non potesse ritornare dentro la provintia, se non con gran difficultà; sì che ho resoluto di tirare dritto a Fogaras per più rispetti, ciò è per mantener in fede i Siculi et Sassoni, che incominciano a vacillare sollicitati da Sigismondo, e anco per dar calore alle cose di Valachia, i cui baroni in buon numero saranno quì hoggi da me, per quanto s' intende, per ricevere per lor vaivoda questo Marco, che già scrissi a V. Altezza. E oltra le sudette considerationi, si vien anco con questo viaggio ad allontanare i pochi Haiducchi che mi sono restati dalli confini. Non mi trovo artiglieria grossa, ma spero trovarne qualche pezzo in Zibinio; se bene ho mandato a Sakmar per dui mezzi cannoni, che non possono arrivar così presto.

Havea anco deliberato di non lasciarme alle spalle il castello di Deva; ma l' assicurarsi de' Siculi et Sassoni importa tanto, che non mi pare bene perder tempo; etc.

D'Albagiulia, li 5 di Settembre 1601.

(Eredeti, bécsi hadi ltár, HKR. 1601. September, 70. Exp.)

787.

Bécs, 1601 szeptember 7.

Mátyás főherczeg Bastának.

Válasz. Az erdélyi lázadókkal szigorúan bánjék, de egyszersmind törődjék az ország javaival. Seregeket fog kapni. Török hírek.

Wir haben des Siebenbürgischen Wesens Fürlaufenheit bis auf den 23. verwichenen Monats Augusti aus dei-

nen Schreiben, welche denselben Tag datirt, vernuhmen [1] und lassen uns deinen Fleiss gnädiglich gefallen. Das andere, vom 13. August datirt, davon in jetzigem deinen Schreiben Meldung beschicht, ist uns nicht zuekhumen.[2] Durch was Gelegenheit dasselbige herausgeschickt worden und wohin es khumen ist, hast dich zu erkundigen und deine Schreiben also zu dirigirn, damit dieselben nicht intercipirt oder verloren werden. Die begehrte Particularität der Schlacht und was sich sonst in Siebenbürgen so wol mit dem Wallach, als den Siebenbürgern begeben hat und noch zuetragen möcht, wöllest specifice von Tag zu Tag beschreiben, als auch des Wallachen widerwärtige Handlung und Practiken und Abschriften seiner verdächtigen Schreiben uns ehist zueschicken.

Dass nach des Wallachen Todt die Städt, der Adel und Zäkhler auch theils Siebenbürgische Kriegsleut sich Ihrer Kais. Mt. Gnadt ergeben und du dieselben zu Gnaden anzunehmen vorhabest, lassen wir uns gefallen, und du hast hierin der Kais. Mt. und der Lande Nutz und Wolfart zu bedenggen - - - mit dem Fürnehmen - - - Aufwieglern und Rebellen - - - aber gebührlichen Underschied zu gebrauchen haben und dem hungerischen Kriegsvolk, welches von den Siebenbürgischen Häubtern, als Zakl Moises und andern dir zuegefallen sein, desto weniger zu trauen, weil du dich zu erindern hast, was dir vormals von denselben Ständt besoldtem Volk widerfahren ist und wie leichtfertig dieselben von Ihrer Kais. Mt. zum Sigismundo gefallen sein, derhalben auf ihre Häubter guete Aufachtung geben.

Dass zur Besetzung der fürnehmen Städt und Päss in Siebenbürgen das durch dich begehrte Fussvolk hinein geschickt werde, halten wir notwendig sein, und obwol Ihre Kais. Mt. vor diesem gnädigst befolchen haben das Breinerische und Pernhausische Regiment nach Siebenbürgen zu schicken, so befinden sich doch dieselben neben andern Ihrer Kais. Mt. Kriegsvolk vor Stuhlweissenburg

[1] Közöltük e kötet 774. sz. a.
[2] Nem ismerjük ; nem maradt reánk.

und würde die Zeit ihres Diensts, ehe dieselben in Siebenbürgen gelangen khundten, zu Endt laufen und dem Wesen darmit nichts gedienet sein. Wir haben aber solches Ihr Kais. Mt. gehorsamblich bericht und 4000 Knecht under zehen einschichtigen Fähndeln in Schlesien ehist werben und nach Siebenbürgen zu schicken begehrdt, als auch der Schlesischen Reiter in Siebenbürgen Erhaltung halber, bis Ihro Kais. Mt. sich derselben Provinz recht impatronirt, geistlichs und weltlichs Regiment bestätigt haben, Annehmung gethan.

Aus des Bassa zu Erla [3] und eines Ziausch von Solnok intercipirten Schreiben, welche alhier transferirt worden, ist zu vernehmen, dass der Sigismundus zu Coloswar sich befinden solle [4] und die Türken ihme Hilf zuezuschicken im Werk sein, vermeinen Ihr Kais. Mt. Kriegsvolk auf einer Seiten, die Siebenbürger aber dawider die Zakhler auch beredt worden, anderwerts anzugreifen und aus dem Landt zu schlahen, welches wir gleichwol in seinem Werth beruhen lassen, dir aber solches zur Nachrichtung und ferrern Erkundigung hiermit communicirn wollen. Und sein dir beinebens mit Gnaden wolgewogen.

Geben Wien, 7. Septembris 1601.

(Fogalmazvány, bécsi hadi ltár, HKR. 1601. Sept. 33. Reg.)

788.

Bécs, 1601 szeptember 8.

Mátyás főherczeg Bastának.

Idem [Basta] solle den Teörek[1] seine und seines Vatern in Siebenbürgen habende Gueter schützen.

(Kivonat, bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 94' No. 37.)

---

[3] Az egri basa neve: Bektes basa. 3

[4] Ez ekkor még puszta álhír volt.

[1] A Hunyadmegyében birtokló enyingi vagy ponori Török-családra vonatkozik-e ez utasítás, meg nem állapítható.

789.

Prága, 1601 szeptember 9.

Rudolf császár Bastának.

Mittuntur in Transilvaniam et in Valachiam, iussu nostro, fideles nobis dilecti Aloysii Radibradt et Petrus Armenus *és kérünk, támogassad őket dolgaikban.*

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 1232. l.)

790.

Bécs, 1601 szeptember 10.

Mátyás főherczeg Bastának.

Eltiltja a további birtokadományozásoktól.

Auf das, was wir an dich wegen Confiscirung und Einantwortung der Zipserischen Cammer, etlicher vom Adl in Oberhungern, weliche sich zu dem Bathori Sigmunden geschlagen, und in Kriegsdiensten begeben, Güeter halber genädigst gelangen lassen, werden wir abermals gehorsamist berichtet, wie dass du etliche derselben Güeter anderen ertheilet, und noch täglich vergeben sollest. Wann nun soliches wider Ihro Mt. gemessenen Pefehlich, deren Meinung nach in solche verfallne Güeter gen Wardein, und andere zu derselben des bessern Underhalts und Fürsehung appliciren zu lassen, als befelchen wir dir hiemit gnädiglich, du wellest dich solche Vergebung dergleichen Güeter ferner nit anmassen, sundern derselben gänzlichen enthalten und unserm vorigen Befelch und Verordnung allerdings nachkumben. Hieran vollziehest du höchstgedachter Kais. Mt. und unsern gnädigisten Willen und Meinung;[1] etc.

Geben zu Wien, den 10. Septembris. Anno 1601.

(Fogalmazvány, bécsi hadi ltár, HKR. 1601. Sept. 48. Reg.)

---

[1] Ezt a rendeletét a bécsi haditanács úgy látszik szeptember 13-án expediálta; legalább ezen a napon iktatták be a Reg. Prot. 207. k. 95. l. 67. sz. a.

Megjegyzés. Mátyás főherczeg e rendeletét a Szepesi kamara 1601 augusztus 31-én Kassán kelt amaz újabb panaszára adta ki, hogy Basta a hűtlenektől elfoglalt birtokokat az ő és Rudolf császár tudta nélkül adományozgatja s hogy ezt annyira szabadon ne tehesse, a kamara Kereki János, Bánffy István és Dobay János birtokait, mivel ők »fidelitatis immemores Sigismundi partes secuti sunt«, már el is foglalta. A kamara egyébként ezt Mátyás főherczeg 1601 augusztus 16-án Bécsben kelt ama rendeletére tette, »dass sie die Güter derjenigen Edelleute, welche zum Sigmund Bathory übergegangen sind, mit Beihülfe des Ferdinand Gonzaga und des Georg Basta confisciren und für Seine Maiestät einziehen soll.« (A bécsi Kpü. ltár Hungarn osztályában.)

791.

[Szeben, 1601 szeptember 12.]

Enyedi Lukács polgármester üdvözlő beszéde Bastához.

Illustrissime Heros, Domine et Generalis nobis gratiosissime. Reputans mecum primam et secundam hoc in regno victoriam tuam, deinde adventum versus hanc Sacrae Caesareae M^{tis} urbem, admiratione teneor, stupesco, et quasi in extasi constitutus divo cum Paulo exclamare cogor: O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei, quam investigabiles sunt viae eius etc. Pertingens a fine ad finem fortiter, disponens omnia suaviter. Et sic fuit in fatis: *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Ludit in humanis Divina potentia rebus.

Quandoquidem secundarie, iam adeoque in anniversario, tuam excipio Magnanimitatem, pro hac urbe, consule et senatoribus, populoque Cibiniensi ac universitate Saxonum et Sacrosancto Dei ministerio, gratulamur de bona valetudine, orantes Deum Optimum Maximum, ut ea diu multumque duret ad gloriam nominis sui divini, Caesaris et christianitatis commodum, Turcarum, Tartarorumque propulsationem.

Agimus autem gratias Ill^{mae} Magnificentiae Vestrae pro magna cura et sollicitudine eius, in adducendo tyranno Michaele vaivoda, immani belua Valachica, in eum supplicii locum, Transsylvaniae terram, in qua nefanda exercuerat

facinora, insultavit imperatori, tuaque abusus est bonitate et pietate rarissima, cum antea per scripta, postea vero ad faciem, iuxta illud: *luxuriant animi rebus plerumque secundis, nec facile est aequa commoda mente pati.* Et laesa saepe pacientiae fit furor. Quilibet suae f[ortunae] faber, incidit in f[oveam] q[uam] f[ecit.] Mortuus itaque iam non mordet.

Porro duo nobis ab Illma Dominatione Vestra impetranda occurrunt, utpote gratia Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis, eiusdemque protectio continua, tam in conservatione privilegiorum, quam defensione erga quoslibet: quae quidem generosa et prudens Illma Dominatio Vestra, ut nobis pro sua authoritate largiatur, etiam atque etiam supplicamus. Nos vero debitam fidem et servitia deferimus Maiestati Caesareae, necnon etiam Illustrissimae Magnificentiae Vestrae.

Deinde rogamus Ill^{mam} Magnificentiam Vestram, dignetur urbem Suae Maiestatis ingredi, et fessum corpus reficere, respirare, et pro libito commorari. Dabimus operam, ut pro posse gratitudinem Ill^{mae} Dominationi Vestrae declaremus.

Hátlapján: Salutatio ad Bastam.

(Fogalmazvány, Martian Julian naszódi gyüjteményében.)

Megjegyzés. Egykorú szász feljegyzések szerint Basta 1601 szeptember 11-én követ útján kivánta Szebentől a város kulcsait, melyeket a megrémült városi tanács nevében Enyedi Lukács polgármester másnap nyújtott át a mindenható generálisnak.[1] Ekkor mondta el nyilvánvalóan Enyedi fenti beszédét, mire Basta visszaadta a kulcsokat, intvén a város képviselőit, hogy továbbra is hívek maradjanak Rudolf császárhoz. Erre Basta — elfogadván a meghívást — 700 lovassal bevonult a városba, de ebéd után hirtelen távozott Sellemberk melletti táborába,[2] 15-én pedig onnan is tovább ment Brassó

---

[1] Bordan Tamás lelkész közel egykorú feljegyzése gróf Kemény József: Deutsche Fundgruben der Geschichte Siebenbürgens. I. k. 224. l.

[2] Siebenbürgische Quartalschrift 1791-iki II. k. 198. l. — Oltard is így jegyezte ezt be naplójába: Die 12. Septembris Georgius Basta ingreditur Cibinium, sumtoque jentaculo, statim in castra se recipit; Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum I. k. 197. l.

felé;[3] minthogy jövetelének különben is csak ez a két czélja volt: megtartani a szászokat a császár iránti hűségben és élelemmel gyarapítani kimerült, éhes seregét.[4]

792.

Szebeni tábor, 1601 szeptember 14.

Basta Besztercze város tanácsának.

A kért élelmiszert és gyalogosokat tartsa készen.

Az mely élést hadtunk volt, hogy Kegyelmetek táborunkba küldjen, Kegyelmetek tartsa készen ugyanott és mikor más levelünk vagy parancsolatunk megyen Kegyelmetekhez, mindjárást az hová kévántatik, elküldhesse. Az gyalog emberekkel, az kikkel Kegyelmetek tartozik, more iam usitato, azonképen cselekedjék, hogy készen legyenek, hogy azok is mindjárást induljanak, az hova kelletik; etc.

Actum in castris nostris ad Cibinium, die 14. Septembris 1601.

Az kopjákot is készen tartsa Kegyelmetek, az ki felől ezelőtt irtunk.

(Eredeti, Besztercze vármegye levéltára.)

793.

Újfalusi tábor, 1601 szeptember 16.

Basta Mogila Jeremiás moldvai vajdának.

Irja meg, milyen a magatartása a császár és saját maga iránt, mert látta nehány lázító levelét, de nem hiszi, hogy azokat ő írta volna.

Allatae sunt nobis aliquot literae, nomine et sigillo Ill^{mae} Do. V^{rae} scriptae et sigillatae, in quibus scribit ad ordines et civitates Transylvaniae, ut a fidelitate Sacrae Cesareae Regiae M^{tis} discederent. Cum autem imperatoria Maiestas nil contra Do. V^{ram} Ill^{mam}, neque contra Molda-

[3] Trauschenfels: Deutsche Fundgruben 121. l.
[4] Spontoni id. m. 173. l.

viam attentasset similiter, nos quoque fidem literis adhibere non potuimus, sed fictitias esse iudicavimus, nihilominus tamen Ill^{mam} Do. V^{ram} hac de re certiorem reddere volumus, et cuius sit animi erga Sacram M^{tem} atque erga nos intelligere cupimus, cum praeter vicinitatem bonam ab ea nihil desideremus, quam feliciter valere cupimus.

Datum ex castris ad possessionem Ujfalu positis,[1] die 16. Septembris 1601.

(Prochaska: Archiwum domu Sapiehów I. k. 297. l.)

794.

Újfalusi tábor, 1601 szeptember 16.

Basta Besztercze város tanácsának.

Gyűjtesse össze a falvak dézsmáját.

Hadjuk Kegyelmeteknek és császár ő Felsége nevével parancsoljuk is, hogy azon Besztercze [1] districtusában levő faluknak dézsmáit diligenter more solito accumuláltassa császár ő Felsége számára.

Datum in castris ad possessionem Ujfalu positis, die 16. Septembris. Anno 1601.

(Eredeti, Beszterce-Naszód vármegye levéltára.)

795.

Bécs, 1601 szeptember 16.

Mátyás főherczeg Bastának.

Szamosújvár feladásának okai. Tisztjeinek mentsége. Basta vizsgálja meg az ügyet és ítéljen benne.

Du hast dich zu erindern, wasmassen wir vor diesem gnädigst befolchen haben über des Haubtmanns de Monte

---

[1] Itt a fogarasföldi Oláh-Újfalú értendő, mivel Basta Báthory Zsigmond ellen Fogaras felé igyekezett, de a megáradt Olt vizén nem tudván átmenni hadával, »Sinknél tovább nem jöhete« (Mikó Ferencz históriája 152. l.) s így kénytelen lévén felhagyni előbbi szándékával, északkeleti irányba húzódott.

[1] Irva így: Bertecze.

und seinen Knechten wegen Aufgeb- und Verlassung Ujvar [1] durch ein öffentliches Kriegsrecht erkennen zu lassen. Wann aber der Kais. Mt. Obrister und unser getreuer lieber Johann Baptista Pezzen aus denen bisher fürgefallenen Verhinderungen nicht Gelegenheit gehabt, ein solches Recht niederzusetzen und halten zu lassen, und er, Haubtmann, wie auch die Knecht sich desselben Haus Verlusts halber zu entschuldigen mit ihres Obristen Bewilligung hieher khumen sein, und wie du aus beider Partheien gehorsamsten Anbringen sub A. und B. zu vernehmen hast, sich entschuldigen und um Restitution underthänigist bitten,[2] und wir aus des Haubtmanns Anbringen befinden, fürs erste dass er sambt etlichen Stücken und dem Fähndl auf deinen Befelch aus dem Haus gezogen; fürs andere den Feldwaibel Michael Lairer den Knechten fürgestellt, ihne Feldwaibel aber sambt den andern Befelchsleuten zuvor, wie in seiner Schrift einkhumbt, wie er sich verhalten soll, wann er in des Feinds Hände gerathen und zu schreiben gedrungen würde, dass sie das Haus aufgeben sollen, genugsamb informirt und angezeigt haben solle, welches er, de Monte, genugsamb zu beweisen sich be[wusst]; fürs dritte, in der Befelchsleut und Knecht Endtschuldigung einkhumbt, dass der Feldwaibel und nicht auf des Monte Schreiben, welches sie für ein erzwungenes falsches Schreiben erkhandt und sich darüber verwundert haben, sie beredt und bewegt habe, dass sie dem Ribisch [3] gefolgt und aus dem Haus gezogen sein — haben wir uns bei so beschaffenen Sachen bei der Partheien begehrten Restitution halber ausser rechtlicher Erkhandtnus nicht entschliessen künnen, sondern halten dafür, obwol dieses Haus vielleicht in Ihrer Kais. Mt. Gewalt jetziger Zeit sein möchte, dass doch andere zur Warnung in diesem casu gegen denen, welche principaliter an der Verlassung gemeltes Hauses

[1] Szamosújvárról van szó, melyet német őrsége 1601 február közepén adott fel az erdélyi rendeknek.

[2] Nincs meg, de kivonata tájékoztat tartalmuk felől.

[3] Ribisch Siegfrid kapitány, várparancsnok.

schuldig sein möchten, Exempl solle statuirt werden; haben derowegen beide Partheien in dieser Sach an dich remittirt und ist unser gnädiger Befelch, dass du etliche des Kriegsbrauchs und Rechts verständige Personen zusamben berufen und nicht durch ein öffentliches Malefiz, sondern allein durch ein Kammer-Kriegsrecht, wann vorher die Zeugen, mit welchen der Hauptmann sich desjenigen, wie in seinem entschuldigenden Schreibens halber einkhumbt, zu erweisen anerbietet, ordentlich verhört sein, zum Fall solches genugsamb erwiesen und die interessirten Feldwaibel, Bevelchsleut und Knecht mit ihrer Notturft auch schriftlich einkhumben und gehört werden, über das, was beide Theil schriftlich einbracht haben oder noch einbringen möchten, erkennen lassen und alsdann deiner Discretion nach diese Sache decidirn und zu Endt bringen. Wie wir dann kein Bedenken haben, zum Fall der Haubtmann Monte die anerbotene Weisung genugsamb darthun würdet, dass er restituirt, die aber, so die Knecht zur Aufgebung beredt und an Verlassung dieses Haus schuldig erfunden, deiner Discretion nach gestraft oder begnadet werden. Wie wir dann diesfalls alles heimbgestellen und du der Sachen rechts zu thun und hieran unsern gnädigen Willen und Meinung zu vollziehen haben, und sein dir mit Gnaden wolgewogen.

Geben Wien, den 16. Septembris 1601.

(Fogalmazvány, bécsi hadi ltár, HKR. 1601. Sept. 50. Reg.)

Megjegyzés. Szamosujvár elvesztéseért Mátyás főherczeg (Spontoni id. m. 149. l. szerint) eleinte Bastát okolta s azt neki értésére is adta, de Basta ártatlanságának tudatában azt felelte a főherczeg levelére, che non mai egli *per tutto il tempo, c'havea servito sotto quindici generali,* havea veduto, che a semplici calunnie di detrattori, si fosse pervenuto al castigo, o veramente alla reprensione, se prima non era ben conosciuta la certezza del fatto; e che perciò a lui non pareva, che per le sue ragioni havesse ciò meritato, e che ne dovesse conseguir biasimo, se un capitano Alemanno, nobile, approbato da commissarii Cesarei, c' havea servito per lungo tempo in quelle frontiere, havesse tradito quella fortezza, e data in mano de' Transilvani.

796.

Újfalusi tábor, 1601 szeptember 17.

Basta Beszterce város tanácsának.

Nyílt (bianco) útlevél névtelen küldöncze számára.

Praesentium ostensorem ubique libere et pacifice dimittere debeatis et teneamini.[1]

Datum in castris ad Ujfalu positis, die 17. Sept. 1601.

(Patens-alakú eredeti, Beszterce-Naszód vármegye levéltára.)

797.

Bécs, 1601 szeptember 19.

Mátyás főherczeg Bastának.

Kérem értesítsen, tudtával hajtották-e fel erre felé a hajdúk azt a tömérdek szarvasmarhát, melylyel az egész vidéket ellepték.

(Elveszett vagy lappang; Basta 817. sz. a. válaszából.)

798.

Bécs, 1601 szeptember 19.

Mátyás főherczeg Bastának.

Basta Antwort betreff siebenbürgischen Process und der schlesischen Reiter längere Erhaltung in Siebenbürgen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 95. No. 98.)

799.

Prága, 1601 szeptember 22.

Rudolf császár Bastának.

Legyen szígorú az erdélyiekkel s a rendekkel szemben is.

Expectamus avide quem te missurum promisisti cursorem, ut plene rerum istarum successum intelligamus

[1] Ezt a nyílt útlevelet éppen érdekességéért mutatjuk be, mint ritkaságot; használhatta akárki, a ki felmutatta, bármily úton jutott is hozzá.

és meghagyjuk ezennel, ut ne in iis, qui sese rebelles et obsessores [1] praebuerunt, in integram gratiam recipiendis te facilem praebeas, *országgyűlést se engedjél a rendeknek hirdetni,* nisi sub nostra ratihabitione.

(Hurmuzaki: Documente XII. k. 1234. l.)

800.

Bécs, 1601 szeptember 25.

Mátyás főherczeg Bastának.

Basta betreff Guetachten, was ordinarie für ein Besatzung gen Hust zu underhalten und wie es allda zu bestellen.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 95. No. 119.)

801.

Nyárádtői tábor, 1601 október 5.

Basta Besztercze város tanácsának.

Pénzt, lovat, szekeret, rókabőrt küldjön sürgősen.

Az mely summa pénzt mi akaratunkból Joachimus Flancz kapitány Kegyelmetekre vetett volt, kinek egy része hátra vagyon, hagyjuk és parancsoljuk serio, hogy mindjárást szerét tevén, küldje ide. Miért hogy penig szükségünk vagyon, parancsoljuk, hogy mindjárást hat jó szekeres lónak szerét tevén jó társzekérrel egyetembe minden szerszámával kíszen tartsa Kegyelmetek ott, melyet értésünkre advân itt a summa pínzből, kit ide küldötök megadatjuk az árát fogyatkozás nélkül. Ha valahonnan pedég hire vagyon Kegyelmeteknek, értésünkre adja; etc.

Datum in castris ad Niaradteö positis, die 5. Oct. 1601.

Post scripta. Kegyelmetek mindjárást küldjön egy nagy subának való róka torkot, az ki bár több ligyen, hogy sem mint meg nem írnők vélle. Az árát azból az pinzből fizetjük meg, kit ide küldötök. Viszontag olasz ruhának való bőrt, gyártottat, szarvasbőrt négyet.

(Eredeti, Besztercze-Naszód vármegye levéltára.)

[1] Hibásan így közölve: obstreperos.

Megjegyzés. Nyárádtőre Basta (Borsos Tamás krónikája 38—39. l. és Mikó históriája 153. l. szerint) a Zsigmond segítségére siető török sereg érkezése hírére vonult »az végre, hogy az székelyeknek az szabadságot megadja és ő melléje jöjjenek,« de igyekezetében megelőzé Báthory Zsigmond, a kit Basta nem mervén megvárni, (két heti táborozás után) felkerekedett s északi iránynak tartott Deés felé, a hol magát elsánczolta. Az erdélyi krónikák följegyzéseit megerősítik az egykorú olasz jelentés adalékai is, melyek szerint ezt a kényszerült visszavonulást Basta ajánlatára tábori haditanácsa határozta el; Hurmuzaki: Documente IV/2. k. 6. l.

802.

Nyárádtői tábor, 1601 október 5.

Basta Besztercze város tanácsának.

Foglalja el a hatalmaskodó Gellért István vagyonát.

Adta értésünkre Sennyei Pungrácz uram, hogy kamorási udvarházára mentek volna valami katonák Gellért Istvánnal, kik minden ott lévő jovaiban sákmánt vetettek volna; ott pedéglen várostokban Gellért Istvánnak volna szállásán bizonyos számú marhája. Hagyjuk, hogy Kegyelmetek annak marháját ott szállásán tartóztassa meg, és senkinek ki ne adassa az mi, avagy Sennyei uram híre nélkül; etc.

Datum ex castris ad possessionem Niaradteő positis, die 5. Octobris. Anno 1601.

(Eredeti, Besztercze-Naszód vármegye levéltára.)

803.

Nyárádtői tábor, 1601 október 6.

Basta Besztercze város tanácsának.

Küldi Bodoni István tanácsurat és élelmet kér.

Az mely Kegyelmetekre vetett élés felől immáron egynehánszor Kegyelmeteknek irtunk, hogy Kegyelmetek oly készen tartsa, hogy legelső parancsolatunkra az hová kívántatik mindjárást elindíthassa Kegyelmetek; azért minthogy mostan derekas segétségünk érkezik, hagyjuk és parancsoljuk, hogy Kegyelmetek negyven hordó bornak,

kétszáz köböl lisztnek kenyérrel öszve és kétszáz köböl zabnak fogyatkozás nélkül szerét tevén, mindjárást oda, az hová mondjuk, elküldje. Im Bodoni István uramot, császár ő Felsége tanácsát bocsátottuk Kegyelmetekhez, Kegyelmeteket mindenekről informálja, és valamit mi szónkkal mond, Kegyelmetek ne csak elhigyje, hanem aztevő is legyen. Valamit Kegyelmetek ide küld avagy küldet is, mindenekről contentáltatjuk Kegyelmeteket, melybe bizonyos legyen Kegyelmetek. Irtunk vala azelőtt is, hogy hat lovásznak való nyerget szerszámostól küldjen Kegyelmetek, azért mentől hamarább, mert igen szükségesek hat nyerget küldjen Kegyelmetek, az árát itt fogyatkozás nélkül megadatjuk ; etc.

Datum ex castris ad Niaradtö positis, die 6. Oct. 1601.

(Eredeti, Beszterce-Naszód vármegye levéltára.)

804.

Nyárádtő, 1601 október 6.

Basta Beszterce város tanácsának.

Szekeret, embert adjanak Sennyei családja átköltöztetésére.

Miérthogy Sennyei Pongarácz uram, császár ő Felsége tanácsa háza népét onnat Kolozsvárra akarja költeztetni, hagyjuk és parancsoljuk, hogy nekiek elegedendő szekeret adjatok, és ha kívántatik, elegedendő kísérő embereket melléjek, hogy jobb módjával és békességesbben járhassanak ; etc.

Datum in Niaradtő, die 6. Octobris 1601.

(Eredeti, Beszterce-Naszód vármegye levéltára.)

805.

Nyárádtői tábor, 1601 október 7.

Basta Segesvár város tanácsának.

Salvus conductus a várostól várt követek számára.

Quoniam prudentes et circumspecti cives Segesvarienses, ut nos de variis rebus certiores faciant, saepe

numero homines suos ad nos destinare debebunt, proinde vobis harum serie committimus et mandamus harum serie firmiter, ut eosdem ubique et quandocunque ad nos venerint, libere et pacifice dimittere, et per vestros dimitti facere, modis omnibus debeatis et teneamini ; etc.

Datum in castris ad Niaradteö positis, die 7. Oct. 1601.

(Eredeti, Segesvár város levéltára 85. sz.)

806.

Nyárádtői tábor, 1601 október 13.

Basta Besztercze város tanácsának.

Rendeli, hogy: gyűjtsön élést és üldözze Zsigmond párthíveit, postáit. — Székesfejérvár bevételének híre.

Mivelhogy kívántatik, hogy minden dologra idején gondot viseljünk, intjük Kegyelmeteket, et authoritate officii nostri iniungimus serio, hogy Kegyelmetek, az Kegyelmetek városát minden éléssel megtakarja mennél jobban lehet, hogy ha kívántatik nem csak Kegyelmeteknek lehessen elegedendő élése, de sőt az ő Felsége hadának is, melylyel az mezőn kell Kegyelmeteket és ez országot ótalmaznunk, Kegyelmetek mindenfelé élést suppeditálhasson. Kegyelmeteknek azt is hadjuk, hogy valakik az római császár ellensége lesznek, azoknak Kegyelmetek is valóban ellensége legyen és azokat semmivel, se éléssel, se egyébbel meg ne segítse. Értjük azt is, hogy a Kegyelmetek falui által tiz, húsz, huszonöt lóval is akárki es menten megyen Sigmond fejedelemhez, kiket Kegyelmetek megfoghatna, ha gondja volna reája, meg is hadtuk volt penig, hogy Kegyelmeteknek gondja lenne ezekre, sőt az postákra is, de azért mindazáltal eddég is Kegyelmetek abban el nem járt. Hadjuk annak okáért Kegyelmeteknek, hogy Kegyelmetek az császár ő Felségéhez való kötelessége szerint erre oly gondot viseljen, hogy az féle Kegyelmetek jószágin való lézzegők és oda jövő járó posták is kézben akadjanak és hozzánk küldessenek. Végezetre ezt is akarók Kegyelmetek értésére adni, hogy ez órában juta levelünk Gonzaga uramtól,

ki bizonyoson confirmálja, hogy Isten Székesfejérvárat kézben adta, és az császár ő Felsége hada megvötte,[1] Gonzaga uram penig szép haddal megszállotta Szolnokot.[2] Az váradi kapitán is [3] és az debreczeniek bizonnyal írják ugyan most, hogy Bektes basa is innét elment azzal az haddal, az mennyével volt Szolnok ótalmára, és mind is ide Lippa táján négy száz török egyött nincsen. Kegyelmetek azért mind fejenként az ur Istennek az keresztyénséghez ilyen nagy kegyelmességéért hálákat adjon és az ő szent nevének dicsiretire az városba örömet lőjjön; etc.

Ex castris ad possessionem Niaradteö positis, die 13. Octobris 1601.

(Eredeti, Besztercze-Naszód vármegye levéltára.)

807.

Nyárádtői tábor, 1601 október 15.

Basta Bihar vármegye rendeinek.

Védelmükbe ajánlja keserüi Horvát Pétert.

Quoniam nos egregium Petrum Horvát de Keserű tam in persona quam rebus... in nostram specialem tutelam et protectionem recepimus... ideo Dominationes V^ras^ hortamur... praefatum Petrum Horvát... defendere... etc.

Datum in castris ad possessionem Niaradteo positis, die 15. Octobris, A. D. 1601.

(Patens-alakú eredeti, Szatmár vármegye levéltára.)

808.

Nyárádtői tábor, 1601 október 15.

Basta Beszterce város tanácsának.

Védelmébe ajánlja a nemesek odamenekült családjait.

Miérthogy Istennek segitségéből az egész haddal elindulunk és minden elkezdett dolgokban procedálni aka-

---

[1] Ez még 1601 szeptember 20-án történt és sajátszerű, hogy Basta ily későn vette hírét.

[2] Ez igaz volt, de a vár megszállása bizony eredménytelen.

[3] Még mindig bedegi Nyári Pál.

runk, azokáért intjük Kegyelmeteket et authoritate officii nostri iniungimus serio, hogy Kegyelmetek az mi kegyelmes urunk, fejedelmünk, az felséges római császárhoz és az egész keresztyénséghez való kötelességéről megemlékezvén, az hűséghez tartsa magát és senki instantiájára és levelére az városban levő nemes embereknek feleségit és marháit meg ne háborgassa és senki, se belső, se külső megbontani ne merészelje; etc.

Datum in castris ad Niaradteö positis, die 15. Oct. 1601.

(Eredeti, Besztercze-Naszód vármegye levéltára.)

809.

Nyárádtői tábor, 1601 október 18.

Basta Besztercze város tanácsának.

Sürgősen küldjön táborába 500 patkót szegestől.

Hagyjuk Kegyelmeteknek császár ő Felsége authoritásából, hogy Kegyelmetek mindjárást küldjön ötszáz patkót szegestől az ő Felsége táborába ide, melynek az árát fogyatkozás nélkül megadatjuk; etc.

Datum in castris ad Niaradteö positis, die 18. Oct. 1601.

(Eredeti, Besztercze-Naszód vármegye levéltára.)

810.

Nyárádtői tábor, 1601 október 19.

Basta Besztercze város tanácsának.

Kopját és kopjavasat küldjön, a mennyije csak van.

Ennek előtte is irtunk volt Kegyelmeteknek, hogy ide az ő Felsége császár táborába kopját küldene. Mostan újobban intjük Kegyelmeteket, parancsoljuk is császár ő Felsége nevével, hogy a' mennyinek szerit teheti Kegyelmetek, nem gondolván vélle ha nem festettek is, kültön-küldje utánnunk. Ez alatt pedéglen csinálton-csináltassa Kegyelmetek. Kopja vasat is az szerint küldjön

Kegyelmetek készen szegestől, avval sem gondolván, ha az vasak nem ónosok lesznek is; etc.

Datum in castris ad possessionem Niaradteo positis, die 19. Octobris 1601.

(Eredeti, Besztercze-Naszód vármegye levéltárá.)

811.

[Szamosujvári] tábor, 1601 október 21.

Basta Kolozsvár város tanácsának.

A város hátralékából sürgősen 3700 tallért kér.

Mivelhogy euere Stadt der Röm. Kais. Mt. noch neun tausend und sieben hundert Taller zu erlegen schuldig, *rendelem, hogy abból [3700 tallért]* [1] *soraim előmutatójának Johann Marianak* [2] *adjatok át, a 6000 tallérnyi maradékot meg* zu Handen der Röm. Kais. Mt. Zahlmeisters; etc.

Actum Feldlager,[3] den 21. Octobris 1601.

P. S. Des Hauptman Codagin Verlassenschafft *szintén adjátok át odaküldött emberemnek.*

(Szádeczky id. m. 431. l.)

812.

Prága, 1601 október 26.

Rudolf császár Bastának.

A két ezred küldése iránti kérésedet készséggel teljesítjük, de még eddig nem indúlhattak útra.

(Elveszett vagy lappang; Basta 832. sz. a. válaszából.)

---

[1] Ez az összeg a levéliró tollában maradt.

[2] Teljes neve: Giovanni Maria Batistoni, ki a levél alján nyugtázza 1601 október 25-én a 3700 tallérnyi összeg átvételét.

[3] Keltezési helye nincs kiírva, de mivel Nagy Szabó Ferencz emlékiratából tudjuk (id. m. 62. l.), hogy Basta Kolozsváron át vonúlt Deésre és Szamosújvártt is őrséget hagyott, nem lehetetlen, hogy e levelét onnan küldte a kolozsváriak nyakára.

813.

Dés, 1601 október 28.

Basta Beszterce város tanácsának.

Nyilt (bianco) nyugta száz forintról.

Hic praesentis signaturae exhibitor in aerarium nostrum administravit florenos Hungaricales centum, de quibus eundem securum et pacificum reddi volumus.[1]

Datum in Dees, 28. Octobris 1601.

(Kis czédulára írt eredeti, Beszterce-Naszód vármegye levéltára.)

814.

Dés, 1601 október 29.

Basta Beszterce város tanácsának.

Czimnélküli (bianco) kiállított salvus conductus.

Committimus et mandamus, ut hunc[1] praesentium exhibitorem, cum currubus et equis ubique libere et pacifice dimittere debeatis et teneamini.

Datum in Dees, 29. Octobris. Anno 1601.

(Kis czédulára írt eredeti, Beszterce-Naszód vármegye levéltára.)

815.

Dési tábor, 1601 október 29.

Basta Arrivabene Lelio prágai mantovai követnek.

Küldi Zucconi szállásmestert hadi segélyért a császári udvarba, mi nélkül semmi vállalatba se foghat.

Non ho scritto già tempo fa a V. S. Illma, nè ad altri, perchè sendo io entrato nelle viscere di Transilvania, lontano da queste frontiere, potevano le lettere essere facilmente intercette da' nemici, i quali con questa occasione scorrevano continuamente quì d' ogn' intorno. Et

---

[1] Jellemző benne, hogy a pénz átadójának nevét nem említi meg; ezért külczíme sincs.

[1] Irva hibásan így: hos.

hora anche sarò breve; perchè ho dato commissione all'alfier Zucconi, quartier-mastro generale, da me espedito in posta a cotesta Corte, che dii pieno ragguaglio a V. S. Illma dello stato di questa provintia.

Io scrissi già a Sua Maestà Cesarea prima che seguisse la vittoria, et anco dopo, ch' era necessario, che mandasse soccorso di danari, et gente da lasciare ne' presidii. Mi fu promesso il tutto; et per anco non se ne può vedere speditione. Onde mancandomi fondamento così principale, sono anche necessariamente interrotti molti miei dissegni.

Con tutto ciò faccio quanto so et posso, acciò ne resti Sua Maestà ben servita.[1] Mi rincresce solo, che parmi assai intiepidito quel' ardore, che dimostrava già la Maestà Sua di ridurre ad ubedientia la Transilvania. Con che a V. S. Illma con ogni affetto bacio la mano; etc.

Dal campo a Des, li 29 d' Ottobre 1601.

(Eredeti, mantovai áll. Gonzaga-levéltár, 533. csom.[2])

816.

Dés, 1601 október 30.

Basta San Clemente prágai spanyol követnek.

Az erdélyiek rosszindulatú magatartása miatt vonult erre, Felső Magyarország felé. Hajdúi már kezdenek elszéledni s mivel az igért két ezred nem jön, nem tudja miként védheti meg Erdélyt.

Haverei molto che scrivere a V. S. Illma delle cose di qua; ma poichè viene alla Corte l' alfier Zucconi, quartier-mastro generale, per dar conto a Sua Maestà di tutto questo, e della morte del Valacco, gli ho anche dato ordine, che dell' uno e dell' altro informi V. S. Illma; soggiungendo solo, che il non esser venuto i due regimenti, pro-

[1] Basta e levél római példányában ezt még szebben így fejezi ki: Io non mancherò quanto a me, far quello che si conviene a fedelissimo servitore, nè risparmiarò spargere il sangue tutte le volte, che l'occasione lo ricerchi.

[2] Spinelli érsek prágai nuntiushoz írt másodpéldánya a római vatikáni Borghese-levéltár I. 651. b. kötetében.

messi tanto affirmativamente da Sua Maestà e Consiglio, le cose di questa provincia sono state e stanno in grandissimo sbaraglio: poichè l' avaritia, e poca disciplina della nation Unghera non ha atteso ad altro, che alla preda, senza pur un minimo punto d' honore. Il che mi ha mosso a ritirarmi con le spalle all' Ungheria Superiore, et aspettar nuovi soccorsi, se pur parerà a Sua Maestà mandarmene, consistendo il tutto nella prestezza; già che gli Aiduchi se ne vanno alla sfilata con grosse truppe verso le case loro, e dubito esser forzato, per mancamento di fanteria, ritirarmi verso Bagna e verso Sachmar. Cosa in sostanza di poca importanza, se bene in apparenza di gran momento; perchè conservand' io, come spero conservare Claudiopoli, Oyvar, et altri castelletti, sempre che mi fussero mandate forze sufficienti, potrei facilmente rientrare nella provincia e finirla di conquistare, già che in essa non si trova fortezza di momento: e Dio perdoni a chi fu causa, che i due reggimenti destinati non venissero, perchè il tutto serìa già finita.

Da Des, 30 Ottobre 1601.

(Ered. más. római vatik. Borghese-ltár I. 651. b. kötete.)

817.

Dési tábor, 1601 október 31.

Basta Mátyás főherczegnek.

A hajdúk rablása. Adományozások szüksége. Huszt várának biztosítása. A Báthoryhoz pártoltak ügye. Mihály vajda lova. Zucconi indulása a császári udvarba. Pénzt és hadakat sürget.

L' Altezza V. Ser^{ma} mi comanda, per una sua de 19. Settembre,[1] debbi raguagliarla, se con saputa mia gl' Haiducchi dell' Inferior Ungheria habbino condutto in quelle parti un numero sì grande di bestiame, come lei mi scrive. Sopra di che non ho dir' altro, se non che doppo la vittoria essi Haiducchi attesero a spogliar il paese de bestiame et altre cose che trovavano, et al partire, che si voleva

[1] Nincs meg, csak éppen hogy illő helyén jelezhettük.

fare da Torda con l' essercito, e dicevano publicamente non voler passar più inanti, ma ritornarsene alle case loro con il botino. E vedendo io il danno, che da questo ne poteva ricevere il servitio di Sua Maestà, feci che il colonello di Sakmar [2] trattase con essi; e si contentorno di seguitare l' essercito, purchè io concedessi, che 200 di loro potessero condurre alle case loro 3 o 4 mila capi di bestiame; ma se poi ne hanno condotto tanta gran quantità, come l' Altezza V. vien informata, io non ne so cosa alcuna.

Quanto poi a che non si diano i beni de' rebelli, sappi V. Altezza, che per molte cause siamo stati forzati farne qualche assignatione, ma con clausole tali, che sarà sempre in arbitrio di Sua Maestà il confirmarle o annichilarle; di modo che Sua Maestà in questo non viene in modo niuno a restar interressata, anzi a restar meglio servita.

Nel particolare poi di Hust importarìa poco metterci un capitano o un colonello, purchè fusse persona sufficiente; e per dir' il vero a V. Altezza, io non saprei quì in chi metter mano per una piazza tanto importante; di modo che l' Altezza V. si potrà risolvere come meglio restarà servita. E a mio parere, quando quella piazza havesse il numero di 120 Alemanni dentro, sarìa a bastanza. Ma in quello che tocca poi al tener di fuori Ungheri a cavallo et a piedi, questo secondo me dovrà esser più o manco conforme le intrate che tiene; di che la Camera Sepusiense ne potrà meglio di me far relatione.

Li Signori dil Consiglio di Guerra desiderano saper da me, chi furno quelli che uscirno con la bandiera spiegata da Varadino, et anco quelli abandonorno le case nel contorno d' Agria, insieme con quelli che aiutorno Sigismondo a rientrare in Transilvania,[3] il che mi fu anco altre volte comandato da V. Altezza; ma io risposi non saperne render' conto alcuno, perchè la intrata di Sigismondo in Transilvania fu prima ch' io havessi il governo

---

[2] Az ismert Székely Mihály.

[3] Báthory Zsigmond ekkor már tényleg benn volt az országban.

dell' Ungheria Superiore; e quello che [tocca al] successo d' Agria e di Varadino, io non ne so rendere ragione alcuna. E perciò scrissi dall' hora al mustermaistero di Cassovia dovesse avisar V. Altezza, se pur sapeva qualche cosa di questo. Non so, se l' havrà fatto.

Sì come anco del principe Moldavo ch' è pregione a Stayer; dil quale mai ho potuto intendere cosa alcuna, e sono molti mesi passati, ch' io mandai a V. Altezza tutte le scritture, ch' ella mi mandò per quest' effetto.

Nell' altra poi del primo di Settembre,[4] toccante al cavallo, che l' Altezza V. Ser^{ma} havea donato al Valacho, detto cavallo è in mio potere e lo mandarò a V. Altezza con la prima occasione; se bene è fuor di modo sconcertato, per esser stato cavalcato da gente di poca intelligenza.

L' apportator' di questa sarà l' alfiere Zuccone, quartiermaistro generale di questo essercito, che mando da Sua Maestà per darle conto delle cose di qua e della morte del Valacho, con espresso ordine debbi far l' istesso con V. A. Serenissima. E quanto alle cose di qua, il tutto consiste in che venghino i dui reggimenti e danari; perchè da questi Haiducchi si può sperare poco di buono per le ragioni, che dal sudetto alfieri l' Altezza V. intenderà; alla quale humilmente fo riverenza.

Dal campo a Dees, l' ultimo Ottobre 1601.

(Eredeti, bécsi hadügyi ltár, HKR. 1601. November 43. Exp.)

818.

Dés, 1601 november 1.

Basta Besztercze város tanácsának.

Fogassa el és büntesse meg Pramer Farkas rablóit.

Akarók Kegyelmeteknek értésére adnonk, hogy ez patens levélmutató embereket, Pramer Farkas szolgáit ez elmult napokban, mig mi ide nem jöttönk volt, ugyan itt Désen megfosztották az városban. Kik legyenek azok

[4] Nincs meg vagy lappang.

az tolvajok, ez patens levelönkben nevek irván vadnak.[1] Hagyjuk azért Kegyelmeteknek és parancsoljuk, hogy valamelyet megtanálnak ott az Kegyelmetek városában azokban az latrokban, Kegyelmetek megfogja s törvént s executiót tegyen Kegyelmetek felőlök, addig el ne bocsássa Kegyelmetek, mert ha miattatok elszaladása lészen, kétség nélkül ezek az káros emberek Kegyelmeteken keresi meg minden kárát ; etc.

Datum ex oppido Dés, prima Novembris. Anno 1601.

(Eredeti, Besztercze-Naszód vármegye levéltára.)

819.

Dési tábor, 1601 november 3.

Basta Mátyás főherczegnek.

Jelentem Fönségednek, hogy a mieinket Havasalföldében megverte Simon,[1] et essi Valachi in numero di 4 m. si erano ritirati quì da me.

(Basta levelében említve, Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 271. l.)

820.

Kolozsvár, 1601 november 4.

Kolozsvár város tanácsa Bastának.

Hirek Báthory Zsigmondról és Csáky Istvánról.

Vestra poterit meminisse Illustritas, *miként kötelez-tük magunkat arra, hogy a mi hirt kapunk Zsigmondról és hiveiről, azt azonnal tudtára adjuk. Biztosan irhatjuk hát, hogy egy társunk Enyed felől jőve,* in manus militum Sigismundi incidisse, ac ita cum exercitu eiusdem maximo usque ad Maros-Ujvár die Veneris proxime praeterito [1] una venisse, *a hol Zsigmond táborozott, mig főembere : Csáky István Meggyesen tartózkodik.*

(Szádeczky : id. m. 432. l.)

[1] Úgy látszik, e nevek elővigyázatból külön czédulára voltak írva, mely azonban már nincs meg.

[1] Simon Mogila havasalföldi vajda.

[1] Vagyis november 2-ikán.

821.

Dési tábor, 1601 november 6.

Basta Mátyás főherczegnek.

Radul havasalföldi vajda hűségesküje. Basta tervei. Báthory Zsigmond bejövetele.

Az idemenekült havasalföldiek újonnan választott vajdája, Radul[1] questa mattina ha giurato solennemente a Sua Maestà *s egyúttal követet küld ő Felségéhez, kinek hűségére téríthetjük a télen Erdélyt is, csak hadakat és pénzt kapjunk,* perchè arrivato che fusse il soccorso, m' incaminarei alla volta di Corona, et assicuratomi di quella città *szükség esetén Havasalföldébe is bemegyek, melyben — hogy megtarthassuk ő Felsége számára — jó volna valami erődöt csinálni s bele német őrséget helyezni. Egyébként most veszem hirét, hogy Zsigmond Marosújvárig jutott seregével,*[2] *talán azért,* ch' egli dissegni metter paura alla città di Meggies per ridurla alla sua devotione, come luoco debolissimo, et habitato da gente effeminata ; etc.

(Hurmuzaki : Documente IV/1. k. 271/2. l.)

822.

Dési tábor, 1601 november 6.

Basta Besztercze város tanácsának.

Torma Sera elfogatása ügyében. A kóborlókat büntessék.

Elvöttük az Kegyelmetek levelit, melyből megértettük, mit irjon Kegylemetek. Az levelek dolgában hogy intercipiálták, nem vallottunk semmi kárt. Torma Sera dolgát peniglen az mi illeti, miért hogy constál császár urunknak ű Felségének ellensége, az ű Felsége hiveinek is. Nem néz efféle dolog az nemességre, hanem mint ellenséget mindenkor megfoghatni. Ha azért ott vagyon az várasban, nem

---

[1] Radul Mihnea, a ki most 1602 márcziusig maradt a vajdai székben.

[2] Báthory Zsigmond 1601 november 4-én Marosújvárról írt levelét ld. Hurmuzaki : Documente XII. k. 1238. l.

csak meg kell fogni, hanem mindjárást ide hozzák, meg akarjuk magától érteni, mivel menti magát. Az mi az várasnak tartományát illeti, meg vagyon parancsolva minden kapitánoknak alattok valókat megfedjék és erősen meg is büntessék az kóborlásért. Im ismét újobban megparancsoljuk, hogy azon kivül ne cselekedjenek, minden úton azon eszünk Kegyelmeteket megótalmazzuk. Kegyelmetek az hűséghez tartván magokat, várasában vigyázása legyen Kegyelmeteknek. Tartsa meg Isten Kegyelmeteket jó egészségben.

Datum ex castris ad oppidum Dees, die 6. Novembris. Anno Domini 1601.

(Eredeti, Besztercze-Naszód vármegye levéltára.)

823.

Dési tábor, 1601 november 7.

Basta Besztercze város tanácsának.

Küldjön táborába sürgősen 500 patkót szegestől.

Mivelhogy lovainknak lábokról az patkók igen elhullottanak s szükölködünk annélkül, hadjuk és parancsoljuk, hogy onnat várastokból mindjárást küldjetek ötszáz patkót szegeivel együtt, ide táborunkban, kiknek az árát megadatjuk.

Datum ex castris 7. die Novembris ad oppidum Dees positis. A. D. 1601.

(Eredeti, Besztercze-Naszód vármegye levéltára.)

824.

Bécs, 1601 november 7.

Mátyás főherczeg Bastának.

Mustrálja meg seregeit és gondoskodjék róla, hogy azokat az erdélyi adóból s a hűtlenektől elvett jószágokból tartsa fenn.

Wir erindern dich gleich, dass die Kais. Mt. unser gnädigister geliebter Herr und Bruder gnädigst bedacht

sein, das Pezzische Regiment, wie auch die Wallonen zu Ross und Fuss und die 500 Flanzische Reiter neben denen Hayduggen und dem von Rottal, und die, so der Pograni [1] aus Underhungern hingeschickt hat, auf vorgehende Musterung über Winter zu underhalten, und würdet vielleicht nicht unbillich sein, dass gemeltes Kriegsvolk von der Siebenbürgischen Contribution und aus der rebellischen Güeter Confiscation, soviel miglich, erhalten werde.

Wann du dann, wie wir uns zu erindern haben, vor diesem berichtet hast, dass ein Anzahl Kriegsvolks ohne Ihrer Kais. Mt. Endtgeldt in Siebenbürgen erhalten werden khunte, als wöllest uns berichten, in was Anzahl alle hierbeiermelte Kriegsleut in Siebenbürgen sich befinden, und auf Mittel und Weg bedacht sein und unverzögerndtlich ins Werk richten, damit das vorhandene teutsche und hungerische Kriegsvolk gemustert und soviel miglich ohne sondere Beschwerde [2] [zu erhalten sei].

[Geben Wien, den 7. Novembris 1601.]

(Fogalmazvány, bécsi hadi ltár, HKR. 1601. Nov. No. 31. Reg.)

825.

Szeben, 1601 november 12.

A Szász universitas Bastának.

Mivel a szászok Báthory Zsigmondnak ellentállani képtelenek, kéri Bastát, oldja fel őket a császárnak fogadott hűségeskűjök alól.

Minthogy Nagyságod visszavonúlása folytán Ser^mus^ princeps Sigismundus ex Moldavia reversus, urbemque Coronam ingressus *Erdélybe tört török-tatár hadak segítségével, s nyomában Chiaki István, a ki Meggyes körül táborozva, különböző fajú katonáival pénzt és hadakat követel a városoktól, Havasalföldéből is újabb seregeket várva, melyeknek ellentállni nem tudunk* — in tanta igitur neces-

---

[1] Pogrányi Benedek kapitány.

[2] A levélnek mintegy két sornyi végső része leszakadt és hiányzik.

sitate constituti, petimus Illustrem et Mag^{cam} Do. V^{ram} humillime, ut ea, qua pollet, authoritate sensim fidei datae vinculo, nos liberet et manumittat, idque gratiose, pie et sancte facere dignetur. *Ha pediglen könyörgésünkre azt vetné elénk, hogy ez a dolog ő Felségét illeti, kérjük, oldjon fel esküNk alól, hogy megmaradásunkról gondoskodhassunk,* quia res nullam patitur dilationem; cernimus enim imminens periculum, ac prae foribus existentem perniciem extremamque necessitatem, cogimur nos cedere consueto principi nostro; quod futurae perniciei amotio suadet; etc.

Aláírása: Magistri civium, iudices et iurati, seniores civitatum, oppidorum ac sedium totius universitatis Saxonum.

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 272—273. l.)

826.

Dési tábor, 1601 november 15.

Basta Mátyás főherczegnek.

Báthory Zsigmond alkudozni kiván. Moldvai követek Bastánál, uruk hűségét ajánlva.

Az erdélyi ügyek nem változtak, de a török segítőhadak távozóban lévén, Sigismundo m' ha fatto sapere, che volontieri entrarebbe in qualche trattatione *s ha föltételei elfogadhatók lesznek, meghosszabbítom a fegyverszünetet. — Követek érkeztek hozzám a moldvaiaktól, kik* non potendo più oltre suffrire la gran tirannia de Hieremia *kijelentették,* che vorriano mettersi sotto la protettione di Sua Maestà, *de várakozásra intettem őket.*

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 274. l.)

827.

Dési tábor, 1601 november 16.

Basta Besztercze város tanácsának.

Rákóczi Lajos csetepátéja. Köszöni a küldött élést és további hűségre s vigyázásra inti a várost.

Az Kegyelmetek leveleit elvöttük, melyet meg is értettünk, mit irjon Kegyelmetek. Noha Rákóczi Lajost nem

úgy bocsátottuk volt oda, hogy vigyázatlanság miatt, vele való hadon az szerencsétlenség törtinni kellett volna, mindazonáltal azzal nem károsodott hadunk, sőt hasznosb, holott ezentul inkább tudnak magokra vigyázni. Kegyelmetek peniglen, mint hű és igaz emberek ugy cselekedett, megmutatván az ellenség ellen való forgolódását, kit ez után is praestal Kegyelmetek, semmit nem kételkedünk. Az mi az nemes uraim dolgát illeti, irnák ű Kegyelmek énnekem, megértettem egyéb emberektől is, hogy ű Kegyelmek semmiben nem vétkezett, hanem mint császár urunk ű Felsége jámbor hivei, jól viselték, viselik is magokat. Nincsen azért ű Kegyelmekre semmi nehézségünk, megnyugodtunk az ű Kegyelmek jó magokviselésiben, csak ez után is azt praestalják magok jováért. Az mi az élés dolgát illeti, eljutottak vele, ha több lehetett volna, kévántatott volna, de méltó okait értjük, mitől nem lehetett. Bánjuk az szegénységnek sok nyomoruságát, bántását, eléggé parancsoljuk az kapitánoknak, hadnagyoknak, hogy megfogják alattok valókat attól, meg is büntessék űket. Az mint irja Kegyelmetek, hogy Moldva felől Rodnabányára jűne valami ezer lengyel, kozák, az ellenség mellé, azért Kegyelmetek mindjárást reá vigyáztasson és valami bizonyost érthet Kegyelmetek, sietséggel adja értésünkre, gondunk leszen reájok való vigyázásra, sőt ha lehetne, az útakat jó volna bevágni, az szerint is cselekedjék Kegyelmetek ; etc.

Datum ex castris ad oppidum Dees positis, 16. die Novembris anni 1601.

(Eredeti, Besztercze-Naszód vármegye levéltára.)

Megjegyzés. A levélben érintett »szerencsétlenség« története az alábbi : Rákóczi Lajost 500 katonával élelmiszerért küldte Basta Beszterczére, de visszatértében összetalálkozott egy ezer főnyi török-tatár haddal, melylyel napestig csatározott, 80 emberöket levágván, míg ő maga 28 emberét veszté, a fejérkabátosok zászlósával együtt. De alig sikerült Rókóczinak ellenfelét egy szorosba szorítania, újabb 500 török támadta meg, kik elől végre is kénytelen volt megfutamodnia, 150 embere elvesztésével,[1] és érdekes tudni, hogy e török-tatár

[1] Ortelius krónikája 528. l.

had vezére Báthory Zsigmond egyik híve és kapitánya: Székely Mózes volt;[2] a csatározás pedig (más egykorú forrás szerint) november 11-én esett.[3]

828.

Dési tábor, 1601 november 20.

Basta Besztercze város tanácsának.

Védelmébe fogadván a várost, inti tanácsát, hogy lakóit minden kártételtől óvja meg.

Quoniam nos civitatem Suae Sacra^{mae} Caesareae Regiaeque M^{tis} Biztircze nominatam, una cum omnibus rebus et bonis, iuribusque possessionariis suis in nostram recepimus protectionem et tutelam specialem, nam fidelitatem eorum in omnibus punctis, a quo tempore in Transylvaniam cum exercitu Suae M^{tis} ingressi sumus, agnovimus, ideo vobis et vestrum singulis authoritate praefatae Suae Sacra^{mae} Caesareae Regiaeque M^{tis} qua fungimur, per praesentes committimus et mandamus firmiter, quatenus, acceptis praesentibus, vos quoque praefatae civitati, iudicibus primariis, caeterisque iuratis civibus, et in ea commorantibus in personis, rebusque, et bonis suis iuribusque possessionariis turbare, molestare seu quovismodo damnificare minime praesumatis, nec sitis ausi modo aliquali; et quia in praefata civitate, ex annuentia et permissione nostra, generosi ac nobiles, fideles Suae M^{tis} una cum familiis suis coniugibusque commorantur, eosque tam in persona, quam [1] in bonis suis et possessionariis, contra quosvis violentos et illegitimos turbatores tueri, protegere et defendere teneamini, sub gravi poena et indignatione Suae Sacra^{mae} Caesareae Regiaeque M^{tis}; etc.

Datum ex castris ad oppidum Des positis, 20. die mensis Novembris. Anno 1601.

Hátlapján egykorú kézzel: Protectional Bastae nach Übergab der Stadt. Anno 1601.

(Pátens alakú eredeti, Besztercze-Naszód vármegye levéltára.)

---

[2] Bethlen Farkas erdélyi históriája V. k. 60. l.
[3] Hadtörténelmi Közlemények 1897. évf. 241. l.

[1] Tollhibából és szokatlanúl így írva: tam.

829.

Dési tábor, 1601 november 23.

Basta Beszterce város tanácsának.

Sürgeti a régebben rendelt ötszáz patkó küldését.

Irtunk vala Kegyelmeteknek az elmúlt napokon, hogy küldene ötszáz patkót, szegeivel együtt, kit ez ideig meg nem küldött. Most ujolan hagyjuk és parancsoljuk mindjárást minden okvetetlen elmúlatni semmiképen ne merészeljetek, hanem az mint azelőtt is irtuk annyi számó patkót szegeivel küldjön ide, táborunkban hozzánk ; etc.

Datum ex castris ad oppidum Dees positis, die 23. mensis Novembris. A. D. 1601.

(Eredeti, Beszterce-Naszód vármegye levéltára.)

830.

Dési tábor, 1601 november 24.

Basta a Szász universitasnak.

Korholja a szászokat kishitűségökért, további hűségre intvén őket.

Literas Dominationum Vestrarum, 12. Novembris ad nos datas,[1] recepimus 23. Novembris, *és tartalmát megértve,* intelleximus etiam vestram pusillanimitatem, imo quasi perterrefactos vos cognoscimus, quod nos cum exercitu Caesareo recesserimus, et usque ad oppidum Des venerimus, ubi etiam nunc sumus ; praeterea Sigismundi etiam et Chiakii frequens comminatio vos terruisse in tantum, quod, prout animadvertimus, vinculo quo erga Sacram Caesaream et Regiam M^tem^ vos ipsos colligastis, absolvi cupiatis, ut consueto principi, prout nos scribitis, adiungere possitis. Hoc in nostra potestate non est positum, ut propria nostra authoritate vos in sacramento iuramenti, libere a vobis praestiti, dispensare possimus ; sed etsi possemus, id pie et sancte a nobis nequaquam

[1] Kivonatosan ld. e kötet 825. sz. a.

fieret. — *Veszedelem sem fenyeget, miként gondoljátok, csak ne bízzatok azokban, kik veszteteket akarják s ne higyjetek a hamis hirekben, hanem tekintsétek meg tisztességteket és* adhaereant firmiter fidelitati erga Suam Caesaream Regiamque Maiestatem, cui se se iureiurando obstrinxerunt . . . etc.

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 275—277. l.)

831.

Bécs, 1601 november 24.

Mátyás főherczeg Bastának.

Basta Antwort, dass der Stoika, den er zum Waida in die Wallachei gesetzt, widerumben herausgeschlagen, und er soll des siebenbürgischen Wesens Beschaffenheit alle 8 Tag ordinarie berichten.

(Kivonat, a bécsi hadi ltár Reg. Prot. 207. k. 97. No. 97.)

832.

Dési tábor, 1601 november 30.

Basta Rudolf császárnak.

Zsigmond Kolozsvár városát készül elfoglalni. A hajdúk garázdálkodása. A szászok ingadozása. Csatározás Gyalu alatt. Basta seregeinek létszáma. Idegen segélyhadakat kér, mert azokkal jobban boldogul.

Io non dubito che con l' arrivo dell' alfier Zucconi, che mandai a posta alla Corte, non habbi la Maestà V. Sacra^{ma} inteso il stato delle cose di qua; sì come anche scrissi dopoi all' Illmo S^{r} di Lichtenstein [1] del dissegno ch' io havevo di servirmi dell' occasioni, caso ch' i Turchi venuti in soccorso di Sigismondo, si fussero ritirati, sì come s' intese ch' erano per fare: et che gl' Haiduchi nostri si fussero contentati di restare. Hora i Turchi sudetti non sono ancora partiti; anzi il campo di Sigismondo, tre giorni fa,

[1] Ez a Lichtenstein Károlyhoz intézett levele ismeretlen.

s' è migliorato sin' a Torda, con dissegno, per quanto s' intende, di voler tentare la città di Claudiopoli: cosa ch' io non credo, non solo per i mal' tempi che corrono, ma anche per non ritrovarsi egli, se non con undieci pezzi d' artigliaria piciola, et pochissimo numero d' infanteria. Ma di questo ci chiariremo ben' presto, poichè nè in Torda, nè all' intorno di Claudiopoli è cosa alcuna da poter, sostentare nè le persone, nè men' i cavalli; oltre che confido tanto nella gente, ch' al presente si trova dentro detta città, che la diffenderanno sin' alla morte.

Quanto poi a gl' Haiduchi nostri non posso dominarli, sì come altre volte ho scritto; et essi che conoscono il bisogno che s' ha di loro, si sanno prevalere dell' occasioni con furti, rapine et inobedientia, tanto più sendo hormai sul fine della paga,[2] non ostante ch' io gli habbi concesso di poter' condurre fuori della Transilvania quanto bestiame essi hanno voluto: et è certissimo, che se i Turchi non se ne vanno fra pochi giorni, ch' io restarò senza Haiduchi; et ne potrebbe facilmente seguire qualche grand' inconveniente, perchè senza infanteria, come la Maestà V. sa, è impossibile fare cosa bona: et tanto più che da ottocento Alemanni, che mi sono restati in sei bandiere del colonello Pezzen, vanno vacilando, lamentandosi oltre modo delle paghe che restano havere, et che, come è usanza loro, voriano esser pagati et licentiati. Di modo che, se non mi viene soccorso d' infanteria et danari, io non potrò valermi della maggior' parte dell' essercito; sì che supplico humilmente la Maestà V. Sacra[ma] voler' considerare il gran pregiuditio ch' apportarebbe a lei il perdere questa provincia già conquistata. Questo dico per l' obligo che tengo alla Maestà V[ra], ma non già ch' io sia per mancare del debito mio in ogni tempo et occasione.

Io credo che la Maestà V. havrà inteso la propositione, che senza mia saputa fece Carolo Magno a Sigismondo, tanto fuori di proposito: qual Sigismondo, non ostante

---

[2] Pénz dolgában Basta ekkor már annyira meg volt szorulva, hogy hajdúi egyszeri zsoldjára Haller Gábortól kölcsönzött hatezer forintot; Hurmuzaki: Documente IV/2. k. 6. l.

ch' io gl' havessi fatto sapere, quanto era vano il volersi fondar' sopra detta propositione, mandò nondimeno un' suo da me,[3] fondato sopra l' istessa eshibitione del sudetto Magno, sì come la Maestà V. vedrà dalla copia della lettera d' esso Sigismondo, che viene con questa, et insieme anche potrà vedere la risposta, ch' io gl' ho dato.[4] Vedrà anco la Maestà V. quì incluso il protesto, che mi viene fatto dalla città di Cibinio in nome di tutte le sedi de' Sassoni, et la risposta ch' io gl' ho dato.[5] Staremo a vedere la risolutione che pigliaranno. Ma in quanto a me, dubito che siano per lasciarsi cadere dalla parte di Sigismondo, sendo il giudice regio di detta città [6] inclinatissimo al detto Bathori; ma questo importarìa poco se mi venisse soccorso, perchè nè quella, nè niuna altra città de' Sassoni sarìa bastante a resistermi. Sì che di nuovo torno humilissimamente a supplicare la Maestà V. voler' considerare tutte queste cose, et quanto prima risolversi; altrimente si corre rischio d' haver poi una altra volta a ricominciare di nuovo, con molta spesa et fatica.

Oltre al scritto, non v' è altro di nuovo, se non ch' in Gialu s' erano giuntati circa duoi mila tra soldati et villani, che facevano grandissimo danno a quelli di Claudiopoli; tal' che fui sforzato mandarli una mano d' Aiduchi all'improviso, che n' hanno tagliati a pezzi la maggior' parte, et portatomi undieci bandiere.

Tengo avisi sicuri, che Sechel Moises d' ordine di Sigismondo sia stato fatto prigione, et condotto nel castello di Deva; non si sa perchè.

I nostri Aiduchi poi dopo molte dispute si sono all'ultimo offerti aspettare ancora quindieci giorni, et non

---

[3] Ez (egy 1601 november 28-iki Basta-párti névtelen német tudósítás szerint) Vas Ferencz volt, a ki hatodmagával jött Bastához, de harmadnapra visszatért. (Eredeti, bécsi hadügyi ltár, HKR. 86. fasc. 130.). Vas küldetését említi egyébként Spontoni is id. m. 176. l.

[4] Nem ismerjük egyiket sem.

[5] Bármily érdekesek, csak kivonatosan közöljük őket 825. és 830. számainkban, mivel már előbb megjelentek.

[6] Szebeni királybíró ekkor Hut (Süveg) Albert.

più; di maniera che, spirat oquesto termine, sariano le cose nell' essere di prima.

M' è poi capitata la lettera di V. Maestà de' 26 del passato,[7] et in quella ho visto gl' impedimenti occorsi perchè i duoi reggimenti destinati, non sono arrivati; et veramente non v' è dubio che, se fossero venuti, le cose di questa provincia sariano in altro termine. Ma poichè non si può far' altro, sarà bene V. Maestà comandi, venghino quanto prima quelli quattro mila fanti, sin' all' arrivo de' quali non potrò risolvermi di licentiare tutta o parte della cavalleria di Slesia, nè d' altra sorte di gente, già che questa natione Unghera, come ho detto, va vacilando; sì che questa risolutione di necessità bisognerà ritardarla sin' all' arrivo della sudetta gente.

Debbono essere gl' Ungheri, che mi trovo, da cinque in sei mille cavalli et da quattro mila fanti, senza i Moldavi et Valachi ultimamente venuti col vaivoda, et mi contentarei dell ametà, pur che fossero ubedienti; ma poichè non si può far' altro, bisogna haver patienza et accomodarsi al tempo.

La lettera della Maestà V. per la cavalleria di Slesia l' ho mandato hoggi a lor' quartieri, et della risposta la ne sarà avisata. Ma se la Maestà V. dissegna, come non dubito, voler' finire di conquistare questa provincia, quanto meno numero d' Ungheri havrà in questo essercito, tanto sarà meglio per molte cause. Non negherò, già che per necessità havendosene a tenere alcuni, che non passassero mille fanti et altretanti cavalli et non più; et supplico V. Maestà humilmente tener questo per una massima principale.

S' è finalmente concluso con gl' Haiduchi, ch' essi serviranno sin' alli 10 di Decembre, ch' entrarà dimani;[8] et tra tanto il colonello Zechel et io, insieme con altri affettionati al servitio di V. Maestà, habbiamo posto insieme qualche poca somma di danari per vedere se,

[7] Nem maradt fenn.

[8] E szerint ezt a levelét Basta 1601 november 30-án írta, a mit vonatkozásai, de meg határozott adatok is megerősítenek.

finito il sudetto termine, potremo ritenere con questo mezzo i Aiduchi qualche tempo di più, perchè chiara cosa è, ch' il campo di Transilvania non si può sostentare insieme.

La cavalleria di Slesia havea deliberato andarsene; ma con la bona intentione de' capi s' è concluso di mandare uno di loro a posta in Slesia, con lettere mie a quelli Ordini, del contenuto che la Maestà V. vedrà per la copia inclusa.[9] Et tra tanto si va avanzando tempo.

Il campo de' Transilvani, insieme co' Turchi, arrivò a' 25 di questo sopra Claudiopoli con pochissimo ricapito d' ogni cosa. Io non credo che lor' dissegno sia tanto per ispugnare Claudiopoli, quanto per tirarmene fuori di questo posto et, come desperati, tentare la battaglia;[10] il che per molti rispetti non penso io fare, se non per estrema necessità, volendo questa volta vincere senza combattere, sapendo certissimo esser' impossibile che l' inimico si possi mantenere sopra Claudiopoli altri quattro giorni, tanto maggiormente defendendosi i nostri gagliardissimamente. In somma quì si farà ogni possibile, acciò la Maestà V. resti sodisfatta; resta solo che la si degni mandarmi le genti promesse, ma . . .[11]

[Dal campo appresso Des, ultimo di Novembre 1601.]

(Eredeti, bécsi hadügyi ltár, HKR. Januar 152. Exp.)

833.

Dési tábor, 1601 november 30.

Bastá Zucconi Vinczének Prágába.

Értesítem, che Sigismondo dopo haver perduti in due scaramuccie più di 2 mila de' suoi, parte morti e parte

---

[9] Basta levelének e másolata már nincs a helyén.

[10] E bekezdésnek majdnem betűszerinti soraival kezdődik Basta következő, deczember elseji levele, a mi így emennek is megállapítja a keltét.

[11] Itt vége az első ívnek s a második, mely a jelentés végét, keltét és aláírását tartalmazta, hiányzik; csak egy *Postscriptum*-os félív hever még mellette, csakhogy az láthatólag nem tartozik e levélhez s tévedésből jutott melléje. Hiányzó részeért kárpótol azonban egy névtelen érdekes jelentése, melyet munkánk második felében közlünk.

fatti prigione dalle genti nostre, s' è posto all' assedio di Claudiopoli.

(Elveszett vagy lappang; Spinelli érsek leveléből, római vatikáni Borghese-ltár I. 651. b. kötete 216. l.)

834.

Dési tábor, 1601 deczember 1.

Basta Cornazzani Antal prágai parmai követnek.

Az erdélyiek Kolozsvár falai alatt. Csatározások eredménye.

Il campo dei Transilvani insieme con Turchi arrivò li 25 del passato sotto Claudiopoli senz' alcun ricapito, per ispugnare quella città, come essi pretendano. Ma quanto fanno è solamente per tirarmi fuori di questo posto, dove non ardiscono essi venire; e tra tanto la fame combatte per me, et di quando in quando se gli dà qualche buona mano, sì come successe il giorno avant' hieri,[1] che in due rincontri se gli tagliorono a pezzi più di dua milla cavalli; et puochi giorni prima se gli diede un' altra mano a dui milla fanti di loro, che si erano alargati alquanto fuori dell' essercito per comodità del alloggiamento, et se ne salvorono molto puochi, con perdita di dodici bandiere; di modo che spero pigliare la lepre con il carro, purchè io non sia abbandonato dalli Aiduchi, che stridono per ritornare alle case loro, sì come anco vorrìa fare la cavalleria di Silesia. Et così sto ordinariamente con le budelle su l' arcione; et Dio perdoni a chi fu causa d' impedire che i dua regimenti destinati non venessero, perchè al sicuro le cose di qua stariano in altro termine, che non stanno; etc.

Dal campo di Des, il primo Dicembre 1601.

Az irat élén: Capitolo di lettera dil Sr Giorgio Basta.

(Ered. más. nápolyi áll. ltár, Archivio Farnesiano fasc. 129.)

Megjegyzés. Másodpéldányát Cesare Florio prágai modenai követ 1601 deczemberi 24-iki jelentésével küldte meg urának; a modenai áll. levéltárban, Germania fasc. 58.

---

[1] Tehát november 29-én.

835.

Dés, 1601 deczember 6.

Basta Mátyás főherczegnek.

Sietve tudatom Fönségeddel, hogy Zsigmond török-tatár hadaival hanyatthomlok elmenekült Kolozsvár alól; [1] *épp a legjobb időben, mert Pezzen ezredes katonái a folytonos zsoldhiány miatt fellázadtak s megtagadták a szolgálatot az ostromlott városban.*

(Említve Basta 836. sz. a. és a főherczeg 839. sz. levelében.)

Megjegyzés. A magyarok közül főtanácsadója Bastának dési táborában is a fogságából Basta által kiszabadított Sennyei Pongrácz volt. Ő tett jelentést a generálisnak a beérkező iratokról, a nála jelentkező magyarok ügyes-bajos dolgairól, s volt valósággal »gondjaviselője« a hatóságok panaszainak, melyek ezidőben főleg a hadak dúlása ellen irányulván, biztatásnál egyéb kárpótlást nem igen nyujthattak nekik a sok bántódásért, mert »az hadakozás ezzel jár«, miként éppen Basta e levelével egyidejűleg írta Sennyei a beszterczeieknek.[2]

836.

Dés, 1601 deczember 7.

Basta Mátyás főherczegnek.

Holnap reggel indul Kolozsvár felé. Zsigmond követsége. A török távozása.

Hieri scrissi a V. A. Ser^{ma} in conformatione della ritirata de' nemici . . .[1] et partirò dimattina per Claudiopoli per dar' ordine alle cose di quella città . . .[2] Hieri sera

[1] Szamosközy szerint (munkái IV. k. 157. l.) Báthory Zsigmond 1601 deczember 2-án hagyott fel a város ostromával, de már abban hibázik, hogy Basta másnap — hétfőn — beszáll Kolozsvárra, mivel még 7-én is Désen táborozott.

[2] Magyar levele Hurmuzaki: Documente XII. k. 1239. l.

[1] Elhagyott többi tartalmát előbbi sz. a. jeleztük.

[2] Basta be is ért Kolozsvárra, s habár 11 napig nincs semmi levele, tudjuk, hogy a város 1601 deczember 10-én tartott közgyűléséből ajánlta fel ismét a hűségeskű letevését és fogadta be Basta száz lovas katonáját, de úgy, hogy azok maguk költségén

arrivò un gentilhuomo mandato da Sigismondo, desideroso di trattar qualch' accordo...[3] *Egyébként a török készül visszavonulni,* conducendo seco da 8 mila anime christiane; e se sarà vero ch' egli se ne vadi, io passarò verso Corona, di dove poi potrò facilmente metter in possesso il Valacho; etc.

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 276. l.)

837.

Almási tábor, 1601 deczember 18.

Basta Duodo Péter prágai velenczei követnek.

Az erdélyiek sikertelen kolozsvári ostromának részletei. Zsigmond Meggyesre húzódott, de Basta kevés seregével nem üldözhette. A kolozsvári német őrség lázadása. Gyalu elfoglalása. A törökök kivonulása az országból.

Dello stato di questa provincia, et della retirata ch' io feci a Dees per iscoprire il disegno del nemico, credo che dall' alfier Zucconi, secondo l' ordine mio, ne sarà stata V. S. Illma a pieno informata. Hora il nemico se ne venne a punto, com' io m' ero persuaso, all' assedio di Claudiopoli con molti Turchi et Tartari, ma con nessun recapito necessario per tale espugnatione. Pure si trattennero alcuni giorni con speranza di tirarmi fuori del posto di Dees, dove essi, mancando assai di fantaria, non osavano attaccarmi. Ma io, conoscendo che et per la rigidezza de' tempi, et per la carestia dei viveri erano sforzati a dissolversi, o di venir a trovarmi con molto lor disavantaggio nelle trincere, deliberai di non commettere cosa alcuna alla fortuna, massime havendo a fare con gente

---

éljenek, mire Basta dühében minden aranyat, ezüstöt összeszedett a városban s azzal továbbindult; Jakab Elek: Kolozsvár története II. k. 379. l.

[3] Ortelius jólértesültségét bizonyítja, hogy a fejedelem e követségét ő is deczember 7-ikére teszi; krónikája 530. l. — Utána érkezett a szebeni szászok követe is: Salzburger. segélyt kérve Bastától, a ki hosszas gondolkozás után 500 lovast igért; a követ előadását ld. a *Siebenbürgische Quartalschrift* 1791-iki II. k. 237—240. l.

mezzo disperata; ma trattenendomi nel posto, et molestandoli con spesse truppe di cavallaria, vincere per questa volta senza combattere. Tra molti danni, che ricevero in quei pochi giorni ch' erano all' assedio, ne furono tagliati a pezzi dei loro circa quattro mila, ch' erano allontanati alquanto dall' esercito, et persero anco dieci insegne. Finalmente, presentendo dopo quelli successi ch' io dovevo movermi secretamente con tutto l' essercito per assaltarli di notte,[1] si partirono con molta confusione dall' assedio, et lasciarono per la fretta molti carriaggi et bagaglio a dietro.[2] Non posso per anco sapere se i Turchi et Tartari sono usciti o no fuori della provintia; dal che dipende ogn' altra mia deliberatione. Fra tanto attendo ad occupare alcuni castelli quì intorno, che mi travagliano assai per l' intelligenza dell' Ungaria Superiore. Si prese l' altro heri quello di Gialu,[3] et postdimani credo che si haverà quest' altro d' Almas del Chiaki;[4] chè l' uno et l' altro castello ostinatissimamente ha voluto espettare il cannone.[5]

Sigismondo si ritrova in Meggies: et certo ch' hora per mancamento di gente si perde una bellissima occasione di impatronirsi totalmente di questa provintia. Io la domandai assai per tempo, et ero stato esaudito; ma poi fu divertita altrove. Mi ha ben Sua Maestà promesso 4 m. fanti et buona quantità di denari, ma Dio sa quando

---

[1] Mantovai másodpéldányában itt még ez a sor olvasható: estenuati dal disagio et dalla fame.

[2] Báthory Zsigmond ostromával szemben Kolozsvár városát Mortagna Levinus kapitány védte meg sikeresen vallon gyalogságával és két zászlóalj német katonával (Spontoni id. m. 177. l.), kiknek kapitánya Czetlitz volt; Szamosközy munkái IV. k. 157—158. l.

[3] Gyalu várát Boerieu kapitány vette be vallon gyalogsága, négy zászlóalj német gyalogos, négy öreg ágyú és a Flanz-féle lovasság segélyével; Spontoni id. m. 163. l.

[4] Ezt meg Camillo Cavrioli gróf ostromolta ki, hosszas ellentállás után, felgyújtván az egész kastélyt; ugyanott, 164. l.

[5] Sennyei Pongrácz egyidejűleg szintén így ír erről a dologról: Mostan itt Almás vára alatt vagyunk, Isten segítségével két vagy három nap ez is kéznél leszen, Gyalu és Sebes vára kéznél vagyon; Adalékok Zemplén vármegye történetéhez 1901. évf. 179. l.

venirà l' uno o l' altro. Io non posso supplire a tutto, senza l' aiuto di là.

S' amutinò li giorni passati in Claudiopoli il reggimento del Pezzen, con molto danno di quella città. Pure alla fine si è accomodato, et dimani dovranno esser quì. Ma quest' altre nationi ancora vogliono denari, et io non posso più trattenerli. Basta assai, ch' io ho sustenuto questo essercito cinque mesi, senza alcuna spesa di Sua Maestà. Del resto sinch' io habbia certezza dei Turchi, se siano usciti tutti o parte fuori della provintia, mi andarò trattenendo quì intorno, dove ho trovato assai abundantia di frumento, et di furaggio, tanto più ch' essendo sopravenuta una bonaccia di tempo, et disfacendosi le nevi, sono rotte le strade. Altro non scriverò per hora a V. S. Illma; le bacio le mani, e prego da Dio ogni contento.

Dal campo presso Almas, li 18 Dicembre 1601.

Poscritta. In questo punto ho havuto aviso certo, come il bassà di Temisvar si sia ritirato al suo presidio con le sue genti, et che quello d' Agria habbia fatto il medesimo. Quello poi di Natolia è restato [con tre mila] nei confini di Lugos verso Lippa; et che in Meggies vi si trovi il Chiaki con doi mila huomini, et un certo Mako Giorgio con altri tre mila nei borghi di Segesvar.[6]

(Eredeti, bécsi állami ltár, Dispacci di Germania 31. kötete.)

Megjegyzés. Gyalu vára elfoglalásának részleteit egy névtelen egykorú magyar krónikás ekként adja elő: 1601, 5. die Decembris szállotta meg Basta György az gyalui várat,[7] az várat penig Zsigmond fejedelem számára tartották. Kapitán volt akkor benne Szilvási János, porkoláb Csabai Menyhért. Az várbeli számos nép tisztekkel es együtt lovag, gyalog voltak nemességgel együtt benne No. 100. Fejedelem fizetett katonája száz lovas, hadnagyjok Boér Pál, egy jó ifjú legény, de az lövés miatt hamar elesett és az többik fejetlen lába lőttek. Harmadnapján az megszállás után feladták hitre az várat Bastának. De érdemek szerént büntette meg őket, az kik

[6] Arrivabene prágai mantovai követhez írt másodpéldányában ez utóiratot Basta sajátkezűleg írta levele végére.

[7] Mivel levelében Basta határozottan írja, hogy Gyalu vára deczember 16-án esett kézbe, itt ez a dátum ó-naptár szerint értendő, vagyis 15-ikének; egyébként Basta leveleiből tudjuk, hogy ő maga nem volt a vár alatt.

okai voltak, jól lehet az szegény katonákat nem érdemek szerént, hanem hitetlenül le vágatta az várkapun küül, mert azok nem voltak okai az feladásnak. Az több várbelieket, az kik Istennek providentiájából lélekben megmaradhattak, azokat hajadon fővel és mezitláb karácson előtt való pénteken [8] csordával hajtatta Basta Kolozsvárban, minden jovaiktól megfosztván. — Az balonok laktak az várban az naptól fogva majd nyolcz hónapig. (Gróf Kemény József »Collectio minor manuscriptorum historicorum« cz. kézirati gyűjteménye XVII. k. 16. lapján, az Erd. Nemz. Múzeum levéltárában.)

838.

[Almási] tábor, 1601 deczember 23.

Basta a Szepesi kamarának.

Az ágyúk elé tartozó lovakat még nem küldheti vissza.

Animalia, ad bellica tormenta destinata, nunc in operae sunt sub aliquibus arcibus, ac in praesentia revocare non licet, sed quamprimum fieri poterit alios equos, et boves diligenter curabo, ac illos de Cassovia, et Bartfa omnino dimittam ; interim moram istam, sive parvos istos sumptus patienter ferre debent, cum res Sacrae Caesareae M^{tis} ita expostulent ; etc.

Datum ex castris, die 23. mensis Decembris 1601.

Hátlapján kamarai kézzel : 2. Januarii 1603.

(Eredeti, Szepesi kamarai ltár, Repraesentationes fasc. 38. O. l.)

839.

Bécs, 1601 deczember 28.

Mátyás főherczeg Bastának.

Válasz jelentéseire. Híreket kér. Segélyt kap mielőbb.

Aus deinen gehorsambisten underschiedlichen Schreiben vom 6, 15. und 30. November,[1] 6. und 7. dieses zu Endt laufenden Monats December [2] haben wir gnädigst

[8] Vagyis deczember 21-én.

[1] E jelzett levelek két elsejét ld. e kötet 821. és 826. sz. a. Az utolsó azonos lehetett a Rudolf császárhoz intézett 832. sz. a. bő jelentésével.

[2] Kivonatosan ld. 835. és 836. sz. a.

vernuhmen, was von einer zur andern Zeit in Siebenbürgen fürgeloffen. Lassen uns deinen in der Kais. Mt. Diensten gebrauchten Fleiss gnädigst gefallen, dich beinebens gnädigst erindert haben, dass der Fändrich Zucconi, auf den du dich referirt hast, uns keine Particularität der Siebenbürgischen Sachen nicht angezeigt, so ist uns auch kein Bericht, mit was Confusion Sigismundus die Türken und Tartarn von Clausenburg abzogen sein, davon in deinem Schreiben vom 6. dieses Meldung beschicht, nicht zukhumen. Sein derhalben, was sich damals vor Weissenburg zuegetragen hat und seither erfolgt sein möcht, mehrere Particularität von dir gewartendt, und weil wir under andern vernehmen, dass die Türken über 8 m. Christen aus dem Landt gefangen hinweggeführt, der Sigismundus an dieser armen Leut Verderben und Gefangnus schuldig und Ursache ist, Er noch darüber mit dir zu tractirn ansuchen thuet, so wöllest hierwider gute gewahrsame Fürsichtigkeit gebrauchen, dem Sigismundo nicht trauen, sondern Ihme solchen vieler armen unschuldigen Christen Verderben, daran er schuldig ist, verheben, und dass er solches gegen Gott und der Christenheit nicht verandtworten khunt, zu Gemüet führen, wie du der Sachen zu thuen wissen. Auf das Pezzische Regiment sei allbereit allhier beim Castelli [3] Monat-Soldt vorhanden, die in wenig Tagen sollen abgeführt werden. So ist auch der Obrist Breiner mit Aufrichtung der 16. Fändl teitscher Knecht im Werk, die auch nach und nach gemustert und fortgeschickt werden sollen; so haben Ihr Kais. Mt. auch gnädigist befolchen, 600 Niederlandische Archibusier under dem Wolgebornen Philipp Grafen zu Sulmbs nach Siebenbürgen zu schicken, die befinden sich allbereit im Fortzug von Prespurg aus. Dieses Volks zu Ross und Fuss hast dich zu versehen, und haben wir dir solches zur Nachrichtung gnädiglich erindern wöllen; etc.

Geben Wien, 28. December 1601.

(Fogalmazvány, bécsi hadi ltár, HKR. 1601. Dec. 131. Reg.)

---

[3] Castelli Bertalan bécsi olasz nagykereskedő.

840.

Nagyalmási tábor, 1601 deczember 29.

Basta [Liechtenstein Károly udvari tanácsosnak.]

A kolozsvári német ezred lázadása, Pezzen ezredes hűtlen sáfárkodása miatt.

Scrivo a Sua A. Ser^{ma} delle cose di qua,[1] et come l' essercito nemico ha abandonato con suo gran danno e vergogna l' assedio di Claudiopoli, sendomi a ponto riuscito ogni mio dissegno, sì come scrissi a V. S. Illma; ma questo pare che giovi molto poco, poichè quello che Sigismondo non ha potuto far' insieme con Turchi et Tartari, è stato in ponto di farlo il regimento del colonello Pezzen, che nel più bello [sito][2] si amuttinò in detta città, commettendo in essa infinitissimi disordini,[3] non ostante ch' io fussi presente pure in capo di tre giorni. La cosa si è accomodata con alcune promesse, ch' io feci in nome di Sua Maestà; ma non resta però che tutta questa machina non sia stata saputa dil tavoliero, e ciò che apertamente dicono i soldati, posso io scrivere, et è, che havendoli in più volte il colonello ratenuto i lor danari, gli ha finalmente sollicitati a questo tumulto, a fine di ricevere questo pagamento et ritirarsi. Da dove potrà facilmente Sua Maestà conoscere di quanto danno sia[no] al suo servitio persone tali, che non hanno per fine altro che il proprio guadagno. Tacerò le altre circonstanze, che in questo particolare potrei dire, chè ciascheduna per se stesso sarìa bastante a levarli l' honore et la vita. Io non scrivo questo altrimenti a Sua Altezza, per li rispetti ch' ella può considerare; ma mi farà V. S. Illma gratia di informarla secretamente, perchè non vorrei haver a far con il fratello.[4] Ma la cosa sta come

---

[1] Basta e levele ismeretlen.

[2] Talán ez a szó maradt a másoló tollában.

[3] Ezekről Szamosközy ad felvilágosítást (munkái IV. k. 139. l.), megemlítvén, hogy 3—4 házat a lázadó katonák fel is dúltak s csak úgy csendesedtek le, hogy hétezer forintot adtak nekik, a mely pénznek »három óra alatt kellett szerit tenni az kolosváriaknak«, hogy a németek dühétől szabadúljanak.

[4] Ez a hűtlen ezredes testvére: dr. Pezzen Bertalan, császári udvari tanácsos.

io dico, et non haverei ardire scriverlo, se non fosse più che vero ; e de i disordini, che si sono commessi in Claudiopoli da lui et da suoi soldati, ne mandarò ben presto a Sua Altezza le informationi.[5]

Dal campo a Almas, 29 Dicembre 1601.

(Egykorú másolat, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

Megjegyzés. Báthory Zsigmond téli hadjáratát s a töröktatár hadak dúlását a császárpárti Thököly Sebestyén is érdekesen írja le (1602 január 6-iki jelentésében [6]) megjegyezvén, hogy mivel : nullus iam hostis in Transsylvania est formidandus ; dominus Basta quicquid vellet, nisi tempus frustra terreret, parvo labore efficere posset.

841.

Nagyalmási tábor, 1602 január 5.

Basta és Székely adománya Rottwitz Menyhárt kapitánynak.

Érdemei jutalmául neki adják a hűtlenné vált Tholdy István és keresdi Bethlen Mihály összes erdélyi jószágait.

Memoriae commendamus, tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod nos, attentis et consideratis fidei integritate fidelibusque servitiis Mag^{ci} domini Melchioris Rottwitz [1] de Glauche, equitatus Silesii capitanei, quae ipse a primis aetatis suae temporibus, multorum insignium eorumque principum militum, et nostro etiam clarissimo testimonio, in pluribus expeditionibus seriisque conflictibus Suae Sacrae Caesareae Regiaeque M^{ti} exhibuit et impendit gratissima ; verum enimvero, ut ea dilucidius suis suffragentur laudibus, maioremque congerant meritorum cumulum, suis iure optimo sunt antesignanda praemiis ; etenim [in] illa sempiterni nominis Transalpinensi expeditione,[2] quam se cum

---

[5] Az udvari tanácsosok közül Basta Liechtenstein Károlylyal állott bizalmas viszonyban és levelezett, s így valószinű, hogy ezt a kényes természetű ügyet, Pezzen ezredes szégyenteljes eljárását is, neki írta meg.

[6] Hurmuzaki : Documente XII. k. 1242—43. l.

[1] Irva hibásan így : Rotficz.

[2] Itt az 1601-iki őszi havasalföldi hadjárat értendő.

suis, quibus dux praefuerat, Silesiis militibus praestitit, summa cum laude feruntur. Quid quomodo seriam arcis Tömös oppugnationem, cum eiusdem strenuo Silesiae equitatu auxerit; quid si eam quam [3] cum infestissimo christiani nominis hoste rem habuimus, diramque ad campum Kereztes dimicationem minime erimus (?) ubi ipse suique cruentam cum hoste conseruerunt manum. Quid denique, quod insigni multaque caede adversus Michaelem vaivodam, ad Miriszló habito conflictu, cum eodem itidem Silesiae equitatu, cum summa sui nominis laude habuit magno vitae dispendio, palmam suae retulit militiae? Sed posthabitis multis, eisque laude dignissimis suis ludis militaribus, quos ipse pro multorum locorum et temporum varietate, maximo sui dispendio Suae M^{ti} Sacra^{mae} exhibuit et impendit, gratissime transgrediamur ad hanc personam, adversus pristinorum rebellium Transsylvanorum expeditionem, qua, testibus nobis, recta militari serie, pro parte sua suorumque militum digna exhibuit munia, quae in posterum etiam Suae M^{ti}, eadem constantia et integritate, impensurus est. Accedit etiam, ad suarum laudum firmius emolumentum, praesens nobiscum in hibernis constans generosi pectoris commoratio, qua, nisi pacientiae suae exemplo restitisset, milites Silesii reliquo etiam praesidio modum querelarum, et forte litem novam praebuissent. Et cum Sua Sacra^{ma} Maiestas peculiare in huiusmodi sibi fideles et singulare solita sit conferre patrocinium, atque etiam quasi insignes et diu sedulo collectae gratiae uberem in vos diffundat liberalemque clementiam ditetque quasi laurea munera; his ita . . .[4] consideratis, totales et integras possessiones possessionarias universas, sive bona omnia, ubicunque in hac ditione Transsylvanica per quoscumque comitatus habita et possessa, infidelis rebellisque Stephani Tholdi, qui, pactis impie iniquissimis et reipublicae christianae infestissimis, cum Mahumete Transsylvanarum induciarum necnon christianae pacis obses, verum novi belli exitia-

[3] Hibásan így: earum qua.

[4] Egy szó olvashatlan, illetve értelmetlen olvasású.

lis,[5] et miserandae multorum caedis, cladisque cruentae illator, ad Turcarum Caesarem, pestem christiani nominis, fuit delegatus, et ad hunc usque diem Mahumetane studiosus contumaciae, cum Sigismundo Bathoreo pertinax rebellat; huius inquam bona omnia mobilia et inmobilia, et curiam nobilitari Bollia in comitatu Albensi cum omnibus suis pertinentiis iuribusque possessionariis quibuslibet, et bona itidem infidelis Michaeli Bethlen Keörösd vocati, cum curia nobilitari, et portiones in possessionibus Bese et Feoldszin in comitatu Albensi, et portiones in Szent Miklós cum curia nobilitari, item portiones in Kápolna, Szent Iván, Szénavörös in comitatu Kikeolleo, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet . . . memorato Mag^{co} domino Melchiori Rottwitz de Glauche, ipsiusque haeredibus et posteritatibus universis *adjuk* usque ad ultimam et benignam Suae M^{tis} Sacra^{mae} resolutionem, salvo iure alieno; *biztosítván őt,* quod si regnum Transsylvaniae totaliter in potestatem Suae M^{tis} Caesareae devenerit, bona praenotata *neki és utódainak megszerezzük; etc.*

Datum in castris ad Nagy Almás positis, 5. die mensis Januarii. Anno Domini 1602.

(Egykorú rossz másolat, bécsi Kpü. ltár, Hungern 14.422.)

Megjegyzés. Basta ez adománylevele az 1604-ik év márczius-áprilisi kamarai iratai közt maradt reánk, mivel úgy látszik csak akkor vették elé tárgyalásra, mikor az 1603-iki jószágelkobzások után talán valóságban is át lehetett Rottwitz kapitánynak adni a benne felsorolt (s valószinűleg még 1603 nyarán adományozott) erdélyi jószágokat.

842.

Nagyalmási tábor, 1602 január 7.

Basta Szeben város tanácsának.

Segélyt igér, de türelemre és kitartásra inti a várost.

Wir haben in wenig Tagen zum wenigsten vier von euren Boten ohne einiges Schreiben bekommen,

[5] Példányunkban így : fecialis.

megértvén tőlük kivánságtokat, mit magunk is óhajtunk, denn wir sein schuldig für Ihrer Kais. Mt. Unterthanen, die getreu sein (wie wir auch den darfür halten) unser Blut zu vergiessen; *de mivel a veszély még nem túl nagy, intünk, várjatok még a míg megindulhatunk, minthogy* ich gar in kurz erwarte 6000 Teutsche zu Stärkung dieses Heeres; und wenn ihr mittler Zeit belägert würdet (das ich doch nicht glaube), so haltet für gewiss und verspreche es auch bei meiner Treu und Ehre, *hogy személyesen segéllek meg,* und haltet dieses mein Schreiben zum Pfand meiner Zusagung und seidt gutes Muths und beständig, damit Ihro Kais. Mt. Ursache habe euer Treu zu bedenken.

(Erdélyi országgyűlési emlékek V. k. 111/2 l.)

843.

Prága, 1602 január 11.

Rudolf császár Bastának.

Antwort mit Erinderung des nach Siebenbürgen deputierten Breinerischen Regiments und der Polnischen Reuter, und soll das Kriegsvolk die Underthanen nit beschwehren lassen und auch öfter schreiben, mit Vertröstung der Bezahlung.

(Kivonat, bécsi hadi ltár Prager HKR. Prot. 137. No. 8.)

844.

Prága, 1602 január 12.

Liechtenstein Károly udvari tanácsos Bastának.

Jelentem, hogy ő Felsége hajlandóságot mutat arra, hogy Báthory Zsigmonddal egyezkedjék s ezért kérem, kövessen el mindent a béke érdekében.

(Elveszett vagy lappang; Basta 860. sz. leveléből.)

845.

Egeresi tábor, 1602 január 18.

Basta Mátyás főherczegnek.

Szeben Báthory Zsigmondhoz pártolt. Basta készül Besztercze ellen, de hadi- és pénzsegélyt kér.

Mentre io mi era accostato, più che non era, a Claudiopoli, per dar ordine alle cose necessarie per la mossa ch' havevo deliberato di fare verso Bestriz, sì come ultimamente scrissi a V. Altezza, mi sono sopragionti avisi che la città di Sibinio anch'essa si sia data a Sigismundo; et se bene non lo tengo ancora per cosa certa, tuttavia conviene creder che così sia. La cosa per se stessa, quando ciò fusse, non è tale che possi impedire il conquistar la provintia, quando però vi fussero i mezzi tante volte ricercati; perchè tutte queste città de' Sassoni sono molto deboli, e chi sarà patrone della campagna, sarà anco signore di esse. Perciò sarà bene anticipare in mandar et genti et danari, acciò che si possino prevenire gli aiuti de' Turchi et altri nemici; et non affirmarsi sopra gl' avisi, che vengono da queste parti, che tanto facilitano questa impresa dopo la ritirata de' Turchi da Claudiopoli, perchè questi tali si lasciano ingannare dall' affettione. Io sto ancora sopra la prima deliberatione di movermi verso Bestrizzio; ma sin' hora mi hanno impedito i tempi pluviosi et la infirmità de' soldati, et insieme la mia indispositione, sì come scrissi. Aspetto solamente certa quantità di bovi per la artigliaria, che non possono tardar ad arrivare, perchè dessegno uscire in campagna almeno con quattro pezzi di batteria, che già stanno apparechiati, con i quali spero di recuperar tutte le città de' Sassoni, o veramente necessitar il nimico di venir a giornata, perchè così mi pare che convenghi alla riputatione di Sua Maestà; altramente non vi è ordine di poter mantener più questo esercito in questi confini per mancamento di vettovaglie; et il voler abbandonare la provincia, et servirsi dell' Ungheria Superiore, non mi pare che convenghi. Ma

V. Altezza non lasci di sollicitar, et dar ordine acciò venghino et le genti, et danari promessi per tutto quello che possi succedere ; et mandar anco al generale della Ungheria Superiore [1] il modo da potermi somministrare et polvere, et quel più che mi farà bisogno per questa espeditione ; etc.

Dal campo in Eggres, li 18 Gennaro 1602.

(Egykorú hibás másolat, innsbrucki ht. ltár, Ambraser Akten.)

846.

Egeresi tábor, 1602 január 18.

Basta Gonzaga Vincze mantovai herczegnek.

Szolgálatába ajánlja a visszatérő Boboca Péter kapitányt.

Il capitan Pietro Boboca, mio antico amico e vassallo di V. A. Serma, è persona di molto servitio, et desideroso d' essere impiegato da V. Altezza in qualche cosa ; *a miért ajánlom Fenséged kegyeibe.*

Dal campo a Eggres, li 18 Gennaro 1602.

(Eredeti, mantovai áll. Gonzaga-levéltár 533. csom.)

847.

Prága, 1602 január 19.

Rudolf császár Bastának.

Basta soll daran sein, dass die Schlesischen 2000 Reuter länger in Dienst erhalten werden.

(Kivonat, bécsi hadi ltár Prager HKR. Prot. 137. No. 12.)

848.

Prága, 1602 január 20.

Rudolf császár Bastának, kit erdélyi főhadvezérévé nevez ki.

Rudolphus etc. Recognoscimus, et notum facimus tenore praesentium universis. Cum ad recuperandam

---

[1] Ez a már ismert Gonzaga Ferdinánd.

Transilvaniam, quae iure multiplici nostra est, et ad pericula, quae non solum a Turcis ac Tartaris, sed ab aliis etiam cum internis, tum externis hostibus imminebant, avertenda necessarium existimassemus, exercitum eo et equestrium et pedestrium copiarum expedire, inter multos, qui virtutem nobis suam ac fortitudinem bello probassent, unice delegimus magnificum fidelem nobis dilectum Georgium Basta, consiliarium nostrum bellicum et supremum commissarium Transilvaniae, virum non solum totius belli belgici tempore in omni genere militiae insigniter exercitatum, et a strategematibus militaribus celebratum, sed et in nostro Hungariae regno variis in expeditionibus cum omnium admiratione spectatum, cui uti ante superioris Hungariae praefecturam, sic deinceps exercitum Transilvanicum adeoque summam rerum illis in partibus concredendam duceremus; ubi cum ita sese ille fortiter ac strenue gesserit, ut victoriam aliquoties, et quidem superato Michaele Valachiae vaivoda, quando rebellium Transilvanorum multitudine nitebatur, ac deinde Sigismundo Bathoreo, quando ex diversis nationibus vires collegerat, reportarit, omnino nobis faciendum duximus, ut postquam res Transilvaniae nondum pacatae ac stabilitae, sed multis adhuc discriminibus expositae atque obnoxiae sunt, donec alium ibi gubernatorem collocemus, confirmaremus, quemadmodum praesentium vigore hunc in modum confirmamus, ut ipse Georgius Basta ibidem supremam generalis et campiductoris potestatem in equestres et pedestres copias, adeoque in totum exercitum, eamque expeditionem, quam diu nos id necessarium iudicaverimus [1] habeat, utque pro tali ab omnibus, et quidem in primis ab illis qui munus aliquod castrense gerunt, sive equitatui, sive peditatui praesint, ac denique ab omnibus ac singulis cuiuscunque ordinis militibus, pro more ac disciplina militari debitam obedientiam praestando, honoretur et observetur. Vicissim vero etiam ipse Basta sua ex parte dignum et convenientem respectum

[1] Ezt azért is írták így, mivel maga Basta sok évre nem akarta magát lekötelezni, sőt eddig is többször kérte felmentését.

ad Nos, et ad supremum nostrum totius Hungariae generalem Ser^{mum} Mathiam archiducem Austriae, fratrem ac principem nostrum charissimum[2] habeat; cuius iussis parere, omniaque summa fide, vigilantiaque ac sollicitudine providere, agere et administrare, quemadmodum fidelem, providum, sagacem, diligentemque generalem belli ducem et caput in tam ardua expeditione decet, et illarum provinciarum necessitas postulat, nosque de ipso nobis pollicemur, teneatur.[3]

In quorum fidem has propriae manus subscriptione et sigilli appensione communivimus.[4]

Datum Pragae, 20. Januarii 1602.

(Erdélyi országgyűlési emlékek V. k. 106—107. l.)

849.

Egeresi tábor, 1602 január 23.

Basta Guidi Ferencz prágai toszkánai követségi titkárnak.

Köszöni tanusított szivességét és támogatását.

Quella istessa amicitia et corrispondentia, ch'io ho havuta con Mr Concino,[1] desidero haverla anco con ogn'altro ministro di quella Altezza Ser^{ma}; [2] dalla cui affettionata

---

[2] Itt a következő áthúzott mondat volt közbevetve: *aut ad eum, quem in posterum Transilvaniae generalem designaturi simus.*

[3] E helyen még e sorok olvashatók a kinevező okmány fogalmazványában: Pro quo labore, cura ac sollicitudine, stipendium ipsi in quemlibet mensem tale decreturi sumus per quaestorem nostrum bellicum, ab eo tempore quo generalis Superioris Hungariae capitanei vices gerere destitit, solvendum, quale vel generali constitutione nostra castrensi nominabitur, vel prout alias inter nos et ipsum conveniet. — De minthogy elibe van írva: *Haec omittenda,* az irat tisztázatába nem vezették be.

[4] Habár ez az okmány irodalmunkban már 1879 óta ismeretes, szükségesnek tartottuk újra kiadni eredeti fogalmazványáról, mivel benne Rudolf császár elismerőleg emlékezik meg Basta érdemeiről s így nem maradhat ki Basta levelezéséből.

[1] Cosimo Concini prágai toszkánai követ.

[2] Értendő I. Medici Ferdinánd toszkánai nagyherczeg.

volontà verso di me, come ella mi accenna, resto tanto obligato, che non posso con parole esprimerlo; e mi duole di non esser libero, et di non poter disponer di me stesso, chè sperarei con qualche mio effetto di far conoscere a Sua Altezza Ser[ma] la molta devotione et osservantia, ch' io li ho portata sempre, e portarò mentre mi durarà la vita: e fra tanto, restando a V. S. obligato per l'offitiosa lettera che mi scrive, et per il fastidio, che si è preso di dar recapito alle mie con le medaglie per Mr Concino, me le offerisco reservirla in ogni occasione; etc.

Dal campo in Egheres, li 23 Gennaro 1602.

(Eredeti, firenzei állami Medici-levéltár 4357. kötege.)

850.

Egeresi tábor, 1602 januárius 24.

Basta Duodo Péter prágai velenczei követnek.

Ámbár a kért segélyt nem kapta meg, harczra kényszeríti Báthory Zsigmondot s azután elhagyja szolgálatát, miután felmentését is kérte.

Sono stato lungo tempo aspettando, che venisse il soccorso promesso, et da me con tant' instantia domandato; et con quello disegnavo dar fine a quest' impresa con poco periculo, e con non molta difficoltà. Ma poichè per anco non è comparso, nè meno mi si manda alcun altro recapito necessario, et che per il contrario il nemico si va avanzando, et per secrete intelligentie ha già recuperato alcune città de Sassoni, et alcune ch' erano giurate a Sua Maestà, spontaneamente se li son rese, mi conviene variar pensiero, cioè di spingere senza dimora l' essercito inanzi verso Sigismondo, e sforzarlo a retirarsi, o di venire a giornata. E benchè questo in se porti qualche più di pericolo, per gl' accidenti di fortuna che possono occorrere nella battaglia, tuttavia per tenere l'altre città a freno, e mantenere insieme la reputatione dell' armi di Sua Maestà Cesarea, giudico necessario di far così. Le dico bene, che fatto ch' io havrò questo, son risolutissimo di non servir più, sì per l' indisposition mia, come per

altri rispetti. Protestai già a Sua Maestà, che mi dovesse mandare un successore per il primo di Marzo; e spirato che sarà il termine, me ne partirò. Fra tanto vederemo quello che farà la fortuna; etc.

Dal campo Cesareo in Egheres, li 24 di Gennaio 1602.

Io [1] mi trovo in una strana mercanzia, poichè sto sul perdere assai et acquistar poco. E perciò giudico bene di levarmene quanto prima.

(Eredeti, bécsi áll. ltár, Dispacci di Germania 31. k. 325. l.)

851.

Egeresi tábor, 1602 január 24.

Basta Arrivabene Lelio prágai mantovai követnek.

Báthory Zsigmond sikerei. Basta támadó szándéka.

Credo che V. S. Illma havrà inteso, come Sigismondo per secrete intelligentie *elfoglalta a szászok néhány városát, mivel nem kaptam meg a sürgetett segélyt,* mediante il quale sperarò terminar quest' impresa, che non reputo difficile molto; s *nehogy ebből még nagyobb baj is származzék, elhatároztam előrehaladni seregeimmel, hogy legalább* non si perdi riputatione all' armi Cesaree, s *remélem, hogy az ellenség kénytelen lészen visszavonúlni vagy csatát próbálni.*

Dal campo Cesareo in Egheres, li 24 Gennaro 1602.

(Eredeti, mantovai állami Gonzaga-levéltár 533. csom.)

852.

Egeresi tábor, 1602 január 24.

Basta Farnese Ranuccio parmai herczegnek.

Zsigmond hódításai. Basta készül visszatérni Flandriába.

Se bene per haver io inteso, che V. A. Ser^{ma} era passata in Spagna, ho intermesso di farle con mie lettere

[1] Innen sajátkezűleg írva, közvetlen a levél lepecsételése előtt, hogy íródiákja ne tudjon róla.

reverentia, tuttavia secondo l' obligo mio, me le conservo, e vivo suo fedelissimo servitore. Del stato poi delle cose di qua *értesítem, hogy az udvar késedelme folytán Zsigmond hódításokat tett,* perciò ho rissoluto per l'indisposition mia, et per altri rispetti di non servir più, che per tutto Febraro: termine da me già prefisso, e protestato a Sua Maestà, da mandarmisi un successore. *De azért még felveszem a harczot Zsigmonddal,* et ciò fatto partirò per Fiandra, com' ho detto, risolutamente; etc.

Dal campo Cesareo in Egheres, li 24 di Gennaro 1602.

(Eredeti, parmai állami ltár, Carte Farnesiane.)

853.

Prága, 1602 január ius 26.

Rudolf császár Bastának.

További maradásra inti, kéri, hadat és segélyt igérve.

Magnum illum, quem hactenus in rebus istis praeclare gerendis et administrandis animum ostendisti, miramur ita repente mutatum, ut cum non solum ipse quam optime sperares, sed et nobis spem feceris, iam quasi desperatione quadam abitum parare videaris. *Pedig, hogy kívánságaidat nem teljcsíthettük, azt birodalmi nagy elfoglaltságunk okozta; de gondunk van reá,* ut in primis Transsilvanica ista, quae tanti momenti est,[1] expeditio sustentetur, et novis copiis, necessarioque nervo confirmetur, utque ea tui, quam spectata virtus ac strenuitas tua meretur, ratio habeatur. Ne itaque laudem illam et gloriam, quae apud omnes [de] te solida manet, ne provinciam, quae tuam fortitudinem uti hactenus experta est, ita deinceps expectat, deseras, ne quam de te praeclaram habemus opinionem frustreris, benigne hortamur, et abs te requirimus. Id reipublicae salutare, et nobis pergratum futurum, qui gratiam in te nostram perpetuo constare cupimus.

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 281. l.)

[1] Eredetijében írva így: sit.

854.

Aldorfi tábor, 1602 február 2.

Basta Besztercze város tanácsának.

Rendeli, intézzék el sürgősen özvegy Veres Györgyné-Demeter Zsófia ügyét.

Exponitur nobis pro parte generosae Sophiae Demeter, relictae Georgii Veres, se de anno 1602, cum taxa quaedam pro exercitu Ungarorum contra Michaelem vaivodam ex civitate Bistriciensi exigeretur, mutuo dedisse Joanni Literato, praesbiteri filio, florenos tres centos, quos adhuc recuperare non potuit. Cum autem in praesenti calamitate, rebus suis omnibus fere amissis, pecuniis suis indigeat, mandamus vobis firmiter, ut praefatum Joannem Literatum, rebus sic stantibus, ad satisfactionem statim compellatis, et si quid oppositum fuerit, iure mediante prout in debito liquido, ad istarum [1] brevi iudicii procedatis, et fine debito terminetis; [2] etc.

Datum in castris ex Darff [3] die 2. mensis Februarii Anno 1602.

(Eredeti, Beszterczc-Naszód vármegye levéltára.)

855.

Prága, 1602 február 3.

Rudolf császár Bastának.

Gondoskodjék róla, hogy a Pezzen-ezred fizetése és mustrálása körül rendetlenségek ne essenek.

Wir erindern dich hiemit gnädiglich, dass wir aniezo abermals dem Pezzischen Regiment auf dessen starkes Anhalten eine Bezahlung und nämblich das, was an

---

[1] Talán így volna jobb: instantiam.

[2] Eredetileg *terminabitis* volt írva, a mit Basta kijavított így: *terminebitis,* de helyesebb: terminetis.

[3] E sajátszerűen írt helynév a Beszterczéhez félórányira eső *Wallendorf* (magyarítva: *Aldorf*) község nevét fedi.

den jenigen, so aus der fertigen Böhaimischen Contribution auf solches Regiment deputiert, noch hinderstellig gewest, zue Handen des *(Titul)* Bartholome Pezzen entrichten zu lassen gnädigist verordnet haben. Wann sich aber bemeltes Regiment bei der jüngst gleichfalls hinein geordneten Geldts Summa der Musterung mit allerhandt Ausflüchten widersetzet, also dass ihme die dazumahl beisammen geweste Summa Geldts, weil anderst nichts zu erhalten gewest, nur Anlehensweis eingehändiget worden, und wir nun der sondern hohen Notturft nach zu Verhüet-, und Abstellung mehrerlei Ungelegenheiten und allerhandt Vortheiligkeiten dieselbe einsten und bei bemelter jetziger verordneten Bezahlung für und an die Handt nemben zu lassen gänzlich gemeint sein; als ist unser gnädiger Befelch hiemit an dich, dass du auch deines Theils darob sein, und unser Muster-, und Zahl-Officieren in Oberhungern, so wir deswegen auf dich weisen lassen, allen gueten Beistandt, Hülff und Assistenz leisten wollest, damit zu besserer Nachrichtung dieses Regiments Beschaffenheit, bei folgenden mehrern Bezahlungen, die Musterung billicher und schuldigerweis ihren Fortgang erreiche, und alle Unordnung dabei abgestellt werden müege, wie du der Notturft und Billigkeit nach von tragenden Ambts wegen und unserm zu dir gesetzten Vertrauen nach wohl zu thuen wissen würdest; etc.

Geben Prag, den 3. Februarii 1602.

(Hiv. más. bécsi Kpü. ltár, Ung. Gedenkbücher 410. fol. 175.)

856.

Beszterczei tábor, 1602 február ius 5.

Basta Mátyás főherczegnek.

Harmadnapja ért ide, s a város ostromát még nem kezdhette meg. Zsigmond Meggyesen van és fegyverszünetet kiván, de hiába.

Io non dubito, che a quest' hora non habbi l' A. V. Ser^ma^ per altre mie inteso la mossa, che ho fatto con questo

esercito di Sua Maestà verso Bistriz,[1] a causa della sua rebellione, dove arrivai a' 2 di questo mese et postoci l' assedio, nè sin hora si è potuto piantar la batteria, a causa di non esser ancora arrivati doi mezzi-cannoni che vengono da Samosuivar, che di ragione dovran esser quì Venerdì prossimo [2] al più tardi. La città non è per se stessa forte, ma i mancamenti, che si hanno de' recapiti per l' artegliaria, ritardano le cose più di quello che vorrei ; et dubito che, quando alle volte rimostro queste et altre cose alla Maestà Sua et all' Altezza V. non mi sia prestata fede, et così non finisco mai d'uscire da nove difficultà, che seguitano l' una [appresso] l' altra. Con tutto ciò non lasciarò di far ogni estremo dovere, acciò che la Maestà Sua et V. A. Ser^ma^ restino servite.

Sigismondo, intesa la mia mossa verso queste parti, se n' è venuto a Meggies ; ma, per quanto intendo, non si trova in forze tali, che possi opporsi a questo esercito, non ostante dichino ritrovarsi tuttavia da tre in quattro mille Turchi. Ha rimandato da me il Giesuita, che già scrissi haverli mandato,[3] con nissun' altra propositione, se non di qualche sospensione d' armi ; a che mi par superfluo far altra risposta.[4] Io attendarò a questa espugnatione; nella qual' impresa dubito non succedi qualche disordine tra le nationi, come da me già tempo fu rimostrato a Sua Maestà et V. Altezza. E se questi assediati havessero voluto parlare, io havrei fatto con loro qualche accordo, per non venir a questo individuo ; ma li veggo tanto ostinati, che io non posso far altro, ma non lasciarò già di dar quel miglior ordine, che per me si potrà ; etc.

Dal campo sopra Bestriz, li 5 Febraro. Anno 1602.

(Egykorú más. innsbrucki ht. levéltár, Ambraser Akten.)

---

[1] Ezt az idézett levelét nem ismerjük.

[2] Tehát február 8-ikán.

[3] Ez Marietti Antal kolozsvári jezsuita-páter.

[4] Marietti küldetését Spontoni id. m. 182. l. ismerteti.

857.

Besztercze, 1602 február 7.

Basta Szeben város tanácsának.

Igéri megsegítésüket, ha Beszterczét elfoglalhatja.

Zeiger gegenwärtiges hat mich gleich allda unter Nösen befunden, *s a mint a várost beveszem,* will ich mit dem ganzen Kriegesheer gegen der Hermannstadt zu ziehen und will Gott, bald euch aus Nöthen helfen und erledigen, *csak várjatok állhatatosan.* Die Ursach warumb ich etwas lang ausgewesen bin, ist, dass ich etliche Schlösser, als Betlehem und andere eingenommen hab,[1] damit ich einen geraumen Weg haben könne bis auf Clausenburg.

(Erdélyi országgyűlési emlékek V. k. 112. l.)

858.

[Beszterczei tábor, 1602 február 8.]

Báthory Zsigmond fejedelem kivánságai, melyeket kanczellárja: Bogáthi Miklós [1] terjesztett elő Bastának.

Ut et Sacra^{ma} Maiestas Caesarea, et fratres ac nepotes M^{tis} ipsius, omnium in quosvis susceptarum iniuriarum obliti, testimonio sufficientium ad id necessariorum instrumentorum, omnia condonent, sufficienti assecuratione ex tunc prout nunc suo et successorum suorum nomine id comprobatur. Caesarea Sua Maiestas, clementer animo recolens superiorum temporum officia, summa cum humilitate a nobis praestita, ne prohibeat, quominus Turcarum vicinitatem, more aliquot iam annis intromisso, colere possim; atque hoc ne regnum, et propter virium suarum imbecillitatem et propter Turcarum propinquitatem, magis ac magis perditum in dies eat; provincia enim,

---

[1] A bethleni kastélyt »l'alfiere Bitbach da Liegi« foglalta el vallonjaival, kardra hányván darabantokból álló őrségét, (Spontoni id. m. 178. l.) január 31-én, útban Besztercze felé.

[1] A fejedelem kanczellárjának egykorú jelentés nevezi; Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 292. l.

cum per se ad sui difensionem sufficiens non sit, alia ulla ratione durare nequit; nam exercitibus Suae Caesareae M^tis in plures partes divisis, (prout bellandi occasiones requirent) sufficiens ad propugnandam Transilvaniam miles huc mitti non potest; pauci si mittantur, nihil proficient; quin si numerosum satis ac pro regni necessitate accomodum Maiestas ipsius mittere posset exercitum, exhausta iam bonis omnibus provincia, ei alendo par esse nulla ratione posset. Si denique Sua Caesarea Maiestas eo spectat, ut hostium vires ex aliis Suae M^tis provinciis avertat, sedemque belli Transilvaniam eligat, semper in eadem recidemus mala proprer praedictas causas; perinde autem nobis erit, sive a milite Suae M^tis consumetur provincia, seu ab hostibus evertatur.

Sacratissima ipsius Maiestas, benignis oculis intuens ingentes ac omni commiseratione dignas regni istius calamitates, vindictamque Caesaream satis iam contra nos exercitatam, intueatur etiam finem ac conditionem officii, quo divinitus publice fungitur; ac si ex iusta sua indignatione, castigata provincia pulcherrima patriae pace eiusdemque non minima parte privare nos voluit, maiorem iam tandem clementiae quam irae (licet iustae) habeat rationem, instarque publici parentis ex innata sua clementia testatum toti orbi faciat, pluris se imperialem clementiam quam iustam ultionem facere; atque ita, si una ex parte Maiestas Sua nos afflixit, ita ut armatam M^tis ipsius manum non tantum viderimus, verum acerbe etiam senserimus, tandem caesarea vicissim clementique misericordia commota non id tantum, quod adversa fortuna reliquum adhuc fecit, nobis relinquat, verum maiorem adhuc munificentiae suae cumulum clementer efficiat.

Transilvaniam mihi integram tantum ex innata sibi clementia ut relinquat, eique arcem Keovar, urbem Bania ac districtum Szilágy, iure antiquo ad hanc provinciam spectantem, adiungat submisse a Caesarea Sua M^te peto. Si denique iis, qui ultro citroque alterutri parti faventes sese addixerunt, non tantum ignoscendum veniaque

danda est, verum bona etiam restituenda, ut id reciproce fiat, Sacram Caesaream M^{tem} suppliciter peto.[2]

(Eredeti más. bécsi hadi ltár HKR. 1602. Febr. No 1. Exp.)

859.

Prága, 1602 februárius 11.

Rudolf császár Bastának.

Basta soll beim Herzogen von Teschen darob sein, dass dem Moises Zuniogh das seinige alsbald restituiren, und sich auch von dergleichen Gewalt hinfüro hüten.

(Kivonat, bécsi hadi ltár Prager HKR. Prot. 137. No 14.)

860.

Beszterczei tábor, 1602 februárius 13.

Basta Mátyás főherczegnek.

Besztercze ostroma. Bogáthi Miklós követsége. Basta válasza. A kért fegyverszünet engedélyezése.

Arrivai sopra questa città di Bistrizzio con l' esercito; e sei giorni doppoi,[1] havendo piantato l' artiglieria, si attese a battire sino alle 3 hore doppo mezzo giorno; nel qual tempo era già fatto la batteria di 20 brazza d' apertura incirca, senza che l' inimico havesse havuto tempo di farci alcun riparo, havendolo io colto da quella parte all' improviso. Ma le dui nationi, Vallona et Alemanna, ci andorno con tanta fredezza, quanto dir si possi, e furno ributtati con danno di 300 huomini tra feriti e morti; di modo che, sendomi mancata la polvere e balle, son stato forzato mandare per nove munitioni, e far venir un altro pezzo grosso, che lasciai in Gialu, e veder che questa vergogna non resti all' esercito di Sua Maestà.

L' istesso giorno arrivò anco Nicolò Bogathi, man-

[2] Bogáthi Miklós küldetéséről Basta februárius 13-iki jelentésében szól, előadván válaszát is, míg Spontoni, id. m. 183—184. l. emlékezik meg róla.

[1] Vagyis februárius 8-án, midőn ágyúit megkapta.

dato dal principe Sigismondo, con tanta sommissione, quanto sia possibile credere, e spontaneamente mi offerisce le conditioni, che vengono con questa ;[2] alle quali, più presto per curiosità, che per desiderio ch' io havessi, che le cose s' accomodassero, risposi quelle conditioni essere molto attenuate, e che al sicuro non sariano state accettate in Praga. Sopra di che il detto Bogathi mi pregò, dovessi io come confidente del principe aggiongerci, per maniera di discorso, ciò che mi pareva a proposito ; e così proposi ch' esso Bathori cedesse a Sua Maestà tutto ciò che contiene il Silagio, che sono tre comitati insieme con Varadino, Hust col Marmaros, Keövar sino a Des, ciò è che il fiume Somos da quella parte separasse i confini. E se bene esso Bogathi si mostrasse alquanto ritroso sopra questa propositione, conobbi nondimeno in lui qualche segno, che mi fa credere siano per condescendere a questo. Ma come non havea autorità di passar più oltre, prese dodeci giorni di termine per andar a Corona, dove si trova Sigismondo, e ritornare ; e tra tanto gli ho concesso sei giorni di tregua, o sia sospensione d' armi, mettendomi a me conto di così fare per aspettar, che arrivino le munitioni che ho mandato a pigliare, come ho detto. Ma per tornar a gl' articoli sudetti, non havendo io visto in essi far mentione alcuna delle cose di Valachia, richiesi al Bogathi sudetto ciò che pensava di questo. Mi rispose non haver ordine alcuno : che mi fece soggiongere, dovessero levarsi dal capo ogni altro dissegno, che potessero havere, perchè Sua Maestà non intendeva, che in quella provintia ci fusse altro vaivoda che questo, che hora si trova quì meco; e così mi ha promesso ritornare al sudetto termine, e tratanto io non perderò tempo intorno a questa città.

Io veramente conosco la occasione, che mi si presenta, sendo io tanto superiore di forze, come sono ; se bene tali e quali, e quel ch' è peggio incerte, perchè mancando i rubamenti, io sarò senza dubio piantato da questi Haiduchi, che almeno, tra a cavallo et a piedi, sono 10 m. e più : e pigliando questa città, potrei spingere inanzi, e forsi

[2] Lásd 858. sz. a. szövegében.

anco neccessitare Sigismondo andar fugendo hor qua, hor là per la provintia, e forsi metterlo in tal disperatione, che non fusse poi più in poter suo di far alcun accordo, stando i Turchi (si puol dire) tuttavia alla porta della provintia; et in questo modo per obligar Sua Maestà a sustentare il conquistato, ho pensato (già che vedo per lettere del Sr Carlo di Liechtenstein di 12 Gennaro,[3] che Sua Maestà inclina di venir ad accordo con esso Sigismondo, e che anco il medesimo vien accennato dal Sr Geizkoffler al Sr governatore di Sacmar)[4] valermi di questa occasione con il maggior vantaggio e reputatione dell' armi di Sua Maestà, che sarà possibile fare, prolongando anco qualche giorni la sospensione d' armi; purchè esso Sigismondo mi dia nelle mani gl' ostaggi, che da me li saranno ricercati; che sia per mantenere gl' articoli, che si concertaranno, quando però venghino confirmati dalla Maestà Sua. Ho scritto tutto questo al sudetto Sr Liechtenstein, e pregatolo che mi si mandi subito un corriere in tutta diligenza, con farmi sapere qual sia l' intentione di Sua Maestà, non circa le conditioni, ma sì bene sopra alla prolongatione della tregua, acciò non si perdi tempo; e tratanto i soldati feriti havranno tempo di potersi curare, sendo impossibile strascinarsi dietro tanto numero, come sono etc.

Dal campo sopra Bistrizzio, li 13 Februaio 1602.

(Eredeti, bécsi hadi ltár, HKR. 1602. Februar No 1. Exp.)

861.

Beszterczei tábor, 1602 február 13.

Basta Liechtenstein Károly titkos tanácsosnak.

Levelére válaszolva, jelentem, hogy megkezdtem a tárgyalásokat Báthory Zsigmonddal s megadtam neki a kivánt fegyverszünetet. Kérem azonban, tudassa velem külön futárral, mi a szándéka ő Felségének a fegyverszünet meghosszabbítása iránt, hogy ne veszítsünk sok időt.

(Elveszett v. lappang; a 860. és 868. levelekből.)

---

[3] Nincs meg s csak is ez említéséből ismerjük.

[4] Az ismert Székely Mihály.

862.

Beszterczei tábor, 1602 február ius 27.

Basta utasítása a Mátyás főherczeghez és Rudolf császárhoz küldött báró Hoffkirchen János Ádám számára.

Besztercze elfoglalása. Fegyverszünet Báthory Zsigmonddal. A hajdúk garázdálkodása. Basta szabadulni kiván tőlök. Javaslat a császár hívei jutalmazására.

Arrivato che sarà a Vienna, farà recapito dal Sre Ottavio Cavriani, e secondo il lui parere procederà in dar conto a Sua Altezza [1] di tutto quello che segue.

Primamente li darà conto dalla renditione di questa città,[2] con l' obligo ch' han fatto di pagare 32.000 talleri [3] in termine d' un mese, de' quali ne hanno pagati 5000. Del disordine successo contra la promessa fatta, e del castigo che se n' è fatto.[4]

Che conforme al ordine havuto dal Sr Carlo de Liechtenstein, si è attaccata la pratica della pace; poichè l' occasione si era offerta che Sigismundo havea fatto instantia d' haverla, e che io non volendo perdere una tanta occasione, havea tenuta la pratica in piedi; ma considerando esser impossibile poter contenere in obedienza gl' Haiduchi, che passano il numero di 12 mila, senza quelli che giornalmente vanno venendo, non ho giudicato bene passar più inanzi, per dubio che la tregua conclusa non fusse da essi Haiduchi rotta, sì come è seguito nella capitulatione de Bistriz: mi è parso bene ricercar da Sigismondo tre ostaggi prin-

[1] Értendő Mátyás főherczeg.

[2] Ez előző nap, február ius 24-én történt, midőn a város hitre megadta magát, miután Basta, 22-iki iszonyú ostromával bejutott a városba.

[3] Ez arra vonatkozik, hogy Basta rakonczátlan katonái, a generális igérete és parancsa ellenére, dúlni-rabolni kezdtek; mire Basta a rablott tárgyak nagy részét visszaadatta, és *von Wallonen, Teutschen und Reitern* sokat kivégeztetett; Székely Mihály egyidejüleg írt jelentéséből, Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 291. l.

[4] Basta most Báthory Zsigmondnak újabb kétheti fegyverszünetet engedélyezett, hazabocsátván Bogáthyt, a ki (másodszor jőve) tanúja volt Besztercze ostromának; Székely id. jelentésében ugyanott.

cipali, che dovranno esser qua alli 3 di Marzo, [con] i quali Haiduchi io mi ritirarò con l' esercito nel Silagio, aspettando novo ordine di Sua Maestà.

Li detti hostaggi si pigliano non solo per sicurezza della tregua,[5] ma ancora che, piacendo a Sua Maestà le conditioni offerte da Sigismundo, siano per osservarsi; avertendo, che volendo Sua Maestà continuare la guerra contra Transilvania, sarà bisogno mandi buon numero d' Alemanni, acciochè possiamo disfarsi di tanto numero de' Haiduchi, i quali oltre al grandissimo danno che fanno per il paese, causano anco grandissimo disordine nella militia pagata, a causa del molto rubare che fanno, che viene anco immitato da' nostri: et io per me, perchè cognosco questo esser direttamente contra il servitio di Sua Maestà, non intendo in modo niuno voler haver tanto numero d' Haiduchi, ch' io habbia dipender da loro, come al presente son sforzato di fare per mancamento d' altre nationi.

Oltra, poichè hormai la Transilvania è ridutta a sole estremità di vittovaglie, che levatone una parte della Siculia, non vi è più paese che possi sustentare un tanto esercito, come questo.

Remostrarà anco il poco servitio, che si cava da questi Haiduchi; de' quali in niuna occasione, per importante che sia, non si può havere cent' huomini, sì come esso barone ha inteso hoggi nel Consiglio che si è fatto.

Remostrerà anco il disparere, ch' è tra il Sr Zekel e me sopra l' articulo scrittomi dall' Illmo Sr Carlo di Liechtenstein; al quale come tropo chiaro conviene ch' io m' attenghi, senza farsi altro commento, come esso Zekel verrebbe ch' io facessi, e non so perchè.[6]

Darà anco conto delle forze che si trova l' inimico, et del poco ordine che si potrìa dare a gli Haiduchi, già

---

[5] Hogy ez a rendkivüli hadisarcz mily nehezen gyült össze a polgárok garasaiból, megitélhető az egykorú számadások egyes tételeiből; közölve a nagyszebeni *Archiv* XII. k. 437—443. l.

[6] Valószinüleg arra vonatkozik, hogy Székely Mihály — miként id. jelentésében bőven megindokolja — ellenezte a Báthory Zsigmonddal való egyezkedést.

che sono in tanto numero, come si è detto, e che volendogli astringere alla dovuta obedienza, si corre rischio o di far tagliare a pezzi le nationi, o veramente di fargli passare dalla parte di Sigismondo; il che per la legierezza loro non sarìa difficile.

Significarà anco non haver fatto Sigismundo mentione alcuna delle cose di Valachia; il che si mette in consideratione a Sua Maestà et a Sua Altezza.

Eshibirà anco le conditioni offerte da Sigismondo, e sopra tutto supplicherà che quanto prima siamo avisati, se si debbe prolongare la tregua o no (se bene il mio parere sarebbe di prolongarla) se vogli Sua Maestà ntender alla pace o no, acciò che i soccorsi aspettati potessero arrivare, già che negli Haiduchi non si può far fundamento alcuno.

Del modo di disfarsi de gli Haiduchi.

Se non sarà concesso a esso barone di passare a Praga, metterà in iscritto tutti i ponti principali contenuti in questa instruttione, aggiongendosi quel più che a egli è detto a bocca.

Farà anco mentione che la città di Zibinio resta in fede, e che di questa città di Bistriz vi sono 4 ostaggi, che resteranno guardati nel castello di Ujvar.

Avertirà anco che, volendo Sua Maestà conceder la pace a Sigismondo, si avertischi a escludere Kereki János et altri rebelli, se pur ve ne sono.

Si ricordarà far mentione delle persone di Pangratio Sennyei, e di Haller Gabor che havran abandonato i lor beni per seguire la parte di Sua Maestà, e meritan li sia fatto qualche gratia.[7]

Dirà anco del novo incendio fatto da gli Haiduchi verso Georgio, sì come questa istessa matina mi sono venuti gl' avisi.

Fatto nel campo appresso Bistriz, li 27 Febraro 1602.

(Egykorú más. bécsi hadi ltár HKR. 1602. Febr. No. 1. Exp.)

---

[7] Ezeket egyidejüleg Székely Mihály is melegen ajánlja a császár kegyébe, kiemelvén, hogy Sennyei minden vagyonát ő Felsége ügyének áldozta, miként Haller is, a ki még azon felül 10.000 tallért kölcsönzött Bastának, seregei fizetésére; Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 291. l.

863.

Besztercze, 1602 február 27.

Basta San Clemente prágai spanyol követnek.

Besztercze sikerült ostroma. A beszterczeiek váltságdíja. A garázdálkodó katonák megbüntetése, húszat öletvén meg Basta valamennyi nemzetből. A hajdúk megbizhatatlansága, a mi Bastát arra kényszerítette, hogy Báthory Zsigmondnak újabb kétheti fegyverszünetet engedjen. Várja a császár további parancsait.

Hallandome yo al rededor de esta ciudad de Bestricia donde por falta de lo necessario para la artilleria fuy forçado batirla como pude, la necessidad me forço a tentar un asalto, del qual fueron los nuestros rebutados, no tanto per defetto de la vatteria, quanto per la debilidad de los soldados, los quales avezados a robar, se curan muy poco de aquistar honra con poner su vida a riesgo, cosa de mi muy bien conocida; mas lo podia remediar, y estando la ciudad con esta opression se ha rendido a patto, y pagado 32 m. talleres por rescate del saco. Mas ha sucedido un desorden muy grande que la soldadesca contra la palabra que yo di y promessa, que hize, han saqueado el vagaxe del presidio, que salio de dicha ciudad,[1] lo qual me ha obligado a hazer tal resentimiento, que quedara memoria por algunos dias, por que de mas de haver hecho morir a muchos de todas naciones [2] se ha hecho justicia de algunos officiales [3] culpados en este hecho, y cada dia se va haziendo lo mesmo de algunos otros. Mas tornando a las

---

[1] A városba szorult nemesség február 24-én, Invocavit vasárnap vonult ki s ekkor támadtak reá a Pflantz-féle gyalogok és vallon lovasok, minek részletes leírása meg van Ortelius krónikája 535—537. l.

[2] Spontoni (id. m. 185. l.) megemlíti, hogy Basta húsz katonáját végeztette ki példaadásul a város előtt; a mivel a beszterczeieket engesztelni akarta.

[3] Ugyancsak Spontoni írja le (id. m. 185—187. l.), miként öletett meg Basta egy engedetlen sléziai fiatal előkelő bárót s egy franczia katonát, a ki merényletet akart elkövetni Basta ellen, a város bevétele után, a miért a generális három bajtársát megölette.

cosas de acà, viendo cargar tantos Ayduques, como cada dia vienen a mi exercito, que passan el numero de 12 mil, los quales son indomitos, desobedientes, sin ley, sin fe, y que no se puede haver dellos servicio alguno, antes daño pues roban, y gastan qualquier cosa, he jusgado por peligroso el haver yo de depender dellos, y no ellos de mi, y por esto por conveniente meter las cosas en siguro, y conceder a Sigismundo una tregua de 15 dias para escuchar las condiciones de paz, que propone, y entretanto que me llegarà la resolucion de Su Mag^{d}, dandome el Sigismundo tres personajes que le he pedido en reenes, y me han sido prometidos, me partire luego con el exercito, y me porne sobre los confines de la Ungria superior, y se Su Mag^{d} querra que se continue la guerra, resolutamente convedrà que me imbie otra sorte de gente, por que con los Aiduques yo no quiero en modo alguno tener que hazer, como libremente lo escrivo a Su Magesdad ;[4] etc.

De Bestricia, a 27 de Hebrero 1602.

(Egykorú más. a római vatik. könyvtár Urb. 1114. kötete 37. l.)

Megjegyzés. Besztercze ostromát megírta németül egyik polgára, Decani István, 1662-től beszterczei gimnáziumi rektor s később lelkész »Beschreibung der Belagerung Nösens von Georgio Basta Kriegsobersten in Siebenbürgen im Jahr 1602 den 22. Februar« cz. munkájában, mely 1779-ben nyomtatásban is megjelent s azóta többször is.[5]

864.

Beszterczei tábor, 1602 február 28.

Basta Kolozsvár város tanácsának.

Rendeli, hogy adassa vissza zalánkeményi Kakas István jogtalanul elfoglalt vagyonát.

Cum a Sacra Caesarea Regiaque M^{te}; domino nostro clementissimo, imperatum nobis esset, ut bona fidelis

---

[4] A hajdúkra vonatkozólag a spanyol követ a levél szélére a következő felvilágosítást tette: Estos Ayduquez son Ungaros, y vassallos del Emperador, y de lá qualidad, que dise Jorge Basta.

[5] Különböző kiadásainak felsorolását ld. Trausch: Schriftsteller-Lexikon I. k. 250. l.

generosi domini Stephani Kakasii de Zalonkemény, cuiuscunque generis, sive a Michaele vaivoda adempta, sive alio quocunque modo violentiis, machinis, technisque direpta, restitui curaremus, *kérünk,* ut mox exceptionibus quibusvis Joannis Jacobini, qui paternam domum et vineas dominis Kakasii a Stephano Chiakio qualicunque titulo impetravit, reiectis, ipsum Kakasium absolute et integrum restitueretis. Pretia etiam vinorum et mobilia alia per Andream Eötvös, concivem vestrum, qui omnia bona domini Kakasii a Valacho impie iniusteque per notam, vel pro se, vel pro filia sua impetraverat, sine dilatione reddi faceretis; *minthogy ő Felsége is azt akarja,* ne iusti ab iniustis quacunque ratione praemantur; *s mi is ismerjük Kakas ez ügyének előzményeit; etc.*[1]

(Történelmi Tár 1897. évf. 610—611. l.)

865.

Prága, 1602 február 28.

Rudolf császár Bastának.

Desgleichen wird der Herr Basta erindert, weil die Solmischen 600 Pferdt jetzo hineinziehen. Auch des Obristen Preiners Regiment alle Tag fortgeführt werden solle zuegeschrieben wär.

(Kivonat, bécsi Kpü. ltár, Repertorium Prag 1602. fol. 72.)

866.

Prága, 1602 február 28.

Rudolf császár Bastának.

Basta solle die 2000 Schlesische Reuter länger in Dienst zu verbleiben vermahnen.

(Kivonat, bécsi hadi ltár Prager HKR. Prot. 137. No 21.)

---

[1] Kakas február 16-án érkezett Bastához peres ügyében (Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 192. l.) s annak részleteit megírtam Kakas életrajza 109. s következő lapjain.

867.

Beszterczei tábor, 1602 márczius 2.

Basta és Székely Mihály Szakmáry Farkas kővári kapitánynak.

Védelmezze meg bátori Szaniszlófy Katát édes testvére hatalmaskodásával szemben, s küldjön ezért perecseni nemesi kuriájába két német katonát.

Quandoquidem ex literis Ill^mi^ principis Ferdinandi marchionis de Gonzaga, generalis capitanei partium Ungariae superioris etc. similiter ex adiudicatis comitatus de Zabolchii copiose et abunde est declaratum dignum et iustum esse, quod in omnibus bonis, in superioribus partibus Ungariae, in districtu etiam Zilagy, et in Transylvania in quibuscunque comitatibus, specialiter vero in comitatu Albensi, Tordensi et Zolnok mediocris, secundum literas transactionales, inter Petrum Stanislofy de Bathor, et sororem eius carnalem, generosam dominam Catharinam Stanislofy de Bathor, consortem generosi domini Stephani de Nagy Lonia constitutas et roboratas dignum, inquam, et iustum esse, praefatam dominam Catharinam Stanislofy de Bathor, in illis bonis, in districtu praesertim Zilagy deffendere contra omnes impetitores, signanter vero contra Petrum Stanislofy de Bathor: ideo praesentibus nostris praecipimus, mandamus, et serio committimus vobis Wolfgango Zakmary, capitaneo praesidii Keovar, et in eodem praesidio Germanorum antesignano existenti, modernis et futuris, quod praesentium vigore, praefatam dominam Catharinam Stanislofy de Bathor in omnibus bonis, in districtu etiam Zilagy in comitatu Crazna existentis, in Somlyó, Pereczien, et caeteris eo pertinentis, tam in eodem comitatu, quam in aliis secundum literas transactionales, inter praefatas partes conclusas, contra omnes impetirores, signanter vero contra praefatum Petrum Stanislofy de Bathor deffendere debeatis et teneamini semper et omni modo; ne quid violenter praefatus Petrus Stanislofy de Bathor, in illis bonis contra suam sororem praefatam dominam Catharinam Stanislofy de Bathor, et eius haeredes

attentare audeat; sed ius suum, si forte praetendat, iure mediante, et ordinarie prosequatur.[1] Nunc autem pro salva guardia, statim et de facto praesentibus visis, duos praesidiarios milites Germanos, penes has nostras praesentes ad illa bona, ad Pereczien in domum et curiam nobilitarem praefatae dominae Catharinae Stanislofy de Bathor, antea a Francisco Stanislofy de Bathor possessam, collocare pro maiori praesidio, quousque necessarium videbitur, debeatis et teneamini; etc.

Datum ex castris ad civitatem Bistriciensem positis, 2. Martii. Anno Domini 1602.

(Eredeti, br. Wesselényi család levéltára, Erd. Nemz. Múzeum.)

Megjegyzés. E rendeletet aláírta Basta biztostársa is, kinek nevét a bevezetés így adja: Michael Zekely de Keovend, dominus in Ormosd et Crapina, Sacrae Caesareae Regiaeque M^tis^ partium regni Ungariae Cis-Tibiscanarum, praesidiique Zakmariensis supremus capitaneus, nec non in Transylvaniam destinatus commissarius etc.

868.

Prága, 1602 márczius 2.

Rudolf császár Bastának.

Helyesli Basta eljárását, hogy fegyverszünetet adott Báthory Zsigmondnak. Felajánlja neki Erdélyért az oppelni és ratibori herczegségeket vagy más birtokot és évi jövedelmet.

Intelleximus ex literis tuis, 13. Februarii ad consilium nostrum secretum Carolum de Liechtenstein scriptis,[1] quis inter te et Sigismundum Bathoreum tractatus inchoatus, quae conditiones propositae, quae induciae datae sint, *és helyeseljük, hogy azokat engedélyezted. Ha pedig Zsigmond Erdélyből* excedere et si nobis eandem integram restituere volet, ipsi spem facere ac promittere possis, nos, si minus Opolia et Ratiborium placeant, aliud castrum cum territorio, et quinquaginta millia pensionis annuae, certa et secura cautione; praeterea veniam et ipsi

---

[1] Irva így prosequr̄.

[1] Nincs meg, csupán ebből és Basta említéséből ismerjük.

et ipsius asseclis daturos. *De ha azt nem fogadná el, csak folytasd a harczot, megsegítünk, mivel* equites Belgicos sexcentos sub comite Solmensi, *már útban vannak,* et quinque millia peditum sub barone Preinero de integro conducta in procinctu esse. *E hadak Zsigmondot s az erdélyieket bizonyára kényszerhelyzetbe szorítják, de óhajtjuk,* ne promiscue ita rapinae a nostro milite exerceantur, damna publica evitentur; etc.

(Erdélyi országgyűlési emlékek V. k. 108. l.)

869.

Beszterczei tábor, 1602 márczius 5.

Basta iktató-parancsa Szilvássi András és társai számára.

Iktassák be trogeri Lodi Simont néhai Sombori Farkas ingó és ingatlan jószágait birtokába.

Egregiis et nobilibus dominis Andreae Szilvassy, Samueli Óváry, Paulo Albaiulio et Georgio Kutffeoy, notariis et scribis cancellariae maioris Sacrae Caesareae Regiaeque M^{tis} in Transilvania; item Joanni Literato Thorday, camerario Tordensi, alii Joanni Thury, tertio Joanni Erdeős et Paulo Kamorássy, omnino de Torda; Gregorio Orbán de Szentkirály, Stephano Vincze de Petlend, Paulo et Stephano Jobbágy de Tur, Michaëli Colosvári et Joanni Frika de Jára, omnino in Tordensi; Joanni Mikola[1] de Zamosfalva, alteri Joanni Kemény de Szentmiklós, Gabrieli Bodoni et Joanni Horvát de Kis Petri, in Colosiensi; Joanni Sándor de Csomafája et Valentino Macskási, in Dobocensi; Caspari Spacai de Doba et Nicolao Hódossy, in Zolnok mediocri; Benedicto Literato de Ilosva, Gabrieli Majádi de Lompert, et Stephano Ilosvai in Craznensi comitatibus existentibus commorantibus. Amicis honorandis. Salutem et benevolam nostri commendatiotionem.

Cum nos una cum Sp^{il} et Mag^{co} domino Michaële Zekely de Keovend ... attentis et consideratis fidei

---

[1] Irva tévedésből így: Nikola.

integritate, fidelibusque servitiis egregii Simonis Lodi de Troger,[2] quae ipse a primis aetatis suae temporibus, pro temporum, locorumque et rerum varia necessitate, ac in praesenti quoque adversus rebelles Transsilvanos expeditione summa animi constantia, ac promptitudine, Suae M^{ti} Sacra^{mae} impendit et exhibuit, ac in posterum etiam exhibiturus et impensurus est, omnia bona mobilia et immobilia infidelisque, rebellisque generosi quondam Volfgangi Sombori, utpote portiones possessionarias in possessionibus Keöd, Kelencze, Alsó Zopor, Felső Zopor, et Majád ac Ujlak in Zolnok mediocri ; item Kémer, Domoszló, Somos, Ilosva et Lompért in Craznensi ; Sombor, Egregy, Rákos, Kendermező, Zutor, Középlak, Szent Király, Topa, Berend, Nagyeskelő, Kiseskelő et Pánczélcseh in Dobocensi ; Magyar Bányabiki, Oláh Bányabiki, Szent Egyed in Colosiensi; nec non Szent Márton, Egerbegy, cum curia nobilitari ibidem, Gerend et Lóna, in Tordensi comitatibus existentibus habitas, memorato Simoni Lodi, ipsiusque haeredibus et posteritatibus universis utriusque sexus, simul cum cunctis suis utilitatibus . . . authoritate commissionis nostrae, qua fungimur, dederimus . . . usque ad ultimam Suae M^{tis} Sacra^{mae} resolutionem, salvo iure tamen alieno; in eoque praedictum Simonem Lodi assecuraverimus, et certificaverimus, quod si regnum Transsilvaniae totaliter in benignas Sacrae Caesareae Regiaeque M^{tis} manus, liberamque potestatem devenerit, bona praememorata eidem, ipsiusque haeredibus et posteritatibus universis utriusque sexus, a Sacra Caesarea Regiaque M^{te} impetrabimus, vigore earundem literarum assecuratoriarum superinde confectarum et emanatarum, eundemque Simonem Lodi velimus in dominium praedictarum portionum possessionariarum per nos legitime facere introduci, proinde vobis . . . *rendeljük, hogy* acceptis prae-

---

[2] Ezt Pesty Frigyes »A szörényi bánság és Szörény vármegye története« cz. m. I. k. (Budapest, 1877.) 306—307. l. szerint azonosnak tartja azzal a Horváth Simonnal, kit később Basta (1603 november 7-én) lugosi és karánsebesi kapitányává kinevezett, azt mondván, hogy *Horváth* neve eredetét mutatja, habár azt hiszi, hogy győri származású.

sentibus *ketten a felsorolt jószágok helyszinére siessetek és a megnevezett Lodi Simont a szokott formák közt azok birtokába iktassátok.*

Datum in castris Sacrae Caesareae Regiaeque M[tis] Transsilvanicis ad Bistricium positis, 5. die mensis Martii. Anno Domini 1602.

(Eredeti, gyulafejérvári káptalani levéltár *Diversorum comitatuum* cista 2. fasc. 4. No 24. — O. l.)

870.

Beszterczei tábor, 1602 márczius 5.

Basta Mátyás főherczegnek.

Zsigmond megküldte kezeseit. Basta megsegíti Radul havasalföldi vajdát s ő maga készül a Szilágyságba.

Son da 20 giorni che diedi aviso a V. A. Ser[ma] del principio che s' havea dato alla trattatione di pace con Sigismundo . . . et hoggi apunto sono arrivati li tre ostaggi Transilvani, che io havevo richiesto da Sigismundo per sicurezza di observare le promesse fatte,[1] *s azokat Szatmárra küldve, magam* dopo dimani verso il Silaggio *indulok ; míg* il Valacho *be akar menni* in Valachia con le sue genti [2] et con la maggior parte degli Haiduchi ; *mely ajánlatát nagyon kedvezőnek tartom, mivel 14—15 ezernyi hadával* potrà recuperare la Valachia,[3] ma anco passar il Danubio et infestar il Turcho da quella parte, et anco tener in freno Sigismundo. *A vajda innen három nap mulva indul és* io gli ho dato la assistenza che ho potuto de danari, polvere, artiglieria et altre cose che mi ha richiesto, et a mio parere il tutto è stato molto a proposito; etc.

(Jorga : Studii și documente IV. k. 130. l.)

---

[1] Ez a három kezes : Szentpáli János, Harinnai Miklós és Gerőfi János ; Basta maga nevezi meg őket márczius 25-iki levelében, hol azonban — rövidség okáért — elhagyjuk.

[2] Ez Radul havasalföldi bujdosó vajda volt, a ki Basta megsegítésére Beszterczéről való elutazása előtt érkezett 4000 főnyi hadával ; Spontoni id. m. 188. l.

[3] Itt t. i. a moldvai Simon Mogila uralkodott iszonyú kegyetlenül, s tőle akarta Radul visszafoglalni országát.

871.

Szamosujvár, 1602 márczius 6.

Basta Besztercze város tanácsának.

Bort küldjenek tizedjük számlájára sürgősen.

Ich hab allhier mit den Hauptmann wegen des Zehents, so ihr schuldig zu erlegen seid geredt, *és mivel itt nagy szűke van a bornak, küldjetek köteles tizedetek helyett* ein 12 oder 15 Kuefen Wein *ide Szamosujvárba.*[1] *Várostokban van egyúttal egy* Caplan, als der Minich *az ott lévő betegek mellett, segítsétek szolgájával együtt,* damit er wegen der Unkosten nicht molestiert werde.

(Eredeti, vízfoltos, Besztercze-Naszód vármegye levéltára.)

872.

Kolozsvár, 1602 márczius 9.

Basta Szeben város tanácsának.

Hűségre inti a várost és szabad jövést-menést biztosít benne a nemességnek.

Akarók Kegyelmeteknek értésére adni, Istennek akaratjából ez mostani hadakozásnak az vége békességre fordult, hisszük is Istent, hogy oly jó vég leszen benne, kin az keresztyén fejedelmek megnyugosznak, alatta valók is consentiálhatnak és örülhetnek. Ti Kegyelmetek peniglen hivataljában úgy viselte magát álhatatosságban, hogy mindeneknél dícsíretes és becsületes lehet. De minthogy teljességgel az dologban vég nincsen, hanem az fegyver meg vagyon tartóztatva, viselje és tartsa magát Kegyelmetek ez az állapothoz, tartván magát az hűséghez. Mindazonáltal ha az nemességnek feleségek ki akarnak menni, békességes útat adhat Kegyelmetek nekiek, azonképpen az nemesség közzül is, ha kik az Kegyelmetek városában be akarnak menni, kevesed-magokkal szabad

---

[1] Minthogy Beszterczén ekkor egy akó bor ára 55 frt volt, Basta e kivánsága nem vala csekélység; a nagyszebeni *Archiv* XII. k. 421. l.

bemenések és kijövések lehet. Kegyelmeteknek is békességes járása mindenütt lehet, az végezés comprehendálja. És idő közben az Isten jó véget ad az békességnek állapotjában, olyat, kin minden rendek megnyughatnak és Kegyelmetek is contentus lehet. Bene valeant.

Datum in civitate Colosvar, die 9. Martii 1602.

(Egykorú másolat, nagyszebeni városi levéltár.)

873.

[Kolozsvári] tábor, 1602 márczius 10.

Basta második adománylevele trogeri Lodi Simonnak.

Hűsége jutalmául neki adja néhai Sombori Farkas erdélyi jószágait.

Memoriae commendamus . . . . quod nos, attentis et consideratis fidei integritate, fidelibusque servitiis egregii Simonis Lodii de Troger . . . omnia bona mobilia et immobilia infidelis rebellisque generosi quondam Volffgangi Sombori, utpote portiones possessionarias in possessionibus Keod, Kelencze, Alsó Szopor, Felső Szopor, Ujlak, Szakácsi et Dershida in Zolnok mediocri ; item Kémer, Domoszló, Somos, Ilosva, Lompért et Majád in Craznensi ;[1] Sombor cum curia nobilitari ibidem, Egregy, Rákos, Kendermező, Zutor, Középlak, Szent Király, Topa, Berend, Nagyeskelő, Kiseskelő, Pánczélcseh, Borzovány, Farkasmező, Zentelek, Vaskapu, Galponya, Dal, Ugrócz, Milován et Ujfalu in Dobocensi ; Magyar Bányabiki, Oláh Bányabiki,[2] Szent Egyed in Colosiensi ; Szent Márton,[3] Egerbegy cum curia nobilitari ibidem, Gerend et Lóna in Tor-

[1] Ez az öt nappal előbb kelt okiratban Középszolnokmegyében fekvőnek van írva, s talán e hiba kijavítása végett vált szükségessé azt most újra írni és kiadni, minthogy ebben azok a jószágok is fel vannak sorolva, melyek az előbbiből tévedésből vagy tudatlanságból kimaradtak.

[2] E községek neve az egyidejüleg kelt iktatóparancsban már így van írva: Bányabüki.

[3] Jellemző, hogy az id. iktatóparancs íródeákja már javában használja az *sz*-betűs írást (Szent Egyed, Szopor), habár vegyesen a *z*-betűs irásmóddal.

densi, nec non Álmosd in Bihoriensi comitatibus existentibus habitas . . . memorato Simoni Lodi, ipsiusque haeredibus et posteritatibus universis utriusque sexus, simul cum toto et omni eo iure, quo ad Sacram Caesaream Regiamque M^tem^ dinoscitur pertinere . . . damus, donamus et conferimus tenenda, possidenda, pariter et habenda usque ad ultimam Suae M^tis^ Sacra^mae^ resolutionem, salvo tamen iure alieno ; etc.

Datum in castris Sacra^mae^ Caesareae Regiaeque M^tis^ Transilvanicis, ad [Colosvar] positis,[4] 10. die mensis Martii. Anno Nativitatis Domini 1602.

Hátlapján, egykorú kézzel : Lodi Simon uram donatiója Bastatul az Sombori Farkas jószágirul.

(Pátens-alakú eredeti, gyulafejérvári káptalani ltár, *Diversorum comitatuum* cista 2, fasc. 1. No 27. — O. l.)

874.

[Kolozsvári] tábor, 1602 márczius 10.

Basta iktató-parancsa Szilvássi András és társai számára.

Trogeri Lodi Simon birtokba-iktatása ügyében.

Egregiis et nobilibus dominis Andreae Szilvási, Samueli Óvári, Paulo Alba Julio, Joanni Tasnádi, Paulo Zigethi, Georgio Kutfeoi, Michaeli Almási, Andreae Balásfi, Paulo Sárdi, Gasparo Bölöni et Stephano Albensi, notariis et scribis cancellariae maioris Sacrae Caesareae Regiaeque M^tis^ in Transilvania ; item Joanni Literato Tordai, camerario Tordensi, alii Joanni Thuri, tertio Joanni Erdős, et Paulo Kamorási, omnino de Torda, Gregorio Orbán de Szentkirály, Stephano Vincze de Petlend, Paulo et Stephano Jobbágy de Túr, Michaeli Colosvári et Joanni Frika de Jára, omnino in Tordensi ; Joanni Mikola de Zamosfalva,

---

[4] Ez oklevél kelte helyéül tisztán *Bistricium* van írva, de minthogy márczius 10-én Basta már nem volt Beszterczén, (zárójelben) helyesbítettük. A tévedés tudatos, illetve nem is tévedés, mert úgy keletkezhetett, hogy Basta kanczelláriájának iródiákja jóhiszeműleg keltezte a hosszú oklevelet, nem gondolván, hogy Basta hamarább megindul Beszterczéről, mint a hogy keltezte.

alteri Joanni Kemény de Szent Miklós, Gabrieli Bodoni et Joanni Horvát de Kispetri, in Colosiensi; Joanni Sándor de Csomafája et Valentino Macskási in Dobocensi; Caspari Spacai de Doba, et Nicolao Hódossi in Zolnok mediocri; Benedicto Literato de Ilosva, Gabrieli Majádi de Lompért et Stephano Ilosvai in Craznensi comitatibus existentibus commorantibus; etc.

Cum nos . . . attentis et consideratis . . . servitiis egregii Simonis Lodi de Troger . . . omnia bona mobilia et immobilia infidelis rebellisque generosi quondam Wolffgangi Sombori . . .[1] *érdemeiért neki adtuk, rendeljük, hogy őt e jószágok birtokába a szokott módon beiktassátok.*

Datum in castris . . . ad [Colosvar] positis, 10. die mensis Martii. Anno Domini 1602.

(Eredeti, gyulafejérvári káptalani levéltár, Centuria E. 86. O. 1.)

875.

Kolozsvári tábor, 1602 márczius 10.

Basta Mátyás főherczegnek.

Jelentem, hogy Radul havasalföldi vajdának e hó 8-ikára tervezett indulása abbanmaradt, mivel olyan hireket kapott Havasalföldéből, hogy annak visszafoglalására reménysége már nem lehet.

(Elveszett v. lappang; Basta 876. sz. leveléből.)

876.

Margitai tábor, 1602 márczius 12.

Basta Mátyás főherczegnek.

Ajánlja a földönfutó Radul havasalföldi vajda ügyét.

Sendo riuscita vana l' andata dil vaivoda in Valachia, sì come inant' hieri scrissi alla A. V. Ser^{ma}[1], ha risoluto mandar uno, ch' è de' suoi, alla Corte, *hogy kérje ő Felsége*

---

[1] Felsorolva egyidejüleg kelt előbbi adománylevelében.

[1] Lásd kivonatosan előbbi számunkban.

támogatását, melyre magam is ajánlom, kérve Fenségedet is, che voglino haver risguardo alla fedeltà, che questa natione ha mostrato verso la Maestà Sua, *és segítsék meg tartományа visszaszerzésében.*

Il Pancratio Sennyei partirà Sabbato, 23 di questo, da Sacmar per la volta di costì, per dar conto dil stato delle cose di qua.

(Jorga: Studii şi documente IV. k. 131. l.)

877.

Krasznai tábor, 1602 márczius 15.

Basta Duodo Péter prágai velenczei követnek.

A Zsigmond elleni hadakozás elbeszélése. Basta várja Rudolf császár végzését.

Per le tarde ressolutioni che si fanno costì, cagione principalmente, per mancamento del denaro, e per quelle altre ragioni, ch' io li scrissi, mi risolsi spingere innanzi l' essercito contra Sigismondo; il quale finalmente trovandosi a mal partito, mandò da me con molta sommissione a pregarmi, ch' io fosse intercessore per lui appresso Sua Maestà Cesarea, acciò lo ricevesse in gratia. Nè volsi io del tutto rebuttarlo per molti rispetti, come anco perchè havevo qualche odore dell' inclinatione de costì; ma lo persuasi di contentarsi di cedere a Sua Maestà Cesarea buona parte del paese, con il comitato di Silaggio, Varadino, Husto, Küvar, Nagibagna, con conditioni, che forse non dispiaceranno; già che vedevo che con tanti Aiduchi difficilmente si potrebbe far bene, anzi che per l' inobedienza loro si correva pericolo, et se ne vedeva di già qualche effetto, che rompessero il trattato della pace, et non osservassero ponto le conditioni, come fecero con quelli di Bistriccio: che se bene di quello eccesso forono castigati, tuttavia può più in loro l' avidità della preda, che il timore della giustitia, o il rimorso della conscienza. Onde io havendo ricevuto de' buoni ostaggi a mia elettione, e datone di tutto ragguaglio a Sua Maestà, ho deliberato,

per fuggir l' occasione, di retirarmi con l' essercito et trattenerme quì ai confini, se le conditioni della pace piaceranno a Sua Maestà: sopra di che, quando io fossi ricercato del parer mio, harei qualche ragione di dire, se si potrà concludere; et se si vorrà anco la guerra, bisognerà rissolversi a mandarmi gente, che me obedisca. Il conte Tomaso, et il conte Camillo Cavrioli sono da me sempre stati ben visti per le bontà loro, et tanto più volentieri li vederò per l' avvenire,[1] poichè da V. S. Illma mi vengono raccomandati; etc.

Di Czoca,[2] dal campo in Karasna, li 15 Marzo 1602.

(Egyk. más. bécsi áll. ltár, Dispacci di Germania 32. k. 29. l.)

878.

Krasznai tábor, 1602 márczius 15.

Basta Arrivabene Lelio prágai mantovai követnek.

Ha Rudolf császár a békéhez nem járul hozzá, küldjön hadakat a harcz folytatására. Zucconi visszatérése a császári udvarból.

Le molte officiose lettere di V. S. Illma, con quella resami ultimamente[1] dal conte Tomaso Cavrioli,[2] me le obligano di continuo maggiormente; onde, sinchè mi si presenta l' occasione di servirla, non cessarò almeno per caparra dell' affettione mia verso di lei, di visitarla spesso con lettere. *Megírtam vala a Zsigmond elleni vállalatom sikerét, de kérésére fegyverszünetet kötöttem vele, melyre ő Felsége határozatát nem ezen a vidéken akarom megvárni.*[3] *Ámde,* se le conditioni di pace non piaceranno a Sua Maestà, bisognarà che si risolvi a mandar qua gente, che sii più obediente; chè con tanti Aiduchi non vedo che si possi far cosa buona; etc.

Dal campo di Karasna, li 15 di Marzo 1602.

---

[1] Ezek t. i. most érkeztek vissza az udvarból Bastához.
[2] Talán Csóka, valami Krasznához tartozó prédium.

[1] Egy levelét sem ismerjük a jelzettek közül.
[2] Ezt most visszatérőben adta át Bastának.
[3] Idáig majdnem szószerinti az előbbi levél szövegével.

E' sopraggiunto l' alfier Zucconi, et mi ha reso l' altra lettera di V. S. Illma, ripiena dei soliti offitii et cortesia; et già ch' ella è rissoluta di tornarsene in Italia, io le prego da Dio felice viaggio, et l' assicuro che quell'istesso desiderio, ch' io ho di servirla, continuerà sempre in me dovunque ella si trovi.

(Eredeti, mantovai állami Gonzaga-levéltár 533. csom.)

879.

[Nagyfalui tábor,] 1602 márczius 18.

Basta Mátyás főherczegnek.

Levelemet Sennyei Pongrácz személyesen adja át, útban a császári udvar felé; kérem, adjon hitelt szavainak.[1]

(Elveszett v. lappang; a főherczeg 892. sz. a. válaszából.)

880.

Szeben, 1602 márczius 19.

Szeben város tanácsa Bastának.

Parancsára küldjük meghitt emberünket: Khroner Bertalant, a ki minden sérelmünkről és bajunkról élőszóval fog jelentést tenni.

(Elveszett vagy lappang; Basta 898. sz. a. válaszából.)

881.

Prága, 1602 márczius 19.

Rudolf császár Bastának.

Helyteleníti, hogy kivonult Erdélyből és inti, készüljön a további küzdelemre.

Ex iis, quae ad consiliarium nostrum secretum Carolum de Liechtenstein scribis, quis rerum Transilvanicarum status sit, intelleximus. Quod vero audimus exercitum te

---

[1] E levél keltezési helyét Basta útvonalából állapítottuk meg, mivel ekkor Nagyfaluban lehetett.

per inducias ad Hungariae fines subduxisse, non satis consilii istius tui rationes perspicimus, quod maior eo modo Sigismundo sese armandi, et adversa moliendi opportunitas permittetur.

Acceperis interea literas nostras, ex quibus quid de conditionibus oblatis statuerimus, intellexeris. Ea nobis etiam nunc stat sententia, quod qui toties periurus fuit, toties fidem fregit, ut illi fidem habeamus, nequaquam meretur: nimis id fore periculosum videtur. Pergas itaque quam possis strenue rem gerere, et copias in provinciam, ut securitatem nobis arma pariant, reducere ac promovere. Quidquid autem in publicis istis sese offerat, quod nostra scire intersit, non ad consiliarios nostros, sed ad nos ipsos scribi, nullamque occasionem omnia hostilia in hostem tentandi negligi velimus. Caeterum gratia nostra tibi integra.

Datum Pragae, 19. Martii. Anno 1602.

(Hiv. más. bécsi hadi ltár, HKR. 1602. März. No. 8. Exp.)

882.

[Széplaki tábor,] 1602 márczius 20.

Basta Mátyás főherczegnek.

Tartalma teljesen ismeretlen.

(Elveszett v. lappang; a főherczeg 892. sz. a. leveléből.)

883.

Prága, 1602 márczius 20.

Rudolf császár Bastának.

Basta wird des Radul Waida in der Wallachei Gesandten ertheilter Bescheidt überschickt und soll ihme, Radul Waida, mit Zuestellung der kaiserlichen Fahnen in der Wallachei einsetzen und auch auf zuefallender Gelegenheit beispringen.

(Kivonat, bécsi hadi ltár Prager HKR. Prot. 137. No 33.)

884.

Margitai tábor, 1602 márczius 22.

Basta a Szepesi kamarának.

Fizesse meg Petrowiczki András szatmári postás hátralékát.

Zeiger dies, Andreas Petrowiczki, Kais. Postpot zu Saggmar, ist den ganzen Feldtzug in Siebenbürgen bei mir gewesen und das Postwesen versehen, hernach aber von den Siebenbürgern gefangen worden, und anjetzo wieder herauskhumben. Und weil er umb alles das seinige dazumals khumben ist, als ist hiemit an den Herren mein freundlichs Begehrn und Ersuechen, sie wollen gedachten Petrowiczki sein Ausstand völlig bezahlen und zuestellen lassen, damit er sich wiederumb ausrüsten und staffieren, und seine Dienst wie zuvor versehen könne; etc.

Actum im christlichen Feldtlager bei Margita, den 22. Martii 1602.

(Eredeti, Szepesi kamarai ltár, Repraesentationes fasc. 39. O. l.)

885.

Margitai tábor, 1602 márczius 22.

Basta Mátyás főherczegnek.

Kérem, értesítsen sürgősen a Zsigmond fejedelemmel kötött békepontokra vonatkozólag, mily módositásokkal fogadta el azokat ő Felsége a végleges tárgyalás alapjául.

(Elveszett v. lappang; a főherczeg 892. sz. a. válaszából.)

886.

Margitai tábor, 1602 márczius 25.

Basta Szeben város tanácsának.

Hűségre és kitartásra inti a várost s követet kér tőle.

Eures und des Friedrichs Muster-Schreiber Schreiben hab ich empfangen, *s mivel leveleimet nem kaptátok meg,*

újra jelzem, hogy der Sigismundus mit grosser Demueth und Unterthänigkeit Friedt begehrt hat, *s míg arra ő Felségétől végzés érkezik, kezeseket vettem tőle. A kötendő békébe titeket is belefoglalunk;* wirdt aber der Krieg continuieren, *maradjatok hívek és kérjetek engedélyt Chiakitól, hogy egy emberetek idejöhessen hozzám,* mit welchen ich handlen und tractieren könnte.

Im Feldleger zu Margita, den 25. Martii 1602.

Postscripta. Solle aber euch wissend sein, dass in diesem Beschluss und Tractation mir mit dem Fürsten Sigismundus also concludiert und beschlossen haben, dass ihr sambt alle eure Bürger und Inwohner frei und sicher (ohne alle Verhinderung) aus und ein, wo ein jeder will, gelassen werden sollet. Wann nun dies von ihnen nicht also gehalten werden soll, *értesítsetek, hogy tegyek róla.*

(Erdélyi országgyűlési emlékek V. k. 113/4. l.)

887.

Prága, 1602 márczius 27.

Rudolf császár Bastának.

Basta soll anstatt des verstorbnen Capitain Flaminii seinen Leutenant dazue fürnehmen.

(Kivonat, bécsi hadi ltár, Prager HKR. Prot. 137. No 44.)

888.

Prága, 1602 márczius 28.

Rudolf császár Bastának.

Segélyezze Sennyei Pongráczot és Haller Gábort mindaddig, míg elfoglalt erdélyi jószágaikat visszaszerezhetik.

Pongratius Sennyei et Gabriel Haller apud nos humillime instituerunt, ut spoliatos a Sigismundo Bathori omnibus bonis et fortunis gratia nostra Caesarea prosequi, et illis de subsidio aliquo certo, donec res Transylvaniae componantur, in sustentationem sui et suorum benigne

providere vellemus. Cum itaque ex informatione quoque aliorum intelligamus, eos propter fidem et fidelitatem hactenus inviolatam in hanc miseriam devenisse, succurrendum inopiae eorum benigne decrevimus. Et ideo tibi benigne committimus, habita utriusque status et conditionis ratione, proventus ipsis ex bonis extra Transylvaniam positis et ad nos devolutis assignes, et eousque fruendos concedas, donec sua recuperaverint; etc.

Datae in arce nostra Pragensi, 28. die mensis Martii. Anno 1602.

Ellenjegyezte: B. Pezzen, Rabus.

Külczíme: Magnifico Georgio Basta, consiliario nostro bellico ac generali in Transylvania; fideli nobis dilecto.

Basta irodájának hátirata: R[icevuta] li 21. Maggio.

(Eredeti, báró Sennyey-család levéltára, Bottyán.)

889.

Prága, 1602 márczius 28.

Rudolf császár Bastának.

Basta betreff Begnadigung des Sigismund Bathory, und gesuchten Frieden.

(Kivonat, bécsi hadi ltár, Prager HKR. Prot. 137. No 48.)

890.

Prága, 1602 márczius 29.

Rudolf császár Bastának.

Basta soll Daniel Cogosetz mit etwas Gütern, die ihrer Mt. in Siebenbürgen heimbgefallen, versehen. Item betreff Conferirung Bochko Gregorio Kis. — Item soll Fleiss fürkehren, dass dem Armeni Peter in seinem Begehrn ein Satisfaction geschehen möge.[1]

(Kivonat, bécsi hadi ltár, Prager HKR. Prot. 137. No 55—57.)

---

[1] A felsorolt három rendelet egy napon kelt.

891.

Prága, 1602 márczius 30.

Rudolf császár Bastának.

Basta solle sich des Stephani Bochkai Rath in Siebenbürgischen Sachen pflegen.

(Kivonat, bécsi hadi ltár, Prager HKR. Prot. 137. No 59.)

892.

Bécs, 1602 márczius 30.

Mátyás főherczeg Bastának.

Válasz. Tegyen jelentést seregei létszámáról. Újakat is kap. Radul vajda veresége.

Deine Schreiben vom 5. und 22. dieses sein uns recht zugekommen, das andere aber, welches den 20-ten, wie in deinem jüngsten Schreiben Anregung geschieht, datiert sein soll,[1] haben wir nicht empfangen; dessen Inhalt wollest uns ehest erinnern und wohin dasselbige kommen sein möcht, erkundigen. Die Fürloffenheit mit Bistritz haben wir nicht allein aus deinem Schreiben, sondern auch von dem von Hofkirchen neben anderer Particularität ausführlich verstanden und wird der von Hofkirchen solches alles bei Ihrer Kais. Mt. gehorsamst anbringen.

Wegen des Friedens-Anstands mit Sigismundo ist uns von Ihrer Kais. Mt. nichts befohlen, und weil diese Handlung zu Ihrer Kais. Mt. gnädigsten Ratification und Willen gestellt, hast über einen und andern in des von Hofkirchen eingebrachten Artikel der Kais. Mt. gnädigste Resolution gehorsamst zu erwarten. Wir vernehmen unter andern, dass die Wallonischen Fähndel fast abkommen und bei 400 stark nicht sein; wollest uns derhalben berichten unter ein Fähndel reformieren, unterstossen

---

[1] Az elsőt lásd kötetünk 870. sz. a. A két utóbbi nincs meg.

und wer ihnen zum Hauptmann vorgestellt werden möchte, wie stark sich auch noch die Wallonen zu Ross befinden und in allem besoldetes Kriegsvolk bei dir vorhanden.

Wessen sich Ihre Kais. Mt. auf des Radul Waida anbringen gnädigst resolviert und was für Hilf er vertröstet worden, wird dir ohne Zweifel von Ihrer Kais. Mt. allbereits gnädigst zugekommen sein und hat sich dieser Waida sammt den seinigen zu Ihrer Kais. Mt. allergnädigsten Hilf zu getrösten.

Die 600 Solmbische Pferde werden sich nunmehr bei dir befinden, als sein auch die 6 neuen Breunerischen Fähndel unterwegs am Hineinzug, die übrigen 10 Fähndel werden dieser Tage zu Tirna [2] gemustert und stracks fortziehen, darauf hast zeitliche Bestellung und Verordnung der Proviant durch Hilf der Zipserischen Kammer und in anderweg soviel möglich zu thun ; etc.

Geben Wien, den 30. März 1602.

P. S. Mit Schliessung dieses ist uns dein Schreiben vom 18. März [3] von Pangraz Sennyei gehorsamst überantwortet worden. Den haben wir zu Ihr Kais. Mt. abgefertigt. Dass der Radul Waida mit Schaden aus der Walachei wieder zurückgekommen, sind wir von diesem und unter andern erinnert worden, dass er über 2000 seiner Leute verloren habe. Wie nun solches aus der Haiduken Unbeständigkeit erfolgt, also wird zu deiner Discretion gestellt, weil dieselben von Ihrer Kais. Mt. nicht besoldet und wie wir aus deinen Schreiben vernehmen, mehr Schaden, als Nutz sein und mit ihnen nichts zu richten, durch hierzu dienliche Mittel und Wege abzu-[senden], oder in bessere Kriegsdisciplin zu bringen. In den übrigen Punkten hast Ihrer Kais. Mt. gnädigste Resolution zu erwarten.

(Fogalmazvány, bécsi hadi ltár, HKR. 1602. März. 192. Reg.)

---

[2] Nagyszombat német neve.
[3] Ez a levél nem maradt reánk.

893.

Prága, 1602 április 1.

Rudolf császár Bastának.

Basta : Credentionales für Stephan Bochkay.

(Kivonat, bécsi hadi ltár, Prager HKR. Prot. 137. No. 2.)

894.

[Szatmár,] 1602 április 2.

Basta Rudolf császárnak.

Fölséged kivánsága és rendelése szerint nem távozom messzire Erdély határától, hogy Báthory Zsigmond cselekedeteit jobban figyelemmel kisérhessem.

(Elveszett vagy lappang ; a császár 899. sz. a. válaszából.[1])

895.

Prága, 1602 április 2.

Rudolf császár Bastának.

Basta wird der Bezahlung für das Siebenbürgische Kriegsvolk vertröst.

(Kivonat, bécsi hadi ltár, Prager HKR. Prot. 137. No 4.)

896.

Prága, 1602 április 3.

Rudolf császár Bastának.

Csodálkozik Zsigmonddal kötött békéje kedvezőtlen feltételein és inti, hogy jövőben semmi hasonlót ne végezzen, előzetes hozzájárulása nélkül.

Mirum nobis auditum pactionem inter te et Sigismundum Bathoreum iis conditionibus initam, ut in provincia ille maneat, tu cum exercitu inde exceda.[1] Quamdiu

---

[1] Ez ugyan Basta április elseji levelét is idézi, de tartalma ezzel azonos lehetett, azért nem regisztráljuk külön.

[1] Irva így : excederes.

enim consilii tui rationes non perspectas habemus, probari nullo nobis modo potest, pulcherrimas quae sese obtulerint superandi Sigismundum opportunitates, non solum neglectas, sed etiam plane corruptas esse. Cum itaque binis iam literis tibi serio iniunxerimus, ut exercitum in Transilvaniam reduceres, et in Sigismundum, nisi conditiones prioribus nostris indicatas, aut quae iis non valde dissimiles sint is acceptans provincia excedat, omnia hostilia exerceres, id etiam num plane volumus ac iubemus. Neque enim ea nos a sententia dimovent, quae per baronem Hoffkirchium nunciasti; ad quae non est quod aliud responsum expectes. In posterum etiam, si quae res maior sese obtulerit, sive paciscendi, sive de publicis statuendi, ne quid, nobis insciis et non aperte mentem nostram declarantibus, statuatur, in primis cavebis. Caeterum tibi gratia nostra integra.

Pragae, 3. Aprilis 1602.

A kanczellária megjegyzése: Non fuerunt missae.

(Fogalmazvány, bécsi állami levéltár, Turcica.)

897.

Bécs, 1602 április 10.

Mátyás főherczeg Bastának.

An Georgen Basta umb Bericht, was er dem Waida in der Wallachei von Rüstungen und dergleichen gereicht.

(Kivonat, bécsi Kpü. ltár, Protokollbücher: Wien 1602. fol. 96.)

898.

Nagy-Károly, 1602 április 14.

Basta Szeben város tanácsának.

Küldi vissza követjét és hűségre inti a várost, melynek érdekében Báthory Zsigmondnak is írt.

Edle, Ehrenfeste und wolweise Herren. Euch ist mein Gruss mit Guetwilligkeit zuvor. Und hab der Herren

Schreiben vom 19. Martii etwas langsamb empfangen[1] bei Zeiger dies, Bartlmer Khroner, von welchen werden die Herren mindtlich vernehmben, was ich ihme vermeldt, dann ich ihne für ein solche vertraute Person ansich, dass er werde treulich dasjenige vermelden, was ich ihme auferlegt. Bleibt allein, dass ihr gewisslich glauben sollet, dass ich allda bin kumben nicht Unrecht oder Gewalt thun zu lassen, und viel weniger auch euch durchaus nicht zu verlassen in eueren Nöten, es geschehe gleich der Friedt oder Krieg; und in diesem gib ich euch mein Wort.

Ich hab dem Fürsten Sigismundo geschrieben bei diesen Brief so mitkhumbt, dass er solche Verordnung thun wölle, damit ihr ohne alle Verhinderung hin und wider in der Provinz reisen, und eueren Sachen abwarten, und das Erdtreich arbeiten könnet. Derowegen wirdts guet sein, dass ihr diejenigen siebenbürgischen Edelfrauen, so in euerer Stadt sein, frei und los lassen wollet, dann wir also in der Tractation beschlossen und tractirt haben; etc.

In Karol, den 14. Aprilis 1602.

(Eredeti, nagyszebeni városi levéltár.)

899.

Prága, 1602 április 20.

Rudolf császár Bastának.

A Báthory Zsigmonddal való tárgyalások föltételei, a miben a császár Bastának teljhatalmat ad.

Postquam nobis renunciatum fuit, exercitum te ex Transsylvania per inducias cum Sigismundo Bathoreo certis conditionibus pactas subduxisse, *aggódtunk a következményektől;* interea vero acceptis posterioribus tuis, quas primo et secundo die huius mensis Aprilis ad nos dedisti,[1] *megértettük, hogy óhajtásunk szerint visszatérsz Erdélybe s onnan kiséred figyelemmel Báthory Zsigmondot,*

---

[1] Nincs meg, de besoroztuk e kötet 880. sz. a.

[1] Nincs meg már egyik sem.

a ki ha serio nobiscum pacisci volet, *a következőkben tárgyalhatsz vele : Távozzék Erdélyből a vele kötött előbbi egyesség szerint. Ám ha neki* si minus Oppolia et Ratiborium placebunt, alium locum commodum, quo contentus esse possit, literasque nostras commendatitias ad Pontificem et regem catholicum, ut patrocinio nostro, quod inde speret, consequatur promittes.[2] *Más feltételeket nem adhatunk.* Et quandoquidem praecipua fore difficultas videtur in Chakio, Moise Zekelio, Georgio Barbelio, aliisque factiosis magnatibus, qui Sigismundum accersiverunt et instigarunt, iis venia et libertas in suis bonis permanendi promitti poterit. *Erdélyország határait meg tudjuk védeni ; a havasalföldi vajda pedig megsegítendő, hogy alattvalóival bántatlanul térhessen hazájába.* Volumus autem ut statim exercitum promoveas, et sic in ista provincia armatus cum Sigismundo tractes ; *a kinek, ha távozni nem akarna, adhatsz ott is valami lakóhelyet,* sed arces omnes finitimas, imprimis autem eas, quae ad confinia Turcica sita sunt, ut Lippam, Jenő, Devam et similia nobis tradat, viresque suas cum nostris contra Turcam coniungat ; conventum nullum ordinum, nobis insciis, indicat. *S míg a tárgyalások folynak,* tu vero etiam expeditionem vel in Temesvarium vel in Solnokum, aut Gyulam, vel in aliam Turcarum arcem vicinam *kezdhetsz s mindezekre teljhatalmat adunk,* sed ita concedimus, ut cum Sigismundo nihil certi, nisi per peculiarem cursorem mentem nostram exquisieris et intellexeris, statuas aut concludas. *Igyekezzél egyszersmind seregeidet is fegyelmezni s kicsapásaikban korlátozni.*[3]

(Hurmuzaki : Documente IV/1. k. 297—298. l.)

---

[2] A föltételeket tartalmazó e részlete meg van az Erdélyi országgyűlési emlékek V. k. 115. l. is. De már az irat többi része ott hiányzik ; ez is késztetett arra, hogy bővebben kivonatoljuk.

[3] E fontos irat keltezése ugyan április 19-ike, de egy kivonatából, meg a császár egy későbbi hivatkozásából tudjuk, hogy április 20-iki kelettel expediálták.

900.

Prága, 1602 április 20.

Rudolf császár Bastának.

Vizsgálja meg s lehetőleg teljesítse kápolnai Bornemisza Boldizsár kivánságát.

Mittimus his additum tibi, quid Mag^{cus} f. n. d.[1] Balthasar Bornamissa de Kapolna, de certa pecuniarum summa, sibi a Stephani Bathorei coniuge debita, queratur, quid humiliter roget. Cuius, ut benignam rationem habeamus, regia in nos fidei constantia meretur. Ut itaque, quod per se aequum est, iustitiam illi, postquam rem quomodo sese habeat compereris, administrari et quicquid a Stephani Bathorei coniuge debeatur solvi cures, benigne tibi iniungimus ; etc.

Pragae, 20. Aprilis 1602.

(Fogalmazvány, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

901.

Prága, 1602 április 21.

Rudolf császár Bastának.

Basta Antwort wegen Stillung des Pezzischen Regiments Meutereien.

(Kivonat, bécsi hadi ltár, Prager HKR. Prot. 137. No 37.)

902.

Szatmár, 1602 április 22.

Basta Mátyás főherczegnek.

Élelmi- és lőszert, meg hadakat kér, ha azt akarják, hogy a háborút folytassa. E végből ajánlja Déva, Fogaras és Brassó elfoglalását, míg az apróbb várakat le kell rombolni. Hadainak állása. Török hírek. Szeben ingadozása.

Con l' arrivo del baron d' Hoffkirchen da Praga, ho inteso la intentione di Sua M. Cesarea, conforme a quale

[1] Ez a rövidítés így olvasandó: fidelis noster dilectus.

io m' andrò preparando in quanto potrò delle cose che mi bisognano; alla quale scrivo pontualmente tutto questo, che V. Altezza intenderà con questa mia, dalla qual' Altezza starò aspettando resolutione, poi che i ponti ch' io tocco sono di tanta importanza. Però converrà che la Maestà Sua comandi, che l' Ungheria Superiore sia provista di carri per condurre almeno le polveri et altre cose necessarie per l' artiglieria, et anco animali per l' artiglieria istessa; perchè in quello che tocca alle farine che già scrissi, ho pensato esser più espediente sollicitare che si faccino biscotti, per poter distribuire a' soldati nel tempo del partire, che a mio parere sarà di manco fastidio: sì come anco sarà V. Altezza servita comandar, mi siano date polvere grossa et minuta in bona quantità, acciò possi far un magazeno in qualche piazza di quelle che al presente si possedono, per non haver poi a perder tempo, sì come occorse l' altra volta. Mi fa anco bisogno di 25 o 30 canonieri, quali supplico V. Altezza inviarmi quanto prima, perchè n' habbiamo intiero bisogno, acciò non si sfornischino del tutto de simili officiali le piazze di queste frontiere, sì come si è fatto per il passato.

E perchè la infanteria Vallona in particulare si trova in qualche parte disarmata, fa bisogno che la Maestà Sua comandi, che mi siano mandati almeno trecento moschetti con i suoi fornimenti, per poter anco provedere con essi giornalmente, e quelli che vanno mancando.

Supplicarei anco humilissimamente la Maestà Sua et V. A. Ser^{ma}, voler comandare che il soldo del sergente maggiore generale, quartiermaestro, profosso et altri simili fusse dechiarato, sì come anco quello a cui carico ha da esser l' artiglieria; acciochè quest' esercito havesse la forma, che conviene alla grandezza di Sua Maestà; perchè il maggior soldo, che sin' hora hanno havuto questi, è stato di quaranta fiorini al mese, con i quali è impossibile si possino trattenere.

Ma venendo alle cose più importanti, dirò che a mio parere veggo solamente due strade per dar principio a questa guerra; le quali per debito mio mi par conveniente

rappresentare alla Maestà Sua, et all' Altezza V. per saper poi la voluntà sua. L' una di esse è di andare dritto al castello di Deva, perchè pigliandolo si potrìa impedire il soccorso di Turchi; ma perchè quella piazza non si può, per quanto intendo, così facilmente battere, dubitarei che andasse alquanto alla longa, et che in quel paese, sendo stato distrutto da Turchi et Tartari, non si potrìa sustentare l' esercito per mancamento di vettovaglie. L' altra strada sarìa di andar dritto a Corona; nel qual contorno, et nella città istessa siamo certi trovar vettovaglie a bastanza, e si darìa anco calore alle cose di Valachia, se bene con la partenza del vaivoda si verrìa a diminuire l' esercito; tuttavia, poichè quella provintia importa tanto, non si può lasciare di recuperar, et a mio parere per i rispetti già detti, inclinarei più presto a questa strada, che alla prima, perchè preso che havessi Corona, pigliarei anco Fogaras. Ma in questo mi si rappresenta una difficultà di non poca importanza, et è che pigliandosi alcune di queste città grandi, come altre volte ho scritto, volendo assicurarsene, di necessità conviene lasciarli presidio che sia superiore, et a questo modo in pochi giorni verrìa lo esercito per troppo indebolirsi; e lasciandole senza presidio, potriano a lor piacere ribellarsi, sì come ultimamente hanno fatto alcune di esse; di modo che io non ci trovo altro rimedio, che smantellarle, salvo però Cibinio, qual sta tuttavia in fede, conservando solamente Fogaras, caso che si pigli come spero, insieme con Zamos Ujvar et il castello di Gialu, e se [si] pigliasse Deva, conservar quello ancora; ma sopra tutto conviene anticipare, prima che il soccorso de' Turchi possi arrivare: sopra di che, come ho detto, starò aspettando resolutione.

Capitan Verlain, che mandai a Zamos Ujvar, è ritornato et ha trovato buona dispositione nel presidio de' soldati che vi sono; e fra pochi giorni li mandarò qualche quantità de grani, poichè quelli che ci lasciai dentro, per quanto mi viene referto, son stati mal administrati. Sopra di che si sta pigliando informatione; et trovando quel capitano colpevole di quanto li viene imposto, non

si lasciarà senza punitione. Partirà anco dimattina il sergente maggiore con le genti del conte di Salms, et alcuni moschettieri Valloni per condurre grani al castello di Gialu, che medemamente rimostrano haverne necessità: et in questo castello anco credo sian mal guidata le cose delle vittovaglie, e si cercarà provedere al tutto.

Quelli dil castello di Hust si sono contentati di guardar quella piazza qualche tempo, ma vogliono in ogni modo esser mutati; et a questo bisognarà pensarci, perchè io li ho dato intentione, che non ci lasciaranno longo tempo in detto loco.

Quanto al regimento del Pezzen quì non si sa altro, se non che egli camini alla volta di Vienna; e pur dovendosi andar inanti verso Transilvania, farìa bisogno haverlo e riempirlo, già che si verrìa a mancare d' infanteria: e che degli Haiduchi non si può promettere gran cosa, per le cause altre volte scritte; e ciò che si ha da fare, converrìa al servitio di Sua Maestà, sì come si è detto di sopra, fare con ogni celerità.

Alcuni Haiduchi introrno l' altro giorno al paese nimico de' Turchi, de' quali ne presero sette o otto; et havendo io esaminato uno di loro, mi dice correr voce tra essi, che quest' anno siano per tentar la impresa di Strigonia et Alba Regale, ma sta in dubio se la persona del Gran Turco sia per venir o no.

Mando anco alcune lettere turchesche prese in detta correrìa, acciò che V. Altezza le vegghi, et poi si degni mandarle a Sua Maestà.

In questo punto arriva un cittadino di Cibinio, con lettere credentionali di quel magistrato, che per quanto posso comprendere dalle parole sue, dubito siano per accordarsi con Sigismondo; se bene io li ho risposto, che come prudenti, voglino considerare il danno che ne potrebbe seguire, caso che per sì breve spatio di tempo, quanto è di mettere in ordine quest' esercito, volessero imprudentamente perdere la fede, che sin hora hanno mostrato verso Sua Maestà: il chè potrìa essere, facesse qualche frutto, ma dubito del contrario. Tuttavia staremo a

vedere, e di quanto seguirà, ne darò aviso a V. Altezza Serenissima.

Quanto poi alla voce, che era corsa del' alteratione de' Valloni, non è stato niente, e se ne stanno quietissimi; etc.

Di Sacmar, li 22 di Aprile 1602.

(Mátyás főherczeg irodájának Rudolf császárhoz küldött hivatalos másolata a bécsi hadi ltár, F. A. 1602. IV. ad 1.)

903.

Bécs, 1602 április 24.

Mátyás főherczeg Bastának.

Rudolf császár Radul havasalföldi vajda megsegítésére 100.000 frtot igért, de ezt most Basta hadaira szánták; ezért csak tartsa hát szóval követét.

Du wirdest Zweifels frei nunmehr gnädig guet Wissen tragen, was massen die Röm. Kais. Maiestät, unser gnädiger geliebter Herr und Bruder des heraus von Prag abgefertigten wallachischen Gesandten, Stroia Busesti auf seine gethane underschiedliche, gehorsambe Anbringen unter andern auch 100 m. Tahler damit er mit demselben Kriegsvolk bestöllen und aufnehmen und dardurch die Wallachei in Ihre Kais. Maiestät Devotion wieder bringen und erhalten möchte, zu geben allergnädigist verwilligen, mit welchen man auch gefasst gewesen war; weil aber mit dem, dass er zurückweichen müssen, gedachtes Waida Sach sich verkehrt, und derwegen noch ungewiss, was Hoffnung wäre auf ihne und das vorige Vorhaben mit Wallachei zu machen, oder sich eigentlich zu verlassen, und gegen ihme zueziegen, auch vielleicht gar auf andere [Mittel] zeitige Berathschlagung widerumb fürzunehmen und nach Gelegenheit sich zu entschliessen, ob die Wallachei durch ihme, Radul zu defendirn und zu erhalten sein werde mügen, als wollen wir dir hiemit in der Still und Geheimb gnädig nit verhalten, dass solches Geldt und Erlassen angegriffen und zu ein Theile, Contentierung und Stillung des Pezzischen, Wallonischen und anderer

alldort liegenden und dir undergebenen Kriegsvolk deputiert und verordnet werden, auch schon unterwegs, wie wir aber dem wallachischen Gesandten allhier auf sein gethanes Anhalten beschrieben und abgefertigt, das hast du abschriftlich hiebei zu empfangen.

Befehlen derowegen in höchst ernannten Ihrer Kais. Maiestät Namen wir dir hiemit gnädigist, dass du dies also wegen des angegriffenen Geldts in höchster Geheimb halten und neuen Berathschlagung, was hiemit wirdet zu thun sein, fürnehmen, den Gesandten aber mit Hoffnung und gueten Worten aufhaltest und gleichfalls also bescheidest, unterdessen man, wo er hinauf wolle, sehen und wie wir in Werk sein, dass itzo angegriffene Gelder wieder erstatten und sich ferrer im Übrigen nicht entschliessen kann, wollest uns auch, was du weiter in einem und anderm fürzunehmen und zu thun sein mochte vermeinest mit Guetachten bei eigner Post förderlich berichten. Darann beschieht höchst ernennter Ihrer Kais. Maiestät und unser gnädiger Willen und Meinung.

Geben Wien, den 24. Aprilis 1602.

Oldalt: An Herrn George Basta.

(Fogalmazvány, bécsi Kpü. ltár, Hoffinanzen 13624.)

904.

Prága, 1602 április 25.

Rudolf császár Bastának.

Basta betreff Einantwortung etlichen Ihrer Maiestät heimgefallenen Güter des Kornis Caspar hinterlassenen Erben.

(Kivonat, bécsi hadi ltár, Prager HKR. Prot. 137. No 48.)

905.

Szatmár, 1602 április 27.

Basta Rudolf császárnak.

Felséged rendeletét véve, írásban is ismétlem, a mit már szóval is üzentem, hogy miért voltam kénytelen kijönni

Erdélyből, hová most nem térhetek vissza, míg az ismételten kért segélyt meg nem kapom.

(Elveszett vagy lappang ; a császár 914. sz. a. válaszából.)

906.

Bécs, 1602 április 27.

Mátyás főherczeg Bastának.

Tegyen jelentést Zólyomi Miklós hűtlensége és hatalmaskodása felől.

Wir haben gleichwohl von dir etliche unterschiedliche Berichte, so du wegen des Niklas Zólyomi auf unser gnädigstes Begehren gethan, empfangen, aber daraus den Grund der Sache, wie es sich nämlich mit seinem, des Zólyomi hievor vorgekommenen Abfall von Ihrer Maiestät zu dem Sigismundo Bathory verhalten, eigentlich vernehmen können. Wann dann Ihrer Maiestät hieran und dass Sie dessen eine gründliche Nachrichtung haben, merklich gelegen und zwar neulich wiederum vorgekommen, dass gedachter Zólyomi Ihrer Maiestät und unseres hochlöblichen Hauses Österreich widerwärtiger Feind und berührtem Bathory nochmals anhängig sei, wie er dann Ihrer Maiestät Spanschaften mit Plünderung und Hinwegnehmung ihres Viehs und anderes grossen Schaden und Gewalt zufüge : also befehlen in höchstgenannter Ihrer Mt. Namen wir dir hiermit ferner gnädiglich begehrend, du wollest dich der Sachen noch weiter erkundigen und uns aller Beschaffenheit zu Handen der kaiserlichen hinterlassenen Hofkammer förderlich berichten. Nichtsdestoweniger thun wir dir hierneben auch zusenden, was zu seiner, des Zólyomi Entschuldigung gleichsam intercessionsweise für- und eingewendet worden, dich darin gleichfalls zu ersehen und gegen den anderwärts erkundigten Befund zu halten haben ; etc.

Wien, den 27. April 1602.

(Fogalmazvány, bécsi Kpü. ltár, Hungarn.)

907.

Szatmár, 1602 április 30.

Basta Szeben város tanácsának.

Irt érdekükben Báthorynak és kitartásra inti a várost.

Elapsis paucis abhinc diebus, intellexi ex legato vestro ad me transmisso, milites Sigismundi non manere inter terminos ipsis praescriptos, et vobis quotidie vim inferre per excursiones, et depraedationes, nullo habito respectu literarum per Bartholomeum Coronensem, concivem vestrum, ad Sigismundum datarum. *Ezért újból intém Zsigmond fejedelmet, hogy* si nollet suos milites compescere, et pacem dare Caesareanis, praesertim Cibiniensibus, sciat me cum toto exercitu venturum ad defensionem vestrorum usque ad mortem. *Ha ennek daczára is tovább bántalmaznának tatárai, értesítsetek azonnal, hogy lássátok* me non tantum verbis, verum armis vos defensurum. *Nemsokára nagy sereggel indulok felétek* et legatum vestrum, Antonium Schirmerum ad vos reducam; quem quidem apud me retineo, ut ipsemet oculis suis exercitum nostrum venientem, et ad vos properantem videat. *Addig is védelmezzétek várostokat, hogy majd ő Felsége jutalmát megérdemeljétek.* Coniuges et familias Valachorum Transalpinensium honeste tractetis, ne merito possint conqueri; sentient et illae post longum exilium regressum postliminio exoptatissimum; etc.

(Gróf Kemény József: Deutsche Fundgruben der Geschichte Siebenbürgens I. k. 235/6. l.)

908.

Prága, 1602 április 30.

Rudolf császár Bastának.

Basta Credenzschreiben für den von Jell als Muster-Comissarius.

(Kivonat, bécsi hadi ltár, Prager HKR. Prot. 137. No 54.)

909.

Prága, 1602 május 1.

Rudolf császár Bastának.

Basta wird der Kosaggen Haubtmann Kossognia wegen seiner Bezahlung entlassen.

(Kivonat, bécsi hadi ltár, Prager HKR. Prot. 137. No. 3.)

910.

Szatmár, 1602 május 5.

Basta Mátyás főherczegnek.

Nem indulhat Erdélybe, miként a császár rendeli, mert se pénze, se hada nincs; csak mutatni fogja, mintha megindulna.

Con l' arrivo di Pancratio Sennyei ho ricevuto lettere di Sua Maestà, con le quali mi comanda, debbi subito mover l' esercito verso Transilvania, e con mano armata trattare alcune conditioni con Sigismundo; il che è impossibile ch' io facci, per molte cause, sì per non esser arrivato i danari, nè meno le genti del colonello Prainer, sì anco per il gran mancamento che ho delle cose necessarie. Et io, stando le cose nel termine che stanno, non ardirei proporre a' soldati di moversi senza il pagamento tante volte promesso, perchè senza dubio ne seguirebbe qualche gran disordine; oltre poi, che movendo io l' esercito, e che Sigismondo volesse incominciar a trattare, sarei forzato a tornar indietro per il gran mancamento, che si ha di vittovaglie, già che l' andar inanti sarebbe un voler rompere ogni trattato. Con tutto ciò ho dato, e darò segno di voler mover l' esercito, et ho scritto a Sigismondo desiderare d' aboccarmi seco per trattare alcune cose d' ordine di Sua Maestà; starò a vedere la resolutione ch' egli sopra di ciò pigliarà. E tra tanto dovranno anco arrivar i danari e le genti del colonello Prainer, insieme con qualche recapiti, che già scrissi a V. Altezza.

Il sargente maggiore generale [1] è ritornato da Gialu; qual luoco egli ha ravittovagliato per dui mesi a venire, et il simile si farà a quello di Zamos Ujvar fra 4 o 5 giorni. Nel resto tutte le cose passano all' ordinario; etc.

Di Sacmar, li 5 Maggio 1602.

(Eredeti, bécsi hadi ltár, HKR. 1602. Mai. No 15. Exp.)

911.

Prága, 1602 május 6.

Rudolf császár Bastának.

Basta wird des Hieronymi Strozzi Bezahlung seines ausgebliebnen Gehalts betreffend erinnert.

(Kivonat, bécsi hadi ltár, Prager HKR. Prot. 137. No 15.)

912.

Szatmár, 1602 május 7.

Basta Szeben város tanácsának.

Levelet kapván Báthory Zsigmondtól, melyben erősen panaszkodik über der Hermanstädter Hartnäckigkeit, *hogy ők* die Edelleute nit wollen lassen passieren, *rendelem, hogy a nemeseket tovább ne tartóztassátok és* sollten die Ungern nach Erlassung der Edelleute nit still sein, *megbüntetem őket.*

(Kivonata a »Deutsche Fundgruben« I. k. 237. l.)

913.

Gyulafejérvár, 1602 május 7.

Báthory Zsigmond fejedelem Bastának.

Válasz. A szebeniek panaszát orvosolta, de kéri Bastát, ő is tiltsa meg katonáinak, ne csatangoljanak és pusztítsanak saját birodalmában.

Literis Ill^mae^ Do. V^rae^, quibus se non mediocriter offensam delationibus Cibiniensium non solum testabatur,

---

[1] Ez gróf Cavrioli Tamás.

verum etiam vindictam minabatur, si mei exercitus ex territoriis eorum non amoverentur, et ut amplius ulla ratione molestarentur, admonebat,[1] per R^{dum} patrem Antonium Mariettum sufficienter respondi; quibus successerunt aliae Ill^{mae} Do. V^{rae} duplicatae. Ita omnino mihi persuadeo, patris Antonii ad Ill^{mam} Do. V^{ram} adventum Cibiniensium querelas praeoccupasse, in quibus, si decem dierum spatio incommodis Cibiniensium non medebimur, apertum bellum indicit. Causas annectit, ex parte Cibiniensium omnes nostros restitutos esse; ex parte vero mea non omnimodam observationem pactorum. Querelae Cibiniensium, utrum iustae fuerint, vel ex hoc patet, omnes iam meos, et Haidones, et stipendiarios milites inde amovi; qua ratione ipsi voluntati Ill^{mae} Do. V^{rae} obediant, certum est, quosdam nobiles Cibini detineri, et si qui etiam emissi, aliqui ex illis sub fideiussione et obligatione reditus liberati. Quod qua ratione et conventis, et literis Ill^{mae} Do. V^{rae} conveniat, facile iudicare poterit. Hoc certum est, me in eo semper fuisse et in hoc incumbere, ne initi tractatus conditiones vel minima sui in parte perturbentur, et omni conatu, incursiones et petulantiam militum reprimere conor; quae quanti sint, multis iam expeditionibus Ill^{mae} Do. V^{rae} perspectum esse certo scio. Illma Do. V^{ra} hoc de me sibi persuadeat, mea voluntate Cibiniensibus in posterum nullum damnum illatum iri; quod si aliquid tale praeter meam mentem accideret, non est cur Cibinienses Ill^{mam} Do. V^{ram} pluribus fatigent: meum erit, et meos continere in officio, et illis satisfacere. Igitur ex mea parte pactis et conventionibus satisfactum esse Illma Do. V^{ra} videt, idem et ab ea praestitum esse affirmo; sed non minor mihi et meis molestia ab Haidonibus et damna circa Belénes, Jenő et Lippam illata; quorum quidem petulantiam et excursiones, licet sciverim non ex voluntate Ill^{mae} Do. V^{rae} tempore induciarum factas, nihilominus tamen, ut vel hac etiam ratione meum propositum initae pacis conditionum conservandarum elucescat, vel etiam multa damna illata, caedes hominum,

[1] Nincs meg, de Basta április 30-iki levelében említi.

devastationes villarum efficere non potuerunt, ut sine scitu Ill^{mae} Do. V^{rae} aliquid in illos constituam. Quos (dum etiam has ad Ill^{mam} Do. V^{ram} scribo literas) per certum hominem mihi significatum est, non solum Lippensium equos abegisse, verum etiam coactis ad Fekete Bathor copiis aliquam irruptionem meditari. De quibus quidem omnibus rebus ab Illma Do. V^{ra} cupio edoceri, atque eam confidenter rogo, ut si hoc praeter mentem Ill^{mae} Do. V^{rae} est, eos in officio contineat atque auctores horum castigari curet; sin vero (vel de hoc et certiorem me reddat rogo) aliter: haec tempora induciarum longe periculosiora videntur aperto bello.

Atque ita, ut paucis concludam, ab Illma Do. V^{ra} hoc summopere contendo, si in posterum etiam forent, qui invidi pacis et concordiae mutuae falsis de me accusationibus Ill^{mam} Do. V^{ram} gravarent, dignetur non antea fidem verbis illorum dare, quam me de omnibus certiorem reddiderit. Quod si a me iustae rationes meorum factorum, et excusatio sufficiens non adducetur, Illma Do. V^{ra} faciat id, quod res postulat; sed si falsas eorum rationes intellexerit, quid etiam humanitati Ill^{mae} Do. V^{rae} conveniat et aequitati, ipsamet consideret; etc.

Datum Albae Juliae, die 7. Maii. A. D. 1602.

(Hiv. más. bécsi hadi ltár HKR. 1602. Mai. No 15. Exp.)

914.

Prága, 1602 május 7.

Rudolf császár Bastának.

Válasz. Helyesli visszavonulásának okait, de további harczra buzdítja, jutalmat igérve.

Ex literis tuis, 27. Aprilis die datis,[1] satis intelleximus quae te causae moverint, cur exercitum ex Transilvania subduceres; quibus nobis satisfactum esse quod est, tibi pro certo persuadeas. Neque enim alienatum unquam abs te animum habuimus, cum virtus tua, et quam nobis

[1] Nincs meg, csak épp hogy jelezhettük 905. sz. a.

praeclaris occasionibus probasti fides, omnem gratiam mereantur, quam magis magisque sis experturus. Acceperis interea literas nostras 20. Aprilis datas,[2] quibus tibi iniunximus, ut exercitum in provinciam reduceres, ac fortunam bello tentares *Zsigmond ellen, a ki most ismét török segítséggel szövetkezik,* quae in illius castris ad Albam Juliam adesse nuncias. *Igyekezzél tehát megelőzni hadaiddal, melyek szaporítása végett Mátyás főherczegnek is írtunk. Személyedre is gondunk leszen, hogy családoddal valami nyugodt helyre visszavonulhassál.*[3] Interea de Hustio, de quo nobis significatum voluisti, quomodo bona illa affecta et comparata sint, doceri ac certiores fieri cupimus; nequaquam praetermissuri, quin inclinatissimum erga te, tuosque affectum ostendamus; etc.

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 299. l.)

915.

Prága, 1602 május 9.

Rudolf császár Bastának.

Basta wird hiehero erfordert.

(Kivonat, bécsi hadi ltár, Prager HKR. Prot. 137. No. 35.)

916.

Szatmár, 1602 május 10.

Basta Mátyás főherczegnek.

Válasz. Találkozni óhajt Báthory Zsigmonddal. A havasalföldi vajdát jó lesz megsegítni pénzzel, nehogy Zsigmondhoz pártoljon. Személyes ügyek.

Scrissi ultimamente a V. Altezza, haver richiesto Sigismondo di venir a qualche aboccamento, per inten-

---

[2] Közöltük kivonatosan 899. sz. a.

[3] Mivel a császári udvarban jól ismerték Basta makacs természetét s attól tartottak, hogy mégis csak visszavonul, ez időben (1602 május 15-én) Rudolf császár arra kérte testvérét, Albert főherczeget, hogy küldje be a török elleni hadjáratához Basta Miklóst, György testvérét; Brüsszeli okmánytár III. k. 162. l.

dere tanto più presto l' animo suo; ma poi havendo considerato ch' egli sendo per altre vie avisato della intentione di Sua M. Cesarea, fusse per andar differendo questo negotio, sotto pretesto di trovar sempre qualche nova difficultà, et in questo modo cercar di guadagnar tempo, sì come altre volte ha fatto, e però con l' occasione d' un Giesuita,[1] ch' egli m' ha mandato per le cose di Cibinio, presi resolutione di farli sapere la voluntà della sudetta Maestà Cesarea, e fattoli instanza che quanto prima mi vogli dar risposta. Ho anco procurato per una certa via di far saper' al Chiaki, qual sia verso di lui la clemenza di Sua Maestà, circa a volere che sia restituito nei suoi beni et honore; e questa preventione ho fatto io, acciò che venendo, come senza dubio verrà, in consulta la sudetta propositione, non fusse esso Chiaki per tirar a traverso. Procurarò anco di far saper l' istesso a Barbier Geörg, et a Moyses Zekel, se ben questo difficilmente si potrà fare, non havendo io mezzi sicuri; tuttavia si procurarà.

Mi sono poi sopragionte le lettere di V. Altezza di 24. et 27. Aprile,[2] per le quali ho inteso, che i danari destinati al Valacho siano stati impiegati altrove; che se si havesse potuto far con di meno, non sarìa stato se non bene, per esser questa gente, come V. Altezza sa, assai leggiera; e se pur questo s' havea da fare, sarìa anco stato bene, a mio parere, haver detenuto in Vienna il Stroya, perchè venendo egli qua senza danari, potrìa facilmente metter in disperatione questa gente. Tuttavia, poichè la cosa è fatta, io procurarò far ogn' opera per mantenerli in speranza; e non sarìa se non bene, che tratanto l' Altezza V. Ser^{ma} mi facesse scrivere in latino, acciò essi meglio lo potessero leggere, con darmi ferma speranza, che in breve detti danari dovranno arrivare: e se questi danari convenghi darli a essi Valachi o nò, questo depende dai dissegni che tiene Sua Maestà, perchè volendo rimettere questo vaivoda nella Valachia, necessariamente bisogna aiutarlo de danari et altre cose necessarie; perchè seguendo la pace o nò

---

[1] Ez a már jól ismert Marietti Antal.

[2] Mindkettő meg van, kötetünk 903. és 905. sz. a.

con Sigismondo, chiara cosa è, ch' egli havrà da passarein quella provintia, ritrovando[si] egli, come dice, più di dieci milla huomini; e potrìa, pagandolo, pigliar il camino tra Lippa e Temesvar per intrar nella sua provintia; quando però si trovasse così convenire, tanto più che al presente non vi è rumor alcuno de Turchi, et in Temesvar per cosa certa non si trovano più che mille fanti e 500 cavalli, di maniera ch' esso vaivoda potrebbe sicuramente passare. Ma tutto questo depende, a mio parere, dalla resolutione che pigliarà Sigismondo, che di ragione si dovrà sapere verso il fine di questo mese al più tardi.

Quanto al Zólyomi, io non potrei sì particolarmente informar V. Altezza; ma so ben questo, ch' egli passò con tutte le sue genti, come altre volte ho scritto, da Sigismondo. Ma di questo l' Altezza V. ne sarà a pieno informata dal colonello Zekeli, qual sta pigliando informatione.

Non mancarò anco di fare quanto potrò per il Salerno, che V. Altezza si è degnata raccomandarmi, sperando ch' egli debba esser tale, che con ragione se li potrà dare qualche dignità.

Ho parimente visto le querele date da Kornis Georg e Salganyi contra il Surányi; e di qua ho scritto a esso Surányi, che si purghi delle accuse impostegli; e ne sto aspettando risposta, della quale subito l' Altezza V. ne sarà avisata; etc.

Di Sacmar, li 10 Maggio 1602.

P. S. Havea questi giorni passati inteso, che Sigismondo astringeva la città di Cibinio per ridurla a sua devotione; quel che mi mosse a protestarli la guerra, se in termine di dieci giorni non havesse levato le sue genti da quel contorno; e mi ha risposto, ciò che l' Altezza V. vedrà per la copia quì inclusa.[3]

(Eredeti, bécsi hadi ltár, HKR. 1602. Mai. No 15. Exp.)

---

[3] Lásd kötetünk 913. sz. a. szövegében.

917.

Szatmári tábor, 1602 május 14.

Basta Besztercze város tanácsának.

Szamosújvárban őrzött túszaikat szívesen kicseréli másokkal; de a kért bort nem engedheti el.

Obsides qui detinentur in Ujvar, non sunt eo ipso liberi, ut arbitrantur Do. V^{rae}, quod debitam pecuniae vim sese persolvisse putant; sed quemadmodum Cibinienses et tota provincia, aliique, quorum bello potiti sumus, suos apud nos habent obsides, ita Do. V^{ras} habere oportet. Facimus tamen potestatem eos commutandi, si libuerit, ut alii pro modernis eo deducantur, et hi, qui nunc ibi detinentur, ad suos redire possint. Quod attinet ad vinum, Ujvariense praesidium eo carere non potest. Quapropter Do. V^{ras} rogamus, ut sex vasa vini, ad necessitatem praesidii Ujvariensis dare velint, quorum me precium persoluturum, certo certius sibi Do. V^{rae} persuadeant. Scripsi quoque ad praefectum Ujvariensem, ne Dominationibus V^{ris} ulterius hac de re molestus esse pergat; etc.

Datum ex castris Zatmarii, 14. die mensis Maii. Anno Domini 1602.

(Eredeti, Besztercze-Naszód vármegye levéltára.)

918.

Bécs, 1602 május 14.

Mátyás főherczeg Bastának.

An Herrn Georgen Basta betreff Balthasar Bornemisza undterschiedliche Begehrn.

(Kivonat, bécsi Kpü. ltár Protokollbücher: Wien 1602 fol. 136.)

919.

Szatmár, 1602 május 15.

Basta Lassota Erik felsőmagyarországi mustramesternek.

Szamosújvár őrségének nagyrésze elhagyta a várat és Huszt felé vonul. Üldözteti őket, de ha arra (Kassa) felé húzódnának, vigyáztasson reájuk.

Sei giorni fa, quelli del presidio di Samos Ujvar mi scrissero apertamente, che se per tutto il duodecimo di questo mese non li mandarò a mutargli, ch' essi protestavano di abandonare la fortezza; et io non dubitando, che essi non fussero per commetter questa e maggior sceleraggine, mandai a quella volta un luocotenente Vallono con 50 cavalli, che arrivò a punto in tempo, che essi volevano uscire; e si sono assicurati di ditto castello, sendosi, oltre questi cavalli, rimasi dentro il capitano con forsi 30 de' suoi fanti, a tal che non occorre più dubitare di ditto castello. E quelli scelerati, per quanto intendo, che sono in numero di 75, tirano per le montagne verso Hust con disegno, senza dubio, di tirar fuori l' altri di quel presidio; e perciò in questo ponto mando il conte Cavrioli con 300 cavalli, per veder se può incontrar costoro, prima che arrivino a Hust; e quando no, che vadi alla volta di ditto Hust, e che ci metti dentro cento soldati di quelli del colonello Prainer; e che con la cavalleria seguit iquelli del Pezzen, e cerchi pigliarli vivi se potrà; e se farà bisogno, facci anco pigliar l' armi ai villani per dove passaranno, acciò una tanta sceleraggine non resti impunita.

Di che m' è parso avisare V. S[ria], acciò che dal canto suo usi ogni diligentia, che questi tali scampando dalle mani del conte sudetto, non possino scappar lì in coteste parti; assicurandola, questa esser la voluntà di Sua M. Cesarea, dalla quale ho ricevuto lettere particolari, che trattano di questo; e perchè io non ho tempo da poter scrivere, la priego dar conto di tutto questo a Sua Altezza Serenissima; etc.

Sacmar, li 15 Maggio 1602.

(Hiv. más. bécsi hadi ltár HKR. 1602. Juni No. 5. Exp.)

920.

[Szatmári] tábor, 1602 május 16.

Basta a Szepesi kamarának.

Minthogy Bánfi István hűségében nincs mit kételkednie, visszaadhatja elfoglalt máramarosi birtokait.

Exposuit nobis generosus dominus Stephanus Banffi, qualiter ipsius bona quaedam sexum foemineum, consortem videlicet suam, et sororem eius carnalem concernentia, in comitatu Maramarusiensi habita, Mag^{cae} et Gen. Do. V^{rae}, sub praetextu infidelitatis, ab eo distraxissent. Quae cum repetitum ivisset, certior factus est, Mag^{cas} et Gen. Do. V^{ras} in dominium legitimorum possessorum remittere nolle, antequam de ipsius fide et integritate, qua fuit in Suam M^{tem} Sacra^{mam}, literis nostris edoctae fuissent. Cum autem aequitatis ratio nulli sit deneganda, et de ipsius fidelitate minime dubitandum sit, suspitionem infidelitatis de eo conceptam, hac epistola delendam esse censuimus. Si igitur in hanc causam difficilior non inciderit nodus, qui restitutionem prohibere posset, hac ex parte bona praenominata suis legitimis possessionibus, nostra quidem sententia, restitui poterunt; etc.

Datum ex castris, 16. Maii. A. D. 1602.

Hátlapján kamarai kézzel: 22. Maii. Anno 1603.

(Eredeti, Szepesi kamarai ltár, Repraesentationes fasc. 39. O. l.)

921.

Szatmár, 1602 május 17.

Basta Mátyás főherczegnek.

A szamosújvári őrség engedetlensége. Báthory Zsigmond üzenete. Radul vajda seregeket gyűjt. A hajdúk csatározása törökökkel. Személyi ügyek.

Finalmente il presidio di Samos Ujvar si protestò, che se per tutto il duodecimo di questo io non provedeva d' altro presidio, ch' essi erano risoluti d' abandonare quella piazza; et io dubitando di quello che è avvenuto,

mandai a quella volta un luocotenente della cavalleria Vallona con 50 cavalli, che arrivò a ponto nell' istesso tempo, che detto presidio voleva uscire; dimodochè con i sudetti Valloni, e con circa 30 huomini che non hanno voluto seguitar gl' altri, resta quella piazza assicurata con l' istesso capitano Pe[se]r, che vi soleva stare. E perchè la sceleragine non restasse impunita, ho con diligentia incaminato il sargente maggiore generale [1] con 300 cavalli, e 200 moschettieri di quelli del colonello Prainer, acciò che procuri di condurre in qua detti scelerati, che debbono essere da 70 huomini in circa, per poterne fare la demostratione che merita un caso tanto brutto; e caso si volessero diffendere, ho ordinato siano tagliati a pezzi. Non so quello seguirà. Io intendo, ch' essi per le montagne tirano verso Hust, con dissegno di mettersi in quella piazza, et insieme con gl' altri farsi pagare; il che facilmente mi persuado esser così, già che in detto luoco vi è buona quantità de grani e farine; se ben spero, prima d' arrivarci, che habbino da ricevere il meritato castigo. Ho anco prevenuto in haver rimandato con diligenza il luocotenente di detto castello di Hust, ch' era venuto qua per suoi negotii, acciò persuadi a' suoi soldati, che non introduchino questi altri nel castello. Vedremo ciò che seguirà, e ne darò aviso all' A. Vostra.

Scrissi a V. Altezza haver intimato a Sigismondo le conditioni, che Sua Maestà pretende. E gli mi mandò hieri un suo segretario, pregandomi a dover sopraseder alquanto in mover l' esercito, perchè egli fra pochissimi giorni m' havrebbe mandato i suoi deputati. Desiderava che Pancratio Sennyei andasse a ritrovarlo; ma io per molti rispetti non ho voluto consentire; li ho risposto, che si spedischi, perchè non habbiamo tempo da perdere. Scrissi anco al Chiaki, sì come per altra avisai l' Altezza V^{ra}; e se bene dette mie lettere non li potevano esser pervenute, quando egli mandò qua un suo confidente da Szentpali János, detenuto quì per ostaggio, per sapere ciò che Sua Maestà havea deliberato di fare nel particolar della

[1] Ez gróf Cavrioli Tamás.

persona di esso Chiaki, io ho assicurato ditto Szentpáli, che la Maestà Sua usarà ogni clemenza verso la persona sua, concedendoli tutti li suoi beni ed anco d' avantaggio, se farà buoni offitii. Non ho potuto ancor scrivere a Zekel Moyses, nè a Barbier Geörg per la poca confidanza che tengo di questi Ungari. Tuttavia procurarò di trovare qualche d' uno, se sarà possibile.

Questa mattina a ponto mi è supravenuto un Usaro Ungaro, mandato da Transilvania da altri Usari in numero di 500 e più, quali desiderano passar di qua; et io, se bene non ne ho bisogno, li ho assicurati, che possono liberamente venire, parendomi bene debillitare Sigismondo il più che si potrà.

Son avisato da buonissimo luoco, ch' esso Sigismondo dubita, che in questa trattatione si facci mentione della Ser^{ma} principissa;[2] ma io ho assicurato questo suo secretario, non haver di questo comissione alcuna, e non credo che Sua Maestà, nè V. Altezza ci habbi un pensiero al mondo.

Di Slesia non è venuto alcun ordine al Rottwitz di fermarsi, e perciò le sue genti havevano resoluto andarsene al fine di questo; il che vedendo, ho fatto partir per le poste il sudetto Rottwitz verso Slesia, per haver ordine da quei stati di ciò che ha da fare; e non può tardar più troppo a ritornare.

Sto con desiderio aspettando il restante delle genti del colonello Prainer, insieme con i danari, per poter dar qualche sodisfattione a queste genti, che certo hanno qualche necessità.

L' altro giorno un certo Chiuncha[3] János, capo de' Haiducchi, incontrò di notte da 600 Tartari, quali furno da esso posti in fuga, ma per l' oscurità della notte non li fece molto danno; tuttavia ve ne sono rimasti alcuni.

Il Valacho amassa quanta gente può, e credo habbi di già in essere più di 15 m. huomini; e se questa negotiatione andasse alquanto alla longa, sarei di parere

---

[2] Kolostorban élő egykori felesége: Mária Christierna.

[3] Értendő így: Csonka.

(rimettendomi però a più sano giuditio) che se gli mandassero danari e che s' incaminasse alla volta della sua provintia, pigliando il camino per di fuori della Transilvania, tra Lippa e Temesvár, acciò potesse recuperar il suo paese, prima che i Turchi uscissero; perchè io, ritornando in qua il regimente del colonello Pezzen con il restante del Prainer, e dui mila Haiducchi che ritenerei appreso di me, giudicarei haver esercito bastante per intrar in Transilvania; e caso che arrivassero a' Transilvani soccorsi grossi de' Turchi, potriamo sempre congiongersi con esso Valacho verso Corona. Questo, come ho detto, sarìa il mio parere; però sia detto per maniera di discorso.

In questo istesso ponto mi vengono avisi certi, che gl' Haiducchi hanno rotto buon numero de Turchi, che conducevano vittovaglie a Solnok, le quali anco sono state prese da essi.

Vengo anco avisato, esser ritornato da Belgrado il Toldi [4] insieme con un chiaus, il qual promette a Sigismondo grandi aiuti; se ben non potranno, come l' istesso chiaus dice, esser si presto.

Quanto poi alla differenza occorsa tra Giorgio Cornis et il Surányi, havendo pigliato il parere del colonello Zekeli et altri nobili di questo contorno, si prese espediente di rimetter ditto Cornis in possessione, come prima era; e pretendendo l' altro alcuna cosa, procedi per via di giustitia; etc.

Di Sacmar, li 17 Maggio 1602.

(Eredeti, bécsi hadi ltár HKR. 1602. Mai No 15. Exp.)

922.

Szatmár, 1602 május 17.

Basta Rudolf császárnak.

Jelentem, hogy Báthory Zsigmonddal Felséged parancsa és kivánsága szerint fogok tárgyalni.

(Elveszett vagy lappang; a császár 932. sz. a. válaszából.)

[4] Szalontai Toldi István tanácsúr.

923.

Prága, 1602 május 20.

Rudolf császár Bastának.

Kivánja, hogy kössön békét mielőbb Báthory Zsigmonddal, hogy aztán seregeivel a török ellen forduljon.

Ex literis nostris 7. Maii datis,[1] et ex aliis quae praecesserunt, quid in rebus Transilvanicis statutum voluerimus, intellexeris; ad quas responsum eo magis expectamus, quod Turcarum copias undique citius solito confluere accipimus. Si enim in celeritate rem iuxta mentem nostram te conficere posse forte diffidas, satius et consultius ducimus cum Sigismundo pacisci, ut militiam omnem nostram in Hungaria inferiore adversus adventantem Turcarum potentiam opponamus.[2] Si quidem Sigismundus conditionibus nuper praescriptis adduci non poterit, ut ex Transilvania excedat, eo tandem descendere poteris, ut in provincia quidem interiore maneat; sed arces omnes finitimas, in primis autem eas, quae ad confinia turcica sita sunt, ut Lippam, Jeneo, Deva et similes nobis tradat, viresque suas cum nostris in Turcas coniungat; conventum nullum ordinum nobis insciis indicat. Ex hac et ex priore voluntatis ac desiderii nostri significatione pro prudentia ipse tua facile videris, quid consilii capiendum, quomodo cum Sigismundo transigendum sit; ut ex diversis postea copiis potentiorem exercitum in inferiore Hungaria, cui maxime vis hostilis ingruat, colligamus. Ad has nostras ut quam primum respondeas, nostra quantum intersit perspicis. Quantum possis hac publica occasione quin praestiturus sis minime dubitantes, gratiam in te nostram cumulatius constare volumus.

Datae Pragae, 20. Maii. Anno 1602.

---

[1] Kivonatosan közöltük 914. sz. a.

[2] Itt még az alábbi mondat van: *quod te ductore in Mercuriani ducis loco fieri velimus.* De aláhúzták, annak jeléül, hogy elhagyják az irat lemásolásakor, mivel bővebben megírták utóiratban.

P. S. Si transigere cum Sigismundo Bathoreo praescriptis iam ante modis poteris, ut illius securi simus, utque exercitus, qui ultra necessaria praesidia supererit, in Hungariam inferiorem reducatur, te in locum defuncti ducis Mercuriani substituendum cogitamus.[3] Est itaque interea quod te pares, ut ubi te ulterius monuerimus, venire nulla interposita mora possis.

(Fogalmazvány, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

924.

Szatmár, 1602 május 22.

Basta Szeben város tanácsának.

Küldi vissza Moser Frigyest. Hallgassák és higyjék meg előadását. Egyúttal kárpótolják a hűtlen Perneszi Gáborért, kit ő, Moser, elfogott, de váltságdíjért szabadon bocsátották.

Es ist bei mir gewesen Zeiger dies, Hans Friedrich Moser, und mir nach längst erzählt, wie die dasigen Sachen in der Stadt beschaffen. Derowegen schicke ich ihne, Mosern widerumb hinein, welchen ihr nit allein in allem dem, so er euch meinetwegen wird fürtragen und sagen, ungezweiffelten völligen Glauben geben wollt, sondern ihne auch euch, soviel müglich, in bösten befohlen und recomandiert sein lassen.

Zum andern, bericht er euch, sambt die andern, so mit ihne euerer Stadtleut heraus sein, dass er den Perneszi Gábor (der Ihr Kais. Mt. rebell und untreuer) gefangen und ihne geschatzt. Demnach weilen wir ihme mit sondern Gnaden gewogen, so verehren wir ihme Moser gedachten Perneszi mit allem was er hat, und ist nun billich, weil er, Perneszi auf Purgschaft erlassen worden, dass er, Moser sein Schatzung zufrieden gestellt werden solle. Als ist hiemit unser ernstlicher Befelch, ihr wollet hierinnen

[3] A franczia *duc de Mercoeur*, Emánuel Fülöp lotharingiai herczeg, kit nálunk egyszerűen Mercurius herczegnek neveztek. Rudolf császár hivta be a török elleni harczra s ez évben reáruházta a magyarországi »General Oberst Lieutenant« hivatalt is, de midőn hazájába indult újabb tisztekért, Nürnbergben beteg lett és 1602 február 17-én hirtelen meghalt.

ihme, Moser nit einsprechen oder darwider sein, sondern die Anordnung thun, damit er auf einen oder andern Weg gedachter Schatzunghalb alsbald bezahlt und der Perneszi oder der Purg bis zur Vereinigung zu Handen geben werde.

Im Übrigen, wie obengemelt, wert ihr von gedachtem Moser ausführlicher vernemben, wie unser Sachen beschaffen. Und weil ihr das meiste gethan, so wollet nach gegen Ihr Mt. getreu und beständig bleiben, die euch unvergolten nit sein solle; etc.

Actum Saggmar, den 22. Maii 1602.

(Eredeti, Nagyszeben város levéltára.)

925.

Szatmár, 1602 május 24.

Basta Rudolf császárnak.

Válasz. Csáky István ajánlata. Radul vajda megsegítése. A szamosújvári őrség megtérése.

Per la di V. Maestà di 7 del corrente [1] ho inteso il suspetto che la Maestà V. tiene, che Sigismondo vadi differendo questa trattatione per avanzar tempo, che gl' arrivino i soccorsi de' Turchi, il che veramente è da dubitare; e se i danari aspettati fussero arrivati, io non tardarei a mover l' esercito, se bene mi mancano molti altri recapiti, sicuro che lo farei risolvere. Ma poichè sarìa pericoloso il mover l' esercito senza danari, vo tuttavia sollicitando Sigismondo che si risolvi, e sto per momenti aspettando i suoi deputati. Sì come ultimamente scrissi alla Maestà Vostra, feci anco intendere al Chiaki la clemenza che la Maestà V. havea deliberato d' usar con la persona sua, et a ponto hieri arrivò secretamente un suo confidentissimo,[2] con autorità di poter concludere meco ciò che tocca a esso Chiaki. E tra le altre propositioni, ne fece tre, le quali io rebuttai totalmente: l' una di quali era che si dovesse creare un vaivoda Transilvano; l' altra,

[1] Lásd kivonatosan e kötet 914. sz. a.
[2] Neve Bihari János.

che non si dovesse metter in Transilvania offitial alcuno che non fusse Ungaro, se non Transilvano. Finalmente doppo qualche difficultà habbiamo concluso ciò, che la Maestà V. [vedrà] per la copia delle lettere assicuratorie che se gli sono date, che viene con questa ; [3] il che se esso Chiaki adempirà, mi pare che li 80 m. talari saranno ben spesi. E se bene il procedere di esso Chiaki ha da esser sempre sospetto, tuttavia stando le cose nel termine che stanno, io non posso credere che egli fusse venuto tanto inanti, come hora ha fatto ; poichè si può persuadere, le sue parole non esser bastanti far ritardare l' entrata dell'esercito di V. Maestà in quella provintia. Tuttavia fra pochi giorni vederemo ; e s' egli dice dadovero, non è dubio alcuno, che Sigismondo non sia per sottomettersi a qual si vogli partito, che li sia proposto. Mi ha anco esso Chiaki fatto instantia d' accettar in gratia, in nomine di V. Maestà, i seguenti : Toldi István, Barbier Geörg, Barchiai Andreas, Moyses Zekel, Thoroczkai László, Nicolo et Melchior Bogathi, Kamuthi Farkas, Was Ferencz, Szentpáli János et Gereoffi János ; questi dui ultimi sono gli ostaggi, essendo morto il terzo.[4] La qual gratia, per più facilitar i negotii, ho promesso in nome di V. Maestà, parendomi così convenire al suo imperial servitio. Staremo a vedere ciò che seguirà, et in particolare la resolutione che portaranno i deputati sopradetti.

Scrissi ultimamente il mio parere circa a quello, che tocca al Valacho ; e di novo torno a confirmare esser bene, che egli se n' andasse, senza perdita di tempo, a recuperare la sua provintia, prima che arrivassero i Turchi, perchè sarìa un avanzar tempo. Perciò sarìa bene mandargli prima i danari per pagar le genti ; e tratanto, anco per risolversi sopra di ciò più fundatamente, dovranno arrivare i sudetti deputati di Sigismundo, dalla cui propositione dependerebbe senza dubio questa risolutione dell' andata del Valacho : perchè oltre alla speranza della recuperatione

[3] Közöljük következő számunkban.

[4] Vagyis Harinnai Miklós halt meg azalatt az idő alatt, hogy Basta (márczius 5-ike óta) kezesként őrizte említett két társával.

della provintia, che s' havrìa di questa sua andata, si verrìa anco a fare un' altro effetto d' importantia; e che se la pace si concludesse, e che io havessi da intrar nella Transilvania per pigliarne il possesso e presidiar le fortezze, chiara cosa è, che se entrassero questi Haiducchi, finiriano di rovinare tutta la provintia; et il persuadersi di potersi disfar di essi, senza farli passare in Valachia, è cosa impossibile, perchè sono in numero di più de 12 mila, senza i Valachi e Razziani, che il vaivoda tiene: sopra di che starò aspettando quel tanto, che la Maestà V. sarà servita comandarmi.

Gli Alemanni che abandonorno Ujvar, havendo visto che il camino di Hust era stato preoccupato dalle genti, ch' io mandai, o pur perchè s' imaginassero haver commesso un peccato veniale, sono comparsi quì da me; dove, con il parere di offitiali et del Schultes loro, si è fatto venire alcuni offitiali del colonello Prainer, per tener questa giustitia: e sendosi questa mattina incominciato, essi malfattori hanno ricercato una prolonga, sin tanto che arrive il capitano Peser, che comanda in detto castello, contra il quale essi soldati hanno qualche querella. Ma a mio parere, se il detto capitano ha venduto, com' essi dicono, alcuna quantità de grani, non è scusa bastante a diffendere, ch' essi non habbino comesso mancamento d' esser usciti dalla fortezza, stata a lor assignata, come ultimamente scrissi; e chiara cosa è che in simile caso, et il capitano insieme con loro, havranno meritato castigo. Stassi aspettando il capitan sudetto, e subito incominciarà il giuditio. Ho anco preso resolutione di mutare il presidio di Hust, per ogni buon rispetto; e non havendo altra infanteria, s[on] forzato valermi di quella del colonello Prainer; e perchè, se bisognasse intrar in Transilvania, per presidiare quelle piazze non potrei metterci altra gente che Alemanna, se la Maestà V. giudicarà esser necessario mandar ordine per questo al sudetto colonello Prainer, perchè non facci difficultà, sarà bene mandarlo quanto prima, acciò con l' occasione non s' habbi poi a perdere tempo.

Nel resto stia pur la Maestà V. sicura, ch' io non mancarò del debito in far le humilissime e fedelissime servitù : ben la supplico con ogni riverenza e sommissione di non abandonarmi con la sua clemenza, perchè tra gli infinitissimi servitori ch' ella tiene, io non cedo ad alcuno di desiderio di sparger il sangue, e perder la vita nel suo imperial servitio, sì come lo mostrarò sempre, che si presenterà l' occasione.

Di Sacmar, li 24 Maggio. Anno 1602.

(Hiv. más. bécsi hadi ltár, HKR. 1602. Mai. No 15. Exp.)

926.

Szatmár, 1602 május 25.

Basta biztosítólevele Csáky István számára.

Ama föltételek, melyek mellett Csákyt Rudolf császár hűségébe fogadja s neki további jószágokat helyez kilátásba.

Notum facimus, quod Spectabilis ac Magnificus dominus Stephanus Chiaki, missis ad nos literis suis credentionalibus, ac per eas Johanne Bihari hac in re servitore suo secretiore, ac plenarie de subsequentibus nobiscum concludendis absoluto, volens gratiam et clementiam apud Sacram Caesaream Regiamque M^{tem} recuperare, condignis se conditionibus praelibatae Suae M^{ti} obstringit et obligat. Utpote, principi Sigismondo de acceptandis per Suam M^{tem} $Sacra^{mam}$ sibi collatis ditionibus, cum summa pecuniae annuali quinquaginta millium talerorum, et literis a M^{te} Sua $Sacra^{ma}$ ad Summum pontificem et Catholicum regem Hispaniarum commendatoriis ac de remissione regni Transilvaniae, persuadebit. Postea vero, statim in ipso ingressu nostro, regnum Transilvaniae cum finitimis fortalitiis Fogaras, Lippa et Jeneö, sive nobis in persona nostra visum fuerit, sive partem aliquam copiarum pro praedictis munitionibus occupandis, et eodem Suae M^{tis} $Sacra^{mae}$ exercitu muniendis expedire placuerit, sincera et inviolabili fide se dediturum pollicetur.

Quod si tamen in praepollicita Sigismundi principis

persuasione, et deditione regni fortalitiorumque Transilvaniae, Sigismundo principe renuente, secus voluntati deliberatae accideret, tunc se nulla mora praenarratae Sacrae Caesareae Regiaeque M^{tis} exercitui nobisque, ut commodius in proposito progredi queat, cum omnibus secum in hac re consentientibus adiunget.

Praemissis igitur praestitis, praememoratum Sp^{lem} ac Mag^{cum} dominum Stephanum Chiaki, cum omnibus secum hac in parte unum volentibus, nomine et in persona Sacrae Caesareae Regiaeque M^{tis}, ex autoritate plenaria qua fungimur promittentes, eiusdem M^{tis} $Sacra^{mae}$ gratiam et clementiam, de libera, tuta et salva personae, honoris et bonorum permansione et acquisitione assecuramus. Denique, si Sp^{lis} ac Mag^{cus} dominus praepollicitum Sacrae M^{ti} praestiterit meritum, praeter bona ab ipso hactenus tum per Transilvaniam, cum etiam per Hungariam possessa, arces Sárosvára et Zadvára a Sua Sacra M^{te} iure haereditario habendas tenendasque de facto obtinebit.

Quod si, obstantibus iustis rationibus, praefatae arces conferri nequirent, tunc Sacra Caesarea Regiaque Maiestas Sua Sp^{li} ac Mag^{co} domino, pro recompensa earundem, de summa octuaginta millium talerorum sine mora satisfaciet.

De quibus omnibus praemissis tamen conditionibus, Sp^{lem} ac Mag^{cam} dominationem suam cum omnibus hac in re sibi adhaerentibus, nomine et in persona praelibatae Sacrae Caesareae Regiaeque M^{tis}, fide et literis nostris mediantibus, certificantes assecuramus.

In Zathmar, die 25. Maii. Anno salutis 1602.

(Eredeti, gróf Csáky Vidor nemzetségi levéltára, Lőcse.)

927.

Szatmár, 1602 május 28.

Basta Besztercze város tanácsának.

Túszul adott embereiket kérésükre másokért hazabocsátja.

Aus euer Schreiben, so Zeiger dies mir überantwortt, hab ich vernombun, was ihr mir wegen euren Gasseln

zuschreibt. Und habe darauf den Haubtmann zu Ojvar (welcher sich allhier befindet und in 3 oder 4 Tagen zurück wird) befohlen, dass er dieselben gegen andrer erlassen solle. Im Übrigen wollet ihr euch verhalten, wie sich gebühren will, dann in gar kurzer Zeit werde ich mit dem Kriegsheer dero Kais. Mt. widerumb hinein khumben. Und wie gemelt, habt fleissig Aufsehen auf euer Stadt, damit sie gegen Ihr Kais. Mt. getreu bleibe; etc.

Actum Saggmar, den 28. Maii 1602.

(Eredeti, Besztercze-Naszód vármegye levéltára.)

928.

Szatmár 1602 május 29.

Basta Mátyás főherczegnek.

Báthory Zsigmond követei és kivánságai. Basta újból sürgeti Radul vajda megsegítését.

Arrivorno hieri tre deputati di Sigismondo, con i quali si trattò alla presenza del colonello Zecheli, e di Pancratio Sennyei. La summa della lor imbasciata non era altro, che supplicar Sua Maestà a voler mitigare alquanto le conditioni proposte; a che io brevemente risposi, non haver altr' ordine di quello ch' essi sapevano, ciò è d' intrare nella provincia, caso che Sigismondo non volesse uscirne. Il che udito da loro, fecero instanza de haver termine di 12 giorni per rimandar da Sigismondo, e veder la sua deliberatione. E se bene si può suspettare, che questo non sia altro che un voler avanzar tempo; tuttavia, non essendo ancora arrivato il danaro, si deliberò di concederli questo termine, acciochè anco quel amico[1] delli 80 m. potesse metter ad effetto quanto ha promesso; perchè se ne havrà voglia, senza dubio havrà l'occasione in pronto. E tra tanto non si perde tempo; e con questa istessa occasione ho scritto al mustermastro, et al commissario Hans Leonardo,[2] ch' è arrivato in Cassovia, che se ne venghino quanto

---

[1] Érti Csáky Istvánt.

[2] Igy nevezi Yell-t, elhagyván épp vezetéknevét.

prima con i danari, per poter dar qualche sodisfattione alla soldatesca.

E' venuto con detti deputati un Giesuita, quale per via di discorso me ha detto, che esso Sigismondo romperebbe voluntieri la guerra con il Turco, purchè gli fusse concesso restar nella provintia ; e per ottener questo darebbe quella maggior sicurezza che si volesse ; a che risposi non haver ordine, sì come in effetto non ho. Soggiunse di più, che Sigismondo non accettarebbe voluntieri li dui ducati propostoli in Slesia, perchè oltra modo li aborisce ; sopra di che humilmente direi, esser molto meglio accomodarlo nel Tirolo, o in qualch' altro paese lontano da queste provintie, per levar ogni dissegno che potessero havere i Transilvani insieme con gl' Ungari e Polachi.

[Scrissi anco] ultim[amente a Sua Maestà] et a V. Altezza quanto sarìa pericoloso alla Transilvania introdurre il Valacho in essa con tanto numero de Haiduchi come - - - caso che l'accordo con Sigismondo andasse inanti. E perchè sarìa stato più a proposito, che il detto Valacho se n' andasse nella sua provintia per la parte di fuori senza toccare la Transilvania, sarìa bene a mio parere che quest' ordine quanto prima mi venesse, come già scrissi, acciochè concludendosi la pace, come si è detto, non si havesse a perder tempo ; ma quando la guerra andasse inanti, potrebbe esso Valacho con il suo esercito venir meco sin' a Cibinio, e poi passarsene in dui giornate nella Valachia ; se bene non si potrà far questo, senza la total distruttione di quella provintia, sendo impossibile ritener tanto numero de Haiduchi, che non corrino il paese. Tuttavia si vedrà rimediarci in quanto sarà possibile.

Ho presentito, che dovendo esso Valacho passare nel suo paese, pretende alcuna cavalleria di questa. Supplico Sua Maestà commandarme, se si gl' ha da dare o nò, e quale, battendo la cosa in uno dei dui reggimenti, ciò è o quello del conte di Salms, o quello del Flans.

Sarìa anco bene che quanto prima arrivassero i danari destinati per il Valacho, acciò anch' egli non havesse a perder tempo.

Starò dunque aspettando ciò che Sua Maestà e V. Altezza comandarà sopra le predette cose; sì come anco vedrò la resolutione che pigliarà Sigismondo; la quale comunque sia, entrarò con l' esercito per non darli tempo: se bene mi vo imaginando, che quando anco condescendi a uscir della provintia, vorrà prima esser sicuro. Sopra di che cercarò darli quella maggior sicurezza, che per me si potrà; non lasciando però d' intrare con l' esercito, tanto più havendo l' appoggio ultimamente scritto. E tra tanto arrivarono le genti dei dui colonelli - - - [e con l'] aiuto d' Iddio m' incamin[erò] - - -[3]

Da Sacmar, li 29 Maggio 1602.

(Eredeti, bécsi hadi ltár, HKR. 1602. Juni. No 22. Exp.)

929.

Prága, 1602 május 31.

Rudolf császár Bastának.

Basta solle die schlesischen 1000 Pferd mustern lassen.

(Kivonat, bécsi hadi ltár, Prager HKR. Prot. 137. No. 106.)

930.

[Prága,] 1602 május 31.

Cav. Giovanni Ugucioni prágai toszkánai követ Bastának.

Biztosítom jóindulatom és támogatásom felől.

(Elveszett vagy lappang; Basta 942. sz. a. válaszából.)

931.

Prága, 1602 június 3.

Rudolf császár Bastának.

Basta wird deren beim Obristen Breiner wegen Einlegung seiner untergebenen Knechten in die Föstungen beschehenen Verordnung erinnert.

(Kivonat, bécsi hadi ltár, Prager HKR. Prot. 137. No 4.)

---

[3] Kiszakadt, hiányzó szavak.

932.

Prága, 1602 június 4.

Rudolf császár Bastának.

Válasz. A Zsigmonddal való tárgyalást teljesen reábízza, de segítségére küldi Pezzen tanácsost.

Intelleximus perlibenter ex tuis 17. Maii datis,[1] *hogy Báthory Zsigmonddal* acriter et serio iuxta mentem nostram *kezdtél tárgyalni s hiszszük, lesz is eredménye.* Perges itaque, quanta contentione poteris, in illum invadere, et quid arma possint experire. *De értesülvén Csáky István ajánlkozásáról, küldjük* consiliarium nostrum, doctorem Pezzium, *hogy vele együttesen tárgyald meg az ügyet;* sed cum paulo post literae tuae 24. Maii datae [2] subsecutae sint, quibus eadem quae Paulus Nyari attulerat, luculentius, et quidem conditionibus in quas iam cum illo pactus sis nuncias, *szükségesnek tartottuk Pezzen küldését, de* in fide autem prudentiaque tua conquiescentes, benigne totum istud negotium tibi concredimus, *hogy utasításaink szerint befejezzed, jelentésedet várva a tartomány további kormányzása felől.* Postquam etiam hactenus dubio haeremus, quempo tissimum in locum ducis Mercuriani defuncti substituamus, scire velimus num si te propter insignem rei militaris peritiam eligamus, absque provinciae istius, quo alium missuri simus, iactura vel incommodo te venire posse confidas; te siquidem cuicunque regendo exercitui parem censemus, praeclaram inprimis de fide ac fortitudine tua opinionem habentes: sive autem istis in partibus manseris, sive in inferiorem Hungariam vocatus veneris, quod expectas praemium, ut gratiam nostram, quam mereris, singulari cum effectu sentias, decernemus.

(Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 300. l.)

---

[1] Nincs meg, de azonos lehetett Mátyás főherczegnek egyidejüleg írt jelentésével.

[2] Lásd kötetünk 925. sz. a. szövegében.

933.

Szatmár, 1602 június 5.

Basta Csáky Istvánnak.

Közli vele azokat a föltételeket, melyeket már érdekében Rudolf császárnak is felterjesztett.

Acceptis Dominationis V^{rae} literis credentialibus de servitore suo Joanne Biharii, ea quae Do. V^{ra} ipsi referenda commisit, verbotenus accepta intelleximus; quibus incise, seu articulatim per subsequentia respondemus.

I. Atque in primis, si Do. V^{ra} Sp^{lis} etiam casu aliquo Sacram Romanam Imperatoriam Regiamque M^{tem} offendisset, plenarie de omnibus a praedicta M^{te} Sacra^{ma} indulgendis gratiam eiusdem et clementiam pollicentes, eandem Do. V^{ram} assecuramus; cui quidem assecurationi nostrae liberae, obligatis et obstrictis in hac re nobis, tute et secure se committere poterit et non dubitet.

II. Bona avita haereditaria, et legitima cum per Transylvaniam, cum etiam per Hungariam a Do^{ne} V^{ra} possessa, iure integro priori; signanter vero bona demortui Gregorii Chaky, V^{ram} Do^{nem}, ut refertur, concernentia, a Sua M^{te} Sacra^{ma} eidem habenda impetrabimus.

III. Quod ad bona Egeresina attinet, hac et de re Suam M^{tem} Caesaream per literas informabimus ac instruemus, et in elargiendo, quod in iisdem quaeritur, sollicitabimus, et causam hac in parte levantes, promovebimus.

IV. Res Kendiorum apud saepe praefatam Sacram Caesaream Regiamque M^{tem} per literas commendabimus.

V. Si de bonis Do. V^{rae} iure haereditario, et legitime aliter habitis, hactenus alicui pars aliqua collata fuisset, eam restituendam pollicemur.

VI. Arces Zadvára, et Sárosvára, a promissa deditione provinciae Transsylvaniae, arciumque Lippa, Jeneo et Fogaras facta, et ab egressu Sigismundi principis ex provincia ad terminum duorum mensium Do. V^{ra} Sp^{lis} obtinebit. Quod si tamen, mota aliqua difficultate, prae-

nominatae arces conferri nequirent, in recompensam earundem, pro eodem dicto termino, octuaginta millia tallerorum levabit.

VII. De tormentis et comeatu in Fogaras positis, cum duce Deo aderimus, ad contentum et satisfactionem Do. V^{rae} statuemus.

VIII. De firma praemissarum conditionum per nos observatione, ac pro eis a Sua M^{te} Sacra^{ma} literis assecuratoriis impetrandis, fidem nostram inviolabilem interponimus: dummodo tamen Do. V^{ra} Sp^{lis} in ipso statim primo nostro in Transsylvaniam introitu, sine omni cavillatione et reiversatione praenarratas arces provintiamque nobis dedat. Sin autem, Sigismundo principe renunciationem provintiae renuente, id exequi non posset, copiis Suae M^{tis} Caesareae sine mora se adiungat; secus enim re facta, praepollicita invalidabuntur.

IX. Quod pro Georgio Borbel, et Moyse Zekel superest, ii suam in hoc habent remissionem. Caeteris dominis nobilibus (exceptis tamen Joanne Kereki et Seifridio Ribisch) modo ad decimum quintum diem Claudiopoli praesentiae nostrae, copiis Suae M^{tis} Caesareae se coniungat, gratiam et clementiam Suae M^{tis} Caesareae promittimus; qua conditione Siculos etiam de habenda gratia assecuramus.

In Zathmar, 5. Junii. Anno 1602.

Külczíme: Spectabili ac Magnifico domino Stephano Chaky de Keresszeg etc. Amico nobis observandissimo.

(Ered. gr. Csáky V. nemzetség ltára, Lőcse; CCC. fasc. 32. No 4.)

Megjegyzés. Basta ez újabb biztosítólevelére Csákynak azért volt szüksége, mivel a május 25-iki nem elégítette ki. Ezért küldte most vissza Biharit a generálishoz Csáky, kivánságait részletező alábbi iratával:

I. Primum, quod si Sacra [Caesarea] Regiaque [Maestas cu]peret, in hoc de eiusdem - - - erga me gratia et benevolentia assecurari cupio.

II. Ut Sua Maiestas Sacra^{ma} bona a me possessa tum per Transilvaniam, utpute Almás, Egeres et Györgyfalva, cum omnibus ad se pertinentiis, et per Hungariam,

nimirum Keresztszeg, Adorján et Darócz, cum omnibus itidem pertinentiis, una cum Gregorii Chiakii demortui, me haereditarie concernentibus, aliaque bona, quae hactenus possedi, nova sua donatione habenda benigne corroboret. Quod si successu temporis Stephanus Bochkai sive me, sive vero haeredes meos de Egeres litis medio urgeret, et forte summam illam, pro qua sibi impignoratam praedictam Egeres habuit, iure obtineret, de eadem summa Sacra Caesarea Maiestas satisfaciat. Gabrieli Kendi, cognato meo, patrimonia sive bona haereditaria quae possidet, nova itidem sua donatione conferat.

III. Si Sua Maiestas Caesarea sub haec tempora alicui de bonis meis aliquid donasset, id, contentatis usurpantibus, clementer mihi restituat.

IV. De arcibus Zadvára et Sárosvára Sua Sacra Caesarea Regiaque Maiestas quamprimum obtinendis provideat. Interim tamen dum haec fiant, in libero dominio arcis Fogaras me sinat. Et quia eandem Fogaras Michael vaivoda funditus omnibus necessariis denudaverat, totaliter cum de tormentis, cum etiam comeatu aliisque intus necessariis providi, Sua Maiestas Sacra^{ma}, exceptis machinis seu tormentis maioribus, falcones, sive minores res bellicas, praeterea comeatum, quibus alia deserta mea bona reaedificem, efferre patiatur.

De hisce omnibus praelibatae Sacrae Caesareae Regiaeque M^{tis} literas assecuratorias quamprimum expecto.

(Egykorú más. bécsi hadi ltár HKR. 1602. Juni. No. 22. Exp.)

934.

Szatmár, 1602 június 6.

Basta Mátyás főherczegnek.

Újabb biztosítólevél Csákynak. Basta várja az igért zsoldpénzt. Véres itélet a szamosújvári lázadó őrség fölött. Ismételten új hadakat kér.

Scrissi all' Altezza V. Ser^{ma} de 29 del passato,[1] facendole sapere l' arrivo de' deputati di Sigismondo, e ciò che

[1] Lásd 928. sz. a. szövegében.

si era concluso. E prima della sudetta havea anco scritto alla Altezza V. l'apontamento preso con il Chiaki, il quale anco hieri mandò quel suo fidato, con le propositioni che vengono quì gionte, con le quali vien anco la risposta,[2] e fra 4 o 5 giorni credo verranno anco i deputati; [3] se bene si è preso un Transilvano, mandato da Sigismondo al bassà d' Agria, per sollicitarlo ad accostarsi con le sue genti almeno sin' a Gyula. Io non so, se procuri questo per haver migliore conditioni, o per introdur il Turco, o per servirsi di questa cautela verso di Turchi; sia come si vogli, ho deliberato non dargli più tempo, pagata che sarà la gente; per il qual effetto mi scrive Hans Leonard, che sarà qua fra 3 giorni; e poi a piciol giornate andrò aspettando il restante delle genti del colonello Breuner, a quale ho scritto che solliciti il caminare; e credo non mancarà.

Una sola difficultà mi si apresenta di non poco momento ed è, che se i danari destinati per il Valacho non arrivassero a tempo della mossa, ch' io son per fare, senza dubio ne seguirebbe qualche disordine; perchè al sicuro non potrei impedire che gli Haiduchi non mi seguitassero e dessero l' ultimo guasto alla provintia; e da questo anco ne potrebbe n[ascere] qualche g[ran] disgusto al Valacho: di modo che sarìa bene, per evitar ogni inconveniente, che detti danari arrivassero quanto prima.

Sarìa anco bene che Sua Maestà comandasse a esso Valacho, che pigliato il possesso della sua provintia, senza perdita di tempo passasse il Danubio a molestare l' inimico da quella parte, potendo facilmente far l' un e l' altro di questi effetti, giàche si trova havere più di 20 m. huomini. Io li ho di già assignato quattro pezzi d' artiglieria minuta con tutte le munitioni necessarie.

Mi era scordato far sapere all' Altezza V. qualmente la persona mandata dal Chiaki assicura, suo padrone haver ridutto Sigismondo a voler renuntiare la provintia

---

[2] Mindkettőt közöltük előbbi számunkban.

[3] Meg is jött Marietti jezsuita június 8-án, mire a Zsigmonddal megállapitott föltételekkel Basta június 11-én Zucconi zászlóst inditá a császári udvarba; Hurmuzaki: Documente VIII. k. 242. l.

a Sua Maestà. Piaccia a Dio che ciò segui; ma, sia come si vogli, sì come ho detto di sopra, io mi moverò con l' esercito, subito pagata che sia la gente, e molto prossimo l' haverei fatto, se detti danari fussero arrivati.

Hieri si fece giustitia, con i debiti termini, dei soldati che abandonorno il castello de Samos Ujvar, sendosi fatto morire 4 dei principali autori; et il restante, che erano da 60, si sono decimati; et hora si procede contra il capitano,[4] che per quanto posso comprendere, correrà gran rischio della [vita].

Ho anco ricevuto lettere de gl' ordini di Slesia, quali si sono contentati che la cavalleria di quel paese servi ancor per sei mesi a venire in questo esercito; il che è stato molto a proposito.

Arrivati che saranno i deputati Transilvani, vedrò la resolutione che pigliaranno, e subito per corriere a posta lo farò sapere a Sua Maestà et a V. A. Serenissima.

E quando fusse che i Transilvani volessero la guerra, fo sapere all' Altezza Vostra, ch' io mi trovo con poca infanteria, e presidiando le piazze restarei in minor numero; nel qual caso non potrei fare con questo regimento solo del colonello Breuner, ma farìa bisogno rimandarmi quello del Pezzen, o vero qualch' altro, altrimenti io restarei impeditissimo.

Queste seconde capitulationi concluse con il sudetto mandato dal Chiaki, si ha da intendere siano senza pregiuditio delle prime; promettendo egli tuttavia di far che Sigismondo cederà la provintia, e di questo n'assicura; etc.

Di Sacmar, li 6 di Giugnio 1602.

(Eredeti, bécsi hadi ltár HKR. 1602. Juni. No. 22. Exp.)

935.

Szatmári tábor, 1602 június 6.

Basta védőlevele Besztercze város részére.

Quoniam nos, cives civitatis Bistriciensis, in nostram recepimus protectionem et tutelam specialem, cum omni-

[4] A már ismert Peser kapitány.

bus suis bonis tam mobilibus, quam immobilibus, domi ac ruri existentibus et habitis, ideo vobis omnibus committimus et mandamus firmiter, ut nullus omnino vestrum cives praenotatos Bistricienses in personis impedire, molestare, vel rebus eorundem praealligatis damnum aut detrimentum aliquod inferre praesumat, nec ausit, ulla ratione sub gravissima indignatione nostra ; etc.

Datum ex castris Zathmarii, die 6. Junii. A. D. 1602.

(Pátens-alakú eredeti, Beszterce-Naszód vm. levéltára.)

936.

Bécs, 1602 június 12.

Mátyás főherczeg Bastának.

Értesítse, miként pártolt át Báthoryhoz Ibrányi Ferencz.

Uns ist glaubwürdig fürkommen, dass Franciscus Ibrányi, so im Obern Kreis Ungarn zwischen Wardein und Saggmar gesessen, von der Kais. Mt. abtrünnig worden und sich zu dem Sigismundo Bathori und den Rebellen geschlagen haben soll. Damit man nun der Sachen Beschaffenheit mehrern Grund erlangen und derwegen eigentlichen Bericht haben möge, als befehlen wir dir hiemit gnädigst, uns gestaltsamb der Sachen und wie es sich diesfalls mit gedachtem Ibrányi halte, hierüber den gehorsamsten Bericht zukommen lassen ; etc.

Geben Wien, 12. Juni 1602.

(Fogalmazvány, bécsi hadi ltár HKR. 1602. Juni. 60. Reg.)

937.

Szatmári tábor, 1602 június 14.

Basta és Székely Mihály Sennyei Pongrácznak.

Hűsége jutalmáúl neki adják Zilah városát, oly kikötéssel, hogy visszaadja, a mint helyette a császártól más jószágot kap.

Memoriae commendamus . . . quod nos, acceptis cum debita reverentia Sacra^{mae} Caesareae Regiaeque M^{tis}

domini, domini nobis clementissimi, mandatoriis literis directe nobis in persona sonantibus, quatenus nimirum nos, habita aequa ratione apud praenarratam M^{tem} Sacra^{mam} tum fidelium servitiorum, tum vero iacturae fortunarum Mag^{ci} domini Pancratii Sennyei de Kis Sennye, quae ipse privato in Suam M^{tem} Sacra^{mam} amore, et sincero in christianam rempublicam zelo sacrae regni coronae praestitit et impendit dignissima, quae in posterum etiam impensurus est, in conferendis bonis aliquibus possessionariis, usque ad aliam utputa Suae M^{tis} Sacra^{mae} aliorum bonorum collationem, ipsi providere teneamur; quare voluntati saepe praenarratae M^{tis} Sacr^{mae} ex debito obtemperare volentes, et attentis etiam fidei integritate, fidelibusque servitiis eiusdem, quae ipse integra hac et superiori disturbiorum vicissitudine, gravibus suis periculis, et vitae aperto eoque saepe iterato discrimine pertulit, exhibuitque acceptissima, oppidum Zilah cum omnibus possessionibus, curiisque nobilitariis, si quae sint ad se spectantes, simulque cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet . . . conditione nobis praescripta, ut quando nimirum praenarrata Sacra^{ma} Caesarea Regiaque Maiestas ipsi alia bona contulerit, praenotatum oppidum Zilah, cum praescriptis ad rem pertinentiis, Suae M^{ti} Sacra^{mae} statim remittere, et ut bona ecclesiastica resignare debeat et teneatur, vigore et authoritate commissionis nostrae, qua fungimur, damus, donamus et conferimus tenenda, possidenda pariter et habenda, usque ad praedictam eamque ultimam Sacra^{mae} M^{tis} Caesareae aliorum bonorum collationem; etc.

Datum in castris Sacra^{mae} Caesareae Regiaeque M^{tis} ad Zathmar positis, 14. Junii. A. D. 1602.

(Pátens-alakú eredeti, br. Sennyey-család levéltára, Bottyán.)

Megjegyzés. Ezzel az adománylevéllel bővül ismeretünk, mert eddigelé úgy tudtuk, hogy Zilah városát Sennyei Pongrácz 1607 május 25-én kapta adományul Rákóczy Zsigmond fejedelemtől,[1] holott ő Sennyeit csak régi birtokában erősíté meg.

---

[1] Petri Mór: Szilágy vármegye monographiája II. k. 463. l.

938.

Szatmári tábor, 1602 [június] 14.

Basta és Székely Thoroczkai András és társai számára

Iktassák be Sennyei Pongráczot Zilah város birtokába.

Egregiis et nobilibus Andreae Thoroczkai, Georgio Kutfeoi, Samueli Óvári, Andreae Szilvási, Stephano Mezei, Andreae Balassi et Stephano Albensi, notariis et scribis cancellariae maioris Suae M^{tis} Caesareae Transylvanicae, de curia eiusdem, per nos ad id specialiter transmissis ; item Joanni Dobai de Kis Doba, vicecomiti comitatus Zolnok mediocris, Francisco Kecskés de Nagy Doba et alteri Francisco Laczoka de Szilágyszeg, iudicibus nobilium eiusdem comitatus Zolnok mediocris, Valentino More de Menyő, Francisco Banga de Nagy Doba, Georgio Deczia et alteri Georgio Ban, omnino de Kis Doba, et Georgio Adorján de Nagy Doba, assessoribus eiusdem comitatus Zolnok mediocris, etc. Cum nos acceptis *ő Felségének kis sennyei Sennyei Pongrácznak hű szolgálataiért való megjutalmazása végett irott levelét,*[1] oppidum Zilah cum omnibus possessionibus curiisque nobilitariis *neki adjuk és akarjuk, hogy őt* in dominium eiusdem oppidi Zilah, praetactique iuris regii in eodem qualitercunque habiti, medio vestri legitime facere introduci, *rendeljük hogy kettő közületek sürgősen* ad facies praescripti oppidi Zilah, in comitatu Zolnok mediocris existentis *menjen és Sennyei Pongráczot a törvényes formák megtartásával birtokába iktatván, minket eljárástokról értesítsetek.*

Datum in castris Sacra^{mae} Caesareae Regiaeque M^{tis} ad Zatmar positis, 14. [Junii.] Anno 1602.[2]

(Eredeti, br. Sennyey-család levéltára, Bottyán.)

---

[1] Elhagytuk Sennyei érdemeinek és szolgálatainak felsorolását, melyek szószerint megegyezők az előbbi irat szövegével.

[2] A hónap neve helyett az íródeák tévedésből még egyszer leírta a *positis* szót.

939.

Bécs, 1602 június 15.

Mátyás főherczeg Bastának.

An Herrn Basta betreff des Nyári Paul Anbringen wegen des bei der Festung Wardein gering vorhandenen Proviantvorraths und welchermassen deren in Oberhungern zum Sigmund Bathori abgefallenen vom Adel Zehent zue derselben Festung appliciert werden möchte.

(Kivonat, bécsi Kpü. ltár, Protokollbücher Wien 1602. fol. 172.)

940.

Szatmár, 1602 június 16.

Basta Rudolf császárnak.

Jelentem, hogy pár nap mulva megindulok hadaimmal Erdély felé s kérem Felséged további parancsait.

(Elveszett vagy lappang; a császár 951. sz. a. válaszából.[1])

941.

Szatmár, 1602 június 17.

Basta Duodo Péter prágai velenczei követnek.

Holnap indul Erdélybe, hogy Rudolf császárnak megszerezze.

Domani m' incamino per Transilvania con l' essercito, come il Valacco in Valachia per altra strada; in modo nondimeno, che potiamo di novo giuntarvi in ogni intoppo che si trovi. Se potiamo fondarci, non dico sopra la fede de' Transilvani, ma sopra gl' interessi loro, assai bene discoperti, spero haverne fatto un ordito tale, che la mostra della tela, mandatami da loro, debba riuscirmi sincera; et quando pur sii falsa, essermi in tal modo accomodato scaramucciando, con le benchè legitime provesioni finalmente venutemi, che o nell' uno, o nell' altro modo

---

[1] Ezt a levelét Basta egyidejüleg Mátyás főherczegnek is megküldte; de az a példánya sincs meg.

quelle provincie debbano esser redotte sotto l' obedienza di Sua Maestà Cesarea. Quale mettendomi clementissimamente ad elettione, il restar in quest' esercito, o succedere nel Ungaria inferiore al duca di Mercurio, mi è parso restar quì, vedendo sì vicino il gettarsi a questa gran macchina che a mio giuditio ricerca la mia presentia, come cognosciuto e cognoscente, più di quello possi essere un nuovo, benchè nel resto [di] me più sufficiente. Se bene non son' ancora a[rrivate] tutte le gente del Prainer, potendomi arrivar per camino, ho voluto far questa mossa prevenendo i provincali, che sperando non si dovesse fare senza nuova resolutione di Sua Maestà, potrebbero forse macchinare qualche altro intrigo; oltra che andando pian' piano sparmio assai di faticha per questi gran caldi al esercito; etc.

Di Sachmar, li 17 di Giugno 1602.

(Eredeti, bécsi áll. ltár, Dispacci di Germania 32. k. 109. l.)

942.

Szatmár, 1602 június 17.

Basta [cav. Giovanni Uguccioni] prágai toszkánai követnek.

Válasz. Indulása Erdély felé.

Ricevei la sua dell' ultimo del passato,[1] piena di cortesi dimostrationi, et più conforme a quella affettione che mostra portarmi, che a meriti miei; se bene mi glorio in me stesso, et ambisco d' esser tenuto fidelissimo servitore di Sua Maestà Cesarea, mio clementissimo Signore, che consiste, per quanto è in me, ridurli a perfettione questo negotio che ho per le mani. *Ezért holnap megindúlok Erdély felé, ámbár kénytelen vagyok lassan haladni, azért is, hogy a várt hadsereg utólérhessen.*[2]

Di Sachmar, li 17 di Giugno 1602.

(Eredeti, firenzei állami Medici-levéltár fasc. 4357.)

---

[1] Nem maradt reánk, vagy ismeretlen.

[2] Csekély változattal ugyanazt mondja el, a mit előbbi levelében: ezért elhagytuk.

943.

Bécs, 1602 június 17.

Mátyás főherczeg Bastának.

Rendelem, hogy a szamosújvári lázadó, engedetlen őrség perében kímélje vezérök[1]: Pesör kapitány életét.

(Elveszett vagy lappang ; Basta 956. sz. a. válaszából.)

944.

Szatmári tábor, 1602 június 18.

Basta Besztercze város tanácsának.

Tűrjék meg városukban a nemességet, míg a békekötés létrejön s kiparancsolja onnét.

Jóllehet ennek előtte megparancsoltuk volt, hogy az désiek Beszterczéről kitakarodjanak és házokba szálljanak Désre, de mivelhogy esmét be kelletik mennünk és sokféle más nép leszen táborunkban, nem bátorságos egy kevés ideig hon való lakások ; hagyjuk azért és poroncsoljuk, hogy békét hagyjon Kegyelmetek nekiek az városban és békével hagyja lakni ott benn őket, mind désieket és mind az nemességet, az kik ott benn vannak, mind penig az özvegy nemes asszonyokot, mert ha valami bántások lenne Kegyelmetektől is bizonyára jó nevét nem vennők. Tartsa meg Isten Kegyelmeteket. Mikor penig az békesség véghez megyen és módja leszen kimeneteleknek, nem tartok semmi ellent benne, de most általámfogva nem akarom, hogy kibontakozzanak onnét.

Datum ex castris Zatmarini, 18. Junii. A. D. 1602.

(Eredeti, Besztercze-Naszód vármegye levéltára.)

945.

Szatmár, 1602 június 20.

Basta Mátyás főherczegnek.

Küldi hozzá s a császári udvarba Lassota Erik mustramestert, hogy jelentést tegyen az erdélyi ügyekről.

Viene il quartiermastro generale, apportator di questa, per passarsene a Praga per dar conto a Sua Maestà del

stato delle cose di Transilvania; sì come anco li ho ordinato debbi fare con V. Altezza. Resta solo che i danari per il Valacco fussero in pronto, come altre volte si è scritto; che, per dir il vero, si perde una grand' occasione, e sarà poi difficile recuperar il tempo che hora si perde; etc.

Di Sacmar, li 20 di Giugno 1602.

(Eredeti, bécsi hadi ltár HKR. 1602. Juni. No 22. Exp.)

946.

Sarmasági tábor, 1602 június 20.

Basta Lassota Erik mustramesternek.

Báthory Zsigmond üzenete. Szorultságában Basta Haller Gábortól kölcsönzött pénzt. Kéri, adja meg neki.

Heri mi venne a incontrare un gentilhuomo del principe Sigismondo, qual dice expettarme con devotione per poter adempire quanto ha promesso a Sua Maestà. Piaccia a Dio che così segui, per uscir una volta da questi travagli. Ma io non presto tanta fede a queste parole, che io non lasci usar le diligenze, che richiede un negotio di tanta importanza come questo. Ma poichè essi non tengono forze proprie, e che di fuori non si sente cosa alcuna, voglio sperare ch' il tutto sia per haver il fine che si desidera. E perchè il vaivoda se trovava impedito per mancamento de danari, mi son fatto imprestar da Haller Gábor otto millia taleri, che debbeno già esser stati ricevuti in Szent Job. V. S^{ria} vedrà di ritornar detta summa, et altri 3300 taleri, che ha ricevuto in più volte quì, acciò possi io poi sadisfare questo gentilhuomo, come [è di] ragione. Nel resto io vo inanzi con l' aiuto d' Iddio; e di ciò che seguirà V. S^{ria} serà avertita. Di gratia V. S^{ria} avisi di questo Sua Altezza Ser^{ma}, e ch' egli poi ne avisi a Praga, perchè io non ho tempo di scrivere; etc.

Dal campo a Sarmaság, li 20 Giugno 1602.

Oldalt: Al mustermastro.

(Egykorú más. bécsi hadi ltár HKR. 1602. Juli. No 6. Exp.)

947.

Sarmasági tábor, 1602 június 22.

Basta adománylevele brebiri Melit Pál részére.

Atyja elvesztett két faluját újadományként neki adja és adományra ajánlja Rudolf császárnak.

Memoriae commendamus ... quod nos, attentis et consideratis fidelibus servitiis, cum Mag^ci^ domini Georgii Melit de Briber,[1] quae ipse in praesidio Giula, dum adhuc christiani tenerent, ex mandato Sacrae Caesareae Regiaeque M^tis^ summo cum obsequio praestitit,[2] quam ob causam etiam possessionem totalem Panit in comitatu Krasznensi,[3] cum suis pertinentiis; item possessionem totalem Madarász, in comitatu Bihoriensi, cum suis praediis, interveniente Transylvanorum invidia, amiserat; tum vero fide, integritate, fidelibusque servitiis Mag^ci^ domini Pauli Melit de Briber, quae ipse singulari fide et constantia, M^ti^ Suae Sacra^mae^ fideliter exhibuit et impendit, sicuti et retroactis annis, a primis aetatis suae temporibus, aliis in rebus et negociis, fidei suae concreditis, non parcendo fastidiis et laboribus, constanter et utiliter exhibuit et impendit, prout et nunc exhibet et impendit, pari quoque fide et integritate, deinceps quoque exhibiturum et impensurum esse de se ipso pollicetur; totalem igitur eti ntegram possessionem, Panit nominatam, omnino in comitatu Krasznensi, item possessionem totalem, Madarász vocatam, in comitatu Bihoriensi existentem, quas pro fide et integritate in Suam M^tem^ praelibatus Mag^cus^ dominus Georgius Melit de Briber, parens praefati Mag^ci^ domini Pauli Melit de Briber, uti indicatum est, amiserat, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet . . . memorato Mag^co^ domino Paulo Melit de Briber, ipsiusque haeredibus et posteritatibus universis, vigore et auctoritate commissionis nostrae, qua fungimur, cum antea quoque

---

[1] Brebir helyett ezidőben gyakran írták így.

[2] Ez régi történet, mert hisz Gyula vára 1566 szeptember elseje óta török kézen volt.

[3] Irva így: Craznensi.

ad eum iure haereditario pertinuissent, de novo damus . . . *és őt abban megerősítjük.* Si vero totaliter regnum Transylvaniae, in cuius ditionibus istae fuerant possessiones, in potestatem Suae M^{tis} devenerit, extunc bona praenominata, memorato Mag^{co} domino Paulo Melit de Briber, haeredibusque ipsius et posteritatibus universis a Sua M^{te} Sacra^{ma} tanquam iure haereditario ad eum devoluta, impetrabimus, *a miről biztosítjuk ; etc.*

Datum ex castris Suae M^{tis} in Transylvaniam delegatis, ad Sarmaság positis, die 22. Junii. Anno 1602.

Hátlapján egykorú kézírással : Basta György commendatiója és testimonialissa.

(Eredeti, gróf Zichy-ltár, Zsély ; Prot. B. fasc. 10. No. 293.)

948.

[Sarmasági] tábor,[1] *1602 június 22.*

Basta védőlevele Székely Mózes és társai számára.

Bizonyos és főszemélyek, Erdélyben lakósok (minthogy Istennek kegyelmes akaratjából egészségben indúltunk) kivánják, hogy ő Kegyelmeket assecurálnók, tudni-, illik Székely Moises, Toldi István, Mindszenti Benedek, Barchiai András, Bogáthi Miklós, Szilvási Boldizsár, Toroczkai László, Bogáthi Menyhárt, Vajda Miklós, Vas Ferencz ; *a mit újból megteszek kivánságukra, biztosítván őket, hogy* bántások nem leszen, sem császár urunktól ő Felségétől, sem mitőlünk, sem pedig egyebektől ; [2] etc.

Datum ex castris Caesarianis in Transilvaniam delegatis, die 22. mensis Junii. A. D. 1602.

(Erdélyi országgyűlési emlékek V. k. 122. lapján.[3])

---

[1] Elmaradt keltezési helyét az előbbi iratból vettük.

[2] Ezeket Basta Csáky kérésére fogadta kegyelmébe, de jellemző, hogy kettőt törült (a 925. sz. levélben látható) névsorából.

[3] Ez oklevél itt az Erd. Nemz. Muzeum levéltára Mike Sándor-gyüjteményéből közöltetett, de ma a M. Tud. Akadémia könyvtárának Oklevélgyűjteménye 23. dobozában található.

949.

Prága, 1602 június 24.

Rudolf császár Bastának.

Válasz. Tervét helyesli s kivitelét reá bízza.

Ut nobiscum Sigismundus Bathoreus in gratiam redire cupiat, utque tu cum parte exercitus in provinciam armatus ingredi statueris, ex iis quae nobis humiliter nunciata voluisti, accepimus.[1] *A továbbiakat bölcs belátásodra bízzuk.* Ut Valachiae vaivoda in ditionem suam restituatur, laudamus; *de hogy merre és mely úton,* ipse tu omnium optime statueris; etc.

Datum Pragae, 24. Junii 1602.

P. S. Ubi res istae compositae, et arces praesidio quantum necesse sit, munitae fuerint, *óhajtjuk,* ut si fieri commode queat, Transilvani, qui maxime militares sint, e provincia dextre una cum aliqua alia militum manu coniuncti educantur, *hátha Temesvár ellen lehetne valamit kezdeni.*

(Erdélyi országgyűlési emlékek V. k. 123—124. l.)

950.

Kassa, 1602 június 26.

Lassota Erik mustramester Bastának.

Sietve értesítem, hogy ez órában vettem bizonyos hírét, dass die Tartarn in grosser Anzahl herausziehen und schon in der Moldau khomben, *és szándékuk Erdélybe törni, ha ugyan ez nem* etwa ein Polnische Practica, *hogy továbbmenetelét megakadályozzák.*

(Elveszett v. lappang; Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 302. l.)

---

[1] Basta e levelét Zucconi adta át a császári udvarban, vele jövén Marietti jezsuita is, a ki viszont Zsigmond részéről jött s már június 19-én Prágában voltak; Giovanni Uguccioni prágai toszkánai követ 1602 június 24-iki jelentése, a firenzei Medici-állami levéltár 4357. csomagjában.

951.

Prága, 1602 június 27.

Rudolf császár Bastának.

Válasz. Bogáthi Miklós, meg Huszt vára ügyét beküldött biztosaira bízza.

Ex literis tuis recentioribus, quae datae erant 16. Junii,[1] ut in Transilvaniam cum parte exercitus ingressus sis, accepimus consiliumque tuum laudamus. Expectabimus porro ut reliqua inter te et Sigismundum succedant. Ut partem ille aliquam summae triginta millium florenorum, sibi in viaticum promissae, Cassoviae accipiat, camera nostra aulica curat. Ubi igitur ille traditis, iuxta promissa, praecipuis arcibus e provincia excedere volet, aliquos illi adiungere, qui comitentur poteris.

Et quoniam nobis Societatem Jesu commendavit, quae nobis alias commendata est, eius protectionem suscipies; diligenter cavebis, neque illis sive a milite, sive ab aliis, quocunque modo, iniuria inferatur. Videmus etiam ex Sigismundi literis, multum illum Nicolao Bogathi tribuere, nostramque ipsi gratiam in quibusdam donis donatis constare cupere; nos vero, ut de illis et de aliis bonis certius statuamus, commissariiis nostris, quos iam absque longiore mora pergere volumus, eam curam iniungemus, qui de omnibus, quae ei pertineant, coram cognoscant. Interea cupimus ipsum Bogathi animes, omnemque ipsi benevolentiam ostendas.

Quod ad Hustium attinet, quam arcem pro familia tua in domicilium petiisti, itidem commissariis nostris in mandatis dabimus, ut vel illum, vel alium locum tibi tuisque commodum consequaris. De caetero tibi gratia nostra integra.

Pragae, 27. Junii 1602.

(Fogalmazvány, bécsi állami levéltár, Turcica.)

---

[1] Nem maradt reánk; ismeretlen.

952.

Prága, 1602 június 27.

Rudolf császár Bastának.

Basta wird in Moldauischen Sachen beantwortet. — [Eidem] betreff Bericht, wegen Beschaffenheit des Hieronymi Vistieri Sachen.

(Kivonat, bécsi hadi ltár, Prager HKR. Prot. 137. No 71. és 73.)

953.

Kolozsvári tábor, 1602 június 28.

Basta Besztercze város tanácsának.

Általános salvus conductus beszterczei polgároknak.

Praesentium exhibitores, cives civitatis Bistriciensis, subinde in ditionibus Suae M^{tis} diversas in partes ituri sunt; ex annuentia et beneplacito nostro subinde vero etiam in castra ventitabunt, negotia sua confecturi. Quare vobis omnibus mandamus, et serio praecipimus, ut eosdem ubique libere et pacifice pertransire patiamini; etc.

Datum ex castris Claudiopolim positis, 28. mensis Junii. Anno Domini 1602.

(Patens-alakú eredeti, Besztercze-Naszód vm. levéltára.)

954.

Kolozsvár, 1602 június 28.

Basta Besztercze város tanácsának.

Fizessék meg Monert Bertalan adósságát.

Az miképpen a' megholt Sterfacius Vainer volt adós Bartholomeus Monertnek f. 1631, és a Kegyelmetek városa volt nekie kezes érette; mostan talált meg münket felőle, hogy Kegyelmetekkel contentaltatnók rólla. Azért hagyjuk és poroncsoljuk, hogy mindjárást és minden haladék nélkül Kegyelmetek az megnevezett summát megadja nekie, tudni illik az megnevezett exponensnek. Tartsa meg Isten Kegyelmeteket.

Datum Claudiopoli, 28. Junii. Anno 1602.

(Eredeti, Besztercze-Naszód vármegye levéltára.)

955.

Kolozsvár, 1602 június 29.

Basta San Clemente prágai spanyol követnek.

Tárgyalása Csákyval és indulási szándéka.

Avantieri che fu li 27, gionsi in Claudiopoli,[1] dove me incontrò il Chiaki[2] et propose molti capitoli, più parte impertinenti; che se bene non potei per buoni respetti sufrirli tutti, spero nel aboccarmi con Sigismondo guadagnar qualche altra cosa: sì che mi son contentato per adesso, che delle fortezze me sii dato in mano Lippa e Gienu, che fanno frontiera a' Turchi, assecurandomi dalla parte più pericolosa, come in pochi giorni spero esser assicurato dalla parte di Valachia; onde poco m' importa il non haver adesso in mano Fogarasso e Deva, che sono sospese, fin che Sua Maestà dii satisfattione alle pretensioni di quelli che l' hanno in mano; oltre che restan come assediate in mezzo le mie forze. Domani partirò al mio viaggio, sforzato andar lentamente, per non esser ancor gionte le dieci insegne del Prainer; etc.

Di Claudiopoli, li 29 Giugno 1602.

(Eredeti, simancasi spanyol állami ltár, Legajo 707.)

Megjegyzés. Egyidejűleg megírta Basta ugyanezt Duodo Péter velenczei követnek is; ld. Hurmuzaki: Documente VIII. k. 243. l.

---

[1] Hogy oly lassan jött, azt Basta a folytonos esőzéssel okolta és jelentésének firenzei példányában ekként magyarázta meg: Sono arrivato più tardi di quel pensai in Claudiopoli, per le molte pioggie, che sono seguite dal giorno della mia partita, come anco per vedere che le dieci bandiere del Prainer non mi potevano giugnere così presto; onde non m'è parso senza bisogno d'affaticar molto la soldatesca. (Eredeti, firenzei áll. Medici-ltár 4357. csom.)

[2] Spontoni szerint (id. m. 194. l.) Csáky Basta megérkezése utáni napon (tehát 28-án) érkezett meg s találkozott a generálissal: in quella sala medesima, nella quale due anni prima l'istesso Stefano havea conchiuso la ribellione nequissima di que' popoli.

956.

Kolozsvár, 1602 június 29.

Basta Mátyás főherczegnek.

Tárgyalása Csákyval. A megszerzendő többi erdélyi várak. Peser szamosújvári rabkapitány ügye. Alkudozása Déva birtokosával.

Nell' istesso ponto, che arrivai in Claudiopoli con l' esercito di Sua Maestà, comparse il Chiaki mandato da Sigismondo per dar fine a questa negotiatione; e doppo haver presentato alcuni articoli toccanti alla generalità, ne presentò anco altri per suoi particolari, tra quali ve n'erano alcuni, che havevano dell' impertinente.[1] Pur all'ultimo si è concluso il tutto, della maniera che l' Altezza V. vedrà per le copie quì incluse;[2] e così dimattina, piacendo a Dio, partirò verso Albagiulia per aboccarmi con Sigismondo, e per pigliar il possesso di Lippa et Jeneö, conforme la promessa di Sigismondo e del Chiaki; e poichè non si sente rumore alcuno d' aiuti forastieri, voglio anco credere che non vi possi essere fraude alcuna. Tuttavia io non lasciarò d' andare con l' occhio aperto.

Restano da occupare li castelli di Deva, Fogaras e Giorgin. Quello di Deva è tenuto da Barbier Geörg, o da un suo genero, al quale fu donato da esso Sigismondo nell' ultima entrata che fece nella provintia; sì come anco quello di Giorgin fu impegnato nell' istesso tempo alli dui fratelli Bogathi[3] in cinque millia ducati, se ben la scrittura fu fatta di 10 mila. Quello di Fogaras si è concesso per molti rispetti al Chiaki, sin tanto che li siano pagati li 80m. talleri promessi; e se ben io ho con ogni caldezza ricercato d' haver in mano detti castelli, tro-

---

[1] Spontoni szerint (id. m. 194. l.) Csáky első kérése az volt, »che l'imperadore pigliasse sopra di se tutte le querele che nel regno potevangli esser date per le violenze, estorsioni, assassinamenti«, melyeket egyesek a zavaros időkben elkövettek; de Basta e kivánságot visszautasítá, mondván, hogy a császár nem lehet: protettore di scelerati, e di malfattori, e difendere gli loro misfatti.

[2] Jelezzük 958. sz. a.

[3] Vagyis Bogáthi Menyhért és Miklós.

vandoci non poca difficultà, mi è parso convenire al servitio della Maestà Sua di farne passagio, sin tanto ch' io possi assicurarmi di Lippa e Jeneö, sendo le due piazze che più importano per bridare questa provintia, e poi si potrà trattar le predette cose con qualche superiorità; se bene questi possessori, insieme con il Barchiai Andreas, che tiene impegno il castello di Lugos per forse 30 m. tallari, e il Mindszenti,[4] che parimente tiene le saline di Des in pegno, mandarano da Sua Maestà alcuni deputati per questi suoi interessi: con i quali son di parere, che la Maestà Sua Sacra^{ma} usi con esso loro qualche clemenza; se bene sono ingiusti possessori di detti luochi, per haverli, come si è detto, Sigismondo impegnati e donati nell' ultima intrata che fece nella provintia: e tra tanto andrò ancor io informandomi meglio delle cose, e pigliato ch' havrò il possesso di Lippa e Jeneö, avisarò la Maestà Sua Sacra^{ma} e V. Altezza per corriere a posta.

Il Valacho anch' egli camina con le sue genti; e spero fra tre giorni ch' egli si debbe trovare verso Deva, e non succedendo qualch' altra cosa, se ne passerà nella sua provintia.[5]

Ho poi ricevuto quella di V. Altezza di 17 del corrente [6] sopra il particulare del capitan Pesör; e se bene, per esser questo delitto della *Maestà lesa,* secondo il parere d' alcuni capi Alemanni, havrei potuto far giustitia di esso, per haver egli confessato d' haver venduto i grani e relasciato un ostaggio di quelli di Bistrizio, che teneva in custodia nel suo castello, niente dimeno per molti rispetti non ho voluto passar più inanti, ma l' ho lasciato in Sacmar sin' all' ar[rivo di] Sigmondo, [o comandamento di] V. Altezza, se bene alla partenza, ch' io feci di Sacmar, mi scordai scrivere. Et in quello che tocca metter in possesso il commissario Hans Leonard nel castello di Hust, havendomi le lettere di V. Altezza ritrovato quì in Claudiopoli, è

---

[4] Azaz Mindszenti Benedek.

[5] Idáig terjedőleg megírta Rudolf császárnak is egyidejüleg; Hurmuzaki: Documente IV/1. k. 303. l.

[6] Ismeretlen, nem maradt ránk.

impossibile ch' io possi far questo ; così piacerà all' Altezza V. comandar ad alcun' altro che lo facci. E nel particolare dei schiavi, che vanno mendicando, si farà quanto l' Altezza V. comanda.

Doppo scritto sin quì, dubitando che sopravenendo qualche rumor de' Turchi, et io non havessi spedito le cose di questa provintia, che ne fusse per nascere qualche grave inconveniente, ho fatto novo partito a quello che tiene il castello di Deva, sì come l' Altezza V. Ser^{ma} potrà vedere per la copia della trattatione, che viene con questa : [7] ed è molto meglio, a mio parere, che questa negotiatione costi qualche cosa di più, e che ci assicuriamo. Ho anco dato qualche sodisfattione ad altri per l' istessi rispetti ; [8] etc.

Di Claudiopoli, li 29 Giugno 1602.

(Eredeti, bécsi hadi ltár HKR. 1602. Juni. No 22. Exp.)

957.

Kolozsvár, 1602 június 29.

Basta biztosítólevele Csáky István számára.

Memoriae commendamus . . . . quod cum praedicta $Sacra^{ma}$ Caesarea Regiaque Maiestas, dominus noster clementissimus, in negotio tractandae pacis et concordiae cum Ser^{mo} principe Sigismundo Bathori, ac regnicolis et ordinibus Transsilvaniae, plenariam nobis atque omnimodam attribuerit dederitque facultatem, inter aliasque pacis conditiones, id etiam magnopere requiratur, ut cum publica tranquillitate privatorum quoque fortunae, statusque coniungantur. In his etiam Transsilvanicis tractatibus, quoniam Sp^{lem} et Mag^{cum} dominum Stephanum Chiaki de Keresszegh etc. praecipuum momentum ad concordiam attulisse intelligimus, ut et Suae M^{tis} Caesaree gratiosa benignitas magis omnibus innotescat, et in ea certissimum sibi omnes perfugium patere intelligant, nomine et in per-

---

[7] Nincs meg a helyén.

[8] Ez utóirat meg van a Rudolfhoz intézett példány fent idézett helyén is.

sona dictae Sacrae Caesareae ac Regiae M^tis^ Suae, vigore plenipotentiae nostrae eundem dominum Stephanum Chiaki in infrascriptis articulis, fide et iureiurando nostro interposito, assicuramus, affidamus, et certum facimus, omni fraude, dolo, et cautelis quomodocunque et quibuslibet ex causis inventis vel inveniendis semotis et postpositis, *biztosítván arról, hogy ő Felsége hűségébe fogadja s megvédelmezi* [1] *és* in recompensam arcis Fogaras suarumque pertinentiarum ac universarum decimarum sedis Saxonicalis Nagy Sink *neki adományozza 80.000 frtba inscribálva azokat a családi birtokait, melyeket eddig is kivánt a maga* ac Mag^cae^ dominae Annae Vesseleni, consorti suae, ipsorumque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis,[2] *biztosítván arról, hogy igéretünket három hónap alatt beváltjuk és előbb Fogaras várát sem vehetjük át.*

Actum Claudiopoli, die 29. Junii. Anno 1602.

(Hurmuzaki: Documente IV/1. 304/5. l.)

958.

Kolozsvár, 1602 június 29.

Basta válasza Báthory Zsigmond fejedelem és a rendek számára.

Tizenkét pontban felel kivánságaikra, biztosítván a rendeket, hogy őket se személyökben, se birtokukban nem bántja, a fejedelmet pedig arról, hogy vele vagy megbizottjaival bántatlanul tárgyal.

(Erdélyi országgyűlési emlékek V. k. 124—126. l.)

959.

Kolozsvár, 1602 június 29.

Basta védőlevele czegei Was Ferencz részére.

Memoriae commendamus . . . quod nos rationem habentes fidelitatis et fidelium servitiorum generosi

---

[1] Az egyes föltételeket nyolcz pontba foglalták.

[2] Majdnem azokkal a kikötésekkel, melyek Basta 933. sz. a. előbbi biztosítólevelében olvashatók.

domini Francisci Was de Czege, quae ipse Sacrae Caesareae M^{ti} vel hactenus exhibuit et impendit, vel in futurum etiam exhibiturus et impensurus est, totalem et integram possessionem Mikola vocatam, in comitatu Dobocensi existentem, ac alia universa et quaelibet bona et iura sua possessionaria, ubilibet et in quibuscunque comitatibus adiacentibus *kezén hagyjuk és ő Felségével is confirmáltatjuk.*

Datum Claudiopoli, die 29. mensis Junii. A. D. 1602.

(Eredeti, bécsi állami levéltár, Hungarica.)

960.

Kolozsvár, 1602 június 29.

Basta védőlevele Csejti István részére.

Memoriae commendamus . . . quod nos rationem habentes fidelitatis et fidelium servitiorum egregii Stephani Csejthi,[1] familiaris Sp^{lis} et Mag^{ci} domini Stephani Chaki de Keresszeg . . . totalem et integram possessionem Péntek vocatam, in comitatu Colosiensi existentem, *más jószágaival együtt, kezén hagyja s azok birtokában ő Felsége által megerősítteti.*

Datum Claudiopoli, die 29. mensis Junii. A. D. 1602.

(Eredeti, M. Nemz. Múzeumi levéltár törzsanyaga.)

961.

Kolozsvár, 1602 június 29.

Basta Szamosújvár tanácsának.

Védelmezzék meg Kornis Boldizsárt és szolgáját: Szemere Jánost belső-szolnokvármegyei jószágaik birtoklásában.

Cum requisiti simus per magnificum dominum Balthasarem Kornis, ut eius bonis, quae reliqua essent, a fluctuationibus bellicorum tumultuum prospiceremus, atque operam daremus, ut eadem ne violarentur, sed in tranquillo statu potius remanerent, ac conservarentur, cuius

[1] Irva így: Chieÿthi.

quidem aequissimis postulatis ob fidelitatem, atque integritatem in Sacram Imperatoriam M^{tem} declaratam non potuimus non obsecundare, committimus itaque et mandamus firmiter, publica Sacrae Imperatoriae M^{tis} auctoritate capitaneis, praefectis, provisoribus praesidii Szamos Ujvár, modernis scilicet et futuris, ut bona memorati Mag^{ci} domini Balthasaris Kornis, et res universas in eisdem remanentes, et habitas, tum vero familiam, homines, ac servitores in bonis et comitatu Szolnok interiori Szent Benedek, Szász Nyires, Közép Somkut, Alprét, Vásárhely, Ujfalu, Zabrok, Zollaros, Kálna, Reső, Tőkepataka, Jonkafalva, Ujfalu, Gosztilla ; item in comitatu Doboka : Kékes, Apáti, Jó-Fata, servitoris item Joannis Szemere in eodem comitatu Doboka Szent Miklós portionem, Doboka portionem, Ujfalu, Décse, Szótelke Oláh Kékes, Losárd portiones ; item eiusdem Joannis Szemere in Szolnok interiori Szükerek portionem, contra omnes impetitores, quicunque illi fuerint, defendatis, ac protegatis, nec vos ipsi bonis praenotatis vel rebus quibuscunque in eisdem habitis et existentibus, vel vero familiae hominibus, servitoribusque praedicti Mag^{ci} domini Balthasaris Kornis damnum, aut detrimentum aliquod inferatis, vel molestiam parare praesumatis, nec sitis ausi modo aliquali sub gravi indignatione nostra ; etc.

Datum Claudiopoli, 29. Junii. A. D. 1602.

(Gróf Kemény József másolata, »Appendix diplomatarii Transsylvanici« cz. m. 14. k. 273. l. Erd. Nemz. Múzeum levéltára.[1])

962.

Prága, 1602 június 29.

Rudolf császár Bastának.

Basta betreff Ratificierung der Maria Ottin ihres Vatern Ulrich Franz Rothuet Particular.

(Kivonat, bécsi hadi ltár, Prager HKR. Prot. 137. No 75.)

[1] Nem tudtuk megtalálni a gróf Kornis-család levéltárában, az Országos levéltárban, ámbár onnan idézi kivonatolva Kádár József is »Szolnok-Doboka vármegye monografiája« VI. k. 311. l.

963.

Prága, 1602 június 30.

Rudolf császár Bastának.

Az erdélyi ügyek befejeztével siessen a török elleni küzdelem felvételére Komárom és Esztergom felé.

Etsi nobis proxime renunciasti, adeo te expeditioni Transilvanicae implicatum esse, ut, etiamsi cum Sigismundo transigatur, nihilo magis istinc abesse et in inferiorem venire Hungariam posse videaris; tamen, cum huius expeditionis necessitatem intuemur, facere non possumus quin in priore sententia perstemus, operamque tuam, ubi maxime opus sit, adhibeamus. Ut horsum maiorem Turcae hoc anno in nos potentiam educant, frequentibus nunciis, quod nos hic, tu istic intelligis. Quantum autem referat, ut iis ita resistamus, ne, quod illi minitantur, arces limitaneas recuperent, ac ditioni nostrae cladem inferant, facile perspicis. Cum itaque et nos copias in hanc expeditionem solito maiores conducamus, virum requirimus rei militaris scientia et experientia praeditum, qui nomen inde et opinionem acquisierit, cui nostrum exercitum secure concredamus; pro tali vero te hactenus habuimus, qui talem te in utraque Hungaria et in Transilvania praebueris; si Sigismundus, quemadmodum nobis tu per Zucconum, ille per collegii Claudiopolitani rectorem[1] facturum nunciavit, deditis arcibus e provincia excedat, facile totam praesidio munieris, et honoris praemium, quod tibi propositum habueris, consecutus sis, ut illud te tenere non debeat. Qui vero, te absente rebus istis praesit, Ferrantum Gonzagam statim progredi iubemus. Quamobrem benigne abs te requirimus, res illico tuas ita compares, ut simulatque Ferrantus advenerit, te in viam des, et ad nostra inferioris Hungariae castra, quae vel ad Comaromium, vel ad Strigonium inven-

[1] A kolozsvári jezsuita-kollegium rektora ekkor Maior Péter volt.

turus sis, quam maximis possis itineribus properes; sarcinas haud necessarias, et quae servata voles, Zakmarii vel alibi in tuto colloces. Nos enim te post huius aestatis expeditionem, quae paucorum mensium futura, vel in Transilvaniam remittere, vel perpetuum nostrum sub archiduce fratre nostro locumtenentem, conditionibus, quae et utiles tibi et honorificae futurae sint, designare statuimus; ita, ut quam ex Transilvania recuperata reportabis laudem, in Hungaria cumulatiorem sis inventurus. Alacriter igitur et animo perges, ut quantum in re militari noris ac possis, occasione pulcherrima testeris. Interim Christophorum Roswormium, exercitus nostri marescalcum, qui te locumtenentem nostrum agnoscet ac sequetur, ad curanda castrorum principia pergere iussimus. Ut manum aliquam militum ex isto exercitu, et inter illos quidem praecipuos, qui te absente res novas moliri possint, Transilvanos tecum adducas, facile fieri posse existimamus, discretioni id tuae permittimus, gratiamque in te nostram constare volumus.

Pragae, 30. Junii 1602.

(Fogalmazvány, bécsi állami levéltár, Turcica.)

II.

A LEVÉLÍRÓK ÉS CZÍMZETTEK JEGYZÉKE.

(Numeri sunt epistolarum.)

III.

AZ IRATOK KELTEZÉSI HELYEI.

(Numeri sunt epistolarum.)

IV.

AZ IRATOK JEGYZÉKE FORRÁSOK SZERINT.

(Numeri sunt epistolarum.)

1. Hazai könyv- és levéltárak:

Bártfa város levéltára: 159, 172, 173, 212, 243, 393, 436, 478, 484, 526.

Besztercze: Besztercze-Naszód vármegye levéltára: 768, 792, 794, 796, 801, 802, 803, 804, 806, 808, 809, 810, 813, 814, 818, 822, 825, 827, 828, 829, 854, 871, 917, 927, 935, 944, 953, 954.

Bottyán: Báró Sennyey-család levéltára: 888, 937, 938.

Budapest: Gróf Forgách-család levéltára: (M. Nemz. Múzeum) 770.

Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum levéltára törzsanyaga: 960.

Budapest: Magyar Tudományos Akadémia könyvtára: 782, 783.

Budapest: Országos levéltár (Gyulafejérvári káptalani levéltár): 869, 873, 874.

Budapest: Országos levéltár (Szepesi kamara levéltára): 161, 165, 167, 223, 229, 317, 373, 381, 392, 394, 395, 399, 402, 466, 470, 471, 490, 662, 668, 673, 679, 686, 838, 884, 920.

Budapest: Gróf Teleki-család nagyzabláti levéltára (M. Nemz. Múzeum): 528.

Dés város levéltára: 780.

Felsőbánya város levéltára: 678.

Kassa város levéltára: 171, 210, 228, 390, 421, 428, 431, 451, 459, 494.

Kolozsvár: Erdélyi Nemzeti Múzeumi levéltár »Oklevelek törzsgyüjteménye«: 233.

Kolozsvár: Erdélyi Nemzeti Múzeumi levéltár (Gróf Kemény József: Appendix diplomatarii Transsylvanici): 961.

2. Külföldi könyv- és levéltárak:

3. Nyomtatott munkák:

*

TARTALOM-MUTATÓ.

1970 4

DB
932
.2
B3V4
kot.1

Basta, György
Basta György

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY